

DCAF - TESEV GÜVENLİK SEKTÖRÜ ÇALIŞMALARI DİZİSİ
ÖZEL YAYIN

ALMANAK TÜRKİYE 2005 GÜVENLİK SEKTÖRÜ VE DEMOKRATİK GÖZETİM

ALMANAK TÜRKİYE 2005 GÜVENLİK SEKTÖRÜ VE DEMOKRATİK GÖZETİM

DCAF - TESEV Güvenlik Sektörü Çalışmaları Dizisi
Özel Yayın

TESEV Yayınları
ISBN: 975-8112-75-9

Editör: Ümit Cizre

Yayına Hazırlayanlar: Volkan Aytar, Z. Selen Artan, S. Mirhan Köroğlu

Basım Yeri: Sena Ofset, 0212 613 38 46

Bu kitabın tüm hakları saklıdır. Kitabın hiçbir bölümü, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan, hiçbir elektronik veya mekanik formatta ve araçla (fotokopi, kayıt, bilgi depolama vb.) çoğaltılamaz.

COPYRIGHT © MAYIS 2006 TESEV
1. Baskı: Mayıs 2006

TESEV
BANKALAR CADDESİ NO:2 KAT:3
MİNİNERVA HAN, KARAKÖY 34425
İSTANBUL
TEL: +90.212.292.89.03 PBX
FAX: +90.212.292.90.46
info@tesev.org.tr
www.tesev.org.tr

Bu kitapta yer alan görüşler yazarlara aittir ve bir kurum olarak TESEV'in görüşleriyle bire bir örtüşmeyebilir.

Bu kitabın yayımlanmasında katkılarından ötürü Açık Toplum Enstitüsü-Türkiye'ye ve TESEV Yüksek Danışma Kurulu'na teşekkürü borç biliriz.

ALMANAK TÜRKİYE 2005
GÜVENLİK SEKTÖRÜ VE DEMOKRATİK GÖZETİM

Editör
ÜMİT CİZRE

DCAF - TESEV
Güvenlik Sektörü
Çalışmaları Dizisi
Özel Yayın

Türkiye Ekonomik ve
Sosyal Etüdler Vakfı

Geneva Centre for the
Democratic Control of Armed Forces

İÇİNDEKİLER

GÜVENLİK SEKTÖRÜNDE DEMOKRATİK AÇILIMLAR PROJESİ	7
GİRİŞ ya da “İTAAT” KÜLTÜRÜ YERİNE BİLİMSEL “İTİRAF” VE “İTİRAZ” Ümit Cizre	8
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ Ahmet Yıldız	12
HÜKÜMET Zühtü Arslan	22
MİLLİ GÜVENLİK KURULU Gencer Özcan	32
ASKERİ YARGI Ümit Kardaş	46
TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ Lale Sariibrahimoğlu	52
POLİS İbrahim Cerrah	82
JANDARMA Lale Sariibrahimoğlu	96
SAHİL GÜVENLİK Lale Sariibrahimoğlu	108
ÖZEL HAREKÂT Ertan Beşe	114
ÖZEL GÜVENLİK M. Bedri Eryılmaz	124
GEÇİCİ KÖY KORUCULARI Ertan Beşe	134
POLİS İSTİHBARAT M. Bedri Eryılmaz	144
MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATI Ferhat Ünlü	154
JANDARMA İSTİHBARAT (JİTEM-JİT) Ertan Beşe	168
SİVİL TOPLUM Ferhat Ünlü	186
MEDYA Önder Aytaç	200
GÜVENLİK GELİŞMELERİ ve BASIN YANSIMALARI: 2005'E GENEL BİR BAKIŞ İtir Toksöz - Volkan Aytar	209
BİBLİYOGRAFYA ve KAYNAKLAR	268
YAZARLAR HAKKINDA	276
DCAF-TESEV GÜVENLİK SEKTÖRÜ ÇALIŞMALARI KİTAP DİZİSİ HAKKINDA	280

GÜVENLİK SEKTÖRÜNDE DEMOKRATİK AÇILIMLAR PROJESİ

Türk Silahlı Kuvvetlerinin süre giden siyasal ve toplumsal “ağırlığı” konusu Türkiye tarihinin en önemli ve karmaşık konuları arasında görülmektedir. Son dönemde de, ülkemizdeki “Sivil-Asker ilişkileri”nin demokratik standartlarla uyum haline gelmesinin gerektiği, Avrupa Komisyonunun yıllık “Türkiye İlerleme Raporları”nda da altı çizilen bir noktadır. Konunun, Türkiye’nin AB üyelik sürecinin en önemli meselelerinden biri olacağı aşikârdır. Bunun, sivil toplumun taleplerini temel alarak, hükümet, meclis ve (silahlı kuvvetler, polis, jandarma ve diğerleri gibi) güvenlik sektörü kurumları arasında sağlıklı bir işbirliğiyle gerçekleştirilebileceğini düşünebiliriz. Türkiye’deki sivil-asker ilişkilerinin AB standartları ve artık evrenselleşen demokratik kurallar ile uyum haline getirilmesinin yanı sıra, esaslı bir güvenlik sektörü ve bürokrasisi reformunun gerçekleştirilmesi sorunu, önümüzdeki yıllar (hatta on yıllar) boyunca Türkiye gündeminin en üst sıralarında yer alacaktır.

Burada altı çizilmesi gereken bir nokta, güvenlik sektörü ve bürokrasisi reformunun, yalnızca sivil-asker ilişkilerine değil, yurttaş-merkezli bir çerçeve içinde tüm iç güvenlik kurumlarının üzerinde demokratik denetim ve gözetim mekanizmaları kurulması konusuna odaklanması gerektiğidir. Konu, “Sivil-Asker ilişkileri” yaklaşımının dar ve çoğu zaman kafa karıştıran çerçevesinin dışında, tüm çeşitlilik ve karmaşıklığı içinde anlaşılmalıdır. Ne yazık ki Türkiye’de “reform” ve “silahlı kuvvetlerin denetimi” kavramları bile hâlâ büyük tartışmalar yaratabilmektedir. TESEV, hayli politikleştirilmiş -hatta ideolojikleştirilmiş- bu “zor” konuya soğukkan-

lı, nesnel ve bilimsel bir yaklaşımın öncüsü olmayı ve bu sorunların tartışılmasının normalleştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Tam da bu bağlamda, TESEV’in, (Türkiye Cumhuriyeti’nin 20 Kasım 2003’ten beri kurucu üyesi olduğu) Cenevre’deki Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Denetimi merkeziyle kurduğu işbirliği giderek önemli hale gelmektedir. Nitekim Avrupa Komisyonunun “2005 Türkiye İlerleme Raporu”nda TESEV ve DCAF’ın ortak çalışmalarından övgüyle bahsedilmektedir. TESEV, güvenlik sektörünün demokratik ve sivil gözetimi gündemini ileriye taşımak yolunda hedef kitlesi olarak milletvekillerini, medya mensuplarını ve sivil toplumu benimsemiştir. Bu çerçevede, ulusal ve uluslararası sempozyumlar, TBMM’nin İhtisas Komisyonlarında sunuların yanı sıra, güvenlik sektörü üzerine güvenilir belgeler sunmayı ve eleştirel bilgi birikimi oluşturmayı hedefleyen yayın faaliyetleri yapılmaktadır.

GİRİŞ YA DA “İTAAT” KÜLTÜRÜ YERİNE BİLİMSEL “İTİRAF” VE “İTİRAZ”

Ümit Cizre*

Elinizdeki çalışma Cumhuriyet tarihinde Güvenlik Sektörüne¹ ilişkin yayımlanan “ilk” *Almanak* olma özelliğini taşımaktadır. Bu eser, 2005 yılını temel alarak; Güvenlik Sektörü içinde yer alan birimlerin örgütlenme biçimlerini, bilinen ve bilinmeyen çalışma ilke ve faaliyetlerini, bağlı oldukları sivil otoriteyi, yasal çerçeve ve benimsedikleri temel anlayışları, 17 Aralık 2004’ten bu yana daha sağlam bir umuda dönüşen Avrupa Birliğine tam üyelik kapsamında geçirilen değişimler ve darboğazları objektif ve güvenilir bir *bilgi ve analiz* formatında sunmaktadır. Gözetilen temel amaç, ülkemizde kurmak istediğimiz demokratik siyasal geleceğin tasarımına yönelik olarak tehdit, savunma, güvensizlik ve güvenlik konularında şiddetle ihtiyaç duyduğumuz *kamusal bilgiyi sunarak, bu konulara ilişkin ilgi ve duyarlılığı kamçulamak ve düzeyli bir tartışma ortamının oluşmasına* hizmet etmektir.

Bu *Almanak*’ta, Silahlı Kuvvetlerin Kara, Hava, Deniz ve Jandarmadan oluşan dört kuvveti, Polis, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Polis ve Jandarma İstihbarat örgütleri ve Özel Harekât Birimleri, Milli İstihbarat Teşkilatı, Milli Güvenlik Kurulu, Yasama ve Yürütmenin güvenlikle ilgili faaliyetleri, Askeri Yargı, Köy Korucuları, Özel Güvenlik, Sivil Toplum-Güvenlik ve Medya-Güvenlik bağlantısı, konuların uzmanları tarafından objektif veriler temelinde, siyasetle, ta-

rihle, sosyal gelişme ve uluslararası konjonktürle bağlantılandırılan dinamik ve analitik bir çerçevede incelenmektedir. İncelenen temaların daha detaylı bir açılımı şöyle özetlenebilir: iç ve dış güvenlik birimlerinin 2005 yılı itibarıyla yetkileri, işlevleri, kısa tarihsel geçmişleri, dokularına yedirilen tehdit anlayışları, işlevlerindeki dönüşümler, sorumlu oldukları üst kurumlar, örgütlenme mantığı, uygulamalarda gözlemlenen temel trendler/gelişmeler, dünya konjonktürü ile bağlantılar, AB uyum sürecinde geçirilen yasalar, sonuçlar ve sorunlar.

Almanak’ın taşıdığı anlam ve ağırlığı, önce kapsadığı alan itibarıyla, yani “Güvenlik Sektörü” kavramı üzerinden açıklamak gerek. Bu kavram, Soğuk Savaşın ardından güvenliğe ilişkin iki ana gelişme sonucu ortaya çıkmıştır. Birinci olarak, 1994’te Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın (UNDP) yayımladığı İnsani Gelişme Raporu ilk kez, bir coğrafyada güvensizliğin ve dolayısıyla güvenliğin *yalnızca askeri nitelikte ve üniforma, silah ve askeri araç-gereç taşıyan birimlerce karşılanan bir ihtiyaç ve süreç* olmadığını kaydederek askeri mülahazaların tamamen dışında yer alan insani güvenlik bakış açısını ve boyutunu getirdi. Bağlantılı ve ikinci olarak da, *“güvensizliğin” ve “güvenliğin” daha geniş yorumlanması* ihtiyacı açıkça görülmeye başlandı.

İnsani güvenlik, ülkelerin yalnızca askeri/sert güvenliğe değil, özellikle çağdaş siyasal sözlükte “azınlıklar” olarak ifade edilen insan toplulukları da dâhil vatandaşlarının tümünün yaşam kalitesini, özgürlüğünü, yoksulluk, yoksunluk ve şiddetten korunmasını -yani mevcut güvenlik yapılarının bu amaçlar doğrultusunda yeniden

* Prof. Dr., Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

1 Güvenlik Sektörü; kuvvet kullanmaya, kuvvet kullanımı için emir vermeye veya kuvvet kullanımı tehdidinde bulunmaya yasal olarak yetkili birimleri içerir. Devletin, devlet altı toplulukların ve vatandaşların güvenliğini sağlamaya yönelik olarak demokratik sivil denetim altında ve iyi yönetim (*good governance*) ilkelerine uyan bir biçimde “toplumuna” düzenli olarak hesap vererek ve şeffaflığını sürdürerek faaliyet gösterir.

düşünülerek yapılandırılmasını- öngören bir kavram. Kavram, meşru kuvvet kullanma ya da kullanma tehdidinde bulunma yetkisine sahip olan devletin ya da devletin tescil ettiği özel birimlerin, kamu güvenliğini yalnızca askeri değil askeri olmayan boyutları da gözeterek koruması gereğinin altını çizmektedir.

1990'lı yıllarını iç tehditlere karşı giderek askerileşen bir mantıkla savaşarak geçiren ve güvenlik politikalarına “seçilmiş”leri, ilgili aktörleri, sivil toplum ve medya örgütlerini dâhil etmekten kaçınan bir ülke olarak Türkiye, bu yeni akımların ve sürecin dışında kaldı. Soğuk Savaş dönemi güvenlik anlayışının sistematik bir biçimde “yeneden icat edilmesi,” statükonun yeniden üretilmesine ve silahlı kuvvetlerin rejimin muhafızlığı rolünü meşrulaştırmasına katkı sağladı. Yaşamın hemen her alanının güvenleştirilmesini ilk önceliği yaparak, siyasal korkuların yerine insan haklarını, yaşam seviyesini ve kalitesini, huzur ve güvenliğini yerleştiremedi. Meşru şiddet kullanma yetkisini ve güvenlik sektörünün ihtiyaç duyduğu gizlilik ilkesini suistimal etmeden onurlu yaşamı, demokratikleşme sorunlarını ve hukuk devleti güvencelerini en baş derdi yapan bir güvenlik anlayışını oturtamadı.

Bütün bunlar gerçek. Ancak, henüz tamamlanmamış bir Avrupa Birliğine giriş projesinin “olmazsa olmaz” koşullarından en önemlisi olarak güvenlik teşkilatı bir yandan askeri gücün ve mantığın egemenliğine dayanan eski mirasını sürdürürken, bir yandan da maddi dünyanın ürettiği yeni tehditlere çağdaş bir yapılanma ve zihniyetle cevap verme sorununu çözmek zorunda. İşte, tam da bu nedenle, elinizdeki *Almanak*, sunduğu objektif bilgi ve bilimsel “itiraf”larla, güvenlik ortamımızı da sarmalayan “itaat” kültürünün yerine bilimsel bilgiden kaynaklanan sorgulayıcı bir “itiraz” kültürünü yerleştirmeyi amaçlayan bir yayının olarak okuyucuyla “zamanında” buluşuyor.

Güvenlik birimlerinde reformdan neyi anlıyoruz? Bu *Almanak* ne tür bir değişimin başlamasına önayak olabilir? Çağımızın güvenliğe kazandırdığı yeni anlam ve değişimleri iki alana in-

dirgeyebiliriz. Birincisi yukarıda sözünü ettiğimiz yepyeni tehditlerle, suç unsurlarıyla, örgütleriyle ve şiddetiyle savaşmak zorunda kalan polisin, silahlı kuvvetlerin, jandarmanın ve istihbarat birimlerinin yeni koşullar altında etkinliğini sağlamak olarak değerlendirilebilir. Etkinlik sorununu çözerken, birimlerin aralarındaki görev bölüşümünde rekabete ve birinin öbürü aleyhine üstünlüğüne yol açacak düzenlemelere yol açmamak esas olmalıdır. Türkiye’de ise jandarma ve polis arasındaki kısır çekişmeyi “Jandarma Teşkilatı” ve “Polis”i anlatan bölümlerde izlemek mümkün. Bu husus Güvenlik sektöründeki demokratik dönüşümlerin temel ilkelerinden biri olmaktadır.

Okuyucu açısından ikinci ve asıl önemli reform alanı, teknik olmayan düşünce ve kavrayışlara ilişkin alandaki dönüşümdür. Çünkü asıl ima edilen üst gerçek şudur: güvenliği sağlamakla yükümlü kurumları, “güvenlik” kavramının anlamında ve ona paralel yürüyen kamu felsefelerinde, yaşam biçimlerinde, demokrasi anlayışında ve maddi dünyada oluşan değişimlerden ve ortaya çıkan yeni eğilimlerden soyutlayarak “ıslah” etmeye çalışmak beyhude bir gayrettir. Bu gayretin adı olsa olsa “fiziki modernleşme”dir. Aslolan, iki cephede birden eşzamanlı olarak savaş vermektir, kurumlar üzerinde çalışılarak bir yandan daha etkin ve sonuç getirir bir güvenlik yapılanmasına gidilirken, diğer yandan tüm bu faaliyetler daha geniş ve kapsayıcı bir zihinsel proje olarak toptan bir demokratikleşme ve barış çerçevesi içine oturtulmak zorundadır. Dolayısıyla aslolan, içinde yaşadığımız sıcak çatışma ortamında, bu ülkenin güvenlik yelpazesinin ne pahasına olursa olsun güçlü kılınması olmayıp, çağdaş demokratik önceliklerle bütünleşmiş bir biçimde güçlü kılınmasıdır. Çünkü gelinen noktada “güvenlik”in anlamı budur.

Güvenliğin kendisinde yani güvenlik anlayışında meydana gelen değişimleri ve tartışmaları izleyen, alana ilişkin bilgi birikimlerini arttırarak sektörde düşünsel düzeltmeler yapılmasını ve reformlar uygulanabilmesini gündeme getirebilen duyarlı bir kamuoyuna ihtiyaç var. Bu

Almanak, objektif bilgi ile analitik bakış açısını harmanlayan perspektifiyle önemli bir başlangıç temsil etmektedir: bilgi yayma zincirine bilgiyi tüketerek erişildiğine göre, araştırmacılar, parlamenterler, düşünce kuruluşları, ilgili vatandaşlar, medyanın güvenlik yazarları, konu üzerinde tez, ödev, rapor, kitap ve makale yazmak isteyen öğrenciler, bizzatihi *güvenlik belleğini* diri tutan kaynakları oluşturacak aktörlerdir. Açık, net, objektif ve analitik bilgi kaynaklarına ulaşamazlarsa, oluşturacakları kaynak güvenilir olmayacaktır. *Almanak*'ın ampirik dünya ile analitik düşünceyi birleştiren özelliği bu ihtiyaca cevap vermeyi hedeflemektedir.

Demokratik Sivil Denetim

Almanak'ın çok önemli bir boyutu daha var: şimdiye dek, yalnızca profesyonel kadroların uzmanlık alanına girdiği varsayılan ve sıradan vatandaşların hakkında bilgi edinmeyi akıllarına bile getirmeyeceği güvenlik örgütleri yelpazesini ve onların kritik konulardaki faaliyetlerini içeren "Pandoranın kutusunu" *demokratik bir sivil denetimin* hazırlık ayağını oluşturmak amacıyla açmaktadır.

Güvenlik yelpazesi ya da sektörü üzerinde demokratik bir sivil denetim günümüzde iki temel değere dayanmaktadır: *hesap verebilirlik ve şeffaflık*. Bu ilkeler, güvenliğin kendisinin, araç politikalarının ve uygulayıcı camianın dayandığı siyaset felsefelerinin, maddi koşulların itmesiyle dönüşmesi sonucunda belirdi. Soğuk Savaş boyunca, güvenliğe dair geleneksel akıl, bu konuda toplumun görüşlerini sığ, bilgisiz, güvenilirmez ve inişli çıkışlı bulur ve güvenlikten sorumlu birimlerin denetimini parlamentolara ve yürütmelere bırakmakla yetinirken, son 20 yılda değişen dünya gerçekleri, özgürlük-refah-güvenliğin oluşturduğu üçgenin yaşama geçirilmesinde toplum ve vatandaş merkezli yeni açılımlar ve reformları başlattı. Kamu felsefelerine yeni bir bilinç, farkındalık ve duyarlılık hakim oldu. Prof. Anthony Forster'ın deyişiyle "toplumsal grupların tehdit olarak nitelendirdiği unsurların söylemle kurulma sürecinin giderek

daha da farkına varıldı" ve "kimin kimin güvenliğini" koruduğu konusunda sorgulayıcı bir hassasiyet oluştu.

Tehdit, savunma ve güvenlik politikalarının oluşturulmasında sivil toplumun, parlamentonun ve medyanın daha etkin bir rol oynaması durumunda, yani şeffaflığın gerçekleştiği ve hesap verme kanallarının açık tutulduğu bir durumda, sektörün gizlilik perdesi arkasında oluşturabileceği devasa harcamaların, başvuruabileceği hukuk dışı uygulamaların, gereksiz şiddetin ve yolsuzlukların görünürleşeceği anlaşıldı. Güvenlik Sektörü alanının en yetkin araştırmacılarından Prof. Robin Luckham'ın tespitiyle, "demokratik denetim" sorunu, yalnızca askeri ve askeri olmayan birimler üzerinde sivil denetimi yerleştirmek değil, sivil demokratik yönetimin formalitelerinin gerisinde askeri politikaların ısrarlı varlığına son vermek amacıyla hesap verme geleneğini başlatmaktır.

Hemen hemen tüm uluslararası örgütler (Avrupa Birliği, NATO, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Avrupa Konseyi, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi) Batının dış politika amaç ve çıkarlarını yükseltmek niyetiyle de olsa, denetimsiz militerleşen ve insani güvenliği ihlal eden ülkelerin gerek iç politikalarında gerekse bölgesel ve küresel ölçekte istikrarsızlığa neden olduğunu ve kendi ülkelerindeki iktisadi gelişmeyi dumura uğrattıklarını globalleşmenin zorlamasıyla keşfederek, muhatap aldıkları -özellikle bu kuruluşlara üyelik aşamasında olan ya da kredi talep eden- ülkelere güvenlik sektörlerinde yeniden yapılanmayı bir koşul olarak ileri sürmeye başladılar. Bu yeniden yapılanmanın olmazsa olmaz koşulu sektörün, yukarıda açmaya çalıştığımız şeffaflık ilkesi doğrultusunda, bilgi ve ilgi sahibi olarak duyarlılıklarını yükselten çok merkezli sivil aktörlerin sorgulama ve tartışmalarına açılmasıdır.

Almanak içerdiği bilgi ve analizleri yeni bir okuma yapacağını umduğumuz bir güvenlik tüketicisine sunarken, şimdiye dek "asker-sivil ilişkileri" adıyla tanımlanan ve askerlerin lehine tecelli

eden bir dengesizliği yansıttığı için ilişki sözcüğü ile açıklanması güç olan dar alanı terketmekte. Onun yerine hem askeri nitelikli tehditleri karşılayan, hem de “askeri olmayan” güvensizlikleri gidermeye programlanan birimleri de kapsayan daha geniş bir kavramı, “Güvenlik Yelpazesini/Sektörünü,” eski deyimıyla “Güvenlik Teşkilatını” yerleştirmektedir.

Silahlı kuvvetlerimizin siyasette işgal ettiği belirleyici konumdan dolayı dış güvenlik kadar iç güvenlikte de başat rol oynadığı gerçeğini kabul etsek bile, önümüzdeki yıllarda “sivil-asker ilişkileri” meselesine ek olarak bu yeni ve kapsamlı kavramın gündemimizi fazlasıyla işgal edeceğini düşünmeliyiz. Çünkü Türkiye, bir yandan, Avrupa Birliğine tam üyelik nedeniyle askerin rolünü ciddi bir biçimde daraltma taahhüdüne girmiştir. Öte yandan da, yoksulluk ve yoksunluk, düşünce özgürlüğünü tehlikeye sokan yaklaşımların, kitlesel/zorlama göçün, etnik ve dinsel kimlik politikalarının çatışmacı boyutunun, örgütlü suçların, insan ticaretinin, kadın ve çocukların istismarının alışlagelmiş askeri değerler, beceri ve inanç sistemi ile halledilebilmesi zaten mümkün değildir. Sivil siyaset kurum ve aktörlerinin ve askeri olmayan güvenlik kurumlarının devreye girmesi gerekecektir. Bu nedendir ki TESEV, Güvenlik Sektörü *Almanak*’larını her yıl yayımlamak için büyük bir çaba sarfetmeye kararlıdır.

Bu durum, sivil siyaset sınıfı açısından, kendisine duyduğu güveni, sorun çözebilme yeteneğini ve toplumun kaderini etkileme kapasitesini yeniden kazanması için de bir fırsat oluşturacaktır. Bu noktada, vurgulanması gereken en kritik husus şu: Silahlı Kuvvetlerin siyasette oynadığı ağırlıklı rol, Türkiye’de yapışkan ve kalıcı bir hale dönüşen “zayıf sivil siyaset”le birlikte başta polis olmak üzere askeri olmayan güvenlik birimlerinin de zaafiyetini besleyen bir damardır. Bu rolün geriye çekilebilmesi henüz geçerlik kazanmasa da, uzun vadede siyaset sınıfını damar sertliğinden kurtararak, güvenliği sağlayan kurumlarla birlikte siyasal etkinlik boyutuna geçmesini sağlayacak bir araçtır.

Son olarak, *Almanak*, demokratik sivil denetim ilkesine yeni bir anlam zenginliği ya da boyutu katmaktadır: asker-sivil, ya da polis-JİTEM-MİT vb. birimlerle sivil toplum-sıradan vatandaş-medya-milletvekili cenahı arasındaki bağlantı basit bir alt-üst, tabiyet-hâkimiyet meselesi olmaktan çıkmaktadır. Çok sayıdaki sivil odak ve güvenlik sektörünün askeri ve askeri olmayan birimleri arasında eşit ve dinamik bir bilgilenme yolunu açarak dil birliğini, aynı “eda” ve güvenle tartışmayı ve sivil ve askeri erklerin birbirine güvensizliğinden kaynaklanan husumet ve çekişmenin yerine verimli bir işbirliğini yerleştirmek düşüncesini yansıtmaktadır.

Sonuç olarak *Almanak*, bir ilk hedefi yakalamak istiyor: güvenlik kurumları üzerindeki gölge ve sır perdesini aralayarak bilgiyi güvenilir bir biçimde ve her kesime sunmak ve bu bilginin, uzman ya da sıradan, iç ya da dış tüketicilerini ve yorumcularını yaratmak ve beslemek. Buna, bilgiyi yayarak yalnızca görüneni değil görünmeyen iktidar ilişkilerini ve dinamiklerini görünür kılarak güvenliği demokratikleştirmek ve saydamlaştırmak da denebilir. Asker-siyaset bağlantısı alanında yaptığı çalışmalarla yeni ufuklar açmış Prof. Peter Feaver’ın ünlü “paradoks”unu alanımıza uyarlayarak bitirmek uygun olacak: Güvenlik bürokrasisinin sağladığı güvenliğe, eğer bu yelpazeye karşı *da* güvenliğimiz varsa evet diyoruz.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Ahmet Yıldız*

Tarihsel Arka Plan

Askerî ve sivil otorite ilişkileri, Türkiye siyasi sisteminin demokratik yönetim açısından yeniden düzenlenmeye ihtiyaç duyulan en önemli boyutunu oluşturmaktadır. Sorunun kaynağında, askerî bürokrasiye devlet içinde özerk ve denetime kapalı bir alan öngörerek cumhuriyetin asli sahibi sıfatının yüklenmesi, kısacası siyasete yönelik denetleyici ve icracı işlevler üstlenmesini sağlayan bir devlet iktidarı anlayışı yatmaktadır. İkinci Meşrutiyet dönemine uzanan bu kavrayış, siyasal iktidar (parlamento kaynaklı iktidar) ile askerî bürokrasinin faaliyet ve yetki alanları arasında kalıcı bir ayrışmaya, ya da Türkiye siyasetinde sarsıcı etkilere sahip bir fay hattına yol açmıştır. Askerî bürokrasiye devlet içinde özerk bir iktidar alanına yerleştiren bu gelenek, onu askerî alanın dışında yer alan, uluslararası ilişkilerden eğitim ve temel haklara kadar uzanan iç siyasete ilişkin birçok konuda rol ve söz sahibi yapmıştır. Bu model ile çağımızın demokratik yönetim anlayışını birleştirmek, Türk siyasetinin en hayati sorunlarından birisini oluşturmaktadır.

Türkiye’de Askeriye, Milli Güvenlik Kurulu (MGK) ve medya aracılığıyla siyasette, vakıflar ve Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) aracılığıyla sanayi ve ticarete, askerî yargı yoluyla da yargıda aktif roller üstlenmiş bulunmaktadır. Mevcut durumda, zorunlu askerlik, sivil demokratik bir kültür yerine askerî değerleri ve bu değerleri şekillendiren bir laiklik ve milliyetçilik anlayışını toplumsallaştırmakta, askerî harcamalar üzerinde parlamenter denetim tam ola-

rak oluşturulamamaktadır. Dolayısıyla, Avrupa Birliği (AB) üyelik sürecinde, Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) statüsünün ve işlevlerinin demokratikleştirilmesi, önemli satırbaşlarından biri olarak durmaktadır.

Türkiye’nin Aralık 1999’da aday ülke statüsünü kazanmasıyla başlayan AB reform sürecinde gerçekleştirilen düzenlemelerle ve özellikle Yedinci AB Uyum Paketiyle, MGK’ya hükûmetin üzerinde yürütme yetkileri tanıyan 1982 Anayasası’nın 118. maddesinde ve 2945 sayılı MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanunu’nda köklü değişiklikler yapıldı. Bu düzenlemelerle MGK, 1961 Anayasası’nda öngörüldüğü gibi, hükûmete “milli güvenlik siyasetinin tespiti ve uygulanması ile ilgili konularda tavsiye kararları” alan bir danışma organı olarak tanımlandı. Bu dönemde gerçekleştirilen yasal değişiklikler sonucunda:

- Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) ve Devlet Güvenlik Mahkemelerine (DGM) asker üye atanması uygulamasına son verildi.
- Çoğunluk usulüyle karar alan MGK’da sivil üye sayısı asker sayısının üzerine çıkarıldı.
- MGK Genel Sekreteri ilk kez asker olmayanlar arasından atandı.
- 28 Şubat sürecinde aktif bir psikolojik savaş planlaması ortaya koyan MGK Psikolojik Harekât Başkanlığı tasfiye edilerek işlevleri Başbakanlığa aktarıldı.
- Askerî malların denetimi de Sayıştay denetimi kapsamına alındı.
- Bazı askerî hastanelerin atıl kapasitesinin değerlendirilmesi amacıyla belli oranda sivil

* Dr., Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Araştırma Merkezi.

hasta kabul etmesine ilişkin yasal düzenleme yapıldı.

- Gülhane Askerî Tıp Akademisi ile ilişkisi kesilen öğrencilerin diğer tıp fakültelerine geçiş yapabilmelerine imkân sağlandı.
- Askerî yasak bölgelerin, Genelkurmay Başkanlığının tensibiyle turistik amaçlı kullanımını mümkün hale getirildi.
- Özel güvenlik hizmetleri yeniden düzenlendi.
- 5201 sayılı Harp Araç ve Gereçleri ile Silah, Mühimmat ve Patlayıcı Madde Üreten Sanayi Kuruluşlarının Denetimi Hakkında Kanun'la, özel ve kamu sektöründe harp silah ve mühimmatı yapımıyla uğraşan tüm sanayi kuruluşlarını kapsayan ve bunların denetime tabi tutulmasını sağlayan yeni bir düzenleme getirildi.
- Belki de Cumhuriyet tarihinde ilk defa, 2004 yılında savunma harcamalarına ayrılan pay en büyük bütçe kalemi olmaktan çıkarak Milli Eğitim Bakanlığının (MEB) bütçesinin altında yer aldı. Bu durum 2005 bütçesi için de geçerlidir.

Genel olarak bakıldığında, bu dönemde gerçekleştirilen ve ordunun devlet alanı içindeki özerk konumunu daraltan yasal reformlar, sivil otoritenin üstünlüğünün tesisi için yalnızca başlangıç adımları olarak nitelenebilir. Bu reformların gerçekleştirilmesinde çeşitli faktörler etkili olmuş olmakla birlikte, yasal süreçteki değişikliklerin gerçekleşebilmesi büyük ölçüde AB sürecinin gerekleriyle ilişkili olmuştur.

Yasama organı, parlamento gözetimini ve denetimini, güvenlik sektörünü ve güvenlik sektörüne mensup çalışanların yetkilerini tanımlayan ve düzenleyen yasaları yaparak ve ilgili bütçe tahsisatını onaylayarak yerine getirir. Bu çalışmada, 22. Dönem 3. Yasama Yılı'nda¹ (1 Ekim 2004–30 Eylül 2005) güvenlik sektörünün parlamenter gözetim ve denetimi açısından anlamlı etkiler doğuran yasalar ile kullanılan denetim yolları ele alınacak, Milli Savunma Komisyonunun işlevi, yetkileri ve üye yapısı değerlendirilerek, savunma bütçesinin hazırlanması ve onaylanması sürecinde bu komisyon ile Plan ve Bütçe

Komisyonunun rolü incelenecektir. Parlamentosunun güvenlik sektörünün gözetim ve denetiminde ve güvenlik siyasetinin belirlenmesinde oynadığı rol saptanarak, Türkiye'nin demokratikleşme sürecine katkıda bulunan bir değişim içinde olup olmadığına dikkat çekilecektir. Buna ek olarak, güvenlik sektörünün asker -TSK ve jandarma- ve asker olmayan kesimler -emniyet ve bir ölçüde istihbarat- üzerinde varolan parlamenter gözetim ve denetimin ulaştığı düzey incelenecektir.

Yasama Organı, Savunma ve Güvenlik

Güvenlik sektörünün parlamenter gözetim ve denetimi açısından, münhasıran devlet güvenliğinin öne çıkarılması ve ulusal güvenliğin de buna göre tanımlanması yerine, çağdaş güvenlik anlayışındaki dönüşüme bakarak, yani bireysel ve toplumsal güvenliği (insan güvenliği) öne çıkaran bir anlayışı esas alarak konumuza ilişkin nasıl bir durum tespiti yapılabilir?

Yasama organı olarak TBMM'nin durumunu bu açıdan değerlendirdiğimizde karşımıza çıkan tablo, aşağıda sıralanan parametreler açısından şöyle görünmektedir:

Parlamento, Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'ni (MGSB) Tartışıp Onaylamakta Mıdır?

Milli Savunma Bakanlığının internet sitesinin "Sıkça Sorulan Sorular" bölümünde, milli güvenlik kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır: "Devletin anayasal düzeninin, milli varlığının ve bütünlüğünün milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dâhil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanmasını ifade eder."² Siyaset alanının tamamını kuşatacak şekilde tanımlanan milli güvenliğin nasıl

1 Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İç Tüzüğü Madde 1: "Yasama dönemi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin iki milletvekili genel seçimi arasındaki süre olup, bu süre, Anayasa uyarınca uzatılmadığı veya seçimler yenilenmediği takdirde beş yıldır. Yasama yılı, 1 Ekim'de başlayıp 30 Eylül'de sona eren süredir." Bkz. TBMM Kanunlar ve Kararlar Müdürlüğü, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü* (Ankara, 2005), s. 17. TBMM İçtüzüğüne şu adresten de erişilebilir: <<http://www.tbmm.gov.tr/ictuzuk/ictuzuk.htm>>.

2 Bkz. <<http://www.mgk.gov.tr/ssss.html>>, [Erişim Tarihi: 01.02.2006].

sağlanacağına ilişkin stratejiyi ifade eden bu belge, MGK'nın kararı olarak Bakanlar Kuruluna tavsiye edilmekte, orada kabul edildikten sonra ise hukuki açıdan Bakanlar Kurulu Kararı niteliğini taşımaktadır. Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi (MGSB) (Kırmızı Kitap/Kod), gizlilik dereceli bir devlet belgesi olarak değerlendirildiği için, TBMM üyelerinin bilgisine sunulmamaktadır.³ Uygulanmasından Bakanlar Kurulunun sorumlu olduğu belgeye kamuoyunda atfedilen önem ve bu belgenin 28 Şubat sürecinde görüldüğü gibi, temel iç ve dış tehditleri tanımlayan bir belge olarak siyaset alanını belirleyici bir özelliğe sahip olması, belgenin sıradan bir Bakanlar Kurulu Kararı niteliğini taşımanın ötesinde bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Güvenlik kavramının tartışılması ve buna ilişkin parametrelerin belirlenmesinde, bilhassa MGSB'nin oluşturulmasında ve uygulanmasının denetiminde parlamentonun herhangi bir rolü olduğu söylenemez.

Askerî Harcamalar TBMM Tarafından Denetlenebilmekte Midir?

Askerî malların denetlenmesinde bu yasama döneminde radikal bir adım atılmış, 30.07.2003 tarihli ve 4963 sayılı Kanun'la, "gizli" tutulması kaydıyla bu denetimin TBMM adına görev yapan Sayıştay tarafından yapılması öngörülmüştür.⁴ Anayasa'nın 160 ve 832 sayılı Sayıştay Kanunu'nun 1. ve 28. maddelerine göre: "Sayıştay, merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir-giderleri ile mallarını TBMM adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir." Mevcut durumda, askeriye de bu hükme dâhildir. Askeriyenin de her türlü gelir-gider (harcama) ve malları Sayıştay deneti-

mine tabidir. Aynı amaca dönük olarak, 07.05.2004 tarihli ve 5170 sayılı Kanun'un 10. maddesi ile, Anayasa'nın 160. maddesinde yer alan ve askerî malların denetimine istisna tanıyan hüküm kaldırılmıştır. Ancak bu husus henüz Sayıştay Kanunu'na yansımamış, Ek 12'nin öngördüğü yönetmelik de, anılan hükümde sayılan kurumlar arasında mutabakat sağlanamadığı için, çıkarılmamıştır. Bu değişikliği içerecek yeni Sayıştay Kanunu tasarısının hazırlıkları sürdürülmektedir.

Savunma Bütçesinin Hazırlanması ve Onaylanması Sürecinde Parlamento Genel Kurulunun ve Komisyonların Rolü Nedir? TBMM Milli Savunma Komisyonunun Yetki ve Kapasitesi, Savunma ve Güvenlik Politikalarını Etkileyebilecek Düzeyde Midir?

TSK'nın yıllık bütçesinin incelenmesi ve harcamalarının kısılması temel olarak TBMM Bütçe Plan Komisyonuna ait bir sorumluluktur. Ancak yıllar içinde parlamenterler, askerî konuları Genelkurmayla hükûmete bırakma yolunu seçmişler ve bu konuda hükûmet tarafından sunulan bütçe tasarısında aktarılan bilgi ile ve Milli Savunma Bakanının bütçeyi takdim konuşmasıyla yetinmeyi tercih etmişlerdir. Askerî konularda, Milli Savunma Bakanlığı (MSB) tarafından komisyon üyelerine dönük teknik düzeyde yeterli bir bilgi sunumu yapılmadığı ya da buna dönük bir talep de bulunmadığı için, savunma bütçeleri bir paket olarak gelip, hemen hiçbir değişikliğe uğramadan en rahat onay gören bütçe kalemini oluşturmuştur.

Mevcut Milli Savunma Komisyonu, TBMM Genel Kurulunun 19.10.2004 tarihli 7. birleşiminde yapılan üye seçimi ile oluşmuş ve 19.10.2004 tarihinde yapılan başkan, başkan vekili, sözcü ve kâtip seçimi ile göreve başlamıştır. İlki 27 Nisan 1920'de Müdafaa-i Milliye adıyla kurulan Milli Savunma Komisyonu, TBMM İç Tüzüğü'nün 20. maddesinde belirtilen daimi ihtisas komisyonlarından biridir.

24 üyeli Savunma Komisyonunda 16 Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), 8 Cumhuriyet Halk

³ a.g.e.

⁴ Bkz. 21.2.1967 tarihli ve 832 sayılı Sayıştay Kanunu Ek Madde 12 (Ek: 30.7.2003-4963/7 md.): "Silahlı Kuvvetlerin elinde bulunan Devlet mallarının denetlenmesi, milli savunma hizmetlerinin gerektirdiği gizlilik esaslarına uygun olarak yapılır. Bu denetimin yapılmasına ilişkin esas ve usuller, Genelkurmay Başkanlığı'nın ve Sayıştay'ın görüşü alınmak suretiyle Milli Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanarak Bakanlar Kurulunca kabul edilen "GİZLİ" gizlilik dereceli bir yönetmelikle düzenlenir."

Partisi (CHP) temsilcisi bulunmaktadır. Üyelerden yalnızca İnci Özdemir (AKP, İstanbul, babası asker) kadın, diğerleri erkektir. Komisyon üyelerinden Vahit Erdem (AKP, Kırıkkale) eski Savunma Sanayi Müsteşarıdır. Komisyonun ilk başkanı olarak 3 Aralık 2002 tarihinde bu göreve seçilen AKP Aksaray milletvekili Ramazan Toprak, Yüksek Askerî Şûra (YAŞ) kararıyla ordudan tarh edilmiş eski bir subay olması hususunun medyaya yansımalarının ardından 8 Ocak 2003'te görevinden istifa etmiştir. Toprak'ın yerine, komisyon başkanlığına, 5 Şubat 2003 tarihinde mesleği armatörlük olan AKP İstanbul milletvekili Cengiz Kaptanoğlu seçilmiştir.

Komisyonun görevi, İç Tüzük gerekçesinde “milli güvenlik, savunma, sivil savunma ve askerlik ile ilgili kanun tasarı ve tekliflerini incelemek”⁵ olarak belirtilmiştir. Belirtilen konularda TBMM Başkanlığına sunulan “kanun tasarı ve teklifleri” bu komisyona havale edilir. Burada görüşüldükten sonra Genel Kurula gönderilir. Dolayısıyla, komisyonun MSB ve TSK bütçelerini inceleme ve kontrol etme yetkisi bulunmaktadır.

Komisyonun savunma politikasının oluşumunda doğrudan bir rolü olmamaktadır, çünkü Türkiye’de savunma politikası Genelkurmay Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı ile son aşamada MGK tarafından oluşturulur. MGK’nın savunma politikasının belirlenmesindeki rolü, özellikle iç ve dış tehdit önceliklerinin belirlendiği MGSB’yi kabul edip hükûmete tavsiye etmesinde somutlaşır. Savunma politikası üzerinde komisyon olarak değil bireysel olarak yorum yapılabilir; bütün milletvekilleri tek tek veya birlikte denetim yollarına başvurabilirler. Türk parlamento hukukunda komisyonun hukuki bir kişi olarak yasa teklifi sunması uygulamasına rastlanmamaktadır.

MSB, bütçe tasarı taslağını hazırlarken komisyondan görüş almaz. Plan ve Bütçe Komisyonunda MSB ile ilgili bütçe müzakerelerine Milli Savunma Komisyonu üyeleri de katılarak görüş ve temennilerini bildirebilirler. 2005 Mali Yılı Savunma bütçesinin Plan ve Bütçe Komisyo-

nundaki müzakereleri sırasında, komisyonun özellikle ana muhalefet partisi CHP’li üyeleri (Onur Öymen ve Birgen Keleş), kamuoyunda parlamenterlerin savunma bütçesi üzerinde eleştiride bulun(a)madıkları, bundan çekindikleri şeklindeki kanaatten rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir. Bazı parlamenterler de askerî harcamalar üzerindeki gizliliğin kaldırılması (Kemal Kılıçdaroğlu/CHP) ve parlamentonun bu konularda periyodik olarak bilgilendirilmesi (Birgen Keleş/CHP) talebinde bulunmuşlarsa da, aynı üyeler ordunun “laikliği koruma misyonu” ilişkilendirdikleri konularda, mesela, Milli Savunma Bakanının, YAŞ kararlarıyla -yüksek yargı organlarına başvuru hakları olmaksızın- ordu mensuplarının meslekten çıkarılmalarına şerh koyması konusunda, ideolojisi yüksek dozlu ordu taraftarı konuşmalar yapmışlardır. Dolayısıyla, bu yaklaşımın, askeriyenin “Cumhuriyetin niteliklerinin kollanması” misyonunu resen sahiplenmesini bütünüyle benimsediği görülmektedir. Mesela, komisyon üyesi CHP Mersin milletvekili Mustafa Özyürek bu konuda askeriyeye karşı yıpratma kampanyalarının yürütüldüğünü ileri sürmüştür.⁶

İç Tüzük gerekçesinde belirtilen görevi gereği, Milli Savunma Komisyonu, yalnızca “kanun tasarı ve tekliflerini” inceleyebileceğinden, askeriyenin ihtiyaç duyduğu silah, araç-gereç ve mühimmatın temininde herhangi bir rolü yoktur. Komisyon bu konularda alternatifler öneremediği gibi, aykırı görüşler de ortaya koymaz. Birçok demokratik ülkede parlamento belli başlı silah projelerini gözden geçirir ve/veya onaylar-ken, TBMM bu konuda yetki sahibi değildir.

Güvenlik Sektörünün üst düzey yöneticilerinin (Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanları, emniyet müdürleri, istihbarat örgütlerinin başkanları) atanmasında parlamentonun bir yetkisi bulunmamaktadır. Bunun gibi, askerî bürokrasi-

5 5 Mart 1973 tarihli İç Tüzük, 763 Esas Sayılı gerekçe için bkz. <<http://www.tbmm.gov.tr/ictuzuk/ictuzuk.htm>>.

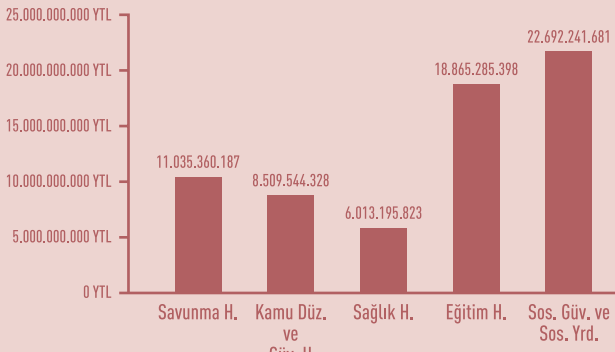
6 2005 yılı Savunma Bakanlığı bütçesinin Plan ve Bütçe Komisyonundaki görüşme tutanakları için bkz. 2005 Mali Yılı Genel ve Katma Bütçe Kanun Tasarıları ile 2003 Mali Yılı Genel ve Katma Bütçe Kesin Hesap Kanunu Tasarılarının Plan ve Bütçe Komisyonu Görüşme Tutanakları, Basılı Tutanak, s.11-35.

3. YASAMA YILI SAVUNMA BÜTÇESİNE İLİŞKİN SAYISAL VERİLER

2005 Mali Yılı Ödeneklerinin Fonksiyonel Sınıflandırması

2005 mali yılı ödeneklerinin fonksiyonel olarak sınıflandırılmasında 22.692.241.681 YTL ile sosyal güvenlik ve sosyal yardım en yüksek payı alırken, eğitim 18.865.285.398 YTL ile ikinci sırada gelmektedir. Bunları 11.035.360.187 YTL ile savunma, 8.509.544.328 YTL ile kamu düzeni ve güvenlik izlemektedir. Sağlık hizmetlerinin payı ise 6.013.195.823 YTL'dir.

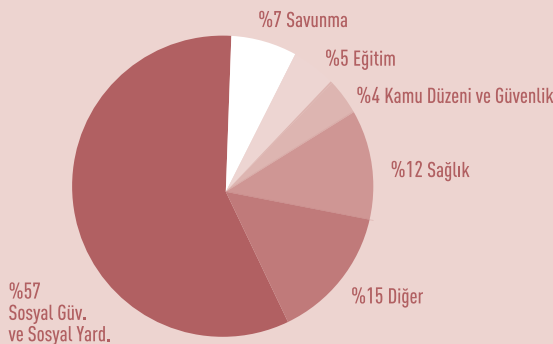
2005 MALİ YILI FONKSİYONEL SINIFLANDIRMA

2005 Mali Yılı Kurum Ödenekleri

2005 yılı bütçesine kurumsal ödenekler açısından bakıldığında, en fazla payı 14.882.259.500 YTL ile Milli Eğitim Bakanlığının aldığı görülmektedir. Bu bakanlığı, 10.977.067.000 YTL ile Milli Savunma Bakanlığı izlemektedir. Üçüncü sırada ise 5.462.974.750 YTL ile Sağlık Bakanlığı yer almaktadır. Dördüncü sırada Emniyet Genel Müdürlüğü bulunmakta ve onu sırasıyla Jandarma Genel Komutanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) ve Sahil Güvenlik Komutanlığı izlemektedir. 2004 yılında olduğu gibi, 2005'te de, Milli Eğitim Bakanlığı bütçeden en fazla payı almıştır. (Kaynak: Naciye Aslıhan Tuncer, Baran Kuşoğlu, "Eğitim, Sağlık ve Güvenlik Harcamalarının Bütçe Payları," TBMM Araştırma Servisi Bilgi Notu, Ekim 2005)

2005 MALİ YILI FONKSİYONEL SINIFLANDIRMA (% OLARAK)

sinin fiziksel büyüklüğü, ücret, çalışma, yaşayış ile eğitim şartları ve ortamı konularında Savunma Komisyonunun rolü, hükûmetçe hazırlanan ve parlamentoya teklif edilen tasarıların ve nâdiren de olsa üyelerin sunduğu tekliflerin müzakeresi ve bunların kabul veya reddi ile sınırlıdır.

2005 Yılında Güvenlik Sektörünün Gözetimine İlişkin Geçirilen Yasalar

3. yasama yılında (1 Ekim 2004–30 Eylül 2005), güvenlik sektörünün parlamenter gözetimi açısından kayda değer yalnızca iki yasadan söz etmek mümkündür:

Bunlardan birincisi, 5365 sayılı ve 16.06.2005 tarihli TSK İç Hizmet Kanunu, TSK Personel Kanunu, Gülhane Askerî Tıp Akademisi Kanunu ve MSB ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıklarına Bağlı Kurumlarda Döner Sermaye Teşkilî ve İşletilmesine İlişkin Kanun'da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'dur. Kanun'la, döner sermayeli askerî hastanelerin, boş yatak olması şartıyla, mevcut yatak miktarının yüzde onunu geçmemek kaydıyla, her yıl Genelkurmay Başkanlığınca belirlenecek oran veya miktarda sivil hasta kabul etmeleri öngörülmektedir. Bu düzenlemenin yöneldiği amaç, 42 askerî hastanede önemli oranda atıl kapasitenin tespit edilmesi ve askerî hastanelerdeki teknolojik imkânların gerektiğinde sivillere de sağlanabilmesidir. Acil durumlarda, asker kişilerin sivil (resmi ya da özel) sağlık kurumlarından yararlanabilmesi konusunda herhangi bir sınırlama yoktur. Bu şekilde alınan sağlık hizmetlerine ilişkin sağlık giderleri kuvvet komutanlıkları ve MSB tarafından karşılanmaktadır.

İkinci önemli yasa, 5397 sayılı ve 23.07.2005 tarihli Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun olup, 5271 sayılı ve 2004 tarihli yeni Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) ülkede tüm elektronik haberleşmenin Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) ve emniyet tarafından izlenmesine imkân vermediği ortaya çıkınca geçirilen bir yasadır. Amacı, istihbarat faaliyetlerinin Telekomünikasyon Kurumunun teknolojik evsahipliğinde teknik düzeyde tek merkezden yapıl-

masını sağlamak ve yasal dinlemeyle görevli kurumların bunu nasıl yapacağına ilişkin düzenlemeyi yapmaktır. İstihbaratın, MİT ile polis ve jandarmanın yasal tekeline alınması ve askerinin bu sürecin dışına taşınması konusunda somut bir adım atılamamıştır. Ancak, önemli bir ilk gerçekleştirilmiştir: Devlet tarafından şimdiye dek varlığı inkâr edilmiş olan yasa dışı birçok şiddet olayından sorumlu olduğu düşünülen ve kamuoyunda “JİTEM” olarak bilinen Jandarma İstihbarat Teşkilatı, yasal bir sıfatla bu metinde yer almış ve hâkim kararıyla dinleme yapabileceği ifade edilmiştir. Bu kanunla, polis ve jandarmanın dinleme yetkisi örgütlü suçlarla sınırlandırılırken, MİT’e sınır konulmamıştır.

Kanunun görüşmeleri sırasında, Jandarma temsilcisinin ülkenin tümünde dinleme yapabilme talebi, teklifin görüşüldüğü İçişleri Komisyonu üyeleri tarafından reddedilmiştir. Bu arada komisyon üyesi üç hükümet partisi milletvekilinin jandarmaya siyasi istihbarat yetkisi veren 2. madde hükmünü, askerinin siyasetle bittiği sınır

uçlarından biri olarak görmeleri ve buna karşı çıkmaları vurgulanması gereken bir husustur.⁷

2005 Yılında Güvenlik Sektörünün Parlamento “Denetimi”ne İlişkin Yasama Faaliyetleri

22. Dönem 3. Yasama Yılı içinde güvenlik sektörünün parlamenter denetimi kapsamında, mil-

- 7 Bu üyelerden Kastamonu Milletvekili Sinan Özkan'ın (AKP) muhalefet şerhinin gerekçesi bu bakımdan anlamlıdır: “Silahlı Kuvvetler’le organik bağları olan, rütbe-terfi işe alma, sicil vb. konularda tamamen Silahlı Kuvvetler’in belirlediği esaslara göre iş ve işlemleri yürüten jandarmaya bir yönüyle siyasi bir vazife olan istihbarî faaliyetlerde bulunma görev ve yetkisi verilmektedir. Şayet ülke şartları değerlendirildiğinde kırsal kesimde asayiş ve güvenlik hizmetlerini yürüten jandarma teşkilâtımızın istihbarat yapma zorunluluğu vazgeçilmez bir zaruret olarak değerlendiriliyorsa, bu teşkilâtımız bir yönüyle siyasi olan bu faaliyeti yerine getirebilmesi için AB üyesi ülkelerde olduğu gibi her yönüyle (rütbe-terfi, maaş, personel istihdamı, sicil vs.) sivil otoriteye bağlı hale getirilmeli, ondan sonra bu yetki ve görevi kendi bölgesinde kullanmalı, hatta emniyet teşkilâtı ile tek bir güvenlik birimi gibi (sadece sorumluluk sahaları farklı olan) görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi sağlanmalıdır.” Bkz. Yalova Milletvekili Şükrü Önder’in; Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ve İçişleri Komisyonu Raporu (2/546), **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 22 (2005), Cilt: 91, s. 8 [Yasama Yılı: 3, 3 Temmuz 2005, Birleşim: 125, S. Sayısı: 962]. Söz konusu metne şu adresten de erişilebilir: <http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g_sd.birlesim_baslangic>.

“BÜTÇE TAMAM ORDUYA SELAM”

Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurucu önderi Mustafa Kemal Atatürk’ün asker olması, cumhuriyetin sahibi olarak ordunun görülmesi, askerliğin popüler kültürdeki içselleştirilme biçimi, geleneksel olarak Milli Savunma Bakanlığı bütçelerinin siyaset alanının dışında, “devlet iktidarına” ait bir alan olarak görülmesine yol açmıştır. Türk Silahlı Kuvvetlerini (TSK) “milletin bağrından çıkarılan ve onunla özdeşleyen” ve böylece yasama organı Türkiye Büyük Millet Meclisinin (TBMM) üzerine çıkarılan hâkim siyasi kültürün baskın etkisiyle, Milli Savunma Bakanlığı bütçesi, Tek Parti Dönemi’nden itibaren cumhuriyet tarihi boyunca törensel bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bütçeyi eleştirmek TSK’yı eleştirmek olarak algılandığı, TSK da eleştiri üstü bir kurum olarak görüldüğü için, bunun sembolik yansıması şu olmuştur: Milli Savunma Bakanlığı bütçelerinin Genel Kurulda müzakeresiz kabulünden sonra, tüm siyasi partiler ayrı ayrı ya da ortak olarak “TBMM’nin TSK’ya teşekkürünü bildirmesini” öngören ve “bütçe tamam, orduya selam” olarak bilinen şükran önergeleri. İlginç olan nokta, bu Tek Parti Dönemi uygulamasının çok partili hayatta 1989’a kadar, küçük fasıllarla da olsa, devam etmiş olmasıdır. TSK’ya ilişkin her şeyin, kutsal olandan dünyevi olana taşınması ve demokratik beşeri faaliyet alanlarından biri olarak görülmesinde, 80’li yılların ikinci yarısı ile 90’lı yılların ilk yarısı özellikle etkili olmuştur.

Aşağıda 1989 yılına ait, “orduya şükran” önergesinin tutanakları aynen alıntılanmıştır.

“VI.- TEŞEKKÜR, TEBRİK VE TEMENNİLER

1. Milli Savunma Bakanlığı bütçesinin kabulü nedeniyle Silahlı Kuvvetlerimize Türkiye Büyük Millet Meclisinin sevgi, saygı ve güven duygularının iletilmesine ilişkin siyasi parti grup başkanvekillerinin müşterek önergesi

BAŞKAN– Sayın milletvekilleri, Mecliste grubu bulunan üç siyasi parti grup başkanvekilinin, Başkanlığımıza hitaben verilmiş bir tezkeresi vardır, okutuyorum:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Milli Savunma Bakanlığı 1989 Bütçesinin Yüce Meclisimizce görüşülmesi ve kabulü vesilesiyle, vatan ve milletimizin azimli bekçisi ve milli güvenliğimizin teminatı, güçlü, şanlı ve kahraman Silahlı Kuvvetlerimizin tüm mensuplarına, Türkiye Büyük Millet Meclisinin sevgi, saygı ve güven duygularının iletilmesini arz ve teklif ederiz.

Mükerrem Taşcıoğlu

Anavatan Partisi Grup Başkanvekili

Onur Kumbaracıbaşı

Sosyal Demokrat Halkçı Parti Grup Başkanvekili

Vefa Tanır

Doğru Yol Partisi

Grup Başkanvekili

BAŞKAN– Gereği, Başkanlıkça yerine getirilecek ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin değerli mensuplarına duyurulacaktır. (Alkışlar)

Milli Savunma Bakanlığı bütçesinin hayırlı olmasını tekrar niyaz ediyorum.”

(Kaynak: **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 18 (1988), Cilt: 21, s. 200. [Yasama Yılı: 2, 19.12.1988, Birleşim: 47, Oturum: 2])

letvekillerinin İç Tüzük gereğince kullanabildikleri denetim yollarını oluşturan, soru, genel görüşme, meclis araştırması, gensoru ve meclis soruşturması gibi araçlardan sadece soruyu kullandıkları, sorular içinde de yazılı sorulara ağırlık verdikleri görülmektedir. Soru önermeleri yoluyla gerçekleşen denetim sürecinde dikkat çeken ortak nokta, özellikle jandarmanın kötü muamele ve yetki aşımı konusundaki tasarruflarına ilişkin soruların cevapsız bırakılmış olmasıdır.

Bu dönemde anlamlı bir katkı sayılabilecek türden, kayda değer tek bir sözlü soru önermesi verilmiştir. CHP Mersin Milletvekili Hüseyin Güler, 6/1371 Esas Numaralı ve 09.12.2004 tarihli soru önermesinde, İçişleri Bakanı Abdulkadir Aksu'dan, Eğitim-Sen üyesi öğretmenlerin demokratik haklarının kullanılmasının polis tarafından engellenmesi konusunda, ilgililer hakkında ne yapıldığına ilişkin bilgi talep etmiştir. İçişleri Bakanı Abdulkadir Aksu, 22.03.2005 tarihli 73. birleşimde bu soruyu cevaplamış ve Eğitim-Sen üyelerinin 8 Aralık 2004 tarihinde Kadıköy İskele Meydanı'nda basın açıklaması yaptıktan sonra dağılmayarak yürüyüş yapmak istemeleri üzerine gözaltına alındıklarını, buna da, "kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü olarak nitelendirilen hususların oluşması" sebebiyle izin verilmediğini belirtmiştir.

3. Yasama Yılı'nda verilen yazılı soru önermeleri içinde, personelin özlük ve mali haklarıyla ilgili olmak yerine parlamentonun ilgili birimlerin faaliyetlerine ilişkin siyasi denetim yetkisini kullanması açısından "anlamlı bir katkı" sağlayanların sayısı sekiz olup, bunlardan biri bağımsız (İstanbul milletvekili Emin Şirin), biri de iktidar partisi milletvekiline (Samsun milletvekili Musa Uzunkaya) ait bulunmaktadır. Bunların dışındakilerin tümü, Ana Muhalefet Partisi CHP milletvekilleri tarafından verilmiştir. Bu sorular içerik itibarıyla incelendiğinde, kolluk kuvvetlerinin, özellikle jandarmanın vatandaşlara kötü muamelesi ve mevzuatın kendisine tevdi etmediği yetkileri kullanması (yetki aşımı), TSK'nın yetki ve faaliyetleri ile MGSB'nin içeriği ve kabul edilme prosedürüne ilişkin oldukları görülmektedir. Bu önermeler, sorguladıkları konu bakımından şöyle sınıflandırılabilir:

Jandarmaya isnat edilen kötü muamele ve yetki aşımına ilişkin önermeler

İlk önerge CHP Yozgat milletvekili Emin Koç'a aittir. Koç, 7/4515 esas sayılı ve 22.12.2004 tarihli yazılı soru önermesinde İçişleri Bakanı Abdulkadir Aksu'ya şu soruları yöneltmektedir:

1. Kişinin haklarını korumak ve mağduriyetini önlemek amacıyla 31 Aralık 1982'den önce işlenmiş suçlara ilişkin polis ve jandarma fişlerinin iptali haberleri doğru mudur?
2. Bu iptalden kaç kişi yararlanmaktadır?
3. İptal hangi yıllar arasında kapsamaktadır?
4. Hatalı kayıt nedeniyle kaç kişi mağdur olmuştur? Bu mağduriyet nasıl giderilmiştir?
5. Bakanlığınız bundan sonra suçlularla ilgili nasıl bir sistem izleyecektir?"

İçişleri Bakanı Aksu, 07.02.2005 tarih ve 7/45 no'lu cevabında şunları belirtmektedir:

- 1) 31.12.1982 tarihinden önce işlenmiş suçlarla ilgili Kaçakçılık İstihbarat Harekât ve Bilgi Toplama Daire Başkanlığı (KİHBİ) bilgisayar sisteminde tutulan polis ve jandarmaya ait kayıtlar silinmiştir.
- 2) Belirtilen tarih öncesi işlenmiş suçlarla ilgili 111.515 kişiye ait kayıt iptal edilmiştir.
- 3) Kayıtların iptal işlemi, 31.12.1982 tarihinden, 1974 tarihli Af Kanunu'nun yayımlandığı tarihe kadar olan kayıtları kapsamaktadır.
- 4) Tutulan kayıtlarla ilgili gereksiz gözaltına alınma veya bu kayıtların güvenlik soruşturmalarında kullanılması kaygıları ile silinmeleri öngörülmüştür. Bu uygulama ile de kişilerin mağduriyetine sebebiyet verilmesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır.
- 5) Günümüzde kişilerle ilgili tutulan kayıtlar, mutlaka Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Numarası ve doğru nüfus bilgileri ile adli ve askerî makamların talepleri esas alınarak tutulmakta olup, yargı yerlerince verilen kararlar doğrultusunda da güncellenmektedir.

İkinci önerge, AK Parti Samsun milletvekili Musa Uzunkaya tarafından 03.01.2005 tarihinde ve 7/4682 numarası ile verilmiştir. Uzunkaya, Antalya ili Elmalı İlçesi Yuva beldesi Jandarma Karakolu tarafından köylerdeki imamların fişlendiği iddiasının doğruluk derecesini sormakta, imamların asker nezaretinde zorla karakola getirilerek “siyasi görüşün nedir?” diye sorgulandııklarını belirterek, bunu yapanlar hakkında yapılmış ya da yapılması düşünülen bir işlem olup olmadığını öğrenmek istemektedir.

Jandarmanın kötü muamelesi ve yetki aşımına ilişkin bu soruya da süresi içinde cevap verilmediği için, “Gelen Kâğıtlar Listesi”nde yayımlanmıştır. “Gelen Kâğıtlar Listesi”nde yayımlama teşhir amaçlıdır ve cevaplanmayan sorular için kullanılabilen tek yaptırım yoludur.

Üçüncü önergenin sahibi, CHP Balıkesir milletvekili Ali Kemal Deveciler olup, bu milletvekili, 25.03.2005 tarihli ve 7/54 sayılı soru önergesinde, İçişleri Bakanına, Balıkesir İl Jandarma Alay Komutanlığınca, Burhaniye İlçesi Pelitköy Belediyesi’nde Belediye Başkanı ve bazı belediye personelinin kimi tasarruf ve eylemleri hakkında başlatılan KOD SÜRGÜ 5 operasyonu sırasında, Cumhuriyet Savcılığının gizlilik kararının ihlal edilerek ilgili kamu görevlilerinin itibarının zedelendiğini belirterek, buna yol açanlar hakkında soruşturma başlatılıp başlatılmadığını sormaktadır. Devci, devamında, “hem kolluk gücü, hem savcı, hem mahkeme, hem de infaz makamı olarak hareket eden jandarma personelinin görev mahallerinin değiştirilmesi düşünülmekte midir?” sorusunu yöneltmektedir.

Soru önergesi, İç Tüzük’te öngörülen on beş günlük süreden sonraki on gün içinde de cevaplanmadığı için “Gelen Kâğıtlar Listesi”nde yayımlanmıştır.

Dördüncü önerge, CHP Konya milletvekili Atilla Kart tarafından 17.05.2005 tarihli ve 7/6354 no’lu soru önergesi ile verilmiştir. Kart, Konya Ereğli’deki Jandarma Astsubay Meslek Yüksek Okulu I. sınıf öğrencisi iken, Ağustos ayının sonlarında okulla ilişkisi kesilen ancak bu durum

kendilerine ve ailelerine sözlü olarak iletilen Kenan Güzelgün ve Hayati Karadağ’ın ilişkilerinin neden kesildiğini, yazılı tebligatın neden yapılmadığını ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun 5. maddesinin neden ihlal edildiğini ve olayda “gizli belge veya devlet sırrı” niteliği taşıyan bir yön bulunup bulunmadığını sormaktadır.

Sorunun yöneltildiği Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, sorunun muhatabının İçişleri Bakanlığı olduğunu belirterek, buradan alınacak bilginin kendilerine de iletilmesini istemektedir. Jandarma, mülki bakımdan İçişleri Bakanlığına bağlı olduğu için bu değerlendirme doğrudur. Sorunun asıl muhatabı olan İçişleri Bakanı Abdulkadir Aksu, 04.06.2005 tarihli cevabında şunları belirtmektedir:

Adı geçen kişilerin “ilgi (b) Kanunu’nun “Disiplin ve Okuldan Çıkarılma” başlığı taşıyan 31. maddesi, ilgi (c) Yönetmeliğin “Giriş Şartları” başlığını taşıyan 61. maddesi gereği Jandarma Astsubay Meslek Yüksek Okulu’ndan ilişkilerinin kesildiği, bu kararın kendilerine yazılı olarak tebliğ edildiği, ancak buna dayanak teşkil eden bilgi ve belgelerin “gizli” olması sebebiyle adaylara açıklanmadığı ve herhangi bir başvuru olmadığı için de, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun 5. maddesinin ihlal edilmediği belirtilmektedir.

Türk Silahlı Kuvvetlerine ilişkin önergeler

CHP Mersin milletvekili Şefik Zengin 7/4473 esas sayılı ve 16.12.2004 tarihli soru önergesinde, Başbakanın cevaplama talebiyle sorduğu soruda, Gülhane Askerî Tıp Fakültesi (GATF) Askerî Hastanesi ile Bilkent’teki TSK Rehabilitasyon Merkezi’nden sivil hastaların belirli bir kontenjan dâhilinde yararlanması uygulamasının genişletilerek, TSK’nın diğer askerî hastanelerinden de yararlanılmasına ilişkin olarak şunları sormaktadır:

- 1) GATF’den yararlanan sivil hastalara ve tetkiklere ilişkin rakamsal veriler nelerdir?

- 2) GATF ve TSK Rehabilitasyon Merkezi'nden yararlanan sivillerin sosyal statüleri nedir?
- 3) Uygulama konusunda burada çalışan hekimlerin görüşleri nelerdir?
- 4) Askerî personele de sivil hastanelerden yararlanma imkânı verilecek midir?

Sorunun ana nedenini, askerî hastanelerden sivillerin yararlandırılmasının askerî personel aleyhine bir eşitsizlik doğurduğu kaygısı oluşturmaktadır.

25.01.2005'te Başbakan adına bu soruyu cevaplayan Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül şunları belirtmektedir: GATA hastanesinden yararlananların sayısına ilişkin veriler hastanenin aşırı kapasiteyle çalıştığını göstermektedir. Ancak taşradaki hastanelerde önemli bir atıl kapasite bulunmaktadır. Askerî hastanelerden yararlananların sosyal statülerine ilişkin bir kayıt tutulmadığı için, bir bilgi de mevcut değildir. Askerî personel, tüm sivil hastanelerden yararlanma hakkına zaten sahiptir.

Bu önerge dışında, üçüncü yasama yılında TSK'ya ilişkin soru önergesi mevcut değildir. Aynı şekilde MGK'ya ilişkin herhangi bir soru da görülmemektedir.

Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'ne ilişkin önergeler

İstanbul bağımsız milletvekili Emin Şirin, 25.11.2004 tarih ve 7/4250 esas sayılı soru önergesinde bir dizi soru sıralamaktadır. Bu sorular içinde, bu makalenin ilgi alanlarına girenler şunlardır:

- “1) MGSB, kimler tarafından hangi kanunun verdiği yetkiye göre hazırlanmaktadır?
- 2) Bu belgenin oluşturulmasında kullanılan kriterler nelerdir?
- 3) Bu belge, oluşturulma safhasında veya oluşturulduktan sonra TBMM'nin bir kapalı oturumunda milletvekillerine anlatılacak ve “derin anayasa” diye tabir edilen bu belgeden TBMM'nin haberdar olması temin edilecek midir?

- 4) Genelkurmay Başkanımızın yaptığı “Türkiye artık ülkelerin birbirlerine karşı tehdit oluşturduğunu düşünmüyor” ifadesine ve değerlendirmesine hükümet iştirak etmekte midir?
- 7) MGSB'de yer alacak esas tehdit “asimetrik terör” ise, bu terörle mücadele, esas itibarıyla TSK'nın mı, yoksa polisin mi görevidir?
- 8) Hâlihazırda yürürlükte olduğunu tahmin ettiğimiz MGSB'de irtica ve bölücü faaliyetlerin öncelikli hedef olduğu basından duyum halinde öğrenilmiştir. İrtica ile mücadelede gerekli netice alınmış mıdır? 28 Şubat tarihli MGK'nın 18 adet tavsiye kararlarından her birinin uygulamadaki durumu nedir?”

Emin Şirin'in soruları, süresi içinde cevaplanmadığı için “Gelen Kâğıtlar Listesi”nde yayımlanmıştır. Aslında Emin Şirin, 2. Yasama Yılı'nda da, Başbakana hitaben bu konuda bir soru önergesi vermiş, bu önerge de cevaplanmamıştır. MGSB'ye ilişkin ikinci soru, CHP İstanbul milletvekili Ali Rıza Gülçiçek'e aittir. Gülçiçek, 22.12.2004 tarih ve 7/4507 esas sayılı bu soru önergesinde *Hürriyet* gazetesinde yayımlanan bir haberden hareketle, MGSB'de “Aleviliğin tehlikeli bir mezhep” olarak nitelenip nitelenmediğini ve Başbakanın bu konudaki düşüncesini sormaktadır. 25.01.2005 tarihinde, bu soruya Başbakan adına cevap veren Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, söz konusu belgede, “Alevi vatandaşlarımızı zan altında bırakacak herhangi bir husus” bulunmadığını belirtmektedir.

Sonuç

Yasama organı olan TBMM, güvenlik sektörü üzerindeki gözetim ve denetim işlevini ifa eder. 2005 yılının bilânçosuna baktığımızda, parlamentonun ne yasa yapma ne de denetim yollarını kullanma açısından etkili bir pozisyonda bulunmadığı, savunma ve güvenlik politikalarının oluşturulmasında, tehditlerin belirlenmesinde ve üst düzey güvenlik bürokrasisinin atamalarında, anlamlı bir işlev ve katkısının bulunmadığı görülmektedir. TBMM adına görev yapan Sayıştayın, askerî mal ve harcamaları denetle-

mesinin de uygulamada henüz gerçekleşmediği görülmektedir.

Silah alımlarına ayrılan bütçe payları konusunda parlamento aktif bir iradeye sahip olmadığı gibi, belli bir yekûnu aşan silah alımlarının parlamentonun onayına sunulması da söz konusu değildir. Dolayısıyla, ülke kaynaklarının bütçe kalemleri yoluyla nerelere harcanacağı konusunda söz sahibi olması gereken milletin temsilcileri, savunma bütçesi örneğinde, tartışma ve siyasal karar verme rolünün gereğini yerine getir(e)memektedir. 2005 yılında da, parlamentonun denetim yollarının güvenlik bürokrasisi üzerinde ciddi bir hesap verme ve şeffaflık sağlama etkisi oluşturduğuna ilişkin herhangi bir veri bulunmamaktadır.

2005 yılında, konuyla ilgili ilginç bir “ayrıntı” medyaya yansımıştır: TBMM’nin dış güvenliği Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayına bağlı Meclis Taburu tarafından sağlanmakta, ancak bu durum güvenlik gerekleriyle ilişkili bulunmamaktadır. AKP Tokat milletvekili Resul Tosun’un “Daha Sivil Bir Görüntü” başlıklı yazısı,⁸ Genelkurmay Başkanlığının “münferit bir hezeyan” tepkisine muhatap oldu.⁹ Bu olay, parlamentonun sivil niteliğiyle bağdaşmayan bu durumun sona erdirilmesi konusunda milletvekillerinin adım atması durumunda karşılaştıkları engelleri ve tepkileri göstermesi açısından anlamlıdır.

---

⁸ Resul Tosun, “Daha Sivil Bir Görüntü,” *Yeni Şafak*, 7 Aralık 2005.

⁹ “Genelkurmay’dan tepki: Muhafız alayı teklifi hezeyan,” *Radikal*, 9 Aralık 2005.

Zühtü Arslan*

Arka Plan: Milli Güvenlik ve Hükûmet

Demokratik ülkelerde, güvenlik politikalarının oluşturulması ve yürütülmesinden hükûmetler sorumludur. Bunun en önemli nedeni, hükûmetlerin demokratik “hesap verebilirlik” ilkesi gereğince icraatlarından dolayı parlamentoya ve seçimlerde de halka karşı sorumlu olmalarıdır. Hükûmetler bir yandan ülke içinde güvenlik ve asayişin sağlanması için gerekli tedbirleri almak, diğer yandan dışarıdan gelecek tehditler karşısında ülkeyi savunmak bağlamında politikalar geliştirip uygulamakla yetkili ve sorumludurlar. Siyasal iktidar, güvenlik ve savunma politikalarının oluşturulmasında elbette bürokratlar ve uzmanlardan teknik destek alacaktır, ancak siyasi karar ve sorumluluk son tahlilde hükûmetlere aittir.

Hukuksal düzlemde hükûmetlere, güvenlik ve savunma politikalarını belirleme, değiştirme ve uygulama yetkisini anayasa ve yasalar vermektedir. Nitekim 1982 Anayasası'nın 117. maddesine göre “Millî güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine (TBMM) karşı, Bakanlar Kurulu sorumludur.” Aynı şekilde, Anayasa'nın 118. maddesi de, 3 Ekim 2001 tarihli Anayasa değişikliği ile Milli Güvenlik Kurulunun (MGK) görevini “Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonunun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildir(mek)” olarak belir-

lemektedir. MGK'nın “Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca değerlendirilir.” Şu halde milli güvenlik konusundaki kararların alınması ve uygulanması yetkisi Bakanlar Kuruluna aittir. Ancak bu anayasal duruma rağmen uygulamada sivil-asker ilişkilerinin farklı bir eksende şekillendiğini söylemek mümkündür. Bu anlamda, milli güvenlik siyasetinin belirlenmesinde hükûmetlerden ziyade askerî bürokrasi etkili olmaktadır.

Türkiye’de “milli güvenlik” kavramının klasik ve teknik anlamından uzaklaştırılarak oldukça geniş bir şekilde tanımlanması, askerî bürokrasinin bir yandan kendi özerkliğini/bağımsızlığını pekiştirmesine; diğer yandan da MGK üzerinden siyasi iktidar üzerindeki denetim gücünü artırmasına katkıda bulunmaktadır. 2945 sayılı MGK ve MGK Genel Sekreterliği Kanunu'nun 2. maddesine göre “milli güvenlik” terimi “Devletin anayasal düzeninin, milli varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dâhil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehdiye karşı korunması ve kollanmasını” ifade etmektedir. Bu tanım, hemen bütün toplumsal, siyasi ve ekonomik konuları MGK'nın görev alanına dâhil etmektedir. Milli güvenliğin bu geniş tanımı, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan Türkiye hakkındaki Düzenli İlerleme Raporları'nda da eleştirilmiştir. Bu raporlara göre MGK Kanunu “yoruma bağlı olarak neredeyse tüm politika alanlarını kapsayabilecek şekilde geniş bir milli güvenlik tanımı” yapmaktadır.¹

* Doç.Dr., Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Anayasa Hukuku Öğretim Üyesi.

1 Bkz. Commission of the European Communities, Turkey: 2004 Progress Report, Brüksel, 6 Ekim 2004, SEC(2004) 1201, s. 18; Turkey: 2005 Progress Report, Brüksel, 9 Kasım 2005, SEC (2005) 1426, s. 14.

Ne var ki, milli güvenlik kavramının hükümetleri paranteze alacak şekilde geniş tanımlanması bu kurulun kuruluşundan itibaren söz konusudur. 1962 yılında MGK'nın kuruluş kanunu parlamentoda görüşülürken dönemin Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu'nun söyledikleri, "millî güvenlik politikası"nın sınırlarının nasıl anlaşıldığını çok net bir şekilde göstermektedir. Feyzioğlu'na göre, "millî güvenlik politikası denildiği zaman, yalnız bizde değil, bütün memleketlerde, askerî politikadan, dış politikadan ibaret meseleler gelmeyecek, sağlık, ticaret politikası ile ilgili meseleler, sanayi, ziraat, ulaştırma, bayındırlık politikası ile ilgili meseleler bu kurulda görüşülecektir."² Böylesine geniş bir çerçevede tanımlanan "millî güvenlik" kavramı, silahlı güçlerin aynı zamanda "ideolojik devlet aygıtı" olarak işlev görmesini ve aslında millî güvenlikle doğrudan ilgisi olmayan eğitim, sağlık ve ticaret gibi konularda söz sahibi olmasını beraberinde getirmektedir. Kısacası, "millî güvenlik" kavramının geniş ve ucu açık bir şekilde yorumlanması, MGK üzerinden kullanılan hegemonik gücü hem yaygınlaştırmakta hem de süreklileştirmektedir. Bu fiili durum da, milli güvenlik politikalarının oluşturulması ve uygulanmasından hükümetin sorumlu olduğuna dair anayasal hükümleri kâğıt üzerinde bırakmaktadır.

HÜKÛMET PROGRAMINDA GÜVENLİK

59. Hükümet Programında Güvenlik

19 Mart 2003 tarihinde Hükümet Programını TBMM'de okuyan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, güvenlik ve savunmaya ayrı bir önem verdiklerinin altını çiziyor ve milletvekillerine şöyle sesleniyordu:

"Değerli milletvekilleri, Türkiye'nin NATO bünyesinde bugüne kadar ortaya koyduğu katkıya paralel olarak, yeni Avrupa Savunma Stratejisi çerçevesinde oluşturulan Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) içinde hak ettiği yeri birinci Ak Parti iktidarı döneminde almıştır. Muhtemel her türlü tehdidi caydırmada ve bölgesel ve küresel barış, istikrar ve güvenliğin sağlanmasında çok önemli bir rol oynayan Silahlı Kuvvetlerimizin NATO ve BM başta olmak üzere, dış örgütlerdeki faaliyetlere devam etmesi için gereken imkânları sürekli geliştirmek hükümetimizin öncelikleri arasındadır...."

Bu bağlamda, güvenlik kavramı temelindeki hassasiyetimizin altını çizmek isterim. Güvenlik, bir devletin en aslı ve vazgeçilmez işlevidir. Türkiye'nin coğrafi konumu ve bölgede meydana gelen gelişmeler dikkate alındığında, güvenlik ve savunma konularında hükümetimizin çok daha duyarlı olacağı açıktır. Güvenliğimiz ve savunmamız neyi gerektiriyorsa, bu konuda hiçbir fedakârlıktan kaçınılmayacaktır."

Avrupa Birliği ile Uyum Sürecinde Hükümetin Güvenlik Sektörü Konusunda Attığı Adımlar

2002 seçimlerinden bu yana işbaşında olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümeti, Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilere büyük önem vermekte ve AB'ye tam üyeliği dış politikasının temel hedefi olarak belirlemektedir. Özellikle 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelere başlama kararının alınışına kadar geçen dönemde, siyasal sistemin sivilleştirilmesine ve güvenlik sektörünün demokratik denetiminin sağlanmasına yönelik önemli adımlar atılmıştır. Özellikle 2001 Anayasa değişiklikleriyle başlayan bu süreçte sivil otoritenin üstünlüğünü pekiştirme amaçlı adımları başlıklar halinde hatırlamak yararlı olacaktır.

2001 Anayasa değişikliği ile MGK'nın yapısı ve işlevlerinde değişiklikler yapılarak, sivil üyelerin sayısı artırılmış ve Kurulun aldığı kararların "tavsiye" niteliğinde olduğu belirtilmiştir. 2003 yılında yapılan yasal değişikliklerle, MGK Genel Sekreterliğinin faaliyet ve yetkileri sınırlandırılmış, bütçesi ve birimlerinin sayısı azaltılmış, genel sekreterin sivil olabileceği belirtilmiş ve MGK'nın iki ayda bir toplanacağı hükmü getirilmiştir. Bu değişikliklerin amacı, MGK'yı sivil üyelerin ağırlıklı olduğu bir danışma organı haline getirmektir. Nitekim uygulamada bu değişiklikler etkisini göstermiş, Ağustos 2005'te MGK'ya ilk sivil genel sekreter ataması yapılmıştır.

Askerî bürokrasinin yargı ve diğer sivil bürokrasi üzerindeki etkisini azaltmaya yönelik adımlar atılmıştır. Bu amaçla, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde (AİHM) Türkiye aleyhine verilen kararları takiben, önce Devlet Güvenlik Mahkemelerinden (DGM) Askerî yargıçları çıkaran anayasal değişiklik yapılmış, daha sonra da 2004 Anayasa değişiklikleri ile bu mahkemeler tamamen kaldırılmıştır. Ayrıca, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ve Radyo Televizyon Üst Ku-

2 Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1 (1962), Cilt: 8, s. 190-191. Aktaran: Hikmet Özdemir, *Rejim ve Asker* (İstanbul: Afa Yayıncılık, 1989), s. 109-110.

ruluna (RTÜK), silahlı kuvvetlerin ve MGK Genel Sekreterliğinin üye atama yetkilerine son verilmiştir.

Askerî kurumlar üzerinde parlamenter denetimi sağlamaya yönelik en önemli adımlardan biri de 2004 Anayasa değişikliği sırasında atılmış ve silahlı kuvvetlerin harcamalarını Sayıştay denetimi dışında bırakan anayasal hüküm kaldırılmıştır.

Bu ve benzeri adımlar, tam üyesi olmak için çalıştığımız AB tarafından olumlu fakat yetersiz adımlar olarak görülmüştür. AB, ilerleme raporlarında silahlı kuvvetlerin sivil siyaset üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkisinin devam ettiğine dikkat çekmiştir.

Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi ve Hükümet

Türkiye’de sivil-asker ilişkileri konusunda en fazla tartışılan fakat hakkında en az şey bilinen belgelerden birisi hiç kuşkusuz “Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi” (MGSB)’dir. Kamuoyunda “gizli anayasa,” “derin anayasa,” “kırmızı anayasa” veya “kırmızı kitapçık” olarak da adlandırılan bu belgenin hazırlanma yöntemi ve içeriğine dair çok fazla bilgi yoktur. Daha da önemlisi, belgenin yasal dayanağı da tartışmalıdır. Kimilerine göre belgenin dayanağı, Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu’nun 2. maddesinin 2. fıkrasıdır. Buna göre “Devletin Milli Güvenlik Siyaseti; milli güvenliğin sağlanması ve milli hedeflere ulaşılması amacı ile MGK’nın belirlediği görüşler dâhilinde, Bakanlar Kurulu tarafından tespit edilen iç, dış ve savunma hareket tarzlarına ait esasları kapsayan siyaseti, ifade eder.”

O halde, MGSB, Bakanlar Kurulunun MGK’nın görüşleri *dâhilinde* tespit ettiği esasları ihtiva eden bir belgedir. Burada “dâhilinde” sözcüğü,

belgenin çerçevesinin MGK tarafından çizildiğini göstermektedir. Bunun mantıksal sonucu, Bakanlar Kurulunun bu çerçevenin dışına çıkmaması, ancak bu çerçeve içinde takdir yetkisini kullanabilmesidir. Belgenin kapsamına ve hazırlanma yöntemine ilişkin tek resmi bilgi MGK Genel Sekreterliğinin internet sayfasındaki “Sıkça Sorulan Sorular” kısmında yer almaktadır. MGK Genel Sekreterliğinin internet sayfasında MGSB’nin hazırlanış yöntemine dair şu özet bilgi yer almaktadır: “Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği tarafından ilgili bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar ile koordineli olarak hazırlanır ve taslak olarak MGK’ya sunulur. MGK tarafından uygun görüldüğü [takdirde] onay için Bakanlar Kuruluna gönderilir. Bakanlar Kurulu onayladığı takdirde taslak belge “Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi” ismini alır ve yürürlüğe girer. MGSB’nin uygulanmasından Bakanlar Kurulu sorumludur.” MGSB bir yandan bir “Bakanlar Kurulu dokümanı” olarak nitelendirilmekte³, diğer yandan ise bu belgenin hazırlığını Bakanlar Kurulu değil, MGK Genel Sekreterliği yapmaktadır. Oysa ne Anayasa’nın 118. maddesi, ne de MGK Kanunu’nun herhangi bir maddesi MGK Genel Sekreterliğine açıkça böyle bir yetki vermektedir.

Bu belgenin hazırlanması ve içeriğinin belirlenmesine hükümetin ne derece katıldığı sorusu, sivil otoritenin üstünlüğü ilkesi bakımından anlamlıdır. Son MGSB taslağının hazırlanması ve MGK’dan sonra basına sızdırılması tartışmaları beraberinde getirmiştir. Avrupa Komisyonunun Türkiye hakkındaki 2005 İlerleme Raporu’nda, hükümetin bu belgenin hazırlığına bir mektupla katıldığı belirtilmektedir. Rapora göre, Başbakan Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğine Ocak 2005’te bir mektup göndererek, hükümetin milli güvenlik konusunda Parlamento’ya karşı sorumlu olduğunu vurgulamış ve MGSB’nin esaslarla sınırlı daha kısa bir belge olmasını istemiştir.⁴ Basına yansıyan bilgilere göre, Silahlı Kuvvetler ile hükümet arasında belgenin içeriğine ilişkin bazı görüş ayrılıkları çıkmış, bu nedenle 23 Ağustos 2005’te toplanan MGK’da belgenin görüşülmesi ertelenmiş, 24 Ekim 2005 tarihindeki toplantıda Genelkurma-

3 Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin internet sitesinde Milli Güvenlik Siyaset Belgesi (MGSB) şöyle tanımlanmaktadır: “MGSB; Türkiye Cumhuriyeti’nin milli menfaatleri ve milli hedefleri, milli hedeflere ulaşılması için takip edilecek iç ve dış güvenlik ile savunma siyasetlerine ilişkin esasları kapsayan bir Bakanlar Kurulu dokümanıdır.” Bkz. <<http://www.mgk.gov.tr/sss.html>>.

4 Commission of the European Communities, Turkey: 2005 Progress Report, s. 14.

yın bazı konulardaki kaygıları belgeye yansıtılarak kabul edilmiştir. MGK'nın kabul ettiği belgenin hem basına sızdırılışı hem de içeriği tartışma konusu olmuştur. Belgenin "GİZLİ" olmasına rağmen bazı gazetelerde yer alması hükümeti kızdırmış, Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül belgeyi basına sızdıranların tespit edilmesi için Milli İstihbarat Teşkilatına talimat vermiştir. Daha sonra Kara Kuvvetleri Komutanının MGSB'nin "Pazartesi günü MGK yapıldıktan sonra ilk nerede yer aldığına dikkat edin" şeklindeki açıklamasıyla birlikte gazeteciler, askerler ve politikacıların dâhil olduğu "belgeyi kim sızdırdı?" polemikleri başlamıştır.

MGSB'nin içeriği de en az basına sızdırılışı kadar tartışılmıştır. Basında yer alan haberlere göre, yeni belgede yer alan hususlar arasında ordunun "ülkenin iç düzeninin korunması"ndan sorumlu tutulması, aşırı sağın tehdit olmaktan çıkması, irtica ve bölücülüğün tehdit unsurları olmaya devam etmesi ve Yunanistan'ın karasularını genişletmeye yönelmesinin savaş nedeni sayılması da vardır. Bunlar arasında en fazla vurgulanması gereken nokta Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) siyasal sistem içindeki yerini ve rolünü de ortaya koyan, gerektiğinde iç düzenin/güvenliğin korunması misyonunu da üstlenmesidir. Belgede yer aldığı ileri sürülen bu ifadeler, TSK İç Hizmet Kanunu'nun tartışmalı 35. maddesi ile birlikte değerlendirildiğinde, siyasal ve idari sistem üzerinde silahlı kuvvetlerin vesayetinin daha da meşrulaştırılmasına yönelik bir adım olarak değerlendirilebilir. Nitekim AB 2005 İlerleme Raporu doğrudan ve dolaylı olarak bu vesayete dikkat çekmiş ve sivil otoritenin üstünlüğü konusunda hükümeti uyarmıştır. Raporun "sivil-asker ilişkileri" başlıklı bölümünün son paragrafında bu durum şu şekilde özetlenmiştir: "Türkiye, güvenlik işlerinin yerine getirilmesinde, Üye Devletlerin başarılı uygulamaları ışığında daha fazla hesap verebilirlik ve şeffaflık sağlamaya yönelik çaba sarfetmelidir. Özellikle, askerler tarafından yapılan açıklamalar sadece askerîye, savunma ve güvenlik konularında olmalı ve ancak hükümetin izni ile yapılmalıdır; sivil yetkililer bilhassa milli güvenlik stratejisinin belirlenmesine ve bunun komşu

ülkelerle ilişkiler dâhil uygula(n)masına ilişkin denetim işlevlerini tam olarak yerine getirmelidirler."⁵

Yüksek Askerî Şûra ve Hükümet

Türkiye'de ordunun kurumsal ve siyasal özerkliğini pekiştiren en önemli yapılardan biri Yüksek Askerî Şûradır (YAŞ). YAŞ, 12 Mart muhtırasının başlattığı ara rejim döneminde 1612 sayılı Kanun'la "yalnız barış zamanında görev yapmak üzere" kurulmuştur. Yüksek Askerî Şûranın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'a göre, Şûranın üyeleri Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma Bakanı, Kuvvet Komutanları, Ordu Komutanları, Jandarma Genel Komutanı, Donanma Komutanı ile Silahlı Kuvvetler kadrolarında bulunan orgeneral ve oramirallerdir. Başbakanın başkanlığında yılda iki kez olağan olarak toplanan YAŞ, diğer yasal görevlerin yanında, silahlı kuvvetler mensupları ile ilgili terfi, tayin ve disiplin tedbirlerini karara bağlamaktadır.⁶ 1612 sayılı Kanun'un 2. maddesi, "YAŞ üyelerinin terfi işlemleri ile ilgili konulardaki oy hakkı ve değerlendirme notu(nun) eş değerde" olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, Kanun'un 5. maddesine göre "kararlar toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğu ile alınır. Oylarda eşitlik halinde başkanın katıldığı tarafın oyları geçerli sayılır. Oylama işlemi aksine bir karar alınmadıkça açık olarak yapılır."

Abdullah Gül başkanlığında kurulan birinci Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümetinden bu yana YAŞ toplantılarında hükümet kanadı ile askerler arasında bazı görüş ayrılıklarının yaşandığı bilinmektedir. Başbakan ve Milli Savunma Bakanının toplantılarda "disiplinsizlik" gerekçesiyle bazı personelin silahlı kuvvetlerden

⁵ a.g.e., s. 14-15.

⁶ 1612 sayılı Kanun'un 3. Maddesi için bkz. 26.07.1972 tarihli ve 14257 sayılı Resmî Gazete. Yüksek Askerî Şûranın (YAŞ) görevleri şu şekilde sıralanmaktadır: "a) Genelkurmay Başkanlığınca hazırlanan askeri stratejik ana fikrin (Konseptin) tespiti ve gerektiğinde yeniden gözden geçirilmesi hususlarında görüş bildirmek; b) Silahlı Kuvvetlerin ana program ve hedefleri ile ilgili konularda görüş bildirmek; c) Silahlı Kuvvetlerle ilgili olup önemli görülen kanun, tüzük ve yönetmelik tasarılarını inceleyip görüş bildirmek; d) Başbakan, Genelkurmay Başkanı veya Milli Savunma Bakanının lüzum gördükleri hallerde Silahlı Kuvvetlerle ilgili diğer konular hakkında görüş bildirmek; e) Diğer kanunlarla verilen görevleri yapmak."

uzaklaştırılması kararlarına muhalefet şerhi koymaları ortaya ilginç bir durum çıkarmıştır. 2005 yılında gerçekleştirilen olağan toplantılarda da bu şerh koyma uygulaması devam etmiştir. YAŞ'ın 1-4 Ağustos 2005 tarihleri arasında yapılan toplantısında onbir, 1 Aralık 2005 tarihindeki toplantısında ise dört kişinin “disiplinsizlik” nedeniyle TSK’dan uzaklaştırılmalarına dair kararlar alınmış, Başbakan ve Milli Savunma Bakanı bu kararlara şerh koymuşlardır. Anayasal olarak hükûmete bağlı bir kurumun disiplin kararlarının Başbakana rağmen alınması, YAŞ Kanunu’na uygun olsa bile, kurum üzerinde demokratik kontrolün varlığı ve kurumun siyasal otoriteden bağımsız hareket edebildiği konusunda kuşular uyandırmaktadır. Ayrıca YAŞ toplantılarına Başbakanın başkanlık etmesine rağmen, Genelkurmay Başkanının diğer üyelerden farklı olarak Başbakanın yanında adeta “eş başkan” gibi oturması siyasal otorite ile askerî otoritenin “eşit” oldukları izlenimini yaratan sembolik bir durum olarak dikkat çekmektedir.

Daha da önemlisi, YAŞ kararlarının Anayasa’nın 125. maddesi gereğince yargıya kapalı olması, güvenlik sektörünün önemli bir kurumunun hukuksal denetimden de muaf olduğunu göstermektedir. Oysa idarenin her türlü eylem ve işleminin yargı denetimine açık olması kuralı, hukuk devleti olmanın en önemli gerekliliklerinden biridir. Bu konuda yüksek yargı organları arasında görüş birliği bulunmaktadır. Yargıtay, Danıştay ve Anayasa Mahkemesi başkanları, YAŞ kararları gibi bazı idari eylem ve işlemlerin yargı denetimi dışında bırakılmasını öngören anayasal hükümlerin hukuk devleti anlayışıyla bağdaşmadığını belirtmişlerdir. Örneğin, idari yargı düzeninin en üst mahkemesi olan Danıştayın 137. kuruluş yıldönümünde (10 Mayıs 2005) yaptığı açış konuşmasında bu konuya dikkat çe-

ken Danıştay Başkanı Ender Çetinkaya’ya göre, YAŞ kararları ve diğer bazı idari eylem ve işlemlerin “yargı denetimi dışında bırakılmasının Cumhuriyetimizin hukuk devleti niteliği ile bağdaşmadığı kuşkusuzdur.”⁷ Ayrıca anayasal olarak yürütmenin başı konumunda olan ve gerektiğinde Bakanlar Kuruluna başkanlık edebilen Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer de Anayasa Mahkemesi Başkanı sıfatıyla yaptığı konuşmalarda YAŞ kararlarının yargı denetimine açılması gerektiğine işaret etmişlerdi.⁸

2005 Yılında Yaşanan Önemli Gelişmeler

“Güneydoğu Sorunu” ve Hükûmetin “Denge” Politikası

Hükûmet, 2005 yılında “Güneydoğu meselesi”nde dengeli daha doğrusu dengeye dayanan bir politika izlemeye çalışmıştır. Özellikle Başbakan, bir yandan meselenin terör boyutunu sürekli vurgulayarak PKK’yı ve onunla ilişkili olduğu ileri sürülen kurumları (mesela ROJ TV’yi) siyaseten tecrit etmeye çalışmış, diğer yandan da bu meselenin sadece güvenlik tedbirleri ile çözülemeyeceğine, sosyolojik boyutun dikkate alınması ve çözümler geliştirilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Başbakan Erdoğan bir taraftan devletin ve milletin birliği söylemini vurgulayarak “ayrılıkçı” politik çıkışlara kapıyı kapatmış, diğer yandan da aydınlarla toplanıp bu mesele hakkında açıklamalar aramayı sürdürmüştür.

Güneydoğu sorununda yeni bir sürece girilmesini başlatan adım, bir grup aydınının 10 Ağustos 2005 tarihinde Başbakanı ziyaret etmeleri ile atılmıştır. Başbakan bu toplantıda aydınlara “Kürt sorunu ya da daha başka pek çok sorun bizim açımızdan birer demokratikleşme sorunudur” demiş, ardından Diyarbakır’a yaptığı ziyarette bu yöndeki mesajlarını tekrarlamıştır. Bu süreçte en çok tartışılan konu, hiç kuşkusuz, alt-üst kimlik meselesi olmuştur. Başbakan, yaptığı konuşmalarda, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının “üst” kimlik olduğunu, bunun altında farklı etnik grupların kendi “alt” kültürlerini yaşatabileceklerini vurgulamıştır. Ancak, bu söylemi dengelemek amacıyla terörle mücadele-

7 Yargıtay Başkanı da 2004 yılında yaptığı adli yılı açış konuşmasında Anayasa’nın 125/2 maddesinin kaldırılması gerektiğini söylemiştir. Bu konuşmalar için bkz. <<http://www.danistay.gov.tr>> ve <<http://www.yargitay.gov.tr>>.

8 Ahmet Necdet Sezer, Anayasa Mahkemesinin 38. Kuruluş yıldönümü nedeniyle düzenlenen sempozyumun açılış töreninde hukuk devleti üzerinde durmuş, Anayasa’nın YAŞ kararları ve Cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler gibi bazı idari eylem ve işlemleri yargıya kapatan hükümlerini eleştirmiştir. Sezer’e göre “Anayasa ile idari yargı denetimine getirilen bu sınırlamalar hukuk devleti ilkesini önemli ölçüde zedelemektedir”. Bkz. *Anayasa Yargısı*, Cilt: 17 (Ankara, 2000), s. 9.

de kararlılık teyit edilmiş, devlet ve milletin birlik ve bütünlüğünden taviz verilemeyeceği vurgulanmıştır. Başbakan, demokratikleşmeden ve özgürlükler alanının genişletilmesinden geriye dönüş olmayacağını her fırsatta belirtirken, özgürlüklerin terör örgütleri tarafından istismarına da dikkat çekmeyi eş zamanlı olarak sürdürülmüştür. 28 Kasım 2005'te toplanan 10. AB-Akdeniz Zirvesi'nde yaptığı konuşmada terörle mücadelenin önemine değinen Başbakan, ifade özgürlüğünün terör örgütlerinin "sığınağı" haline getirilmemesi gerektiğine şu sözlerle dikkat çekmiştir: "Düşünce, ifade ve basın özgürlüğü, genç ihtiyar, kadın erkek demeden masum insanların kanını dökerek, dehşet duygusundan rant elde etmeye çalışan terör örgütlerinin sığınağı haline getirilemez. Terörün patronajındaki propaganda odaklarının ifade hürriyetini savunanlar, kurşuna dizilen insanların yaşama hürriyetine, hayat hakkına sırt çevirdiklerini unutmamalıdır." Konuşmanın zamanlaması dikkate alındığında, Başbakanın bu sözlerle, *ROJ TV*'nin ülkesinden yayın yapmasına izin veren Danimarka Başbakanına ve PKK'ya arka çıkan diğer ülkelere mesaj verdiği gözlemlenebilir.

Hükûmetin "Güneydoğu sorunu"nda izlediği denge politikasını açıklayan en önemli unsur, siyasal iktidar dışında devletin reflekslerini yansıtan kurumların bu konudaki hassasiyetleri olabilir. Nitekim Başbakanın herkesi kapsayan bir üst kimlik olarak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını yani anayasal vatandaşlık kavramını yeniden gündeme getiren söylemi, bir yandan muhalefet partileri tarafından şiddetle eleştirilmiş, diğer yandan da MGK ve Cumhurbaşkanı'nın "ince" ayarlarına muhatap olmuştur. 23 Ağustos 2005 tarihli MGK Bildirisinde, belki de ilk kez, "Cumhuriyet Hükûmetlerine," "ulusun bağımsızlığı ve tümlüğü ile ülkenin bölünmezliğinin korunması" görevi hatırlatılmıştır. Cumhurbaşkanı'nın 2005 yılının son gününde yayınladığı Yeni Yıl Mesajında da "kimlik" meselesinde benzer bir tepki gösterilmiştir.

Şemdinli Olayları ve Hükûmet

Hakkâri'nin Şemdinli ilçesinde 9 Kasım 2005 tarihinde bir kitapevine yönelik bombalama eyle-

mi, kamuoyunda "acaba yeni bir Susurluk skandalıyla mı karşı karşıyayız?" sorusunun yüksek sesle sorulup tartışılmasına neden olmuştur. Eski bir PKK'luya ait olduğu ileri sürülen kitapevine bomba atanların Jandarma İstihbarat Teşkilatı (JİT) olarak bilinen istihbarat biriminin⁹ mensupları olduklarının iddia edilmesi, Şemdinli'de, bölgede ve tüm ülkede tansiyonu yükseltmiştir. Şemdinli'de 2 kişinin ölümüyle sonuçlanan protesto gösterileri Yüksekova'ya sıçramış, 15 Kasım'da çıkan olaylarda 3 kişi ölmüş ve 16 kişi yaralanmıştır. Bir gün sonra da Hakkâri il merkezinde çıkan olaylarda bir grup polis çatışmış ve 5'i polis olmak üzere toplam 20 kişi yaralanmıştır. Olayların ardından 21 Kasım 2005 tarihinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Hakkâri, Şemdinli ve Yüksekova'ya gitmiş ve Şemdinli'de bomba atılan kitapevinde incelemelerde bulunarak zararın karşılanacağını açıklamıştır. Başbakanın bölgeyi ziyaretinden bir hafta sonra Jandarma İstihbarat Teşkilatı (JİT) görevlisi iki astsubayın, Şemdinli'deki olaylarla ilgileri bulunduğu gerekçesiyle, tutuklanması tartışmaya yeni bir boyut kazandırmıştır.

Olaya ilişkin yargı süreci devam ederken, hükûmet de başından itibaren kararlı bir tavır sergileyerek hadiselerin aydınlatılması için ne gerekiyorsa yapılacağını belirtmiştir. Başbakan ve bazı bakanlar, yaptıkları açıklamalarda Türkiye'nin bir hukuk devleti olduğunu, kimsenin korunup kollanmayacağını, olayın sorumlularının bedelini ödeyeceğini, devletle milleti karşı karşıya getirmeye yönelik adımlara izin verilmeyeceğini ve hükûmetin bu işin takipçisi olacağını belirtmişlerdir. Bölgeye yaptığı ziyaretin hemen ardından partisinin meclis grubunda yaptığı konuşmasında Erdoğan, "illegalitye legaliteye dönüştürme gayreti içinde olanlar bulunduğunu" söylemiştir. "Bazıları puslu havayı sever. Bunu bizzat yerinde de görme imkânım oldu" diyen Başbakan, olayların üzerindeki sis perdesinin

9 03.07.2005 tarihli ve 5397 sayılı Kanun'un 2. maddesi ile Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu'na eklenen Ek Madde 5'te jandarma teşkilatında istihbarat faaliyetlerini yapmakla görevli birimin ismi "Jandarma Genel Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı" olarak geçmektedir.

kaldırılacağı sözünü yinelemiş ve “hukuk devletin karanlık odaları”nın olamayacağını vurgulamıştır. Hükümet, bu kararlılığını göstermek için bölgeye iki mükiye müfettişi göndermiş, ilerleyen günlerde de Şemdinli ve Yüksekova Kaymakamları ile Hakkâri Valisinin yerleri değiştirilmiştir.

Diğer yandan, 25 Kasım 2005’te Başbakanın daveti üzerine Dışişleri, İçişleri ve Adalet Bakanları ile Genelkurmay Başkanı, Kara Kuvvetleri Komutanı ve Jandarma Genel Komutanının katılımıyla, bölgede meydana gelen olayları değerlendirmek amacıyla “terör toplantısı” yapılmıştır. Başbakanlık tarafından yapılan resmi açıklamaya göre “toplantıda devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları ve herkesin büyük bir sorumluluk duygusu içerisinde hareket ederek son olaylarla ilgili yargı sürecine katkıda bulunmaları hususunun altı özellikle çizilmiştir”.

Güvenlik Konularında Hükümet İçindeki Görüş Ayrılıkları

Güvenlik konusunda bütün hükümet üyelerinin aynı şekilde düşünmediği, hatta zaman zaman hükümet üyeleri arasında görüş ayrılıklarının yaşandığı bilinmektedir. “Ermeni meselesi” ve “Terörle Mücadele Kanunu’nda değişiklik” konularında Adalet Bakanı Cemil Çiçek’in daha “milliyetçi” ve “güvenlikçi” tavırlarının Başbakan tarafından benimsenmediği görülmektedir. Başbakan, belki de Adalet Bakanının özgürlükleri “sınırlayıcı” yaklaşımına gösterilen tepkilerin de etkisiyle, daha özgürlükçü bir söylem benimsemiştir. Adalet Bakanı, 24 Mayıs 2005’te TBMM Genel Kurulunda hükümet adına söz alarak yaptığı konuşmada Boğaziçi Üniversitesinde 25-27 Mayıs 2005 tarihleri arasında yapılması planlanan “İmparatorluğun Çöküş Döneminde Osmanlı Ermenileri” başlıklı konferansı “Türk milletini arkadan hançerlemek” olarak nitelendirmişti. Çiçek, konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştı: “Hükümet olarak bir yetkimiz

olsaydı gereğini yapardık. Keşke, Adalet Bakanı olarak dava açma yetkimi devretmeseydim. Şimdi, YÖK ne yapacak onu merak ediyorum, şimdi, Boğaziçi Üniversitesi ne yapacak onu merak ediyorum; ben de merak ediyorum, biz de merak ediyoruz, milletimiz de merak ediyor. Bu ciddiyetsizlik, bu sorumsuzluk, bu millete küfretme, bu milletin nüfus cüzdanını taşıyanların bu milletin aleyhine propaganda yapma, ihanet etme dönemini artık kapatmamız lazım. Çünkü milletin vicdanı rahatsız oluyor”.¹⁰

Bu konuşmadan bir gün sonra Boğaziçi Üniversitesi bir açıklama yaparak konferansın ertelendiğini kamuoyuna duyurmuştu. Daha sonra Eylül ayında yapılacağı duyurulan konferans bu kez İstanbul 4. İdare Mahkemesinin kararı ile durdurulmuştu. Başbakan mahkeme kararını eleştirmiş, Adalet Bakanının konferans konusundaki kişisel görüşlerinin kendisini bağladığını, ancak farklı görüşlerin dile getirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Dışişleri Bakanı da benzer bir tavır takınmış, hatta programı elverdiği takdirde Konferansa katılmak istediğini ifade etmiştir. İşin ilginç ve ironik yanı, Adalet Bakanının da 4. İdare Mahkemesi kararının, konferansın başka bir üniversitede yapılmasına engel olmadığını belirterek organizatörlere bir anlamda yol göstermesi olmuştur. Böylece Hükümetin “desteği” ile, “Ermeni Konferansı,” 24-25 Eylül 2005 tarihleri arasında Bilgi Üniversitesinde gerçekleştirilmiştir.

Hükümet içinde diğer bir tartışma da 4 Aralık 2004’te kabul edilen ve 1 Haziran 2005’te yürürlüğe giren yeni Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) çıkarılırken yaşanmıştır. Kolluğun yetkilerinin önemli bir kısmını Cumhuriyet savcılarının iznine bağlayan CMK’ya İçişleri Bakanlığı ve bilhassa Emniyet Genel Müdürlüğü tepki göstermiş, yeni yasanın Türkiye’yi “suçlular cenneti”ne dönüştüreceği görüşünü dile getirmiştir. Adalet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Cemil Çiçek ise polise “mazeret üretme, işine bak” şeklinde ağır bir cevap vermiştir. Çiçek, güvenlik güçlerinin “babadan kalma usulle değil, yeni konseptte

¹⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurul Tutanağı, 22.Dönem, 3.Yasama Yılı, 101.Birleşim (24 Mayıs 2005), s. 18. Bkz. <<http://www.tbmm.gov.tr>>.

Tablo 1: 2004 ve 2005 BÜTÇELERİNDEN “SAVUNMA HİZMETLERİ” İLE “KAMU DÜZENİ VE GÜVENLİK HİZMETLERİ”NE AYRILAN PAY VE ARTIŞLAR¹¹

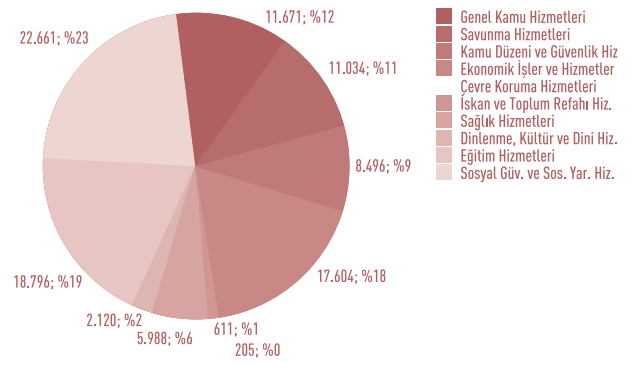
FONKSİYONLAR	2004 YILI BÜTÇESİ YTL	PAY %	2005 YILI BÜTÇESİ YTL	PAY %	ARTIŞ %
Savunma Hizmetleri	10.044.014.591	6.7	11.035.360.187	7.1	10
Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri	7.309.703.987	4.9	8.494.259.328	5.5	16
Toplam	17.353.718.768	11.6	19.529.649.515	12.6	26

uygun olarak çalışma yöntemlerini geliştirmek mecburiyetinde” olduğunu belirtmiştir. Adalet Bakanının bu sözlerine çok geçmeden cevap veren İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu, “güvenlik kuvvetlerimizin çabası mazeret arayışı değil, hizmeti en iyi şekilde yapma arayışıdır” demiştir. Aksu, ayrıca, reform niteliğinde köklü değişiklik yapan yasaların uygulamada bazı tereddütlere yol açmasının normal olduğunu ve bu tereddütlerin ilgili bakanlıklar tarafından çıkarılacak genelgeler, düzenlenecek hizmet içi eğitim ve seminerlerle giderilmesinin mümkün olduğunu belirtmiştir.

Bu tartışmalardan sonraki süreçte, CMK’da 25 Mayıs 2005 tarihli ve 5353 sayılı Kanun’la bazı değişiklikler yapılarak, kolluk görevlilerine gecikmesinde sakınca bulunan ancak “Cumhuriyet savcısına ulaşamayan hallerde kolluk amirinin yazılı emri ile” arama ve el koyma yetkisi verilmiştir (CMK, m. 119/1, 127/1). Böylece bakanlar arasındaki tartışma, izlenen genel denge politikasıyla da uyumlu şekilde, uzlaşıyla sonuçlanmıştır.

Son olarak, 2005 yılının ikinci yarısından itibaren gündemden düşmeyen bir konuya, Terörle Mücadele Kanunu’ndaki (TMK) değişikliklere değinmek gerekecektir. TSK yetkililerinin terörle mücadelede kısıtlı imkânlarla sahip olduklarını ve İngiliz Anti-Terör Kanunu ışığında TMK’nın gözden geçirilmesi gerektiğini vurgulamaları üzerine bu konudaki çalışmalar hızlanmış ve Adalet Bakanlığı bünyesinde kurulan bir komisyon 2005 yılının Eylül ayında yeni TMK Tasarısı’nın taslağını tamamlamıştır. Ancak bu

Tablo 2: 15 ARALIK 2005 İTİBARIYLA FAİZ DIŞI BÜTÇEDEKİ SAVUNMA VE GÜVENLİK GİDERLERİ

Kaynak: Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, <<http://www.bumko.gov.tr/chart/data.htm>>.

Kaynak: Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, <<http://www.bumko.gov.tr>>.

taslağın metni kamuoyuna resmen açıklanmamıştır. Basında yer alan haberler ve eleştirilere bakılırsa, tasarı taslağı, TMK’nın daha önce kaldırılan ve “Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı hedef alan yazılı ve sözlü propaganda ile toplantı, gösteri ve yürüyüş yapanlar hakkında bir yıldan üç yıla kadar hapis” cezası öngören ünlü 8. maddesini yeniden getirmekte ve her yöne çekilebilecek esnek tanım ve ifadelerle özgür-

11 Bütçede gösterilen “Savunma Hizmetleri” ve “Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri” kalemlerinin hangi hizmet birimlerini içerdiklerini belirtmek faydalı olacaktır. Buna göre, “Savunma Hizmetleri”nin kapsadığı hizmetler şunlardır: Askerî Savunma Hizmetleri, Sivil Savunma Hizmetleri, Dış Askerî Yardım Hizmetleri, Savunmaya İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri ve Sınıflandırmaya Girmeyen Savunma Hizmetleri. Bütçede “Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri” kaleminin kapsadığı hizmetler ise şunlardır: Güvenlik Hizmetleri, Yangından Korunma Hizmetleri, Mahkeme Hizmetleri, Cezaevi İdaresi Hizmetleri, Kamu Düzeni ve Güvenliğe İlişkin Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri ve Sınıflandırmaya Girmeyen Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri. Bkz. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü <<http://www.bumko.gov.tr/proje/proje1/fonksinif.mht>>.

Tablo 3: 2006 YILI MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİNDE SAVUNMA HİZMETLERİ İLE KAMU DÜZENİ VE GÜVENLİK HİZMETLERİNE AYRILAN ÖDENEK VE ORANLAR

	BÜTÇEDEN AYRILAN MİKTAR (YTL)	ORAN
Savunma Hizmetleri	11.926.587.182	% 6.84
Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri	9.210.140.712	% 5.28
Toplam	21.136.727.894	% 12.12

lükler üzerinde Demokles'in yeni kılıcı olmaya namzet gözükmektedir.

TMK'da yapılması önerilen değişiklikler konusunda hükümet üyeleri arasında görüş ayrılıklarının ortaya çıktığı görülmektedir. Adalet Bakanının TMK'da özgürlükleri kısıtlayıcı yöndeki değişiklikleri desteklemesi karşısında Dışişleri Bakanı ve Başbakanın, özellikle tasarıya yönelik tepkilerden sonra, demokratikleşme ve Kopenhag Kriterleri konusunda geriye gidilemeyeceği teminatını verdikleri görülmektedir.

Hükümetin Güvenlik Sektörüne Bütçeden Ayırdığı Pay

Güvenlik sektörüne, bilhassa da savunma sektörüne, bütçeden ayrılan paylar hemen her zaman

tartışma konusu olmuştur. Türkiye'de bütçeden savunmaya ayrılan pay, ilk kez 2004 yılında kurumsal sıralamada ikinci sıraya düşmüştür. 2005 ve 2006 bütçeleri de bu durumu devam ettirmiştir. Burada hükümetin 2005 yılı bütçesinde güvenlik sektörüne ayırdığı miktar ve bunun kurumlara göre dağılımı tablolar yardımıyla belirtilecektir. Bu tabloların incelenmesi suretiyle, güvenlik sektöründeki kurumların harcamalarındaki artış ya da azalmaları takip etmek mümkün olacaktır.

Hükümetin 2006 yılı bütçesinde güvenlik sektörüne ayırdığı miktar da, karşılaştırma yapma imkanı tanınması açısından önemlidir. Özel bütçeli idareler ile düzenleyici ve denetleyici kurumlar için öngörülen 7.652.237.552 YTL Hazine yardımı düşüldüğünde 2006 yılı konsolide edil-

**Tablo 4: GÜVENLİK VE SAVUNMA SEKTÖRÜNDEKİ KURUMLARA
2004, 2005, 2006 YILI BÜTÇELERİNDEN AYRILAN ÖDENEKLER**

KURUMLAR	2004 (TL)	2005 (YTL)	2006 (YTL)
Milli Savunma Bakanlığı	10.889.575.000.000.000	10.976.455.418	11.877.533.000
Savunma Sanayi Müsteşarlığı		38.009.366	23.440.000
Jandarma Genel Komutanlığı	2.279.671.000.000.000	2.371.673.385	2.571.561.000
Sahil Güvenlik Komutanlığı	162.360.000.000.000	174.658.857	194.459.000
Emniyet Genel Müdürlüğü	3.370.350.000.000.000	4.236.257.718	4.804.713.000
Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı	301.000.000.000.000	296.108.500	352.570.000
Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği	9.768.152.000.000	11.739.574	10.971.000

miş Merkezi Yönetim Bütçesi'nin büyüklüğü-
nün 174.339.990.202 YTL olduğu görölmektedir.
Bütçede genel bütçeli kamu idarelerinin öde-
nekleri arasında savunma ile kamu düzeni ve
güvenlik hizmetlerine ayrılan miktar toplam
21.136.727.894 YTL dir.

MİLLİ GÜVENLİK KURULU

Gencer Özcan*

Tarihsel Arka Plan

Milli Güvenlik Kurulunun (MGK) öncülü olarak kabul edilen Yüksek Müdafaa Meclisi (YMM) 24 Nisan 1933'te kurulmuştur. YMM'nin Başbakanın ya da dilediği takdirde Cumhurbaşkanının başkanlığında, Genelkurmay Başkanı ve Bakanlar Kurulu üyelerinin katılımıyla toplanması öngörülmüştür. Faaliyetleri bir kararname ile düzenlenen YMM'nin görevi, "milli seferberlik bakımından vekillikleri verilecek vazifeleri tespit etmek ve gerekli esasları hazırlamak" biçiminde tanımlanmıştır. YMM'nin yerini 3 Haziran 1949'da kurulan Milli Savunma Yüksek Kurulu (MSYK) almıştır. MSYK, Başbakanın başkanlığında ve onun teklifi ile Bakanlar Kurulu tarafından seçilecek bakanlarla, Milli Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanından oluşturulmuş olup Cumhurbaşkanı MSYK'nın doğal üyesi sayılmıştır. Bakanlar Kurulunun 1 Temmuz 1949'da aldığı bir karar uyarınca kurul üyesi bakanlar İçişleri, Dışişleri, Maliye, Bayındırlık, Ekonomi, Ticaret, Ulaştırma, Tarım ve İşletmeler bakanları olarak saptanmıştır. Aynı karar uyarınca Harp Kuvvetleri Genel Komutanının ancak savaş zamanında kurulun doğal üyesi olarak görev yapması öngörülmüştür. MSYK'ya "Hükümetçe takip edilecek Milli Savunma Politikasının Esaslarını hazırlamak," "bütün Devlet teşkilatında her türlü özel müessese ve teşekküllere ve vatandaşlara düşecek Milli Savunma ödev ve görevlerini tespit etmek" ve "Topyekün Milli Seferberlik Planı'nı barışta hazırlamak ve gereğinde tam olarak uygulanmasını sağlamak" gibi görevler verilmiştir.

MSYK 1961 Anayasası ile MGK'ya dönüştürülmüştür. Böylelikle faaliyetleri sadece bir kararnameyle düzenlenen YMM'nin yerini alan MYSM'nin çalışmaları kanunla düzenlenirken, MGK anayasal bir kurum konumuna yükseltilmiştir. 1961 Anayasası'nın 111. maddesi MGK'nın yapısı ve görevlerini yeniden tanımlamış, Kurulun kanunla saptanacak Bakanlar ile Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet temsilcilerinden oluşması öngörülmüştür. Böylelikle, MSYK ile karşılaştırıldığında MGK'da askerî kanadın ağırlığı belirgin ölçüde artırılmıştır. Söz konusu madde uyarınca MGK'nın görevi, "milli güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcı olmak üzere, gerekli temel görüşleri Bakanlar Kuruluna bildir[mektir.]" 12 Mart Muhtırası'nın ardından yapılan 20 Eylül 1971 tarihli değişikliklerle 111. madde değiştirilmiş, kurula katılacak üyelerin "kuvvet temsilcisi" değil, "kuvvet komutanları" olacağı, kurulun "milli güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında gerekli temel görüşleri Bakanlar Kuruluna tavsiye edeceği" hükmü getirilmiştir. Böylelikle, MGK kararlarının 'tavsiye' niteliği kazandırılarak güçlendirilmesi yoluna gidilmiştir.

12 Eylül 1980'den sonra yapılan düzenlemelerle MGK'nın yetki ve görevleri daha da genişletilmiş, askerî kanadın MGK içindeki konumu kurul kararlarını belirleyici olmak ölçüsünde etkiylebilecek kadar ağırlık kazanmıştır.

1980 Sonrası Durum

MGK 1980–1983 yılları arasında askerî yönetim tarafından elden geçirilen güvenlik devleti ör-

* Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

gütlenmesinin merkezinde konumlandırılmış, devlete yönelik iç ve dış tehditlere karşı alınması gereken önlemlerin yasallaştırılması için kurgulanmış bir yapılanmadır. 1982 Anayasası ve 9 Kasım 1983 tarih ve 2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu ile Genelkurmay Başkanlığının MGK'nın yetki ve görevleri, karar alma süreci, bileşimi askerî bürokrasinin etkili olabileceği biçimde güçlendirilmiştir. Genelkurmay Başkanlığının denetimi altında geniş yetkiler ve kadro olanaklarıyla donatılmış güçlü bir MGK Genel Sekreterliği örgütü kurulmuştur. Milli Güvenlik Konseyi döneminde yapılan başka yasal düzenlemelerle Kurulun devlet aygıtı içindeki merkezi konumu daha da pekiştirilmiştir. Askerî bürokrasi, MGK aracılığıyla bir yandan aylık olağan toplantılar sırasında ulusal güvenlik sorunu olarak değerlendirilen gelişmelere ilişkin siyasal kararlar üzerinde etkili olmak olanağına kavuşurken, öte yandan da, bazı gözlemciler tarafından 'Gizli Anayasa' ya da 'yasaların tanrısı' olarak adlandırılan Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'nin (MGSB) hazırlanması sürecinde belirleyici rol oynayabilmiştir. Böylelikle, geniş yetkilerle donatılmış bir genel sekreterlik örgütlenmesi ile desteklenen ve sınırları geniş tutulan bir ulusal güvenlik anlayışından yola çıkan MGK, geride bıraktığımız yirmi yıl boyunca siyasal rejim üzerinde askerî bir vesayet mekanizması olarak çalışmıştır.

MGK'nın bileşimi, yetki ve görevleri genel olarak 1982 Anayasası'nın 118. maddesinde tanımlanmıştır. Bu madde uyarınca MGK, Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanlığı, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri komutanları ve Jandarma Genel Komutanından oluşuyordu. Kurul üyelerinin dağılımı askerler ve siyasilere arasında duyarlı bir dengenin gözetilmiş olduğunu göstermektedir. Koalisyon hükümetlerinde farklı partilerden gelen bakanlar arasında oluşabilecek görüş ayrılıkları askerî kanadın görüşlerinin kabul görmesi olasılığını artırmaktadır. Cumhurbaşkanı'nın desteğinin kazanılması durumunda denge askerlerden yana oluşabilmektedir. Aynı madde, MGK'nın Bakanlar Kurulu karşısındaki konumuna da açıklık getirir-

mektedir: MGK, "Devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir," buna karşılık olarak, Kurulun "alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Bakanlar Kurulunca öncelikle dikkate alınır." Bakanlar Kurulunun MGK tarafından bildirilen kararları "öncelikle dikkate almak" durumunda olması, siyasal rejimin işleyişi bakımından anlamlı bir gösterge olup, Kurulun siyasal rejim içerisinde Bakanlar Kuruluna eşit bir konuma yükseltildiğini göstermektedir.

1999 Helsinki Zirvesinden Sonra MGK

1999 AB Helsinki zirvesinden sonra Türkiye'de ulusal güvenlik politikalarının daha demokratik bir çerçevede oluşturulmasına olanak verecek yasal düzenlemelere gidilmiştir. MGK'yı doğrudan ilgilendiren yasal düzenlemeler üç başlık altında incelenebilir. Bu düzenlemelerin başında Milli Güvenlik Kuruluna Anayasal bir kurum olma niteliği kazandıran 118. maddenin değiştirilmesi gelmektedir. 3 Ekim 2001 tarihli Anayasa değişikliği uyarınca MGK, "Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan Yardımcıları, Adalet, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından" oluşmaktadır. Böylelikle kurul üyelerinin çoğunluğu hükümet kanadından gelmektedir. Ayrıca, bu değişiklik uyarınca, MGK kararlarının Bakanlar Kurulu tarafından 'öncelikle dikkate alınması' değil, sadece 'değerlendirilmesi' öngörülmektedir. Aynı maddede yapılan değişikliklerde MGK kararlarının 'tavsiye' niteliği taşıdığı vurgulanmıştır.

İkinci düzenleme ise 2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu'nun Anayasa'ya uyumlaştırılması için 7 Ağustos 2003'te yasanın kendisinde yapılan değişikliklerdir. Bu değişikliklerle Genel Sekreterin başbakan tarafından atanması hükme bağlanmakta ve kurumun sahip olduğu geniş yetkiler sınırlandırılmaktadır. 2945 sayılı Kanun, Genel Sekreterliğe, "uygulamaları takip

ve kontrol” etmek, “düzenleyici, yönlendirici ve koordine edici işbirliğinde bulunmak” yetkisi vermekteydi. Bu konumu dolayısıyla MGK Genel Sekreterliği devletin tüm birimlerinden gelen istihbaratın tek elde toplandığı bir merkeze dönüşmekte, “devletin hafıza ve eylem merkezi” işlevi yürütmekte, görevi “devlette devamlılık” sağlamak olan Genel Sekreter ise ‘MGK’nın beyini’, ‘gölge başbakan’ olarak çalışmaktaydı.¹ Yasada yapılan değişiklikle Genel Sekreterliğin MGK kararları uyarınca yapılmış “uygulamaları takip ve kontrol” yetkisi Başbakan Yardımcısına aktarılmaktadır. Aynı değişiklikler uyarınca, Kurul toplantılarının her ay değil, iki aylık aralıklarla yapılması uygulamasına geçilmiş, Genel Sekreterliğe asker kökenli olmayan bir kişinin atanabilmesi mümkün olmuştur.

Üçüncü değişiklik ise MGK Genel Sekreterliğinin görev ve çalışma esaslarını düzenleyen gizli yönetmeliğin 29 Aralık 2003 tarihinde yayımlanan yeni bir yönetmelikle yürürlükten kaldırılmasıdır. Genel Sekretere olağanüstü yetkiler tanıyarak özerk bir yürütme organı gibi davranma olanağı sağlayan gizli yönetmeliğin yürürlükten kaldırılmış olması siyasal rejimin şeffaflaşması doğrultusunda atılan önemli bir adımdır. Genel Sekreterlik örgütünün yeniden yapılanması, görev ve yetkilerinin yeniden tanımlanması için Bakanlar Kurulu tarafından 29 Aralık 2003 tarih ve 6688 sayılı karar ile kabul edilen yönetmelik uyarınca doğrudan Genel Sekreterliğe bağlı kadrolar daraltılmakta, örgüt ile Genelkurmay Başkanlığı arasındaki organik bağlar koparılmaktadır.² Bunlara ek olarak, yeni yönetmelikle 11 olan ara hizmet birim sayısı 6’ya indirilmiş, böylelikle psikolojik harekâtlar yürütmekle görevlendirilen ‘Toplumla İlişkiler Başkanlığı’ gibi birimler kapatılmıştır.

1 Ali Bayramoğlu, “Asker ve Siyaset,” *Birikim* (Ağustos-Eylül 2002), s. 44.

2 Gazeteci Murat Yetkin bazı hizmet birimlerinin ve danışman sayısının azaltılması ile Genel Sekreterlik örgütünde çalışan emekli subay sayısının azalacağını, dolayısıyla fiilen örgütün sivilleşmesine katkı sağlayacağını belirtmiştir. “Şu anda MGK Genel Sekreterliğinde 950 civarında personel var. İstatistiklerde personelin çoğu sivil görünüy- or ama sekreter ve büro görevlileri çıktığında geriye kalan sivillerin büyük oranda emekli subaylardan oluştuğu anlaşılıyor. Hükümet, ihtiyaç fazlası personeli, Genelkurmay ya da diğer devlet kuruluşlarına, yumuşak geçişle aktarmayı planlıyor.” Murat Yetkin, “Bayramdan sonra sivil MGK geliyor,” *Radikal*, 28 Kasım 2003.

3 “Açıklamaya dikkat,” *Hürriyet*, 1 Aralık 2004.

2005 yılında AB ile uyum yasaları uyarınca MGK’nın yetki ve görevlerinde yapılan değişikliklerin uygulamaya yansımaları izlenebilmiştir. MGK’nın siyasal rejim üzerinde bir vesayet kurumu olmaktan çıkartılması için başlatılan sivilleştirme/şeffaflaştırma çabalarına karşılık Kurul toplantılarında askerler kendilerinin ‘duyarlı’ oldukları konularda siyasal iktidara mesajlar vermiş, ya da -Ağustos ayı toplantısında olduğu gibi- uyarılar yapmaya devam etmiştir. Bununla birlikte, MGK’da sivil üyelerin sayısının artması, Genel Sekreterlik örgütünün değişmeye başlayan yapısı gibi nedenlerle, Kurul askerî bürokrasiden gelen isteklerin yasallaştırıldığı platform olma özelliğini bir ölçüde yitirmiştir. Bu durum, söz konusu işlevin askerî bürokrasinin denetimi altında bulunan Yüksek Askerî Şuraya (YAŞ) aktarıldığı iddialarının ileri sürülmesine yol açmıştır.

30 Kasım 2004’te toplanan Yüksek Askerî Şura toplantısından sonra yayımlanan bildirin içerik ve biçim olarak sergilediği farklılık, ‘MGK’nın işlevi YAŞ’a kaydırıldı’ iddialarına haklılık kazandırmaktadır. Bildiriden anlaşıldığı kadarıyla YAŞ toplantısında “bölgedeki tehdit ve riskler incelenmiş, çevre ülke silahlı kuvvetlerinin silahsızlanma ve modernizasyon faaliyetleri mukayeseli olarak görüşülmüş, bu kapsamda; Türk Silahlı Kuvvetlerinin caydırıcı kuvvet yapısının korunması amacıyla hazırlanan önemli projelerin durumları değerlendirilmiş ve gerçekleştirilmesi için gerekli kaynağın tahsisinin önemi üzerinde durulmuş, Irak’taki mevcut durum ve olası gelişmelerin Türkiye’ye etkileri ve alınmış tedbirler görüşülmüştür. Terör ve irtica ile mücadelenin değerlendirilmesi yapılmış, önümüzdeki süreçte terörle mücadelenin bütün alanlarda topyekûn olarak yürütülmesi üzerinde durulmuş, laik cumhuriyete karşı irticai kesimlerin faaliyetleri değerlendirilmiş ve bu tehditlere yönelik alınması gereken tedbirler gözden geçirilmiş, Türkiye tarafından NATO’ya önerilen Terörizmle Mücadelede Mükemmeliyet Merkezinin kuruluş çalışmaları hakkında bilgi sunulmuştur.”³ 1 Aralık 2005’te yapılan YAŞ toplantısında da Genelkurmay Harekât ve İstihbarat birimleri tarafından Başbakan Erdoğan’a ‘irticacı

hareketlerin laik cumhuriyete karşı son dönemde artan faaliyetlerine' ilişkin kapsamlı bir bilgilendirme sunulmuştur. Toplantı sırasında ayrıca Genelkurmay Başkanlığı Plan Prensipler Dairesi tarafından "Ortadoğu'daki son gelişmeler ile Irak'taki mevcut durum ve olası gelişmelerin Türkiye'ye etkileri" konusunda bir başka bilgilendirme yapılmıştır.⁴

MGK'nın 2005 Yılı Etkinlikleri

2004 yılı Milli Güvenlik Kuruluna ilişkin önemli gelişmelerin gözlemlendiği bir yıl olmuştur. Bu gelişmeler Kopenhag Kriterleri'nin karşılanabilmesi için gerçekleştirilen yasal değişiklikler uyarınca MGK'nın ve MGK Genel Sekreterliğinin görev ve yetkilerinin yeniden tanımlanması ve işleyişi sürecinde izlenmiştir. Söz konusu değişim sürecinde üç dönüm noktasının öne çıktığı görülür. İlk olarak, 2945 sayılı Kanun'da yapılan değişiklikler sonucunda, Aralık 2004'ten başlayarak, MGK'nın 1983'ten beri sürdürüldüğü toplantı ve çalışma düzeneği değişmiştir. İkinci olarak, yılın ikinci yarısında, MGK Genel Sekreterliğinin yetki, görev ve yönetiminde değişiklikler öngören yasal değişiklikler uygulamaya konulmuştur. Bu değişiklikler uyarınca Ağustos 2004'ten başlayarak Genel Sekreterlik örgütü asker olmayan bir yönetici altında çalışmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra, örgütün çalışma esaslarını düzenleyen 1984 tarihli gizli yönetmeliğin kapsamı büyük ölçüde daraltılmıştır. Yeni bir yönetmeliğin yayımlanmasıyla birlikte Genel Sekreterlik örgütü gözle görülür bir sivilleşme/şeffaflaşma sürecine girmiştir. Üçüncüsü, aynı değişikliklerle RTÜK, TRT, YÖK gibi kurumlarda bulunan MGK temsilcileri geri çekilmiştir. Böylelikle MGK'nın gözetim/denetim işlevi görmesine olanak sağlayan yetkiler de daraltılmıştır. 2005 yılında bitirilmesi öngörülen Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'nin gözden geçirilmesi de bu gelişmelerle birlikte değerlendirilmelidir.

Gündem Konuları

Genel olarak bakıldığında Kurul gündemine alınan dış güvenlik konularının başında Irak'ta-

ki gelişmeler, Kıbrıs ve Yunanistan gelmektedir. İç güvenlik konularında ise daha geniş kapsamlı bir listeden söz edilebilir. Başta bölücü terör ve irtica tehditleri ve kapkaç terörü gibi asayiş sorunlarının yanı sıra "iç göçün nedenleri ve özellikle büyük kentlerde yarattığı sorunlar," "ulusal bilim ve teknoloji stratejisinin yaşama geçirilmesi," "su kaynaklarımızın etkin kullanılması," "enerji güvenliği" gibi yeni konuların MGK gündemine alındığı görülmektedir. Ayrıca, 90'lı yıllarda 'bölücülük' ve 'irtica'nın öncelikli tehdit konumuna getirilmesinden sonra, iç güvenliği ilgilendiren konular Kurul gündemine daha yüksek sıklıkta alınmaya başlayacaktır.

2005'te MGK gündemine alınan konuların değerlendirilmesine 2004'ün son günlerinde yapılan olağan toplantı ile başlanabilir. 30 Aralık 2004'te yapılan toplantıda 16-17 Aralık tarihli AB zirvesi kararları ele alınmış, Dışişleri Bakanlığı ve AB Genel Sekreterliğince hazırlanan iki rapor tartışmaya açılmıştır. Toplantı sonrasında yapılan açıklamada tam üyelik müzakereleri için tarih verilmiş olması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Buna karşılık zirve kararları arasında bulunan "kimi olumsuz öğelerin ortadan kaldırılması" ve "müzakerelerin Türkiye aleyhinde ayrımcı olmayan ve koşul içermeyen, sürdürülebilir bir zeminde yürütülmesi" gerektiğine dikkat çekilmiştir. Açıklamada ayrıca iç güvenlik konuları arasında ele alınan PKK/KONGRA-GEL etkinlikleri için örgütün "sözde yeniden saldırıya geçtiğini ilan etmesinden" sonra bölgede istediği oranda etkinlik sağlayamadığı vurgulanmıştır. Kurul dış güvenlik sorunları başlığı altında, Irak'taki -Ocak ayı sonunda yapılmış seçimler ile Bağdat Büyükelçiliği koruma görevlilerinin pusuya düşürülerek öldürülmesi gibi- gelişmeleri ele almıştır.

2005 yılının ilk toplantısı 25 Şubat'ta yapılmıştır. Açıklamadan, Kurulun öncelikle Irak'ta yapılan seçimler sonrasında ortaya çıkan durumu değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Açıklamada Irak'ta ulusal birliğin korunması için tüm kesimlerin anayasanın yazım sürecine katılımının

4 Uğur Ergan, "En az ihraç," *Hürriyet*, 2 Aralık 2005.

sağlanması gerektiğine yapılan vurgu dikkat çekicidir. Ayrıca toplantıda, KKTC’de yapılan seçimler sonrasında “parlamentar yapıya sahip bir devlet olmanın gereklerini yerine getiren ve demokratik kuralları eksiksiz işleten bir halkın var olduğunun dünya kamuoyu önünde tescil edilmesinde[n]” duyulan memnuniyetin dile getirilmesi dikkat çekici bir vurgudur. Açıklamada, görüşmeler sırasında “savunma sanayiimizde ulaşılan düzeyin Türk Silahlı Kuvvetlerinin modernizasyon gereksinimlerini karşılama durumu ile yeterli bir ulusal savunma sanayiinin geliştirilmesine yönelik önlemler üzerinde kapsamlı bir değerlendirme” yapıldığına dikkat çekilmiştir.

25 Nisan’da yapılması gereken ikinci toplantı ise KKTC’deki cumhurbaşkanı seçimleri ve 24 Nisan’da 90. yıldönümü dolayısıyla yeniden gündeme gelecek Ermeni Soykırım iddiaları nedeniyle bir hafta önceye alınarak 18 Nisan’da yapılmıştır. Toplantı gündeminde bu sorunların yanı sıra AB ile ilişkiler, Irak’ta geçiş süreci ve ABD ile sorunlar gibi dış güvenlik konuları ele alınmıştır. Kurul toplantısında ayrıca, Türkiye’ye yönelik uluslararası göç, iç göç ve enerji sektöründeki son durum gibi ‘yumuşak güvenlik’ konuları da ele alınmıştır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hilmi Güler sunum yapmak üzere toplantıya davet edilmiştir.

Toplantı sonrasında yapılan açıklamada Kıbrıs sorununun yanı sıra söz konusu ‘yumuşak güvenlik’ konularına yapılan vurgu dikkat çekicidir. Açıklamada “iç göçün nedenleri ve özellikle büyük kentlerde yarattığı sorunlar[ın] ele alındı[ğ]ı” vurgulanmış, “göç alan ve veren kentlerin sorunlarına çözüm getirecek önlemlerin ivedikle yaşama geçirilmesi” çağrısı dile getirilmiştir. Ayrıca, toplantıda “ülkemizde enerji güvenliği, sektörün durumu ve potansiyeli ile önümüzdeki döneme ilişkin enerji planlaması, yatırım gereksinimleri, yeniden yapılanma çalışmaları konularında kapsamlı bir değerlendirme[nin]” yapıldığına işaret edilmiştir.

MGK’nın Haziran toplantısına MGSB’nin güncellenmesi tartışmaları nedeniyle büyük bir ilgi gösterilmiştir. 21 Haziran’da yapılan toplantıda güncelleme çalışmaları süren MGSB’ye son halinin verileceği yönündeki haberlere karşın, askerler ve hükümet arasında gereken uzlaşma sağlanamadığı için belgeye son biçiminin verilmesi daha sonraya ertelenmiştir.

Ağustos ayından başlayarak basında MGSB’nin, yeni tehdit değerlendirmelerinin ışığında gözden geçirileceğine ilişkin haberler yer almıştır. Yaz aylarında yoğunlaşan PKK saldırıları nedeniyle asimetrik tehdit unsurlarını ön sıralara koyan yeni bir belgenin hazırlık çalışmalarında son aşamaya geldiği yolundaki haberler nedeniyle, tehdit önceliklerinin nasıl ve kim tarafından saptanması gerektiği sorularına ilişkin tartışma yeniden alevlenmiştir. Genelkurmay Başkanlığı kaynaklarına dayanan ve irtica tehdidinin ilk sıradaki yerini koruyacağı haberleri hükümete yakın çevrelerce eleştirilmiştir. Ancak, bu tartışmalara karşın MGSB’nin görüşülmesi Ağustos ayı toplantısı gündemine alınmamıştır.

PKK’nın yaz aylarında saldırılarını artırması üzerine MGK Genel Sekreterliği tarafından hazırlanan bir rapor, Ağustos toplantısı öncesinde Kurul üyelerine dağıtılmıştır. Rapor, “1999 sonrası nispi suskunluğa giren PKK terörünün, 2005 Mayıs’ında neden hareketlendiği” sorusuna yanıt aramış, söz konusu hareketlenmeyi “PKK’nın eylemsizlikten ve liderlik kavgasından kaynaklanan iç sorunlar[ına], Irak başta olmak üzere Ortadoğu’daki gelişmelere ve Türkiye’nin 3 Ekim’de yeni bir aşamaya gelecek olan AB ile ilişkilerine dek bir dizi nedene” bağlamıştır. Rapor, terörle mücadele eden “güvenlik güçlerinin karşılaştığı sorunları gidermek üzere yeni yasal önlemler alınmasını” önermiş, ancak “olağanüstü hal ilanı” gibi AB sürecini zedeleyebilecek” önlemler almaktan kaçınılması gerektiğini vurgulamıştır.⁵ Gerek PKK saldırılarının yeniden tırmanması, gerek Ağustos ayı içinde başlayan “üst kimlik-alt kimlik” tartışmaları Kürt sorununu 23 Ağustos toplantısının en önemli gündem maddesi durumuna getirmiştir.

5 Murat Yetkin, “Konuyu kim açar?,” *Radikal*, 15 Ağustos 2005.

Başbakan Erdoğan'ın 10 Ağustos'ta bir grup kannaat önderiyle buluşması öncesinde ve 12 Ağustos'ta Diyarbakır'da yaptığı konuşmalarda 'Kürt sorunu' ifadesini kullanmış olması Kurulun asker üyeleri tarafından toplantı gündemine getirilmiştir. Toplantıda askerler tarafından Başbakan'a "Kürt sorunu derken tam olarak neyi ifade ettiği, kendisini çözüm adresi olarak gösterdiğine göre nasıl bir plana sahip olduğu, 'demokratik Cumhuriyet' derken neyi kastettiği" gibi sorular yöneltilmiştir. 23 Ağustos toplantısına ilişkin MGK açıklaması, içeriği ve biçimi nedeniyle askerlerin hükûmete yaptığı 'postmodern' bir uyarı olarak değerlendirilmiştir.⁶ Açıklamanın 2. maddesi bu değerlendirmelere haklılık kazandırmaktadır. "Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesindeki temel düşünce" ya da "ulusun bağımsızlığını ve tümlüğünü, ülkenin bölünmezliğini; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan cumhuriyeti korumak" gibi kodlar ordu tarafından sıklıkla başvurulan tanıdık bir üslubu yansıtmaktadır:

"Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesindeki temel düşünceye uygun olarak Anayasa'da Cumhuriyetin nitelikleri belirtilmiş; ulusun bağımsızlığını ve tümlüğünü, ülkenin bölünmezliğini; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan cumhuriyeti korumak; dil, din, etnik köken, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin kişilerin ve toplumun gönenç, huzur ve mutluluğunu sağlamak, devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılmıştır. (...) Cumhuriyet hükûmetlerinin öncelikli hedefi, Anayasa'da öngörülen görevleri yerine getirerek bu amaca ulaşmaktır. Ulusun bağımsızlığı ve tümlüğü ile ülkenin bölünmezliğinin korunarak bu hedefe ulaşılacağı da kuşkusuzdur."

Kamuoyu 24 Ekim toplantısına da yakın ilgi göstermiştir. 24 Ekim'de yapılan MGK toplantısı 30 Ağustos'ta atanan yeni kuvvet komutanları Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Yener Karahanoglu ve Hava Kuvvetleri Komutanı Orjeneral Faruk Cömert'in katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Toplantının AB ile tam üyelik müzakere-

lerinin başlaması sürecine rastlaması anlamlıdır. 24 Ekim toplantısında Kurul, su sorununun Ortadoğu'da geleceğin savaş nedeni olarak görüldüğüne işaret ederek Türkiye'nin 20-30 yıllık süreçte sıkıntı çekmemesi için alınması gereken önlemleri görüşmüştür. Kurul gündemine enerji güvenliği ve su sorunu gibi konuların alınmış olması dikkat çekilen bir gelişme olmuştur.⁷ Toplantıda su kıtlığı gibi bir 'yumuşak güvenlik' sorununun, Suriye ve Irak ile ilişkilerde yarattığı sorunlar dışında ve teknik yönleriyle ele alınması MGK Genel Sekreterliğine getirilen Alpoğan dönemine özgü bir yenilik olarak değerlendirilmiştir.

Bu konuların yanı sıra, 24 Ekim toplantısında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in onay vermesiyle birlikte Kuzey Irak ve 'terör' konusunda yeni bir değerlendirme yapılması için çalışmalarına başlandığı, Aralık ayı toplantısında Kurul gündemine getirilecek olan "Doğu ve Güneydoğu Eylem Planı" başlıklı çalışmanın Sezer'in bu isteği sonucunda oluştuğu haberleri yayımlanmıştır.⁸ Artan PKK saldırıları ve 9 Kasım'da başlayan Şemdinli Olayları, 29 Aralık toplantısının da ana gündem maddesini oluşturmuştur. Nitekim tartışılan konuların -'Irak'taki gelişmeler,' 'PKK ile topyekûn mücadele' ya da

6 Yetkin, Cumhurbaşkanı Sezer'in, açıklamanın "hemen hemen her cümlesine damgasını vurduğunu" ileri sürmüştür. Murat Yetkin, "Geniş açıdan bakınca," *Radikal*, 25 Ağustos 2005. AKP Genel Başkan Yardımcısı Dengir Mir Mehmet Fırat 26 Ağustos 2005'te yaptığı basın toplantısında, açıklamanın uyarı olup olmadığı konusundaki bir soruyu şöyle yanıtlamıştır: "Parti olarak anayasal bir organın bugüne kadar çıkarmış olduğu sonuç bildirisinde olduğu gibi okuyoruz. Anayasa'nın geçerliliğinden hiç kimsenin şüphesi yok. Devletin niteliklerinin neler olduğunu biz de biliyoruz, herkes biliyor. Bunun haricinde bir nitelikleme, bir zorlama da yoktur bu bildirin içerisinde. (...) Dolayısıyla, buradakiler bir tavsiye kararıdır. MGK bildirisinde hiçbir şekilde uyarı niteliğinde bir söylemi görmedik, görmüyoruz."

7 MGK toplantısında su konusunda bir sunum yapan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hilmi Güler ve DSİ Genel Müdürü Veysel Eroğlu sunumlarında Türkiye'nin su zengini bir ülke olmadığı olgusuna, dolayısıyla da artan nüfus nedeniyle ileride sıkıntılar yaşanabileceği olasılığına dikkat çekmişlerdir. Su konusunda sıkıntı yaşanmaması için devletin ilgili tüm kurumlarının koordinasyonunda uzun soluklu bir strateji izlenmesi kararlaştırılmış, hedef olarak seçilen 2023 yılında "içme, kullanma ve sanayi için 38.5 milyar metreküp-lük bir su kapasitesinin yaratılması" öngörülmüştür. Toplantı sonrasında yapılan açıklamada da "su kaynaklarımızın etkin kullanılması amacıyla; tarım alanlarının sulanması, şehirlerin ve sanayinin su gereksiniminin karşılanması, hidroelektrik üretiminde teknik ve ekonomik potansiyelin tümünün 2023 yılına kadar kullanılması için alınması gereken önlemlerle sınır aşan sular üzerindeki barajların bir an önce tamamlanması üzerinde" durulmuştur.

8 Murat Yetkin, "Irak ve Kürt federasyonu MGK'da," *Radikal*, 25 Aralık 2005.

'içgöç ve yol açtığı ekonomik sorunlar' başlığı altında - bir biçimde Kürt ayrılıkçılığı sorunu ile ilgili olduğu dikkat çekmiştir. Bir gazetecinin ifadelerinden yararlanarak vurgulamak gerekirse, MGK "Rizelilerin İstanbul'a göçünden değil, Diyarbakırlıların, Şırnaklıların, Hakkârililerin, Batmanlıların, mesela İstanbul'a, Mersin'e, Bursa'ya, Ankara'ya göçünden endişe duy[maktadır]." 29 Aralık toplantısında Irak ve Kürt ayrılıkçılığı sorununa ilişkin olarak hazırlanan "Doğu ve Güneydoğu Eylem Planı" hükûmete sunulmuştur. Ancak açıklamada planın Kurulda tartışıldığına ilişkin herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Eylem Planı uyarınca devlet kurumları arasındaki koordinasyon görevini üstlenmesi için Terörle Mücadele Yüksek Kurulu (TMYK) bünyesinde ayrı bir sekreterlik oluşturulması öngörülmüştür. Öneri doğrultusunda özellikle Kürt sorununa ilişkin çalışmaların Genelkurmay Başkanlığı, Dışişleri, İçişleri, Adalet Bakanlıkları, Milli İstihbarat Teşkilatı ve öteki ilgili bakanlıklarla koordinasyonunu, Başbakan Yardımcısı olarak Abdullah Gül'ün başkanlığındaki TMYK'nın üstlenmesi kararlaştırılmıştır.¹⁰

MGSB'nin Güncellenmesi

MGSB'nin güncellenmesi yıl boyunca gündemdeki yerini korumuş, 24 Ekim toplantısının da en önemli gündem maddesi olmuştur. Son olarak 2001'de güncellenen belgede değişiklik yapılması Haziran 2004'te yapılan MGK toplantısında kararlaştırılmıştı. AKP'nin iktidara gelmesinden sonra belgede ilk kez bir değişikliğin öngörülmesi, Ankara'da siyasal iktidarı paylaşan odaklar arasında zaman zaman kamuoyunun gözleri önünde yürütülen bir çekişmenin başlamasına neden olmuştur. Belgede yer verilecek

tehditlerin neler olacağı ve hangi öncelikler uyarınca sıralanacağı söz konusu çekişmenin en kritik soruları olmuştur. Öncekilerle karşılaştırıldığında daha kısa bir biçimde kaleme alınması beklenen belgede ulusal güvenliğe yönelik dış tehditlerin de önemli ölçüde değiştirileceği öngörülmekteydi. Hükûmet kaynaklarından edinilen bilgilere dayanan bu öngörülerde artık Suriye'nin tehdit oluşturmadığı, Irak'ın geleceğine ilişkin kaygıların ön plana çıktığı, İran'ın nükleer yetenek kazanmaya çalışması gibi gelişmeler dikkate alınmıştır. MGK Genel Sekreterliği tarafından hazırlanan belge taslağında ise yapılmış güncellenmenin temel nedeni olarak İstanbul saldırılarıyla Türkiye'ye yansıyan 'küresel terör' tehdidi gösterilmiş, dolayısıyla 'asimetrik terör' kavramı ön plana çıkartılmıştır.¹¹

MGSB'nin hazırlanma sürecinde dikkati çeken iki değişiklikten söz edilebilir. Bunlardan birincisi 90 sayfa uzunluğundaki belgenin Başbakan Erdoğan'ın isteği doğrultusunda kısaltılarak 25 sayfa uzunluğunda sade bir metin haline getirilmesidir. İkinci değişiklik ise Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan güncellemede belgenin yazımında yeni bir üslubun benimsenmesi için öneriler dile getirilmesi olmuştur. Bakanlık yetkilileri tarafından yapılan açıklamalara dayanan haberlerde yeni üslup şöyle tanımlanmıştır. "Sade bir metin oluşturduk. Genel ifadeler yerine Türkiye'nin çıkarlarını, tehditlerini somut şekilde tanımladık. Tehditler için alınabilecek önlemleri de açıkça ifade ettik. Neyin, neden yapılması gerektiğini açıkça yazdık. Asker mantığına son verdik. 'Her türlü önlem alınır,' 'Gereği yapılır,' 'Tehditlere açıktır' gibi isteyenin istediği gibi yorumlayıp, değerlendirebileceği ifadeler yok."¹² Belgeye son biçimi verilirken bu önerilerin dikkate alındığı anlaşılmıştır. Örnek olarak, MGSB'de Heybeliada Ruhban Okulunun açılmayacağına dair ifadeler yer verilmemiş, yetkililer ulusal güvenlik politikasının genel hatlarını ortaya koyan bir belgede bu türden ayrıntılara yer verilmesine gerek olmadığını belirtmişlerdir.¹³

Belgede yapılan en önemli değişiklik aşırı sağ hareketin tehdit unsuru olmaktan çıkartılması

9 Murat Yetkin, "29 Aralık MGK'sının önemi," *Radikal*, 31 Aralık 2005.

10 Murat Yetkin, "PKK'yla mücadelede yeni patron," *Radikal*, 4 Ocak 2006. Ağustos ayında Genelkurmay Başkanı Özkök'ün, Başbakanlığa bağlı çalışacak ve güvenlik çevreleri ile hükûmet arasında eşgüdüm sağlayacak yeni bir kurumun oluşturulması gerektiğine ilişkin açıklamalarından sonra yeniden gündeme gelen kurul, ilk toplantısını Eylül 2005'te yapmıştır. Murat Yetkin, "Terörle mücadelenin başına Dışişleri Bakanı," *Radikal*, 27 Eylül 2005.

11 Fikret Bila, "Milli Güvenlik Siyaset Belgesi," *Milliyet*, 25 Kasım 2004.

12 Hilal Köylü, "Patrikhane tehdit değil," *Radikal*, 28 Kasım 2004.

13 Deniz Zeyrek, "Gerekirse asker yine 'göreve'," *Radikal*, 28 Ekim 2005.

olmuştur. Bölücü terör ve irticai faaliyetlerin yanı sıra aşırı solun da tehdit unsuru olarak belgedeki yerinin korunduğu anlaşılmıştır.¹⁴ Bakanlar Kuruluna sevk edilen 25 sayfalık yeni belgede bölücülük, irtica ve aşırı sol öncelikli tehdit olarak varlıklarını korurken, aşırı sağ tehdit olmaktan çıkartılarak sadece 'gözlem altına alınması gereken unsur' olarak nitelendirilmiştir. Belgenin hükümet ve askerler arasında tartışmalara neden olduğu anlaşılan terör başlıklı bölümünde "dini motifler kullanan terör örgütleri" ifadesine yer verilmiştir. Bu çerçevede El Kaid ve Hizbullah gibi örgütlere, belgede açık adlarıyla yer verildiği anlaşılmıştır.¹⁵ Kıbrıs, belgede Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güvenliğinin temel taşlarından birisi olarak nitelendirilmiş, Kıbrıs'taki hak ve menfaatlerin korunması öncelikli hedef olarak vurgulanmıştır. MGSB'de ilk kez kullanılan asimetrik tehdit değerlendirmesi uyarınca uluslararası terörizm, uyuşturucu ve insan ticareti gibi sorunların yanı sıra kitle imha silahları da güvenliği tehdit eden unsurlar olarak dikkate alınmıştır. Yurtiçinde genel asayişe etki eden sorunlar arasında ise işsizlik, gelir dağılımındaki dengesizlik, bölgesel gelişmişlik farkları gibi ekonomik nitelikli sorunlara yer verilmiştir. MGSB'nin dikkati çeken bir başka özelliği ise, yine su meselesine dönüş yaparak su kıtlığının gelecekte Ortadoğu bölgesinde bir savaş nedeni olabileceğine işaret etmesi ve su sorununu ulusal güvenlik konusu olarak kayıt altına almış olmasıdır.¹⁶ Bunlara ek olarak yeni MGSB'de "iç güvenlik tehditlerine karşı ordunun kullanılması, gerekli görüldüğü zamanlarda tehditlerin ortadan kaldırılması için idareyi ele alması" ifadesinin bulunduğu bölümün olduğu gibi korunduğu haberleri yayımlanmıştır.¹⁷

Belgenin dış güvenlikle ilgili bölümünde ise bir tehdit sıralaması yapılmamış, komşuların Türkiye'nin güvenlik stratejisi üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Yunanistan'a ilişkin değerlendirmede, Ege Denizi'nde bulunan aidiyeti tartışmalı adacıklar konusunda ödün verilmesi ve kararlı bir politika izlenmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Belgede, Yunanistan'ın karasularını 6 milin üzerine çıkartması olasılığının

Türkiye açısından kabul edilemez bir durum olduğu, böylesi bir ihtimalin savaş nedeni sayılacağı vurgulanmıştır.¹⁸ Belgede Yunanistan'ın karasularını 6 milin üzerine çıkartması durumunun savaş nedeni olarak kabul edileceğine işaret edilmesi, bu ülke ile ilişkilerde gerilime neden olmuş, Başbakan Karamanlis daha önce de ertelediği Türkiye ziyaretini bir kez daha ertelemiştir. MGSB'de yapılan değişikliklerin basına sızdırılarak kamuoyunda tartışmaya açılmasına hükümet çevreleri sert tepki göstermiştir. Başbakan Erdoğan, sızdırmanın hazırlık aşamasında bazı MGK Genel Sekreterlik çalışanlarınca yapıldığını ileri sürmüştür.¹⁹ Dışişleri Bakanı Gül ise sızdırmanın sorumsuzca yapıldığına değinirken, sorumluların bulunması için MİT'e talimat verildiğini açıklamıştır. Genelkurmay Başkanı Özkök de gazetecilerin önlerine gelen her şeyi yayımlamak konusunda daha fazla duyarlılık sergilemeleri gerektiğini belirtmiştir.²⁰

MGSB'nin gözden geçirilmesi sürecinde daha önceki yıllarda gizlilik örtüsü altına alınan konular sınırlı ölçüde de olsa tartışmaya açılmış, hükümet ve ordu, kamuoyunu kendi istekleri doğrultusunda seferber edebilmek için yoğun ça-

- 14 İç Güvenlik Strateji Belgesi'nde iç tehdit "kökü ve kıskırtıcı kaynakları içeride ve dışarıda olan, yurtiçinde açık veya gizli faaliyetler sonucu yurdun iç güvenliğini sarsan tehlikeler ile Anayasa'da belirlenen devlet düzenini ynkarak yerine kendi ideolojilerine uygun bir düzen kurmayı ve ülkeyi bölmeyi amaçlayan aşırı sol, aşırı sağ, bölücülük ve azınlık faaliyetlerinden oluşan bir tehdittir" şeklinde ifade edilmiştir. Ali Sali, "MGSB'de ilk tehdit yine terör," *Yeni Şafak*, 24 Ekim 2005.
- 15 Turan Yılmaz, "Aşırı sağ artık tehdit değil," *Hürriyet*, 25 Ekim 2005. Turan Yılmaz'ın haberi özellikle hükümet çevrelerinin tepkilerine yol açtı. Dışişleri Bakanı Gül belgenin sızdırılmasına neden olanların bulunması için MİT'e talimat verdiğini açıklamış ve haberin verilmesini sorumsuzluk olarak nitelendirmiştir. Ertuğrul Özkök, "0 haber niye Hürriyet'e sızdırıldı," *Hürriyet*, 1 Kasım 2005.
- 16 Su sorununun güvenlik sorunu olarak değerlendirilmesi üzerine TBMM Dış Politika Komisyonu Başkanı Mehmet Dülger meclisin yeterince bilgilendirilmemiş olduğundan yakınmıştır. Kemal Saydamer, "Dülger: Water strategy vital to Turkey," *Turkish Daily News*, 30 Ekim 2005.
- 17 Deniz Zeyrek, "Gerekirse Asker Yine Göreve," *Radikal*, 28 Ekim 2005.
- 18 Barkın Şık, "Aşırı sağ tehdit değil," *Milliyet*, 26 Ekim 2005. MGK kaynaklarına dayanan haberlere göre, Ekim ayının son günlerinde tartışmalara neden olan 'savaş nedeni' kararının kaldırılması için bazı koşulların ileri sürülmüş olması ilgi çekicidir. Haberde 'savaş nedeni' kararının kaldırılması için Yunanistan parlamentosunca kabul edilen 1994 tarihli '19 Mayıs 1919 Pontus Rumlarına dönük soykırım günü' ile 1996 tarihli 'Ermeni soykırımını tanıma' ve 1998 tarihli '14 Eylül 1922 Küçük Asya soykırım günü' kararlarının kaldırılması gerektiği ima edilmektedir. a.e.g.
- 19 Ergun Aksoy, "Kırmızı kitabı kim medyaya sızdırdı?. Erdoğan: MGK Genel Sekreterliği çalışanları," *Sabah*, 2 Kasım 2005.
- 20 "Özkök cool towards YÖK stance," *Turkish Daily News*, 31 Ekim 2005.

ba harcamıştır. Böylelikle, MGK gündemi üzerinden yürütülen tartışmaların kamuoyuna yansması, önceki yıllarda tabu olarak kabul edilen konuların olağan siyasal meseleler gibi konuşulabilmesini de beraberinde getirmiştir. 2004'ün ikinci yarısında başlayan ve "Fener Rum Patrikhanesi ve Ruhban Okulunun açılması" konuları çerçevesinde yürütülen tartışmalar bu açıdan bir örnek oluşturmaktadır. MGSB'nin güncellenmesi sürecinde, Genelkurmay Başkanlığının Heybeliada Ruhban Okulunun açılmasını sakıncalı bir gelişme olarak değerlendirmesine²¹ karşılık, Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan görüşte patrikhanenin bir tehdit oluşturmadığı ileri sürülmüştür.²² Hükûmet çevrelerinin görüşü olarak yansıtılan haberlerde ise "Gümölcine Celâl Bayar Lisesi'ne daha fazla Türk öğretmen gönderilmesi karşılığında" Ruhban Okulunun açılmasına izin verileceği belirtilmiştir.²³

MGSB ile ilgili gelişmeler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, belgenin hazırlanma sürecindeki bazı olumlu gelişmelere karşın, sorunlu bir uygulama ile karşılaşmaktadır. Batı demokrasilerine bakıldığında siyasal iktidar ile güvenlik bürokrasisinin ortaklaşa hazırladıkları benzer belgelerin ulusal güvenliğin sağlanması için alınması gereken başlıca önlemleri ve uygulanacak genel eylem planını ilke düzeyinde tespit ettikleri görülmektedir. Ancak, Türkiye'de MGSB'nin hazırlanma süreci, içeriği ve yarattığı siyasal etki göz önüne alındığında, belgenin ağırlıklı olarak askerî bürokrasi tarafından yürütme ve yasamanın değişik organlarına tanınan yetkileri sınırlandıracak biçimde tasarlandığı anlaşılmaktadır. Hazırlık aşamasına bakıldığında merkezinde Bakanlar Kurulunun bulunması gereken süreçte Genelkurmay Başkanlığı ve MGK Genel Sekreterliğinin öne çıktığı görülmektedir. İçeriği açısından incelendiğinde ise, hükûmetlerin sorumluluğuna bırakılması ve meclislerin denetimine açık olması gereken siyasal kararların ve çözümünü aranabilecek sorunların, devlet güvenliğini ilgilendirdiği gerekçesiyle siyasal

süreçlerin dışına çıkartıldığı görülmektedir. Yarattığı siyasal etki açısından bakıldığında, MGSB'nin değişik siyasal iktidarlar tarafından farklı biçimde değerlendirilebilecek ve çözüm aranabilecek sorunları, sadece yapıldıkları dönemin hükûmetini değil, daha sonra iktidara gelecek hükûmetleri de bağlayacak biçimde çözümlenerek söz konusu kararların siyasal sorumluluğunu kararlarla ilgisi olmayan hükûmetlere yıkılmış bir belge niteliğinde olduğu görülmektedir.

Böylelikle, MGSB'nin hazırlanması aşamasında 'devlet sırlarını korumak' için olağan siyasal süreçler kesintiye uğratılmakta, uygulama aşamasında ise 'devlet yönetiminde süreklilik' adına bir hükûmet tarafından kabul edilmiş kararlar bir başka hükûmete dayatılmış olmaktadır. Bu uygulamalar, çağdaş batı demokrasilerinin yerleşik işleyişi ile bağdaşmamaktadır. Türkiye'de MGSB'nin hazırlanması, uygulanması ve gözden geçirilmesi halen uygulanmakta olan biçimiyle sürdürüldükçe, MGK'nın ve MGK Genel Sekreterliğinin sivilleştirilmesine yönelik adımlar öze değil, biçime özgü uygulamalar olmakla sınırlı kalmış olacaktır.

MGK Genel Sekreterliği

2003 Ağustos'unda yasada yapılan radikal değişikliklerden önce Genel Sekreterlik örgütü Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuş olmasına karşın, personel yapısı bakımından askerî nitelikli bir kurum durumundaydı. 2945 sayılı yasa uyarınca, Genel Sekreterlik, "uygulamaları takip ve kontrol" etmek, "düzenleyici, yönlendirici ve koordine edici işbirliğinde bulunmak" gibi görev ve yetkilerle donatılmıştı. Yasanın 9. maddesi, Genel Sekreterliğe, MGK kararlarının Bakanlar Kurulu kararına dönüşmemesi durumunda, Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık ve MGK'ya bilgi aktarılması görevini vermektedir. Yasanın 13. maddesinin (a) fıkrası uyarınca, "görevleriyle ilgili olarak; gerekli her türlü çalışma, araştırma, inceleme ve değerlendirmeleri yapmak, bunların sonuçlarını teklifleri ile birlikte Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Milli Güvenlik Kuruluna" sunmakla görevlendirilen Sekreterlik, böylelikle kurul gündeminin oluşmasında birinci derecede

21 Uğur Ergan, "Heybeli açılmasın," *Hürriyet*, 28 Nisan 2005.

22 Hilal Köylü, "Patrikhane tehdit değil," *Radikal*, 28 Kasım 2004.

23 "Güvenlik Anayasası masada," *Cumhuriyet*, 21 Haziran 2005.

söz sahibi bir konuma gelmekteydi. Yasanın 13. maddesinin (b) fıkrası ise Kurul kararlarının uygulanmasında Sekreterliği “müşterek çalışma,” “uygulamaları takip ve kontrol,” “düzenleyici, yönlendirici ve koordine edici işbirliği” yapmak üzere görevlendirmektedir. Yasanın 14. maddesi ile Sekreterlik, bir önceki maddenin düzenlediği görevlerin “yerine getirilmesinde, takip ve kontrol edilmesinde ve denetlenmesinde verilen direktifler çerçevesinde, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve MGK adına yetkili” kılınmaktaydı. Yasanın 15. maddesi uyarınca Sekreterlik makamına orgeneral/oramiral rütbesinde TSK mensupları arasından, “Genelkurmay Başkanının inhası, Başbakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile” atama yapılmaktaydı.

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin çalışmaları da gizli bir yönetmelikle - 10 Şubat 1984 tarihli ve 84/776 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe giren MGK Genel Sekreterliği Yönetmeliği - düzenlenmişti. Yönetmeliğin 17. maddesi MGK Genel Sekreterinin MGK kararlarından Bakanlar Kurulu kararına dönüştürülenlerle ilgili olarak yetki ve görevleri arasında şunları saymaktadır: “Uygulamaları takip ve kontrol eder. Karar içeriğine uygun olarak yapılması gereken iş ve işlemlerin gerçekleşmesi için her türlü girişimlerde bulunur. Gerektiğinde bu konuda Bakanlık, kurum ve kuruluşlarla müşterek çalışmalar yapar, Başbakan adına Bakanlık, kurum ve kuruluşlar arası düzenleyici, yönlendirici ve koordine edici faaliyetlerde bulunur.” Yönetmeliğin en dikkat çekici yanı Genel Sekreterliğe psikolojik harekât düzenleme yetkisinin tanınmasıdır. Bu bağlamda, Genel Sekreterlik örgütü bünyesinde yer alan Toplumla İlişkiler Başkanlığının (TİB) yetkileri ulusal güvenlik hedefleri doğrultusunda toplumun nasıl yönlendirileceği konusuna açıklık kazandırmaktadır. Yönetmelik uyarınca, TİB’in “Devlet çapında her türlü psikolojik harekât ihtiyacını tespit” ettiği, “Milli siyaset ve hedefler doğrultusunda uzun-orta-kısa vadeli harekât planlar” hazırladığı, “planların günün gelişen şartlarına uygun olarak gelişmesini” sağladığı, Genel Sekreter tarafından onaylanmış “Psikolojik Harekât Planı’nı” yürüttüğü, “icracı birimler tarafından yapılan

uygulamaları takip ve kontrol” ederek “koordinasyon görevi” yaptığı anlaşılmaktadır.”²⁴

Genel Sekreterliğin toplumsal ve siyasal yaşamı tüm yönleriyle takip ve kontrole yönelik yapılanması dikkat çekicidir. Genel Sekreterlik bünyesindeki Milli Güvenlik Siyaseti Başkanlığı Özel Siyasetler Baş Müşavirliği, Sosyal Siyaset, Ekonomi Siyaseti, Eğitim ve Kültür Siyaseti, Bilim ve Teknoloji Siyaseti müşavirliklerinden oluşmaktadır. Ayrıca Toplumla İlişkiler Başkanlığı altında, Yazılı Medya Müşavirliği, Görsel ve İşitsel Medya Müşavirliği, İnternet Müşavirliği, en ilginç Sivil Toplum Örgütleri Müşavirliği gibi alt birimlerin kurulmuş olması, MGK’nın toplumsal yaşamın her alanını yönlendirme ve denetim altına alma gibi Soğuk Savaş merkezli faaliyetini Soğuk Savaş sonrası döneme uyarlatma çabasının örnekleri olarak görülebilir.

7 Ağustos 2003 Yasal Değişikliklerinden Sonra MGK Genel Sekreterliği

MGK Genel Sekreterliğinin çalışma esaslarını düzenleyen gizli yönetmelik Ocak 2004’te yürürlükten kaldırılmıştır. Genel Sekreterliğin yetkilerini tek bir maddeyle düzenleyen yeni yönetmelik, örgütün yetkilerinde önemli ölçüde kısıtlamalar ve genel sekreterliğin örgütsel yapısında kapsamlı değişiklikler getirmiştir. Bu değişiklikler arasında en fazla dikkat çeken örgütün ‘psikolojik harekât’ yapma görev ve yetkisine son verilmesidir. 32 maddelik yeni yönetmelik genel sekreterlik örgütünün en çok tartışılan birimleri olan ‘Milli Güvenlik Siyaseti,’ ‘Toplumla İlişkiler,’ ‘Bilgi Toplama,’ ‘Topyekun Savunma Sivil Hizmetleri’ gibi birimlerini kaldırmıştır. Öncekinin tersine, yeni yönetmeliğin *Resmi Gazete*’de yayımlanarak yürürlüğe girmesi de başlı başına bir değişiklik olarak kaydedilmelidir.

Genel Sekreterliğin yasal yetki ve görev tanımındaki ve örgüt yapısındaki değişim sonrasında, örgütün bazı işlevlerinin başka kurumlara devredildiği görülmüştür. Örneğin, Toplumla

24 “Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yönetmeliği,” *Humanite* (Aralık 2003-Ocak 2004), s.147.

İlişkiler Başkanlığı olarak adlandırılan ve Psikolojik Harekât yürütmekten sorumlu birim Genelkurmay Başkanlığı bünyesine kaydırılmıştır. Kasım 2004'te yayımlanan bir dizi haber bu görev devrine ilişkin ilgi çekici ayrıntılar içermektedir. Haberler uyarınca Yiğit Alpogan'ın Genel Sekreterlik görevine atanmasından kısa bir süre önce Genel Sekreterlikte bir 'bahar temizliği' gerçekleştirilmiş, örgüt bünyesinde saklanmakta olan "sakıncalı kişi ve kuruluşlar hakkındaki güvenlik fişleri ve psikolojik harekât planları imha edil[miş], yeni genel sekreter "görevi devraldığına, kurumu bu fiş ve planlardan temizlenmiş bul[muştur]."²⁵ İstihbarat fişlerinin imha edilip edilmediği konusu, izleyen günlerde tartışma konusu olmaya devam etmiştir. Söz konusu arşivlerin bir başka kuruma devredilmesi olasılığını değerlendiren bir yorum, "kuşların nereye uçtuğunu" anlamak için Genel Sekreterlik birimleri arasında bulunan "Toplumla İlişkiler Başkanlığı ve Bilgi Toplama Grup Başkanlığı personelinin neredeyse olduğu gibi hangi devlet kurumuna nakledil[miş]" olduğuna bakılması gerektiğine işaret etmiştir.²⁶

Büyükelçi Yiğit Alpogan'ın Ağustos 2004'te görev yaptığı Atina Büyükelçiliğinden Genel Sekreterlik görevine atanması AB ile uyum süreci uyarınca başlatılan güvenlik bürokrasisinin sivilleşmesi doğrultusunda atılan önemli bir adım olarak görülebilir. Aynı doğrultuda yapılan yasal değişikliklerle birlikte düşünüldüğünde, Genel Sekreterlik örgütünün başına doğrudan doğruya Genelkurmay Başkanlığına bağlı olmayan bir yetkilinin atanması ulusal güvenlik politikalarının oluşumu ve uygulanmasında kilit önemde bir kurumun hükümetlerle daha uyumlu bir ilişki içinde olacağına ilişkin bir işarettir. Alpogan'ın göreve başlamasını izleyen günlerde yaptığı açıklamalarda bu kanıyı destekleyen unsurlarla karşılaşılmıştır. Alpogan, Genel Sekreterlik örgütünü "politika ve strateji üreten ve 'müşterilerine,' yani üyelerine servis yapan bir kurum

haline getirmek" isteğiyle işe başladığını, örgütü iç gelişmelerden çok, ulusal güvenlik konusu olan dış gelişmeleri izlemeye yönlendireceğini vurgulamıştır.²⁷ Bu açıklama, iç güvenlik konularıyla yakından ilgilenmesi kanıksanmış olan örgütün Alpogan yönetimi altında artık gündelik siyasal sorunlarla ilgilenmeyeceği, bunun yerine dikkat ve enerjisini dışarıya yöneltmek eğilimiyle işe başladığına ilişkin bir belirtidir. Bu eğilimin uygulamaya nasıl yansıtacağı sorusuna sağlıklı bir yanıt ancak önümüzdeki yılların gelişmeleri ışığında verilebilir.

Alpogan yönetimi basınla ilişkilere özel bir önem vermiş, güvenlik konularında uzman gazetecilerle mülakatlar yapmış, düzenli aralıklarla basın toplantıları düzenlemiş, örgütün gizli olmayan faaliyetleri konusunda kamuoyunu bilgilendirmiştir. Alpogan 'şeffaflaşma' yolundaki ilk adımını 30 Aralık 2004'te düzenlediği basın toplantısıyla gerçekleştirmiştir. 1933'te Yüksek Müdafaa Meclisinin kurulmasından sonra Genel Sekreterliğin tarihinde ilk kez yapılan toplantı basında geniş yankı bulmuştur. Toplantı sırasında Alpogan Genel Sekreterlik örgütüne bakışını şu sözlerle açıklığa kavuşturmuştur: "Biz kendimizi iç ve dış tehditlere karşı uzun soluklu çalışmalar yapıp fikir üreten kurum olarak görüyoruz. Asıl görevimiz asker ve sivilden oluşan yüksek kurula hizmet etmektir. (...) Biz karar vericiye gerekli materyali verip görevimizi bitiririz. MGK icracı değil, bir istişare kurumudur." Alpogan basın toplantısında önceki yıllarda tartışmalara neden olan bazı faaliyetlerin artık yapılmayacağını vurgulamış, yurtdışında yaşayan Türklere yönelik çalışmalar yapmak ya da andıçlar hazırlamak gibi faaliyetlere son verildiğini belirtmiştir.²⁸ Alpogan açıklamalarında örgüt içinde 279'u sivil, 15'i üniformalı asker olmak üzere 294 personelin çalıştığını belirtmiş, Toplumla İlişkiler Daire Başkanlığının kaldırıldığını, bu dairenin görevlerinin de Genel Sekreterlikten alındığını belirterek kurulun bir 'think-tank' konumuna geldiğini bildirmiştir. Bu açıklamalara karşılık, Alpogan'ın dökümde sadece üniformalı askerlerin sayısına yer verirken, özellikle müşavirlerin yüzde 71'inin asker emeklisi olduğunu belirtmemiş olması dikkatlerden

25 Deniz Zeyrek, Serkan Demirtaş, "Yeni MGK'dan ilk icraat: Fişler imha," *Radikal*, 18 Kasım 2004.

26 Murat Yetkin, "Kuşlar nereye uçtu?," *Radikal*, 19 Kasım 2004.

27 "Sivil MGK perdelerini açıyor," *Hürriyet*, 25 Kasım 2004.

28 "Şeffaflaşık," *Hürriyet*, 1 Aralık 2004.

kaçmamıştır.²⁹ Bununla birlikte, Dışişleri Bakanlığında iki diplomatın, Kenan İpek ile Gürsel Demirok'un, Alpogan'ın başdanışmanı olarak atanması, örgüt çalışanları arasında yer alan 53 emekli asker çalışandan 20'sinin 2005 yılı için sözleşmelerinin yenilenmemesi örgütün 'sivilleştirilmesi' doğrultusunda atılmış küçük olmasına karşın, anlamlı adımlardır.³⁰

Alpogan döneminde MGK Genel Sekreterliğinin yapısal bir dönüşüm geçirmeye başlaması da dikkat çekici bir başka gelişmedir. Yapılan değişikliklerden birisi MGK toplantılarına sunulan güvenlik değerlendirme raporlarını kaleme alan Araştırma Değerlendirme (Ar-De) başkanlığının üç ayrı birimden oluşan yeni bir yapıya kavuşturulmasıdır. Bu değişiklikten sonra başkanlık, ekonomi, kültür, bilim ve eğitim araştırmaları yapmış bir birim ile iç ve dış güvenlikle sorumlu iki birim olmak üzere örgütlenmiştir. Ar-De Başkanlığı altında oluşturulan dış güvenlik biriminin başkan yardımcılığına Dışişleri Bakanlığı kökenli bir kariyer diplomat olan Gürsel Demirok'un atanması örgütün askerî karakterini değiştirmeye yönelik bir girişimdir. Bu açıdan anlamlı bulunabilecek bir başka gelişme ise Dış Güvenlik Başkan Yardımcılığının kendi içindeki yapılanmasının Dışişleri Bakanlığı gibi altı grup başkanlığı biçiminde -AB, Ortadoğu, Rusya-Kafkaslar, Yunanistan-Kıbrıs-Balkanlar, ABD-Uzakdoğu ve Uluslararası Kuruluşlar- olarak örgütlenmesidir. Bunlara ek olarak, Alpogan'ın Nisan 2005'te İsrail'e, Ocak 2006'da ise ABD'ye yaptığı ziyaretler örgütün Dışişleri Bakanlığına benzer türden bir işlerlik kazanabileceği olasılığını akla getirmektedir. Bu olasılığın gerçekleşmesi Türkiye'de ulusal güvenlik politikalarının daha demokratik bir çerçevede oluşturulması sürecinde olumlu bir adım olarak görülebilir.

MGK Genel Sekreterliğinin 2005 yılı etkinliklerinden bir başkası ise 21-23 Aralık'ta düzenlenen ve Marmara Bölgesini etkileyecek bir depremden sonra başlaması muhtemel bir krizin yönetilmesini amaçlayan bir tatbikatın düzenlenmesi olmuştur. Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi'nin yönettiği 'Afet-2005 Kriz Yönetim Tatbikatı'nın amacı "Milli kriz yönetim sisteminin et-

kinliğini denemek, afet planlarının geliştirilmesine katkıda bulunmak, sivil asker işbirliği ile güvenlik alarm tedbirlerini denemek ve afet yönetiminin eğitimini yapmak" olarak açıklanmıştır. "Afet-2005 Kriz Yönetimi Tatbikatı" kapsamında yer alan 'Seçkin Gözlemci Brifingi,' Başbakan Tayyip Erdoğan'ın katılımı ile MGK Genel Sekreterliğinde yapılmış, brifingi Erdoğan'ın yanı sıra Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin, İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hilmi Güler ile kuvvet komutanları da izlemiştir.

1997 yılında kurulan ve MGK Sekreterliği içinde çalışması öngörülen Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi ile yine Genel Sekreterlik örgütünün birimlerinden birisi olan Topyekûn Savunma Sivil Hizmetleri Başkanlığının görev ve yetkilerini üstlenmek üzere ve doğrudan Başbakana bağlı olarak çalışacak bir yapının oluşturulması, sivilleşme sürecinde önemli bir adım oluşturmuştur. Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Sekreterliği kanun taslağına göre, yeni kurum, ülke güvenliğini ve halkın huzurunu etkileyecek ölçekteki doğal ve insan kaynaklı afetler, terör, iç ve dış tehditler, ağır ekonomik bunalım, tehlikeli ve salgın hastalıklar, iltica ve nüfus hareketleri gibi durumlardan seferberlik ve savaş hali durumuna kadar olan her türlü olağandışı olayla ilgili acil durum yönetiminin ülke düzeyinde etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi için önlem almak, koordinasyon görevini üstlenmek, sivil-asker işbirliğinin esaslarını belirleyerek politikalar üretmek ve uygulamak amacıyla kurulacaktır.³¹

29 Faruk Mercan, "Kırmızı kitaplar yenileniyor," Aksiyon, 6 Aralık 2004.

30 Görevine son verilenter arasında Genel Sekreter birinci yardımcılardan Emekli Tümgeneral Emin Ergan, Araştırma Daire Başkanı Erol Kırıçoğlu ve sekreterya hizmetlerinden sorumlu Daire Başkanı Emekli Tuğgeneral Enver Var gibi üst düzey görevlilerin bulunması dikkat çekicidir.

31 ABD'deki Federal Acil Durum Yönetim Ajansı'na benzer bir yapılanma içinde olması öngörülen kurumun dağınık haldeki acil durum yönetimini tek elde toplamak, birimler arasındaki koordinasyonu sağlamak ve müdahale gücünü artırmak için doğrudan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a bağlanması öngörülmektedir. Taslak uyarınca kurum ana hizmet birimleri; risk, zarar azaltma, hazırlık ve iyileştirme, müdahale ve acil durum yönetimi merkezi, itfaiye hizmetleri, eğitim, tatbikat hizmetleri ve standartları,

Alpogan döneminde yapılan düzenlemelerin dikkati çeken bir başka yönü ise, yeni atamalar ve tasfiyeler sonrasında örgüt içinde kadınların tüm çalışanlara oranının yüzde 40 düzeyine çıkartılması olmuştur.³² Kurumsal dönüşümün bir başka belirtisi ise MGK Genel Sekreterliği çalışanlarına uygulanmış Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği Yönetmeliği'nin 28 Ağustos 2005'te " *Resmî Gazete*"de yayımlanmasıdır.

Alpogan yönetiminin örgütü 'sivilleştirmek' ve bir düşünce kuruluşuna dönüştürmek doğrultusundaki çabalarının, MGK Genel Sekreterliğini Genelkurmay Başkanlığının uzantısı ve icracı bir kurum olduğuna ilişkin kanıyı değiştirmeyi amaçladığı açıktır. Ancak, 'sivilleşme' devletin organları ve önemli kurumlarının yasal ve işlevsel olarak militarist ve buyurgan bir anlayışın etkisinden arınması biçiminde tanımlanacak olursa, kurumsal düzeyde sivilleşme, bir kuruluşun üniformalı yetkililerin yönetiminden çıkarılıp, üniformasız yetkililerin yönetimine sokularak ulaşılabilecek bir aşamadan öte bir anlam taşır. Bu durum, güvenlik bürokrasisinde ordu kökenli yöneticilerin yerine sivillerin atanabilmesini olanaklı kılan yasal değişikliklerin ve bu değişiklikler uyarınca yapılan atamaların küçümsemesi gerektiği biçiminde yorumlanmamalıdır. Ancak, güvenlik sektöründe sivil yetkililerin kilit görevlere getirilmesi sivilleşme sürecinin en gerekli aşamalarından birisini oluşturmakla birlikte, yeterlilik koşulu olmaktan uzaktır.

Sonuç

2005 yılı boyunca ordu ile hükümet arasındaki sorunlu ilişkilerin iç yüzünü anlayabilmek için

---

uluslararası ve sivil toplum ilişkileri stratejik planlama, değerlendirme ve bilgi teknolojileri, kaynak planlaması ve yönetimiyle güvenlik ve sivil asker işbirliği başkanlıklarından oluşacaktır. Görevlerine ilişkin konularda Genelkurmay Başkanlığı, bakanlıklar, kamu kurumları, üniversiteler, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörle işbirliği ve koordinasyon sağlamakla yetkili ve sorumlu olmuş sekreterliğin sözleşmeli personel istihdam etmesi, ayrı bir bütçeye sahip olması ve satın alma işlemlerinde İhale Kanunu'na tabi olmaması öngörülmektedir. Ufuk Hıçyılmaz, "Başbakanlık krize talip," *Aksiyon*, 2 Mayıs 2005.

32 Utku Çakırözer, "MGK'da kadın yönetici devri," *Milliyet*, 21 Şubat 2005. Basın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkan Vekilliğine Füsün Arstantosun, Personel Daire Başkan Vekilliğine ise Asuman Orhan atanmış, böylelikle, daha önce Hukuk Müşavirliğine atanan Emel Budak'la birlikte, MGK tarihinde ilk kez önemli görevlerin başına üç kadın uzman getirilmiştir.

MGK ile ilgili gelişmeler kamuoyu tarafından dikkatle izlenmiştir. MGK toplantıları öncesinde hangi sorunların gündeme alınacağına ya da ordu ile hükümet arasındaki çekişme konularının neler olacağına ilişkin tartışmalar basında geniş bir biçimde işlenmiştir. MGK ile ilgili gelişmelere karşı gösterdiği yakın ilgiye bakarak, kamuoyunun MGK'yı askerî bürokrasinin siyasal iktidarı ne ölçüde sınırladığını gösteren bir barometre olarak algılamaya devam ettiği ileri sürülebilir. Bunların yanı sıra MGK gündemi üzerinden yürütülen tartışmalar Türkiye'de tabulaştırılan kimi güvenlik konularının sıradan siyasal sorunlar gibi tartışılabilmesi alışkanlığını yerleştirmek anlamında olumlu bir işlev görmüştür. Sıradan ulusal güvenlik sorunlarının gizlilik perdesi arkasına alınarak kamusal tartışma alanının dışına çıkartılması yerine, olağan siyasal sorunlar gibi tartışmaya açılması bakımından 2005 yılı bir başlangıç tarihi olarak görülebilir.

MGK ve MGK Genel Sekreterlik örgütünün geçirdiği değişim sürecine bakıldığında sivilleşme sürecinin elle tutulur sonuçları, MGK Genel Sekreterliği örgütlenmesi içindeki asker kökenli personelin azaltılması biçiminde ortaya çıkmıştır. 2005 yılı içinde Genel Sekreterliğin etkinliklerinin kamuoyuna duyurulması ve personelin atama ve yükseltilmesinde uygulanacak yönetmeliklerin yayımlanması gibi uygulamalara gidilmiş, böylelikle kurumun gizli faaliyetler yürüten askerî bir kurum biçimindeki görüntüsünün yerine sivil ve şeffaf bir kurum imgesi geçirilmeye çalışılmıştır. MGK Genel Sekreterliğine ve bazı araştırma birimlerinin başına diplomatların getirilmiş olması, bazı birimlerin Bakanlık örgütlenmesine koşut bir yapılandırmaya kavuşturulmuş olması gibi gelişmeler Dışişleri Bakanlığının örgüt üzerindeki etkisinin artacağını düşündürmektedir.

Bu değişikliklere karşın, ulusal güvenlik politikalarının tartışılması, oluşturulması ve uygulanması sürecinin özünde demokratik bir işleyişe kavuşturulduğunu söylemek için zaman henüz erkendir. Bu saptama, MGK ve MGK Genel Sekreterliği örgütünün sivilleştirilmesi

doğrultusunda atılan adımların küçümsenmeyecek kadar önemli olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz. Kaldı ki kurulması on yıllar almış bir yapılanmanın kısa bir süre içinde tasfiye edileceğini düşünmek en azından ülkemizin siyasal gerçeklerini görmezden gelmek olacaktır. Güvenliğin sivilleşmesi yönünde ulusal politikaların oluşturulması, uygulamaya konulması ve gözden geçirilmesi ve dolayısıyla güvenlik sektörü üzerinde sivil demokratik denetimin sağlanabilmesi, bu denetimin devletin temel organ ve kurumları tarafından olağan karşılanması ve kamuoyu katında benimsenerek derinlik kazanması olarak algılanmalıdır. Böyle bakıldığında, Türkiye'nin önünde demokratik olarak siyasallaşmış bir ulusal güvenlik yapılanması ve işlerliğine ulaşabilmek için uzun bir yol bulunmaktadır.

ASKERİ YARGI

Ümit Kardaş*

Türkiye’de Askerî Yargılamanın Tarihsel Arka Planı

Bugün birçok ülkede askerî yargılamanın varlığı anayasalarda tanınmıştır.¹ Anayasa maddeleri genellikle askerî yargılamanın kuruluş ve yetki alanı konusunda karar verme yetkisini yasama organına bırakmışlardır. Diğer bazı ülkelerin anayasaları ise en azından barış zamanında herhangi bir askerî yargılama kuruluşu öngörmemiştir.²

Bazı ülkelerde askerî yargılamaya hiç yer verilmemesi, bazı ülkelerde ise askerî yargılamanın kaldırılması yönünde hazırlıklar yapılması ve nihayet askerî yargılamaya yer veren birçok ülkede de askerî mahkemelerde sivil hâkimlerin görevlendirilmeye başlanmış olmasını (sivilleş-

me), askerî yargılamanın uluslararası planda da bir değişim içinde olduğunun göstergesi olarak saymak gerekir.³ 21. yüzyılda temel insan hak ve özgürlüklerinin yaygınlık kazanması ve hâkim bağımsızlığı ilkesinin bu hak ve özgürlüklerin güvencesi sayılması askerî yargılamayı güncel kılarak tartışma alanına getirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu’nda ayrıcalıklı bir sınıf olarak askerî sınıf bulunmakta idi. Bu sınıf, yalnızca savaşınlardan ve askerî hizmetlerde çalışanlardan oluşan bir sınıf olmayıp, bütün kamu hizmetlerinde çalışanları kapsamakta idi. Padişah’tan “berat” alarak herhangi bir devlet hizmetine atananlar “Askerî” olurlardı.⁴ Askerî sınıftan birinin zulmü veya başarısızlığı söz konusu olduğunda sanık bir kurula sevk edilirdi. Eğer askerî sınıfa bağlı kişi büyük bir devlet memuruysa, bu durumda kurula padişah başkanlık ederdi. Genel olarak Divanihümayun mahkeme görevi yapardı. Askerî sınıfın yargılanmasında İslam hukukunun koyduğu kurallara tam olarak bağlı kalınmamakta idi. Padişah veya vekili gerekli gördüğü durumlarda resen soruşturma yaparak fetva dahi almadan “siyaseten katl” yetkisini kullanabilirdi. Bu durumun Osmanlı tarihinde nice hukuk dışı uygulamalara, adaletsiz sonuçlara ve ölümlere yol açtığı örneklerle ortadadır.

Merkezi otoriteye bağlı, disiplinli ve askerliği meslek edinmiş yeniçerilerin yargılanmasına ilişkin⁵ olarak bir yeniçerinin ancak kendi komutanı tarafından ve kendi kışlası içinde cezalandırılabilirdi. Herkes üzerinde yargılama yetkisine sahip olan vezir bile bir yeniçeriyi cezalandıramazdı.⁶

* Dr. Avukat, Emekli Askerî Yargıç.

1 1831 tarihli Belçika Anayasası’nın 105. maddesi, 1887 tarihli Hollanda Anayasası’nın 116. maddesi, 1967 tarihli Brezilya Anayasası’nın 107. ve 120. maddesi, 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 145. maddesi.

2 Örnek olarak Federal Almanya Anayasası’nı verebiliriz. Avusturya Anayasası ise ne barışta ne de savaşta askerî yargılamaya yer vermiştir.

3 Antonio Intelisano, “Independence of Military Judges, Judges Advocates and Public Prosecutors,” VIIIth International Congress (Ankara, 1979), s. 4.

4 Ahmet Mumcu, “Askerî” sözcüğünün Osmanlı devletinde niçin bütün kamu hizmetlerini içine alan bir kavram çizdiğinin incelemeye değer bir konu olduğunu, bu durumun kuruluş döneminde devlet örgütünün askerî amaçlar ve çıkarlar üzerinde temelleştirilişinin sonucu doğduğunun öne sürülebileceğini söylemektedir. Geniş bilgi için bkz. Ahmet Mumcu, *Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl* (Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 1963), s. 55-57; Ahmet Mumcu, Coşkun Üçok, *Türk Hukuk Tarihi* (Ankara: Savaş Yayınları, 1982), s. 198-199.

5 Tarih Zafer Tunaya, *Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku, Siyaset İlmî Serisi 9* (İstanbul, 1969), s. 265; Mumcu, Üçok, *Türk Hukuk Tarihi*, s. 237.

6 Sahir Erman, *Askerî Ceza Hukuku* (İstanbul: İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, 1974), s. 14-15. 1826 yılında Vakayi Hayriye ile yeniçeri ocağı ortadan kaldırılınca yeniçeri ile ilgili kurallar da ortadan kalktı ve 1829 yılında Kanunname-i Asakiri Muhammediye adlı bir yasa yayımlandı. Bundan sonra, 1838 tarihli Cezaneme adını taşıyan yasa ile yedi kişiden oluşan divanı harpler kurulmuştur. Bu divanı harplerin başkanı bir miralay (albay) veya

Meşrutiyetten sonra 1914 tarihli Kanunu Muvakkat ile İstanbul'da bir Divan-ı Temyizi Askerî (Askerî Yargıtay) oluşturuldu. Bu divanın başkanı kolordu komutanının yetkilerine sahip olup, harbiye nazırınca seçilir ve padişahça atanırdı. Bu divanda ayrıca dördü rütbeli asker, üçü hukukçu olmak üzere yedi üye bulunurdu.⁷ Böylece ilk kez bir askerî mahkemeye hukukçu üyeler girebilmekte idi. 1916 tarihli Kanunu Muvakkat ile Divan-ı Temyizi Askerî daha ayrıntılı olacak bir şekilde düzenlendi. 1920 tarihli kararname ile Divan-ı Temyizi Askerî kaldırılarak, temyiz incelemesinin idari bir organ olan Harbiye Nezareti Askerî Adliye İdaresine bağlı bir kurul tarafından yapılması uygun görülmüştür. Üç subay ve iki sivil hukukçudan oluşan bu kurul kısa bir süre sonra kaldırılarak Divan-ı Temyizi Askerî tekrar kurulmuştur.⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) kurulduktan sonra 1922 tarihli ve 237 sayılı Kanun ile başkan ve iki üyesi asker, diğer iki üyesi hukukçu olan Divan-ı Temyizi Askerî kurulmuştur.⁹

Cumhuriyetin ilanından sonra Alman ve Fransız yasalarından yararlanılarak hazırlanan 22.05.1930 tarihli ve 1631 sayılı Askerî Muhakeme Usul Kanunu yürürlüğe konuldu. Bu yasa ile "alay" ve eşiti makamların yanında kurulan askerî mahkemeler bir başkan ve iki üyeden oluşmakta idiler.¹⁰ Bu yasa ile alay askerî mahkemeleri dışında her tümen ve eşiti makamlar, her kolordu ve eşiti makamlar ve daha üst komutanlıklar yanında askerî mahkemeler kurulmuştur. Bu mahkemeler bir askerî adli hâkim ile iki subaydan oluşurdu. Bu mahkemelerde ayrıca savcılık görevi yapan bir askerî adli hâkim bulunurdu.¹¹ Temyiz mahkemesi görevini yürüten Askerî Yargıtay ise iki daireden oluşmaktaydı. Her dairede dört subay ile dört hukukçu üye bulunmaktaydı. Tuğgeneral ve daha yüksek rütbedeki subaylar arasından seçilen subay üyeler iki yıl için kararname ile atanırlardı. Hukukçu üyeler ise albaylar arasından seçilirdi. Askerî Yargıtay başkanı ve ikinci başkanı iki yıllık süre için Bakanlar Kurulu kararı ile en az korgeneral rütbesindeki subaylar arasından seçilerek atanırdı.¹² Sonuç olarak 1631 sayılı Kanun ile getirilen sistem içinde askerî adli hâkimlerin bağımsız ve

güvenceli olduklarını söylemeye olanak bulunmamaktaydı.

1963 Tarihli ve 353 Sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluş ve Yargılama Usulü Kanunu'nun Kabulünden Sonraki Durum

1961 Anayasası'nın 138. maddesinin 4. fıkrasında askerî mahkemelerde görev yapacak olan üyelerin "çoğunluğunun" hâkimlik niteliğine sahip olmaları bir zorunluluk olarak kabul edilmişti. 1961 Anayasası'nın yukarıda anılan hükmü doğrultusunda düzenlenen 353 sayılı Kanun'un 2. maddesinde askerî mahkemelerin iki askerî hâkim ve bir subay üyeden oluşacağı belirtilmişti.¹³ Ancak 1982 Anayasası'nda askerî mahkemelerin kuruluşu ile ilgili emredici bir hüküm bulunmadığından, yasa koyucu, askerî mahkemelerin kuruluşunu istediği gibi düzenleyebilecek ve askerî mahkemelerin, üyelerinin çoğunluğunun hâkimlik niteliğine sahip olmasını aramayabilecek bir konuma getirilmiştir. Kuşkusuz böyle bir açık kapı bırakılmasının, askerî yargılamayı daha çok tartışılır kıldığı ortadadır.

General ve amirallerin işledikleri suçları yargılayan ve Genelkurmay Başkanlığı yanında kurulan Genelkurmay Askerî Mahkemesi ise general

---

süvari ya da piyade sınıfından bir binbaşı idi. Üyeler ise iki yüzbaşı, bir mülazımı ewel (üsteğmen), bir mülazımı sani (teğmen) ve bir küçük zabıt (astsubay) idi. Ayrıca divanı harplerde bir çeşit savcılık görevi yapan yüzbaşı rütbesinde bir örf zabiti bulunurdu. 1870 tarihli Askerî Ceza Kanunname-i Hümayunu ile sanığın rütbesine göre kuruluş şekli değişen ancak daima bir başkan ile dört üyeden oluşan divanı harpler kurulmuştur.

- 7 Fahri Çoker, "Askerî Yargıtayın Tarihçesi," *Askerî Adalet Dergisi* (1966), s. 39.
- 8 Vasfi Raşit Seviğ, *Askerî Adalet* (Ankara, 1955), s. 300.
- 9 Erman, *Askerî Ceza Hukuku*, s. 308.
- 10 Hilmi Özarpat, *Askerî Yargılama Usulü Hukuk* (Ankara, 1950), s. 32.; Erman, *Askerî Ceza Hukuku*, s. 316.
- 11 Özarpat, *Askerî Yargılama Usulü Hukuk*, s. 33-35.; Erman, *Askerî Ceza Hukuku*, s. 316-318.
- 12 Özarpat, *Askerî Yargılama Usulü Hukuk*, s. 39-40; Erman, *Askerî Ceza Hukuku*, s. 342-343.
- 13 353 sayılı Kanun'un 1. maddesi için bkz. 23.01.1981 tarihli ve 17229 sayılı *Resmi Gazete*. Askerî mahkemeler tümen, kolordu, ordu ve kuvvet komutanları ile genelkurmay başkanlığı yanında kurulmaktadır. Ancak 353 sayılı Kanun'da yapılan bir değişiklikle tümen komutanlıkları yanındaki askerî mahkemeler kaldırılmıştır. Ancak geçici bir madde ile bu mahkemelerin kaldırılıncaya dek görev yapmaları sağlanmıştır. 353 sayılı Kanun'un 2. maddesi için bkz. 16.10.1981 tarihli ve 2538 sayılı Kanun değişikliği. Yapılan bu değişiklikle 200 veya daha fazla sanık hakkında açılan davalarda askerî mahkemelerin dört hâkim ve bir subay üyeden oluşacağı belirtilmiştir. Bkz. <<http://www.msb.gov.tr/Birimler/AsAdlsB/AsAdlsB353Kanun.htm>>.

ve amiralleri yargıladığı zaman üç askerî hâkim ile iki general veya amiralden oluşmaktadır. Asker kişilerin işledikleri disiplin suçlarını yargılayan ve 477 sayılı Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkında Kanun'a göre kurulan disiplin mahkemeleri, biri başkan, ikisi üye olmak üzere üç subaydan oluşmaktadır. Astsubay, erbaş ve erlerin yargılanmaları sırasında üyelerden biri astsubay olmaktadır. Askerî yargılamada temyiz mahkemesi olarak görev yapan Askerî Yargıtay ise beş daireden oluşmaktadır. Askerî Yargıtay üyeleri en az yarbay rütbesinde birinci sınıf askerî hâkimler arasından Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tam sayısının salt çoğunluğu ile her boş yerin üç katı olarak gösterilen adaylar arasından Cumhurbaşkanınca seçilerek atanmaktadır.

Askerî Yargılamaya İlişkin Sorunlar Nelerdir?

Anayasa ile paralel bir şekilde düzenlenen 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluş Yargılama ve Usul Kanunu'nun 9. maddesi, askerî mahkemelerin askerler bakımından görev alanını belirlemiştir. Askerî mahkemeler, asker kişilerin askerî suçlarının yanı sıra, asker kişiler aleyhine işledikleri suçlara ve askerî mahallerde yahut askerî hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara da bakarlar. Sivillerin belli suçları işlemeleri durumunda yine askerî mahkemeler görevlidir.¹⁴ Aynı yasanın 12. ve 13. maddeleri asker ve sivil kişilerin birlikte suç işlemeleri ile askerî ve adli yargı yerlerine tabi suçların bir kişi tarafından işlenmesi hallerini düzenlemektedir. Belirtilen düzenlemeler nedeniyle konuyu askerler ve siviller açısından ayrı ayrı incelemekte yarar bulunmaktadır.

Sorun 1: Askerî Suç Nedir? Nasıl Tanımlanmalı?

Askerî suçun Askerî Ceza Kanunu'nda (ACK) bir tanıma yoktur. Oysa bu suçun tanımı çok önemlidir. Diğer görev alanları bu tanıma göre

belirlenmektedir. Bu sorunların başında, sivil kişilerin askerî mahkemelerde yargılanma gerekçeleri olarak askerlerle birlikte işledikleri suçların askerî suç sayılması ve bu gerekçeye dayanarak sivillerin doğal yargıçlarından koparılmaları gelmektedir. Türkiye'de uygulanan sivil ve askerî yargı sistemlerinin farklı sistemler olduğu, ayrı usüllere dayandığı, yargıçlarının bağımsızlıklarının ve güvencelerinin farklı düzenlemelere bağlı olduğu, bu durumun da yargılama birliğine aykırı olduğu açıktır. Bu nedenle askerî suç kavramının açıklıkla ve kesinlikle belirlenmesi -yorumu açık olmaması- sınırlarının iyi çizilmesi büyük önem göstermektedir. Askerî suç tanımının önemine ilişkin olarak ACK'nın 54. maddesini örnek gösterebiliriz. Bu madde ile Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 125 ile 145. maddeleri arasındaki maddeler ACK'ya sokularak askerî suç haline getirilmiştir. Siyasi suç niteliğindeki bu suçların askerî suç haline getirilmesi çok sakıncalıdır. Bu, askerî suç kavramının yapay bir biçimde genişletilmesi anlamına geldiği kadar, hem asker kişileri hem de askerlerle birlikte bu suçları işleyen sivilleri de askerî yargı alanına alarak doğal yargıçlarından ayırmaktadır.

Askerî suçlar sırf askerî suçlara indirgenerek tanımlanmalıdır. Diğer bir deyişle askerî suçlar salt askerler tarafından işlenebilen ve askerî hizmet ve görevle ilgili olan suçlardır. Bunlar doğrudan doğruya askerî disiplini bozan, askerî yarar ve gerekleri ihlal eden eylemler olarak düzenlenmelidir. Bu suçlar askerî mahkemelerin görev alanlarının belirlenmesinde ana ölçüt olmalıdır. Bu ölçüt esas alındığında ACK'daki az sayıda suç bu tanıma girmektedir. En önemlisi askerî yargının görev alanı yukarıda belirlenen ölçülere göre yeniden düzenlendiğinde sivillerin askerî mahkemelerde yargılanamayacakları özellikle belirtilmelidir.

Sorun 2: Askerî Mahal Ölçütü

Asker kişinin işlediği suç ACK'nın dışında TCK'da, 6136 sayılı Kanun'da veya bir başka özel yasada düzenlenmiş olabilir. Ancak suç, askerî mahalde işlenmiş ise askerî yargı görevli olacaktır.

¹⁴ 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Hakkında Kanun (ASMKYK), Madde 11.

tır. İç Hizmet Kanunu'nun 12, 51 ve 100. maddelerinin ışığı altında istikrar kazanmış Askerî Yargıtay kararlarına baktığımızda askerlerin eğitim, öğretim, tatbikat gibi görev yaptıkları, barındıkları ve konakladıkları yerlerin askerî mahal kabul edildiği görülmektedir. Bunlar da İç Hizmet Kanunu'nun 12. maddesinde sayılan kıta, karargâh, askerî kurum (askerî hastane, okul, orduevi, dikimevi, askerî fabrika, askerlik şubesi, ikmal merkezi, depo) dur.

Görüldüğü gibi “askerî mahal” olarak kabul edilen “yerler” maddede “sayılmıştır”. Ancak bu kavramı açıklayan yani askerî mahkemelerin görev alanını belirleyen askerî mahalden ne anlaşılması gerektiğini belirten bir tanım verilmiştir. Gerek 353 sayılı Kanun'da gerekse 211 sayılı İç Hizmet Kanunu'nda askerî mahallin tanımını yoktur, sadece sayılan yerlerle ilgili olarak tanımlar yapılmıştır. Örneğin İç Hizmet Kanunu'nun 12. maddesinde askerî kurumun tanımı yapılmıştır. Suçun salt askerî mahal sayılan yer-

de gerçekleştirilmiş olması nedeniyle asker kişileri doğal yargı yerlerinden ve doğal yargıçlarından koparılmış olmaktadır. Askerî mahal tanımının yapılmamış olması bu ölçütün uygulamada geniş anlaşılmasına neden olmaktadır.

Sorun 3: Asker Kişilerin “ Asker Kişilere Karşı İşledikleri Suç” Ölçütü Niçin Sorunlu?

Asker kişilerin asker kişileri aleyhine işledikleri suçlarda da askerî yargı görevlidir. Anılan suçların ACK'da öngörülen askerî suçlar olmaları zorunlu değildir. Askerî yargının görevli olması için suçların asker kişi aleyhine işlenmiş olması yeterlidir.

Askerî şahıs asker kişi aleyhine hırsızlık, dolandırıcılık, sahtekârlık, konut dokunulmazlığını ihlal suçlarını işlediği takdirde askerî mahkemede yargılanacaktır. Bu suçlar ACK tarafından gönderme dahi yapılmayan suçlardır. Diğer bir anlatımla “askerî suç benzeri” nitelikleri dahi

SİVİLLERİN, ASKERÎ MAHKEMELERDE YARGILANMALARININ DAYANAKLARI NELERDİR?

Sivillerin askerî mahkemelerde yargılanmalarına ilişkin düzenleme 353 sayılı Kanun'un 11. maddesinde yapılmıştır. Bu düzenlemeye paralel bir düzenleme de Askerî Ceza Kanunu'na (ACK) 25.05.1972 tarihinde eklenen ek 6. madde ile getirilmiştir. ACK'nin harp hiyaneti başlıklı 55. maddesi Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 129/1 maddesine atıfta bulunmaktadır. Bu maddede savaş zamanında Türkiye devleti zararına düşman askerî hareketlerini kolaylaştırmak veya Türkiye devletinin askerî hareketlerine zarar vermek amacıyla yabancı ile anlaşan ya da bu amaçlara yönelik fiiller işleyen kimselerin cezalandırıldığı görülmektedir. Yeni TCK'da bu suçları karşılayan maddeler uygulanacaktır.

ACK'nin 56. maddesi ise TCK'nın 133. ve 136/son, 127/3 maddelerine yollamalar yapmaktadır. Madde “Millî Müdafaaaya Hiyanet” başlığı altında düzenlenmiştir. Yeni TCK'da bu suçları karşılayan maddeler uygulanacaktır.

ACK'nin 57. maddesi “Millî Müdafaa Aleyhine Dair Fiiller” başlığını taşımakta; aynı zamanda TCK'nın 135. maddesine yollama yapmaktadır. TCK'nın 135. maddesi ise gizli askerî bölgelerde casusluk suçunu düzenlemektedir. Bu suçlarla gönderme yapılan suçlar TCK'nın “Devletin Şahsiyetine Karşı Cürümler” başlığı taşıyan 1. babında yer almıştır. TCK'nın 127/3, 129, 133, 136/3-son maddeleri 1. babın “Devletin Arsiulusal Şahsiyetine Karşı Cürümler” başlıklı birinci faslında yer almışlardır. Yeni TCK'da bu suçları karşılayan maddeler uygulanacaktır.

ACK'nin 63. maddesinde bakaya, geç iltihak suretiyle bakaya, yoklama kaçağı, saklı suçları düzenlemiştir.

Çağrıldıkları halde gelmeyen yedek subayların ve askerî memurların cezaları ACK'nin 64. maddesinde gösterilmiştir.

ACK'nin 81. maddesinde ise “askerlikten kurtulmak için hile yapmak suçu” düzenlenmiştir.

ACK'nin 93. maddesi muharrikliği, 94. maddesi isyan muharrikliğini cezalandırmakta, 95. maddesi yetkisi olmadığı halde askerlik işleri için toplanma ve müzakere yapmayı, 100, 101, 102. maddeleri askerî isyan suçlarını düzenlemektedir. 353 sayılı Kanun'un 11. maddesinin (B) bendinde sayılan suçları birinci askerî yasak bölgeler içinde, nöbet yerlerinde, karakollarda, kışla ve karargâhlarda, askerî kurumlarda, yerleşme ve konaklama amacıyla kullanılan bina ve mahallerde işleyen “asker olmayan kişiler” askerî mahkemelerde yargılanırlar. Görüldüğü gibi anılan yerlerde askerlere taarruz eden, söven ve hakaret eden ya da askerlik görevine ilişkin işleri yapmaya veya yapmamaya zorlamak için şiddet ve tehdide başvuran asker olmayan kişiler doğal yargı yerlerinden koparılacak askerî yargı yerine tabi tutulmaktadır.

353 sayılı Kanun'un 11. maddesinin (C) bendi nöbetçi, devriye, karakol, inzibat, askerî trafik, kolluk veya kurtarma ve yardım görevi yapan askerlere karşı, anılan görevlerini yaptıkları sırada asker olmayan kişilerce gerçekleştirilen TCK'nın 188, 190, 191, 254, 255, 256, 257, 258, 260, 266, 267, 268, 269, 271, 272 ve 273. maddelerinde yazılı suçları içerir ve bu suçlara bakmak görevi askerî yargıya verilmiştir. Burada da yeni TCK'da bu suçları karşılayan maddeler uygulanacaktır. 353 sayılı Kanun'un 11. maddesinin (E) fıkrası diğer yasalarda yazılı durumlarda da sivillerin askerî mahkemelerde yargılanacağını kabul etmiştir. Örneğin, sıkıyönetim yasasında yer alan suçları işleyen siviller ile sıkıyönetimin ilanına neden olan suçlarla, sıkıyönetim mahkemesince görülen bir suçla bağlantılı bir suçu işleyen siviller askerî mahkemelerde yargılanırlar.

yoktur. Salt asker kişi aleyhine işlenmiş olmaları nedeniyle askerî yargının görevli olması, görev belirlenmesinde sağlıklı bir kabul değildir. Bu düzenlemeler, yukarıda yinelediğimiz ölçütler ışığında doğal yargı ilkesine aykırıdır. Sırf failin de mağdurun da asker kişi olmaları nedeniyle askerî yargı organlarının görevini kabul etmek, askerler arasında olup bitenleri sivil mahkemelere teslim etmemek, “kol kırılır yen içinde kalır” düşüncesiyle açıklanabilir. Bu sorun nedeniyle askerî mahkemelerin görev alanları genişletilmiştir.

2005 Yılında Yaşanan Önemli Gelişmeler

2005 yılı itibarıyla saptanan hususlarla ilgili bir tartışma yaşanmamış, yasal değişiklik yapılmamıştır. Bunun nedeni söz konusu sorunların tartışılmaz askerî alanlar olduğunun kabulüdür. Oysa bu sorunlar genel olarak yargının sorunu olup, doğal hâkim, yargılama birliği ve hâkim bağımsızlığı ilkeleri ışığında çözümleri gerekmektedir. Bu alandaki tek yetersiz değişiklik 30.07.2003 tarihli ve 4963 sayılı Kanun’la 353 sayılı Kanun’un II. maddesine eklenen fıkradır. Buna göre ACK’nın 58. maddesinde yazılı suçların (TCK 153, 161, 155) barış zamanında siviller tarafından işlenmesi durumunda bu suçlara ilişkin davalar askerî mahkemelerde görülmeyecektir.

Askerî Yargılamaya İlişkin Sorunların Bütüncül Bir Değerlendirmesi

Askerî mahkemelerin görev alanlarının belirlenmesinde kullanılan görev ölçütleri belirsizlik içermektedir. Nitekim yargı organları arasında bu kavramların farklı yorumu nedeniyle uyumsuzluklar çıkmaktadır. Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümünün konuyla ilgili kararlarının çoğu askerî yargı ile adli yargı arasındaki uyumsuzluğun boyutlarını gözler önüne sermektedir. Askerî mahkemelerin görev alanları, mevcut düzenlemelerle büyük ölçüde genişlemiştir. Askerî mahkemeler, asker şahısların ve asker şahıs sayılanların askerî suçlarına bakmalarının ötesinde onların genel suçlarına da bakar hale getirilmişlerdir. Bu durum onların kuruluş ne-

denlerine terstir. Böylece askerî mahkemeler, askerlerin tek yargı yeri haline gelmiştir. Bu onların doğal yargı yerlerinden koparılmaları demektir. Çünkü unutulmamalıdır ki onlar da Türk yurttaşı olarak genel yargıya tabidirler.

Askerî yargının işleyişindeki özel usuller, cezaların kişiselleştirilmesindeki özellikler, hâkimlerin konumları, atanmaları, sicil alma biçimleri, askerî mahkemelerin yapıları ve kuruluş şekilleri, verilen cezaların doğurduğu farklı sonuçlar, askerî hâkimlerin sicil ve izinleri gibi nedenlerle hiyerarşik ilişki içinde oldukları komutanla bağlantıları göz önüne alındığında, askerî yargının kuruluş, işleyiş ve cezalandırma aşamalarıyla bir bütün olarak ayrı bir teşkilatlanma içinde olduğu görülmektedir. Yerel askerî mahkemeler ve onların üzerinde ayrı bir merci olan Askerî Yargıtayı da içine alan ayrı bir organizasyona sahip olan askerî yargının görev alanının son derece hassas ve kesin hatlarla belirlenmesi gereği açıktır. Çünkü asker kişileri genel suçları nedeniyle, bu yargının görev alanına alınmakla sadece doğal yargıçlarından koparılmamakta, aynı zamanda tamamen farklı bir yargı sisteminin faaliyet alanına dâhil edilmektedirler.

Olayın asıl çarpıcı yanı asker olmayan, sivil kişilerin bu sisteme tabi kılınmalarıdır. “Sivillerin” yargılanmasını içeren suçların; ulusal savunmanın sağlanması, askerlik hizmetlerinin sağlıklı bir biçimde ve aksamadan yürütülmesi, ordu disiplininin korunması ile doğrudan ya da dolayısıyla ilgili suçlar olmadığı açıktır. Ayrıca bu suçlarla “askerî yarar”ın zarara uğratıldığı da söylenemez. Çünkü bu suçlarla devletin genel yararı ihlal edilmiştir. Suçlarda “askerî” değil “siyasi” ağırlık ön plandadır. Dolayısıyla asker olmayan kişilerin bu suçlar nedeniyle askerî yargıya tabi kılınmaları usul hükümleriyle doğal yargı yerlerinden koparılmaları anlamına gelmektedir. Askerî mahkemeleri siyasallaştıracak görevlendirmeler birçok sakıncayı beraberinde getirir.

Son bir sorun askerî hâkimlerin bağımsız ve güvenceli olmamalarıdır. Askerî hâkimler, subay üniforması ve dolayısıyla hiyerarşik bir yapılanma içinde görev yapmaktadırlar. Komutanlar,

askerî hâkimlerin sicil yoluyla yükselmelerinde etkili olmakta, atanmalarında ise bağlı oldukları kuvvet komutanları yetkili bulunmaktadır. Denetlenmelerini Milli Savunma Bakanlığına bağlı teftiş kurulu yapmakta, Milli Savunma Bakanı kendilerine disiplin cezası verebilmektedir. En vahimi askerî mahkemelerde komutan tarafından görevlendirilen bir muharip sınıf subayı hâkim yetkisi kullanmaktadır. Hiçbir demokratik ve hukuki çerçeveye sığmayan bu mahkemelerin, olağan dönemlerde dahi bazı suçları nedeniyle sivilileri yargılamasının adil yargılanma hakkını ortadan kaldırdığı açıktır. Ayrıca askerî hâkim sınıfının varlığı yıllardan beri sivil hâkimlerin ekonomik bağımsızlıklarının sağlanamamasında en büyük etken olmuştur. Sivil hâkimler için düşünülen mali ve sosyal olanaklar, ordu içindeki askerî hâkimlerin rütbeleri göz önüne alınarak hiyerarşiyi etkilemeyecek ölçüler içinde tutulup engellenmiştir. Üstelik bu engelleme sürekli olarak kendi hiyerarşisini koruma gayesi içinde hareket eden Silahlı Kuvvetlerden gelmiştir. Çoğulcu demokratik sistemle yönetilen bir hukuk devletinde hâkimlerin ekonomik bağımsızlıklarının sağlanması konusunda böyle bir müdahaleyi düşünmek bile olanaklı değildir.

KARŞILAŞTIRMALI HUKUK AÇISINDAN ASKERÎ MAHKEMELERİN KURULUŞU

Anglosakson hukuk sistemine bağlı ülkelerdeki askerî yargının temel özelliği sürekli olmayan, tek veya belli sayıda davalar için toplanıp, karar verdikten sonra dağılan askerî mahkemelerin varlığıdır. İngiltere’de askerî hâkim sınıfı yoktur. askerî mahkeme kuruluşunda subaylar ve “judge advocate” bulunur. Amerika’da ise askerî mahkeme subaylardan oluşur, yargılamaya bir askerî hâkim (military judge) katılır. Ancak bu sistemde askerî yargılamanın siviller üzerinde hiçbir yetkisi bulunmamaktadır.

Avrupa ülkelerinden Almanya, İsveç, Danimarka ve Norveç’te barışta; Avusturya’da ise savaşta dahi askerî mahkemeler bulunmamaktadır. Fransa, Belçika, Hollanda, İsviçre ve İspanya’da askerî mahkemelerin kuruluşuna sivil yargıçlar katılarak sivilleştirme yolu açılmıştır. Hatta Cezayir, Fas, Tunus gibi Afrika ülkelerinde dahi askerî mahkemelerin kuruluşunda sivil yargıçlar yer almaktadır. Ayrıca Belçika, Fransa, Hollanda, Yunanistan, İngiltere, Kanada, Rusya, Cezayir ve Tunus’ta Askerî Yargıtay yoktur.

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ

Lale Sarıbrahimoğlu*

Giriş

Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), Genelkurmay Başkanlığına bağlı olan Kara, Hava ve Deniz Kuvvetlerinden oluşmaktadır. Barış zamanında İçişleri Bakanlığına bağlı iç güvenlik kuvvetlerinin bir parçası olarak görev yapan Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı, savaş zamanında Kara ve Deniz Kuvvetleri komutası altına girmektedir.

Genelkurmay Başkanı, Anayasa'nın 117. maddesine göre, Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine, Cumhurbaşkanıca atanır, görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Savaşta Başkomutanlık görevini Cumhurbaşkanı adına yerine getirir. Görevleri, Silahlı Kuvvetlere komuta etmek ve savaşa hazırlamak için gerekli olan personel, istihbarat, harekât, teşkilat, eğitim-öğretim ve lojistik hizmet ilkelerini ve programları saptamak ve operasyonel kılmak olan Genelkurmay Başkanlığı ayrıca NATO ve diğer ülkeler ile TSK'nın askerî ilişkilerini yönlendirir.¹

Yine Anayasa'nın 117. maddesine göre, Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma Bakanlığı (MSB) ile yakın işbirliği içinde çalışmasına karşın, görev ve yetkilerinin yürütülmesinden Milli Savunma Bakanına değil Başbakana karşı so-

rumludur. Ancak, Genelkurmay Başkanının görev ve yetkilerini kime "bağlı" olarak yürüttüğü hususu Anayasa'da mevcut değildir. Eski Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, bu durumun hukuk devleti ilkeleri ile bağdaşmadığını ifade etmektedir.²

Genelkurmay Başkanları, 1960 darbesinin ardından 1961 Anayasası'yla Milli Savunma Bakanı yerine Başbakana karşı sorumlu oldukları bir statüye kavuştular. TSK'nın bu konumu, Türkiye'nin bu yıl tam üyelik müzakerelerine başlayacağı Avrupa Birliği (AB) siyasi kriterlerine uyumu yolundaki en önemli engellerden birisidir. AB, Batı demokrasilerinde olduğu gibi Türk Genelkurmay Başkanlarının MSB'ye bağlanmasını talep etmektedir. Türkiye halen, NATO üyesi ülkeler arasında Genelkurmay Başkanı başbakana bağlı olarak görev yapan tek ülke konumunda olmayı sürdürmektedir.

Genelkurmay Başkanlarının rol, yetki ve konumlarına ilişkin ikinci büyük sorun, TSK'nın, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu üzerinden geçen 82 yılda üç askerî darbe ve literatüre "Post-Modern Darbe" olarak geçen 28 Şubat 1997 "dolaylı müdahale"si ile seçilmiş sivil hükümetlerin faaliyetlerini sona erdirme geleneğine sahip olmasıdır. 28 Şubat müdahalesini post-modern kılan nitelik, doğrudan bir askerî darbe yerine, basın ve pek çok sivil toplum örgütünü harekete geçirerek "irtica" karşısında askerî bürokrasiye gönüllü destek veren sivil bir müttefikler ordusunun seferber edilmiş olmasıdır. TSK, İç Hizmet Kanunu'nun 35. maddesine dayanarak, söz konusu darbeleri gerçekleştirmiştir.³ 35. madde

* Gazeteci, Savunma Uzmanı.

1 Bkz. <<http://www.tsk.mil.tr>>.

2 Yavuz Donat'ın Süleyman Demirel'le mülakatı, "Demokrasi'de ordunun yeri," *Sabah*, 3 Kasım 2005.

3 1960 darbesinin ardından kabul edilen İç Hizmet Kanunu, Türk Silahlı Kuvvetlerine (TSK), Türk Yurdunu ve anayasa ile tayin edilmiş olan Türkiye Cumhuriyeti'ni kollamak ve korumak görevini veriyor.

ile ilgili sıkıntı, koruma ve kollama görevini tayin eden mercinin sivil siyasi otorite yerine TSK komuta heyetinin kendisi olagelmesidir.⁴

Başta TSK olmak üzere Türk siyasetinin tabu konularının kamuoyunda tartışılmaya başlanmasında ilk dönüm noktası, AB'nin 1999 Aralık ayında Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de gerçekleştirdiği ve Türkiye'ye aday ülke statüsünün verildiği zirve toplantısı olmuştur. Ancak, gerek sivil gerekse askerî sektörde demokratikleşme yolunda ilk ciddi adımların atılması, 2001 Şubat ayında günyüzüne çıkan ağır ekonomik krizin ardından olmuştur. TSK'nın siyaset alanında oynadığı etkin rolün azaltılması ve MSB bütçesi ile savunmaya ayrılan bütçe dışı kaynakların Sayıştay yoluyla parlamento tarafından denetimi gibi "iyi yönetim" anlayışının önünü açan reformlar, 2001 Şubat krizinin ardından gündeme gelmiştir. Bu reformlar, 2002 Kasım'ında tek başına iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) döneminde, muhalefetteki Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) desteğiyle yasallaşmıştır.

2002 yılı, ayrıca, şimdiki Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'ün, bu görevi emekli Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu'ndan sancılı bir biçimde devraldığı yıl olmuştur. Dönemin Başbakanı Bülent Ecevit, Genelkurmay Başkanlığındaki yasal süresini⁵ tamamlamış olmasına karşın, 15 Temmuz 2002 tarihinde Kıvrıkoğlu'nun görev süresini uzatma önerisini kendisine götürmüştür.⁶ Ecevit'in gerekçesi, ABD'nin 2003 Mart'ında Irak'ı işgal etmesi ile gelişen olayların Türkiye'yi olumsuz etkileme olasılığına ve Kıbrıs sorununda beklenen kritik gelişmelere karşı mevcut Genelkurmay Başkanı ile yola devamdır.

Kıvrıkoğlu'nun görev süresinin uzatılması önerisine, ABD ve Batı ile ilişkileri geliştirmek yerine tercihini İran, Rusya ile Orta Asya ile birlikte hareketten yana koyan ve "Avrasyacı" olarak bilinen, çoğunluğu şimdi emekli olan TSK üst düzey generalleri destek vermiştir.

Ancak, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Kıvrıkoğlu'nun görev süresinin uzatılması öne-

risine, Ecevit'in ısrarlı girişimine karşın, TSK'nın komuta ilkelerini ve hiyerarşiyi alt üst etme olasılığı nedeniyle sıcak bakmamıştır.⁷ Ecevit'in bu ısrarlı girişimine son noktayı, perde gerisinden harekete geçirilen Genelkurmay eski Başkanı emekli Orgeneral İsmail Hakkı Karada-yı koymuş ve Cumhurbaşkanı Sezer ile 2002 yılında yaptığı bir görüşme sonrası Özkök Genelkurmay Başkanı olmuştur.⁸

2003'te ve onu takip eden 2004 yılında, TSK'nın siyasi alandaki nüfuzunu azaltan ve sivil otorite tarafından denetlenmesinin önünü açan üç önemli yasa yürürlüğe girmiştir. Bunlardan birincisi, kamuoyunda 7. Uyum Paketi olarak bilinen ve 30.07.2003 tarihinde kabul edilen 4963 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile Milli Güvenlik Kurulu (MGK) ve MGK Genel Sekreterliğinin 2945 sayılı ve 09.11.1983 tarihli kuruluş kanununun bazı maddeleri üzerinde yapılan değişikliklerdir. Bakanlar Kurulu tarafından 29.12.2003 tarihinde kabul edilen ve 08.01.2004 tarihinde *Resmî Gazete*'de yayımlanan Yönetmelik'le de 30.07.2003 tarihinde MGK kanununda yapılan değişiklikler uygulamaya konmuştur. Bu yasal değişiklik ve yönetmelikle, TSK'nın siyasi yaşamdaki etkin konumuna yasal zemin oluşturan MGK faaliyet ve kararlarının "Bakanlar Kuruluna tavsiye" düzlemine indirilmesi sağlanmış, MGK Genel Sekreterliğine ilk kez bir sivil atanmış, MGK'daki asker sayısı beş olarak muhafaza edilirken sivil sayısı da yediye çıkartılmıştır. Bu yasal deği-

4 Yavuz Donat'ın Süleyman Demirel'le mülakatı, "35. Madde Kalkmalı," *Sabah*, 31 Ekim 2005. Demirel bu söyleşide TSK'ya darbe yetkisi veren 35. maddenin dünyanın hiçbir yerinde olmadığına da dikkat çekiyor.

5 Genelkurmay Başkanları, kimi istisnalar dışında yasa gereği 4 yıl görevde kalmakta ve görev süresinin uzatılabilmesi için 67 yaşını aşmamış olmaları gerekmektedir.

6 Sedat Ergin, "Ordu ile oynamak," *Hürriyet*, 9 Aralık 2003.

7 Sedat Ergin, "Sivil darbe mi, askerî tasfiye mi," *Hürriyet*, 7 Aralık 2003.

8 Yazarın iyi haber alan askerî kaynaklar ile o dönem yaptığı görüşme. Diğer yandan, Kıvrıkoğlu operasyonunun başarısız kalması ve Özkök'ün Genelkurmay Başkanı olmasıyla gelişen olaylarda, ABD'nin dolaylı rol oynadığı konusunda bazı ipuçları vardır. Bu anlamda, Amerikan Ordusu'ndan emekli Yarbey Steve Williams'ın Amerikan düşünce kuruluşu *Western Policy Center* için yazdığı 30 Ekim 2002 tarihli "Türk Ordusu'nun Yeni Çehresi" adlı makalesi dikkat çekicidir. Yazarın, Özkök'e övgüler yağdırırken, görev süresi boyunca ABD'yi ziyaret etmediğine ama Çin'e gittiğine dikkat çekerek Kıvrıkoğlu'nu eleştirmesi ve "münzevi" olarak nitelendirmesi, ABD'nin Özkök'e karşı başlatılan operasyonu önlemek için kulis yaptığı izlenimini vermektedir. Nitekim Özkök, AKP'yi iktidara taşıyan 3 Kasım seçimlerinden bir gün sonra ABD'yi ziyaret etmiştir.

şiklikler sonucu, TSK'nın gerek Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) gerekse Radyo ve Televizyon Üst Kurulundaki (RTÜK) üyelikleri de ortadan kalkmıştır.

İkinci değişiklik, TSK'ya gerek MSB yoluyla tahsis edilen askerî bütçenin gerekse bütçe dışında savunmaya ayrılan kaynakların Sayıştay yoluyla TBMM tarafından denetimini öngören 2003 Aralık'ında kabul edilen ve 2005 yılının Ocak ayında yürürlüğe giren Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (KMYKK) olmuştur. Bu yasaya istinaden Şubat 2004 tarihinde kabul edilen bir Yönetmelikle TBMM Başkanının talebi ile Sayıştayın, askerî harcama ve bütçe dışı savunma harcamalarını denetlemesinin önü açılmıştır.

Askerî harcamaların sivil otoritece denetimini öngören üçüncü düzenleme ise Anayasa'da yapılan değişiklik ile gerçekleşmiştir. Kamuoyunda 8. Uyum Paketi olarak bilinen yasal düzenleme ile 7 Mayıs 2004 tarihinde Anayasa'nın 160. maddesi son fıkrasında değişiklik yapılmıştır. 22.05.2004 tarihinde *Resmî Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe giren anayasa değişikliği ile TSK'nın elinde bulunan devlet mallarının TBMM adına Sayıştay tarafından denetlenmesi ilkesi getirilmiş, bu konudaki gizlilik perdesinin kalkmasına doğru bir adım atılmıştır.

Ancak not edilmesi gereken husus, Sayıştayın, bu denetimi yapabilmesi için gerekli yönergenin, TSK'nın devam eden itirazları nedeniyle şu güne kadar çıkarılamamış olmasıdır.

Diğer yandan, bu dönemde TBMM, silah tedarikindeki yolsuzluklar bağlamında demokratik denetim mekanizmasını çalıştırma girişiminde de bulunmuştur. 2003 yılında, TBMM Yolsuzlukları Araştırma Komisyonu, erken uyarı ve kontrol uçakları AEW&C'lerin alımında devletin 180 milyon dolar zarara uğratıldığı iddiasıyla soruşturma açmıştır. Soruşturma bir sonuç alınmadan kapatılmış ve hükümet 1.5 milyar dolarlık dört adet AEW&C'lerin alımına onay vermiştir. Soruşturmanın kapatılması, gerek parlamentonun gerekse hükümetin, askerî ihaleleri mercek altına alma konusundaki çekingenliği

ve ürkekliğini bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Askerî bürokrasinin, vergi mükelleflerine karşı hesap verebilirliğinin önünü açan ve siyasetteki baskın rolünün azaltılmasına bir nebze kapıları aralayan bu reformların gerçekleşmesinde, Türkiye'nin bu yıl başlaması beklenen tam üyelik müzakereleri için 3 Ekim 2005'te AB'den tarih almayı bekleme süreci içinde olması büyük rol oynamıştır.

AB'nin demokratik kriterlerine uyum yolunda atılan bu adımlar, TSK içinde, AKP'nin iktidara gelmesini demokratik bir süreç olarak tanımlayıp, reformların önünü açan Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'e karşı rahatsızlığın dışa vurulmasına da neden olmuştur. Nitekim AB karşıtı olan ordu içi ve dışı çevreler, Orgeneral Özkök'ü, "laiklikten ödün verdiği ve İslami tabanı güçlü olan bir partiye -AKP- yakın durduğu"nu öne sürerek yıpratmaya çalışmışlardır.

2005 Yılında Yaşanan Önemli Gelişmeler

2005 yılı, gerek sivil kesimde gerekse TSK bünyesinde, Türk mevzuatını AB mevzuatı ile uyumlaştırma yolunda kabul edilen bir dizi reformun içselleştirilmesi yani özümsemeye uygulanmaya konması açısından sorunların yaşandığı bir yıl olmuştur.

Komutanların Kamusal Konuşmaları

AB'nin, 9 Kasım 2005 İlerleme Raporu'nda eleştirel bir biçimde belirtildiği gibi, TSK, bu yıl da siyaseti etkileme politikası izlemeye devam etti. Üst düzey komutanlar, düzenli olarak gerek iç gerekse dış politika konularında görüşlerini açıklamayı sürdürdüler. Bunun en somut örneklerinden biri, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'ün 20 Nisan 2005 tarihinde Harp Akademileri Komutanlığının açılışında yaptığı 45 sayfalık konuşması olmuştur. Özkök, gerek iç gerekse dış politika konularında geniş bir ufuk turu yaparak, siyasi sorumluluğu bulunmayan bir kurum olan TSK adına kamusal alanda, siya-

sal konularda bağlayıcı konuşma yapma faaliyetinin sürdürdüğünü göstermiştir.⁹

Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın, 9 Kasım 2005 tarihinde Hakkâri'nin Şemdinli ilçesinde PKK eski hükümlüsü Seferi Yılmaz'a ait kitabevine bomba atılması olayının hemen ertesinde yaptığı konuşma, ülke politikalarını etkileme arayışlarının bir diğer örneği olmuş, ancak yargıyı etkileyici niteliğiyle tepki de almıştır. Büyükanıt, bombalama olayına karıştıkları savıyla “devletin birliğini bozmak” suçundan Jandarma Astsubayı Özcan İldeniz'le birlikte tutuklanan Jandarma Astsubayı Ali Kaya'yı, “iyi tanıdığını, onun iyi bir asker olduğunu” söylemiştir.¹⁰

Üst düzey komutanların siyasal içerikli davranışlarına bir diğer örnek de Samsun Garnizon Komutanı Tümgeneral Naci Beştepe'nin, AKP ile laiklik tartışmalarının odağında yer alan Ondokuz Mayıs Üniversitesi (OMÜ) Rektörü Ferit Bernay'ı makamında ziyaret etmesi olmuştur.¹¹ 2005 Ağustos'u Yüksek Askerî Şura (YAS) toplantısında 1. Ordu Komutanlığından emekli olan Orgeneral Hurşit Tolun, gerek aktif görevde iken gerekse emeklilik döneminde siyasal içerikli konuşma geleneğini sürdüren üst düzey askerler arasında yerini almıştır. 40 kadar emekli generallerin içinde bulunduğu bir siyasal oluşum arayışının öncüsü görünümündeki Orgeneral Tolun, 5. Kolordu Komutanlığına Tekirdağ'ın Çorlu İlçesi'ne bağlı Önerler Köyü'nde düzenlenen “Köy Destek Uygulaması”nda yaptığı konuşmada, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerini ters yüz etmeyi kafasına koymuş olan hilafet özlemi içerisindeki şeriat yanlılarının, kendilerine ‘dur’ diyen kişi ve kurumlara karşı sistemli bir saldırı sürdürdüğünü ileri sürmüştür.¹²

Üst düzey komutanların gerek iç gerekse dış politika konularında kamusal alanda konuşma yapma geleneğini sürdüren generaller ağırlıklı olarak Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök ile Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt olmuş, bu konularda konuşan aktif görevdeki komutan sayısında bir azalma olduğu da gözlenmiştir. Bu azalmaya rağmen,

TSK'nın iç ve dış güvenlik gibi siyasal otoritenin direktifi ile şekillenmesi gereken konuları etkilendirme faaliyetini sürdürdüğü aşağıdaki bölümlerde verilen bir dizi örnekte de görülecektir.

Milli Güvenlik Siyaset Belgesi

Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi (MGSB), Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu iç ve dış tehditlerin teşhis edildiği ve onlara karşı yürütülecek politikaların detaylandırıldığı bir yol haritası niteliğindedir. Ancak, MGSB'nin, askerinin demokratik sivil denetime açılmasını öngören bir dizi yasal reforma karşın, tam anlamıyla sivil otoritenin direktifinde hazırlandığını söylemek mümkün değildir. Türkiye'nin tam üye olmayı planladığı AB ülkelerinde de, farklı başlıklarda da olsa iç ve dış güvenlik konularında tehdit algılamalarını analiz eden ve karşı politikaları özetleyen yol haritaları bulunmaktadır. Ancak askerinin de katkısıyla, doğrudan Başbakan'a bağlı sivil otoriteler tarafından hazırlanan bu yol haritaları, kamuoyuna açıklanmakta ve bu yol haritalarına istinaden orduların ne tür bir yapılanma içine girdiğine yönelik bilgilere de, ilgili ülkelerin internet sitelerinden ulaşmak mümkün olmaktadır. Diğer yandan, her ülkenin “sır” niteliği taşıyan bilgileri olduğu ve bu bilgilerin kamuoyu ile doğal olarak tartışılmadığı da bilinmektedir. Bu noktada, Türkiye'deki gizlilik uygulamasıyla ilgili kaydedilmesi gereken kritik nokta, Türkiye'de “sır” tanımlamasına giren kimi bilgilerin askerî teknoloji açısından Türkiye'den çok daha ileride olan ülkelere sır olmadığıdır.

9 Bkz. <<http://www.tsk.mil.tr>> (özellikle: Basın Yayın Halkla İlişkiler, Konuşmalar ve Yazılı Mesajlar, 2005 Yılı Konuşmalar ve Yazılı Mesajlar).

10 Orgeneral Büyükanıt'ın, Ağustos 2006'da yapılacak Yüksek Askerî Şura (YAS) toplantısında Genelkurmay Başkanlığı görevini devralması ve yaş haddinden emekli olacağı 2008 yılına kadar bu görevi sürdürmesi bekleniyor. Sivil siyasete müdahaleci bir tavır sergileyen Büyükanıt'ın bu görevi gelmesinin hükümetçe önlenip önlenemeyeceği bilinmemekte. Ancak üst düzey bir AKP'li Milletvekili, bu bölümün yazarına, Büyükanıt'ın bu görevi üstlenmesine engel olunup olunmayacağı sorusuna “Gün ola hayır ola” diyerek, geleceğin Genelkurmay Başkanı ile ilgili hoşnutsuzluğunu dile getirdi.

11 “Tümgeneral Beştepe'den OMÜ'ye destek ziyareti,” *Cumhuriyet*, 21 Ocak 2006.

12 “Tolon: Terör konusunda Türkiye'ye çifte standart uygulandı,” *Anadolu Ajansı*, 24 Temmuz 2005.

İçeriği gizli tutulduğu için konu üzerine bilgilerin ancak basına sızan haber ve yorumlardan ve çeşitli üst düzey kaynaklardan alınabildiğini ve belgenin kamuoyunda “Gizli Anayasa” olarak adlandırılacağına dair hatırlatarak 2005 yılında belgeye ilişkin yaşanan gelişmeyi şöyle özetlemek mümkün: MGSB, 2005 yılında, belki de ilk kez sivil otoritenin anlamlı bir yönlendirmesi ve katılımı ile¹³ hazırlanmak istenmiş, ancak askerî kesimin iç ve dış tehdit değerlendirmeleri konusundaki itirazları sonucu gecikmeli olarak ve askerî bürokrasinin görüşlerine vurgu yapılmış biçimde Ekim 2005’te yayımlanmıştır.¹⁴ Ekim 2005 MGK toplantısında, MGSB’nin şekillenmesinde siyasi iktidarın bir ölçüde ağırlığını koyma arayışlarına girdiği gözlenmiştir. Hükümet, başta yeniden tırmanış gösteren PKK terörüyle mücadele olmak üzere, iç tehdit algılamalarında direktifi siyasi otoritenin vereceğini kayda geçirmiş izlenimi vermektedir.¹⁵ Ancak, belgenin yayımlanabilmesi, TSK’nın Yunanistan’ın Ege’de karasularını 12 mile çıkartmasını *Casus Belli* (Savaş nedeni) sayan bir dizi ifadenin içerikte yer alması sonucunda gerçekleşebilmiştir.

MGSB’nin hazırlanmasında Parlamento ya da ilgili komisyonların herhangi bir katkısı bulunmamaktadır. Anayasa’nın 118. maddesine göre MGSB hakkında TBMM’nin bilgilendirilmesini değerlendirme yetkisi, Türkiye Cumhuriyeti’nin milli güvenliğinin sağlanmasından sorumlu olan Bakanlar Kurulundur. Ancak, ismi saklı üst düzey bir general bu bölümün yazarına, “MGSB’yi biz (askerler) hazırlar, Başbakanlığa

da basılması için göndeririz” diyerek, bu belgeyi hazırlayan otoritenin TSK olduğunu teyid etmiştir.

Diğer yandan, Cumhurbaşkanının da MGSB’nin hazırlanmasında bir rolü bulunmamaktadır. Cumhurbaşkanı, ancak MGK’nın başkanlığını yapması sıfatıyla, MGSB’ye ilişkin toplantılar sırasında telkinde bulunabilmektedir.

Beyaz Kitap

Diğer NATO üyesi ülkelerde olduğu gibi MSB de bir *Beyaz Kitap* yayımlamaktadır. Bu kitap, ülkenin iç ve dış tehdit algılamaları, savunma politikaları ve yapıları konusunda kamuya açık bilgi sunmayı amaçlamaktadır. Çeşitli ülkelerde farklı zaman aralıklarında yayımlanmakta olan *Beyaz Kitap*, örneğin, Almanya ve Fransa’da son olarak Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından 1994 yılında yayımlanmıştır. Bu ülkeler, 11 Eylül terör saldırılarının ardından, devletlere karşı nereden geleceği belirsiz “asimetrik tehdit” niteliği taşıyan tehdit algılamalarının değerlendirildiği yeni bir *Beyaz Kitap* hazırlığı yapmaktadır.

Türkiye’de ise Beyaz Kitaplar geleneksel olarak iki yılda bir yayımlanır.¹⁶ Ancak bu geleneğin, *Beyaz Kitap*’ın son olarak yayımlandığı 2000 yılından bu yana bozulduğu gözlenmekte ve bunun nedeni olarak çeşitli teknik nedenler gösterilmektedir.

Diğer NATO ve AB üyesi ülkelerin Beyaz Kitaplarında kamuoyunu aydınlatıcı bilgileri bulmak mümkün iken Türkiye’nin yayımladıklarında bir önceki *Beyaz Kitap*’taki bilgiler “kes yapıştır” yöntemiyle bir sonraki *Beyaz Kitap*’a yansıtılmaktadır. Örneğin, NATO üyesi diğer ülkelerin Beyaz Kitaplarında yer alan ordularının yapılanmalarına ilişkin detaylı bilgileri, MSB *Beyaz Kitap*’ında bulmak mümkün değildir. Elinizdeki bu *Almanak* ise, *Beyaz Kitap*’ta yer almayan ancak bir dizi uzmanlaşmış yabancı yayınlarda yer alan TSK’nın teşkilat yapılanmasına ilişkin şemaları, kendi kaynaklarından derleyerek kamuoyuna sunmaktadır. (Bkz. Şemalar 1–17)

13 Hükümet, MGSB’ye siyasi otoritenin şekil verip vermeyeceği yolundaki son tartışmalardan çok önce, 2004 yılında Kıbrıs konusunda aktif bir politika izleyerek, asker görüşünün etkisiyle şekillenen Kıbrıs politikasının değiştirilmesinde öncü rol oynamıştır.

14 Yazarın gördüğü üst düzey bir yetkili, MGSB’nin, basında yer alan iddiaların aksine askerlerin istediği gibi çıkmadığını ve açıklayamayacağı küçük bir değişiklik ile kabul edildiğini belirtmiştir.

15 Nitekim Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Genelkurmay Başkanlığının terörle mücadelede yeni yasal düzenleme yapılması talebiyle ilgili olarak, “Silahlı kuvvetler, polis direktifi hükümetten alır. Bu topyekün mücadelenin başka boyutları da var. Özgürlüklerin kısıtlanmaması gerekir”, diyerek, siyasi otoritenin politikaların şekillenmesinde öncü rol oynaması gerektiğini dile getiriyordu (“Gül: Terörle mücadelede direktifi hükümet verir,” *Milliyet*, 4 Ocak 2006). AKP’nin önde gelen isimlerinden Mir Dengir Fırat ise, “Genelkurmay, JİTEM, MİT bizi bağlamaz, Patron bizi,” diyerek Terörle Mücadele yasa taslağını siyasi otoritenin hazırlayacağı mesajını veriyordu (“Genelkurmay, JİTEM bizi bağlamaz,” *Milliyet*, 16 Eylül 2005).

16 Bkz. <<http://www.msb.gov.tr>>.

Diğer yandan hükümet, ilk kez Ulusal Stratejik Konsept (USK) adı altında bir rapor yayımlamaya hazırlanmaktadır. Dışişleri Bakanlığının eşgüdümünde hazırlanan raporun, önümüzdeki on yıllarda Türkiye'yi dünyadaki ne tür gelişmelerin etkileyeceğinin analizini yapan ve uzun vadeli bir bakış açısı sergileyen bir belge olacağı belirtilmektedir.

Mart ayında hazır hale getirilmesi beklenen USK'nın Türkiye'deki mevcut MGSB, *Beyaz Kitap* ve ordunun yeniden yapılanmasına dayanak oluşturan Milli Askerî Strateji Konsepti'nin de üstünde yer alan bir şemsiye belge niteliği taşınması planlanmaktadır.

İç ve Dış Tehditler

2005 yılı AB İlerleme Raporu'nun dile getirdiği bir diğer sorun, halen yürürlükte olan MGK'nın 2a maddesinin, milli güvenlik konusunda geniş bir tanımı ve yorumu içeriyor olmasıdır.¹⁷ Örneğin, Türkiye'deki eğitimcileri temsil eden Eğitim-İş Sendikasının, ana dilde yani Kürtçe dilinde eğitimi savunduğu için 2003 yılında Genelkurmay Başkanlığının baskısı sonucu kapatılmak istenmesi, bu tür geniş bir tehdit algılamasının sonucunda olmuştur.¹⁸

Diğer yandan, her ne kadar hem TSK hem de hükümet, PKK başta olmak üzere aşırı sol eğilimli DHKP/C, aşırı dinci Hizbullah ve Türkiye'de uzantıları olduğu saptanan El Kaide'yi öncelikli iç tehdit olarak görmekteyse de, ordu ve hükümet arasında iç tehdidin tanımı konusunda derin görüş ayrılıkları sürmekte ve TSK iç tehdide öncelik vermektedir.

Durumu ilginç kılan husus TSK'nın, ülkeyi yöneten AKP'yi de laikliğe karşı dolaylı tehdit olarak algılamakta olduğuna dair işaretleri vermektedir. Bu durumda, iç tehdit algılamalarında belirleyici iradenin seçilmiş sivil otorite olması gerektiği düşüncesi darbe yemektedir.

TSK, dış tehdit algılamasında da hükümet ile ters düşmektedir. Yunanistan ile Türkiye arasında Kıbrıs sorunu ile Ege Denizi'nde halen çözü-

memiş olan sınır ihtilaflarının sürmesine karşın, AB'ye aday üye statüsünde olan Türkiye'nin, yine AB üyesi Yunanistan ile bu sorunlar yüzünden savaşa ihtimali hemen hemen tümüyle ortadan kalkmıştır. Buna rağmen, Yunanistan'ın Ege'de karasularını 12 mile çıkartmasını *Casus Belli*¹⁹ sayan TSK'nın, belirli bir savaş psikozundan çıkmadığı, hükümetin ise, Yunanistan'a karşı bu psikolojiden çıkma ve sorunları diplomatik yollarla çözme arayışlarını sürdürdüğünü gözlenmektedir.

Diğer yandan, 11 Eylül saldırıları sonrasında özellikle TSK'nın tehdit değerlendirmesinde de önemli bir değişiklik olmadığı gözlenmektedir. TSK, PKK terörüyle yıllarca süren mücadelesi nedeniyle, gayri nizami odaklardan ve nereden ne zaman geleceği kestirelemeyen asimetrik tehditlere karşı, zaten hazırlıklı olduğunu zaman zaman dile getirmektedir.

Dolayısıyla TSK, hem Soğuk Savaş döneminin uzantısı olarak gördüğü sorunları -ki bunlar komşu ülkelerde oluşabilecek istikrarsızlıklar, Kuzey Irak'ta ayrı bir Kürt Devleti'nin kurulması ve Kitle İmha Silahları gibi Türkiye'nin güvenliğini olumsuz etkileyebilecek ve yüksek yoğunluklu bir konvansiyonel (klasik) çatışma ortamı oluşturabilecek simetrik riskler- hem de bölücü ve irticai faaliyetler, uluslararası terörizm ve yasa dışı göç gibi asimetrik riskleri ve tehditleri müşterek tehditler olarak görmektedir.²⁰

17 Bu maddeye göre milli güvenlik; devletin anayasal düzeninin, milli varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dâhil bütün menfaatlerinin ve ahdî hukukunun her türlü iç ve dış tehditlere karşı korunması ve kollanmasını öngörüyor.

18 Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2005 İlerleme Raporu*, 9 Kasım 2005. Bkz. <<http://www.abgs.gov.tr>>.

19 Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarma olasılığının halen "Savaş Nedeni" sayılması, Yunanistan'ı caydırma amaçlı kurulan Ege Ordusunun lağvedilmesi fikrini de rafa kaldırdı. Bu fikir ilk olarak Mayıs 2000'de, o sırada dönemin Başbakanı Bülent Ecevit'in Danışmanlığını yapan Deniz Kuvvetleri eski Komutanı Oramiral Güven Erkaya'dan gelmişti. Aynı öneri, geçen yıl TBMM Başkanı Bülent Arınç'tan geldi. Ancak TSK'nın tepkisi üzerine Ege Ordusunun lağvedilmesi fikrinden vazgeçildi. Düşüncenin gerisinde, Ege Ordusunun lağvedilmesi karşılığında Yunanistan'ın da Doğu Ege Adaları'nı silahlandırma politikasından vazgeçme gibi bir jestte bulunmasının beklenebileceği yatıyordu. Ege Ordusu, 4'üncü Ordu olarak Kıbrıs Barış Harekâtı'nın hemen akabinde 20 Mayıs 1975 tarihinde kuruldu. Ege Ordusunun, bünyesinde 6 Tuğay Komutanlığı, 4 Alay Komutanlığı ile 9 Tabur, hava savunma birlikleri, hava ve topçu bataryaları ile lojistik destek kıtaları bulunuyor.

20 Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök'ün 20 Nisan 2005 tarihinde Harp Akademileri Komutanlığında yaptığı konuşma için bkz. <<http://www.tsk.mil.tr>>.

Gerek iç gerekse dış tehdit algılamalarında, hükümetin de henüz yerli yerine oturmuş bir tehdit algılaması bulunmadığı izlenimi doğmaktadır. Bir Batılı uzmana göre, hükümet geçici önlemlerle diplomasisini yürütürken, güvenlik konularını da sanki askere havale etmiş gibi görünmektedir.

Orduda Küçülme Sorunu

ABD'deki 11 Eylül terör saldırılarının ardından tehdit algılamasında önemli bir değişikliğe gitmeyen TSK, dolayısıyla bu türden tehditlere hızla yanıt verebilecek bir küçülmeye gitmek ya da profesyonelleşme yolunda önemli bir adım atmamakta, ancak zaman içinde profesyonel askerlik sistemi ile mecburi askerlik sisteminden oluşan karma bir sisteme geçmeyi planlamaktadır.²¹

Bir Batılı askerî uzmana göre, TSK, 4 Ordu Komutanlığı, 10 Kolordu, Özel Kuvvetler Komutanlığı ve 2 adet Piyade Tümeni ile halen Soğuk Savaş dönemine benzer bir yapılanmayı muhafaza etmektedir. (Bkz. Kutu 1) TSK'nın Soğuk Savaş dönemini anımsatan yapılanmasına bir eleştiri de CHP İstanbul Milletvekili Şükrü Elekdağ'dan gelmiştir. Elekdağ, Türkiye'nin bugün algıladığı tehdidin, 1988–1998 döneminde karşılaştığı tehdidin dörtte biri civarında olduğunu, konvansiyonel tehdidin büyük düşüş gösterdiğini, ancak TSK'nın yapılanmasında ciddi bir değişiklik görülmediğini belirtmiştir. Türk ordusunun, NATO içinde ABD'den sonra en kalabalık kuvvet olmaya devam ettiğini belirten Elekdağ, TSK'nın küçülmesi gerektiğine de işaret ederek, asker sayısının azaltılmasının masraflarda ciddi tasarruf sağlayacağını da dile getirmiştir.²² (Bir asker'in maliyeti değerlendirmesi için bkz. Kutu 2)

Resmi rakamlara göre Türkiye'deki asker mevcudu 820 bin olup, bunun en önemli bölümünü, yaklaşık 402 binlik mevcudu ile Kara Kuvvetleri

Komutanlığı (KKK) oluşturmaktadır. (Bkz. Kutu 3) Ancak gayri resmi rakamlara göre, Türkiye'nin asker mevcudu 1 milyon civarındadır. Erlerin mevcudu 800 bin kadar iken muvazzaflar (generaller dâhil subaylar), yukarıda belirtilen toplamın nisbeten küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. 70 milyonun üstündeki nüfusu ile Türkiye ile hemen hemen aynı büyüklüğe sahip olan Almanya ordusunun mevcudu ise 248 bin 305'tir.

Batılı askerî uzmanlar, TSK'nın, 11 Eylül sonrası yeni türden tehditlere karşılık verme kapasitesini güçlendirme konusunda ağır davranışını ordunun, irticai faaliyetler ve PKK tehdidi gibi iç tehdit algılamalarına odaklanmış olmasına bağlamaktadırlar. Kimi Türk askerî uzmanlarının da katıldığı bu görüşe göre, asli görevi dış tehditlere karşı yurt savunması olan TSK'nın, iç tehdidi belirlemede hem öncü rol oynama gayretleri, hem de resmen açıklamasa bile iç tehdit tanımını -hem de İslami kökenli mevcut hükümeti de dâhil ederek- geniş tutma gayretleri, anlamlı bir küçülmeye gidilmesinde en önemli engeli oluşturmaktadır.

23 Haziran 2003 tarihinde aldığı bir kararla, erbaş ve erler için askerlik süresini 18 aydan 15 aya, yedek subaylar için de 16 aydan 12 aya indiren TSK, Mayıs 2004'te küçük bir adım atarak, 4 Tugay'ı lağvetmişti. (Bkz. Kutu 4) Bu kararlar, asker sayısının azaltılması ve ordunun daha esnek bir yapıya kavuşması yolunda oldukça sembolik kılarken, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Özkök, 20 Nisan 2005 tarihli konuşmasında, 4 Tugay'ın lağvedilmesi sonucu asker mevcudunda 150 bin kişilik bir küçülmenin gerçekleştirileceğini açıklamış ancak modernizasyon projelerinin tamamlanmasına değin TSK'da daha fazla küçülmeye gidilmeyeceğini de sözlerine eklemiştir.

TSK'nın, anlamlı bir küçülmeye giderek profesyonelleşmesini hangi hızla devam ettirebileceği, kısmen AKP ile ordu arasındaki hassas ilişkilerin seyrine de bağlı olabilecektir.

Bu bağlamda AKP iktidarının, TSK'nın pek çok uluslararası barış gücünde yer alması yoluyla si-

21 Askere Alma Daire Başkanlığı (ASAL); bkz. <<http://www.msb.gov.tr>>.

22 Elekdağ bu konuşmasını Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Plan ve Bütçe Komisyonunda Milli Savunma Bakanlığı (MSB) bütçe görüşmeleri sırasında yaptı ("CHP'li Elekdağ'dan 'TSK yeniden yapılandırılınsın' çağrısı," *Anadolu Ajansı*, 8 Kasım 2004).

yasal prestij sağladığı da ileri sürülmektedir.²³ TSK, uluslararası düzeyde stratejik etkinliğini artırmak amacıyla ilki 2004, ikincisi de 2005 Şubat'ında olmak üzere Afganistan'da görev yapan Uluslararası Barışı Koruma Gücü'nün (*International Security Assistance Force - ISAF*) iki kez komutanlığını yapmıştır. TSK, ayrıca NATO'nun yeni tehditlere karşı gerçekleştirdiği yeniden yapılanma çerçevesinde oluşturduğu Mükemmeliyet Merkezleri'nden üçüne ev sahipliği yapmaktadır. Bunlar, Terörle Mücadele Merkezi, Barış için Ortaklık Eğitim Merkezi ve NATO'nun Acil Müdahale Gücü'ne tahsis edilen İstanbul'daki 3. Ordu Komutanlığıdır.

TSK'nın AB Stratejisi

2005 yılında TSK, ayrıcalıklı ve özerk yapısını büyük ölçüde etkilemeye başlayan AB üyeliğine, çeşitli demeçler yoluyla sıcak bakmadığını belli etmiştir. Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Yener Karahanoğlu'nun, Deniz Harp Okulunun 233. eğitim yılı açılışında, tam da Türkiye'nin tam üyelik müzakereleri için gün aldığı 3 Ekim 2005 günü yaptığı konuşmada, "AB ile tokalaştıktan sonra parmaklarımızı saymak mecburiyetinde kalacağımızı zannediyorum" yolundaki açıklaması, TSK'daki AB karşıtlığı ve kuşkusuna bir örnek teşkil etmiştir.

Yeniden Müdafa-i Hukuk Hareketi adı altında bir grup akademisyen ve emekli generali biraraya getiren siyasi oluşumun öncülerinden olduğu tahmin edilen ve geçen yıl 1. Ordu Komutanlığından emekli olan Orgeneral Hürşit Tolun ise, gerek iktidardaki AKP'ye gerekse Türkiye'nin AB üyeliğine karşı olan görüşleri ile 2005'in gündemine oturmayı sürdürmüştür. Tolun, Türkiye'nin laiklikten uzaklaştırıldığını iddia ederken, azınlık hakları, Ege, Kıbrıs, Cumhuriyet rejimine yönelik saldırılar ve şeriat yanlısı aşırı eğilimler gibi Türkiye'nin yüzyüze kaldığını belirttiği tüm sorunların kökeninde Batı'nın, AB ülkelerinin ve ABD'nin uzun vadeli çıkarlarını korumak için yaptığı müdahalelerinin bulunduğunu savunmuştur.²⁴

TSK özünde Türkiye'deki ayrıcalıklı statüsünü koruyarak AB'ye tam üyeliğe sıcak bakmakta

ancak bu koşullarda üyeliğin mümkün olmayacağını da bildiğinden, konu hakkında çelişkili bir tutum sergilemektedir.

TSK ve Dış Politika

Bu hükümet döneminde, Türkiye'de belki de ilk kez, dış ilişkilerde statükocu zihniyetin kırıldığı bir döneme tanık olundu. Bunun en önemli örneği, hükümetin 40 yılı aşkın bir süredir sürünce kede kalan Kıbrıs sorununun çözümü yolunda attığı önemli adım oldu.

Kıbrıs Türkleri, 24 Nisan 2004 yılında adanın yeniden birleşmesini öngören ve adını Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'dan alan Annan Barış Planı'nı oy çokluğuyla kabul ederken Rumlar bu planı reddetti. AB'nin ise çözüm planını reddeden Kıbrıs Rumlarını, 2004 Mayıs'ında tam üye olarak birliğe dâhil etmekle kalmayıp, Rum vetosunu bahane ederek Türkler üzerindeki ekonomik ambargoyu kaldırmaması, Türkiye'de tüm kesimlerde derin hayal kırıklığı yaratmış, belki de, Türkiye'de reformların ağırdan alınmasında bir etken olmuştur.

Bunun yanı sıra, TBMM'nin 1 Mart 2003 tarihinde, Amerikan kuvvetlerinin Irak'ı işgal operasyonunda Türkiye üzerinden ikinci bir cephe açmayı az bir oy farkıyla reddetmesi, Türkiye-ABD ilişkilerinde dönüm noktası sayılabilecek bir gerginliğe yol açarken, tezkerenin reddinde önemli rol oynayan TSK'nın, ABD ile ilişkileri de önemli ölçüde yara almıştır.

Bir grup gözlemciye göre Türkiye, bu durumun bir sonucu olarak, yanı başındaki Irak'ta, tüm Ortadoğu'yu etkilemeye gebe olan gelişmelere seyirci olmaktan öteye gidememiştir.

Ancak gerek hükümet gerekse TSK, ABD ile ilişkilerin geliştirilmesi ve Irak'a yönelik uzlaşmacı politikalar izleme yolunda son dönemde önemli

²³ Ancak hükümetin içinde, yalnızca TSK gücü ile prestij sağlama politikasında bir farklılık olduğu da gözlenmekte. Nitekim Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, "TSK çok kuvvetli de olsa, hatta ekonomimiz de kuvvetli olsa, demokrasinin evrensel standartlarda değilse, güçlü bir ülke olamazsınız" demiştir ("Gül: TSK yetmez," *Milliyet*, 26 Aralık 2005).

²⁴ "Türkiye laiklikten uzaklaştırılıyor," *Cumhuriyet*, 10 Aralık 2005.

adımlar atarlarken, ABD yönetimi de -1 Mart tezkeresine yönelik intikam duygusu taşıyan bir gruba rağmen- ulusal çıkarları açısından bölgede ihtiyaç duyduğu Türkiye ile ilişkilerini geliştirme politikasına dönüş yapmıştır.

Diğer yandan, Türkiye ve ABD arasında son dönemde silah alımları konusunda sıkıntı yaşanmaktadır. Türkiye'nin, silah tedarikinde yerli katkı oranının artırılması yolundaki politikasını teknik şartnamelere yansıtması, üçüncü ülkelere teknoloji transferi konusunda politikalarını katılaştıran ABD'li firmaları zora sokmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'nin ileri sürdüğü silah üretiminde teknoloji transferi lisansı verilmesi şartı ve diğer bazı hükümler, ABD'li firmaların milyarlarca dolarlık saldırı helikopteri dâhil pek çok savunma sanayii üretim projesinden dışlanması sonucunu doğurmaktadır. Nitekim ABD'li firmalar, Türkiye'nin ilk aşamada 20 adet saldırı helikopteri alımı projesine, şartnamedeki zorluklar nedeniyle katılmamışlardır.

AKP hükûmeti, 2005 yılında, İsrail'in gerek Kuzey Irak'ta Kürtler ile yakın işbirliği içinde olması, gerekse Filistin sorununun çözümünde orantısız şiddete başvurması karşısında izlediği sert tutumu yumuşatmıştır. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye'ye desteğini çekeceği sinyalleri veren ABD yönetimindeki güçlü Yahudi lobisinin baskısı karşısında İsrail ile ticari, askerî ve siyasi ilişkileri yeniden rayına oturtmakta gecikmemiştir. İsrail'e yaptığı gecikmeli ziyaret öncesi, İnsansız Hava Aracı projesini bir İsrail firmasına vererek, Tel Aviv'in gönlünü almıştır.

2005 yılına damgasını vuracak önemli bir dış politika gelişmesi ise Türkiye'nin, komşusu Ortadoğu ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmesinde yaşanırken, bu bölge ile ticaretini son 5 yılda yüzde 16.5'e çıkartmış olmasıdır.

TSK, Parlamento ve Hükûmet İlişkileri

Hükûmetin askerî bürokrasi ve sivil müttetiklerine karşı izlediği politika, dengeleri sarsmama amacına odaklanmıştır. Ülkenin iç ve dış güvenlik politikalarının, hesap verme sorumluluğu olan siyasi otoritelerce belirlenmesi, dolayısıyla MSB'nin sivil bir yapıya kavuşturulacak şekilde yeniden örgütlenmesi, Genelkurmay Başkanının Milli Savunma Bakanına bağlanması gibi AB'nin olmazsa olmaz kriterlerine uyum sağlayacak yasal değişiklikler yapılmamıştır. Dolayısıyla, TSK'nın siyasete müdahalesine dayanak sağlayan İç Hizmet Kanunu'nun 35. maddesinin kaldırılması için siyasi bir irade de oluşmamıştır. TSK'nın demokratik denetiminin önünü açacak yasaların çıkmasına öncülük ederek önemli adımlar atan siyasi otorite, daha sonraları, bu konularda tabanını muhatap alan bazı çıkışlar yapıp sonra geri çekilme politikası izlemiştir.

Bunun son örneği, AKP Tokat Milletvekili Resul Tosun'un, 7 Aralık 2005 tarihinde, TBMM Muhafız ve Tören Taburunun yerleşim yerinin değiştirilip, diğer bazı askerî karargâhlarla birlikte şehir dışına taşınması çağrısında bulunmasıyla yaşanmıştır. TSK'nın 8 Aralık 2005 tarihinde yaptığı açıklamada, kendisini kastederek, "münferit bir hezeyan" olarak nitelendirdiği çağrısı karşısında Tosun geri adım atarken,²⁵ TBMM Başkanı Bülent Arınç'ın tabur konusundaki ifadeleri geleneksel asker-sivil gerginliğinde bir başka gerçeğin altını çizmiştir.²⁶

Bizzat Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın, kendisine danışman olarak atanan Genelkurmay Başkanlığı Harekât Dairesi Başkanı Korgeneral Bekir Kalyoncu'ya "hiç danışmaması" da hükûmetin asker ile arasına mesafe koyduğunun önemli bir göstergesi sayılabilirken,²⁷ 9 Kasım 2005 tarihinde Şemdinli'de PKK itirafçısı olduğu belirtilen bir kişinin kitabevine atılan bom-

25 Bu olaya tepki olarak, Anavatan Partisi İstanbul Milletvekili Emin Şirin, Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök'e 9 Aralık 2005 tarihinde yazdığı mektupta, Genelkurmay Başkanlığından yapılan açıklamada, "muğlak bir muhataba hitap edildiğini" ifade ederek, "Sizi, özellikle milletvekillerine ve fikirlerini nezaket sınırları içerisinde ifade edenlere saygılı olmaya ve yukarıdan bakmamaya davet ediyorum" dedi. Şirin, aynı mektubunda, taburun yerleşim yerinin Kara Harp Okulu olması gerektiğini belirterek, askerinin, ülke iradesini kimisi eksiklerine karşın temsil eden TBMM'yi kollama görevine, tepkisini de dile getiriyordu.

26 Meclis Başkanı, "Ben AKP'de kaldığım sürece, adım da Bülent Arınç olduğu sürece, bu askerî taburu buradan çıkarmaya benim gücüm yetmez" diyordu ("Meclis'teki taburu kaldırma gücüm yok," *Hürriyet*, 7 Ekim 2005).

27 Yazarın iyi haber alan kaynaklar ile söyleşi.

balı saldırısının ardından Yüksekova’da çıkan olaylarda ölenlerin cenaze töreni sırasında F-16 savaş uçaklarının alçak uçuş yapmaları ve bu hareketi Başbakan Erdoğan’ın tasvip etmediğini söylemesi, asker-sivil ilişkilerinde gerginliğin daha da devam edeceğinin son habercisi olmuştur.

Diğer yandan askerî kesimin tepkisini anlamak açısından, demokratikleşme yolundaki önemli reformlara imza atan AKP’nin, bir dizi uygulamasının, reform yanlısı laik kesimleri de tedirgin edici nitelik kazandığını kaydetmek mümkündür. Bu uygulamalar arasında AKP’nin, Türk Ceza Kanunu’na 2004 yılında başarısız bir biçimde yerleştirmeye çalıştığı zinayı meşru kılma arayışları, içki yasağı konusundaki girişimler ve bizzat Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) türban yasağını onaylayan tavrına karşı referans olarak “Ulema”yı gösterip, bu dini kuruma danışılması talebi ve son olarak iş dünyası ile girdiği polemik sayılabilir. AB kriterlerine uyum yolunda AKP’nin ağır aksak gidişi ve gündemi yukarıda belirtilen konularla değiştirme çabaları, eski Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in deyişiyle, askerî başı çektiği “Derin Devleti” ya da reformlara karşı olan güçleri harekete geçirme anlamında cesaretlendirici gelişmeler olmuştur.

Yüksek Askerî Şura (YAŞ) Toplantıları

TSK’nın, irticai faaliyetlerde buldukları gerekçesiyle YAŞ kararlarıyla TSK’dan ihraç edilen personele yargı yolunu kapalı tutması, hükümet ile ordu arasındaki önemli gerilim konularından biri olmaya devam etmektedir. Başbakanın başkanlığında yılda iki kez düzenlenen YAŞ’ın Ağustos toplantısında, ordudaki terfiler ve emeklilikler karara bağlanmakta, aynı yılın Kasım ya da Aralık ayı başında yapılan toplantısında ise özellikle irticai nedenler gösterilerek ordudan ihraç edilecekler konusu ele alınmaktadır. 2005 yılında, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, YAŞ kararlarının yargıya açık olması gerektiği gerekçesiyle ihraç kararlarına şerh koyma uygulamasını sürdürmüşlerdir. 1 Aralık 2005 tarihinde so-

nuncusu yapılan YAŞ toplantısında ise, son yılların en düşük ihraç kararı çıkmış ve üçü astsubay biri yüzbaşı dört TSK personeli ihraç edilmiştir.

TSK Bütçesi

Diğer kamu bütçeleri gibi MSB bütçesi de TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda (PBK) ele alınmaktadır. Gerek MSB’nin gerekse PBK’nın, askerî ve güvenlik konularında uzman kadroları bulunmamakta olup, komisyon toplantılarında askerî bütçe, rutin bir bütçe olarak ele alınmakta ve üzerinde özlü bir tartışma yapılmadan kabul edilmektedir.²⁸ Bütçe, basına açık olarak tartışıldıktan sonra yaklaşık beş dakikalık bir bölüm basına kapalı yapılmakta ve askerî konularda uzmanlaşmış uluslararası dergilerde bulabileceğiniz Türkiye ile ilgili bilgiler milletvekillerine, MSB’nin asker bürokratları tarafından “gizli” bilgi olarak sunulmaktadır.

Ancak, bildiğimiz kadarıyla bugüne kadar tek bir milletvekili bu bilgilerin herkesçe bilinmesine karşın kamuyoundan neden gizlendiğini kamusal platformda açıkça sorgulamamıştır.

MSB bütçesi dâhil savunmaya ayrılan kaynaklar, 2006 yılı bütçesinde toplam bütçenin yüzde 10’una ve Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla’nın da (GSYİH) yüzde 3.2’sine tekabül etmektedir.

Hükümet, Türkiye tarihinde ilk kez, son iki yılın mali bütçesinde Milli Eğitim Bakanlığına (MEB) ayrılan kaynakların MSB bütçesinin üzerine çıktığını dile getirirken, Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan ve ilk kez 2006 dâhil önümüzdeki üç yılın bütçe rakamlarının verildiği tabloya bakıldığında, bu durum doğrulanmaktadır. (Maliye Bakanlığı Bütçe Tablosu için bkz. Tablo 1)

Ancak, bu noktada yanıltıcı olan, Maliye Bakanlığının bütçe tablosunda MSB’ye ayrılan kaynak-

²⁸ Plan ve Bütçe Komisyonunda (PBK) 11 Kasım 2005 tarihinde Milli Savunma Bakanlığı (MSB) bütçe tartışmasına ilişkin konuşma tutanakları için bkz. <<http://www.msb.gov.tr>>.

lar dışında savunmaya ayrılan diğer kaynakların görünmemesi nedeniyle MEB bütçesinin MSB bütçesinin üzerinde olduğu izleniminin doğmasıdır. Oysaki MSB'nin 2000 yılı *Beyaz Kitap*'ında da görüleceği üzere, (MSB bütçesi için bkz. Tablo 2), MSB bütçesi dışında savunmaya ayrılan diğer kaynaklar şöyle sıralanmaktadır -bu kaynakların toplamı, MEB bütçesinin bu yıl da MSB bütçesinin altında kaldığını göstermektedir:-

- Savunma Sanayii Destekleme Fonu (SSDF) (Fon gelirini oluşturan kaynaklar için bkz. Kutu 5)
- Türk Silahlı Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı (TSKGV) kaynakları
- Jandarma Genel Komutanlığı Bütçesi
- Sahil Güvenlik Komutanlığı Bütçesi
- Geri ödemeleri Hazine Müsteşarlığı Bütçesi'nden yapılan yabancı devlet ve firma kredileri
- Milli Savunma Bakanlığının Özel Kanunlara Dayanan Gelirleri

Yukarıda belirtilen ve MSB dışında savunmaya ayrıldığı bilinen 2006 yılı rakamlarının, Jandarma Genel Komutanlığı (JGK) 2.6 milyar YTL; Sahil Güvenlik Komutanlığı (SGK) 194.4 milyon YTL; SSDF 2.05 milyar YTL (Yaklaşık 1.5 milyar dolar); Hazine Müsteşarlığının desteklediği yabancı devlet ya da yabancı firma kredilerinin ise yılda 685 milyon YTL ya da üstü (500 milyon dolar) olduğu tahmin edilmektedir.

Sonuç olarak MSB'nin 11.8 milyar YTL olarak açıklanan 2006 yılı bütçesine JGK, SGK, Savunma Sanayii Müsteşarlığının (SSM) gelirini oluşturan SSDF ve Hazine yardımı da eklendiğinde savunmaya ayrıldığı bilinen kaynakların bu yıl 17.4 milyar YTL'e ulaşarak geçen yıla göre yüzde 7'lik bir artışa tekabül ettiği görülecektir. (SSM'nin statüsüne ilişkin bilgiler için bkz. Kutu 6) Dolayısıyla 17.4 milyar YTL'lik toplam ile savunmaya ayrılan kaynaklar, 2006 yılında 16.5 milyar YTL ödenek ayrılan MEB bütçesinin üstünde bir rakama ulaşmaktadır.

Diğer yandan, 11.8 milyar YTL olarak açıklanan 2006 yılı MSB bütçesi, 174 milyar YTL (127.2 milyar ABD doları) olan 2006 yılı toplam bütçenin yüzde 6.8'ine tekabül etmekte olup en fazla kaynak 4.3 milyar YTL ile personel harcamalarına ayrılmaktadır. Bunu 3.6 milyar YTL ile silah alımları izlemektedir. Gerek personel gerekse silah alımlarında 2006 bütçesinde bir önceki bütçeye göre sırasıyla yüzde 12.2 ile yüzde 6.2'lik artışlar olduğu gözlenmektedir.

Parlamento denetiminden uzak olan SSDF'nin yaklaşık yüzde 1'ini oluşturan idari harcamalar kısmı (23.4 milyon YTL) 2006 mali yılındaki Maliye Bakanlığı bütçe tablosunda ilk kez yer alırken, SSM bütçesinin neredeyse yüzde 90'ını oluşturan askerî alımlar için ayrılan bölüm açıklanmamıştır. Ancak, Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, 11 Kasım 2005 tarihinde yapılan TBMM-PBK toplantısında SSM bütçesinin 2006 yılında yaklaşık 1.5 milyar dolar olacağını şifaen bildirmiştir.

2003 yılında yasalaşan KMYKK'nın 2005 yılında yürürlüğe girmesiyle birlikte, SSM'nin gelir kaynağını oluşturan SSDF, 2007 yılı başı itibarıyla ortadan kalkarken, SSM bu fonu oluşturan gelir kaynaklarını silah alımları için kullanmaya devam edecektir.

TSK mensuplarının maaş bilgileri de gizli tutulurken, bu konuyla ilgili ayrıntı için Maliye Bakanlığı Basın Bürosuna ulaşmak mümkün olmamıştır. Ancak, dolaylı yollardan bu bilgilere artık ulaşmak mümkün olabilmektedir. Dönemin Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ'un subayların çok yoksul olduğundan yakınması üzerine bazı gazetelerin yayımladığı asker ve sivil kamu görevlilerinin maaşlarının mukayeseli tablolarına bakıldığında, örneğin, 5. kademe çavuş 938 YTL, bir tıp (asistan) doktorunun ise 820 YTL kazandığı gözlenmektedir. Göreve yeni başlayan bir teğmen 1038 YTL, komiser 885 YTL, mühendis 846 YTL, doktor 820 YTL, öğretmen 625 YTL kazanmaktadır.²⁹ (2004 yılı asker maaş tablosu için bkz. Tablo 3)

MSB'nin son bütçe tartışmalarında ortaya çıkan kayda değer hususlar şunlardır: Türkiye'nin ha-

29 "Silahsız kuvvetlerin maaşı da çok düşük," *Milliyet*, 28 Ocak 2005.

len en fazla harcama kalemini oluşturan askerî bütçe tartışmalarına, milletvekilleri bu yılın PBK toplantısında yalnızca iki saat ayırırken, Tarım Bakanlığı bütçe görüşmeleri aynı gün yaklaşık on saat sürmüştür. Ancak yine aynı toplantıda, biri CHP'li diğeri de AKP'li iki komisyon üyesinin, savunma harcamaları konusunda gerçekçi ancak sorgulamadan uzak açıklamalar yaptıkları gözlenmiştir. Toplantıda söz alan, CHP Trabzon Milletveli Akif Hamzaçebi, MSB bütçesinin, geçen yıllardan bir sonraki yılın bütçesine devreden rakamları yansıtmadığını dile getirerek, bu anlamda, MSB bütçesinin ertesi yılla devreden ödeneklerinin, her yıl bir öncekine kıyasla artan bir seyir izlediğine dikkat çekerek, bu rakamın 2004 yılında yüzde 30'luk bir büyüme ile 4 katrilyon TL'ye ulaştığına işaret etmiştir.³⁰ Bakan Gönül'ün Hamzaçebi'nin tespitine verdiği cevap, 2004'ten 2005'e devreden miktar ile birlikte 2005 MSB bütçesinin gerçek rakamının 14 katrilyon TL (14 Milyar YTL) olduğunu doğrulamaktan öteye gidememiştir.

AKP Kayseri Milletvekili Taner Yıldız ise, aynı komisyon toplantısında, yorumsuz bir açıklama yaparak, Türkiye'de savunmaya ayrıldığı bilinen kaynaklar ile uluslararası yayınlarda yer alan Türkiye'nin askerî bütçesine ilişkin bilgilerin farklılık yarattığına dikkat çekmiştir. Buna ek olarak, Yıldız, Türkiye'nin eğitim, sağlık ve askerî harcamalarının ne boyutta olduğunu daha iyi anlayabilmek için, farklı ülkelerin bu alanlarda hangi miktarda ve hangi oranda kaynak ayırdıklarına bakmak gerektiğine işaret etmiştir.³¹

CHP Milletvekili Onur Öymen de, Türkiye'nin dünyanın en çok silah ithal eden ülkeleri arasında yer aldığına vurgu yaparak, savunmada yerli üretimin artırılması gerektiğine işaret etmiştir. Öymen, Türkiye'de vergi gelirlerinin yaklaşık beşte birinin savunma harcamalarına gitmekte olduğuna da dikkat çekmiştir.³²

Silah Tedariki

Resmi rakamlara göre Türkiye silah alımlarına yılda yaklaşık 3 ila 4 milyar dolar ayırmaktadır. İsrail ve Güney Kore gibi Türkiye ölçeğindeki ülkeler de silah alımlarına yaklaşık 4 milyar do-

lar ayırmakta iken, Türkiye'nin aksine bu ülkelerin silah teknolojilerinde dışa bağımlılıkları çok daha düşük oranlarda kalmaktadır. (Türkiye'nin başlıca silah alımları için bkz. Kutu 7). SSM Uzmanı Alper Köse ise, 10-11 Aralık 2002 tarihleri arasında SSM tarafından düzenlenen bir toplantıya sunduğu tebliğde yurt içi üretim, ortak yatırım şirketinde üretim ve yurt dışı hazır alım tedarik modellerinin bedellerinin toplamının, tüm proje bedellerinin toplamının yüzde 73'ü olduğunun altını çizerek, bu üç modelin hiç birisinde tasarım ve/veya entegrasyon çalışmalarını kapsayan mühendislik sorumluluğunun yurt içi firmalara ait olmadığını vurgulamaktadır. (Bkz. Tablo 4)

SSM'nin 1.5 milyar dolarlık bütçesinin yüzde 99'u silah alımlarına ayrılmış olup, bu rakam Türkiye'nin yaklaşık 4 milyar doları bulan toplam silah alımlarının üçte birine tekabül etmektedir. Türkiye'nin, ABD'nin dış askerî satış kredileri Dış Askerî Satış Kredisi (*Foreign Military Sales Credit - FMS*) yoluyla bu ülkeden aldığı silahlara karşılık da 5 milyar doların üzerinde borcu bulunmaktadır.

TSK'nın silah tedarikinde de demokratik sivil denetim sağlanabilmiş değildir. Kamu İhale Kanunu'na getirilen bir istisna, askerî alımların şeffaflaştırılması önünde de engel olarak kullanılırken,³³ silah tedarikinde yaşanan denetim dışılık, TSK'nın bu alanda tek söz sahibi olmasıyla sonuçlanmaktadır.

³⁰ Hamzaçebi'nin tespitine göre, örneğin, 2006 bütçesi görülürken, 2005 yılından devredecek olan ödenek, 2006 bütçe büyüklüğü içerisinde görülmemektedir. Dolayısıyla, Millî Savunma Bakanlığı bütçe büyüklüğünü değerlendirirken bunu dikkate almak gerekir.

³¹ Yıldız'a göre, "özellikle, insanî gelişmişlik sıralamasında (Birleşmiş Milletler İnsani Gelişmişlik Raporu, 2002) eğitim ve sağlık gibi sektörlere ayırdığı pay açısından Türkiye 94. sırada yer almaktadır. İlk 20 ülke ile Türkiye'nin eğitim, sağlık ve askerî harcamalarını karşılaştırdığımızda, eğitim ve sağlık alanlarında çok gerilerde kaldığımızı, askerî alanda ise Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra ikinci sırada yer aldığımızı söylemeliyiz." Bkz. Plan ve Bütçe Komisyonu Toplantısı, 11 Kasım 2005, <www.tbmm.gov.tr>.

³² "Savunmada yerli üretim artmalı," *Cumhuriyet*, 25 Kasım 2005.

³³ 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu'nun 3/b maddesi için bkz. 22.01.2002 tarihli ve 24648 sayılı *Resmî Gazete*. Madde ile askerî alımlara istisna getirilmiştir. Kanun'un 3/b maddesi Millî Savunma Bakanlığına kendi mevzuatını düzenleme yetkisi vermiştir. Millî Savunma Bakanlığı (MSB) 6392 sayılı askerî ihale kararname için bkz. 6.12.2003 tarihli *Resmî Gazete*. Bu kararname neredeyse tüm projelere gizlilik hükmü getirirken, sivil ihalelerde olduğu gibi anlaşmazlıkların Kamu İhale Kurumu gibi bağımsız bir organa götürülmesini öngörmüyor.

Siyasi otoritenin silah alımlarında kontrolü elinde bulundurmayışına bir örnek AEW&C erken uyarı uçaklarının tedarikinde yaşanmıştır. TBMM Araştırma Komisyonu, 1.5 milyar dolar değerindeki uçakların alımı konusunda devletin 180 milyon dolar zarara uğratıldığı savıyla 2003 yılında soruşturma açmış ancak bu soruşturmayı daha sonra kapatmak zorunda kalmıştır. Konuyla ilgili olarak, Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, “Bu tür alımlarda TBMM devrede olmalı” diyerek, siyasi otoritenin devre dışı kaldığını da itiraf etmiştir.³⁴

Dünyada sayılı ülkelerin envanterinde bulunan AEW&C'nin Türkiye tarafından satın alınması, TSK'nın silah alımlarını kendi belirlediği tehdit algılamalarına dayandırmasına da bir örnek oluşturmaktadır. Yunanistan'ın halen tehdit olarak algılanması bu uçakların alınmasında önemli rol oynarken, Yunanistan da silah alımlarında Türkiye ile yarışmaktadır.

TSK'nın silah alımlarında demokratik sivil denetim dışında kalması Türkiye'de vergi mükelleflerine ek vergi külfeti olarak da geri dönmekte iken bunun son örneği, Türkiye'nin tanksavar füze alımı projesinde Fransa ile tahkime gitmesi olayında yaşanmaktadır. 1998 yılında Milli Savunma Bakanlığı tarafından Fransa'nın MBDA firması ile imzalanan *Eryx* adlı kısa menzilli tank savar füze tedarik projesi, Fransız Parlamentosunun Ermeni soykırımını iddialarında Türkiye'yi suçlayıcı tavırlarının ayyuka çıktığı bir dönemde gizlice imzalanmıştır. 10 yıllık bir üretim dönemini kapsayan ve imzalandığı tarihte askerlerin ihtiyaç olduğunu belirttikleri

proje, TSK tarafından teknik yetersizlik gerekçesiyle 2004 yılında durdurulmuştur. Bunun üzerine Fransa, Genevre'deki Uluslararası Tahkim Mahkemesinde Türkiye aleyhine dava açarak, Türkiye'den anlaşma bedeli olan 486.5 milyon doların üstünde bir yekûn olan 489 milyon dolarlık tazminat talep etmiştir.

Ancak, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, AEW&C ihalesinde yaşanan sorunlarla ilgili yaptığı açıklamada, bundan sonra büyük silah alımlarına asker ve sivillerin birlikte karar verceğini belirterek, TBMM'nin olmasa bile hükûmetin, artan bir biçimde silah alımlarını gözetim altında tutma eğilimi içine girdiğini ifade etmiş olmaktadır.³⁵ Diğer yandan, hükûmet, bu pahalı silah sistemlerinde yüzde 80'lere varan dışa bağımlılığı sona erdirmeye yolunda 2005 yılında olumlu bir adım atarak Başbakanlığa bağlı Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumuna (TÜBİTAK), ağırlıklı olarak savunma projelerinde kullanılmak üzere 416 milyar YTL bütçe tahsis etmiştir. Hükûmetin amacı, 2010 yılında Gayri Safi Milli Hâsılası'nın yüzde 2'sini AR-GE'ye (Araştırma-Geliştirme) ayırma hedefini yakalamak ve aynı zamanda AR-GE projelerinin kullanım yetkisini sivillere devrederek, ödeneklerin denetimini sivil siyasi otoriteye aktarabilmektir.

TSK'da Yolsuzlukla Mücadele

Geçmişte TSK'daki yolsuzluk iddialarının üstü hep örtülmüştür. Bunun en çarpıcı örneği, 12 Eylül 1980'den sonra askerî yönetim döneminin Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya ile ilgili yolsuzluk iddialarının hiçbir biçimde ele alınıp sonuçlandırılmaması olmuştur.³⁶ 2005 yılında TSK, ordu içindeki yolsuzlukla mücadelede tarihi bir adım atarak, ilk kez bir eski kuvvet komutanının, yolsuzluk suçlamasıyla yargılanmasının önünü açmıştır. “Kol kırılır yen içinde kalır” mantığının en geçerli kurum olduğu TSK'da bizzat Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök bu tabuyu yıkararak, Deniz Kuvvetleri eski Komutanı İlhami Erdil'in, kızı, eşi, emir subayı ve kızının bir arkadaşıyla birlikte haksız mal edinme suçlamasıyla 2004 yılında Askerî Mahkemede yargılanma sürecini başlat-

34 Gönül, “Demokrasi bakımından aksayan en önemli husus, Bütçe Komisyonu ve Meclisin devrede olmamasıdır. 1.5 milyar dolarlık alışveriş yapılıyor. Hâlbuki bütün dünyada böyle bir alışverişin öncesi ve sonrasında parlamentonun vizesi gerekir,” derken, bu projenin kendilerinden önceki hükûmet döneminde imzalandığını belirterek, sorumluluğu üzerinden atmıştır (“Askerler istemese AWACS'lar alınmazdı,” *Milliyet*, 9 Mayıs 2003).

35 “AWACS ihalesi sorun oldu,” *Radikal*, 11 Mayıs 2003.

36 Dönemin SHP Milletvekili müteveffa Cüneyt Canver, Amerikan Lockheed Martin firmasından F-16 alımında Şahinkaya'nın şahsi çıkar sağladığı iddiaları dâhil bir dizi yolsuzluk olaylarına karşıtı iddialarının araştırılması için 24 milletvekili ile birlikte 24 Mayıs 1986'da soru önergesi vermişti. Ancak bu olay kapatıldı. Emekli Büyükelçi Yalın Eralp, 2001 yılında yaptığı bir açıklama ile Şahinkaya olayını yeniden gündeme getirdi. Şahinkaya olayının yaşandığı dönemde Washington'da Büyükelçilik Müsteşarı olarak görev yapan Eralp, F-16 ihalesinin alımına fesat karıştırıldığı iddiasıyla ilgili “ABD'liler isim vermedi ama tarif Şahinkaya'ydı” demişti. Eralp'in Yener Süsoy ile söyleşi, *Hürriyet*, 12 Kasım 2001.

mıştır. Özkök, TSK mensuplarının bir kısmını kızdırma pahasına bu davanın kamuya açık olarak görülmesini sağlarken, böylece ilk kez bir kuvvet komutanı da yolsuzluk suçlamasıyla mahkeme önünü çıkartılmıştır.

Erdil'in duruşmasında, eski siyasetçilerin Yüce Divandaki yargılanmaları sürecinden farklı bir uygulamaya gidilerek, kişi ya da kişilerin yolsuzluk yapıp yapmadıklarını belirleyecek önemli kriterlerden biri olan mal varlığını inceleme işlemi, bu eski kuvvet komutanı için yapılmıştır. Erdil'in göreve başladığı 1958 yılından bugüne kadar tüm maaş ve harcırahlarını inceleyip hesaplayan bilirkişi, bu hesaplama sonucu Erdil'in İstanbul Etiler Alkent 2'deki dava konusu iki daireyi, "Resmi ve kayıtlı tasarrufları ile alamayacağı" tesbitini yapmıştır.³⁷

İlhami Erdil, 7 Şubat 2006 tarihinde yapılan son duruşmasında, Askerî Mahkeme tarafından, haksız mal edinme ve nüfuzunu kötüye kullanmak suçlarından 3 yıl 1 aylık hapis cezana çarptırılırken, haksız edindiği kanısına varılan evlerine el koyma kararı verilmiştir. Temyize başvurma hakkı bulunan Erdil'in bu aşamadan sonra cezasının kesinleşmesi halinde amiral rütbesi elinden alınacak ve orduevlerine giremeyecektir.³⁸

Erdil duruşmasından çıkan mesajlardan birisi TSK'nın içindeki yolsuzluk iddialarını takip edip sonuçlandıracağı iken diğeri de Askerî Mahkemede yargılama sürecinin sivil siyasetçilerin yargılandığı Yüce Divandakinden daha kısa sürebilmesidir.³⁹ Erdil davasına paralel bir başka dava da Genelkurmay Başkanlığına bağlı Özel Kuvvetler Komutanlığı Oğulbey Tesisleri İnşaatları'nda 150 trilyonluk vurgun olayıyla ilgili açılmış ve müteahhit Ali Osman Özmen o dönem tutuklu olarak yargılanmıştır. Genelkurmay Askerî Savcılığı tarafından tutuklanan ünlü müteahhitin ajandasından rüşvet verdiği generallerin adları ele geçirilirken, laiklik söylemleri ile ünlünen ve irticai tehditten sıkça söz eden Mili Güvenlik Kurulunun son asker genel sekreteri Orgeneral Tuncer Kılınc'ın da adı bu olaya karışmıştır.

İşveren konumundaki Kılınc, Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarı iken Müteahhit Özmen'den bir daire almak için 150 bin dolar "ödünç" aldığını doğrulamak zorunda kalmıştır.

Sonuç

Hesap verebilir, şeffaf ve kendisi de denetlenebilir bir parlamento gözetimi/denetimi altındaki ordular güçlü ordulardır. Gerek ABD'de gerekse AB ülkelerindeki silahlı kuvvetler, hesap verebilir konumda oldukları için sayıca küçük olmalarına karşın teknolojik olarak üstün ve güçlüdürler. Çağımızın demokratik denetim anlayışı, Türkiye'de medya, sivil toplum, siyasetçiler, parlamento ve diğer vatandaşların pek çok soru gibi şu soruları da kendilerine sorabilmelerini kolaylaştırmıştır: savunmaya bütçesinde yüksek oranda pay ayıran bir ülke olarak Türkiye, -Savunma Sanayii Müsteşarı Murat Bayar'ın da pek çok demecinde dile getirdiği gibi- silah sistemleri tedarikinde neden hâlâ yüzde 80'lere varan oranlarda dışa bağımlıdır? Kendi silah teknolojisini önemli ölçülerde üretemeyen bir ülke, güvenlik alanında ne ölçüde bağımsız hareket edebilir? "Türkiye kritik bir coğrafyada yaşıyor, o zaman ordusu güçlü olmalıdır" argümanı, teknolojiye dışa bağımlılık oranı göz önüne alındığında ne ölçüde inandırıcı olabilir?

Güvenlik sektöründe hesap verilebilirlik ilkesinin kamu yararına olduğu, Dünya Bankası'nın kredi verdiği ülkelerde 2002 yılında yapılan bir araştırmada da açıkça ortaya konulmaktadır. Araştırma, kamu harcamalarına, savunma harcamalarının da dâhil edilmesinin şu üç yararını sıralamakta; savunma politikalarının kamuoyu tarafından daha iyi anlaşılacak, kabul görmesi; savunma harcamalarına ayrılan miktarın sebeplerinin hangi akılcılığa dayandığının açıklığa kavuşması ve savunma harcamalarının daha etkin ve rasyonel kullanımının önünün açılması.⁴⁰

37 "Evlerin alımı hukuken ve ahlaken mümkün değil," *Hürriyet*, 24 Kasım 2005.

38 "Evleri, kılıcı ve apoleti gitti," *Hürriyet*, 8 Şubat 2006.

39 İlhami Erdil'in yargılanması iki yıldan daha az sürmüş iken, eski siyasilerin Yüce Divan yargılamaları halen sürmektedir.

40 Nicole Ball, Malcolm Holmes, "Integrating Defense into Public Expenditure Work," Commissioned by UK Department for International Development (11 Ocak 2002). Bkz. <<http://www.grcexchange.org/docs/SS11.pdf>>.

ŞEMA 1: GENELKURMAY BAŞKANLIĞI

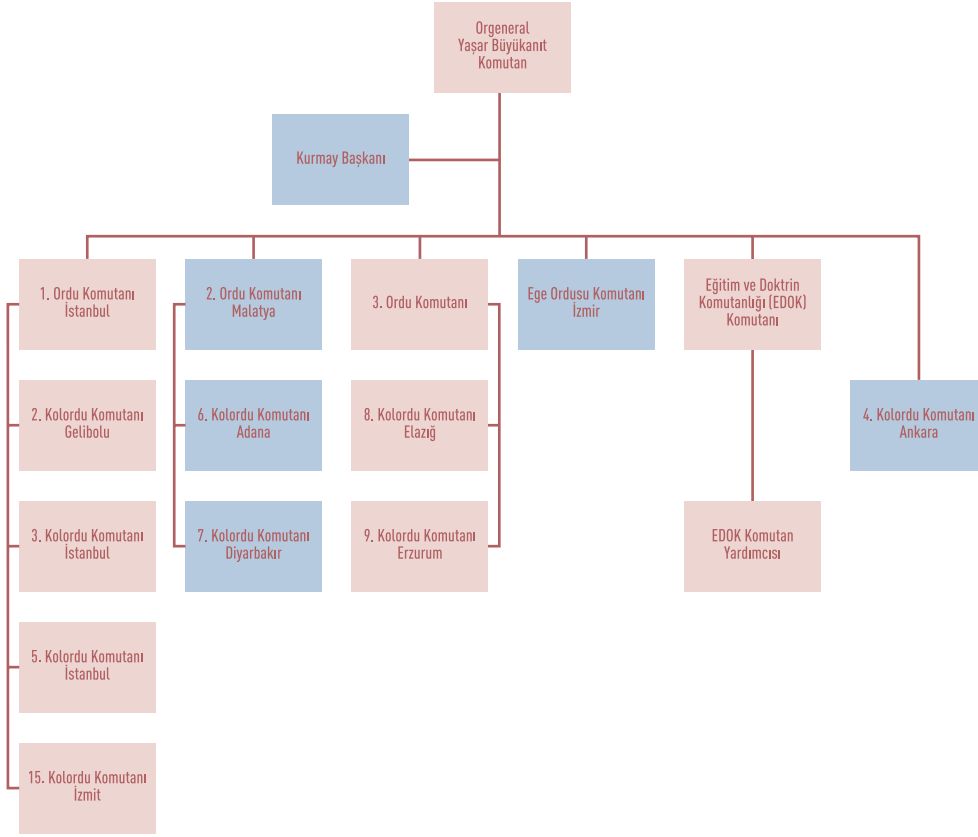
Kutu 1:

TSK, henüz "Sayıca küçük ama yüksek teknoloji ürünü silahlarla donatılmış etkin ve esnek" bir ordu yaratma projesini hayata geçirebilmiş değildir. Türk Kara Kuvvetleri, 10 yıldan fazla bir süredir yukarıdan aşağıya doğru "Ordu-Kolordu-Tugay-Tabur" yapısını korumakta. Eskiden bu yapı "Ordu-Kolordu-Tümen-Alay-Tabur" şeklinde idi. Eskiden var olan "Tümen" ve "Alay" yapısı yeni teşkilatlanmada ortadan kaldırılıp, "Tugay" lar kurulurken, bu yapılanmanın istisnaları, esas olarak, Kıbrıs'daki Kolordu ile Sarıkamış'taki Tümandır. Diğer yandan, Türkiye'de zorunlu askerlik hizmetinden vazgeçilerek, TSK'nın anlamlı bir küçülmeye profesyonelleşmesi yolunda yakın vadede bir hazırlık olmadığı bilinmekte. Mevcut durumda, zorunlu askerlik hizmeti yoluyla ordunun savaş kapasitesi muhafaza edilerek, sözleşmeli personel istihdamına gidilmektedir. Orgeneral Özkök, emekli Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu'nun Genelkurmay Başkan-

lığı döneminde Kara Kuvvetleri Komutanı iken, asker sayısının azaltılması ve daha esnek, tehditlere hızlı yanıt verebilecek bir ordunun kurulması yolunda bir dizi çalışma yürütmüştü. Özkök bu çerçevede, İstanbul'daki 1. Ordu Komutanlığı, Malatya'daki 2. Ordu Komutanlığı ve Erzincan'daki 3. Ordu Komutanlıklarının lağvedilerek yerine Doğu ve Batı Orduları olmak üzere iki ordu kurulmasını öngördü. Planın amacı, Hava, Kara ve Deniz Kuvvetlerinin, olası bir savaşa karşı müşterek hareket yeteneklerini caydırıcı bir biçimde oluşturmayı da hedefliyordu ki bir tehdit anında üç kuvvet de birlikte hareket edebilsin. Ancak bu plan, fazla reformist bulunarak geri çevrildi. Çünkü, bu plan, kolordu ve tugay sayısını azaltarak, mevcudu yaklaşık 402 bin olan Kara Kuvvetleri Komutanlığının yüzde 50 azalarak 280 bine inmesini hedefliyordu.

ŞEMA 3: ORDU KOMUTANLIĞI

DiĞER KOMUTANLIKLAR/İLGİLİ KURULUŞLAR

Kutu 3:

Milli Savunma Bakanlığı tarafından sonuncusu 2000 yılında yayımlanan Beyaz Kitap'taki rakamlara göre kuvvetlerdeki asker sayısı şöyle;

Kara Kuvvetleri Komutanlığı: 402.000

Hava Kuvvetleri Komutanlığı: 63.000

Deniz Kuvvetleri Komutanlığı: 53.000

Jandarma Genel Komutanlığı: 280.000 (Terör örgütü PKK/Kongra Gel ile mücedelenin yoğun olduğu dönemlerde birlikte Jandarmadaki personel sayısı

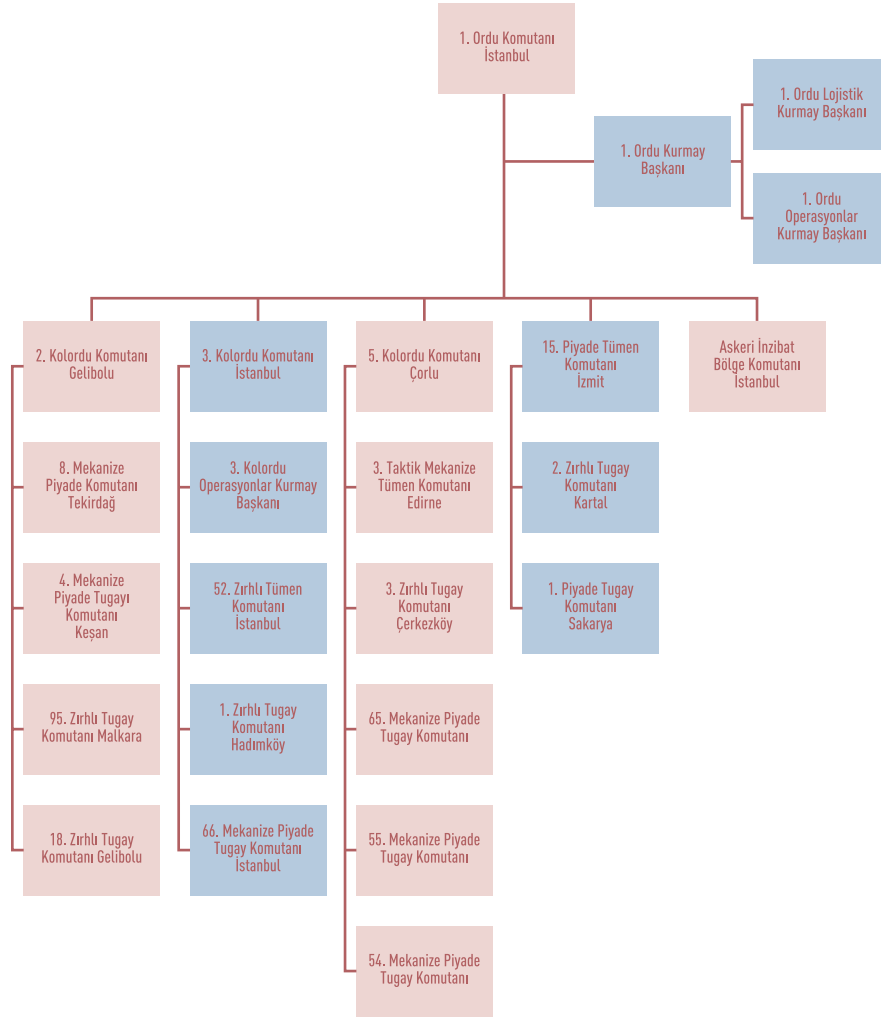
önemli ölçüde artış kaydetti).

Sahil Güvenlik Komutanlığı: 2.200

TOPLAM: 800.200 (Bu rakkamın 115.000'ni profesyonel asker teşkil ediyor).

Böylece toplam yükümlü asker sayısı 685.200 oluyor ki bu sayının büyük bölümü erlerden oluşuyor.Genelkurmay Başkanlığı 22 Haziran 2003 tarihinde aldığı bir kararla, 18 ay olan askerlik süresinin 15 aya indirilmesi ile mükellef (Yükümlü) asker sayısının yüzde 17 oranında azaltıldığını açıklamıştı. Bu yüzde 17'lik azalma ile mükellef sayısı 568.716'ya inmişti.

ŞEMA 4: 1. ORDU KOMUTANLIĞI

Kutu 4:

Türk Silahlı Kuvvetleri, Mayıs 2004'te 4 Tugayın lağvedilmesini kararlaştırdı. Buna göre, Bulgaristan ve Yunanistan sınırı yakınlarındaki Kırklareli 33. Zırhlı Tugayı, Ermenistan sınırı yakınındaki Kars/Kağızman'daki 7. Mekanize Tugayı, İran sınırı yakınındaki Van/Ercis'teki 10. Piyade Tugayı ve İç Anadolu'da yer alan Çankırı'daki 9. Zırhlı Tugayı lağvedildi. Lağvedilen 4 Tugayın general kadroları Kara Kuvvetleri Lojistik Komutanlığı bünyesine alınırken, Tugayların mevcut silah, araç-gereç ve malzemelerinin büyük bir bölümü de depolara kondu.

Kaynak: Yazarın kendi kaynaklarından aldığı bilgi

Kutu 5:

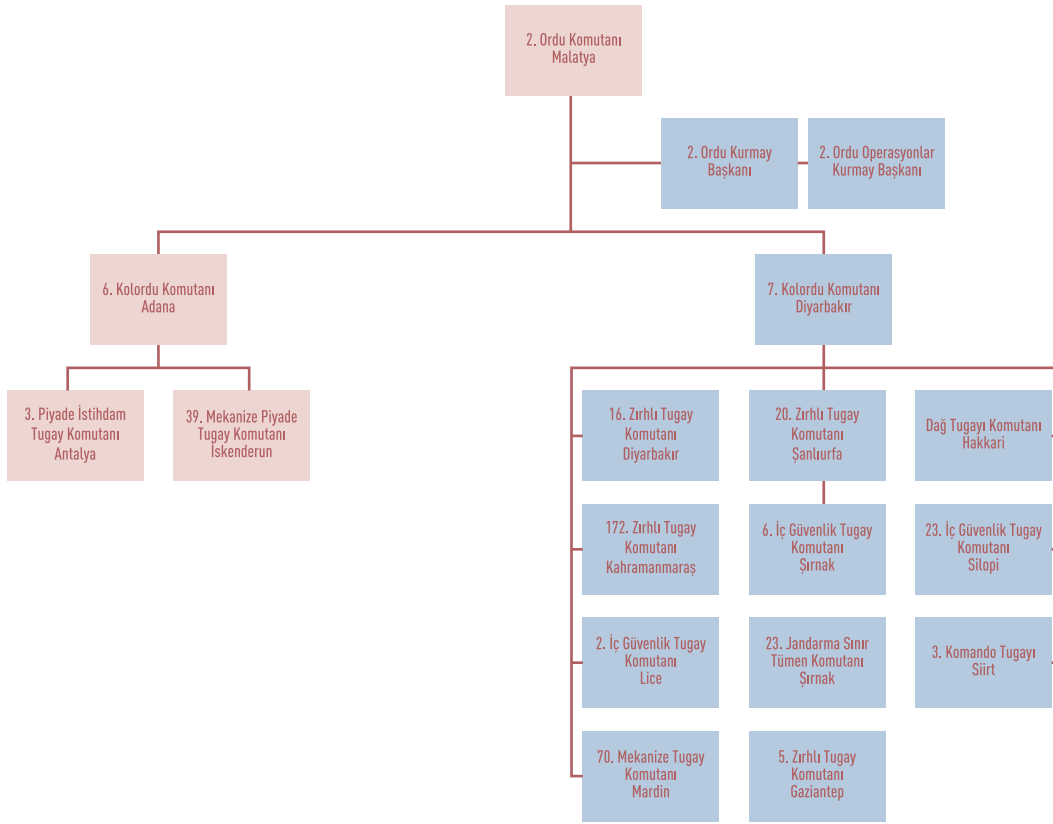
SSDF'nin başlıca gelir kaynakları 3238 sayılı (SSM Kuruluş Kanunu) Kanunu'nun 12. maddesinde belirtilmiştir.

SSDF gelirlerinin oranları aşağıdadır;

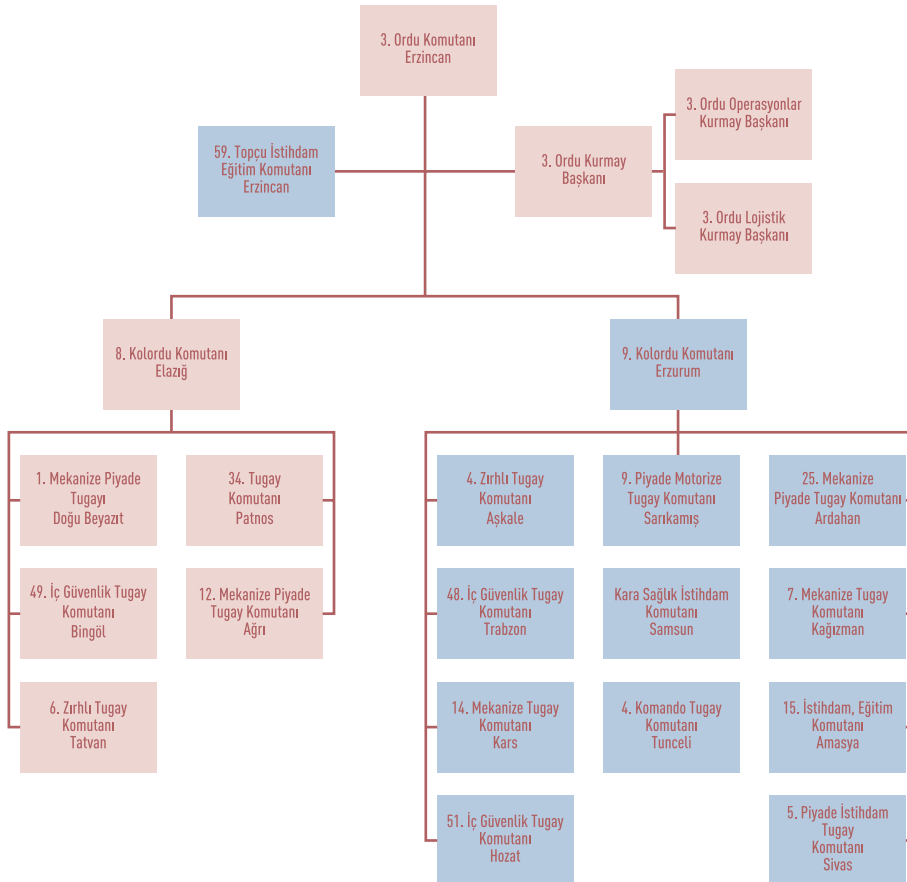
GELİRLER	UYGULANAN ORAN	TESBIT TARİHİ
1- Gelir ve Kurumlar Vergisi	%3.5	Kanun 2003
2- Milli Piyango Karı	%95	Kanun 1992
3- Müşterek Bahis Hasılatı		
a) At yarışı, Müş. Bahis Hasılatı	%10	B.K.K. 1986
b) Futbol Müsabakaları Müş. B. Hasılatı	%3	B.K.K. 2003
4- Talih Oyunları Hasılatı (%25)	%15	Kanun 1985
5- Hafif Silah İthalatı Satış Geliri Safi Hasılatı	%80	Yönetmelik 1990

Kaynak: SSM

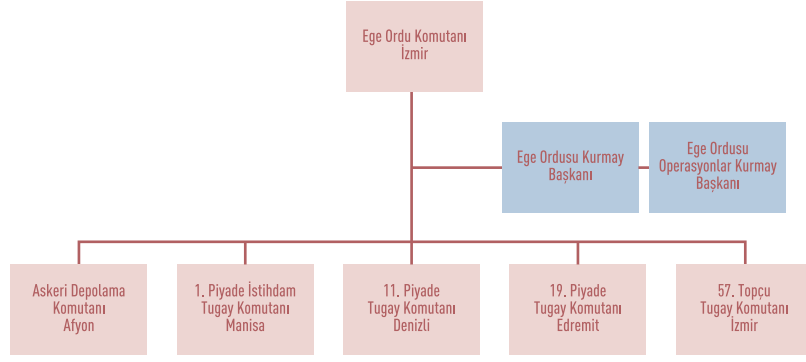
ŞEMA 5: 2. ORDU KOMUTANLIĞI

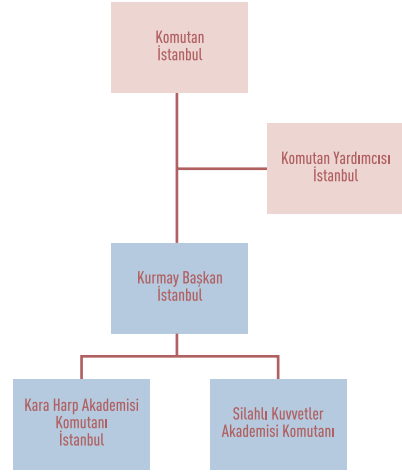
ŞEMA 6: 3. ORDU KOMUTANLIĞI

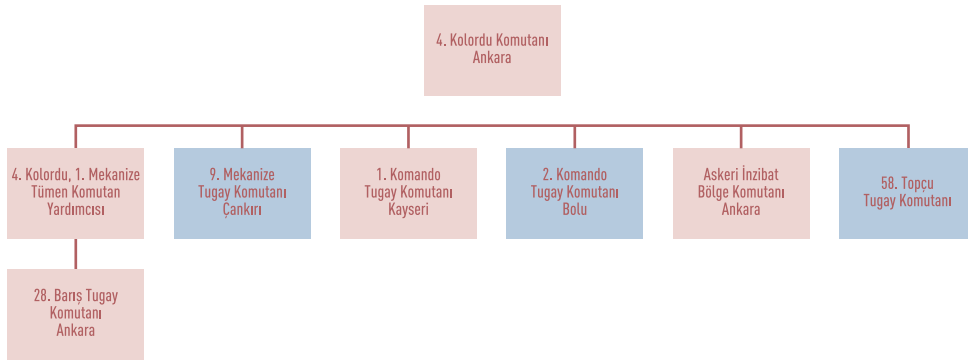
ŞEMA 7: EGE ORDU KOMUTANLIĞI

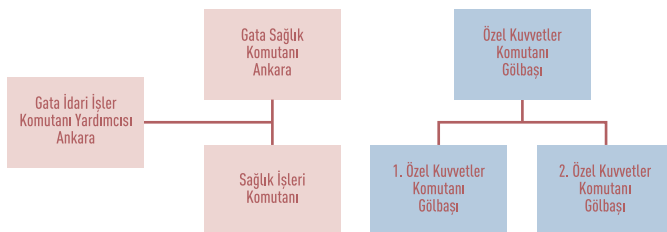
ŞEMA 8: MÜŞTEREK HARP AKADEMİLERİ KOMUTANLIĞI

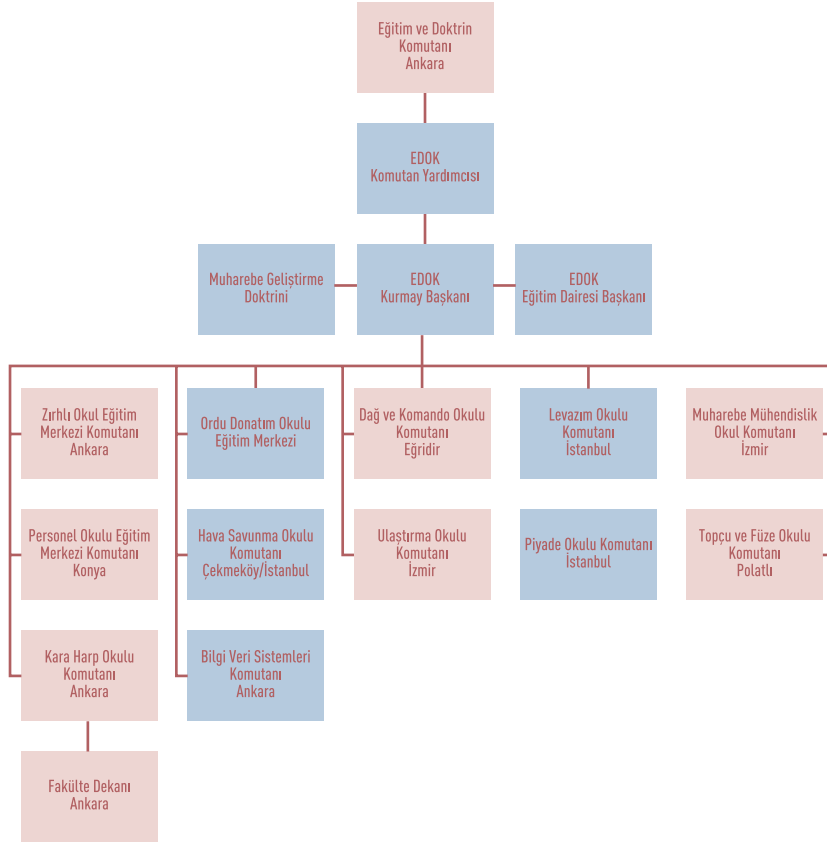
ŞEMA 9: 4. KOLORDU KOMUTANLIĞI

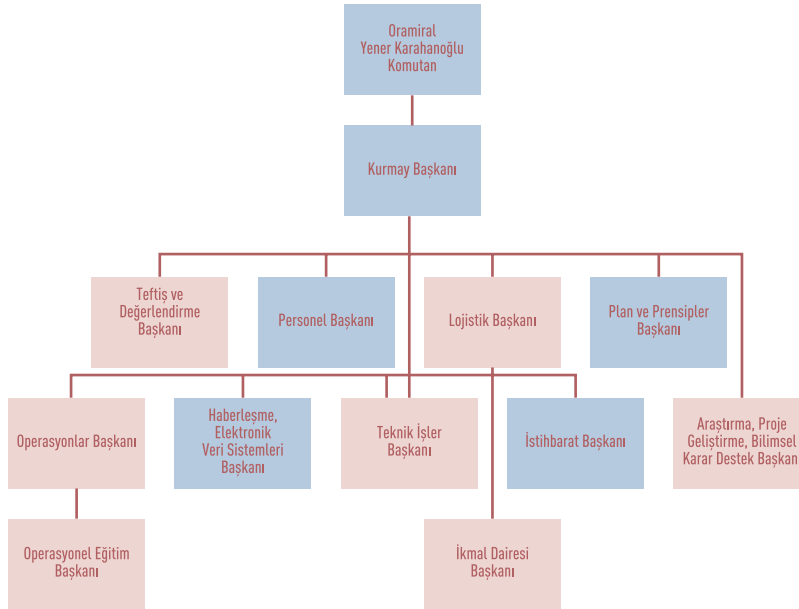
ANKARA GARNİZONU VE GENEL KURMAY BAŞKANLIĞINA BAĞLI DİĞER ALT KURULUŞLAR

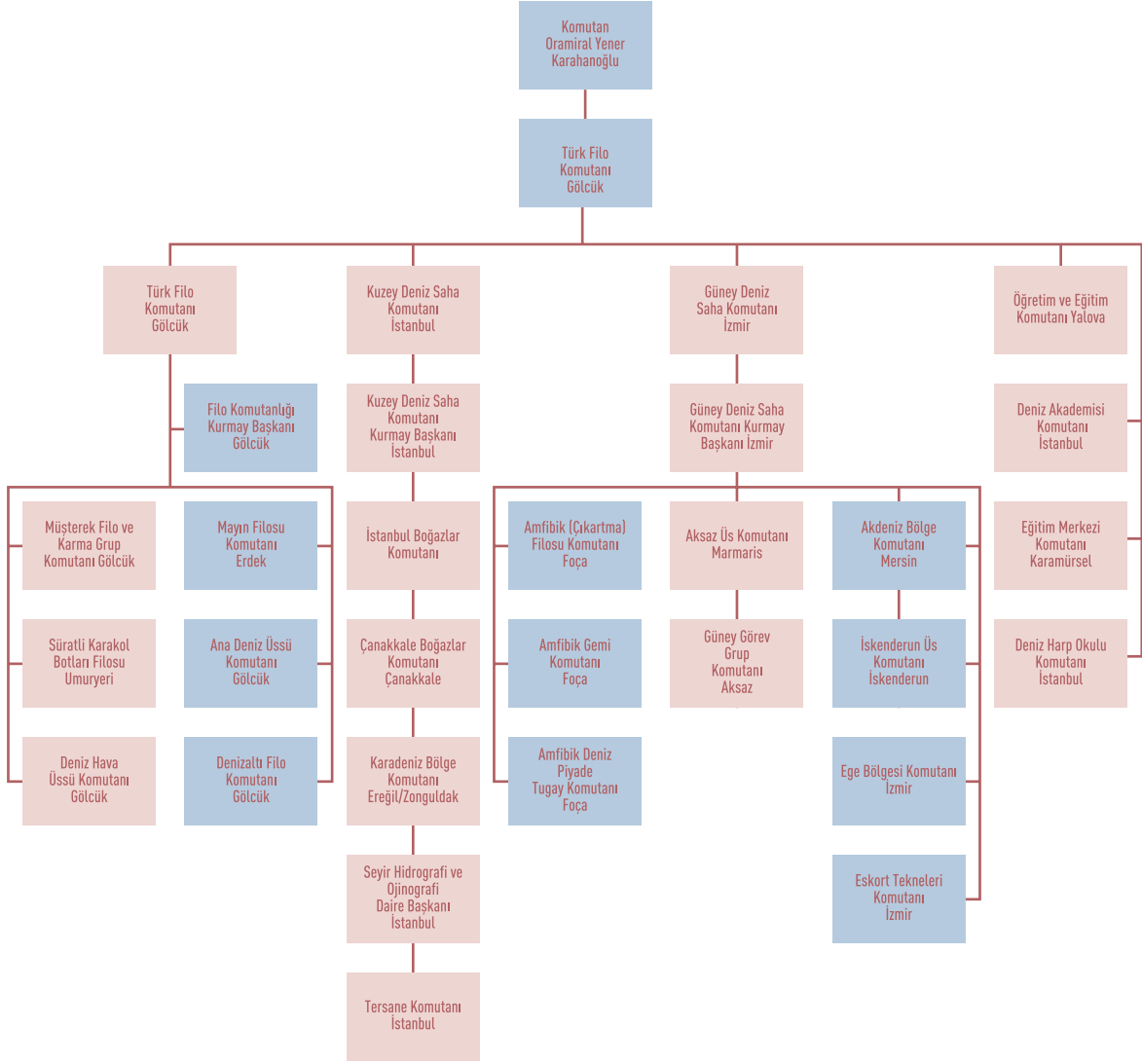
ŞEMA 10: EĞİTİM VE DOKTRİN KOMUTANLIĞI (EDOK)

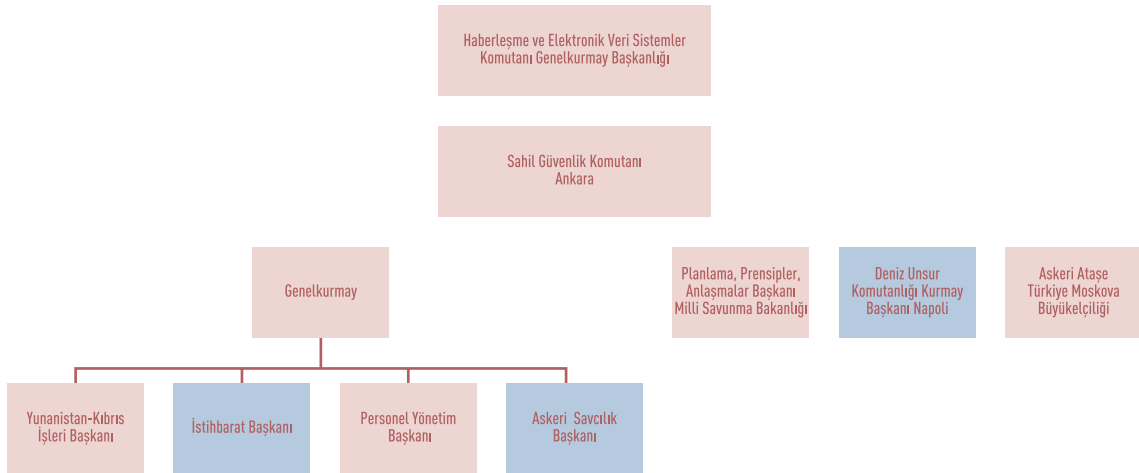
ŞEMA 11: TÜRK DENİZ KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI KARARGÂHI

ŞEMA 12: TÜRK DENİZ KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI

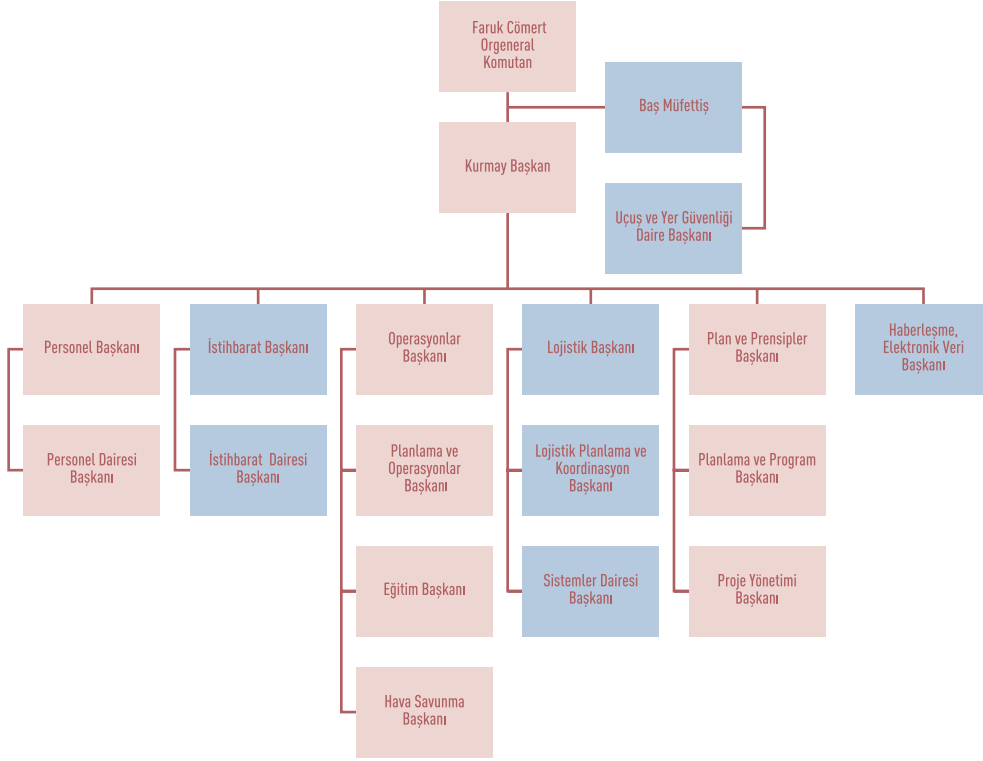

ŞEMA 13: TÜRK DENİZ KUVVETLERİ KOMUTANLIĞINA BAĞLI DİĞER KURULUŞLAR

ŞEMA 14: TÜRK HAVA KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI KARARGAHI

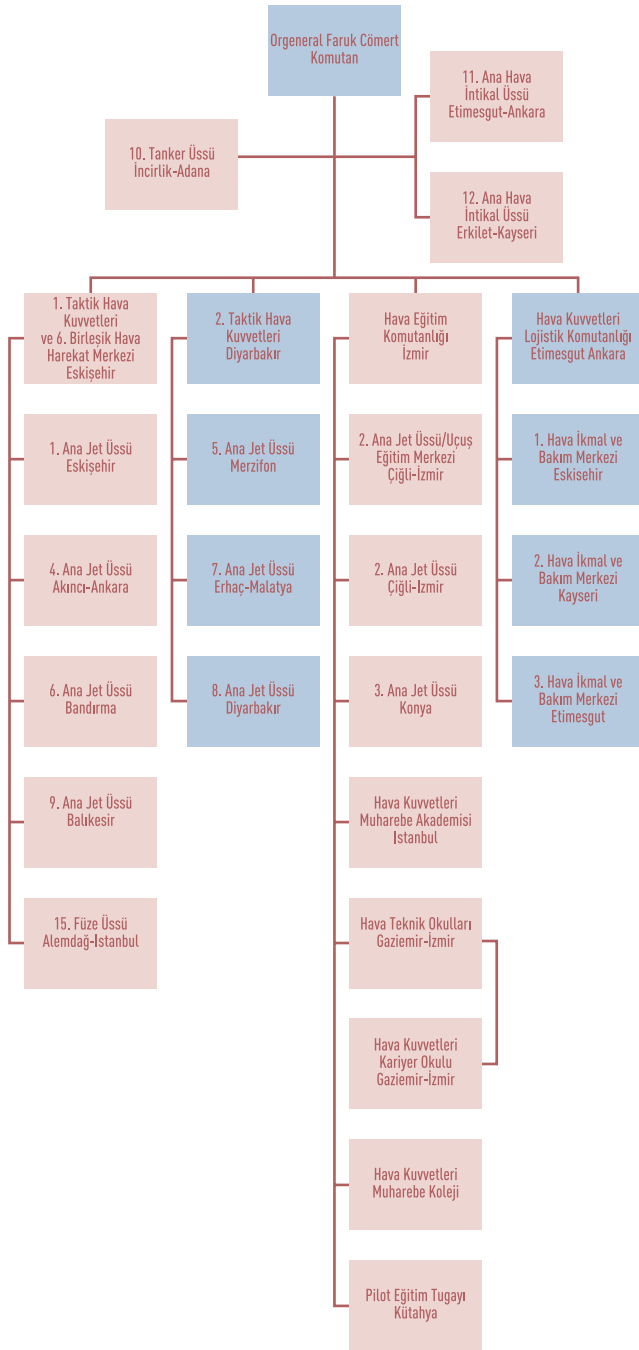

Kutu 6:

Türkiye’de silah tedarikinden sorumlu iki resmi kurum bulunmaktadır. Bunlardan biri, 1985 yılında kurulan SSM, diğeri ise general rütbesindeki Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarıdır. Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarlığı, ağırlıklı olarak hazır silah alımı yaparken, bu görevini son yıllarda artan biçimde SSM’ye devretmiştir. SSM, Türkiye’de bir savunma sanayii alt yapısı oluşturulması ve silah tedarikinde yurt dışına bağımlılığı azaltmak amacıyla 1985 yılında 3238 sayılı Kanun ile kurulmuştur. SSM, tüzel kişiliği haiz, özel bütçeli bir kamu kuruluşudur ve sivil otoriteye tabiidir. SSM; Başbakan, Milli Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanından oluşan Savunma Sanayi İcra Komitesinin aldığı silah tedarikine ilişkin kararları uygulamakla görevlidir. SSM’nin kuruluşundan bu yana geçen 20 yılda SSDF’de 16 milyar dolar birikirken, bunun 14 milyar doları silah alımları için harcanmıştır. SSM’nin bir diğer kuruluş nedeni de demokrasiyle yönetilen ülkelerde olduğu gibi, silah tedarikine sivilin karar vermesi,

kullanıcı olan TSK’nın ise operasyonel ihtiyaçlarını bu sivil makama bildirmesi idi. Ancak, ilerleyen yıllarda SSM, fiilen askerleştirilmiş ve kullanıcı (TSK) olan askerlerin silah alımlarında karar verici konuma gelmeleri, silahı kullanan ile silahı alan kurumlar arasındaki ilişkilerin içiçe girmesine neden olmuştur. Kanunlaşması çeşitli politik nedenlerle gerçekleşemeyen ve temel amacı daha etkin bir yönetim için merkezi hükümetin yetkilerinin bir kısmının yerel yönetimlere devri şeklinde özetlenebilecek Kamu Yönetimi Temel Yasası ile, iki müsteşara sahip tek kurum olan Milli Savunma Bakanına bağlı bu iki silah tedariki kurumundan birinin kaldırılması gerekmektedir. Bu yasanın çıkması ile birlikte, SSM’nin lağvedilmesi ve askere bağlı olarak görev yapan MSB Müsteşarlığına bağlanması planları yapılmaktadır. Böyle bir planın gerçekleşmesi ise, silah tedarikindeki şeffaflık ve hesap verilebilirlik anlayışını oldukça geriye götürecektir.

ŞEMA 15: TÜRK HAVA KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI

Kutu 7:

2005-2023 yıllarını kapsayan ve Hazine garantili yabancı devlet kredisi ya da MSB bütçesinden karşılanması öngörülen bazı projeler aşağıdadır. Bu projelerin toplam maliyetinin 9.8 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

- 4 adet Ay Sınıfı Denizaltı Modernizasyonu
- 4 adet yeni Tip Denizaltı İnşaatı
- THKK envanterindeki 48 adet F-4 uçağının da modernize edilmesi
- 4 adet Uzun Menzilli Bölge Hava Savunma Sistemi
- 3 adet Türk Tipi Fırkateyn (TF-2000)
- 4 adet Geliştirilmiş Hava/Füze Savunma Sistemi
- *120 adet Yeni Nesil Muharip Savaş Uçağı (JSF).

*ABD'nin önderliğinde geliştirilmekte olan bu projede, Amerikan Lockheed Martin firması, Türkiye'ye Eurofighter alması için baskı yapan Avrupalı rakiplerine karşı ön almak için Türk sanayiine 5 milyar dolara kadar çıkabilecek yerli katkı vermeyi önermiştir. Türkiye'ye 10 milyar dolara mal olması beklenen proje çerçevesinde bu miktarın yarısının yerli sanayiinin güçlendirilmesi için önerilmesi, savunma sanayii alt yapısının güçlendirilmesi ve proje üretmeyen bazı atıl firmaların kapanmasıyla sonuçlanabilecektir.

2011 ile 2023 yılların arasında envantere girmesi beklenen bu savaş uçakları F-16 savaş uçaklarının yerine geçecektir.

2005-2014 yılları arasında SSDF'den tedarik edilecek sözleşmeye bağlanması planlanan projeler aşağıdadır;

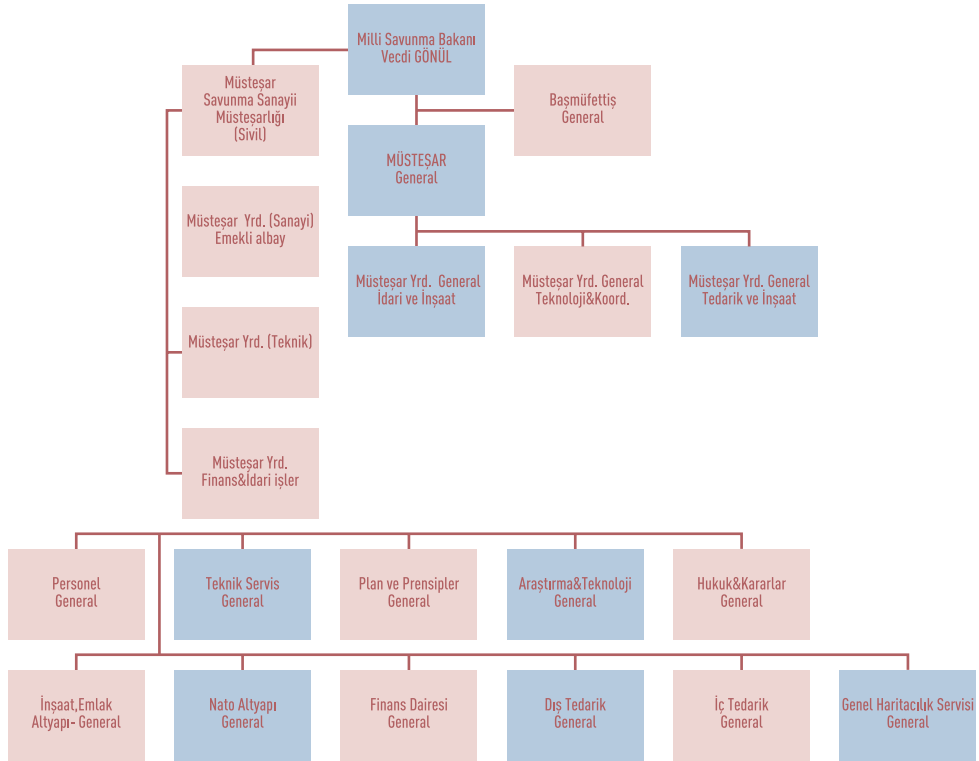
- İlk aşamada 50 adet saldırı helikopteri tedariki
- 250 adet milli imkanlarla tank üretimi
- 298 adet ara nesil tank tedariki (Almanya Kasım 2005'te imzalanan bir anlaşma ile kullanılmış Leopard 2 tanklarını Türkiye'ye vermeyi kabul etti)
- 56 adet Alçak İrtifa Hava Savunma Sistemi
- 55 adet Genel Maksat helikopteri
- 7 adet Milli Karakol Gemisi (Mil Gem- Azami yerli sanayii kullanılarak yapımı)
- 12 adet ilave Deniz Helikopteri (Sea Hawk- Amerikan Sikorsky firması) Amerikan Eximbank kredisizle satın alınması
- 16 adet Yeni Tip Karakol Botu
- 10 adet Deniz Karakol Uçağı
- 1 adet Denizaltı Kurtarma Gemisi
- 1 adet Havuzlu Çıkarma Gemisi
- 55 adet Temel Eğitim Uçağı
- 1 adet Keşif Gözetleme Uydusu
- 2 adet İhbar İkaz Uydusu
- 3 Sistem+10 Uçaklık İnsansız Hava Aracı

ŞEMA 16: TÜRK HAVA KUVVETLERİ KOMUTANLIĞINA BAĞLI DİĞER KURULUŞLAR

* Genelkurmay Başkanlığı

ŞEMA 17: MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI

TABLO 1: GENEL BÜTÇE KAPSAMINDAKİ KAMU İDARELERİNİN ÖDENEKLERİ (YTL)

	2005 B.Ö.	2006 T	2007 T	2008 T
1 Cumhurbaşkanlığı	31.067.570	32.589.000	34.884.000	36.021.000
2 Türkiye Büyük Millet Meclisi	282.466.549	340.866.000	345.148.475	331.164.356
3 Anayasa Mahkemesi	8.359.502	19.687.000	24.196.470	24.289.918
4 Yargıtay	29.437.958	32.499.000	33.994.903	35.244.689
5 Danıştay	19.715.593	21.954.000	23.834.000	24.694.350
6 Sayıştay	54.231.715	54.431.000	58.151.447	60.318.974
7 Başbakanlık	936.431.161	1.317.236.150	1.418.268.606	1.506.744.460
8 Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı	296.108.500	352.570.000	395.231.050	409.601.400
9 Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği	11.739.574	10.971.000	12.370.350	12.811.200
10 Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müd.	41.522.635	43.272.000	45.778.300	47.585.250
11 Devlet Personel Başkanlığı	10.005.442	8.947.000	9.703.400	9.988.450
12 Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu	0	9.235.000	9.971.900	10.190.500
13 Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı	117.183.597	264.068.000	282.535.740	291.454.665
14 Hazine Müsteşarlığı	61.149.009.043	51.757.408.000	48.520.747.976	43.346.129.306
15 Dış Ticaret Müsteşarlığı	76.729.633	84.646.000	95.320.450	98.701.700
16 Gümrük Müsteşarlığı	200.514.878	186.220.000	191.496.700	196.942.600
17 Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı	52.077.764	55.935.000	59.995.992	62.166.560
18 Diyanet İşleri Başkanlığı	1.125.744.626	1.308.187.000	1.291.005.040	1.340.337.787
19 Özürlüler İdaresi Başkanlığı	3.616.885	3.507.100	3.684.450	3.817.250
20 Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müd.	2.737.819	3.781.000	3.648.150	3.762.200
21 Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü	959.561	1.606.750	1.482.850	1.534.950
22 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müd.	0	1.947.000	2.051.700	2.132.400
23 Sosyal Hizmetler ve Ç.E.K. Genel Müdürlüğü	349.420.756	512.084.000	542.576.300	577.084.200
24 Avrupa Birliği Genel Sekreterliği	4.917.228	9.362.000	10.013.150	10.410.660
25 Adalet Bakanlığı	1.600.220.956	1.771.982.000	1.943.735.715	1.924.403.828
26 Milli Savunma Bakanlığı	10.976.455.418	11.877.533.000	12.462.521.205	12.943.620.385
27 İçişleri Bakanlığı	790.717.345	917.872.000	957.127.735	991.356.666
28 Jandarma Genel Komutanlığı	2.371.673.385	2.571.561.000	2.734.849.940	2.835.080.780

TABLO 1: GENEL BÜTÇE KAPSAMINDAKİ KAMU İDARELERİNİN ÖDENEKLERİ (YTL) (devam)

29	Emniyet Genel Müdürlüğü	4.236.257.718	4.804.713.000	4.894.677.750	5.068.236.720
30	Sahil Güvenlik Komutanlığı	174.658.857	194.459.000	206.070.755	211.996.155
31	Dışişleri Bakanlığı	580.565.420	633.079.000	666.823.800	688.552.150
32	Maliye Bakanlığı	27.489.625.953	33.373.367.352	33.091.138.230	34.624.469.954
33	Gelir İdaresi Başkanlığı	0	2.605.564.200	2.736.594.200	2.842.349.850
34	Milli Eğitim Bakanlığı	14.835.422.184	16.568.145.500	17.764.811.060	18.551.797.874
35	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	695.572.988	774.266.000	865.585.900	897.560.750
36	Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü	286.843.929	356.240.000	344.319.150	311.939.200
37	Karayolları Genel Müdürlüğü	3.482.771.334	3.963.346.000	3.797.800.000	3.789.957.000
38	Sağlık Bakanlığı	5.447.962.016	7.477.471.000	6.104.957.550	6.410.666.850
39	Ulaştırma Bakanlığı	670.067.931	989.878.000	1.223.738.850	1.456.390.150
40	Denizcilik Müsteşarlığı	44.813.060	49.919.000	53.798.450	55.040.050
41	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	4.414.428.567	5.156.602.000	5.382.971.010	5.596.158.732
42	Tarım Reformu Genel Müdürlüğü	27.005.014	38.060.000	33.184.430	33.291.900
43	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	65.053.650	76.081.750	19.291.683.850	22.094.185.950
44	Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı	12.645.412.898	13.505.231.250	0	0
45	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	280.277.654	310.597.000	330.994.600	340.975.040
46	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	248.679.730	280.254.000	263.332.341	275.104.832
47	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü	3.634.289.847	3.789.577.000	4.046.371.750	4.164.717.750
48	Petrol İşleri Genel Müdürlüğü	3.832.763	3.920.000	3.703.800	3.825.200
49	Kültür ve Turizm Bakanlığı	643.190.158	712.381.000	756.570.571	798.148.616
50	Çevre ve Orman Bakanlığı	440.427.169	438.502.000	468.181.958	486.292.911
51	Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü	78.553.384	87.517.000	104.047.450	106.316.300
52	Orman Genel Müdürlüğü	371.659.285	386.977.000	391.491.250	406.013.350
Genel Bütçe Toplamı		161.340.438.607	170.148.107.058	174.337.176.076	176.351.579.776
Özel Bütçe Toplamı		9.463.775.026	11.302.981.361	11.768.081.706	12.281.046.248
Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar Toplama		486.124.112	541.141.341	463.880.041	488.212.491
Toplam		171.290.337.745	181.992.229.760	186.569.138.453	189.120.838.515
Hazine Yardımı		7.341.136.024	7.652.237.552	8.052.458.117	8.479.398.623
Merkezi Yönetim Bütçe Toplamı		163.949.201.721	174.339.992.208	178.516.680.336	180.641.439.892

Not: B.Ö.= Başlangıç Ödeneği, T= Teklif

Kaynak: Maliye Bakanlığı internet sitesi

TABLO 2: MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI 2006 YILI BÜTÇE TEKLİFİ İLE 2007-2008 YILLARI BÜTÇE TAHMİNLERİNİN EKONOMİK SINIFLANDIRMAYA GÖRE DAĞILIMI VE 2006 YILI BÜTÇE TEKLİFİNİN 2005 YILI BÜTÇESİ İLE MUKAYESESİ

KODU	AÇIKLAMA	2005YILI BÜTÇESİ	2006 YILI BÜTÇE TEKLİFİ	FARK	FARK %*SI	2007 YILI BÜTÇE TAHMİNİ	2008 YILI BÜTÇE TAHMİNİ
01	Personel Giderleri	3.849.257.000	4.314.125.000	454.868.000	12.08	4.605.705.300	4.782.942.050
1	Memurlar	3.061.500.000	3.392.205.000	330.705.000	10.80	3.641.042.100	3.782.678.550
2	Sözleşmeli Personel	4.587.000	2.760.000	-1.827.000	-39.83	2.962.450	3.077.650
3	İşçiler	689.420.000	790.160.000	100.740.000	14.61	823.238.000	853.337.000
4	Geçici Personel	2.000.000	2.000.000	0	0.00	2.146.700	2.230.200
5	Diğer Personel	91.750.000	127.000.000	35.250.000	38.42	138.316.050	141.618.650
02	Sosyal Güvenlik Kurumlarına Devlet Primi Giderleri	590.475.000	681.104.000	90.629.000	15.35	822.184.100	844.935.300
1	Memurlar	460.000.000	515.750.000	55.750.000	12.12	649.001.600	674.247.650
2	Sözleşmeli Personel	2.233.000	354.000	-1.879.000	-84.15	568.750	590.850
3	İşçiler	122.000.000	143.000.000	21.000.000	17.21	149.000.000	155.000.000
4	Geçici Personel	42.000	0	-42.000	-100	0	0
5	Diğer Personel	6.200.000	22.000.000	15.800.000	254.84	23.613.750	15.098.800
03	Mal ve Hizmet Alım Giderleri	6.189.475.000	6.572.475.000	383.000.000	6.19	6.716.700.000	6.985.379.000
2	Tüketime Yönelik Mal ve Malzeme Alımları	5.271.709.760	5.644.973.138	373.263.378	7.08	5.900.420.147	6.137.276.954
3	Yolluklar	144.092.930	149.918.339	5.825.409	4.04	158.422.943	162.679.881
4	Görev Giderleri	17.950.430	17.611.365	-339.065	-1.89	18.403.871	19.140.024
5	Hizmet Alanları	300.516.465	309.822.924	9.306.459	3.10	323.764.942	338.718.538
6	Temsil ve Tanıtma Giderleri	4.217.580	4.898.826	681.246	16.15	4.976.917	5.175.993
7	Menkul Mal Alım, Bakım ve Onarım Giderleri	105.020.310	112.511.157	7.490.847	7.13	117.484.400	122.183.780
8	Gayrimenkul Mal Bakım ve Onarım Giderleri	103.492.525	90.264.251	-13.228.274	-12.78	93.376.780	96.271.850
9	Tedavi ve Cenaze Giderleri	242.475.000	242.475.000	0	0.00	101.850.000	105.935.000
05	Cari Transferler	342.360.000	298.929.000	-43.431.000	-12.69	312.380.805	324.876.035
2	Hazine Yardımları	267.600.000	224.737.000	-42.863.000	-16.02	234.850.164	244.244.171
3	Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlara Yapılan Transferler	50.000	50.000	0	0.00	52.250	54.340
4	Hane Halkına Yapılan Transferler	10.710.000	10.697.000	-13.000	-0.12	11.178.367	11.625.499
5	Yurtdışına Yapılan Transferler	64.000.000	63.445.000	-555.000	-0.87	86.300.024	68.952.025
04	Sermaye Giderleri	5.500.000	10.900.000	5.400.000	98.18	5.551.000	5.488.000
1	Mamul Mal Alımları	5.500.000	6.000.000	500.000	9.09	5.261.000	5.270.000
7	Gayrimenkul Büyük Onarım Giderleri	0	4.500.000	4.500.000	100.00	290.000	218.000
9	Diğer Sermaye Giderleri	0	400.000	400.000	100.00	0	0
	Toplam	10.977.067.000	11.877.533.000	900.456.000	8.20	12.462.521.205	12.943.620.385

Kaynak: Millî Savunma Bakanlığı

TABLO 3: 2004 YILI ASKER MAAŞLARI

UNVAN/DERECE	DRC	GRV YERİ	NET MAAŞ
Genel Kurmay Başkanı	1/4		5.465,95
Kara Kuv. Komutanı	1/4		4.256,22
Deniz Kuv. Komutanı	1/4		4.256,22
Hava Kuv. Komutanı	1/4		4.611,03
Orgeneral	1/4	K	3.902,79
Korgeneral	1/4	K	3.370,51
Korgeneral	1/4	P	3.971,46
Korgeneral	1/4	D	3.262,97
Tümgeneral	1/4	K	3.123,03
Tümgeneral	1/4	P	3.818,63
Tümgeneral	1/4	D	3.110,14
Tümgeneral	1/4	T	3.096,02
Tuğgeneral	1/4	K	2.924,94
Tuğgeneral	1/4	P	3.696,27
Tuğgeneral	1/4	D	2.987,79
Tuğgeneral	1/4	H-BŞK	3.529,14
Tuğgeneral	1/4	T	2.892,08
Kıdemli Albay	1/4	K	2.554,00
Kıdemli Albay	1/4	P	3.363,21
Kıdemli Albay	1/4	H-ÜYE	2.824,80
Kıdemli Albay	1/4	T	2.459,14
Albay	1/4	K	2.316,69
Albay	1/4	P	3.201,63
Albay	1/4	D	2.493,14
Albay	1/4	H	2.806,66
Albay	1/4	T	2.213,05
Yarbay	1/1	K	1.974,97
Yarbay	1/1	P	2.878,85
Yarbay	1/1	D	2.165,06
Yarbay	1/1	H-3 YIL	2.340,30
Yarbay	1/1	T	1.884,36

TABLO 3: 2004 YILI ASKER MAAŞLARI

UNVAN/DERECE	DRC	GRV YERİ	NET MAAŞ
Kıdemli Binbaşı	2/1	K	1.567,48
Kıdemli Binbaşı	2/1	P	2.425,92
Kıdemli Binbaşı	2/1	D	1.748,11
Kıdemli Binbaşı	2/1	H	1.892,43
Kıdemli Binbaşı	2/1	T	1.465,75
Binbaşı	3/1	K	1.492,46
Binbaşı	3/1	P	2.335,75
Binbaşı	3/1	D	1.677,62
Binbaşı	3/1	H	1.586,82
Binbaşı	3/1	T	1.386,22
Kıdemli Yüzbaşı	4/1	K	1.350,47
Kıdemli Yüzbaşı	4/1	P	2.178,61
Kıdemli Yüzbaşı	4/1	D	1.555,70
Kıdemli Yüzbaşı	4/1	H	1.509,06
Kıdemli Yüzbaşı	4/1	T	1.330,11
Yüzbaşı	5/1	K	1.295,37

Tablo 4:**SSM'in kurulduğu 1985 yılından 2001 yılına kadar yurt dışı hazır alım projelerinin dağılımı**

Sistemler	Adet	Milyon \$	% (\$)
Kara Araçları Projeleri	2	94.4	3%
Hava Araçları Projeleri	11	2296.4	85%
Elektronik Sistem Projeleri	3	18.18	1%
Deniz Araçları Projeleri	3	300.29	11%
Toplam	19	2709.3	100.0

Kaynak: Alper Köse – SSM uzmanı. Bu tablo, SSM'nin 10-11 Aralık 2002 yılında Ankara'da düzenlediği Savunma Sanayiinde Stratejik İlişkiler Sempozyumu Tebliğ Kitabı'ndan alınmıştır

SSM'nin 1985 yılında kuruluşundan 2001 yılına kadar tedarik modellerinin ana sistem projelerine göre dağılımı (Milyon \$)

Modeller/Sistemler	Hava	Kara	Deniz	Elektronik	Toplam
Yurtiçi Geliştirme ve Üretim	63.9	166.76	115.5	72.6	418.76
Ortak Geliştirme ve Yurtiçi Üretimi	94.7	603.4	0	190.4	888.5
Korsorsiyum	1500	0	0	0	1500
Lisanslı Üretim	0	125.8	0	431	556.8
Yurtiçi Üretim	1379.8	1117.1	625	8.2	3130.1
Ortak Yatırım Şirketinde Üretim	530	1,670	0	828.5	3028.5
Yurt dışı Hazır Alım	2296.4	94.4	300.29	18.18	2709.3
Toplam	5864.8	3777.46	1040.79	1548.88	12231.93
%	47	31	9	13	

Kaynak: Alper Köse

SSM'nin 1985 yılında kuruluşundan 2001 yılına kadar tedarik modellerinin ana sistem projelerine göre dağılımı

Modeller/Sistemler	Hava	Kara	Deniz	Elektronik	Toplam
Yurtiçi Geliştirme ve Üretim	2	2	4	6	14
Ortak Geliştirme ve Yurtiçi Üretimi	1	2	0	1	4
Konsorsiyum	1	0	0	0	1
Lisanslı Üretim	0	5	0	3	8
Yurtiçi Üretim	7	2	1	1	11
Ortak Yatırım Şirketinde Üretim	1	2	0	3	6
Yurt dışı Hazır Alım	11	2	3	3	19
Toplam	23	15	8	17	63
%	37	24	13	27	

Kaynak: Alper Köse, SSM 2002 Tebliğ Kitabı

İbrahim Cerrah*

Arka Plan

İç güvenlik sektörü, genel ve özel kolluk olmak üzere ikili bir yapı göstermektedir. Genel kolluk 'polis,' 'jandarma' ve 'sahil güvenlik' olmak üzere üç resmi 'kolluk' (*law enforcement*) kurumundan oluşmaktadır. Bunlardan ilki olan polis teşkilatı İngiltere ve Fransa gibi Avrupa ülkelerinde Sanayi Devrimi'nin sonucu olarak kurulan 'modern polis' teşkilatlarının Osmanlı döneminde Türkiye'ye yansması olarak 1845 yılında kurulmuştur.¹ İç güvenlik sektörünü oluşturan üç kurumdan ikisi olan jandarma ve sahil güvenlik teşkilatları, askerî nitelikli kurumlar olup, bir taraftan Türk Silahlı Kuvvetleri yapılanması içinde yer alırken, diğer yandan görevleri bakımından İçişleri Bakanlığına bağlı olarak çalışmaktadırlar. Polis teşkilatı ise Emniyet Genel Müdürlüğü yapılanmasıyla İçişleri Bakanlığının çatısı altında yer almaktadır. Burada değinilen üç ayrı genel kolluğun dışında 10.06.2005 tarihinde yasalaşan 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun ile Özel Güvenlik teşkilatlarının kurulabilmesinin yolu açılmıştır.

Türk mülki idari sistemi ve onun 'kolluk' birimleri olan polis ve jandarma teşkilatlarının gerek kurumsal yapılanmaları ve gerekse işlevlerinin belirlenmesinde Fransız mülki idari sistemi ve iç güvenlik sisteminin etkileri görülmektedir. Bu modele göre 'şehir' olarak tanımlanan yerleşim birimleri polisin görev alanına girmekteyken, bunun dışında kalan köy ve kırsal alan, jandarma

teşkilatının görev alanına girmektedir. Ancak Sanayi Devrimi sonrası Avrupa'da ortaya çıkan bu yapılanma ve görev bölümünün son yıllarda birçok Avrupa ülkesinde gerçekleşen reformlar sonucunda gerek kurumsal yapılanma ve gerekse hizmet niteliği açısından bir evrim süreci geçirerek değişime uğradığı da görülmektedir.

1829 yılında Londra'da kurulan ve modern polisin başlangıcı olarak kabul edilen Londra Metropolitan Polisi her ne kadar askerî nitelikten uzak ve sivil otoritenin denetiminde bir iç güvenlik teşkilatı olarak kurulmuşsa da İngiliz polisinin çağdaş anlamda demokratikleşmesi ve kamu 'hizmeti' yaklaşımını benimsemesi ancak 1990'lı yıllarda gerçekleşmiştir. Bu durum kıta Avrupa'sının diğer ülkelerinde de benzer şekilde gerçekleşmiş olup, modern polis teşkilatlarının giderek daha fazla demokratikleşmesi ve sivil denetime açılması halen devam etmekte olan bir süreçtir.

Kurumsal yapılanma

Merkezi bir yapılanmaya sahip olan Türk mülki idari sisteminin içinde yer alan polis teşkilatı da doğal olarak bu merkezi yapılanmanın bir parçasıdır. Ancak, Batılı merkezi yönetim modelleriyle kıyaslandığında, merkezi olmanın daha da ilerisinde bir "aşırı merkezi" yapılanmadan söz etmek gerekmektedir. Öte yandan, Türk polis teşkilatı ilk bakışta ABD'nin merkezi yapılanmaya sahip federal güvenlik kurumlarını anımsatsa da, ulusal düzeydeki kolluk teşkilatlarının (polis, jandarma ve sahil güvenlik) dışında ve altında hiçbir yerel kolluk kurumu bulunmadığından merkezi federal kurum yapılanmasından çok farklıdır. Kurum yapılanması 'merkez' ve 'taşra'

* Doç. Dr., Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müdürü

1 Polis teşkilatından bir yıl sonra 16 Şubat 1846 tarihinde kurulan Zaptiye Müşiriyeti Jandarma teşkilatının başlangıcı olarak kabul edenler de olmakla beraber, Jandarmanın kolluk hizmeti üreten askerî bir örgüt olarak 1839 yılında kurulduğu kabul edilmektedir. Bkz. Jandarma Genel Komutanlığı, *Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi* (Ankara, 2002).

olmak üzere iki kategoriye ayrılır. Merkezde Emniyet Genel Müdürlüğü olarak İçişleri Bakanlığı çatısı altında olan polis teşkilatı, taşrada il ve ilçe yönetim yapılanması içinde vali ve kaymakamlara bağlı olarak çalışır. İl ve ilçelerin güvenlik ve esenliğinden birinci derecede sorumlu olanlar, kolluk birimleri olmayıp, mülki idari amirleridir. Yürürlükteki mevzuat ve uygulamaya göre polis teşkilatının merkezi ve yerel yapılanması, mülki idari sistemin bir parçası olarak ve 'sivil otoritenin emri ve denetiminde' görev yapan bir kolluk kurumudur. Polisin il düzeyindeki sivil amiri valiler, ilçe düzeyinde ise kaymakamlardır.

Personel Yapısı

Türk polis teşkilatının çalışanları, 'silahlı ve üniformalı' personeli içeren 'Emniyet Hizmetleri Sınıfı' (EHS) ve 'sivil' personel olmak üzere iki genel kategoriye ayrılmaktadır.

EMNİYET HİZMETLERİ SINIFI VE SİVİL PERSONEL SAYISI TOPLAMI		
EMNİYET HİZMETLERİ SINIFI	SİVİL PERSONEL	TOPLAM
175.058	17.715	192.773

Emniyet Hizmetleri Sınıfı dışında kalan ve ağırlıklı olarak 'yardımcı hizmetli' ve 'genel idari hizmetli' kadrosunun teşkil ettiği tüm sivil personelin (17.715) üniformalı personel sayısına (175.058) oranı ise yüzde 11 civarında olup, görev tanımlaması ve sayıları ise şöyledir:

EMNİYET TEŞKİLATI SİVİL PERSONELİNİN GÖREV NİTELİKLERİ	
Akademik kadro (öğretim üyeleri)	123
Eğitim öğretim hizmetleri	90
Sağlık hizmetleri	343
Genel idari hizmetler	3466
Teknik hizmetler	243
Yardımcı hizmetli	12.215
İşçi	1235
Sivil Personel Toplamı:	17.715

Güvenlik hizmetlerinde görev yapan üniformalı kadın personel sayısının erkek personele oranı, rütbelere göre dağılımı ve yükselme şansları ve yine teşkilat içinde görev yapan sivil personelin rütbeli personele oranı ve bunların etkili konumlarda olup olmadıkları demokratik polislik için önemli sayılan kriterler arasındadır. Yukarıdaki rakamlar, bu standartlar da göz önüne alınarak analiz edilebilir.

Ancak Türkiye'de iç güvenlik personelinin sayıları ve her birinin hizmet ettiği vatandaş sayısı (iç güvenlik personeli) gibi konular analiz edildiğinde, aynı hizmeti gören ve her ikisi de tamamen askerî birer kurum olan Jandarma ve Sahil Güvenlik Komutanlıklarının personelinin de bu rakamın içine dahil edilmesi gerekir.

Jandarma personeli sayısının 280 bin dolayında olduğu bilinmektedir. Ancak, gayri resmi rakamlara göre bu sayının 300 binin üzerinde olduğu da ileri sürülmektedir. Mevcut Jandarma personelinin yüzde 80'i profesyonel meslek mensubu olmayıp zorunlu askerlik hizmetini yerine getiren erlerden oluşmaktadır. Yine resmi rakamlara göre sayıları 2200 olan Sahil Güvenlik personelinin çoğunluğu, tıpkı Jandarmada olduğu gibi, zorunlu askerî hizmetini yapan erlerden oluşmaktadır.

Yukarıdaki rakamlardan sadece polis sayısı (175.000) esas alındığında ilk olarak, yaklaşık 382 kişiye 1 polis düştüğü görülmektedir. Ancak, bu

KOLLUK PERSONELİNİN TOPLAM SAYISI VE ÜLKE NÜFUSUNA ORANI	
Polis ²	175.000
Jandarma	280.000
Sahil güvenlik	2.200
Toplam kolluk mensubu	457.200
Türkiye'nin toplam nüfusu	67.000.000
Bir kolluk mensubuna düşen vatandaş sayısı	146 vatandaşa 1 kolluk (polis ve asker)

2 Bu tabloda yer alan polis sayısı ve ülke genel nüfus sayısındaki küsuratlar kaldırılarak rakamlar yuvarlanmıştır.

sayıya iç güvenlik hizmeti (polislik) üreten askerî kurumlar olan Jandarma (280.000) ve Sahil Güvenlik teşkilatlarının personelinin (2200) de ilave edilmesi durumunda bu sayı 146 kişiye 1 iç güvenlik görevlisi olarak değişebilmektedir.³

Yukarda toplamları verilen sivil ve askerî kolluk sayısı (457.200) toplamı ülke nüfusuna (67.000.000) bölündüğünde 146 kişiye bir kolluk mensubu düşmektedir. Her ne kadar ilk bakışta bu rakam Avrupa ülkelerindeki ortalamalara göre çok yüksek gibi görünse de, kentsel alanda görev yapan polis sayısı (175.000) kent nüfusuna (44.000.000) bölündüğünde 251 kişiye 1 polis düşmektedir. Ülkenin toplam nüfusunun yüzde 66'sını oluşturan 44 milyon insanın kentlerde yaşadığı düşünülerek bu insan sayısı polis sayısına bölündüğünde, kentlerde görev yapan polis sayısının kırsal alan kolluk gücü olan jandarmaya göre çok yetersiz olduğu görülmektedir. Buna ilave olarak kent nüfusunun yoğunluğu, kentlerde işlenen suçların çokluğu ve kırsal nüfusun büyük bir kısmının eğitim, iş ve seyahat amaçlı olarak kentlerle bağlantılı olduğu ve günün büyük bir kısmını kent alanları içinde geçirdiği hesap edildiğinde polisin iş yükünün ağırlığı ve mevcut polis sayısının yetersizliği daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Jandarma personelinin görev alanı olan kırsal alanda yaşayan nüfus ise 23 milyon olup bu da ülke toplam nüfusunun yüzde 34'ünü oluşturmaktadır. Toplam mensupları 282.200 civarında olan askerî güvenlik personelinin (Jandarma) sayısı görev alanı olan kırsal nüfusa (23.000.000) bölündüğünde 81 kişiye bir asker (Jandarma) personeli düşmektedir.

TÜRK POLİS TEŞKİLATININ EHS PERSONELİNİN CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI

EHS (EKEK PERSONEL-TÜM RÜTBELER)	EHS (BAYAN PERSONEL-TÜM RÜTBELER)
165.524	9534

³ Bir kolluk mensubunun (polis, jandarma ve sahil güvenlik personeli) kaç vatandaşa hizmet ettiğinin hesaplanmasında Devlet İstatistik Enstitüsü kayıtlarında yer alan 2000 yılı nüfus sayımının sonucu olan 67. 853. 315 esas alınmıştır.

KOLLUK (POLİS VE ASKER) MENŞUPLARININ TOPLAM SAYISI VE NÜFUSA DAĞILIMI

POLİS SAYISI	HİZMET ETTİĞİ NÜFUS	NÜFUS ORANI	NÜFUSA DÜŞEN KOLLUK
175.000	44 milyon	% 66	251 vatandaşa 1 polis
JANDARMA SAYISI	HİZMET ETTİĞİ NÜFUS	NÜFUS ORANI	NÜFUSA DÜŞEN ASKER
280.000	23 milyon	% 34	82 vatandaşa 1 asker

Emniyet Hizmetleri Sınıfı (EHS) kategorisinde çalışan toplam mensubu 175.500 olan polis teşkilatı içindeki kadın sayısı 9500'dür. Bu sayının erkek personele oranı yüzde 5.4 civarındadır. Kadın personel sayısında her ne kadar son yıllarda bir artış görülse de bu rakamın erkek personele oranla yüzdesi oldukça düşüktür. Kadın personel sayısının 9017'si rütbesiz polis memurudur. En üst rütbe olan 1. sınıf emniyet müdürü rütbesinde sadece bir kadın bulunmaktadır. Polis memurları sayısının dışında kalan ve her rütbede farklı sayılarda olan rütbeli kadın personel sayısının toplamı ise 518'dir.

Teşkilatta kadın görevli sayısının azlığı sadece 'cinsiyet ayrımı' açısından değerlendirilmemektedir. Polislerin görev yaptığı mekânlarda, üniformalı veya sivil bayan personelin kurum kültürüne ve bu mekânlardaki iş ortamına olumlu etkileri de bulunmaktadır. Öte yandan, polislik görevleri dışında kalan hizmetlerde gerekli sayıda sivil personel istihdam edilmesi, bir yandan üniformalı personelin daha etkin ve verimli istihdam edilmesi açısından gerekli iken, öte yandan polisin bulunduğu mekânları vatandaşlar açısından daha rahat edilebilen ortamlara dönüştürecektir. Polisin faaliyet gösterdiği mekanlarda işi olan vatandaşların oralarda toplumsal yapının doğal bir yansıması olarak makul sayıda 'erkek-kadın' ve 'sivil ve resmi' personeli beraberce çalışıyor görmeleri polis mekânlarını halka daha açık ve ulaşılabilir mekanlara dönüştürecektir.

Merkez Teşkilatının Yapılanması (Emniyet Genel Müdürlüğü)

Emniyet Genel Müdürlüğü olarak adlandırılan merkez teşkilatı, İçişleri Bakanlığına bağlıdır.

ŞEMA 1: EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜNÜN KURUM ŞEMASI

*APK (Araştırma, Planlama ve Koordinasyon)

Aşağıda isimleri yazılı olan daire başkanlıkları 5 Genel Müdür Yardımcılığı aracılığı ile Emniyet Genel Müdürlüğü makamına bağlıdır.

EGM Teşkilatı bünyesinde yer alan daire başkanlıkları:

Ana Komuta ve Kontrol Merkezi Dairesi, Arşiv Dokümantasyon Dairesi, Asayiş Dairesi, Bilgi İşlem Dairesi, Dış İlişkiler Dairesi, Eğitim Dairesi, Güvenlik Dairesi, Haberleşme Dairesi, Havacılık Dairesi, İdari ve Mali İşler Dairesi, İkmal ve Bakım Dairesi, İnşaat Emlak Dairesi, İnterpol Dairesi, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Dairesi, Koruma Dairesi, Kriminal Polis Laboratuvarları Dairesi, Personel Dairesi, Sağlık İşleri Dairesi, Sivil Savunma Uzmanlığı Sosyal Hizmetler Dairesi, Strateji Geliştirme Dairesi, Terörle Mücadele Harekât Dairesi, Trafik Eğitim ve Araştırma Dairesi, Trafik Planlama ve Destek Dairesi, Trafik Uygulama ve Denetleme Dairesi, Yabancılar Hudut İltica Dairesi ve Trafik Araştırma Merkezi Müdürlüğü.

Emniyet Genel Müdürü, genelde sivil kökenli bürokrat olan valiler arasından atanır. Askerî müdahaleler sonrasında asker kökenli genel müdürler atandığı gibi, son yıllarda bazı polis kökenli valilerin emniyet genel müdürü olduğu da görülmüştür. Emniyet Genel Müdürü üçlü kararname ile, İçişleri Bakanın teklifi, Başbaka-

nın önerisi ve Cumhurbaşkanının onayı ile atanır. Görev süresi, önceden belirlenmiş bir zaman dilimiyle sınırlı değildir.

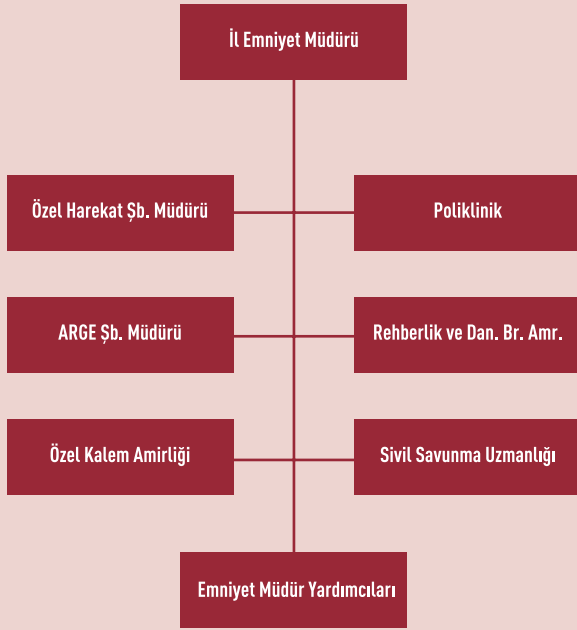
Emniyet Genel Müdürlüğü'nün merkez yapılanmasındaki hizmetler, Daire Başkanlıkları bünyesinde yürütülür. Daire Başkanları tarafından yürütülen hizmetler beş (5) genel müdür yardımcısı aracılığı ile Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlıdır. Her Genel Müdür Yardımcısı belli sayıda Daire Başkanlığının hizmetlerinden sorumludur. Şema 1'de isimleri yer alan daire başkanlıkları kendi içlerinde şubeler ve bürolardan oluşmaktadır (şube ve büro isimleri şemada gösterilmemiştir). Merkez teşkilatı sürekli olarak büyümekte olup, yapısında zaman zaman değişiklikler yapılarak bazı yeni daireler kurulduğu gibi, birkaç dairenin tek isim altında birleştirildiği de görülmektedir.

Taşra Teşkilatının Yapılanması (İl Emniyet Müdürlükleri)

Yönetim yapılanması açısından Türkiye 81 ile bölünmüştür. Her il kendi içinde ilçe, belde, köy ve mahalle olarak alt yerleşim birimlerine sahiptir. Merkezi yönetimin ildeki temsilcisi vali, ilçedeki temsilcisi ise valilere bağlı olarak görev yapan kaymakamlardır. Vali ve kaymakamlar merkezi siyasi yönetim (hükümet) tarafından ve Cumhurbaşkanının onayı ile atanırlar. Merkezi yönetimin ildeki atanmış temsilcileri olan valiler, iller ve bu illere bağlı ilçelerdeki tüm kamu hizmet kurumlarını 'izlemek' ve 'denetlemek' sorumludurlar.

Mülki idari sistemin bir parçası olan ve polis gibi bir iç güvenlik birimi işlevi gören Jandarma teşkilatının da tıpkı polis gibi vali ve kaymakamların emir ve denetimi altında olmaları gerekmektedir. Ancak, daha sonraki bölümlerde de görüleceği gibi askerî bir kurum olan Jandarma ve Sahil Güvenlik teşkilatlarının tam olarak sivil otoritenin emri altında olmadığı görülmektedir. Sivil otoritenin emrinde olma ifadesiyle burada 'disiplin,' 'sivil' ve 'atama' gibi konularda sivil otoritenin yetkili olması kast edilmektedir. Öte yandan, demokratik yönetimlerde

ŞEMA 2: İL EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ KURUM ŞEMASI

Bir ildeki il emniyet müdür yardımcılarının sayısı her ilin nüfus yoğunluğuna göre değişebilmektedir. Aşağıda adları yazılı olan şube müdürlükleri emniyet müdür yardımcılığıyla il müdürüne bağlıdır.

İl Emniyet Müdürlüğü bünyesinde yer alan şube müdürlükleri:

Genel Denetleme ve Disiplin, İstihbarat, İnterpol, Asayiş, Güvenlik, Terörle Mücadele, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele, Çevik Kuvvet, Olay Yeri İnceleme ve Kimlik Tespit, İkmal, Evrak Arşiv, Muhabere, Elektronik, Emniyet Komuta Kontrol Merkezi, Koruma, Sosyal Hizmetler, Trafik Tescil, Trafik Denetleme, Bölge Trafik Denetleme, Ruhsat Tebligat İşlemleri, Turizm, Foto-Film, Pasaport, Yabancılar, Hassas Bölgeleri Koruma, Özel Güvenlik, Çocuk, Ulaştırma, Bütçe, Hukuk İşleri ve Soruşturma, Basın Protokol ve Halkla İlişkiler, Personel, Eğitim, Bilgi İşlem, İnşaat Emlak, Esenboğa Havalanı Koruma, Deniz Limanı, Kreş ve Gündüz Bakımevi, Bölge Hava Ulaştırma ve Bölge Polis Polikliniği.

önemli bir unsur olan seçilmiş yerel yönetimlerin (belediye başkanları) Türkiye'deki güvenlik hizmetleri üzerinde herhangi bir resmi yetki ve etkisi bulunmamaktadır. Türk polis teşkilatının yapılanmasını çağdaş yönetimlerin iç güvenlik hizmetlerinden ayıran en belirgin özelliklerinden birisi de budur.

Emniyet Genel Müdürlüğü'nün taşradaki (il ve ilçe) kurumsal uzantıları il ve ilçe emniyet müdürlükleridir. Ankara, İstanbul ve İzmir gibi

özel statülü iller dışında kalan diğer il ve ilçe müdürlükleri standart bir kurumsal yapılanmaya sahiptir. (Şema 2) Ancak, il ve ilçelerin nüfusuna bağlantılı olarak gerek personel sayısı ve gerekse kurumsal yapılanması açısından bazı küçük farklılıklar da görülebilir. Merkez ve taşra teşkilatları arasındaki en belirgin farklılık, merkezde daire başkanlığı şeklinde kurumsallaşmış olan hizmetlerin illerde bir alt birim olan şube müdürlüğü, ilçelerde ise büro amirlikleri şeklinde yapılanmış olmasıdır.

Polis Eğitimi

Türk polis eğitimi 'meslek öncesi' ve 'meslek içi' olmak üzere iki genel çerçeve etrafında şekillenmektedir. Meslek içi eğitimler Eğitim Dairesi Başkanlığının koordinasyonunda verilmektedir. Bu daire, Polis Akademisi yapılanmasının dışında olup Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlıdır. Bunun dışında bazı daire başkanlıklarının bünyelerinde meslek içi düzeyinde uzmanlık eğitimi veren Türkiye Uluslararası Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Akademisi (*Turkish International Academy Against Drugs and Organized Crime - TADOC*) ve Suç Araştırma ve Soruşturma Eğitim Merkezi (SASEM) gibi eğitim kurumları da bulunmaktadır.

Teşkilatın ihtiyacı olan 'memur,' 'amir' ve 'üst düzey yöneticilerine' yönelik meslek öncesi eğitimler ise Polis Akademisi şemsiyesi altında yer alan üç ayrı kurumsal yapılanma altında verilmektedir. Bunlar, memurlar için 2 yıllık Polis Meslek Yüksek Okulları, amirler için 4 yıllık Güvenlik Bilimleri Fakültesi ve üst düzey polis yöneticileri için yüksek lisans ve doktora eğitimi veren Güvenlik Bilimleri Enstitüsüdür. Yukarıdaki üç ayrı eğitim kurumsal yapılanmasını bünyesinde bulunduran Polis Akademisi (Şema 3), 25.04.2001 tarihli ve 4652 sayılı Kanun'la getirilen en son düzenlemeye göre, üniversite düzeyinde bir Yüksek Öğretim Kurumuna dönüşmüştür. Polis Akademisi Başkanı rektör düzeyinde bir yöneticidir.

ŞEMA 3: POLİS AKADEMİSİ GENEL KURUMSAL YAPILANMA ŞEMASI

Ülke genelinde halen eğitim vermekte olan 24 Polis Meslek Yüksek Okulu bulunmaktadır. Öğrenciler, her yıl yapılan üniversite seçme sınavında aldıkları puana göre başvurabilen lise mezunu bay ve bayan adaylar arasından seçilmektedir. Halen bu okullarda yaklaşık 13 bin öğrenci eğitim almaktadır. Bu okullarda 2 yıl süreli olarak temel polis eğitimi verilmekte ve mezunlar polis memuru olarak göreve başlamaktadırlar. Eğitim, ağırlıklı olarak hukuk dersleri, mesleki dersleri (polis bilimleri), polis etiği, bilgisayar, yabancı dil, davranış bilimleri ve halkla ilişkiler gibi sosyal içerikli derslerden oluşmaktadır.

2456 sayılı Kanun'a göre 2001 yılında kurulmuş olan Güvenlik Bilimleri Fakültesi ise 4 yıllık yüksek okul düzeyinde eğitim veren bir Polis Yüksek Öğretim Kurumudur. Bologna süreci bağlamında yeniden yapılandırılan Fakülte eğitimi 2005-2006 eğitim öğretim yılında dönemlik ders sistemine geçmiş ve yapılan kredilendirme sistemiyle Avrupa'daki diğer sivil ve polis yüksek öğretim kurumlarıyla eşdeğer bir statüye kavuşturulmuştur. Dört yıllık teorik, pratik ve staj eğitimi aldıktan sonra mezun olan öğrenciler komiser yardımcısı adayı olarak göreve atanmaktadırlar.

2001 yılındaki yasal düzenlemeyle kurulan Güvenlik Bilimleri Enstitüsü iç güvenlik alanlarında yüksek lisans ve doktora yapmak isteyen, başta teşkilat mensupları olmak üzere, resmi ve sivil tüm adaylara açık bir yüksek öğretim kurumudur. Halen üç anabilim dalı yapılanması altında dört ayrı yüksek lisans programı yürütülmekte olan Güvenlik Bilimleri Enstitüsünün müdürü sivil bir akademisyendir. Enstitü, yüksek lisans programları dışında son beş yıldır emniyet teşki-

latının orta (Emniyet Amiri) ve üst düzey (Emniyet Müdür Yardımcıları) yönetici adaylarına, terfi eğitimleri vermektedir.

Türk polis teşkilatının meslek içi eğitimleri Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı olarak hizmet veren Eğitim Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Eğitim Dairesi Başkanlığı, ihtiyaç duyulan alanlarda ve iletilen talepler doğrultusunda meslek içi eğitim programları düzenlemektedir. Teşkilatın son yıllarda oluşan polis memuru açığını kapatmak için 2005 yılında yapılan 06.05.2005 tarihli ve 5336 sayılı bir yasal düzenlemeyle dört yıllık üniversite mezunu adaylar arasından 6 aylık bir meslek öncesi eğitimle polis memuru alınma yoluna gidilmiştir. Halen eğitim vermekte olan 5 Polis Eğitim Merkezinde yaklaşık 2000 öğrenci eğitim görmektedir.

Son olarak, 1938 yılında kurulan Polis Koleji (Ankara), lise düzeyinde yatılı eğitim veren bir kurumdur. Halen Ankara ve Bursa olmak üzere iki şehirde eğitim vermekte olan Polis Kolejleri, Polis Akademisi ve Eğitim Dairesi gibi doğrudan Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlıdır. Anadolu Lisesi (Fen Lisesi) düzeyinde eğitim veren polis koleji mezunları Polis Akademisine sınavsız olarak alınmaktadır. Yine Polis Koleji mezunlarından teşkilatın ihtiyacı olan alanlarda sivil üniversitelere girenler, Fakülte Yüksek Okul (FYÖ) sistemi altında bu okullarda okutulmakta ve mezun olduklarında eğitim aldıkları alan doğrultusunda teşkilat içinde istihdam edilmektedirler.

DİĞER MESLEK İÇİ EĞİTİM KURUMLARI TADOC ve SASEM

Eğitim Dairesi tarafından sağlanan meslek içi kurslar daha çok genel meslek içi eğitim ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olmaktadır. Bir de teşkilatın, İstihbarat, Asayiş ve Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele gibi dairelerin personeline yönelik uzmanlık bilgi ve becerisi gerektiren meslek içi kurslara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu daireler bünyesinde, gerek öğretim kadrosu ve öğrenci seçim ve katılımı, gerekse eğitim kalitesi açısından ulusal ve uluslararası düzeyde eğitim verilmektedir.

Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Dairesi Başkanlığı bünyesinde kurulmuş olan Türkiye Uluslararası Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Akademisi (TADOC) ve Asayiş Dairesi Başkanlığı bünyesinde yer alan Suç Araştırma ve Soruşturma Eğitim (SASEM) şube müdürlüğü bu kurumların en aktif olanlarındandır.

Polis teşkilatının, eğitim sisteminde son yıllarda gerçekleştirdiği açılımlardan sonra, bazı açılardan Avrupa polis sistemlerinden daha önde olduğu da görülmektedir. Polis eğitim sistemi Polis Akademisi çatısı altında bir üniversite yapılanmasına kavuşturulmuş ve Polis Akademisi bünyesinde lisans eğitimi veren bir fakülte (Güvenlik Bilimleri Fakültesi) ve bilimsel araştırma yapan ve yüksek lisans ve doktora eğitimi veren bir Güvenlik Bilimleri Enstitüsü oluşturulmuştur. Almanya, İspanya ve İngiltere gibi Bazı Avrupa ülkelerinin polis teşkilatları benzer bir eğitim yapılanmasını hedeflemiş olmakla beraber bu henüz gerçekleştirilememiştir. Bu eğitimlerin kalitesinde, Polis Akademisinin 1990'lı yıllarda polislik alanında Avrupa ülkelerinde (İngiltere) yüksek lisans ve doktora eğitimi alan sivil akademik kadrosunun önemli katkıları olmuştur. Yüksek lisans ve doktora yapmak için dış ülkelere gönderilen teşkilatın üniformalı mensuplarının çağdaş gelişmeleri özümseyerek teşkilatın uygulamalarına kazandırma çabası içinde oldukları görülmektedir. Ancak, yurt içinde ve yurt dışında eğitim gören çok sayıdaki alt ve orta düzey emniyet personelinin teşkilatın icra makamlarını henüz yeteri kadar etkileyebildikleri söylenemez.

Polis Teşkilatında Reform

İç güvenlik hizmetlerinin zihinsel reformu/modernizasyonu, 'şeffaflık,' 'hesap verebilirlik' ve 'sivil denetim ve gözetim' olarak sıralanabilir. Kamu hizmet kurumlarının hizmetlerinin maliyeti ve nitelikleri hakkında hesap vermeleri gereken kurum ve kuruluşlara açık olmalarının yanı sıra toplumu bilgilendirmeleri 'şeffaflık' (*transparency*) olarak tanımlanmaktadır. Kurumsallaşmış hesap verebilirlik denilince ise akla ilk gelen sivil otoritenin yasama organı aracılığıyla güvenlik hizmetleriyle ilgili yasal mevzuatı hazırlamasıdır. Sivil denetim, en genel anlamda, iki düzeyde uygulanır. Birincisi ulusal düzeyde meclis ve hükümet tarafından yürütülen 'yasama denetimi,' diğeri ise merkezi hükümet tarafından yerel düzeyde verilen kamu hiz-

metlerini yürütmeleri için atanan sivil mülki idari amirler (vali ve kaymakamlar) tarafından yapılan 'gözetim ve denetimdir'.

Türk polis teşkilatında sivil denetim ve gözetim mekanizmalarının izleri kuruluş tarihine kadar uzanmaktadır. 1846 yılında kurulan Zaptiye Meclisinin başkanı dışındaki altı üyesi sivillerden oluşmaktadır.⁴ Polislikte sivil ve hatta demokratik bir katılım olarak tanımlanabilecek olan bu yapılanmanın günümüzde bir benzeri bulunmamaktadır. Türk polis teşkilatı, aradan geçen bunca yıla rağmen, sistematik bir kurumsal sivil katılım ve denetim mekanizması geliştirememiştir. Gerek ulusal düzeyde ve gerekse yerel düzeyde güvenlik politika ve uygulamaları sadece atanmış mülki idari amirler ve polis yöneticileri tarafından yürütülmekte ve denetlenmektedir. En iyimser yaklaşımla bir kurum içi denetim sayılabilecek olan mülki idari amirlerin (vali ve kaymakam) denetiminin demokratik bir denetim olarak görülmesi mümkün olmadığı gibi, bir iç denetim mekanizması olarak da ne kadar etkin ve verimli olduğu incelenmesi gereken bir konudur.

Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde yer alan Basın Sözcülüğü tarafından her haftanın son iş günü (Cuma) tüm yazılı ve görsel medya unsurlarına açık bir ortamda bilgilendirme yapılmaktadır. 2003 yılında başlayıp halen devam etmekte olan bu haftalık açıklamalarda iç güvenlik alanıyla ilgili, o hafta içinde olan önemli olaylar, varsa sorun ve krizler veya rutin gelişme, yenilik ve faaliyetler hakkında medya aracılığıyla kamuya bilgi verilmektedir. Emniyet Genel Müdürü tarafından belirlenen bir üst düzey polis müdür tarafından verilen bu bilgiler bir tür şeffaflık uygulaması olarak değerlendirilebilir.

İngiltere ve Fransa gibi Batı Avrupa ülkelerinde 'Bağımsız Polis Şikayet Otoritesi' (*Independent Police Complaint Authority*) adı altında oluşturulan yapılanmalar sadece polis değil, iç güvenlik hizmeti üreten jandarma ve benzeri tüm güvenlik birimlerinin uygulamalarını denetleyen bir sivil gözetim mekanizmasıdır. Örneğin, 2000 yılında Fransa'da oluşturulan Ulusal Etik ve Gü-

⁴ Ali Birinci, "Türk Emniyet Teşkilatında İlkler," *Polis Bilimleri Dergisi* 1(3) (1999).

POLİSTE ŞEFFAFLIK

Güvenlik birimleri şeffaflığa en fazla direnen hizmet kurumları arasındadır. Güvenlik hizmetlerinin doğasının 'gizlilik' gerektirdiği düşüncesiyle uzun yıllar sistematik bir bilgilendirme olmamıştır. Gizlilik güvenlik hizmetleri için gerekli ve önemli bir unsurdur. Gizlilik güvenlik uygulamalarının operasyonel başarısı kadar, bireysel hak ve özgürlüklerin korunması açısından da gereklidir. Ancak gizlilik bir kural değil istisnadır. Demokratik toplumlarda güvenlik hizmetleri hakkında halka sistematik olarak bilgi verilmektedir. Her yıl sonunda yayımlanan yıllık faaliyet raporlarında hizmetin toplam maliyeti, bu harcamaların kişi başına düşen payı ve bunun geçmiş yıllarla karşılaştırılması yapılmaktadır. Vatandaşlar, böylelikle, kendileri için üretilen hizmetin kalitesiyle, bu maliyete üretilen hizmetin geçen yıllara göre daha pahalı olup olmadığını da karşılaştırma fırsatı bulacaklardır. Güvenlik hizmetlerinde şeffaflık ilkesinin uygulanması aynı zamanda sağlıklı bir denetim fonksiyonu da görecektir. Örneğin, suçla mücadeledeki rakamsal veriler güvenlik hizmetlerinin bu kaynakları nasıl kullandığı konusunda olduğu kadar başarılı olup olmadıkları konusunda da iyi bir kriterdir.

Ayrıca, güvenlik teşkilatları tarafından 'göz altına' alınan ve 'tutuklanan' sanıkların göz altı ve tutukluluk şartlarının, şeffaflığın bir gereği olarak izlenmesi de önemli bir kriterdir. Yine bu sanıklardan yargı önüne çıkarılanlar ile yargılanmadan serbest bırakılanlar arasındaki oran da, hizmetin kalitesi konusunda önemli bir kriterdir.

Aşağıda belirtilen alanlarla ilgili doğru bilgilerin kamuoyu ile paylaşılması iç güvenlik hizmetlerinin gereği olan gizliliği ihlal etmeyeceği gibi, bu kurumlara

kamuoyu desteği ve meşruiyet kazandırarak daha etkin ve verimli olmalarını da sağlayacaktır.

- Hizmet politikaları,
- Personel sayısı,
- Kaynakların nerelere kullanıldığı,
- Suçla ilgili bilgiler,
- İşlenen suç sayısı,
- Yargıya intikal eden suçlar,
- Mahkûmiyetle sonuçlanan soruşturmalar,
- Faili meçhuller,
- Suçla mücadele projeleri,
- Hedefler,
- Polisin suç ve suçlularla mücadelede yıllık başarı oranları (suçları önleme ve aydınlatma),
- Polisin sunduğu güvenlik hizmetlerinden halk (müşteri) memnuniyeti,
- Suç çeşidi ve oranlarının bölge ve kentlere göre dağılımı,

Bu ve benzeri operasyonel gizlilik değeri taşımayan bilgiler ulusal ve yerel düzeyde yayımlanacak yıllık faaliyet raporlarında yer alabileceği gibi, internet ortamında her vatandaşın ulaşımına da sunulabilir.

SİVİL GÖZETİM VE DENETİMDE SORUNLAR

Gerek TESEV bünyesinde yürütülen Güvenlik Sektörü Çalışma ve İzleme Grubu'nun yaptığı çalışmalar gerekse İçişleri Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından gerçekleştirilen "Asayişin Sağlanması ve Yasaların Uygulanmasının Sivil Denetim Altında Olmasına Yönelik Hazırlık Yardımı"⁵ projesinde, Türk iç güvenlik sektörünün ulusal ve yerel düzeyde 'sivil gözetim ve denetimi' konusunda bazı sorunların varlığı tespit edilmiştir.

Merkezi hükümetin atadığı vali ve kaymakamlar tarafından kolluk kuvvetleri üzerinde yürütülen denetimin, sivil bir nitelikte olsa bile, demokratik olmadığı açıktır. Oysa, güvenlik hizmetleri bu hizmetin alıcısı olan vatandaş adına seçilmiş yöneticiler veya kurumsallaşmış sivil unsurlar yani sivil toplum kuruluşları (STK) tarafından 'izlenmelidir'. Bu alandaki tecrübeler, resmi 'sivil denetim' mekanizmalarıyla koordineli bir şekilde STK'larca yürütülen sivil 'gözetimin' daha sağlıklı bir denetim olduğu yönündedir. Sivil gözetim mekanizmaları her ne kadar sivil denetim mekanizmaları gibi yasal dayanaktan ve yaptırımdan yoksun gibi görünse de, yasal yaptırımı olan sivil denetim mekanizmalarını harekete geçirmede oldukça etkindirler.

venlik Komisyonu (*The National Commission of Deontology and Security - CNDS*) başta polis ve jandarma olmak üzere Fransa topraklarında güvenlik hizmeti üreten tüm kurumlar üzerinde sivil bir denetim mekanizması fonksiyonu görmektedir. İdari yapılanması ve güvenlik hizmetleri Fransız modeline göre şekillenmiş olan Türkiye için de benzer bir Bağımsız Polis Şikayet Otoritesi oluşturulmasının bir gereklilik olduğu görülmektedir.

2005 Yılında Yaşanan Önemli Gelişmeler

2005 yılı içerisinde polislik alanında yürütülen bazı önemli projeler ve polislik uygulamaları

5 İçişleri Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme-UNDP) Araştırma Projesi: "Asayişin Sağlanması ve Yasaların Uygulanmasının Sivil Denetim Altına Alınmasına Yönelik Hazırlık Yardımı (Preparatory Assistance for Civilian Control of Security and Law Enforcement)", (yayımlanmamış makale, 2005).

açısından tartışılan ve dönüm noktası olarak değerlendirilebilecek olaylardan bazıları aşağıda sunulmuştur.

Güvenlik sektöründe demokratikleşme kapsamında 2005 yılı içerisinde aşağıdaki iki proje yürütülmüştür.

- **Güvenlik Sektöründe Demokratik Açılımlar Çalışma ve İzleme Grubu (TESEV):** TESEV bünyesinde Kasım-2004 tarihinde oluşturulan Güvenlik Sektörü İzleme Grubu tarafından yürütülen çalışmalar ağırlıklı olarak güvenlik hizmetlerinin ulusal (Parlamentar) düzeydeki 'sivil gözetim ve denetimi' üzerinde yoğunlaşmıştır.
- **İçişleri Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Projesi (İB ve UNDP):** İçişleri Bakanlığı ve UNDP ortaklığında yürütülen "Asayişin Sağlanması ve Yasaların Uygulanmasının Sivil Denetim Altında Olmasına Yönelik Hazırlık Yardımı" konulu alan araştırması ise TESEV projesinden farklılık göstererek, ağırlıklı olarak güvenlik hizmetlerinin yerel düzeydeki 'sivil gözetim ve denetimi' sorununa odaklanmıştır.

Sivil Otoritenin Üstünlüğü Sorunu: Diyarbakır Valisi ve Emniyet Müdürü olayı

Mülki idari amirlerin iç güvenlik teşkilatı üst düzey yöneticileri üzerindeki denetim sorununun varlığı, 2005 yılı içerisinde Diyarbakır Emniyet Müdürünün Vali emrinde çalışmakta gösterdiği uyum sorununun medyaya yansısıyla belirginleşti. Diyarbakır Valisi Efkân Ala'nın emri altında görev yapmada uyum sorunu gösteren Emniyet Müdürü Orhan Okur'un Şubat 2005 tarihinde bu uyumsuzluğa bağlı olarak görevinden alınmasıyla sonuçlandı. Bu olay Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) çerçevesinde yürütülen mülki idari amirlerin güvenlik birimleri üzerindeki denetim sisteminin gözden geçirilmesinin gereğini bir kez daha ortaya çıkardı. Çünkü bu olay, güvenlik birimleri her ne kadar yasalara göre valilerin emir ve denetimi altında olsa da, valilerin güvenlik birim-

leri üzerindeki yetkilerini tam olarak kullanmaya kalktıklarında ortaya çıkan direnme ve sorunları açığa çıkarması açısından önemlidir. Diyarbakır Valisi ile emri altında olan Emniyet Müdürü arasında yaşanan ve medyada da yer alan sorunun detayları bilinmemekle beraber bir uyum sorunu olarak tanımlanabilir.

Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) ve idari polis'-adli polis' tartışmaları

2005 yılına damgasını vuran en önemli tartışmalardan birisi de Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan bazı değişikliklerle beraber yenden gündeme getirilen 'adli polis'-'idari polis' sorunu olmuştur. Ulusal ve yerel düzeyde, İçişleri Bakanlığının kurumsal çatısı altında yer alan iç güvenlik teşkilatlarının (polis ve jandarma) temel görevleri 'idari' ve 'adli' olmak üzere iki genel başlık altında toplanmaktadır.

- **'İdari'** görev, güvenlik teşkilatı mensuplarının kendi üstlerinin ve mülki idari amirlerinin gözetim ve denetiminde yürüttükleri suç öncesi ve genelde suçu önlemeye yönelik güvenlik hizmetleridir.
- **'Adli'** görev ise konusu suç teşkil eden bir fiil sonrası polisin savcının gözetim ve denetiminde yürüttüğü güvenlik hizmetleridir.

Bu konudaki tartışmalar, Adalet Bakanlığının adli görevleri yerine getiren polislerin tamamen ve sadece Cumhuriyet Savcılarının emrinde olmasını istemesiyle başladı. İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü ise, Batılı ülkelerde de olduğu gibi, 'idari polis' ve 'adli polis' ayrımının kurumsal bir ayrım olmaması gerektiğini, polislik hizmetinin, işlevsel (fonksiyonel) bir ayrıma bağlı olarak, bir tek kurumsal yapılanma altında yürütülmesi gereken bir hizmet olduğu tezini savundu. İçişleri Bakanlığınca göre, adli görev ve idari görev iç içe geçen kavramlar olduğundan bu kavramların ayrımının net olarak yapılması mümkün değildir. Örneğin, devriye görevi sırasında 'idari polis' görevi yerine getiren bir polis ekibinin, bir suçla karşılaştığında 'adli polis' yetkilerini kullanması gerekmektedir. Do-

layısıyla, ayrı adli görev gören bir ekip kurulması halinde, devriye ekibi bu tip adli olaylara müdahale edemeyecektir. Ayrıca, Batılı ülkelerdeki uygulamalar göstermiştir ki, adli görev yapan polis idari olaylara, idari görev yapan polis de adli olaylara müdahale etmemiş, bu da, polise olan güveni sarsmıştır.

Sonuçta, yeni CMK'da, İçişleri Bakanlığının tezi kabul görmüş, adli kolluk, idari kolluk ayrımı kurumsal olarak değil fonksiyonel bir ayrım olarak kalmaya devam etmiştir. Buna göre, polis adli bir görev görürken *adli polis*, idari görev görürken *idari polis* olarak adlandırılacak, yaptığı görevin niteliğine göre de, Cumhuriyet Savcısı veya mülki amirden emir ve talimat alacaktır. Bununla beraber, uygulamada, savcıların emirlerinde çalışan kişileri bilmeleri bakımından, her il ve ilçede adli görev görmek için tahsis edilen polis birimleri ve sorumlu adli kolluk amirleri Cumhuriyet Savcılığına bildirilecektir.

Yeni Terörle Mücadele Kanunu (TMK)

2005 yılının ikinci yarısında başlayıp yıl sonuna kadar gündemde kalan ve yasal bir düzenlemeyle sonuçlanmayan diğer bir konu da (yeni) bir Terörle Mücadele Kanunu (TMK) tartışmaları olmuştur. 11 Eylül 2001 tarihindeki Dünya Ticaret Merkezi saldırılarının yarattığı dalga ile yapılan değişiklikler etkili bir biçimde halen yürürlükte olmalarına ve ortaya yeni bir durum da çıkmamasına rağmen, 2005 yılı boyunca, özellikle TSK'nın üst düzey mensupları tarafından, yürürlükteki terörle mücadele yasasının yeterli olmadığı ve yeni bir düzenlemeye gerek olduğu sıklıkla vurgulanmıştır. Şehirleşmiş yerleşim birimlerindeki terörle mücadele sorununun görev alanına giren polis teşkilatı ise bu konuda askerler kadar ısrarcı olmamıştır.

Halbuki, 1991 tarihinde yasalaşan 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu üzerinde, AB hukuku ile uyum çerçevesinde 30.07.2003 tarihinde bazı önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler bağlamında, TMK'nın 1. maddesinde yapılan değişiklik ile bir örgütün terör örgütü sayılabilmesi için “cebir ve şiddeti” bir yöntem olarak

kullanması şartı aranmıştır. Bu değişikliğin temel sebebi Anayasa'da yapılan değişiklikler çerçevesinde ifade özgürlüğünün sınırlarını genişletmek, herhangi bir düşüncenin kamu düzeni için mevcut veya yakın tehlike doğurmadığı müddetçe serbestçe açıklanıp tartışılmasına imkan tanımaktır.

Yine aynı düşüncenin bir yansıması olarak, aynı tarihte, TMK'nın 8. maddesinde düzenlenen ‘devletin bölünmez bütünlüğü aleyhine propaganda yapmak’ TMK'dan çıkarılmış, TMK maddede 7/2'deki, terör örgütlerinin salt propagandasının yapılması suç olmaktan çıkarılmış, propagandanın cebir ve şiddete başvurmayı teşvik edecek şekilde yapılması suç haline getirilmiştir.

Ancak bu değişiklikler, Türk hukukunda, “cebir ve şiddet” içermeyen her eylemin cezasız kalacağı anlamı taşımamaktadır. Eylemin niteliğine göre, eskiden TMK içinde mütalaa edilen bazı eylemler, şimdi TCK'da yer alan kamu barışına karşı suçlar olarak kategorize edilebilir. Burada düzenlenen özellikle, TCK 213, 214, 215, 216, 217 ve 220. maddelerinde yer alan (suç işlemeğe tahrik, suçu ve suçluyu övme, halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve aşağılama, kanunlara uymamaya tahrik ve suç işlemek amacıyla örgüt kurma) suçları TMK'dan doğan boşluğu doldurmak için kullanılacaktır. Fakat, hazırlanması düşünülen yeni yasada terörün tanımı tekrar değiştirilmek istenmekte, cebir ve şiddet suçun unsuru olmaktan çıkarılarak, her türlü örgütlenme terör olarak algılanmak istenmektedir.

Ayrıca, Güneydoğu'da 30 Temmuz 2002 tarihinde kaldırılan olağanüstü hal uygulamasına benzer bir durumu hem ülke geneline yayacak hem de süreklilik kazandıracak yeni bir düzenlemeye gidilmesi endişeleri dile getirilmiştir. Güvenlik birimlerinin sivil otoriteler tarafından denetlenmesinde zaten ciddi sorunların görüldüğü bir sistemde, terörle mücadelede kolluk kuvvetlerine çok daha fazla yetkiler vermenin terör sorununu çözmekten çok, arttıracığı endişeleri duyulmaktadır. Bölgede uzun yıllar olağanüstü yetkilerle teröre karşı mücadele edilmesine rağmen soru-

nun çözülememesi, aksine daha da kökleşmesi, terör sorununun giderek artan askerî ve polisîye önlemler yerine daha başka yöntemlerle alt edilmesi gereğini ortaya koymaktadır.

Kuvvet Kullanımı

2005 yılında da iç güvenlik hizmetlerinde en fazla tartışılan konulardan birisi kuvvet kullanımı olmuştur. Kuvvet kullanımı genel hatlarıyla iki kategoride ele alınabilir. Bunlardan ilki, kitlesel eylemlerinde görev yapan Çevik Kuvvet birimlerinde görev yapan polislerin 'emir-komuta' ilişkisi içinde kullandıkları ve genelde 'ölümcül olmayan kuvvet' (*non-lethal force*) uygulamalarıdır. Diğeri ise, güvenlik görevlilerinin girmiş oldukları silahlı çatışmalarda kullandıkları 'ölümcül kuvvet' (*lethal force*) uygulamalarıdır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri konusunda Türkiye'de yaşanan asıl sorun bu hakkın kullanımına izin verilmesinden çok, bu hakkın kullanımı sırasında yaşanan kuvvet kullanma uygulamalarıdır. 6 Mart 2005 tarihinde, 8 Mart Kadınlar Günü dolayısıyla İstanbul'da yapılan gösterilerde polisin kadın göstericilere karşı kuvvet kullanımını, bu bağlamda çok eleştiri almıştır. Kurum içinde yürütülen soruşturma sonunda olaya karışan memurlara disiplin cezası verilmiştir. Aynı zamanda adli yargıya da intikal eden olayda yargılama süreci halen devam etmektedir. Bu olaya yönelik eleştirilerin çok yoğun olmasında o günlerde ülkeyi ziyaret etmekte olan bir AB heyetinin bulunması ve yine o tarihlerin Türkiye-AB ilişkileri açısından kritik olmasının katkısı olduğu düşünülebilir. Bu olaya yönelik eleştiriler, teşkilat tarafından toptan reddedilmek yerine, teşkilatın profesyonelliğini ve eğitim düzeyini yükseltmek açısından bir araç ve fırsat olarak görülebilirdi. Bu tür olaylardan ders alınarak benzer olayların tekrar yaşanmasının önüne geçilmesi polis eğitimlerinde kullanılan bir yöntem olmakla beraber, bu sorunun kökten çözümüne yönelik sistematik bir çalışmanın olduğu gözlemlenmemiştir. Bu durumda söz konusu olaydaki polis uygulamalarından bir ders alınıp

alınmadığı gelecekteki Çevik Kuvvet polisliği uygulamalarında görülebilecektir.

Bireysel olaylarda kuvvet kullanımı, 21 Kasım 2004, Kızıltepe (Mardin) olayı

Güvenlik birimleri zaman zaman şehir merkezlerinde terör bağlantılı operasyonlar yürütmekte ve 'ölümcül kuvvet' (*lethal force*) kullanmak durumunda kalmaktadırlar. 21 Kasım 2004 tarihinde Mardin'in Kızıltepe ilçesinde bir eve yapılan operasyonda bir baba ve resmi kayıtlara göre yaşı 12 olan ancak biyolojik yaşının daha yüksek olabileceği iddia edilen oğlunun çatışmada polisler tarafından öldürülmesi, bu bağlamda çok eleştirilen bir olay olmuştur.

Medyada bu olaya yönelik yer alan eleştirilerde, polisin böyle bir durumda kuvvet kullanmasının yasallığı ve bu konuda yeteri kadar eğitilmiş olup olmadığı tartışılmamış, daha çok bu olayda silah kullanan güvenlik görevlileri olmak üzere olayda rol alan bireylerin kişisel hata ve sorumluluğu sorgulanmıştır. Oysa güvenlik personelinin bu olaylardaki bireysel hata ve sorumluluğunun yanı sıra kendilerine bu tür operasyonlar ile ilgili yeterli bir eğitim verilip verilmediği de tartışılabilirdi.

Polis-Jandarma ikilemi:

9 Kasım 2005, Şemdinli (Hakkari) olayı

9 Kasım 2005 tarihinde Hakkari'nin Şemdinli ilçesinde bir kitabevine atılan bir bomba olayına sivil bir aracı kullanan iki Jandarma astsubayının karıştığı iddia edildi. Bu olay zihinlere Sursurluk olayı olarak geçen devlet ve mafya ilişkilerini çağrıştırdı. Halen yargı aşamasında olan olay birkaç açıdan önem taşımaktadır.

İlk sorun, mülki idari amirlerin kolluk kuvvetleri üzerinde yeteri kadar bir denetim yapıp yapamadıklarıdır. Olay üzerine oluşturulan TBMM Şemdinli Araştırma Komisyonuna bilgi veren Hakkari Valisi ve Şemdinli Kaymakamı, olaya adı karışan iki jandarma astsubayının ilçe-

SUÇ VE SUÇLA MÜCADELE ÇALIŞMALARI

Asayiş Dairesi Başkanlığı bünyesinde son 10 yılı aşkın bir süredir ülke genelinde işlenen asayiş suçlarının istatistikleri toplanmaktadır. Bu rakamların Avrupa ülkelerine göre çok düşük görünmesi, bir yönüyle sevindirici olsa da, bir başka yönüyle, yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı polise 'bildirmeme' (unreported) veya bildirilse bile 'kaydedilememe' (unrecorded) gibi nedenlerden kaynaklandığı için kaygı vericidir. Polis kayıtlarında yer alan suç rakamları ile gerçekte işlendiği halde farklı nedenlerden dolayı kayıtlara girmeyen suç oranı arasındaki fark 'karanlık suç rakamı' (dark figure of crime) olarak tanımlanmaktadır.

2005 yılı içerisinde Asayiş Dairesi Başkanlığı bünyesinde kurulmaya başlanan Suç Analiz Merkezi (SAM) projesinin stratejik iç güvenlik politikalarının üretilmesinde önemli katkıları olması beklenmektedir. Bu proje ile ülke genelinden bu merkeze gelecek olan güncel bilgiler sayesinde, suçların polise ve bilimsel analizleri (suçların meydana gelişinin sosyal, siyasal, psikolojik, ekonomik kaynakları) belirlenerek suç ve suçlularla mücadelede önemli bir aşama kaydedilmiş olacaktır.

de yaptıkları istihbarat çalışması hakkında bilgilerinin olmadığını belirtmişlerdir.

İkinci sorun, görev alanı şehir sınırları dışında kalan yerleşim birimleri ve kırsal bölgeler olarak belirlenmiş olan jandarma teşkilatının, bu yasa⁶ rağmen şehir merkezlerinde (mülki idari amirlerin izni olmaksızın) görev yapıp yapamayacağıdır. İçişleri Bakanlığının 13.01.2005 tarihinde yayımladığı "Kolluk Birimleri Arasında İş Birliği ve Koordinasyon" konulu genelgeyle polis ve jandarma teşkilatlarının yasal görev sınırlarına riayet etmeleri konusunda uyarılmış olmasına rağmen bu olayın yaşanması, jandarma teşkilatının yasal görev alanına riayet etmesi sorununu bir kez daha gündeme getirmiştir.

Suçla Mücadelede Toplum Desteği: Toplum Destekli Polislik

Avrupa Birliğine uyum süreci çerçevesinde, 2005 yılında, "Türk Polis Teşkilatının Sorumluluk, Verimlilik ve Etkinliğinin Güçlendirilmesi" konulu eşleştirme projelerinden birinin alt bileşeni olarak bir "Toplum Destekli Polislik (community policing)" projesi başlatılmıştır. Ko-

ordinatörlüğünü, Avrupa Birliği adına İspanya'nın üstlendiği bu projenin yapılandırma süreci 24 ay olarak belirlenmiştir. Proje, Türk polis teşkilatının mevcut yapılanmasını Avrupa Birliği standartlarıyla eşleştirmesi adına önemli bir fırsat olarak görülmektedir.

Projenin iki temel amacı vardır: polis yönetimine ve yönetim kültürüne modern yönetim araçlarını kazandırarak, polis teşkilatınca yürütülen hizmetlerin etkinlik ve verimliliğinin en üst düzeye çıkartılmasını sağlamak ve Avrupa Birliği ülkelerinin en iyi polis uygulamalarından esinlenerek, Türk polis teşkilatınca yürütülen hizmet alanları ve eğitim sisteminin standartlarının iyileştirilmesine yönelik gelişim ve değişimi sağlamak.

Proje, Türk polis teşkilatınca halka sunulan hizmetlerin iyileştirilmesi amacıyla yönelik olarak, teşkilatın toplumun tüm kesimleriyle işbirliği yapmasını ve halkın güvenlik hizmetinden hoşnutluğunu arttırmasını hedeflemektedir. İngiltere ve İspanya polis hizmet yapılanmaları gözlenerek yapılandırılmaya çalışılan proje kapsamında, özellikle müşteri (halk) memnuniyeti ön planda tutulmakta, bunun yanında "dış müşterinin memnun edilmesi için iç müşterinin de memnun edilmesi gerekir" felsefesinden hareketle, polis teşkilatının çalışma saatleri ve şartlarının iyileştirilmesi ve hayat standartlarının yükseltilmesi için önemli tedbirlerin alınması da gündeme gelmektedir. Hiçbir Avrupa ülkesinde haftalık çalışma süresi 37.5 saati aşmazken, Türkiye'de çok sayıda emniyet mensubu bir günde aralıksız 12-16 saat çalışabilmektedir.

Öte yandan, gelişmiş demokratik ülkelerde toplumun, suç ve suçlular ile mücadeleye ilişkin polise verdiği destek yüzde 80-90 düzeyinde bulunmaktayken, Türkiye'de bu oran yüzde 15-20 seviyesindedir. Bu durum suç ve suçlularla mücadelede gerek halkın duyarlılığının, gerekse

6 10.03.1983 tarihli ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu Madde 10 için bkz. 12.03.1983 tarihli ve 17985 sayılı Resmi Gazete.

polisle halk arasındaki diyalog eksikliğinin bir göstergesidir. Bu sorunu azaltmanın en önemli yolu teşkilatın görev ve misyonunun ‘kuvvet’ değil ‘hizmet’ olduğu vurgusu başta emniyet mensuplarına özümsetilirken bunun aynı zamanda topluma da sunulmasıdır.

İstanbul polis teşkilatı, 2005 yılında geliştirdiği Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu (MOBESE) olarak tanımlanan bir proje ile gelişen teknolojik iletişim sistemlerini güvenlik hizmetlerinde kullanarak topluma daha hızlı, kaliteli, etkin ve verimli hizmet sunmayı amaçlamaktadır. Bilgi sistemiyle desteklenen polis, suçü önleme ve suçluları yakalama gibi hizmetlere daha hızlı yönlendirilebilecektir. Özellikle acil çağrılara yönelik hizmetlerde zamanın en az indirilmesi çok önemlidir. Acil çağrıyı gerektiren ‘kan kaybı,’ ‘kalp krizi,’ ‘yüksek tansiyonlu kavga,’ ‘yangın,’ ‘yüksekten düşme,’ ‘trafik kazası’ ve benzeri olaylarda saniyelerin bile çok önemi vardır. Kan kaybeden bir yaralı için her bir dakika ölüm riskini yüzde 35 artırmakta, kalp krizi geçiren bir şahsa müdahalenin bir dakika bile gecikmesi ölüm riskini yüzde 25 artırmakta, bir yangının boyutu her bir dakikada yüzde 25 artarak devam etmekte olduğundan acil çağrı hizmetlerinde zamanın ne kadar önemli olduğu açıkça görülmektedir.

Sonuç

Polis teşkilatının üniformalı ve silahlı personelinin görev tanımlaması Emniyet Hizmetleri Sınıfı (EHS) olarak belirlenmiştir. Ancak, tanımlamada açıkça yer alan ‘hizmet’ (*service*) vurgusuna rağmen, teşkilat daha çok, bir silahlı ‘kuvvet’ (*force*) olarak görülmektedir. Teşkilatın silahlı bir kuvvet olduğu vurgusunu, emniyet teşkilatının üst düzey yöneticilerinin zaman zaman yaptıkları sözlü ve yazılı beyanlarda görmek mümkündür.

Oysa çağdaş ve demokratik toplumlar, iç güvenlik görevlerini bir ‘kuvvet’ (*force*) uygulaması olarak değil bir kamu ‘hizmeti’ (*service*) olarak tanımlamakta ve verilen hizmetin üretimi ve denetimi de diğer kamu hizmetleri için geçerli olan kural ve ilkelere göre yapılmaktadır. Kurumların işlevlerinin bir ‘kamu hizmeti’ (*public service*) olarak tanımlanması beraberinde gerek kendi içlerinde ve gerekse hizmet ettikleri toplum ile olan ilişkilerinde bazı somut değişiklikleri gerektirmektedir. Bunların başında iç (polisler) ve dış (vatandaşlar) müşterinin ihtiyaç, talep ve beklentilerinin göz önünde bulundurulması, sorunların çözümünde tek yöntem olarak ‘emir komuta’ metodunu kullanmak yerine ‘diyalog’ ve ‘karşılıklı etkileşim’ yöntemlerinin kullanılması gelmektedir. Kısacası, gerek hizmet üretici-

SUÇLA MÜCADELEDE TEKNOLOJİ: ‘MOBİL ELEKTRONİK SİSTEM ENTEGRASYONU’ (MOBESE)

İstanbul polisi tarafından yürütölen ve dünyanın en büyük güvenlik projeleri arasında gösterilen ‘Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu’ (MOBESE) projesi tamamlandığında, gerek nüfus yoğunluğu gerekse ekonomik potansiyeli açısından Türkiye’nin en büyük kenti olan İstanbul’un güvenliği ve toplumun yaşama kalitesine önemli katkı sağlama beklenmektedir.

MOBESE projesinde yer alan ‘kamera izleme,’ ‘Küresel Yer Belirleme Sistemi (Global Positioning System - GPS) ile araç izleme,’ ‘bilgiye hızlı ulaşım,’ ‘kentin dijital haritaları üzerinde adres sorgusu’ yaparak tarifi çok zor olan adreslere hızlı erişim imkanları öncelikle polisin acil çağrı yerlerine hızlı ulaşımını ve hızlı müdahalesini sağlamaktadır. Bu da özellikle insan hayatı için çok önemli olan zamanın en aza indirgenmesini kolaylaştırmaktadır.

Proje aşağıda belirtilen konu başlıklarını kapsamaktadır;

- Kentin kamera sistemleri ile izlenmesi ve gözlenmesi: Bundan iki ayrı yarar beklenmektedir. Topluma, güvenli bir kentte yaşadıklarını, suç ve suçlular-

la mücadelede güvenlik görevlilerinin etkin çalışıklarını hissettirerek yoğun psikolojik etki yapan ‘suç korkusunu’ (fear of crime) azaltma ve kamera görüş alanına giren yerlerde meydana gelen olayları gözleyerek en yakın ekibi olay yerine yönlendirerek hızlı ulaşımı sağlama;

- GPS sistemi ile kentin dijital haritaları üzerinde polis ekiplerinin konumlarının belirlenerek izlenmesi ve yönlendirilmesi;
- Polis ekip otolarının mobil iletişiminin sağlanması;
- 1774 sayılı Kimlik Bildirim Kanunu uygulamasının bilgi sistem alt yapısına bağlı olarak uygulanması;
- Suçla mücadele ve bilimsel araştırmalar için gerekli olan ‘suç veri tabanlarının’ oluşturulması;
- Kent Coğrafi Bilgi Sisteminin yapılması.

leri olan kurum personelinin kendi iç ilişkilerinde ve gerekse hizmetin alıcısı olan vatandaşla ilişkilerinde demokratik ilke ve değerlerin esas alınması gerekmektedir. Çağdaş toplumların kamu hizmet kurumlarında olması arzu edilen bu tür demokratik ilişkiler bir seçenek değil, gerçek demokratik yönetimin gereğidir.

JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI

Lale Sarıbrahimoğlu*

Teorik olarak, Jandarma Genel Komutanlığı (JGK) emniyet ve asayiş işleri ve diğer görev ve hizmetlerinin yerine getirilmesi yönünden barış zamanında şeklen İçişleri Bakanlığına bağlı olarak görev yapan silahlı, askerî bir güvenlik ve kolluk kuvveti iken savaş zamanında Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) bünyesinde Kara Kuvvetleri Komutanlığına bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Gerçekte ise JGK, TSK'nın fiilen bir parçası olup silahlı kuvvetlerle ilgili görevleri, örgütlenme biçimi, bütçesi, terfi sistemi, perso-

nel eğitim ve öğrenim açısından Genelkurmay Başkanlığına bağlıdır.¹

Türkiye Cumhuriyeti'nin, Anayasa ile belirlenmiş olan devlet düzenine, demokratik ve lâik yapısına ve bölünmez bütünlüğüne yönelen her türlü tehdidin bertaraf edilmesinde, "iç tehdit"le mücadele İçişleri Bakanlığının, "dış tehdit"e karşı savunma ise Genelkurmay Başkanlığı ve Millî Savunma Bakanlığının sorumluluğundadır.² Ancak, TSK, iç güvenlik konularına, bir dizi yasa uyarınca jandarma yoluyla ve ayrıca kendi içinde yayımladığı genelgelerle de müdahale etmektedir.

Ancak Avrupa Birliğine (AB) üyelik yolunda, askerî kesimin demokratik sivil denetiminin sağlanması yolunda bir dizi reform gerçekleştirilmiş olmasına karşın, iç ve dış tehditleri içeren Millî Güvenlik Siyaseti Belgesi'nin (MGSB) hazırlanışında askerî görüşler hâlâ ağırlığını korumaktadır. Bu gerçeğe birlikte aşağıda sıralayacağımız diğer faktörleri de hesaba kattığımızda, iç tehdidin İçişleri Bakanlığının sorumluluğunda olduğu yolundaki yasal hükmün fiiliyatta geçerli olmadığını görmekteyiz.

Asayişin temini ve iç güvenliğin sağlanmasında İçişleri Bakanlığı bünyesinde kolluk kuvveti olarak JGK'nın yanı sıra Polis Teşkilatı da bulunmaktadır. Olağan koşullarda ve iç güvenliğin sağlanmasında bu iki kuvvetin yetersiz kalması durumunda valilere, 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 11. maddesine göre askerî kuvvetlerden yardım talep etme yetkisi tanınmıştır. Söz konusu kanuna göre askerî birlikler bu talebi karşılamakla mükelleftir.³

* Gazeteci, Savunma Uzmanı.

1 Bkz. <<http://www.msb.gov.tr>> ; <<http://www.tsk.mil.tr>>.

2 Genel Plan ve Prensipler Dairesi Başkanlığı, "Türkiye'nin Millî Güvenlik Güçlerinin İç Güvenlikte Kullanılması," **Millî Savunma Bakanlığı Beyaz Kitap 2000**, 4. Bölüm, 3. Kısım, <<http://www.msb.gov.tr>>; Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından 10 Mart 1983 tarihinde kabul edilen 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu, 4. madde; İçişleri Bakanlığının 14 Şubat 1985 yılında kabul edilen, 3152 sayılı Kuruluş Kanunu. Bu kanunda, İçişleri Bakanlığının iç güvenliğin sağlanmasından sorumlu olduğu belirtilirken, iç tehdit ifadesi yer almamakta ancak **Millî Savunma Bakanlığı Beyaz Kitap 2000**'de herhangi bir maddeye dayandırılmadan "iç tehdit" ifadesi kullanılmaktadır.

3 10 Haziran 1949 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) kabul edilen 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun değişikliğe uğrayan 11. madde D fıkrası için bkz. 18.06.1949 tarihli **Resmî Gazete**. (Değişik: 29.8.1996 – 4178/1 md.) "Valiler, ilde çıkabilecek veya çıkan olayların, emrindeki kuvvetlerle önlenmesini mümkün görmedikleri veya önleyemedikleri; aldıkları tedbirlerin bu kuvvetlerle uygulanmasını mümkün görmedikleri veya uygulayamadıkları takdirde, diğer illerin kolluk kuvvetleriyle bu iş için tahsis edilen diğer kuvvetlerden yararlanmak amacıyla, İçişleri Bakanlığından ve gerekirse Jandarma Genel Komutanlığının veya Kara Kuvvetleri Komutanlığının sınır birlikleri dâhil olmak üzere en yakın kara, deniz ve hava birlik komutanlığından mümkün olan en hızlı vasıtalar ile müracaat ederek yardım isterler. Bu durumlarda ihtiyaç duyulan kuvvetlerin İçişleri Bakanlığından veya askerî birliklerden veya her iki makamdan talep edilmesi hususu, yardım talebinde bulunan vali tarafından takdir edilir. Valinin yaptığı yardım istemi geciktirilmeksizin yerine getirilir. Acil durumlarda bu istek sonradan yazılı şekilde dönüştürmek kaydıyla sözlü olarak yapılabilir. Vali tarafından askerî birliklerden yardım istenmesi halinde; muhtemel olaylar için istenen askerî kuvvet, valinin görüşü alınarak olaylara hızla el koymaya uygun yerde, cereyan eden olaylar için ise olay yerinde hazır bulundurulur." (Değişik cümle: 17.6.2003-4897/1 md.) "Olayların niteliğine göre istenen askerî kuvvetin çapı, vali ile koordine edilerek askerî birliğin komutanı tarafından, görevde kalış süresi, askerî birliğin komutanı ile koordine edilerek vali tarafından belirlenir. Askerî kuvvetin müstakilen görevlendirilmesi durumunda; verilen

Ancak Anayasa Mahkemesinin 1996 yılında aldığı bir karara istinaden söz konusu kanunun 11. maddesinin (d) fıkrasında 2003 yılında değişiklik yapılarak, askerî birliklerin gittikleri bölgede kalacakları süre konusundaki belirsizlik giderilmiştir. Yasa değişikliğiyle, emniyet ve asayişin denetiminin valinin görevi olduğu kabul edilerek, askerî kuvvetlerin sayısı ve kalış süresi gibi konularda olayların niteliğine göre, söz konusu ilin askerî komutanı ile koordineli olarak vali tarafından karar verileceğine hükmedilmiştir.⁴ Ancak bu kanun değişikliği de uygulamada valinin iç güvenliği sağlamada yasal yetkisini kullanmasını sağlamaktan çok uzak kalmıştır.

Bu duruma ek olarak, TSK ve JGK'nın kendi iç yönetmeliklerinin kanunların üzerinde bir etki gücüne sahip olduğu söylenebilir. Örnek olarak 2004 yılında patlak veren ve toplumun çeşitli kesimleri hakkında yukarıda anılan İl İdaresi Kanunu'na göre jandarma yoluyla TSK tarafından bilgilerin toplandığı "Fişleme Skandalı" gösterilebilir. (Ayrıntılı bilgi için "Fişleme Skandalı" bölümüne bakınız)

Jandarma'nın İşlevi

Askerî bir örgüt olarak 1839 yılında kurulan JGK'nın, toplam mevcudu, yüzde 80'i zorunlu askerlik hizmeti yapanlar olmak üzere, resmi rakamlara göre 280 bin olup, gayriresmi rakamlara göre 300 bini bulmaktadır. Polis sayısı ise 190 bindir. Polis güçleri kırsal dışı alanlarda emniyet ve asayiş sağlamada görevlidir. Barış zamanında İçişleri Bakanlığına bağlı olan Sahil Güvenlik Komutanlığı (SGK) ise deniz sınırlarının korunmasından sorumludur. (Ayrıntılı bilgi için ayrı bir başlık altında yazılan Sahil Güvenlik Komutanlığı bölümüne bakınız.)

JGK'nın sorumluluk alanı, polis görev sahası dışında olup, bu alanlar il ve ilçe belediye hudutları dışında kalan (kırsal bölge) veya polis teşkilatı bulunmayan yerlerdir. JGK'nın asayiş sağlamada görevli olduğu alan Türkiye yüzölçümünün yüzde 91'ini kapsamaktadır. Yaz ayları dışında toplam nüfusun üçte birlik bölümüne (27 milyon) asayiş hizmeti verilirken, turizm mevsimi

olan yaz aylarında bu hizmet, toplam nüfusun yaklaşık yüzde 65'i olan 44 milyona sunulmaktadır.

JGK'ya ilişkin temel yasa 12 Eylül askerî darbesinden sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından 3 Ekim 1983 yılında kabul edilen 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu'dur. Bu kanuna göre, JGK'nın görevleri mülki, adli, askerî ve diğer görevler olmak üzere dört ana başlık altında toplanmaktadır.⁵ JGK'nın ana görevleri arasında emniyet ve asayiş ile kamu düzenini sağlamak, korumak ve kollamak, kaçakçılığı men, takip ve tahkik etmek ve suç işlenmesini önleyici tedbirleri almak, suçların işlenmesini müteakiben suç ve suçluları ortaya çıkarmak, yakalamak, ve suç delilleri ile birlikte adli makamlara intikal ettirmek bulunmaktadır.

Diğer yandan, JGK'nın askerî görevleri arasında, askerî kanun ve nizamların genel kolluk kuvvetlerine verdiği görevlerle, Genelkurmay Başkanlığınca olağanüstü hal, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş halinde verilen görevleri icra etmek de yer almaktadır.

JGK'nın, emniyet ve asayiş görevlerinin desteklenmesi, kaçak haşhaş ve kenevir sahalarının havadan kontrolü, hasta ve yaralıların tahliyesi, arama-kurtarma amacıyla oluşturulan Jandarma Hava Birliği mevcut olup, Ankara ve Diyarbakır'da birer Jandarma Hava Grup Komutanlığı, Van'da da Helikopter Filo Komutanlığı bulunmaktadır.

---

görev askerî kuvvet tarafından kendi komutanının sorumluluğu altında ve onun emir ve talimatlarına göre Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) İç Hizmet Kanunu'nda belirtilen yetkiler ile kolluk kuvvetlerinin genel güvenliği sağlamada sahip olduğu yetkiler kullanılarak yerine getirilir. Güvenlik kuvvetleri ile yardıma gelen askerî kuvvet arasında işbirliği ve koordinasyon, yardıma gelen askerî birliğin komutanının da görüşü alınarak vali tarafından tespit edilir. Ancak, bu askerî birliğin belirli görevleri jandarma ya da polis ile birlikte yapması halinde komuta, sevk ve idare askerî birliklerin en kıdemli komutanı tarafından üstlenilir. Birden fazla ili içine alan olaylarda ilgili valilerin isteği üzerine aynı veya farklı askerî birlik komutanlarından kuvvet tahsis edilmesi durumunda iller veya kuvvetler arasında işbirliği, koordinasyon, kuvvet kaydırması, emir komuta ilişkileri ve gerekli görülen diğer hususlar yukarıda belirtilen hükümler çerçevesinde Genelkurmay Başkanlığı ile İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenecek esaslara göre yürütülür. Bu esasların uygulanmasında, işbirliği ve koordinasyon sağlamak amacıyla gerekli görülen hallerde İçişleri Bakanı ilgili valilerden birini geçici olarak görevlendirir."

4 a.g.e.

5 Bkz. <<http://www.tsk.mil.tr>>.

Türkiye genelinde 5 bin jandarma personeli de özel bir misyon olarak havaalanları çevresi, TRT'ye ait olan TV vericileri, barajlar, hidroelektrik santralleri, rafineriler, petrol üretim sahaları, doğal gaz ve petrol boru hatlarının korunması ile görevlidir.

397 kilometre uzunluğundaki Irak sınırı ile İran ve Suriye sınırlarının bir bölümünün güvenliği, yaklaşık 10 bini mükellefden oluşan (zorunlu askerlik yapanlar) 11.773 jandarma personeli tarafından sağlanmaktadır. Bu birliklere ait 5 alay, 9 tabur ve 39 bölük bulunmaktadır. 1988 yılında çıkarılan 3497 sayılı Kanun ile geriye kalan kara sınırlarının korunması Kara Kuvvetleri Komutanlığının (KKK) sorumluluğundadır. Ancak AB, Türk deniz ve kara sınırlarının güvenliğinin etkin biçimde sağlanması amacıyla, askerinin öncelikli olarak sınır kontrolünü sonlandırmasını ve yerine bütünüyle profesyonellerden oluşacak sivil bir Sınır Polis Teşkilatı kurulmasını öngörmektedir (Ayrıntılı bilgi için AB-JGK-Sınır Polis Teşkilatı Kurulması projeleri bölümüne bakınız). Ayrıca, JGK yurt dışı barışı koruma gücü operasyonlarına da katılmaktadır. (Bkz. Kutu 1)

Personel ve Hiyerarşik Yapı

JGK personeli subay, astsubay, uzman jandarma, askerî öğrenci, erbaş ve erler ile sivil memur ve işçilerden oluşmakta ve jandarma subay ve astsubaylarının temini ve eğitimi ile terfi, izin, sicil ve ödül işlemleri, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu esaslarına göre yürütülmektedir.

Asteğmen ve albay rütbelerindeki subaylar ile astsubay ve uzman jandarmaların atanmaları Jandarma Genel Komutanınca yapılmaktadır. JGK'ya bağlı generallerin atanmaları ise Jandarma Genel Komutanının gerekçe göstermesi, Genelkurmay Başkanının teklifi, İçişleri Bakanının inhası (önerisi), Başbakanının imzalayacağı

ve Cumhurbaşkanının onaylayacağı müşterek kararname ile gerçekleştirilmektedir.

Jandarma Genel Komutanının atanması ise 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu uyarınca Genelkurmay Başkanının teklifi, İçişleri Bakanının inhası, Başbakanın imzalayacağı ve Cumhurbaşkanının onaylayacağı müşterek kararname ile yapılmaktadır. Jandarma teşkilatı, her ne kadar, 2803 sayılı Kanun ile emniyet ve asayişin sağlanmasında İçişleri Bakanlığının tayin ettiği vali ve kaymakamların denetimi altında olsa da, TSK'nın internet sitesinde verilen bilgiye göre asayiş sağlamada, doğrudan JGK karargâhına bağlı olarak çalışmaktadır. Buna göre, JGK karargâhı, Jandarma Genel Komutanına Jandarma birliklerinin sevk ve idaresinde yardımcı olan en üst organdır. Yurt dışında meydana gelen tüm asayiş olayları buradan takip edildiği gibi, olayların gelişimine paralel olarak büyük birlik görevlendirmeleri de karargâh tarafından yapılmaktadır.⁶

Ayrıca, sevk-idareye ait usul ve prensipler ve geleceğe yönelik projelerin geliştirilmesi ve yürütülmesi JGK karargâhı tarafından yerine getirilmektedir. Emniyet ve asayiş görevleri ise Jandarma Bölge Komutanlıkları vasıtasıyla yürütülmektedir. İl Jandarma Komutanlıkları, Jandarma Bölge Komutanlıklarına bağlıdır. (JGK'nın organizasyonu ile ilgili bkz. Kutu 2, JGK Teşkilatı için bkz. Kutu 3) İl Jandarma Komutanlıkları, ilçe ve köylerde örgün bir teşkilatlanmaya sahiptirler.

Jandarma Genel Komutanının Ankara'daki makam odasını ziyaret edenler, JGK'nın TSK'ya bağlılığını gösteren sembolik bir örneği bizzat görme şansına sahip olurlar. Komutanın odasının duvarında barış döneminde bağlı olduğu İçişleri Bakanlarının değil, Genelkurmay Başkanlarının resimleri asılıdır.

Eğitim Sistemi

Jandarma Teşkilatı, görevlerini Jandarma Okulları ve Jandarma Eğitim Birliklerinde yetiştirdiği subay, astsubay, uzman jandarma, erbaş ve er-

⁶ Genel Plan ve Prensipler Dairesi Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığı Beyaz Kitap 2000, bkz. <<http://www.msb.gov.tr>>; 10 Mart 1983 tarihinde kabul edilen 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu, bkz. <<http://www.tsk.mil.tr>>.

lerle yerine getirmektedir. Jandarma Okulları, Harp Okulu mezunu jandarma subayları ile meslekte başarılı olduklarından subay olmaya hak kazanmış astsubayları jandarmanın yaptığı hizmetlere yönelik bir biçimde eğiten ve bunun yanı sıra mevcut jandarma astsubay ve uzman jandarmaların eğitim ve öğretimlerini yerine getiren kurumlardır.⁷

TSK'nın diğer branşları gibi JGK da asayiş görevlerini ifa ederken, büyük ölçüde mecburi askerlik hizmetini yapan ve profesyonel olmayan mükelleflerden yararlanmaktadır. Bu da, özel eğitim isteyen iç güvenlikle etkin mücadelede bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Bunun yanı sıra, görev alanları birbirlerinden ayrı olmakla birlikte asli görevleri kamu düzenini sağlamak olan polis ve jandarma arasında bu görevi yerine getirmeleri için gerekli eğitim birliğinin sağlanmamış olması, bir başka sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İç güvenliğin sağlanmasında temel kriterlerden biri, bu işlevi özel olarak eğitilmiş profesyonel güçlerin yapması gerektiğidir. Oysa ki kırsalda astsubay, yani profesyonel savaşı bir asker, asayiş hizmeti vermekle görevli iç kolluğun amiri yapılırken, emrine verilen erlerin (mecburi askerlik hizmeti yapan yani profesyonel olmayan elemanların) bu amaçla aldıkları temel eğitim yalnızca 1.5 ay olmaktadır. Polis kaynakları, erlerin aldığı bu temel eğitimin iç güvenlikle mücadele eğitimi olup olmadığının da tartışmalı olduğuna dikkat çekmektedirler. Diğer yandan asayiş görevlerini yerine getirirken eline otomatik tüfek gibi ağır silah verilen bir erin asayiş için aldığı eğitimin, taşıdığı bu tür bir silahı kullanması için yeterli olup olmadığı da ciddi soru işareti olmaktadır.

AB-JGK-Sınır Polis Teşkilatı Kurulması Projeleri

Türkiye'nin AB kriterlerine uyumu amacıyla İçişleri Bakanlığı ile AB arasında bir dizi proje üzerinde çalışma başlatılmıştır. Bu çalışmaların odağında, Türkiye'nin iç güvenlik politikalarının siyasi otorite tarafından hazırlanarak saydamlaştırılması ve iç güvenlikte JGK, SGK ve

Polis üçlüsünden oluşan farklı yapılanmaların yerine tamamıyla sivillerden oluşacak profesyonel bir sivil Sınır Polis Teşkilatının kurulması bulunmaktadır.

AB'nin adalet, özgürlük ve güvenlik politikalarına ilişkin yol haritası niteliğindeki Schengen Müktesebatı (*Schengen Acquis*), AB üyesi ülkeler arasında iç sınırların kontrolünün kaldırılmasını amaçlamaktadır. Dolayısıyla, aday ülkelerin de ulusal düzenlemelerini bu politikalarla uyumlu hale getirmeleri, entegre olmuş etkin bir yönetim kapasitesine kavuşmaları ve sınır kontrolleri için profesyonel, güvenilir ve etkin bir polis örgütü oluşturmaları gerekmektedir.⁸

Türkiye ve AB arasında yukarıda sayılan hedeflere ulaşmak amacıyla yürütülen üç proje mevcuttur. Bunlardan birincisi, Jandarmanın asayiş hizmetlerini yerine getirirken zorunlu askerlik hizmeti yapan personel sayısını azaltıp, profesyonel eleman sayısını artırarak, sivil otoritenin direktifi altında saydam bir biçimde bu hizmeti yerine getirmesi projesidir. Bu proje, JGK tarafından 2004 yılında kabul edilmiştir. Bu amaçla İngiltere ile işbirliği yapmayı kabul eden JGK, TSK'nın başlattığı "Personel Reformu 2014" projesini gerekçe göstererek, ilk başta hevesli olduğu projeye aktif katılımını 2005 yılında geri çekmiştir.⁹ JGK; atama, sicil ve personel rejimi gibi konularda TSK'ya bağlı olduğunu, dolayısıyla önceliğinin 2014'te gerçekleşmesi beklenen personel reformuna uyum sağlamak olduğunu ifade etmiştir.

TSK Personel Reformu, öngörülen süreyi doldurduktan sonra otomatik olarak bir üst rütbeye terfi etme kistasının yerine, kadro açığını doldurmada rasyonel bir politikanın izleneceği ve başarı sicilinin aranacağı bir terfi sistemine geçmeyi öngörmektedir.¹⁰

7 Genel Plan ve Prensipler Dairesi Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığı Beyaz Kitap 2000, bkz. <<http://www.msb.gov.tr>>; <<http://www.jandarma.gov.tr>>; <<http://www.tsk.mil.tr>>.

8 Avrupa Komisyonu, "Fasıl 24: Adalet, Özgürlük ve Güvenlik," Türkiye 2005 İlerleme Raporu, 9 Kasım 2005, bkz. <<http://www.abgs.gov.tr>>.

9 Batılı diplomatik kaynakların yazar ile Kasım 2005'te yaptığı görüşme.

10 Barkın Şık, "Albaylık zorlaşıyor," Milliyet, 18 Ekim 2005.

AB ve İçişleri Bakanlığı arasında başlatılan ikinci proje, profesyonel bir Sınır Polis Teşkilatının kurulması ile ilgilidir. Türk deniz ve kara sınırlarının güvenliğinin, entegre bir biçimde sivil bir Sınır Polis Teşkilatı oluşturularak sağlanması amacıyla, AB ve İçişleri Bakanlığı arasında 2003 yılında kabul edilen “Entegre Sınır Yönetim Strateji Belgesi” ile bir Eylem Planı hazırlanması öngörülmüştür.

Sınır Polis Teşkilatının Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğine değin kurulması öngörülmektedir. Buna yönelik olarak, ilk aşamada Jandarma ve Kara Kuvvetleri Komutanlığının kara sınırlarını koruma görevini, SGK'nın da deniz sınırlarını koruma görevini sonlandırması gerekmektedir. Dolayısıyla AB, oluşturulacak Sınır Polis Teşkilatı bünyesinde JGK'ya bir görev biçilmektedir. Ancak Sınır Polis Teşkilatının kurulmasına değin geçen sürede polis ve jandarmadan oluşan ve birbirinden kopuk asayiş hizmetini yerine getiren kolluk kuvvetlerinin hizmetlerinin birbirleri ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Bu proje için JGK ve Fransa arasında eğitim işbirliği yapılmaktadır.

Sınır Polis Teşkilatının kurulması; Türkiye'nin örgütlü suçlar, yasa dışı insan göçü, nükleer silah ve uyuşturucu kaçakçılığı ve terör gibi kendisini ciddi şekilde tehdit eden eylemlere karşı AB ülkeleri ile işbirliği içinde mücadelesinde hayati önem taşımaktadır.

Ancak bu projede, AB'nin 9 Kasım 2005 tarihli İlerleme Raporu'nda da belirtildiği üzere bir ilerleme sağlanamamıştır. Bunun temel nedeninin, özelde Jandarma ve KKK'nın, genelde ise TSK'nın, sınırı koruma yetkisini, sivil profesyonellerden oluşacak sınır muhafız birliğine devretmek istememesi olduğu belirtilmektedir. Projenin yürüyebilmesi için ilk aşamada, kara sınırlarının korunmasını TSK'ya bırakan 3497 sayılı Kanun'un değiştirilmesi gerekmektedir.¹¹

11 Avrupa Komisyonu, “Fasıl 24: Adalet, Özgürlük ve Güvenlik,” Türkiye 2005 İlerleme Raporu.

12 a.g.e.

Diğer yandan, İçişleri Bakanlığı, kara ve deniz sınırlarının korunması ve güvenliğinin etkin şekilde sağlanması amacıyla polis, jandarma ve sahil güvenlik kuvvetleri arasında işbirliği ve koordinasyonun sağlanması için Ocak 2005'te bir genelge yayımlarken, bu amaçla üniversite mezunları arasından 10 bin polisin istihdam edilmesi için kanun değişikliğine gitmiştir.

AB ile İçişleri Bakanlığı arasında 2007 yılında başlatılması öngörülen üçüncü proje, JGK üzerinde sivil demokratik denetimin sağlanması amacıyla vali, kaymakam ve savcılarının denetim kapasitesinin güçlendirilmesine yöneliktir. Bu proje ile iç güvenlik politikalarının sivil otorite tarafından belirlenmesi ve siyasi otoriteye bağlı vali, kaymakam ve savcılarının, asayiş hizmeti veren JGK personelini denetleme kapasitesinin tesis edilmesi amaçlanmaktadır. Mülki amirlerin denetim kapasitesinin artırılması projesine Belediye Meclislerinin de dâhil edilmesi planlanmaktadır.

Gerek polis teşkilatında gerekse jandarmada var olan temel sorunlardan biri de insan hakları ihlalleriyle suçlanan kolluk kuvvetlerinin, işledikleri suçlardan ötürü gerekli cezayı almamış olmalarıdır. Polis güçleri uzun süredir insan hakları alanında eğitim görmektedirler. JGK da aynı amaca yönelik olarak 27 Nisan 2003 tarihinde Jandarma İnsan Haklarını Değerlendirme Merkezini (JİHİDEM) kurdu. JİHİDEM'e, kuruluşundan bu yana, çoğunluğu kötü muamele ve haksız gözaltı olmak üzere 162 şikâyet gelmesine karşın, bugüne kadar, yalnızca üç vakada jandarma elemanları disiplin cezası almıştır.¹² Yetkililer, JİHİDEM'e yapılan şikâyetlerin azlığını insan hakları ihlallerine ilişkin olarak yapılan şikâyetlerde cezai yaptırımın az olmasına bağlamaktadırlar.

Diğer yandan, JGK personeline verilen kimi eğitimin içeriği, AB ile uyumu sağlamak bir yana AB'ye düşmanlık yaratır ve siyasi iktidarın AB'ye üyelik yönündeki siyasi tercihi ile çelişir niteliktedir. *Hürriyet* gazetesi yazarı Cüneyt Ülsever'in ortaya çıkardığı bir haberde, JGK'nın verdiği bir emirle, AB ve ABD aleyhtarı yazılar

içeren *Yeni Hayat* adlı derginin tüm JGK personeline okunmasının istendiği belirtilmektedir.¹³

Jandarmanın “Gri” Alanı ve Polisle Yetki Paylaşımı Sorunu

Yukarıda da değinildiği gibi, JGK’ya ilişkin temel yasa, 12 Eylül askerî darbesinden sonra, 3 Ekim 1983 yılında çıkartılan 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu’dur. Bu yasa ile jandarmanın konumu, Genelkurmay Başkanlığı ile İçişleri Bakanlığı arasında, yarı askerî, yarı sivil gri bir alana yerleştirilmiştir. JGK’nın görev alanı, aynı yasanın 10. maddesi ile kırsal kesim olarak belirlenmişken, jandarma elemanlarının zaman zaman polis görev bölgesi içinde faaliyet göstermesi, JGK’nın demokratik denetimindeki sorunları da gündeme getirmektedir. Nitekim TBMM’de oluşturulan ve biraz sonra değineceğimiz Şemdinli olayını araştıran komisyonun yanıt aradığı pek çok sorudan biri de tutuklanan iki astsubayın, polis görev bölgesinde tam olarak ne yaptığıdır. Ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Hakkâri milletvekili Esat Canan’ın, olayın aydınlatılması için yönelttiği 13 sorudan biri de, yasada jandarma astsubaylarının görev alanlarının kırsal olarak tanımlanmasına karşın, bu astsubayların polisin bilgisi olmadan niçin şehir merkezinde istihbarat topladıklarıdır.

Aynı raporda, jandarma ve emniyet güçleri arasında işbirliğinin olmamasının ve iki kolluk kuvveti arasında yaşanan uyumsuzluğun da Şemdinli olayının aydınlanmasında sıkıntı yarattığı kayda geçirilmiştir.¹⁴

Jandarma ve polisin görev alanlarındaki yetki karmaşasına bir diğer örnek de polisin alanına giren bazı üniversitelerin halen jandarma koruması altında olmasıdır. Örneğin, Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) kurulduğu yıllarda şehir merkezinden uzakta olduğu için jandarma bölgesi olmuş, ancak şehir nüfusunun üniversite bölgesine doğru genişleyip, üniversiteyi de içine alması nedeniyle artık şehrin içinde kalmış durumdadır. Vilayet sınırlarından itibaren 50 kilo-

metrelik alan belediye sınırları içine girdiğinden, ODTÜ de artık bu sınırlar içinde sayılmaktadır. Hem belediye hem de hükümet, ODTÜ’den kendilerinin sorumlu olduğunu belirtirken, fiili durum bunun tam tersi olmaktadır. Çünkü Jandarma İl İdaresi Kanunu, bölgelerin hangi kolluk kuvvetine ait olduğunun tespitini vali ve kaymakama verirken bu yetkinin geçerli olması için Jandarma Genel Komutanının ayrıca izin vermesi gerekmektedir. Dolayısıyla fiiliyatta, Jandarma Genel Komutanı izin vermediği için ODTÜ jandarma bölgesi olarak kalmaya devam etmektedir.¹⁵

JGK, iç bünyesinde çıkarttığı bir genelgeye dayanarak, kanunu aşan bu uygulamaya gidebilmektedir.¹⁶ 2803 sayılı Kanun’a ek olarak jandarmanın sorumluluk ve görevlerini belirleyen yaklaşık 500 yasa ve yönetmelik bulunduğu belirtilmektedir.

İstihbarat Toplamada Jandarma ve Polisin Yetki Paylaşımı Sorunu

JGK ile Polis Teşkilatı arasında, asayiş görevlerinin yerine getirilmesindeki yetki kavgasına bir de bilgi ve istihbarat paylaşımı eksikliği eklenmektedir. Polis Teşkilatından bir yetkilinin bu bölümün yazarına verdiği bilgiye göre örneğin, jandarma kırsalda yaptığı bir operasyonda ele geçirdiği uyuşturucu maddelere ilişkin istatistikî bilgileri polis ile paylaşmamaktadır. Bir başka örnek çok farklı bir alandan verilebilir: ülkeler arasında toplumların birbiriyle yakınlaşmasını sağlayan araçlardan biri de futbol maçlarıdır. Zaman zaman bu maçlar dostluk maçları adı altında da düzenlenir. Türkiye’de ise aynı misyonu üstlenen iki kolluk kuvveti arasındaki çekişme öyle bir noktaya varmıştır ki, jandarmanın polisle futbol maçı yapması bile istenmez olmuştur. Buna en çarpıcı örnek, TBMM Şemdinli Komisyonu tutanaklarına yansıyan bir istihbarat notudur: tutuklu astsubaylardan Özcan İldeniz’e ait

13 “New Gendarmerie controversy sparked,” *Turkish Daily News*, 17 Mart 2005.

14 “Suçlamada geri adım,” *Hürriyet*, 26 Ocak 2006.

15 Yazarın İçişleri Bakanlığı yetkilileriyle yaptığı görüşme, Kasım 2005.

16 Yazarın, isminin açıklanmasını istemeyen bir AKP’li milletvekili ile yaptığı görüşme, Kasım 2005.

olduğu belirtilen ve JGK'nın çalışma ilkelerine yönelik istihbarat bilgileri içeren ajandadaki notların bir yerinde, bombalı saldırıyla ilgili olarak jandarma personelinin emniyetle ilişki kurmamaları (bilgi vermemeleri) ve polislerle maç bile yapmamaları konusunda uyarıldıkları vurgulanmaktadır.¹⁷

Batılı ülkelerden farklı olarak Türkiye'de ülke güvenliğinin sağlıklı bir şekilde sağlanması açısından istihbaratın tek elde toplanması konusunda bir zaafiyet yaşanmaktadır. AB üyesi ülkelerde, iç ve dış güvenlikle ilgili tüm istihbarat bilgileri Başbakan'a bağlı ve bir sivilin başkanlık ettiği bir kurumda toplanmaktadır. Türkiye'de ise istihbarat toplama konusunda sivil otoriteden ayrı hareket eden Jandarma ve TSK, iç tehdidin değerlendirilmesi ve güvenlik politikaları açısından denetimi elinde bulundurarak sivil otorite üzerinde siyasal güç sağlamaktadır.

Adalet Bakanı Cemil Çiçek de "çok sayıda istihbarat birimi var. Ama başarılı mıdır, ona bakmak lazım. Başka ülkelerde iç-dış istihbarat var. İstihbarat örgütlerinin kaynakları aynı. Herkesin kendini ayrı galakside farz ettiğini düşünerek kanun düzenlemesi yapamayız"¹⁸ diyerek

Türkiye'de istihbarat teşkilatlarının sayılarının çokluğuna ve bir koordinasyonun olmayışının yol açtığı sorunlara vurgu yapmaktadır.

Kişilerin keyfi bir biçimde dinlenmesinin önüne geçilmesi ve istihbarat bilgilerinin tek elde toplanması amacıyla TBMM tarafından 03.07.2005 tarihinde, 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun Ek 7. maddesinde bir dizi değişiklik yapılarak 5397 sayılı Kanun kabul edilmiştir.¹⁹ Böylece, JGK, Polis ve Milli İstihbarat Teşkilatının (MİT) dinleme yoluyla elde ettiği bilgilerin, Telekomünikasyon Kurumu bünyesinde, Kurum başkanına doğrudan bağlı "Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı" adıyla kurulan tek merkezde toplanması tasarlanmıştır.

Bu bölümün yazarına bilgi veren yetkililere göre, Türkiye'de başbakanların dahi varlığını doğrulayamadığı ve bir dizi yasa dışı faaliyetlerle ilintisi olduğu savlanan Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele (JİTEM) adlı birim, 5397 sayılı Kanun ile Jandarma İstihbarat Teşkilatı (JİT) adı altında yasalaşmış ve kendi sorumluluk bölgesinde "dinleme" yetkisine resmen kavuşmuştur.²⁰

İçişleri Bakanlığına bağlı sivil makamlar (vali, kaymakam gibi), kamu düzeninin ve asayişin sağlanmasında ağırlıklı olarak biri jandarma diğeri de polis olmak üzere ikili bir yapıdan yararlanmaktadır. Bu ikili yapı, şeklen İspanya, Fransa ve İtalya gibi AB ülkeleri ile benzerlik taşımaktadır. Ancak AB ülkelerinden çok farklı olarak, Türkiye'deki sistem, birbirinden kopuk hareket ederek, kamu güvenliğini sağlamada zaafiyet içine girebilmektedir. Bunun temel nedeni, Avrupa ülkelerinde silahlı kuvvetlerin, iç ve dış güvenlik tehdit algılamalarının şekillendirilmesinde sivil otoriteye tabii olmaları, Türkiye'de ise bu tabiat sisteminin (Genelkurmay Başkanlarının sivil otoritenin atadığı Milli Savunma Bakanlığına bağlı olması) henüz oluşturulmamış olmasıdır.

Jandarmanın "Demokratik" Gözetim ve Denetimi

Şemsiye teşkilat olan TSK gibi JGK'nın da henüz seçilmiş siyasi otoriteler tarafından denetlenebi-

17 Gökçer Tahincioğlu, "Yemin gibi İlkeler," *Milliyet*, 20 Aralık 2005.

18 "'Adli kolluk' resmi görüşe rağmen geçti," *Sabah*, 28 Kasım 2004; "Adli kolluk komisyondan geçti," *Zaman*, 28 Kasım 2004.

19 5397 sayılı Kanun'un 2. maddesine göre 1983 tarihli ve 2803 sayılı Jandarma, Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu'na aşağıdaki ek madde eklenmiştir:

Ek Madde 5 - (Ek: 3.7.2005- 5397/2 md.) "Jandarma, bu Kanun'un 7. maddesinin (a) bendine ilişkin görevleri yerine getirirken önleyici ve koruyucu tedbirleri almak üzere, sadece kendi sorumluluk alanında 04.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK), casusluk suçları hariç, 250. maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinde yazılı suçların işlenmesinin önlenmesi amacıyla, hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Jandarma Genel Komutanı veya İstihbarat Başkanının yazılı emriyle, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimi tespit edebilir, dinleyebilir, sinyal bilgilerini değerlendirebilir, kayda alabilir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde verilen yazılı emir, yirmidört saat içinde yetkili ve görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını en geç yirmidört saat içinde verir. Sürenin dolması veya hâkim tarafından aksine karar verilmesi halinde tedbir derhal kaldırılır. Bu halde dinlemenin içeriğine ilişkin kayıtlar en geç on gün içinde yok edilir; durum bir tutanakla tespit olunur ve bu tutanak denetimde ibraz edilmek üzere muhafaza edilir. Bu işlemler, 04.07.1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun Ek 7. maddesinin onuncu fıkrası hükmüne göre kurulan merkez tarafından yürütülür. 5271 sayılı Kanun'un 135. maddesi kapsamında yapılacak dinlemeler de bu merkez üzerinden yapılır."

20 a.g.e., JİTEM nihayet Temmuz ayında kabul edilen Telefon Dinleme Yasası'na eklenen bir maddeyle yasal statüye kavuştu ve Jandarma İstihbarat Teşkilatı (JİT) adını aldı. Bu madde ile Jandarma Teşkilat ve Görevleri Kanunu'na "İstihbarat Başkanlığı" ifadesi girmiş oldu ("Şemdinli patlamalarına JİT ve MİT savunması," *Sabah*, 27 Aralık 2005).

lir bir kuruma dönüştüğü söylenemez. Türkiye'nin şeffaflaşma yolunda yaptığı onca yasal değişikliklere karşın, bu yönde işleyen en önemli engellerden birisi, kim ve kimler tarafından belirlendiği tartışmalı olan “devlet sırrı” kavramıdır. Yakın tarihimizde yaşadığımız pek çok olayda görüldüğü üzere “devlet sırrı” kavramının arkasına saklanılarak girilen “yasa dışı” eylemler, toplumun devlete olan güven duygusunu önemli ölçüde zedelemiştir. (Ayrıntılı bilgi için “Fişleme Skandalı” ve “Susurluktan Şemdinli'ye” bölümlerine bakınız)

Nitekim TBMM Şemdinli Komisyonu, Şemdinli olayını aydınlatmaya çalışırken, “devlet sırrı” engellemesiyle karşılaşmış, CHP Hakkâri milletvekili Esat Canan, Şemdinli Komisyonuna verdiği bilgide, pek çok kurumun bilgi vermesini engelleyen “devlet sırrı” kavramına ilişkin yeni düzenlemeler yapılmadığı sürece bu olayın aydınlatılamayacağını altını çizmiştir.²¹

Halka hesap verme sorumluluğu olan parlamentonun, güvenlik örgütlerinin bütçelerini denetleyebilmesi, kamu kaynaklarının hesap verilebilir ve şeffaf biçimde kullanımını açısından hayati önem taşımasına karşın, TSK gibi, Jandarma ve SGK bütçeleri de gerekli parlamento denetimine henüz girmiş değillerdir. JGK ve SGK bütçeleri, her ne kadar İçişleri Bakanlığının bütçe kalemleri arasında yer alsalar da, TSK'nın denetimi altında kullanılmakta ve TSK'ya ayrılan bütçenin dışında, savunmaya ayrılan kaynaklar arasında gösterilmektedirler.²²

Diğer yandan, JGK mensupları da, milletvekillerine hesap verme konumunda ve sorumluluğunda olmamışlardır. Jandarma Genel Komutanlığı İstihbarat Başkanı Tuğgeneral Mehmet Çörten'in, sadece Şemdinli Araştırma Komisyonu Başkanı Musa Sivacıoğlu ile görüşerek bilgi vermesi ve bu ziyaretin komisyon üyelerine bildirilmemesi bu anlamda bir krize neden olmuştur.²³

Gözetim ve denetim konusunda ortaya çıkan en önemli sorunlardan bir tanesi, jandarmanın asayiş görevini yerine getirirken teorik olarak vali ve kaymakamlara karşı sorumlu olmakla birlik-

te, uygulamada emirleri JGK'dan almakta oluşudur. Buna ek olarak, Parlamento İçişleri Komisyonu da, iç güvenlik hizmeti veren JGK'nın denetleme işlevini henüz yerine getirmemektedir. Bu bölümün yazarının görüştüğü bazı milletvekilleri ve mevcut ikili yapının sonlandırılması ve bir iç güvenlik kuvveti olan jandarmanın fiilen İçişleri Bakanlığına bağlı olması gereğine inandıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda, bir AKP'li milletvekili, jandarmanın asayiş hizmeti verirken de TSK'ya olan bağlılığını, bir ilde vali iken yaşadığı bir anısını anlatarak aktarmıştır: “Cumhurbaşkanının, bulunduğum ili ziyareti nedeniyle yapılan törende, dönemin Jandarma İl Alay Komutanına ilde bulunan baraj bölgesinde görev alması talimatını verdim. Baktım beni dinlemiyor ve havaalanında cumhurbaşkanını bekliyor. Ben müdahale edince yanıt olarak ‘Bana emir veremezsin’ diyerek çıkıştı. Ben de ‘Emniyet müdürü ne ise siz de osunuz’ dedim. Sonuçta, jandarma alay komutanı benim talimat verdiğim baraj bölgesine gitti. Ama ben vali olarak neden bu alay komutanının ‘Bana emir veremezsin’ çıkışına muhatap olayım? Mülki amirler, jandarmanın asayiş görevlerini yerine getirirken askerden emir almasından rahatsızlar.” Aynı milletvekili, jandarma mensuplarına sivil amirlerin sicil veremediği ve atamalarını da yapamadığından yakınmıştır.

Aynı milletvekiline göre, jandarmaya kırsalda operasyon talimatını Jandarma Genel Komutanı vermekte, vali ve kaymakam da yalnızca bilgilendirilmektedir. Milletvekili, jandarmanın asayiş görevini yerine getirirken askerden talimat almasına karşılık, bir güvenlik sorunu yaşandığında faturanın sivil bir makam olan İçişleri Bakanlığına çıkartıldığını da anımsatmıştır.

Mülki amirlerin Jandarma Teşkilatı üzerindeki gözetim işlevinin ne denli eksik yürütüldüğü,

21 “Commission deliberates axing state secret shield,” *Turkish Daily News*, 28 Aralık 2005.

22 Genel Plan ve Prensip Dairesi Başkanlığı, “Mali Kaynaklar ve Savunma Harcamaları,” *Milli Savunma Bakanlığı Beyaz Kitap 2000*, 9. Bölüm, bkz. <<http://www.msb.gov.tr>>.

23 CHP'li üyeler, Çörten'in Komisyona çağrılarak üyelerce dinlenmesi konusunda ısrarcı oldular (“Şemdinli Komisyonunda Tuğgeneral gerginliği,” *Milliyet*, 29 Aralık 2005). Nitekim Çörten bu tepkiler üzerine daha sonra komisyon üyelerini bilgilendirmiştir.

Şemdinli ilçesindeki bombalama olayını soruşturan TBMM Şemdinli Komisyonunda da gün yüzüne çıkmıştır. Komisyon, Şemdinli olayıyla ilgili olarak Hakkâri eski Valisi Erdoğan Gürbüz, Şemdinli eski Kaymakamı Mustafa Cihan Feslihan ve Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele Daire Başkanı Selim Akyıldız'ı 28 Aralık 2005 tarihli toplantısında dinlemiş, Gürbüz ve Feslihan tutuklanan astsubayların olay günü istihbarat çalışması yaptıklarından haberdar olmadıklarını söylemişlerdir. Mülki amirlerin, "bu işlemleri kendi içlerinde (Jandarma) hallederler, bize haber vermelerini gerektiren bir mekanizma yok" şeklindeki ifadeleri ve astsubayları tanımadıklarını söylemeleri, AKP Adıyaman Milletvekili Hüsrev Kutlu'nun, "Kara Kuvvetleri Komutanı (Orgeneral Yaşar Büyükanıt) bile bu astsubayları tanıyor.²⁴ Siz Mülki Amir olarak nasıl tanıımıyorsunuz?" biçiminde çıkışmasına neden olmuştur.²⁵

Son olarak gazeteci yazar Ali Bayramoğlu'nun yaptığı bir tespitten söz etmek gerekir: "28 Şubat'tan sonra geleneksel olarak polisin, emniyetin, valinin kontrol ettiği alanlara asker yerleşti. Jandarma kırdan kente çıktı. EMASYA (Emniyet, Asayiş Yardımlaşma) birlikleri valiliklerin üstünde yetkilere sahip oldu. Toplum en büyük tehditmiş gibi bir iç güvenlik yapılanması oluşturuldu. Bu yapı demokrasiye aykırıdır. Valilikler, kaymakamlıklar yetkilerini askerî birliklere devredemez. Ayrıca bir ülkede istihbarat toplama gücü de askerî güce verilemez. Bugün askerî bürokrasi neyin tehdit olduğunu yazıyor, asker istihbarat topluyor, toplumsal olayları değerlendiriyor ve bunu yaparken hukuki kıstası değil, iç güvenlik dökümanlarını kullanıyor."²⁶

24 Orgeneral Büyükanıt, Şemdinli olayının hemen akabinde verdiği demeçte, astsubaylardan birini tanıdığını, iyi biri olduğunu belirtip bir yandan yargıyı etkilemeye çalışmakla suçlanırken diğer yandan da asayişten sorumlu Jandarma görevlisi ile TSK arasındaki resmi bağı da itiraf etmiş oldu.

25 "Hakkâri ve Şemdinli'nin Mülki Amirleri komisyonda dinlendi: 'Astsubayları tanııyoruz,'" *Milliyet*, 29 Aralık 2005.

26 Ali Bayramoğlu'nun Neşe Düzel ile söyleşisi, *Radikal*, 12 Nisan 2004.

27 Anayasa hukuku profesörü Zafer Üskül ise, 2. Zırhlı Tugay Komutanlığının kaymakamlıklardan istihbarat bilgi isteme yetkisinin bulunmadığını vurgulamıştır. "Erdoğan: TSK'nın görevi değil," *Cumhuriyet*, 15 Mart 2004; "Üskül: 'Yetkisi yok,'" *Milliyet*, 11 Mart 2004.

2005 Yılında Yaşanan Önemli Gelişmeler

"Fişleme" Skandalı

Kamuoyunda "Fişleme Skandalı" olarak da bilinen olay her ne kadar 2004 yılında meydana gelmiş olsa da, 2005 yılında meydana gelen Şemdinli olayı ile birlikte değerlendirildiğinde "devlet içinde devlet" mekanizmalarının çalışmaya devam ettiği savlarının vurgulanması açısından önem taşımaktadır. Yakın tarihimizde ortaya çıkartılan ve kamuoyunda "Sosyetik Fişleme" olarak bilinen istihbarat toplama işleminin yapılış biçimi, kimi güvenlik örgütlerinin, anayasa üstü bir konuma kavuştuklarını göstermesi açısından çok önemli tartışmalara yol açtı. *Hürriyet* gazetesi, 10 Mart 2004 tarihinde manşetten verdiği bir haberde, Kara Kuvvetleri Komutanlığı 2. Zırhlı Tugay Komutanlığının askerî birlikler ve kaymakamlara gönderdiği yazı ile "bölücü ve yıkıcı" faaliyetlerde bulunan kişi ve kurumlar hakkında bilgi toplanmasını istediğini yazdı. Bu kişi ve kurumlar arasında şaşırtıcı bir biçimde, Türkiye'deki *Klu Klax Klan* üyeleri, AB ve ABD yanlısı kişiler, sanatçılar, yüksek sosyete grupları, satanistler, masonlar, azınlıklar ve internet grupları da yer almaktaydı. İstihbarat formları olarak hazırlanan *Ku Klux Klan*'la ilgili sorunun ABD ordusu talimnamesinden aynen tercüme edildiği daha sonra ortaya çıkmıştır.

Konunun basında açığa çıkmasının ardından Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, bilgi toplama işleminin TSK'nın görevi olmadığını belirtirken, fişlemenin bir suç olduğunun altını çizmiştir.²⁷ Buna karşılık, Genelkurmay Başkanlığı fişleme olayını doğrulayarak, 10 Mart 2004 tarihinde yaptığı yazılı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır: 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu çerçevesinde, Mülki İdare Amirleri, çıkabilecek ve çıkmış olayların önlenmesi maksadıyla, gerekli gördükleri hallerde, en yakın Kara, Deniz ve Hava Birlik Komutanlıklarından kuvvet talebinde bulunabilirler. Çıkabilecek olaylara karşı etkin tedbirlerin alınabilmesi için, önceden planlama yapılması bir ihtiyaçtır. Söz konusu haberde (Sosyetik Fişleme) konu edilen faaliyetin (istihbarat toplama) bu çerçevede değerlendirilmesi gerekmektedir."

Ancak aynı açıklamada, “çalışmada (istihbarat toplama) yer alan bazı hususların düzeltilmesi amacıyla da gerekli incelemelere başlanılmıştır” denilerek, fişleme konularının “daraltılacağı” sinyali verilmiştir.

Fişleme olayının ardındaki örgütlenmeyi 1960’lı yıllardan beri varlığını sürdüren ancak yapısı daha sonra değiştirilen ve kısa adı EMASYA olarak bilinen, Emniyet, Asayiş Yardımlaşma Birliklerinin yaptığı gündeme gelmiştir. Gazeteci Yazar Ali Bayramoğlu’na göre “28 Şubat’ta Silahlı Kuvvetler ülkede bir irtica tehlikesi tespiti yaptığı için ve muhtemelen de emniyete güvenmediği için, iç güvenlik alanının tümünü kontrol etmek istedi. 1997’de Refahiyol hükümeti yıkılır yıkılmaz EMASYA birliklerinin yapısı değişti. (Dönemin) İçişleri Bakanı Sadettin Tantan’la Genelkurmay Başkanlığı arasında bir protokol imzalandı. Bu birliklere, valilik talep etmese de, askere gerekli gördüğü durumlarda toplumsal olaylara el koyma yetkisi verildi. Ve bu birlikler 24 saat düzenli çalışan birlikler haline geldi.”²⁸

Bayramoğlu, EMASYA birliklerinin son fişlemelerle bağlantısını şöyle tespit etmektedir: “Bu protokol, aslında bu fişlemelere yasal dayanak sağladı. Kara Kuvvetlerine bağlı EMASYA birlikleri, bu protokolün verdiği yetkilerle, istihbarat toplayan, valiliklerden bilgi talep eden, neredeyse valilikleri yönlendirebilecek birimler haline dönüştü. En son fişleme de, işte bu zemin üzerine oturdu. Çünkü bu protokolle, valiliğin, kaymakamlığın ve emniyetin etki alanı bir anlamda “askere” terk edildi. EMASYA birlikleri herhangi birlikler değil. Türkiye’nin her ilinde garnizonlardaki örgütlenmeler bunlar. Bütün toplumu takip etme yetkisine sahipler. Böyle bir yetki olmaz, bu çılgın, korkunç bir şey. Denetimsiz bir faaliyet bu. Yargı, hukuk devrede değil.”²⁹

Protokolün kendisinin yasaya aykırı olduğunu vurgulayan Bayramoğlu, ne var ki, yasaya aykırı bu tür protokollerin sadece İçişlerinde değil, başka bakanlıklarda da var olduğunu açıklamıştır: “Örneğin, Orman Bakanlığı da 28 Şubat sonrasında bir protokol imzalamış, fabrikaların atık-

larını, oradaki işçilerin durumlarını denetleme yetkisini jandarmaya vermiş. Orman Bakanı, bu protokolü tek taraflı bir yazıyla, “Böyle bir sivil yetki jandarmaya verilemez” diyerek iptal etti. Bunu, İçişleri Bakanlığının da yapması yazım. Bu tür hassas konularda cesaret, beceri ve zamanlama çok önemli tabii. Siyasi iktidar gerçekten demokratikse, sivilleşme niyetlisiyse, çatışma riskinin yüksek olmadığı bir anda protokolü iptal eder.”³⁰

Susurluk’tan Şemdinli’ye

Bayramoğlu’nun sivil yetkiyle donatılmış jandarma birimlerinin faaliyet alanlarının genişlemesine ilişkin uyarısına karşın, 2005’in sonlarına doğru patlak veren ve kimi bulguların yasa dışı bir yapılanmaya işaret ettiği Şemdinli olayında da görüldüğü gibi, jandarma, savcıya bilgi vermeme keyfiyetini halen elinde bulundurmaktadır.

Hakkâri’nin Şemdinli ilçesinde 9 Kasım’da, Seferi Yılmaz adlı bir kişiye ait Umut Kitabevi’ne düzenlenen el bombalı saldırının ardından Jandarma istihbarat astsubayları Özcan İlideniz ve Ali Kaya, olaydan 20 gün sonra, devletin birliğini bozmak suçundan tutuklandılar. Olayda iki kişi ölürken çok sayıda kişi de yaralandı. Üzerlerinden çıkan not defterinden, bu iki astsubayın, Seferi Yılmaz’la ilgili hazırladıkları dosyayı savcılığa bildirmedikleri ortaya çıkmıştır.³¹ Resmi makamlarca varlığı bir türlü kabul edilmek istenmeyen JİTEM’in bu olayın önemli aktörlerinden birisi olduğu şüphesi, eski Başbakan ve Demokratik Sol Parti Genel Başkanı Bülent Ecevit’in hazırlattığı Şemdinli raporunda da dile getirilmiştir.³²

Fişleme Skandalı ve Şemdinli’deki Kitabevi’nin bombalanması, JİTEM gibi ülkeyi yönetenler tarafından dahi bilinmeyen ya da inkâr edilen oluşumlarla desteklenen TSK ve JGK’nın, sivil

28 Gazeteci Ali Bayramoğlu’nun Neşe Düzel ile yaptığı söyleşi, *Radikal*, 12 Nisan 2004.

29 a.g.e.

30 a.g.e.

31 “Yemin gibi ilkeler,” *Milliyet*, 20 Aralık 2005.

32 “Ecevit: Türkiye’de derin devlet hep var,” *Ajanstar*, 21 Kasım 2005.

otoriteden bağımsız bir dizi faaliyetlerle iç tehditlere karşı alanlarını genişlettiğini gözler önüne sermiştir. Bu tür yasa dışı oluşumların sivil uzantıları da yakın tarihte Susurluk skandalı ile gün yüzüne çıkmıştı.³³ CHP'li Esat Canan, Şemdinli olayını, Susurluk skandalına benzer bir örgütlenme olarak ve hatta Susurluk'tan vahim bir olay olarak nitelendirmiştir.³⁴

Şemdinli olayının aydınlatılması yolunda parlamentonun gösterdiği çabalar ve kimi kamu görevlilerinin arkasına sığındıkları devlet sırrı kavramının mercek altına alınması yolunda atılan adımlar, 2005'in olumlu gelişmeleri arasında sayılmakla birlikte TBMM Komisyonunun Şemdinli raporundaki önemli unsurları ayıklama girişimleri, kimi yasa dışı eylemlerin açıklığa kavuşturulacağı beklentilerini suya düşürmüştür.³⁵

Ancak, iki astsubayın tutuklanması, siyasi otoritenin ve yargının ikinci bir Susurluk olayını ve

33 Susurluk Vakası, 3 Kasım 1996 yılında Balıkesir'in Susurluk ilçesinde bir Mercedes marka otomobilin bir kamyon ile çarpışması sonucu ortaya çıktı. Mercedes'in içinde bulunan 1978 yılında Ankara Bahçelievler katliamı olarak bilinen ve 7 Türkiye İşçi Partili'nin öldürülmesi olayının sanığı Abdullah Çatlı, sevgilisi eski güzellik kraliçesi Gonca Us, Emniyet Müdürü Hüseyin Kocadağ öldüler. Yine aynı Mercedes'te bulunan dönemin DYP Milletvekili Sedat Bucak kazadan ağır yaralı olarak kurtuldu. Mafyasıyaset-devlet üçgenindeki kirliliği ortaya çıkaran Susurluk kazasının üzerinden geçen 10 yılda ise olay üzerindeki sır perdesi henüz aydınlanmadı. Bu olayın odağında devlet güvenlik görevlileri ile bir dizi adam öldürme olaylarına karışan suç çeteleri arasındaki yakın ilişkiler ve işbirliği yumağı yatmakta. Susurluk skandalıyla ilgili olarak, yalnızca, aralarında Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT) eski üyesi, emekli Yarbay Korkut Eken dâhil birkaç kişi, çete kurmak ve yönetmek suçlarından çeşitli hapis cezalarına çarptırıldılar. Ancak Bucak'ın yıllar sonra, geçen yıl, ölen Çatlı'ya ait olduğunu söylediği bazı gizli belgeleri ve kimi fotoğrafları, "devlet sırrı" kaydını koyarak mahkemeye sunması Susurluk skandalına asker ağırlıklı yeni bir boyut kazandırdı. Bu fotoğraflarda, Çatlı'yla yan yana görülen generallerden birinin dönemin Jandarma Asayiş Komutanı Hasan Kundakçı olduğu ortaya çıktı. Kundakçı ise, "Fotoğraftaki kişi ben olabilirim, keşke Çatlı'yı tanısaydım" dedi. Hüküm giymesinin hemen ardından ise üst düzey komutanların hemen hepsi Korkut Eken'e destek verip, "Eken herşeyi bizim bilgimiz dâhilinde yaptı, ülkeye unutulmaz hizmetler verdi." şeklindeki açıklamalar yaptı ("Bucak gizliliğe sığınmıyor," Cumhuriyet, 1 Ekim 2004).

34 "Canan: Susurluk'tan beter," Milliyet, 11 Kasım 2005.

35 Komisyon, Org. Yaşar Büyükanıt'ı suçlayıcı ifadeleri, CHP'li üyelerin ısrarı üzerine rapordan çıkardı. Büyükanıt'ın, olaylara karışan astsubay için "Tanırım, iyi bir askerdir" sözlerinin yargıyı etkileyebileceği taslak raporda yer almıştı ("Suçlamada geri adım," Hürriyet, 26 Ocak 2006). İlk rapordaki şu bölümün de çıkartılmış olduğu belirtildi, "JİTEM, JİT gibi birimlerin mevcut olup olmadığı hakkında ilgili kurumlar gerekli açıklamayı yapmalıdır. Kanun dışı örgütlenmeler ortadan kaldırılmalı, bu örgütlenmelerde kastı veya ihmali bulunanlar hakkında cezai tatbikat yapılmalı. Yüksekova'da cenaze töreni sırasında, savaş uçaklarının alçak uçuş yapması, halk tarafından gözdağı verme şeklinde algılanmıştır.[...]" Bu bölümlerin çıkartılmasına itiraz eden AKP Adıyaman milletvekili Faruk Ünsal'ın, raporu onaylamayı reddetmesi üzerine rapor rafa kalktı. ("Şemdinli raporu sonunda rafa kalktı," Sabah, 31 Ocak 2006).

dolayısıyla yasa dışı oluşumları engelleme iradesini ortaya koyması açısından önemli bir gelişme olarak not edilmelidir. Diğer yandan, sivil iktidar bakımından, JGK'nın sivil otoriteye tabi, halkın güven duyabileceği, hesap verebilir ve şeffaf bir örgütlenmeye dönüştürülmesi iradesinin henüz oluşmadığı ve daha çok yol alınması gerektiği de bir gerçektir.

KUTU 1

Birleşmiş Milletler (BM) kararları çerçevesinde teşkil edilen;

- Tiran/Arnavutluk'ta konuşlu Batı Avrupa Birliği (BAB) Çokuluslu Polis Da-nışma Unsuru (MAPE),
- Arnavutluk İnsani Yardım Gücü (AFOR),
- Saray-Bosna/Bosna-Hersek'te konuşlu SFOR Karargâhı,
- İsrail El-Halil'de konuşlu Uluslararası Geçici Mevcudiyeti (TPIH),
- Priştina/Kosova'da konuşlu NATO'nun Kosova Barış Gücü (KFOR),
- Priştina/Kosova'da konuşlu Kosova Türk Görev Kuvveti olarak özetlenecek Barış Gücü Birlikleri bünyesinde Türk Jandarma unsurları görev yapmak-tadır.

Kaynak: <<http://www.tsk.mil.tr>>

KUTU 2

Jandarma Genel Komutanlığı (JGK)

Komutan: Orgeneral Fevzi Türkeri

KORGENERALLER

Kurmay Başkanı/ Ankara

Denetim Başkanı/Ankara

Eğitim Komutanı/Ankara

Aşağıdaki Jandarma Bölge Komutanlıklarına değişen sayıda İl Jandarma Alay Komutanlığı bağlıdır. İl Jandarma Alay Komutanları, Albay rütbesinde, Bölge Komutanları ise çeşitli seviyelerdeki general rütbesindedir.

TÜMGENERALLER

Adana Bölge Komutanı/Adana

Jandarma Okullar Komutanı/Ankara

Harekat Başkanı/Ankara

Jandarma Bölge Komutanı/Tunceli

Jandarma Bölge Komutanı/Erzurum

Jandarma Bölge Komutanı/İstanbul

Jandarma Bölge Komutanı/Ankara

TUĞGENERALLER

Jandarma Bölge Komutanı/Aydın

4. Komando Eğitim Tugay Komutanı/Foça-İzmir

JGK Lojistik Başkanı/Ankara

JGK Genel Plan/Prensipier Başkanı/Ankara

21. Jandarma Sınır Tugay Komutanı/Yüksekova-Hakkari

Jandarma Bölge Komutanı/Giresun

Jandarma Bölge Komutanı/Bursa

JGK Personel Başkanı/Ankara

Jandarma Lojistik Komutanı/Ankara

3. Jandarma Eğitim Tugay Komutanı/Zonguldak

1. Jandarma Komando Tugay Komutanı/Sırnak

Jandarma Bölge Komutanı/Diyarbakır

Jandarma Eğitim Komutanlığı Kurmay Başkanı/Ankara

Jandarma Bölge Komutanı/Tokat

JGK İstihbarat Başkanı/Ankara

Jandarma Bölge Komutanı/Kayseri

Jandarma Bölge Komutanı/Konya

2. Jandarma Eğitim Tugay Komutanı/Bilecik

Jandarma Bölge Komutanı/Batman

Kaynak: Yazarın çeşitli askeri kaynaklardan derlediği bilgi

KUTU 3

Jandarma Genel Komutanlığının Teşkilatı;

1. Karargah ve Bağlı Birlikleri,

2. İç Güvenlik Birlikleri,

a. Mülki Teşkilata Tabi Olmayan Jandarma Birlikleri ;

(1) Jandarma Komando Birlikleri,

(2) Jandarma Havacılık Birlikleri,

b. Mülki Teşkilata Tabi Olan Jandarma Birlikleri ;

(1) Jandarma Bölge Komutanlıkları,

(2) İl Jandarma Komutanlıkları (alay seviyesinde)

(3) İl Merkez ve İlçe Jandarma Komutanlıkları,

(4) Jandarma Karakol Komutanlıkları,

(5) Jandarma Koruma Birlikleri,

(6) Jandarma Asayiş Komando Birlikleri,

3. Sınır Birlikleri,

4. Eğitim Birlikleri,

5. Jandarma Okulları,

6. İdari ve Lojistik Destek Birlikleri ile,

Görevin özelliğine bağlı olarak kurulacak diğer kuruluşlardan oluşur.

Kaynak: <<http://www.tsk.mil.tr>, <http://www.Jandarma.gov.tr>>

SAHİL GÜVENLİK KOMUTANLIĞI

Lale Sarıbrahimoğlu*

Arka Plan

Sahil Güvenlik Komutanlığı (SGK), 9 Temmuz 1982 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından kabul edilen 2692 sayılı Kanun'la, Deniz Kuvvetleri Komutanlığından (DKK) bağımsız silahlı bir güvenlik kuvveti olarak kuruldu.¹

Bu tarihe kadar sahil güvenlik hizmetleri, 1932 yılında, 1917 sayılı Kanun'la oluşturulan Genelkurmay Başkanlığına bağlı Gümrük Muhafaza Umum Kumandanlığı tarafından üstlenilmişti. Bu kuruluş, denizden yapılan kaçakçılığı önlemek ve Türk karasularının güvenliğini sağlamakla görevlendirilmişti. 1956 yılına kadar faaliyetlerini sürdüren Gümrük Muhafaza Umum Kumandanlığı, işlevleri açısından dönemin Gümrük ve Tekel Bakanlığına bağlı kalırken, deniz sınırlarının güvenliği ve personelin eğitimi bakımından Genelkurmay Başkanlığının bünyesinde yer almıştı. Sahil güvenlik hizmetleri, 1956 yılında Jandarma Genel Komutanlığına (JGK) devredildi.

SGK, 2692 sayılı kanun hükmüne göre 1982 yılından 1985 yılına kadar, kuruluşu için gerekli alt yapıyı oluşturana dek JGK'ya bağlı olarak görev yaptı. 1 Ocak 1985 tarihinden başlayarak, barış zamanında iç güvenlik hizmetleri için İçişleri Bakanlığına, savaş zamanında da Türk Silahlı Kuvvetlerine (TSK) bağlı bir kuruluş olarak

hizmet vermektedir. (SGK Teşkilat Şeması için bkz. Tablo 1)

SGK, kıta sahanlığı içinde işlenen kaçak avlanma, uyuşturucu ve akaryakıt kaçakçılığı gibi suçlarla ilgili olarak İçişleri Bakanlığı ile bağlantılı bir konumdadır. 1985 tarihine kadar Sahil Güvenlik Komutanının birinci sicil üstü Jandarma Genel Komutanı olup, bütçesi de JGK bütçesi içerisinde düzenlenirken, günümüzde ise Sahil Güvenlik Komutanının birinci sicil üstü Genelkurmay Başkanıdır. Jandarma Genel Komutanı, asayiş hizmetleri açısından İçişleri Bakanına karşı sorumlu iken, Sahil Güvenlik Komutanının İçişleri Bakanına karşı böyle bir sorumluluğu bulunmamaktadır.

2692 sayılı Kanun'da öngörülen görevleri yerine getirebilecek bir deniz güvenlik kuvvetinin oluşturulması için SGK'nın ilk kuruluşu sırasında gerekli görülen personel, silah, cephane, araç-gereç ihtiyacı DKK ve JGK ile birlikte saptanıp Genelkurmay Başkanlığının görüşü alınarak, Millî Savunma ve İçişleri Bakanlıklarının onayı üzerine bir plana göre sağlandı.

Söz konusu kanunda 18 Haziran 2003 tarihinde yapılan bir değişiklik ile SGK'nın personel yönünden Deniz Kuvvetleri Komutanlığına olan bağlılığı kaldırıldı ve aynen JGK gibi bağımsız bir yapıya kavuşturuldu. SGK, böylece, silah envanterini önemli ölçüde güçlendirdiği ayrı bir bütçeye de sahip oldu. Kendi personelini oluşturmaya başlayan SGK, bu bağımsız yapısı ile Türkiye'yi çevreleyen Karadeniz, Akdeniz ve Ege Denizi'nde yüzde 5 olan kontrolünü yüzde 50'lilere çıkarmayı hedeflemektedir. Bu açık, halen

* Gazeteci, Savunma Uzmanı,

1 09.07.1982 tarihli ve 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu için bkz. 13.07.1982 tarihli ve 17753 sayılı Resmi Gazete, <<http://www.basbakanlik.gov.tr>>, Mevzuat Bilgi Sistemi.

hava ve deniz kuvvetleri tarafından karşılanmaktadır.

2003 tarihinde 2692 sayılı Kanun'da yapılan değişiklik ile SGK personelinin statüsü de yükseltildi ve Albay rütbesinde olan SGK'ya bağlı bölgesel komutanlar Amiralliğe terfi ettirildi. SGK'nın bağımsız bir statüye kavuşturulmasındaki amaçlardan birisi de Milli Savunma Bakanlığı (MSB) bütçesi içinde, gayriresmî rakamlara göre yüzde 14 ila yüzde 16 arasında bir yer tutan ve göreceli olarak sınırlı olan DKK bütçesi üzerinde oluşturduğu yükü azaltmak idi .

SGK'nın faaliyetlerini yürütme biçimi şöyle özetlenebilir: SGK personeli, görevlerini 211 sayılı TSK İç Hizmet Kanunu'na tabi olarak kendi emir ve komuta bağlantısı içerisinde yapar. SGK, bu kanunla öngörülen görevlerini, gerektiğinde ilgili Bakanlıklar, mülki ve adli makamlar ile diğer güvenlik kuvvetleri ve ilgili kuruluşlarla işbirliği, karşılıklı yardım ve koordinasyon yapmak suretiyle yerine getirir. Buna ek olarak, SGK, DKK tarafından planlanan eğitim ve tatbikatlara katılır. Bu eğitim ve tatbikatlar planlanırken SGK'nın asıl görevlerinin (denizde emniyeti sağlamanın) aksatılmaması göz önünde tutulur.

SGK'nın Görevleri ve Görev Alanları

Türkiye'nin deniz sınırları, kara sınırlarından yaklaşık olarak üç kat daha büyüktür. Türkiye'nin kara sınırları 2573 kilometre iken adalar dahil sahil şeridi sınırlarının toplam uzunluğu 8333 kilometredir.

SGK, Karadeniz'de Gürcistan deniz yan sınırı olan Sarp'tan Bulgaristan deniz yan sınırı İğneada'ya, Ege Denizi'nde Yunanistan deniz yan sınırı Enez'den Doğu Akdeniz'de Suriye deniz yan sınırı Samandağ'a kadar 8333 km'lik sahil şeridi boyunca karasuları, münhasır ekonomik bölge ve arama kurtarma sahasından oluşan sorumluluk sahasında; kuruluş yasası ve bu yasaya ilişkin tüzük çerçevesinde İçişleri Bakanlığına bağlı olarak ilgili kanun, kararname ve tüzükler uyarınca denetim ve kontrol faaliyetlerini kapsayan

sahil güvenlik (SG) görevlerini yerine getirmektedir.² SGK'nın, yukarıda sayılan bu görevleri, DKK'nın genel sorumluluğu dışında kalmaktadır.

SGK'nın diğer görevleri arasında; Türk sahillerini, karasularını, iç liman ve körfezleri korumak, güvenliğini sağlamak; ulusal ve uluslararası hukuk kuralları uyarınca Türkiye'nin hükümlerine haklarına sahip olduğu denizlerde bu hak ve yetkilerin DKK'nın genel sorumluluğu dışında kalanlarını kullanmak; deniz yoluyla yapılan her türlü kaçakçılığın önlenmesi, izlenmesi ve suçlular hakkında gerekli işlemin yapılması ile ilgili esas ve yöntemleri belirlemek; kaçakçılığı önlemek, izlemek, askerî yasak bölge ve güvenlik bölgeleri, karasuları, tarihi eserler, kültür ve tabiat varlıklarını korumak; kabotaj, denizde can ve malın korunması, su ürünleri, ticaret, gümrük, telsiz, Türk bayrağı, pasaport, turizmi teşvik, umumi hıfzıssıhha ve çevre kanunlarına aykırı eylemleri önlemek, izlemek, suçluları yakalamak, gerekli işlemleri yapmak, yakalanan kişi ve suç vasıtalarını adli makamlara teslim etmek gelmektedir.

Deniz ve kıyılarda görülecek başıboş mayın, patlayıcı madde ve şüpheli cisimler için gerekli tedbirleri alarak ilgili makamlara iletmek, Türk karasularına giren mültecileri silâh ve mühimattan arındırmak ve bunları ilgili makamlara teslim etmek de görevleri arasında yer almaktadır. Bunlara ek olarak, stratejik öneme haiz sanayi komplekslerinin (boru hatları gibi) denizden gelebilecek tehlikelere karşı korunmasını sağlamak; DKK tarafından planlanan eğitim ve tatbikatlara katılmak; Kara ve Hava Kuvvetlerince deniz sahalarında icra edilen atışlarda deniz emniyetini sağlamak; Hava Kuvvetleri Komutanlığının deniz üzerinde icra ettiği görevlerde Arama-Kurtarma görevleri yapmak; Türkiye'nin yat kulüplerince düzenlenen ulusal/uluslararası yat yarışlarında refakat görevleri icra etmek de SGK'nın görev kapsamı içindedir.

2 09.07.1982 tarihli ve 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu için bkz. 13.07.1982 tarihli ve 17753 sayılı Resmi Gazete, <<http://www.basbakanlik.gov.tr>>, Mevzuat Bilgi Sistemi; Genel Plan ve Prensipler Dairesi Başkanlığı, Milli Savunma Bakanlığı Beyaz Kitap 2000, <<http://www.msb.gov.tr>>.

SGK Bütçesi

SGK da JGK gibi, kağıt üzerinde barış zamanında İçişleri Bakanlığına bağlı görülmesi nedeniyle bütçe kaynağı bu bakanlık bütçesi üzerinden sağlanmakla beraber aynen JGK bütçesi gibi, TSK denetimindedir.³

Diğer yandan, SGK'nın silah ve cephanesi ile araç ve gereçleri DKK standartlarına uygun olarak, DKK ile birlikte hazırlanan ve İçişleri Bakanlığınca onaylanan bir plana göre kendi bütçesinden sağlanmaktadır.

Gerek bütçe kanunları gerekse diğer kanunlarla Milli Savunma Bakanlığı ile JGK'ya tanınan gümrük ve her türlü vergi, resim, harç ve ardiye ücretlerinden muafiyet ve istisna hükümleri SGK için de uygulanmaktadır.

Türkiye ile bu yıl içinde tam üyelik müzakerelerine başlayan Avrupa Birliği'ne (AB) uyum sürecinde yapılan yasal değişikliklere karşın, TBMM ve ilgili komisyonların, Türk Silahlı Kuvvetleri ve JGK'nın yanı sıra, SGK'nın bütçesi üzerinde de denetim mekanizmasını henüz kuramadığı gözlenmektedir. TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda İçişleri Bakanlığı bütçesi üzerinde kamuya açık yapılan görüşmelerle ilgili tutanaklar incelendiğinde, milletvekillerinin hesap verilebilirlik, şeffaflık ve kamu kaynaklarının doğru kullanımı açısından bu üç güvenlik örgütünün bütçelerini ve bu bütçelerin silah alımlarını ne ölçüde haklı kıldığı konusunu herhangi bir biçimde sorgulamaya girişmedikleri görülecektir. Dolayısıyla, SGK için yapılan silah tedariklerinin ihtiyacı gerçekten yansıtmadığı konusunun belirsizliğini koruduğunu ve vergi mükelleflerinin de seçtikleri vekiller aracılığıyla vergilerinin akılcı harcanıp harcanmadığı bilgisine sahip olmadığı söylenebilir.

3 Ayrıntılı bilgi için bkz. Genel Plan ve Prensipler Dairesi Başkanlığı, **Milli Savunma Bakanlığı Beyaz Kitap 2000**, <<http://www.msb.gov.tr>>. SGK 2006 bütçe tasarısı 194.4 milyon YTL olarak belirlendi ve bu artış oranı 2005 yılı bütçesine göre yüzde 11.34 oldu. SGK bütçe detayı için bkz. bu Almanak'taki "Türk Silahlı Kuvvetleri" bölümünde yer alan Maliye Bakanlığı bütçe tablosu.

4 24.11.2005 tarihli Plan ve Bütçe Komisyonu mali yılı bütçe görüşmeleri. Bkz. <<http://www.tbmm.gov.tr>>.

TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu toplantısı sonunda, JGK ve SGK 2006 yılı merkezi yönetim bütçesiyle ilgili 2006 yılı "gizli" fiili kadroların görüşülebilmesini teminen İç Tüzük'ün 32. maddesi uyarınca kapalı oturum kararı alınması arz ve teklif edilerek kısa bir gizli toplantı yapılmaktadır.⁴

SGK'nın Hiyerarşik Yapılanması

İç güvenliğinin ve kamu düzeninin sağlanmasından yükümlü olan İçişleri Bakanlığı, kendisine bağlı mülki amirler (Vali ve Kaymakamlar) aracılığıyla, Emniyet Teşkilatı ile yarı sivil yarı askerî (ancak fiiliyatta askerî) bir örgütlenme içindeki JGK ve SGK'nın yerine getirdiği hizmetlerden sorumludur. SGK ayrıca, denizlerde güvenliği sağlama konusunda bir dizi kamu kuruluşu ile birlikte çalışır.

Ancak, SGK da JGK gibi, barış zamanında görev ve hizmet yönünden teorik olarak İçişleri Bakanlığına bağlı olmasına karşın, fiiliyatta Genelkurmay Başkanlığı direktifinde hizmet vermektedir. Nitekim, asayişin sağlanmasına yönelik olarak SGK personelinin Deniz Polisi ile işbirliğinin koordine edilmesi yolundaki protokole karşın, çok başlılık ve görevlerin iç içe girmesi sorunları yaşanmaktadır. Hukuken, taşra bölgesi olarak anılan Ankara dışındaki Bot ve Birlik Komutanlıkları, sorumluluk alanındaki Kaymakamlarca değil, ancak Vali tarafından denetlenmektedir. Barış zamanında fiilen TSK'nın denetiminde olan SGK, olağanüstü durumlarda Genelkurmay Başkanının isteği üzerine kısmen ya da tümüyle DKK hareket komutasına veya emrine, savaş halinde ise tümüyle doğrudan doğruya DKK emrine girmektedir.

SGK'nın görev alanları, üsleri, yerleşme yerleri Genelkurmay Başkanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca belirlenmekte olup, bağlı kuruluşları ve kadroları Genelkurmay Başkanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca düzenlenmektedir.

SGK personeli, subay, astsubay, uzman erbaş, askerî öğrenci, erbaş ve erler ile devlet memuru ve

işçilerden oluşur. Resmi rakamlara göre 2200 olan SGK personelinin (bunun içinde sivil sayısı 460 olan) çoğunluğu zorunlu askerî hizmetini yapan mükelleflerden oluşmaktadır.

SGK'nın ihtiyaç duyduğu subay ve astsubaylar, okul masrafları SGK bütçesinden karşılanmak suretiyle DKK veya TSK'nın diğer eğitim kuruluşlarında eğitilirler. Eğitim, terfi, izin, sicil, cezalandırma ve ödüllendirme süreçleri, 926 sayılı TSK Personel Kanunu esaslarına göre yürütülür. SGK'da görevli amiral, subay ve astsubaylar ile sivil personel özlük hakları yönünden kendi özel kanunlarına tabidir. Dolayısıyla, iç güvenlik hizmetinin yerine getirilmesinde polis ile paralel işlev gören SGK personeli, maaş açısından TSK kanunlarına tabi oldukları için sivil meslektaşlarına göre daha yüksek maaş almaktadır. JGK ve diğer kuruluşlardaki emsallerine yapılan nakdî ve aynı ödemeler aynı şartlar altında ve aynı hükümlere tabi olarak, SGK personeline de yapılmaktadır. Komutanlığın diğer kadrolarında görevli personelin sicil işlemleri de TSK'daki esaslara göre yürütülür.

SGK için yetiştirilecek subay, astsubay, erbaş ve erlerin askerî öğretim ve eğitim masrafları SGK bütçesinden karşılanır ve DKK veya TSK'nın diğer eğitim kuruluşlarınca yerine getirilir. Askerî personel ile sivil personelin hizmetlerinin gerektirdiği özel eğitimleri ise İçişleri Bakanlığınca belirlenen esaslara göre yerine getirilmektedir.

SGK'nın kendi kaynaklarından karşılanamayan subay ve astsubay ihtiyacı, kendi kuvvetleriyle ilişkileri saklı kalmak şartıyla SGK'nın talebi ve Genelkurmay Başkanlığının onayı ile diğer kuvvet komutanlıklarından ve JGK'dan sağlanabilir.

Sahil Güvenlik Komutanının atanması, Deniz Kuvvetleri Komutanının lüzum göstermesi, Genelkurmay Başkanının teklifi, İçişleri Bakanının inhası, Başbakanın imzalayacağı ve Cumhurbaşkanı'nın onaylayacağı müşterek kararnama ile yapılır. Nadir örnekler dışında bu tür atama kararları, yukarıda anılan sivil otoriteler ta-

rafından rutin olarak, TSK'nın terfi işlemlerine müdahil olmaksızın imzalanır. Asteğmen-albay rütbelerindeki subayların, astsubayların, devlet memurlarının ve uzman erbaşların atanmaları ile erbaş ve erlerin dağıtımları SGK tarafından yapılır.

SGK personeli, suçun denizde başlayıp karada da sürmesi ya da suçluların karaya geçiş yapması hallerinde, yetkili güvenlik kuvveti olaya elko-yuncaya kadar suç delillerinin kaybolmasını ve suçluların kaçmasını önlemek amacıyla yetkilerini karada da sürdürür. Durum, en kısa sürede gerekli imkanlar kullanılarak mahalli mülki amire bildirilir.

SGK'nın Yapısal Sorunu: Asker ve Sivil Yetki Paylaşımı

JGK'nın işleyişinde olduğu gibi Türk sularında güvenliğin sağlanması konusunda da siviller ve askerler arasında zaman zaman birbiriyle çelişen ikili bir yapı ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığına bağlı Kıyı Emniyeti ve Gemi Kurtarma İşletmeleri Genel Müdürlüğü⁵ ile SGK arasında her iki kuruluşun benzer görevleri yerine getirmesinden kaynaklanan iki başlılık, daha sonra çıkartılan bir yönetmeliğe karşın süregelmektedir.

Aslında, SGK'yı ilgilendiren iki başlılığın temelinde SGK'nın barış döneminde İçişleri Bakanlığınca bağlı bir kuruluş olmasına karşın, denizlerde güvenliği sağlama konusundaki temel direktifleri siyasi otorite yerine TSK'dan alması yatmaktadır. Bu iki başlılığı ortadan kaldırmaya yönelik bir çözüm olarak, denizlerde sivil arama kurtarma faaliyetlerinin organizasyonu için Bakanlar Kurulu tarafından 20 Eylül 2001'de 3275 sayılı Türk Arama Kurtarma Yönetmeliği yayımlanmış ve bu Yönetmelik, 12 Aralık 2001 tarihinde 24611 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu yönetmelik ile denizlerde sivil arama kurtarma faaliyetlerinin sorumluluğu ve koordinatör-

5 12.05.1997 tarihli ve 9466 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca oluşturuldu.

lg SGK'ya verilmiştir. İlaveten, 11.07.2002 tarihli ve 24812 sayılı *Resmî Gazete'* de 2002/4 tebliğ numarası ile yayımlanan Ulusal Arama ve Kurtarma Planı gereğince denizlerde arama ve kurtarma görevi SGK'ya, havada arama kurtarma görevi Sivil Havacılık Genel Müdürlüğüne, bunların sevk ve idaresi Denizcilik Müsteşarlığı Deniz Ulaştırması Genel Müdürlüğü Ana Arama Kurtarma Koordinasyon Merkezi'ne verilmiştir.

İç ve dış kaynaklı tehditlere karşı ÷lkede güvenliğın sağlanması sivil kolluk kuvveti olan polis ile birlikte sorumlu olan SGK'nın aynı görevleri yerine getiren sivil kurumlar ile arasındaki yetki kargaşasının özünde, JGK gibi yarı askerî silahlı bir kolluk kuvveti olan SGK'nın da, uygulamada TSK ile arasındaki organik bağı sürdürmesi yatmaktadır. Oysa ÷lke güvenliğının etkin, şeffaf ve hesap verilebilirlik ilkeleri çerçevesinde sağlanması, sivil ve askerî kolluk kuvvetlerinin, siyasi otoritenin yönlendirmesi ve yönetimi altında olmaları gerekmektedir.

Türkiye'deki bu yapı, AB ÷lkelerindeki denizlerde emniyeti sağlama işlevinden farklılık göstermektedir. AB ÷lkelerinde sahil koruma görevi Denizcilik Müsteşarlığı ya da Çevre Müsteşarlığı gibi kurumlara verilmekte, ya da değişik bakanlıklar arasında paylaştırılmaktadır. Bu ÷lkelerde ortak ilke, karasularının korunmasının, sivil siyasal otoritenin altında hareket eden sivil kuruluşlar tarafından profesyonel bir kadro ile yerine getiriliyor olması ve ÷lke asayişini sağlamakla görevli tüm kolluk kuvvetleri arasında koordinasyonun sağlanmasıdır. Bu politika, ÷lke güvenliğini sağlamaktan sorumlu kurumların örgütlü suçlar, nükleer silah kaçakçılığı, terörizm ve kitle imha silahlarının yayılması gibi yeni tehditler karşısında ancak iyi örgütlenmiş profesyonel güvenlik güçleri ile başarı kazanabileceği düşüncesine dayanmaktadır.

Denizden ve karadan yasa dışı insan göçü, kitle imha silahları, uyuşturucu kaçakçılığı ve ÷lke ekonomisine ciddi zarar veren akaryakıt kaçakçılığı ve uluslararası terörist sızmalar gibi iç ve

dış kökenli tehditlerle karşı karşıya bulunan Türkiye'nin, AB'nin taleplerinden bağımsız olarak, yeni tehditlere karşı ÷lke güvenliğini korumak açısından tüm kurumlar arasında işbirliğini sağlaması ve yetki kavgasına izin vermemesi gerekmektedir. Avrupa Komisyonunun son yayımladığı 9 Kasım 2005 tarihli İlerleme Raporu'nda, Türkiye'de asayiş hizmetlerindeki çok başlılığı ve hizmetin etkinliğini önleyen yapısal sorunlara çözüm arayışları çerçevesinde polis, jandarma ve SGK arasında eşgüdümün sağlanacağı ve bu üç kurumun tek bir çatı altında toplanıp sivillerden direktif alacağı bir yapının oluşturulması öncelikle yerine getirilmesi gereken siyasi kriterler arasında yer almaktadır.

Türkiye'nin ayrıca, deniz ve kara sınırlarının etkin bir biçimde korunması amacıyla asker olmayan ve profesyonel sivillerden oluşan bir Sınır Polis Teşkilatı kurması gerekmektedir.

Türkiye, bu amaçla 2003 yılında entegre sınır yönetiminin uygulanması için bir eylem planı benimsemiştir. Bu eylem planını İçişleri Bakanlığı yürütmektedir. Ancak bu eylem planında, Avrupa Komisyonunun 9 Kasım 2005 tarihli İlerleme Raporu'nda da belirtildiği gibi bir ilerleme sağlanamamıştır. Bunun temel nedeni, TSK, JGK ve SGK'nın, sınırları koruma yetkisini, sivil profesyonellerden oluşacak Sınır Polis Teşkilatına devretmek istememesidir. Nitekim AB'nin 2004 yılında bu amaçla başlattığı proje, gerek JGK gerekse SGK'nın yetkilerini sivillere devretmek istememesi ve lağvedilme endişesiyle yürümemektedir.

Diğer yandan, İçişleri Bakanlığı, kara ve deniz sınırlarının korunması ve güvenliğinin etkin şekilde sağlanması ve polis, jandarma ve sahil güvenlik kuvvetleri arasında işbirliği ve koordinasyonun sağlanması amacıyla Ocak 2005'te bir genelge yayımladı. Ancak genelgenin uygulanabilmesi için JGK ile SGK'nın kadrolarını profesyonelleştirerek sivil otoriteden direktif alacak yapısal bir değişikliğe gitmeleri gerekmektedir. Mevcut durumda ise hükümet, JGK ile SGK'nın asayişin sağlanmasında seçilmiş siyasal otoritenin altında hareket edebilmesini sağlayacak köklü

Tablo 1: SGK Teşkilat Şeması

Kaynak: Milli Savunma Bakanlığı Beyaz Kitap 2000

Bölge Komutanlıklarına bağlı; üçer adet Grup Komutanlığı, ve envanterdeki botlara lojistik ve teknik destek sağlayan Onarım Destek ve İkmal Destek Komutanlıkları da bulunuyor.

SGK, sahil güvenlik görevleri için helikopter ve uçakların hizmet verdiği bir hava birliği oluşturdu.

yasal düzenlemelere gidebilmiş değildir. Temel değişikliklerin gerçekleştirilmesindeki irade eksikliğinin bu yönde atılan adımların “Asker Düşmanlığı” şeklinde yansıtılmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

ÖZEL HAREKÂT DAİRE BAŞKANLIĞI

Ertan Beşe*

Arka Plan: Anti-Terörizm Amaçlı Özel Timlerin Ortaya Çıkışı

5 Eylül 1972 tarihinde, El-Fetih Grubu¹ tarafından kurulan Kara Eylül (*The Black September - Eylül El-esved*) Örgütü mensubu 8 Filistinli gerilla, Münih Olimpiyatlarında İsrail takımından 11 İsrailli atleti kaçırmış ve rehinelere birlikte Münih Havaalanı'na gelmişlerdi. Almanya'nın Bavyera Eyaleti'ne ait polis birimleri, rehineri kurtarma operasyonu düzenlemişler ve çıkan çatışmada gerillalar rehinerin 11'ini öldürmüş, gerillaların 5'i ölmüş, 3'ü de canlı olarak yakalanmıştı. Modern anti-terörist birimlerin, 1972'deki Münih Olimpiyat Oyunlarında İsrailli atletlere yönelik bu terörist saldırıdan sonra doğduğu ileri sürülebilir.

Bu olayın Alman polisinin yetersizliğini ve başarısızlığını gözler önüne sermesinin ardından, Avrupa ülkeleri, terörist olaylara anında müdahale edebilmek için, özel olarak çok yüksek seviyede eğitilmiş güvenlik personeline ihtiyaçları olduğuna karar verdiler. Bu amaçla, çok ani operasyon, özel haberleşme, silahlı ve silahsız çatışma teknikleri, üstün atış gücü, acil müdahale, gizli sızma taktikleri, rehine kurtarma, müzakereler ve ikna teknikleri konularında özel eğitilmiş ve çok özel bir donanıma sahip polis birimleri oluşturulmaya başlandı.

Özel anti-terör birimleri, başlangıçta askeri nitelikteki mevcut özel kuvvetlerden seçildi ve bu nedenle paramiliter bir niteliğe büründü. Ayrıca bu birimler, sürekli olarak eleman ve teçhizat yenilenmesine ve yoğun eğitime gerek gösterdiklerinden bu ülkeler için oldukça pahalıya mal olmuşlardı.² Bu özel anti-terörist birimlerin pek çoğu, rehine kurtarma timleri olarak şekillendirildi. Rehine kurtarma, bu birimlerden başarmaları istenen en zor görevdi. Ayrıca bu timler; emsalsiz eğitimleri, teçhizatları ve hünerleri nedeniyle, önceden istihbarat elde edilen terörist saldırılara karşı önlem almak, hassas koruma görevleri yapmak, saldırıları bertaraf etmek ve yüksek riskli operasyonlar icra etmek gibi diğer bir takım görevler için de çok uygundular. Bu birimler, askeri ya da polis formasyonuna sahiptiler ve anti-terörist amaç ve görevlere yöneldiklerinde “yarı-askeri polis” (*para-military police*)³ olarak nitelendiriliyorlardı.

Batı Avrupa ülkelerindeki anti-terörizm amaçlı birimler, çoğunlukla polis örgütü içinde yer alırlar. Bunun en güzel örnekleri, Almanya, Fransa, Belçika, İtalya, Hollanda ve İspanya'da görülmektedir. Bunun tek istisnası, İngiliz Ordusunun anti-terör operasyonlarında da kullanılan seçkin birlikleri olan ünlü SAS (*The British Special Air Service*) Komandolarıdır.

Türk Polis Özel Harekât Timlerinin Kuruluşu ve İşleyişi

Polis Özel Harekât Timleri (PÖHT), terör örgütlerinin meskûn mahal veya kırsal alanlardaki silahlı eylemlerini engellemek, gerçekleştirilen eylemlerin faillerini etkisiz hale getirmek veya

* Yrd. Doç. Dr., Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi.

1 Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) askeri kanadı idi.

2 Örneğin; 1985'teki Achille Lauro olayından sonra, Batı Almanya'da GSG-9 (*Grenzschutzgruppe 9*) bünyesinde, deniz operasyonları için özel bir tim oluşturulmasına karar verilmiş ve bunun sadece başlangıçtaki teçhizat maliyeti, 3 milyon DM'yi aşmıştır.

3 Burada, yarı-askeri nitelikte eğitim, teçhizat, felsefe ve organizasyon kastedilmektedir.

yakalamak, uçak, araç, bina gibi kapalı alanlarda rehin alınan kişi veya kişileri kurtarmak gibi özel maharet gerektiren hassas operasyonlarda kullanılmak üzere özel eğitim görmüş bir birim olarak 1983 yılında “Asayiş Dairesi Başkanlığı” bünyesinde, merkezde “Özel Harekât Şube Müdürlüğü” ve Ankara, İstanbul, İzmir illerinde ise “Özel Harekât Grup Amirlikleri” şeklinde teşkilatlandırılmıştır.

Terör olaylarının nicelik ve nitelik itibariyle değişen şartları neticesinde 1987 yılında Asayiş Dairesi Başkanlığı bünyesinden alınarak, Terörle Mücadele ve Harekât Dairesi Başkanlığı bünyesinde “Özel Hareket Şube Müdürlüğü” olarak 1993 yılına kadar faaliyet göstermiştir. Özellikle bölücü terör olaylarının artması nedeniyle 1993 yılında “Özel Harekât Şube Müdürlüğü”, 26.07.1993 tarihli, ancak *Resmî Gazete’de* yayımlanmayan Bakanlar Kurulu Kararı ile de Özel Harekât Dairesi Başkanlığına (ÖHDB) dönüştürülerek hizmete başlamıştır.

12.08.1993 tarihinde yayımlanan Kanun Hükümünde Kararname ile Özel Harekât Polis Okulu açılmasına ve özel personel yetiştirilmesine imkân hazırlanmıştır. Dairenin çalışmalarını düzenleyen yönetmelik “Çok Gizli” işaretini taşımaktadır. Bu yönetmeliğe göre daire doğrudan Genel Müdüre bağlanmıştır.

ÖHDB, merkezde “Eğitim,” “Personel,” “Destek” ve “Operasyon Harekât Planlama ve Değerlendirme” Şube Müdürlükleri şeklinde ve 48 ilde “Özel Harekât Şube Müdürlüğü” şeklinde teşkilatlanmıştır. ÖHDB merkezde Emniyet Genel Müdüre, İl Özel Harekât Şube Müdürlükleri ise İl Emniyet Müdüre doğrudan bağlı olarak görev yapar.

Özel harekât birimine alınacak personel seçiminde Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) Teşkilatının gönüllü amir ve memurları arasından polislik mesleğine girişte aranan şartları haiz, spora ve beden geliştirme çalışmalarına yatkın fiziki güce sahip, soğukkanlı, disiplinli, atıcılıkta üstün başarı ve eğitimde başarılı olabileceği anlaşılan, azimli ve dayanıklı olanlar seçilerek

en az 3 ay süreli olmak üzere özel harekât eğitimine tabi tutulurlar.

Özel harekât eğitimine tabi tutulan personele özel harekât birimlerinde kullanılan her türlü silahla atış eğitimleri, keskin nişancılık, silah kullanma teknikleri, arazi ve dağcılık, bina, uçak, tren, otobüs gibi kapalı alanlarda rehine kurtarma, spor ve yakın savunma, Atatürk İlke ve İnkılapları, insan hakları konularında eğitim verilir. Özel harekât temel eğitimini başarı ile bitirenler Özel Harekât Şube Müdürlüklerine atanırlar.

ÖHDB’nin, kuruluşun günümüze kadar 29 dönem halinde özel harekât kursu açtığı ve bu kurslarda amir ve memur sınıfından 8 bin 928 personel ile Özbekistan iç güvenlik birimlerinden 5, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (K.K.T.C.) iç güvenlik birimlerinden 44 personele özel harekât kursu verildiği bildirilmektedir. Bugüne kadar yetiştirilen personelin bazıları emekliye ayrılırken, yönetmelik gereği 35 yaşını dolduran özel harekât mensubu memurlar ile 40 yaşını dolduran amirlerden bir kısmı, başka birimlere kaydırılmıştır. ÖHDB’nin, Türkiye’de yaşanan terör olaylarının son yıllarda nispi olarak belli bir noktaya gelmesi yüzünden, sayısal olarak küçüldüğü belirtilmektedir.

ÖHDB, diğer emniyet birimlerinin yanı sıra, Türkmenistan, Filistin ve Makedonya iç güvenlik birimleri için de, gelen talepler doğrultusunda uçak, bina, araç gibi kapalı alanlarda rehin alma olaylarına müdahale konularında kurslar düzenlemektedir.

Susurluk Raporu’nun Işığında Özel Harekat Timleri (ÖHT)

Özel Harekât Timleri (ÖHT) ya da bir diğer yaygın adlandırma ile Özel Timler, Türkiye’de PKK terörizminin etkisini en fazla hissettirdiği 1980’li yılların ikinci ve 1990’lı yılların ilk yarısında, başta PKK olmak üzere, terör örgütlerine yönelik başarılı operasyonlarıyla dikkatleri üzerlerine çektikleri kadar, dönemin şartlarının yol açtığı yapılanmaları, bazı tim mensuplarının

kılık kıyafetleri, tutum ve davranışlarının eleştirilmesi vesilesiyle de sık sık ilgi odağı haline gelmişlerdi. Bu dönemde, Özel Timin, Türk milliyetçiliğine dayalı bir söyleme sahip olduğu, siyasi partileri temsil eden sembolleri taşıdığı, panzerlerden mehter marşları çaldıkları, bozkurt selamı verdikleri ve çoğunun bıyıklarının hilal şeklinde olduğu gibi iddialar seslendirilmeye başlandı.

Ancak, ÖHT'nin ciddi anlamda imaj zedelenmesine uğraması, 3 Kasım 1996'da vuku bulan Susurluk Kazası sonrasında oldu. Susurluk Kazasının kurbanlarından birisi, eski bir özel harekâtçı emniyet müdürü olan Hüseyin Kocadağ'dı. Hüseyin Kocadağ, Susurluk Kazasından sonra bir sembol olarak kullanılan "Devlet-Mafya-Siyaset" üçgeninde, devleti temsil etmişti. Fakat asıl problem, Susurluk sürecini açıklığa kavuşturmak için hazırlanan raporların ve soruşturma ve incelemelerin kamuoyunda yer almasıyla ortaya çıktı.

Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş tarafından, dönemin Başbakanının talimatıyla hazırlanan ve kamuoyunda kısaca *Susurluk Raporu* olarak bilinen Araştırma Raporuna göre⁴ Susurluk Olayının başlangıcı, zamanın Başbakanı Çiller'in "PKK'ya yardım eden işadamlarının listesi elimizde" cümlesinde gizliydi. Zira bunun ardından infazlar başlamıştı. Peki, bu infazların kararını kim veriyordu? Rapor, Susurluk Olayını açıkça "vatan - millet hesaplarının yerini kişisel hesapların alması" olarak algılıyordu.⁵

Bu raporda, ÖHDB ya da diğer bir tabirle Özel Tim'le ilgili "EGM" başlığı altında çarpıcı bilgi ve değerlendirmeler yer almaktaydı: Bu tespitlerin birisi, ÖHT'nin işleyişinde, PKK ile mücadelede siyasal arka planın belirleyiciliği üzerinedir. Siyasal iktidarların sorunu askerileştirmesi bakımından 1980'lerle 1990'lı yıllar arasında bir fark bulunmadığını belirten rapor, Mehmet Ağar'ın Emniyet Genel Müdürü olması ile mücadelenin

sivilleştirilmesi yolunda bir değişimin başladığını ve ÖHT'nin bu değişimin bir göstergesi olarak ortaya çıktığını tespit etmektedir:

"PKK ile mücadele 80'li yıllar boyunca Silahlı Kuvvetler'e terkedilmişti. Siyasi tartışmalarda bile, hükümetlerin terör konusunda bir tedbiri olmadığı bu konuyu askerlere tevdi ve terk ettiği tenkit olarak söylenegelmiştir. Ardından ve 1991 sonlarında iktidar değişince terörle mücadelede esasa müteallik bir değişimin gündeme geldiği söylenemez. Asgaride uygulamalarda ve görünümde önemli bir fark ortaya çıkmamıştır. (...) Daha sonra ve 1993 yılı köklü değişiklikleri gündeme getirdi ve terörle mücadelede 'şahinler devri' başladı. Başbakan terörle mücadeleyi, ön plandaki faaliyeti olarak takdim etti. Emniyet Genel Müdürlüğü'ne Mehmet Ağar geldi ve ciddi bir tercih yapıldı; polis terörle mücadelede daha aktif olacak bir konuma getirildi ve 'Özel Harekât Timleri' ön plana çıktı."⁶

Rapor, il valilerinin özel güvenlik gerektiren her önemli olayda ÖHT'nin görevi devralmasını, ya da en azından görevde olmasını talep ettiğini belirtmektedir.⁷ Raporda özel harekâtın yapılması konusunda ayrıntılı bilgi de verilmekte olup, ÖHT'lerin en az 20 özel harekât personeline olduğu, illerin polis mıntıkaları ve polis bölgesi dışındaki kırsal alanlarda askerî birimlerin talebi ve askerî makamların sorumluluğunda görev yaptıkları kaydedilmektedir.

Rapora göre, mevcut evrakların tetkiki ve yazışmalar, ÖHDB'nin ayrıcalıklı bir durum ve konuma sahip olduğunu göstermektedir. Bu ayrıcalıklı yapı ise, bazı önemli sorunlara yol açmaktadır ve bunların başında, asıl ihtiyaç duyulan bölge yerine başka bölgelere dağılma gelmektedir. Rapor, ÖHDB tarafından 30.06.1997 tarihinde hazırlanan bir bilgilendirme dosyasında yer alan problemlere atıfta bulunmaktadır. Bu problemlerin başında, özel harekât personelinin terörün olmadığı bölge ve illerde de sayılarının artışı gelmektedir:

4 Kutlu Savaş, *Susurluk Raporu*, m.0001 (10.01.1997).

5 a.g.e., s. 10.

6 a.g.e., s. 11.

7 a.g.e., s. 12.

“Yetiştirilen toplam personel sayısı 8443 kişidir. 2043 kişi çeşitli sebeplerle ayrılmıştır. Tim’lerin çalışma, dinlenme, yıllık izin şartları genelde çok ağır ve zahmetli uygulamaları gerektirir. Bu sebeple de tazminatlar ödenmektedir. (...) Özel Harekât personelinin dağılımında kısa sürede ciddi problemler ortaya çıkmıştır. Süresini tamamlayan personelin başka yere atanması sonucu 1998 yılında Türkiye genelinde ve bölge dışında 5000 personel birikecek oysa Olağanüstü Hal Bölgesi’nde sadece 1600 personel kalacaktır. Personel tercihleri dikkate alındığında ise Batı’da beş ilde talepler yoğunlaşmaktadır. İşte bu durum Özel Harekât Dairesi’nin kısa bir dönemde beklenen fonksiyonunun dışına çıktığını ortaya sermektedir.”⁸

Brifing raporunda açıkça illerdeki bu dengesiz dağılımdan dolayı ÖHT’nin asıl görev yapmaları gereken Doğu ve Güneydoğu illerimizde büyük bir boşluğun ortaya çıkacağı, aynı zamanda Batı illerimizde de özel harekâtçı personel sayısında meydana gelecek artış nedeniyle sorunlar yaşanacağı ifade edilmektedir. Üstelik birinci problemi yeni kurslar açarak çözmek mümkün görünse de, Batı illerinde oluşacak yığılmanın önüne geçmek mümkün olmayacaktır. Kaldı ki, yeni kursların getirmiş olduğu maddi külfet de oldukça yüksektir.⁹

Kutlu Savaş, *Susurluk Raporu*’nda, İbrahim Şahin’in 1993 yılında ÖHDB’ye (vekâleten) getirilmesi sonucunda Korkut Eken’in¹⁰ bu dairedeki nüfuzunun olağanüstü arttığını saptamaktadır. Bu dönemde ÖHD güçlenmiş, sayıca artmış, Doğu ve Güneydoğu’da Özel Timlerin başarısı ve etkinliği en yüksek noktaya ulaşmıştır. Emniyet Genel Müdürü Mehmet Açar, bu dönemde Başbakan Tansu Çiller’in sağladığı destekle ve polis teşkilatının ülke genelindeki yaygın fonksiyonu nedeniyle etkili bir güce ulaşmıştır.¹¹

Susurluk’taki kaza sonrasında İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi (DGM) Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hazırlanan ve ortaya atılan iddialar, sanıkların ilişkileri ve ele geçirilen de-

lillerin irdelendiği 30.01.1997 tarihli fezlekede (Susurluk Fezlekesi)¹², “Türkiye’de katliam sanığı olarak aranan silahlı eylemci ile bu kişiyi yakalamakla görevli üst düzey bir emniyet mensubu, polis memurları ve bir milletvekilinin bir arada olmasının, ruhsatlı silahlarının yanı sıra saldırı, suikast ve gizlice cinayet işlemekte kullanılan vahim silahlar ve mermileri yanlarında bulundurmaları, basit bir tatil gezisi veya başsağlığı ziyareti ile izah edilmesi inandırıcı görülmemiştir” tespitine yer verilmektedir.

Gerilla taktikleriyle hareket eden PKK’ya karşı, bu tür bir savaşın taktik ve stratejisi konusunda o zamana kadar çok da deneyimli ve hazırlıklı olmayan askerî birliklerin yanında PÖHT’nin kullanılmaya başlanmaları, bölgede askerî üstünlüğün devlete geçmesi sürecinde adeta bir dönüm noktası olmuştu. Aynı zamanda bu gelişme, bölgede cereyan etmekte olan düşük yoğunluklu çatışma ortamında “tehdidin niteliğine uygun araçların devreye sokulması” anlayışını devreye sokmuştur.

Zaman içerisinde terör örgütünün uygulamış olduğu gerilla yöntemlerine karşı özel olarak eğitilmiş ve donatılmış bir “özel kuvvet uygulama” konsepti, polis dışında diğer güvenlik birimleri tarafından da benimsenmeye başlandı. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), zaten mevcut bulunan özel nitelikli birliklerini, bu tehlide karşı yeni-

8 a.g.e., s. 13.

9 Son yıllarda bu sorun, ihtiyaç fazlası ya da standart dışı haline gelmiş özel harekâtçı polislerin başka branşlarda görevlendirilmesiyle çözümlenmektedir.

10 1945 yılında Ankara’da doğan Korkut Eken, 1965’te Kara Harp Okulundan mezun oldu. Komando Tugayı, Hava İndirme Tugayı, Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı gibi birliklerde Takım ve Bölük Komutanlıkları yaptı. Kıbrıs Barış Harekâtı’na katıldı ve Şerit Rozet Berati ile ödüllendirildi. 1978 yılında üstün eğitilmiş subay ve astsubaylardan oluşan Özel Harp Dairesi Özel Birlik Komutanlığına atandı. Bu görevdeyken çeşitli yurtdışı kurslara katıldı. 1982 yılında Polis Özel Harekât Timlerinin (PÖHT) kurulmasıyla ilgili görev aldı. 1987 yılında Yarbay rütbesindeyken Türk Silahlı Kuvvetlerinden (TSK) kendi isteğiyle emekliye ayrıldı ve Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) Güvenlik Dairesi Başkan Yardımcısı olarak göreve başladı. 1988 yılında kendi isteğiyle MİT’ten ayrıldı. 1993 yılında Emniyet Genel Müdürü Mehmet Açar’ın daveti üzerine Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde Özel Harekât Timlerinin (ÖHT) yeniden teçhizatlandırılması ve eğitimi çalışmalarının organizasyonunda görev aldı. 1996 yılındaki Susurluk kazasının ardından “cürüm işlemek amacıyla teşekkül oluşturmak ve bu teşekkülü yönetmek” suçundan 6 yıl hapse mahkûm edildi ve 1 Mart 2002 tarihinde cezaevine girdi ve 28 Temmuz 2004 tarihinde tahliye oldu. Ayrıntılı bilgi için bkz. <<http://www.korkuteken.com/kimdir.htm>>.

11 Savaş, *Susurluk Raporu*, s. 16 – 17.

12 Hazırlık No: 1997/221; Fezleke No: 1997/1 (30.01.1997).

den gözden geçirerek şartlara göre yeniden düzenledi ve yeni birlikler oluşturdu.

Bölgede devlet otoritesinin büyük ölçüde sağlanması ve özellikle Susurluk Olayının bazı önemli yönleriyle özel harekât mensuplarını da töhmet altında bırakmasının ardından, özel harekât birimlerinin eleştirildikleri noktalarda kendilerine bir çeki-düzen vermeye çalıştıkları görüldü. Bu çabalar oldukça olumlu sonuçlar verdi ve uzun bir dönem olumsuzluklardan ziyade başarılarıyla gündeme geldiler. Haklarında çeşitli itham ve yakıştırmalarda bulunulan özel harekât timleri, başta bıyıklarını kesmek, ideolojik ve siyasi çağrışımlar yaratan sembollerden uzak durmak gibi, yeni bir imaj arayışına girmeye başladılar.

Özel Harekât Daire Başkanlığı (ÖHDB) ve 2005 Yılı Gelişmeleri

ÖHDB, son zamanlarda tüm ülkeyi büyük acı ve hüznü boğan bir olayla, 17 Aralık 2004 tarihinde Musul yakınlarındaki pusuda verdikleri 5 şehitle tekrar gündeme geldiler. 2004'ün sonuna ve 2005 yılına geldiğimizde ÖHT, 21 Kasım 2004 tarihinde Mardin'in Kızıltepe İlçesi'nin Turgut Özal Mahallesi'nde yaptıkları bir operasyon esnasında Ahmet Kaymaz ve oğlu Uğur Kaymaz'ın ölümüyle sonuçlanan olay nedeniyle yeniden sorgulanmaya başlandı.

Merkezi Ankara Gölbaşı'nda bulunan ÖHDB timlerinin son iki yıllık faaliyetlerinin yer aldığı bir rapora göre, Mart 2005 itibarıyla ÖHDB, Musul yakınlarında kurulan bir pusuda verilen 5 şehitle birlikte, son iki yılda 6 şehit vermiştir. Türkiye'nin Bağdat Büyükelçiliğini koruma görevine gittikleri sırada Musul yakınlarında verilen 5 şehit (Başkomiser Nihat Akbaş, Komiser Bilal Ürgen, polis memurları Süleyman Karahasanoğlu, Âdem Çiçek ve Bülent Kıranşan), özel timcilerin bugüne kadar bir anda verdikleri en büyük kayıp oldu.

EGM, özel tim mensuplarının yargısız infaz ve insan hakları ihlalleriyle gündeme gelmemesi amacıyla eğitim programlarını yoğunlaştırdığını ifade etmektedir. İmaj yenileme çabası içerisinde oldukları gözlemlenen özel timin, "insan hakları" seminerleri ile operasyon sistemini de değiştirdiği ifade edilmektedir. Emniyet Genel Müdürü Gökhan Aydın'ın talimatıyla, Türkiye genelinde görevli 4920 özel tim mensubu, 1 Haziran 2005'te yürürlüğe giren yeni Türk Ceza Kanunu (TCK) ve Ceza Muhakemeleri Kanunu (CMK) hakkında bilgilendirilmiştir. ÖHDB tarafından hazırlanan bir rapora göre, özel tim mensupları, son iki yılda 29 terör zanlısını ölü, 677 terör zanlısını da sağ ele geçirmiştir. Bu rapora göre, özel tim mensupları, 2003'te 10 terör zanlısını ölü, 357 terör zanlısını ise sağ yakalamıştır. 2004'teki baskınlarda ise 19 terör zanlısı ölü, 2 terör zanlısı yaralı, 318 terör zanlısı da sağ ele geçirilmiştir.¹³

ÖHT, iki yıl içerisinde, başta PKK/Kadık/Kongra-Gel olmak üzere, Hizbullah, El-Kaide, DHKP-C, TKP-ML/TİKKO, Maoist Komünist Partisi-MKP ve MLKP gibi terör örgütlerine karşı önemli operasyonlar gerçekleştirmişlerdir. Bu operasyonlarda, bölücü, yıkıcı ve aşırı dinci örgütlerin cephanelikleri ortaya çıkarılmış ve terör örgütlerine ait 49 adet uzun namlulu silah, 82 adet kısa namlulu silah, 76 adet el bombası, 3 roketatar ile 2 roket ele geçirilmiştir. Ayrıca kırsal alan, hücre evi ve mağaralarda yapılan aramalarda bol miktarda muhtelif mühimmat, tıbbi malzeme, örgütsel doküman, bomba yapımında kullanılan malzeme, gıda maddesi, telsiz, uydu telefonu gibi muhabere cihazları ile teçhizatlar da bulunmuştur.¹⁴

Kızıltepe Olayı

21 Kasım 2004 günü, Mardin'in Kızıltepe İlçesinde PÖHT tarafından bir eve düzenlenen operasyonda, kamyon şoförü Ahmet Kaymaz (30) ve 12 yaşındaki oğlu Uğur Kaymaz, evlerinin önünde ölü olarak ele geçirilmişti. Olayın ardından Kaymaz ailesi, Ahmet Kaymaz ve oğlunun kasıtlı olarak öldürüldüğünü söyleyerek, "yargısız infaz" yapıldığını iddia etti. Mardin Valiliği ve

¹³ "Özel timciler genel müdürlükten olumlu not aldı," *Zaman*, 27 Mart 2005.

¹⁴ a.g.e.

Emniyet yetkilileri ise, “baba-oğulun terör örgütü elemanı oldukları[nı] ve çıkan çatışmada öldürüldükleri[ni]” savundu. Sonuçta PÖHT tarafından gerçekleştirilen operasyon esnasında Kızıltepe’de vuku bulan bu ölüm olaylarının, bir “yargısız infaz mı,” “yanlışlıkla öldürme mi” yoksa “hukuka uygun bir güç kullanımı mı” olduğu tartışmaları başladı.

Mardin Cumhuriyet Başsavcılığınca 27.12.2004’te hazırlanan iddianamede, “Kızıltepe operasyonunun PKK mensubu ‘Kabat’ kod adlı Nusret Bali ve PKK’ya milis olarak ilçe merkezinde yardım eden Ahmet Kaymaz’ın yakalanması için düzenlendiği; dosya kapsamındaki bilgi ve belgelere göre Ahmet Kaymaz’ın, kolluk güçlerince evinin izlendiğini fark etmesi üzerine evde bulunan Nusret Bali’nin evin arka tarafından kaçmasını sağlamak için oğlu Uğur Kaymaz ile dışarı çıktığı ve Uğur Kaymaz’ın Nusret Bali zannedilmesini sağladığı (...) Uğur’un silahlı olması nedeniyle Ahmet Kaymaz’ın oğlu olduğunun anlaşılmadığı (...)” belirtiliyordu. Yani iddiaya göre Uğur Kaymaz, ÖHT tarafından Nusret Bali zannedilmesi nedeniyle öldürülmüştü.

Bu olay üzerine, taraflarca ve çeşitli kesimlerce farklı iddialar gündeme getirildi. Bu iddialar, genellikle olayın bir tür “yargısız infaz” olup olmadığı ya da “hukuka uygun bir silah kullanma yetkisi” sonucunda ortaya çıkıp çıkmadığı hususlarında odaklanıyordu. Bu olaydan yola çıkarak, güvenlik güçlerinin tutum ve davranışlarının hâlâ bir hukuk devletine uygun standartlara kavuşmadığı ve polislerin yersiz ve gereksiz bir şekilde aşırı güç kullandığı iddiaları ortaya çıktı. Uğur Kaymaz’ın cesedindeki 14 civarında kurşun, yakın mesafeden ve namlulu silahlardan atılmıştı. Bazı iddialara göre olayın meydana geldiği bölgede, herhangi bir çatışma izine rastlanmamıştı ve bu kişilerle birlikte yakalanan silahlar, öldürülmelerinin ardından yanlarına bırakılmıştı. Yetkililer ise, her iki şahsın da PKK üyesi olduğunu ve polisler ateş açtıklarını iddia etti.

Bu olaydan sonra, Kızıltepe’de beş bin kişilik bir topluluk tarafından güvenlik güçlerine yönelik

protesto eylemleri gerçekleştirildi. Bütün bu gelişmelerden sonra doğal olarak, “Mardin’de neler oluyor?” sorusu gündeme geldi. Kızıltepe’deki yürüyüş bölgede son dönemde devlet görevlilerine karşı düzenlenen ilk geniş çaplı gösteriydi.

Emniyet Genel Müdürlüğü, Ahmet Kaymaz ve oğlu Uğur Kaymaz’ın ölümü ile sonuçlanan olayda ele geçen iki adet kalaşnikof marka silahın, yapılan laboratuvar incelemesi sonucu, olay sırasında kullanıldığının tespit edildiğini açıkladı. Ayrıca, silahlardan birisi, 7 Ağustos 2004 tarihinde, iki komiser ve iki polisin yaralanması ile sonuçlanan Yenişehir Polis Karakolu’na yapılan baskında kullanılmıştı.

Basında yer alan ve çeşitli görgü tanıkları ya da ismi açıklanmayan kamu görevlilerine atfedilen iddialardan birisine göre, “evdeki PKK’lı kaçınca baba-oğul hedefte sapma sonucunda kurşunlara maruz kalmıştı. (...) O evde gerçekten de bir örgütçü (PKK’lı) vardı. Ama bu kişi Ahmet Kaymaz ve 12 yaşındaki oğlu değildi. Ev, özel harekât polisinin planlı, programlı operasyona gittiği bir yerdi ve önceden gidilip orada tedbir alınmıştı. Baba ve oğula bu kadar yakın mesafeden ateşin sebebi, operasyon öncesi evin yakınına kadar girilip güvenlik tertibatı alınmış olmasındandı. Ama operasyon sırasında oradaki örgütçü ters istikametten kaçıp gitmiş fakat baba ve oğlu vurulmuştu. Operasyon sırasında polisler hedefte hata, yanılma vardı. Çocuk ve babasındaki mermilerin çoğunun tabanca atışıyla olması, ciddi bir operasyon hatası, sevk ve idarede ciddi bir sıkıntı olduğunu” gösteriyordu.¹⁵

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İnsan Hakları Araştırma Komisyonunun Kızıltepe Olayı’nı incelemek üzere görevlendirdiği alt komisyon üyesi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Mersin milletvekili Hüseyin Güler ve Adalet ve

15 Fuat Akyol, “Mardin’de şehven infaz,” *Aksiyon*, 13 Aralık 2004. Adli Tıp Kurumu (Adli Tıp 1. İhtisas Dairesi) raporuna göre, Uğur Kaymaz’ın sırt bölgesine 11 adet mermi çekirdeği ve 13 adet yabancı cisim isabet etmişti. Raporda, Uğur Kaymaz’ın sırtındaki kurşunların ardi ardına, birbirine çok yakın biçimde vücuda girdiği ve kişinin kalbinde hasar oluşturan bu yaralardan sonra atışa devam edemeyeceği yer alıyordu. “Kaymaz’ın sırtındaki 9 kurşun da ölümcül,” *Milliyet*, 18 Aralık 2005; “Kaymaz’ın çatışmaya girmesi imkânsız,” *CNN Turk*, 19 Aralık 2005.

Kalkınma Partisi (AKP) Batman milletvekili Nezir Nasıroğlu'ndan oluşan iki kişilik heyet, Mardin ve Kızıltepe'de incelemelerde bulundu. İncelemenin ardından Nezir Nasıroğlu'nun basında yer alan ifadesine göre, "infaz iddialarına ilişkin birtakım emarelere ulaştık. Bu olayda ortada bir yanlışlık yapıldığı kesin. O da, 12 yaşındaki bir çocuk ne silah kullanabilir ne terörist olur. Burada kamu görevlilerinin bir yanlışlık yaptığını düşünüyoruz. Öte yandan 'terörist' iddiaları doğru bile olsa, bu insanların sağ olarak yakalanmaları çok mümkünmüş. Karayolunun kenarında açık bir alanda meydana gelmiş olay. Resmi makamların iddia ettiği gibi, bu kişilerin 'terörist' olduğuna inanmıyoruz. Bir baba gerçekten terör eylemine gitse dahi, böyle bir olayda çocuğunu korur".¹⁶

Olay yerinde inceleme yapan İnsan Hakları Derneği (İHD) Mardin Şubesi Heyetinin¹⁷ yapmış olduğu gözlem ve tespitlere göre hazırladığı raporda da "olayın geçtiği yerin açık bir alan olduğu, istendiği takdirde bu insanlara hiçbir zarar verilmeden yakalanabilecekleri ihtimalinin kuvvetli olduğunun tespit edildiği" ifade edilmiştir.¹⁸

Söz konusu raporun kanaat ve sonuç kısmında ise heyetin "gerek görgü tanıkları, gerek maktul yakınları, gerekse de resmi yetkililer ile yaptığı görüşmeler ve olay yerinde yapmış olduğu incelemeler neticesinde her iki maktulün de, biri çocuk olmak üzere, sivil insanlar olduğu, bu kişilerin silah kullanmış olabilecekleri ihtimalinin

son derece zayıf olduğu, söz konusu olayın bir infaz olabileceği, güvenlik güçlerinin yanılması neticesinde veya kasten, bu sivil insanların öldürülmüş olabileceği kanaatine ulaşmıştır" denilmiştir.

Diğer taraftan olaya ilişkin olarak Türkiye Barolar Birliğinin (TBB) hazırladığı raporda, baba Ahmet Kaymaz'ın "PKK milisi" olduğu bilgisi yer alıyordu. Diğer yandan, TBB heyeti, Kızıltepe'de yaptığı inceleme kapsamında, kullanılan silahları da meşrulaştıran bir açıklama getirdi.¹⁹

Operasyona katılan timde görev alan 4 özel harekât polisi hakkında "meşru müdafaa sınırının aşılması suretiyle, faili belli olmayacak şekilde adam öldürmek" iddiasıyla dava açılarak, bağlı buldukları sıralı amirleri hakkında Kasım 2004 sonunda idari inceleme başlatıldı. İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu'nun emriyle Mardin'e giden 2 başmüfettişin Teftiş Kurulu Başkanlığına 4 polisin "kusurlu ve sorumlu" olabileceği yönünde verdiği ön rapor sonucunda, soruşturmanın selameti açısından polisler geçici görevden el çektirilmesine karar verildi. Olayla ilgili olarak, Mardin Emniyet Müdür Yardımcısı Kemal Dönmez ve 3 özel harekâtçıya geçici olarak görevden el çektirildi.

Operasyondan sonra açığa alınan bu polisler, haklarındaki dava başlamadan bir süre önce görevlerine iade edildi. İdari soruşturmada polislerle sadece maaş kesintisi cezası verilmesi talep edilirken, 4 polisin Kızıltepe olan görev yerleri de değiştirildi. Mardin 2. Ağır Ceza Mahkemesinde 21.02.2005'te yapılan davanın ilk duruşmasına can güvenlikleri olmadığı ve başka illere atandıklarını gerekçe göstererek katılmayan polislerin, delillerin karartılması ihtimali nedeniyle tutuklanmaları talebi reddedildi. Mahkeme, polislerin ifadelerinin görev yaptıkları illerde "talimatla" alınmasına da karar verdi. Mahkeme, baba Ahmet Kaymaz'ın kardeşi Reşat Kaymaz'ın davaya müdahillik talebini de reddetti. Mardin'deki mahkeme, güvenlik gerekçesiyle, davanın Mardin yerine Eskişehir Ağır Ceza Mahkemesinde görülmesini de kararlaştırdı.

16 "Terörist değillerdi," *Radikal*, 1 Aralık 2004.

17 Heyet; İnsan Hakları Derneği (İHD) Doğu-Güneydoğu Bölge Temsilcisi Mihdi Perinçek, İHD Mardin Şube Başkanı Av. Hüseyin Cangir, İHD Diyarbakır Şube Başkanı Av. Selahattin Demirtaş, İHD Diyarbakır Şube Yönetim Kurulu Üyesi Av. İrfan Eser ve İHD Mardin Şube Sekreteri Av. Erdal Kuzu'dan oluşmuştur. Heyet, 23.11.2004 günü Kızıltepe ilçesine gitmiş, inceleme ve görüşmelerini yapmıştır.

18 İnsan Hakları Derneği (İHD), "Mardin İli Kızıltepe İlçesinde Ahmet Kaymaz ve 12 Yaşındaki Oğlu Uğur Kaymaz'ın Yaşam Hakkının İhlal Edildiği İddialarını Araştırma-İnceleme Raporu," 25 Kasım 2004. Bkz. <<http://ihd.org.tr/rapozel/kiziltepekaymaz.html>>.

19 "Çatışma ve operasyonlara giden güvenlik güçlerinin genel olarak uzun namlulu silahlar kullandıkları halde bu olayda 9 mm'lik MP5 ve Uzi marka otomatik tabancalar kullanılması bir yargısız infaz için emare olarak değerlendirilebilir. Ancak 9 mm'lik MP5 ve Uzi marka otomatik tabancalar yakın dövüş silahıdır, operasyonun yapılacağı yer mahalle içidir. Burada uzun namlulu silah kullanılması mümkün değildir". "Kızıltepe Olayı'nda Baro Raporu: Baba Kaymaz PKK milisi," *Milliyet*, 22 Mayıs 2005.

Eskişehir’deki duruşma, 18 Aralık 2005’te olağanüstü güvenlik önlemleri içerisinde yapıldı. Sanık dört polis, önce Uğur ve babasının kendilerine ateş ettiklerini, yaklaşık 10 dakika çatışma yaşandığını iddia ettiler. Sanık avukatlarından Veysel Güler, olay günü yapılan çatışmanın (L) şeklinde cereyan ettiğini, bu nedenle maktullerin arkalarını dönmek zorunda kaldığını savundu. Terör örgütünün son zamanlarda çocukları kullanarak duygu sömürüsü yaptığını iddia eden Güler, “çatışmada ölen Uğur Kaymaz’ın ilkokul 2’deki fotoğraflarının gösterilerde kullanılmasının “örgüte sempatican toplamaya yönelik” olduğunu, Türkiye’nin çeşitli yerlerinde çocukların bu tür eylemlerde kullanıldığını” vurguladı.

Avukat Güler ayrıca, 12 yaşında olduğu iddia edilen Uğur Kaymaz’ın basına küçük yaştaki fotoğrafının yansıtıldığını, 165 santimetre boyunda 45 kilo ağırlığındaki Uğur Kaymaz’ın yaşının otopside de 15–16 civarında olduğunu tahmin edildiğini kaydetti.

Ahmet ve oğlu Uğur Kaymaz’ın terör örgütü PKK üyesi olduğunu iddia eden Güler, olayın meydana geldiği Ahmet Kaymaz’ın evinden kaçan “Kabat” kod adlı Nusret Bali’nin Mart 2005’te güvenlik güçleriyle girdiği silahlı çatışmada ölü olarak ele geçirildiğini savundu.

Güler, mahkeme başkanına terör örgütü PKK tarafından dağda silahlı eğitim alan 14–15 yaşlarındaki çocuklar ile Mersin’de Türk Bayrağı’nı yakan çocukların yer aldığı 10 fotoğraf sundu.²⁰

Sanık polislerin, hâkimin operasyonda kullandıkları silahlarla ilgili sorduğu sorulara cevap vermelerinin ardından mahkeme heyeti, Kızıltepe’deki bazı tanıkların ifadelerinin alınması ve eksik evrakın tamamlanması için duruşmayı 22.02.2006’ya erteledi. Avukatların sanıkların tutuklanması talebi ise reddedildi.

Sonuç

Terörizm tehdidi altındaki hükümetler, ilk reaksiyon olarak, genelde anti-terör stratejilerini yürürlüğe koyarak istihbarat uygulama ve kapa-

sitelerini arttırma ve kurtarma ve saldırı operasyonlarında kullanmak üzere elit anti-terörist komando ya da polis birimleri oluşturma yolunu seçmektedirler. Daha sonraki aşamada ise, devletin ilgili birimlerine anti-terörizm politikalarının gerektirdiği yasal yetkileri sağlamak üzere yeni yasal düzenlemelere gidilmektedir.

Bu tür özel birimlerin “sorumluluk alanlarının belirlenmesi ve birimlerin kontrolü,” terörizme karşı özellikle silahlı mücadele yöntemi (savaş modeli) benimsendiğinde ve bu amaçla özel eğitimli anti/kontr-terör timleri kullanıldığında çok daha önemli olmaktadır. Bu tip özel birimlerin “hukukun üstünlüğü” ve “hukuk devleti” kriterlerini göz ardı eden bir takım faaliyetlerde bulunduğu dair emareler ortaya çıktığında, içinde bulunulan siyasal ortama bağlı olarak, en azından kamuoyunun belirli bir kesimi, devletin/hükümetin anti-terörizm politikasında bireysel hak ve hürriyetlerin korunmasına yönelik dengeli bir politika izlemediğini düşünecektir.

Anti-terör amaçlı özel polis (yarı-askerî-paramiliter) ya da askerî birimleri yeterli düzeyde kontrol etmekte başarısız olmanın en önemli ve en tehlikeli sonucu, birtakım ülkelerde görülen ve “kirli savaş (*dirty war*)” olarak tabir edilen durumdur. “Kirli savaş” kavramı, 1980’li yıllarda (özellikle 1982’den itibaren) İngiltere’nin PIRA’ya (*Provisional Irish Republican Army*) karşı, güçlü ateş gücü olan, bu alanda dünyanın en seçkin askerleri kabul edilen SAS (*The British Special Air Service*) Komandolarını kullanmaya başlamasıyla gündeme gelmiştir.²¹ Özellikle SAS tarafından eğitilen ve Kuzey İrlanda Kraliyet Polisi (*The Royal Ulster Constabulary*) bünyesindeki “Özel Destek Biriminin (*Special Support Unit – SSU*)” PIRA teröristlerini canlı yakalayarak tutuklamak yerine, kasten öldürme politikası izlemesi, “kirli savaş” konseptinin oluşmasında önemli bir rol oynadı. SSU’nun bu politikası, özellikle Uluslararası Af Örgütünden (*Amnesty*

20 “Uğur Kaymaz davasında avukat protestosu,” *Hürriyet*, 24 Ekim 2005.

21 Kirli Savaş (*Dirty War*), özellikle 1976–1983 arasında Arjantin’de hüküm süren askeri diktatörlük sırasında güvenlik birimlerince binlerce insanın kaçırılmasının ardından kendilerinden bir daha haber alınmamasını vurgulayan bir terim olarak da kullanılır.

International) gelen “bağımsız yargısal soruşturma” talepleri nedeniyle, Manchester Polisinin üst düzey elemanlarından birisi olan John Stalker (*Deputy Chief Constable*) tarafından yapılan bir iç soruşturmaya neden olmuş ve soruşturma sonucunda SSU’nun hukuka aykırı bir şekilde 5 kişiyi öldürdüğü ortaya çıkmıştır. Ancak soruşturmada, yüksek düzey polis yetkililerinin bu “öldürmek niyetiyle ateş (*shoot-to-kill*)” politikasına karışıp karışmadıkları ortaya konulamamıştır. Zira soruşturma tam anlamıyla sonuçlanmadan John Stalker, esrarengiz bir nedenle görevinden alınmıştır.²² İngiliz Gizli Servisleri (MI5 & MI6) de, Mart 1988’de Cebelitarık’ta SAS tarafından vurularak öldürülen 3 PIRA militanının ailelerini temsil eden Belfastlı avukat Paul Finucane’in öldürülmesi olayına karışmakla suçlanmıştır.²³

Sonuç olarak liberal demokrasilerde ve hukuk devletlerinde terörizmle mücadelenin etkili olması, bu mücadelenin, demokrasi ve hukuk devleti kriterleri açısından kabul edilebilirliğine bağlıdır. Terörizmle etkili bir şekilde mücadele edilmesi için başvurulacak bir takım uygulama ve politikaların, uzun dönemde ortaya çıkabilecek sonuç ve etkileri iyi hesaplanmalıdır. Terörizme karşı geliştirilen çözümler uzun dönem etkileri bakımından demokratik siyasal yaşamı olumsuz yönde etkilememelidir.²⁴

PÖHT konusunda şunları ifade edebiliriz: Bu timler, terörle mücadelede son derece yararlı olmuşlar ve büyük fedakârlıklarda bulunmuşlardır. Son yıllarda, geçmişte yaşanmış olumsuzlukları ortadan kaldırmak ve tekrar ortaya çıkmasına engel olmak hususunda samimi bir çaba içerisine girdikleri gözlemlenmektedir. Ne var ki Kızıltepe Olayında olduğu gibi, bazı olumsuz-

luklar hâlâ yaşanmaktadır. Bu konuda adli yargılama süreci devam etmektedir. Hukuki sürecin sonunda olay gerçek boyutlarıyla ortaya çıkacaktır. Bu olaydan güvenlik birimlerinin gerekli dersleri çıkarıp, iyi niyetli girişimlerin başarıya ulaşması için sistemin aksayan yönlerini tespit ederek benzer türden muhtemel olay ya da olumsuzlukların önüne geçmeye çalışmaları gerekir.

Bu timlerin, EGM bünyesinde bulunmaları nedeniyle İçişleri Bakanlığına bağlı olmaları, idari, hukuki ve hatta siyasi denetim ve kontrollerini çağdaş demokratik sivil gözetim ilkelerine uygun kılmaktadır. Nitekim yukarıda ele aldığımız olayda da gördüğümüz gibi, bir takım hukuk dışı uygulamaların iddia edilmesi halinde gerekli adli ve idari süreç işletilmektedir. Bu konuda kamuoyunun tatmin olması ise, kamuoyunun yeterince bilgilendirilmesine bağlıdır. Bu nedenle, parlamenter demokrasilerde, terörle mücadelede ağırlıklı olarak sivil denetim altında olan güvenlik birimlerinin görevlendirilmesi, demokrasi ve hukuk devleti anlayışına daha uygun olmaktadır.

2005 yılı ortalarında özellikle mayınlı tuzaklarda artış kaydedilmesi ve çok sayıda güvenlik görevlisinin şehit olmasıyla birlikte özellikle askerî kesim, Avrupa Birliğine uyum sürecinde çıkarılan yasaların ve yeni TCK ve CMK’nın, güvenlik kuvvetlerinin terörle etkin mücadelede ihtiyaç duydukları yetkileri kısıtladığı ve terörle mücadeleyi sekteye uğrattığını ileri sürmeye başladılar. Bu nedenle 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun yeniden gözden geçirilmesi ve güvenlik teşkilatlarının terörle mücadelede yetkilerinin genişletilmesi gündeme geldi.

Bu görüşün karşısında yer alan yaklaşımların özünde ise, terörün bir iç güvenlik sorunu olduğu ve dolayısıyla öncelikle polisin görev alanına girdiği argümanı olmaktadır. Bu noktada ileri sürülen gerekçelerin başında PKK’nın karşısına amaca uygunluk açısından yeteri kadar eğitim almamış ve gerekli donanımına sahip olmayan askerlerin sürülmesinin onlarca askerimizin hayatına mal olması gelmektedir.²⁵ Ayrıca PKK’ya

22 John Stalker, *Shoot to Kill and the Affair* (İrlanda: Harmondsworth, Penguin, 1988); Leslie MacFarlane, “Human Rights and the Fight Against Terrorism in Northern Ireland,” *Terrorism and Political Violence* 4 (1) (Nisan 1992), s. 93- 94.

23 Ertan Beşe, *Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları* (İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2001).

24 a.g.e.

25 Bundan hareketle Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), Doğu ve Güneydoğu bölgemizde terörle mücadelede standart askeri birliklerin yanı sıra bölge şartlarına ve mevcut terörün niteliklerine uygun özel birlikleri de devreye sokmuştur.

karşı askerlerin ileri sürülmesinin, PKK'ya uluslararası platformda meşruiyet kazandırdığı ve askerlerin terörle mücadelenin içine çekilmesinin askeri yıpratıldığı ileri sürülmektedir.²⁶

Sonuç olarak PÖHT bu iş için yetiştirilmiş “özel” birimlerdir. Bu yazıda da açıklamaya çalıştığımız yapısal ve davranışsal zaaflarının giderilmesi ve demokratik sivil gözetime tabi olmaları ve yeniden güçlenerek daha fonksiyonel hale getirilmeleri için gereken siyasal iradenin oluşması halinde özel harekât birimleri, bu ülkenin, modern güvenlik anlayışının kavranmasında ve yaşama geçirilmesinde çağı yakalamasının bir göstergesini oluşturacaktır.

---

26 Bu konuda çarpıcı bir değerlendirme için bkz. Kemal Ulusoy, “Askerin Yetkisi Az Değil Fazla Bile!,” *Aktif Haber*, 12 Ağustos 2005, bkz. <<http://www.aktifhaber.com>>.

ÖZEL GÜVENLİK

Mesut Bedri Eryılmaz*

Özel Güvenlik Kavramı

Toplumun güvenliğinin sağlanması bir devlet için adeta varlık nedenidir. Çünkü siyasal, ekonomik ve sosyal faaliyetler ve kişisel hak ve özgürlükler, ancak bir toplumun güvenli ve huzurlu bir yaşam ortamına sahip olması durumunda gerçekleştirilebilir.

Günümüzde serbest piyasa mantığının rakipsiz egemenliği, devletin meşru tekelinde olan “güvenlik” ihtiyacının karşılanmasında bazı güçlüklerin belirmesine yol açmıştır. İktisadi ve toplumsal faaliyetini devletin himayesinde yürütmeye alışkın bireyler ve kitleler, serbest piyasanın belirleyiciliği altında şimdiye kadar karşılaşmadıkları iktisadi ve sosyal altüst oluşlarla karşılaşmışlardır. Suç oranları ile birlikte vatandaşların can ve mal varlıklarına verilen zararın maliyeti artmış, güvenliğe duyulan ihtiyaç daha belirgin bir hale gelmiştir.

Buna karşılık, güvenlik hizmetine ayrılan fonlar azalmış, piyasa ekonomisi anlayışı uyarınca devletin küçülmesi gündeme gelmiş ve kamu tarafından karşılanan güvenlik hizmetlerinin yetersizliği daha da görülür hale gelmiştir. Devletin güvenlik hizmetini toplumun her kesimine sunmasının imkansızlığı ortaya çıkınca, eğitimde ve sağlıkta olduğu gibi güvenlik hizmetinin kapıları da özel sektöre açılmıştır. Bir yönüyle, devlet özel güvenliğe giden yolu açarak, “kendi özel güvenliğim sana, genel güvenliğin ise bana” demiştir. Bir yanılla da “malıma ve canıma yöne-

lik haksız saldırılardan korunmak doğal hakkım olup, bunun için gerekli olan imkana sahip olmalıyım” talebinde bulunan vatandaşa olumlu cevap vermektedir.

Dolayısıyla bugün özel güvenlik; özel eğitim, özel sağlık, özel toplu ulaşım gibi kamu hizmetinin bölünerek bireyselleştirildiği, diğer bir ifadeyle kamunun yanı sıra özel sektörün de hizmet sunduğu alanlardan birisidir. Devlet liberal bir bakış açısıyla şirketleşmeye izin vererek, toplumun kendi çıkarlarını korumak için özel güvenlik görevlisi yetiştirmesine veya bu hizmetin satın alınmasına imkân tanımıştır.

Bir örnek vermek gerekirse, ülkedeki polis sayısının, yüzde 14-15 gibi önemli bir oranı kişi korumasına tahsis edilmektedir. Özel güvenlik hizmeti sunumunun yolunun açılması sonrasında devletten koruma talep eden siyasi partiler, sendikalar, uluslararası kuruluşlar ve elçiliklere özel güvenlik hizmeti satın almaları tavsiye edilmektedir.

Bu durumda özel güvenlik denince, kişilere veya kurumlara ait özel alanlarda arama, elkoyma, yakalama ve zor kullanma gibi kamu adına bazı yetkileri kullanma yetkisine sahip, mülkiyeti özel kurum ve kuruluşlara ait olan, ancak birimlerde çalışanların ve eğitilenlerin devletin denetimine tabi olduğu güvenlik hizmeti sunan birimler anlaşılmalıdır.

Özel Güvenliğin Tarihçesi

Özel güvenlik düşüncesi yeni olmakla birlikte, devletin genel güvenliği sağlama noktasında,

* Doç.Dr., Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilimdalı Öğretim Üyesi.

bazı özel kanunlarla, genel güvenliği sağlama yetkisini özel amaçla kurulmuş güvenlik görevlilerine devretme düşüncesi eskidir.

Örneğin, 1930 yılında 1580 sayılı Belediye Kanunu ile, belediye zabıtası kurulmasına izin verilmiş, yerel yönetimlerin kendi faaliyet alanına giren konularda, belde halkının güvenliğini sağlamada yardımcı olması istenmiştir. Belediye zabıtasına karşı gelenlerin devletin genel kolluk kuvvetlerine karşı gelenler gibi cezalandırılması kabul edilmiştir. Köy korucuları ve köy bekçileri, çarşı ve mahalle bekçileri, orman muhafaza memurları ve gümrük tekel zabıtasının kurulması da aynı düşüncenin diğer örnekleridir.

Özel güvenlik, ilk olarak, 22.07.1981 tarihli ve 2495 sayılı Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun ile yasal zemine oturtulmaya çalışılmıştır. Özellikle 1990'larda önemli ölçüde gelişme sağlayan özel güvenlik sektörünün ihtiyaçlarına daha iyi cevap vermek amacıyla 2004 yılı Haziran ayında 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun (ÖGHDK) çıkartılmıştır.¹

Özel güvenlik hizmetinin yasal statüye kavuşmasıyla birlikte uluslararası şirketler Türkiye pazarına girerken, özellikle emekli asker ve emniyet mensupları için özel güvenlik yeni bir iş alanı olarak görülmeye başlamıştır. Örneğin, eski MİT Müsteşarı Sönmez Köksal, eski MİT İstanbul Bölge Başkanı Nuri Gündeş, Tuğgeneral Veli Küçük, İstanbul Valisi Erol Çakır, eski Narkotik Müdürü Ferruh Tankuş gibi çok sayıda isim de bu sektöre girmiştir. Hatta birçok ordu mensubu ve emniyet müdürü emekliliğini talep edip özel sektöre geçmiştir.

5188 sayılı ÖGHDK ile şu konulara açıklık getirilmiştir:

(1) Özel güvenlik sektöründe, hizmet veren tüm şirketler kayıt altına alınmış ve münhasıran özel güvenlik hizmeti sunması sağlanmış bina, tesis ve kişi koruması ile değerli mal, para nakli koruması yolu açılmış, özel güvenlik profesyonel bir meslek dalı haline gelmiş,

özel güvenlik hizmetlerinin alarm sistemi, tele-gözetim, CCTV (*Closed Circuit Television* – Kapalı Devre Televizyon) vb. gelişmiş, kaliteli elektronik ve teknolojik araç-gereçlerle yapılma imkânı tanınmıştır.

- (2)Güvenlik hizmetinin sağlanmasında, genel ve özel güvenlik arasındaki işbirliği noktaları ve görev dağılımı belirlenmiş, kamuya özel güvenliği düzenleme ve denetim görevi verilmiştir. Amacı dışında faaliyet gösterdiği veya suç kaynağına dönüştüğü tespit edilen şirketlerin ve özel eğitim kurumlarının faaliyet izni iptal edilecek ve bu şekilde faaliyet izni iptal edilen şirketlerin veya kurumların kurucu ve yöneticileri özel güvenlik şirketlerinde ve özel güvenlik eğitimi veren kurumlarda bir daha kurucu ve yönetici olmayacaklardır.
- (3)Özel güvenlikle ilgili kararları almak üzere oluşturulan İl Güvenlik Komisyonunda, kamu yanında özel sektör, Ticaret ve Sanayi Odası temsilcilerine de yer verilerek daha demokratik ve katılımcı bir karar mekanizması oluşturulmuştur.
- (4)Özel güvenlik mali sorumluluk sistemi getirilerek, özel güvenlik görevlilerinin üçüncü kişilere verecekleri zararların tazmini imkanı sağlanmıştır. Özel güvenlik alanında gerek hizmet gerekse eğitim şirketi kurulması İçişleri Bakanlığınca izin verilmesine bağlı tutulmuştur.
- (5)Özel güvenlik faaliyetlerinin sadece hizmetin gerekli kıldığı çok özel hallerde silahlı yapılması, kural olarak silahsız hizmet verilmesi amaçlanmıştır.
- (6)2495 sayılı Kanun'a göre kurulan özel güvenlik teşkilatları ile halen bu teşkilatlarda çalışan personelin müktesep hakları kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren 5 yıl süre ile korunmaktadır. Beşinci yılın sonunda şirket izinlerinin yenilenmesi ve personelin de yenileme eğitimi alarak kimliklerini yenilemesi gerekmektedir.

¹ Söz konusu Kanun 10.06.2004 tarihinde, TBMM'de kabul edilmiş ve 26.06.2004 tarihli ve 25504 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 5188 sayılı Kanun'un uygulama yönetmeliği ise 07.10.2004 tarihli ve 25606 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

ÖZEL GÜVENLİK HİZMETİNİN İÇERİĞİ

Özel güvenlik, kişiler tarafından özel güvenlik görevlisi istihdam edilerek, kurum veya kuruluş bünyesinde özel güvenlik birimi kurularak veya özel güvenlik şirketlerinden hizmet satın almak suretiyle sağlanabilir.

Kişi veya kuruluşlar, özel güvenlik izni için valiliğe başvururlar.

Valilik tarafından özel güvenlik talebine ilişkin gerekli inceleme yapıldıktan sonra il özel güvenlik komisyonu, özel güvenlik izninin verilip verilmemesine, özel güvenliğin sağlanmasına ilişkin yönetime ve özel güvenlik hizmetini yerine getirecek azami personel sayısına, bu amaçla bulundurulacak veya taşınacak silahların azami sayısına karar verir.

Özel güvenlik izni verilen kişi ve kuruluşlar için Özel Güvenlik İzin Belgesi düzenlenir.

Özel güvenlik birimlerinde istihdam edilen özel güvenlik personelinin listesi ve özel güvenlik mali sorumluluk sigortası poliçelerinin birer sureti, personelin göreve başladığı tarihten itibaren 15 gün içinde valiliğe bildirilir.

Özel güvenlik birimleri ve özel güvenlik şirketleri, güvenlik hizmeti verecekleri tesis ve alanlara ilişkin koruma ve güvenlik planlarının bir örneğini 30 gün içerisinde valiliğe verir. Valilik, koruma ve güvenlik planlarında değişiklik yapılmasını veya plandaki yetersizliklerin 30 gün içinde giderilmesini isteyebilir.

Şirketlerin özel güvenlik alanında faaliyette bulunması ve üçüncü kişilere güvenlik ve koruma hizmeti verebilmesi, İçişleri Bakanlığının iznine tâbidir. Faaliyet izni verilebilmesi için şirketin faaliyet alanının münhasıran koruma ve güvenlik hizmeti olması zorunludur.

Özel güvenlik şirketlerinin kurucu ve yöneticilerinde;

(1) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak,

(2) Taksirli suçlar hariç olmak üzere, ağır hapis veya altı aydan fazla hapis ve yahut affa uğramış olsa bile devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlarla, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, emniyeti suistimal, sahtecilik, hileli iflas veya istimal ve istihlak kaçakçılığı hariç kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarını açığa vurma, laf atma, sarkıntılık, ırza tasallut, ırza geçme, kız, kadın veya çocuk kaçırma ve alıkoyma, fuhuşa teşvik, fuhuş için aracılık, uyuşturucu madde kullanma, uyuşturucu madde kaçakçılığı suçlarından dolayı hükümlü bulunmamak şartları aranır. Yöneticilerin ayrıca dört yıllık yüksek okul mezunu olmaları, kamu haklarından yasaklı olmamaları ve özel güvenlik temel eğitimini başarıyla tamamlamış olmaları gerekir.

Özel güvenlik görevlisi olarak istihdam edilecekler ile özel güvenlik şirketlerinde ve özel güvenlik eğitimi verecek kurumlarda yönetici olarak çalışacaklar hakkında valilikçe güvenlik soruşturması yapılır. Soruşturma sonucu olumlu olanlara, özel güvenlik temel eğitimini başarıyla bitirmiş olmak şartıyla, valilikçe beş yıl süreli çalışma izni verilir.

31.10.2005 tarihi itibarı ile 572 adet özel güvenlik şirketi dosyalarını hazırlayarak çalışma izni verilmesi için başvurmuşlar, bunlardan 464 adedi Özel Güvenlik Şirketi Faaliyet İzin Belgesi olarak faaliyete başlamıştır.

(7) 2495 sayılı Kanun kapsamına girmeyen ancak Ticaret Kanunu'na göre kurulmuş ve güvenlik hizmeti vermekte olan şirketler, yönetmeliğin yürürlüğe girmesini müteakiben 6 ay içinde yeni yasanın getirdiği şartları yerine getirirlerse faaliyetlerini sürdüreceklerdir.

Genel Kolluk-Özel Kolluk İlişkisi ve Özel Güvenlik Görevlilerinin Görev Alanı

Genel kolluk ülkenin tamamında, bütün kolluk yetkilerine sahip polis, jandarma ve sahil güvenliği içerirken, özel kolluk, özel güvenlik görevlilerinin de içinde bulunduğu, özel bir kanun ile kurulan ve sınırlı bir alan içerisinde sınırlı yetkiler kullanabilen kolluk birimlerinden oluşur.

Polis, jandarma ve sahil güvenliğinin yetkileri incelendiğinde, yetkileri arasında ne içerik ne de kapsam bakımından bir fark olmadığı görülür. Esasen, bir ülkenin farklı yerlerinde aynı işi yapan farklı kolluk görevlilerinin yetkilerini farklı kullanması düşünülemez.

Halbuki genel kolluğun dışında kalan, orman muhafaza memurları, gümrük memurları, özel güvenlik görevlileri gibi özel kolluk görevlileri, polis ve jandarmaya verilen yetkilerin tamamını kullanamamaktadırlar. Özel kolluk görevlilerine verilen yetkiler esas itibarı ile adli nitelikte olup; aramayı, yakalamayı ve bu amaçla zor kullanmayı içermektedir. Bu görevliler olay yeri incelemesi, telefon dinleme, gizli izleme, ifade alma, gibi özel nitelikteki yetkileri kullanamamaktadır. Çünkü bu yetkiler, teknik olarak özel bir yapılanmayı ve fiziksel olarak, hakim, savcı ve avukat ile yakın bir ilişki içinde olmayı gerektirir. Örneğin, Köy Kanunu'na göre, köy korucuları "köy sınırı içinde herkesin ırzını, canını ve malını korumaya" yönelik olarak kanunun 77. maddesi gereği sadece silah kullanma yetkisine sahiptir.

Benzer şekilde, Orman Kanunu'nun 77, 78 ve 79. maddeleri gereği, orman muhafaza memurları, ormanların muhafazası için arama, elkoyma, yakalama ve silah kullanma yetkilerini kullana-

ÖZEL GÜVENLİĞİN EĞİTİMİ

Özel güvenlik temel eğitimi ve yenileme eğitimi İçişleri Bakanlığında faaliyet izni alan özel eğitim kurumlarında yapılır. Özel güvenlik eğitim izni için Bakanlığa başvuru yapılır. Bilgi ve belgelerin eksiksiz olarak teslim edildiği anlaşıldığında, bir inceleme komisyonu görevlendirilir. Bu komisyon tarafından, belirtilen yerde eğitim merkezi açılıp açılmayacağına ilişkin bir rapor düzenlenir.

Özel güvenlik eğitimine alınan adaylar asgari 120 saatlik eğitime tabi tutulur. Programın 30 saati silah ve atış eğitimine ayrılır. Ateşli silah taşımayacak özel güvenlik görevlilerinin silah ve atış eğitimini alması zorunlu değildir. Bu görevlilerin temel eğitimi 90 saatten aşağı olmayacak şekilde düzenlenir.

Özel güvenlik şirketleri ve özel eğitim kurumlarının yöneticilerinin yenileme eğitimini alması ve beş yılda bir yenileme eğitimi sertifikasını Bakanlığa ibraz etmesi zorunludur.

Yenileme eğitimi 60 ders saatinden oluşur. Teorik ve uygulamalı dersler ilgili eğitim kurumu tarafından, temel eğitim konuları arasından seçilerek oluşturulur. Dersler, eğitim konularındaki son gelişmeleri ve yargı içtihatlarını da kapsar. Yenileme eğitiminin 20 ders saati silah eğitimine ayrılır.

Yenileme eğitiminden sonra, yazılı ve uygulamalı sınavda başarılı olanlara özel güvenlik yenileme eğitimi sertifikası düzenlenir. Sınava başvuranlardan özel güvenlik yenileme eğitimi devam çizelgesi istenir.

Özel güvenlik temel eğitimini tamamlayanlar yazılı ve uygulamalı sınava tabi tutulur. Yazılı sınav, merkezi sınav komisyonunca hazırlanan sorularla illerde yapılır.

Özel güvenlik temel eğitimi ve özel güvenlik yenileme eğitimi sertifikaları beş yıl süreyle geçerlidir.

Genel kolluk kuvvetinden emekli olanlar ile en az beş yıl fiilen bu görevde çalıştıktan sonra kendi istekleriyle görevinden ayrılmış olanlarda, görevlerinden ayrıldıkları tarihten itibaren beş yıl süreyle özel güvenlik temel eğitimi şartı aranmaz.

31.10.2005 tarihi itibarıyla, 338 özel güvenlik eğitim kurumu müracaatta bulunmuş, bunlardan 312 adedi Özel Güvenlik Eğitim Kurumu Faaliyet İzin Belgesi olarak faaliyetlerine başlamışlardır.

Eğitim kurumlarında temel eğitim görenlere sertifika verilmesini sağlamak amacıyla,

07.01.2005 tarihinde yapılan özel güvenlik birinci sınavına 1522 kişi katılmış, bunlardan 1.253 kişi başarılı olmuş,

14.05.2005 tarihinde yapılan özel güvenlik ikinci sınavına 29.533 kişi katılmış, bunlardan 18.793 kişi başarılı olmuş,

15.07.2005 tarihinde yapılan özel güvenlik üçüncü sınavına 38.601 kişi katılmış, bunlardan 28.840 kişi başarılı olmuş,

12.11.2005 tarihinde yapılmış olan özel güvenlik dördüncü sınavına 54.000 kişi girmiş henüz başarılı olan sayısı açıklanmamıştır.

26.06.2004 tarihinde yürürlükten kaldırılan 2495 sayılı Kanun kapsamında fiili olarak çalışan özel güvenlik sayısı 57.855 idi. 5188 sayılı Kanun'un geçici 1. maddesi gereğince bunların tamamı özel güvenlik eğitim sertifikasından muaf olarak çalışma izni almış sayılmaktadır. Kazanılmış hakkı olduğu varsayılan bu özel güvenlik görevlileri ile birlikte, yapılan ilk üç sınavda başarılı olarak sertifika almaya ve özel güvenlik görevlisi olmaya hak kazanan 48.886 kişi ile birlikte toplam özel güvenlik görevlisi olarak sektörde istihdam edilen güvenlik görevlisi sayısı 106.741'e ulaşmıştır. Özel güvenlik sektöründe önümüzdeki yıl beklenen büyüme hızının yüzde 15 olacağı hesaplanmaktadır.

Bu rakam, ülkemizdeki polis sayısının yaklaşık olarak yarısıdır. Bu rakam, genel güvenliğin sağlanmasında, özellikle son zamanlarda artan, kapkaç, tinerçilik ve hırsızlık olayları ile mücadelede, özel güvenliğin önemli bir katkı sağlama aşamasına geldiğinin göstergesidir.

Avrupa ülkelerinde ise polis sayısı ile özel güvenlik sayısı genel olarak aynıdır. ABD'de de yaklaşık 600 bin olan genel kolluğun 3 misli oranında özel güvenlik görevlisi bulunmaktadır.

bilirler. Aynı şekilde, Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nun 3. maddesine göre çarşı ve mahalle bekçileri bazı önleyici görevleri yanında yakalama, delilleri muhafaza altına alma ve de Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun (PVSK) 16. maddesindeki şartların gerçekleşmesi halinde silah kullanma yetkisine sahiptir.

Özel kolluk görevlilerinin görev ve sorumluluk alanı kendi özel kanunlarında tanımlanmıştır. Buna göre, örneğin orman muhafaza memurları, orman kanununda tanımlanan orman sınırları içinde, çarşı ve mahalle bekçileri, belediye hudutları içinde görevlendirildikleri çarşı ve mahalle sınırları içinde, özel güvenlik teşkilatı görevlileri, ilgili kuruluşun faaliyet sahası içinde, köy korucuları köy sınırları içinde görev ya-

par. Özel güvenlik görevlileri ise yetkilerini sadece görevli oldukları süre içinde ve alanda kullanabilirler. Bu süre ve alan özel güvenlik görevlisinin çalışma saatlerine ve görev süresine, işvereni ile arasında o anda mevcut olan iş akdine bakarak belirlenebilir.

Özel güvenlik görevlileri işlenmiş bir suçun sanığını ancak kendi güvenlik hizmeti sundukları alanın sınırları içinde yakalamak için takip edebilirler. Kaçan kişinin, bu alanın dışına çıkması halinde, o kişiyi ancak vatandaş sıfatı ile takip edip yakalayabilirler.

Genel kolluk görevlileri (polis ve jandarma) ise PVSK'nın Ek 4. maddesi gereği görevli olduğu mülki sınırlar içinde her adli olaya önleme ve

adli amaçlı müdahale edebilir. Yakaladığı şüpheli ile suç delillerini tespit, muhafaza ve yetkili zabıtaya teslim etmekle görevli ve yetkilidir. Bu noktada, olaya müdahale eden genel kolluk görevlisinin hizmet branşı, olayın yeri ve zamanı önemli değildir.

Dolayısıyla Ankara Keçiören karakolunda görev yapan bir kolluk görevlisi, akşam evine giderken Dikmen'de karşılaştığı bir olaya müdahale edebilirken, tatil için gittiği Fethiye'deki bir olaya ancak vatandaş sıfatı ile müdahale edebilecektir.

Genel kolluk içinde yer alan sahil güvenlik komutanlığı görevlileri Türkiye Cumhuriyetinin bütün sahillerinde, iç suları olan Marmara Denizi, İstanbul ve Çanakkale boğazlarında, liman ve körfezlerinde, karasularında, egemenlik ve denetimi altında olan deniz alanlarında yetkilerini kullanabilir.

Genel kolluğun diğer iki birimi olan polis ve jandarma arasındaki görev ve sorumluluk alanı ise 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu madde 10'da belirlenmiştir. Buna göre, jandarmanın genel olarak görev ve sorumluluk alanı polis görev sahası dışı olup, bu alanlar il ve ilçe belediye hudutları haricinde kalan veya polis teşkilatı bulunmayan yerlerdir.

Diğer bir ifadeyle; jandarma, il ve ilçe belediye sınırları içinde görev yapamaz. Bu kuralın istisnası il ve ilçe belediye sınırları içinde polis teşkilatının olmamasıdır. İl ve ilçe belediye sınırları içinde her ne sebeple olursa olsun polis teşkilatı kurulmamışsa burada jandarma teşkilatı kurulabilir. Yine il ve ilçe belediye sınırları dışında jandarmanın görev yapması buralarda polis teşkilatının bulunmamasına bağlıdır.

Özel Güvenlik Görevlilerinin Yetkileri

Özel güvenlik görevlilerinden farklı olarak genel kolluk görevlilerinin, hem suç önleme hem de (suçu önleyememesi halinde) suçu araştırma görevi vardır. Bu yetkiler genel itibari ile 1934 tarihli ve 2559 sayılı PYSK'da toplanmıştır.

Genel kolluğun önleyici yetkileri diyebileceğimiz bu yetkiler; kontrol, nokta ve devriye gezme, istihbarat faaliyetinde bulunma ve önleme amaçlı arama ve yakalama olarak sıralanabilir. 5188 sayılı özel güvenlik görevlilerinin yetkilerini düzenleyen kanun ise, bu yetkilerden sadece "önleme amaçlı arama"yı ve "önleme amaçlı yakalama"yı özel güvenlik görevlilerinin kullanımına sunmuşlardır. Bu yetkilerin kullanılabilmesi için henüz suçun işlenmemiş olması gerekir. Kolluk bu yetkileri ileride gerçekleşmesi muhtemel bir tehlikeyi ortadan kaldırmak için kullanmaktadır.

Öbür taraftan kolluğun suç sonrası yetkileri oldukça fazla ve kapsamlıdır. Adli yetkiler olarak nitelendirdiğimiz ve hukuk literatüründe koruma tedbirleri olarak geçen bu yetkiler, genel itibari ile olay yeri incelemesi, bilgi alma, kimlik sorma, iletişimi dinleme, gizli izleme, gizli ajan kullanma, arama, elkoyma, yurt dışına çıkma yasağı koydurma, yakalama, kuvvet (zor) kullanma ve ifade almadan oluşmaktadır.

Bu yetkiler ise genel itibari ile 5271 sayılı 2004 tarihli Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) toplanmıştır. 5188 sayılı özel güvenlik görevlilerinin yetkilerini düzenleyen kanun, kolluğun adli yetkilerinden olan olay yerini ve delilleri koruma, kimlik sorma, arama, elkoyma, yakalama ve silah kullanmayı da içeren, kuvvet (zor) kullanma yetkisini özel güvenlik görevlilerine de vermiştir.

Özel güvenlik görevlilerinin güvenlik hizmetinde kullanılmasındaki temel amaç her geçen gün daha net olarak ortaya çıkan güvenlik ihtiyacını toplumun her kesimine ulaştırmaktır. Fakat özel güvenlik, devletin kendi güvenlik görevlileri ile sağladığı güvenlik ihtiyacını tamamlayıcı niteliktedir. Dolayısıyla özel güvenlik görevlileri, genel kolluk görevlilerinin kullandığı yetkilerin ancak kendi varlık sebebini haklı çıkaracak kadarını kullanabilir. Bu nedenle, özel güvenlik görevlilerine verilen yetkiler oldukça sınırlıdır.

Özel güvenlik görevlilerinin yetkileri 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun'un

(ÖGHDK) 7. maddesinde sayılmıştır. Söz konusu maddeye göre, özel güvenlik görevlileri aşağıdaki yetkilere sahiptir;

- a) Koruma ve güvenliğini sağladıkları alanlara girmek isteyenleri duyarlı kapıdan geçirme, bu kişilerin üstlerini dedektörle arama, eşyaları X-ray cihazından veya benzeri güvenlik sistemlerinden geçirme,
- b) Toplantı, konser, spor müsabakası, sahne gösterileri ve benzeri etkinlikler ile cenaze ve düğün törenlerinde kimlik sorma, duyarlı kapıdan geçirme, bu kişilerin üstlerini dedektörle arama, eşyaları X-ray cihazından veya benzeri güvenlik sistemlerinden geçirme,
- c) 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 127. (yeni CMK'nın 90.) maddesine göre yakalama ve yakalama nedeniyle orantılı arama,
- d) Görev alanında, haklarında yakalama, tutuklama veya mahkûmiyet kararı bulunan kişileri yakalama ve arama,
- e) Yangın, deprem gibi tabii afet durumlarında ve imdat istenmesi halinde görev alanındaki işyeri ve konutlara girme,
- f) Hava meydanı, liman, gar, istasyon ve terminal gibi toplu ulaşım tesislerinde kimlik sorma, duyarlı kapıdan geçirme, bu kişilerin üstlerini dedektörle arama, eşyaları X-ray cihazından veya benzeri güvenlik sistemlerinden geçirme,
- g) Genel kolluk kuvvetlerine derhal bildirmek şartıyla, aramalar sırasında suç teşkil eden veya delil olabilecek ya da suç teşkil etmemekle birlikte tehlike doğurabilecek eşyayı emanete alma,
- h) Terk edilmiş ve bulunmuş eşyayı emanete alma,
- ı) Kişinin vücudu veya sağlığı bakımından mevcut bir tehlikeden korunması amacıyla yakalama,
- j) Olay yerini ve delilleri koruma, bu amaçla Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 157.

maddesine göre yakalama (yeni CMK madde 168'e göre zor kullanarak men etme),

- k) Türk Medeni Kanunu'nun 981. maddesine, Borçlar Kanunu'nun 52. maddesine, Türk Ceza Kanunu'nun 49. maddesinin birinci fıkrasının (1) ve (2) numaralı bentlerine (yeni TCK madde 24 ve 25) göre zor kullanma.

Bu yetkilerden başka, aynı kanunun 8. maddesinde özel güvenlik görevlilerine silah bulundurma ve taşıma yetkisi de verilmiştir.

Bu yetkileri daha basit ifade etmek gerekirse, özel güvenlik görevlilerinin sahip oldukları yetkiler;

- (1) Olay yerini ve delilleri koruma,
- (2) Durdurma, kimlik sorma ve arama,
- (3) Emanete alma,
- (4) Yakalama,
- (5) Zor kullanma (ve men etme)
- (6) Acil durumlarda yardım isteyenlere yardım etme

olarak sıralanabilir.

Özel Güvenlik Görevlilerinin Hakları

ÖGHDK'daki sıralamayı takip etmek gerekirse, özel güvenlik görevlileri aşağıdaki hak ve yükümlülüklerle sahiptir;

- (1) Özel güvenlik görevlilerinin kimlik edinme hakkı vardır. Bu kart valilikçe verilir. Kimlik kartında görevlinin adı ve soyadı ile silahlı veya silahsız olduğu belirtilir. Kimlik kartı sadece görev alanı içinde ve görev süresince herkes tarafından görülebilecek şekilde yakada taşınır. Üzerinde kartı takılı olmayan güvenlik görevlisi hiçbir yetki kullanamaz. (ÖGHDK madde 12)
- (2) Özel güvenlik görevlileri 120 saatlik temel eğitimden sonra 60 saatten az olmamak üzere kendilerini yenilemek için meslek içi eğitim alma hakkına sahiptir.

ÖZEL GÜVENLİK GÖREVLİSİNİN CEZALANDIRILMASI

Özel güvenlik görevlileri Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) uygulanmasında memur sayılır. Dolayısıyla PVSK'nın Ek 4. maddesinde polis için de belirtildiği gibi, yetkisini kullanan özel güvenlik görevlisine karşı işlenen suçlar görevli memura karşı işlenmiş suç, özel güvenlik görevlisinin işlediği suçlar ise görevli memurun işlediği suç sayılır.

Dolayısıyla, özel güvenlik görevlisi, TCK'da belirtilen görevli memurun işleyebileceği suçların faili ve görevli memura karşı işlenebilecek suçların mağduru olabilir.

TCK'nın dışında, ÖGHDK'da da özel güvenlik görevlilerinin cezalandırılmasına ilişkin idari nitelikte bazı suçlara da yer verilmiştir.

a) TCK'dan kaynaklanan suçlar

TCK'ya göre Özel Güvenlik Görevlisinin işleyebileceği suçlar şunlardır:

Hürriyeti Tahdit (TCK madde 181)

Haksız üst arama (TCK madde 183)

Konut Dokunulmazlığını İhlal (TCK madde 194)

Zimmet (TCK madde 202)

İrtikap (TCK madde 209)

Rüşvet (TCK madde 212 ve 213)

Kişilere karşı keyfi ve sert muamele (TCK madde 228)

Görevi ihmal (TCK madde 230)

Öğrendiği suçu merciine bildirmeme (TCK madde 235)

Görevi kötüye kullanma (TCK madde 240)

İşkence ve kötü muamelede bulunma (TCK madde 243)

Cebir kullanmaya yetkili memurların kötü muamelede bulunması veya cismen eza vermesi (TCK madde 245)

Memuriyetin unvan ve şerefine gasbı (TCK madde 252)

Özel Güvenlik Görevlisine karşı işlenebilecek suçlar

Memura karşı cebir, şiddet ve tahdit (TCK madde 254)

Memura karşı mukavemet (TCK madde 258)

Hakaret, sövme ve saldırı (TCK madde 266)

Memura karşı müessir fiil (TCK madde 271)

b) Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun'dan kaynaklanan suçlar

ÖGHDK'da, özel güvenlik görevlisinin işleyebileceği üç suçtan söz edilmektedir. Bunların üçü de idari niteliktedir;

(1) Grev yasağına uymama,

(2) Ateşli silahını ÖGHDK'ya aykırı veya görev alanı dışında kullanma,

(3) Özel güvenlik kartını başkasına kullanma.

Bu suçların özel güvenlik görevlisi açısından cezası bir milyar lira idari para cezasıdır. Bu ceza, o yerin en büyük mülki amiri tarafından verilir. Bu cezaya, tebliğ tarihinden itibaren en geç 7 gün içinde yetkili idare mahkemesine itiraz edilebilir. İtiraz, verilen cezanın infazına engel olmaz. İdare mahkemesinin kararı na karşı bölge idare mahkemesine başvurulabilir. Bu karar kesindir.

Ayrıca, güvenlik görevlisinin çalışma izni iptal edilir ve bir daha özel güvenlik görevlisi olarak çalıştırılmaz.

(3) Özel güvenlik görevlilerinin, kanunla kendilerine tanınan görevleri yerine getirirken yaralanması, sakatlanması veya ölmesi halinde, iş sözleşmesinde veya toplu iş sözleşmesinde belirlenen miktar ve esaslar çerçevesinde tazminat isteme hakkı vardır.

Özel güvenlik görevlisinin bir kamu kurum ve kuruluşunda güvenlik hizmeti sunması halinde, ödenecek tazminatın miktarı, iş sözleşmesi, toplu iş sözleşmesi ve 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun'a göre incelenir. Bu sözleşmeler ve kanunda belirtilen tazminat miktarından en yüksek olanı esas alınarak ödeme yapılır. Bu tazminat, 4857 sayılı İş Kanunu'na göre diğer tazminatların ödenmesine engel olmaz.

Ayrıca, genel hükümlere göre, zarara uğrayan özel güvenlik görevlisinin kendisinin veya kanuni mirasçılarının sözleşmede yazandan daha fazla tazminat isteme hakkı saklıdır. (ÖGHDK madde 15)

(4) Özel güvenlik görevlileri, Kanun'da belirtilen koruma ve güvenlik hizmetleri dışında bir işte çalıştırılmaz.

(5) Özel güvenlik görevlileri lokavt dolayısıyla işten çıkarılamaz. Ancak, grev hakları yoktur.

(6) Özel güvenlik görevlilerinin üçüncü kişilere verecekleri muhtemel zararlara karşı özel güvenlik mali sigortası yaptırılma hakkı vardır.

2005 Yılı Gelişmeleri ve Beklentiler

5188 sayılı ÖGHDK, yeni bir kanun olduğu için, 2005 yılı bu kanuna yöneltilen eleştiriler ve bu eleştiriler doğrultusunda eksiklerinin giderilmesi ile geçirilmiştir. Bununla beraber, özel güvenliği kısmen düzenleyen 24 yıla yakın yürürlükte kalan 2495 sayılı eski Kanun'dan 5188 sayılı yeni Kanun'a adapte olmada yaşanan uyum sıkıntısı tam olarak aşılanmamıştır.

5188 sayılı Kanun'dan kaynaklanan problemleri aşmak amacı ile;

- (1) 19.04.2005 tarihinde İçişleri Bakanlığınca 5188 sayılı Kanun ve Yönetmeliğin uygulanması ile ilgili oldukça kapsamlı 8 sayfalık bir genelge yayımlanmıştır. Genelgede, bu alanda sorulan birçok soruya cevap verildiği gibi uygulama ile ilgili bazı ek düzenlemeler de getirilmiştir.
- (2) 21.04.2005 tarihinde 5188 sayılı Kanun'da değişiklik yapılmış ve kanunda yer alan yükümlülüklerini yerine getirmeyenler için öngörülen cezaları kapsayan 19. ve 20. maddelerin uygulanması, uygulayıcılara zaman kazandırmak amacıyla, 31.12.2005 tarihine kadar ertelenmiştir.
- (3) Daha fazla kişiye iş imkanı sağlamak için ortaokul mezunlarına silahsız olarak özel güvenlik görevlisi olma imkanı verilmiştir.
- (4) Kuruluşunda belli sayıda güvenlik görevlisi bulunduran ve eğitime uygun mekanı bulunanlara "yerinde eğitim" yapma imkanı getirilmiştir.
- (5) Özel güvenlik için her bakımdan ilginç bir uygulama oluşturacak ve spor kulüplerine, saha güvenliğinin sağlanması için yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla müsabaka ve saha güvenliğinin sağlanmasına yetecek sayı ve nitelikte özel güvenlik hizmeti satın almaya yetki veren Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair 5149 sayılı Kanun'un 5. maddesinin uygulanması, TBMM'de 28.04.2005'te kabul edilen ve 05.05.2005 tarihli ve 25806 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5340 sayılı Kanun'un 23. maddesi ile 4 yıl süre ile ertelenmiştir.

Tüm bu değişikliklere rağmen, Kanun'un uygulanması ile ilgili hâlâ bazı hususların net olarak belli olmaması, sınavların vaktinde yapılamaması, ülke düzeyinde uygulama birliğinin sağlanamaması ve de özellikle "genelgeler" ile kurumlara ilave ve bürokrasiyi artırıcı yükler getirilmesi başlangıçta bir yasaya sahip olmanın ver-

diği memnuniyetin etkilerini yavaş yavaş silmektedir

Bu oluşumlar karşısında özel güvenlik sektörünün aktörleri, "sektörlerine" sahip çıkma düşüncesi ile örgütlenmeye başlamışlardır. 1994 yılından beri var olan Güvenlik Sistemleri ve Gözetim Organizasyonları Derneği (GÜSOD), yeniden yapılanma ve örgütlenme faaliyetlerini ve üye sayısını artırma çabalarını Ankara ve İzmir'de sürdürürken, yeni dernek kurma çalışmalarına da devam etmektedir. İstanbul'da Özel Güvenlik Sektörü İşadamları Birliği Derneği (ÖGSİAD) kurulmuş, Ankara'da da benzeri bir dernek kurma hazırlığı yapılmaktadır. İşveren şirketlerinin bu alandaki faaliyetlerine çalışanlar da katılmış ve Ankara'da Özel Güvenlik Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (ÖZ-GÜVDER) kurulmuştur.

Çok geniş bir alanı kapsayan ve toplumdaki her kesimi ilgilendiren özel güvenlik alanında halen yapılması gerekenler bulunmakta ve sistemin istenilen düzeyde oturması için bilgi, sabır, deneyim ve de azimle çaba gösterilmesi gerektiği kaçınılmazdır. Bunu yaparken de, artık günümüz dünyasında rolleri her geçen gün artan sivil toplum kuruluşlarının önemli görev üstlenmesi, bir yandan özel güvenlik mesleğinin itibarı ve gelişimini sağlama, diğer taraftan da resmi yetkililerle sağlıklı diyaloglar kurarak sektördeki liberal yaklaşım çerçevesinde işlemler için büyük bürokratik formaliteler yerine basit fakat etkili yöntemlerle gerçekleştirilmesine gidilmesinin her açıdan olumlu sonuçlar vereceğine inanılmaktadır.

Bu bağlamda sektör yetkili makamlardan,

- (1) Öncelikle yasanın çıkış amacına uygun olarak "özel güvenliğin bir sektör olarak muhafazası, korunması ve geliştirilmesine dikkat edilerek, yasa, yönetmelik, genelgelerin tekrar gözden geçirilmesi ve "birbiriyle uyumsuz, aykırılık ve bürokratik yük getiren hükümlerin ayıklanması ve ülke düzeyinde tek düze, adil ve objektif bir uygulama yapılmasının sağlanmasını,

- (2) Özel güvenliği yozlaştırıcı, yasal zemini bulunmayan yapay mesleklerle “paralel oluşumlara” fırsat verilmemesi,
- (3) Yasa ve yönetmelikte, devlete özel güvenliğin gelişmesi için üzerine düşen görevleri, bu alanda çalışacak görevlilerin masrafları, gerekli malzemelerin temini, sınavların yapılması, denetim ve diğer işlemler için gerekli mali finansman kaynağını sağladığı göz önüne alınarak (faaliyet izni alan firmaların ödediği toplam 6.216.000 YTL harç bedeli ve Haziran itibariyle eğitimini tamamlayan özel güvenlik görevlilerinden alınan 56.000 YTL), sektöre ve sektör çalışanına ayrıca mali bir yük getirilmemesi ve yasada sınavlardan ücret alınması ile ilgili bir hüküm bulunmadığı dikkate alınarak atış sınavı için eğitim kurumlarından “mermi” talebinde bulunulmaması ve herhangi ilave bir bedel ödettirilmemesi,
- (4) Maliye Bakanlığınca eğitimden alınan KDV oranını yüzde 18’den yüzde 8’e düşürülmesine ilişkin yapılan düzenlemenin özel güvenlik eğitimi için de uygulanması,
- (5) Özel güvenliğin sağlıklı gelişimi için yasal düzenlemelerde olduğu kadar uygulama ilkelерinde de “sektör” temsilcileri ile diyalog kurma ve kurulan diyalogların devam ettirilmesi beklenmektedir.

Ayrıca, “Özel Güvenlik Sektörünün” yaşaması, ayakta kalması ve toplumun arzuladığı itibarlı konuma ulaşması için de, sektörün bir an evvel evrensel ilkelere dayalı “meslek etiği” standartlarını oluşturması ve bu çerçevede hareket etmesi önem kazanmaktadır.

Sonuç

Özel güvenlik hizmetlerini düzenleyen 2945 sayılı Kanun’un, bireylerin özel korunması ile ilgili düzenlemeler içermemesi, Kanun’da sayılanlar dışındaki kurum ve kuruluşların özel güvenlik teşkilatı kuramaması, Kanun kapsamına alınan kurum ve kuruluşların ise özel güvenlik teşkilatını kurlmalarının zorunlu olması, bu zorun-

luluğa uymayanların yaptırımlara maruz kalması nedeniyle uygulamada sıkıntı yaratmıştır. 2495 sayılı Kanun kapsamına girmediği halde ortaya çıkan ihtiyaç nedeniyle birçok kurum ve kuruluş, özel güvenliğini bir şekilde sağlamaya başlamıştır. Piyasada ortaya çıkan talebi karşılamak üzere birçok şirket izinsiz ve denetimsiz olarak özel güvenlik hizmeti vermeye başlamıştır.

Ayrıca toplantı, konser, tören gibi geçici süreli organizasyonlar ile para ve değerli eşya nakli gibi alanlarda, kamunun can ve mal güvenliğini sağlamak esasen devletin en önemli görevlerinden biridir. Öbür taraftan kişilerin kendilerine karşı yöneltilen saldırılara karşı canını ve malını koruma hakkı vardır. Devletçe sağlanan genel güvenliğe ek olarak canını ve malını ayrıca korumak isteyenlere bu imkânın sağlanması gerekir. Bu amaçla, 2495 sayılı Kanun yerini 5188 sayılı Kanun’a bırakmıştır. Bu Kanun ile koruma ve özel güvenlik hizmetlerinin çağdaş ihtiyaçlara ve gelişmelere uygun olarak, devletin izni ve denetimi altında, etkin ve demokratik bir şekilde yerine getirilmesini amaçlayan özel güvenlik adı altında yeni bir hizmet sektörü ortaya çıkmıştır.

Aynı zamanda bu Kanun ile, üçüncü kişilere karşı verecekleri zararların tazmini amacıyla getirilen zorunlu özel güvenlik sorumluluk sigortası suç işlemeleri halinde cezalandırılmaları, eğitimi, hakları ve yetkileri ile ilgili yapılan ayrıntılı düzenlemelerle bu alanda istihdam edilecek özel güvenlik görevlileri diye adlandırabileceğimiz yeni bir kolluk birimi doğmuştur. Bu kolluk birimi, hem nitelik hem de nicelik olarak, devletin üzerindeki güvenlik hizmeti yükünü büyük ölçüde taşıyan ve genel kolluk olarak bilinen polis ve jandarmanın gördüğü genel kolluk hizmetini önemli ölçüde hafifletmeye adaydır.

Her ne kadar, özel güvenlik sektörünü yasal bir zemine oturtan ve özel güvenliğin bir meslek olarak kabulünü sağlayan 5188 sayılı Kanun; liberal, katılımcı ve oldukça demokratik yapısı ile önemli bir ihtiyaca cevap vermekte ise de, gerek

5188 sayılı Kanun gerekse uygulanmasını gösteren yönetmelik ve çıkarılan genelgeler oluşan yeni hizmet alanının taraflarının beklentilerini ve ihtiyaçlarını tam olarak karşılamış gözükmemektedir. Dolayısıyla, önümüzdeki günler, bu alanda küçük de olsa yeni değişiklikleri beraberinde getirecek gözükmemektedir.

GEÇİCİ KÖY KORUCULARI

Ertan Beşe*

Geçici Köy Koruculuğunun Ortaya Çıkışı, İşlevleri ve Hukuki Temeli Nedir?

1924 yılında çıkartılan 442 sayılı Köy Kanunu'nun 68. maddesi, "Köy sınırı içinde herkesin ırzını, canını ve malını korumak için köy korucuları bulundurulur" hükmünü içermektedir.¹ Yine aynı Kanun'un 74. maddesi, "Köy muhtarı ve ihtiyar meclisi, mahsul zamanlarında çapulcular ve eşkiya türemiş ise yağmadan köy halkını korumak için köylünün eli silah tutanlarından lüzumu kadarını gönüllü korucu ayırarak bunların isimlerini bir kâğıda yazıp kaymakama götürür. Kaymakamın müsaadesi olursa bu gönüllü korucular asıl korucularla beraber yağmacılara ve eşkiyaya karşı köy ve köylüyü korurlar (...)" hükmünü içermekteydi.

Fakat koruculuk sisteminin kökleri aslında çok daha gerilerdedir. Bugünkü koruculuk sistemini, bir bakıma Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1891 yılında kurulan "Hamidiye Alayları"nın modern bir uzantısı olarak görmek mümkündür. Hamidiye Alayları, merkezi İstanbul'da bulunan İmparatorluğun, Doğu illerinde asayiş ve düzeni sürdürmek amacıyla bölgenin yerel nüfusundan oluşturmuş olduğu ve özellikle Ermenilere karşı kullandığı askeri birliklerdi.

Hamidiye Alaylarının tarihsel rolü ve etkileri konusunda ileri sürülen bir takım görüşlerin, günümüzdeki Geçici Köy Koruculuğu (GKK) sistemiyle ilgili olarak da gündeme geldiğini görmekteyiz.² Örneğin, Hamidiye Alaylarının da, aynen köy koruculuğu sistemi gibi, Kürtler arasında aşiret bağlarını güçlendirdiği ifade edilmiştir.³

Geçici Köy Korucularının bugüne sarkan öyküsü ise 1985'te başlamıştır. 1984 ve 1985 yılları, bölücü terör örgütü PKK'nın terör eylemlerine başladığı ve bu eylemlerin gittikçe yoğunluk kazandığı yıllar oldu. Terör örgütünün, özellikle engebeli dağınık yerleşim birimleri ve ulaşılması güç coğrafi bölgelerde yaşayan halkımıza yönelik katliamlara girişmesi üzerine güvenlik güçlerinden ve jandarma karakollarından uzak yerleşim birimlerinde yaşayan vatandaşlarımızın mal ve can güvenliğinin korunmasında güvenlik güçlerine yardımcı olmak ve köylülerin kendilerini korumalarını sağlamak amacıyla 26 Mart 1985 tarihli ve 3175 sayılı Kanun'la, 442 sayılı Köy Kanunu'nun 74. maddesinde değişiklik yapılarak Geçici Köy Koruculuğu sistemi kurulmuştur.⁴

Bakanlar Kurulunca tespit edilecek illerde; olağanüstü hal ilanını gerektiren sebeplere ve şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin köyde veya çevrede ortaya çıkması veya ne sebeple olursa olsun köylünün canına ve malına tecavüz hareketlerinin artması hallerinde de, valinin teklifi ve İçişleri Bakanlığının onayı ile yeteri kadar "Geçici Köy Korucusu" görevlendirilebilir. Bu şekilde görevlendirilen Geçici Köy Korucularına görevleri süresince ödenecek ücret ile hizmetin bitiminde verilecek tazminat miktarı ve giyim

* Yrd. Doç. Dr., Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi.

1 Cumhuriyet tarihinde "Geçici Köy Koruculuğu" ilk defa bu yasayla kırsal kesimlerde yaşayan köylülerin, 1920'li yıllarda Kurtuluş Savaşı'nı fırsat bilerek ve devletin burarda zayıf olmasından yararlanarak faaliyet gösteren eşkiyalığa karşı kendilerini korumaları için oluşturulmuştu.

2 Hamidiye Alayları konusunda bkz. Osman Aytar, *Hamidiye Alaylarından Köy Koruculuğuna* (İstanbul: Medya Güneşi Yayınları, 1992).

3 Mete Tuncay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)* (İstanbul: Cem Yayınevi, 1992), s. 132.

4 Ek: 26.03.1985 - 3175/1 md; Değişik: 07.02.1990 - 3612/2 md.

bedelleri İçişleri ile Maliye ve Gümrük Bakanlıklarınca müştereken tespit edilir ve Maliye ve Gümrük Bakanlığı bütçesinin ilgili transfer harcamaları bölümünden İçişleri Bakanlığı bütçesine aktarılacak ödenekten bu bakanlıkça karşılanır. (Ek: 26.3.1985 – 3175/1 md.) Köy Korucuları ve Geçici Köy Korucuları'nın görevde buldukları süre içinde yaralanmaları, sakatlanmaları veya ölümleri halinde 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

Dolayısıyla Geçici Köy Korucularının ortaya çıkış nedeni, stratejik ve taktik anlamda PKK'ya karşı bir "Alan Hâkimiyeti" kazanmak ve "PKK'yı Bölgede Barındırmama" anlayışına dayanıyordu. Görevlendirilmeleri, belirli olağanüstü şartlara bağlanmış olup, bu şartların ortadan kalkmasıyla birlikte, yani şartların normale dönmesi ve emniyet ve asayiş ortamının tam olarak sağlanması durumunda, Geçici Köy Koruculuğu sisteminin kaldırılması da söz konusu olacaktı.

Köy korucularının çalışma usulleri, 442 sayılı Köy Kanunu'na dayanılarak İçişleri Bakanlığı tarafından "köy korucularının işe alınması, görev alanlarının belirlenmesi, görevleri, sorumlulukları, eğitimleri ve işten çıkarılmaları ve diğer özlük hakları ile ilgili esas ve usulleri düzenlemek" amacıyla hazırlanan ve 01.07.2000 tarihli ve 24096 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanan Köy Korucuları Yönetmeliği'nde düzenlenmiştir.

Bu Yönetmeliğin 11. maddesine göre köy korucuları, idari bakımdan köy muhtarına bağlı olup, onun gözetim ve denetimine tabidir. Köy korucuları, mesleki bakımdan görev yaptıkları köyün bağlı olduğu jandarma komutanının emir ve komutası altındadır. İlçe Jandarma Komutanı, köy korucuları teşkilatının eğitim ve özlük haklarını yürütmek, görevlerini etkin bir biçimde yapmalarını sağlamak ve denetlemekten mülki amir adına sorumludur.

Köy korucuları, göreve başlamadan önce ve görevde ihtiyaç duyulan hallerde Jandarma Genel Komutanlığınca belirlenecek usul ve esaslara göre en yakın birlikler tarafından belli bir süre eği-

time tâbi tutulurlar. Bu eğitim ve süreleri, devamlı surette ihtiyaca binaen yeniden planlanmakta ve göreve başladıktan sonra da devam etmektedir. Dolayısıyla geçici köy korucuları, görev ve sorumlulukları kanunlarla belirlenmiş olan devletin emniyet kuvvetlerine yardımcı nitelikte yasal silahlı birimlerdir.⁵ Bunların silahlı ve belirli yetkilere haiz olması, kuşkusuz eğitim ve denetimlerinin önemini bir kat daha artırmaktadır.

Söz konusu mevzuat kapsamında görevlendirilen Geçici Köy Korucuları, bölgedeki köy ve mezraların güvenliğini sağlamanın yanı sıra terör örgütüne karşı yürütülen operasyonlarda, bazı ekonomik tesislerin korunmasında ve yol güvenliğine yönelik tedbirlerde görev yapmaktadırlar. Yöreyi ve araziyi iyi tanımalarından dolayı, bugüne kadar yürütülen terörle mücadele faaliyetlerinde korucuların güvenlik güçlerine ve operasyonlara çok ciddi katkıları olduğu devletin çeşitli birimleri tarafından belirtilmektedir. Tehlikeli görevlerde bulunmuşlar, araziye aşına oldukları için operasyonlarda en önde gitmişlerdir. 1400 civarında korucu canını kaybetmiş, PKK'ya karşı mücadelede etkili oldukları için aileleri, aşiretleri PKK'nın hedefi haline gelmiştir.

Geçici Köy Koruculuğu Sisteminde Son Durum Nedir?

Geçici Köy Koruculuğu sistemi bugün 22 ilde uygulanmaktadır. Bu iller, Diyarbakır, Hakkâri, Şırnak, Tunceli, Batman, Bingöl, Bitlis, Mardin,

5 Köy Korucuları Yönetmeliği'nin 9. maddesi için bkz. 01.07.2000 tarihli ve 24096 sayılı *Resmî Gazete*. "Köy korucularının görevleri şunlardır: a) Köy halkının canına, ırzına, malına ve tasarruf emniyetine tecavüz edenleri belirlemek, bunları takip etmek, köy muhtarına ve en yakın jandarmaya en seri vasıtayla bildirmek, kaçmalarını, saklanmalarını önlemek, köy halkının ve köyün zabıta görevlilerinin de yardımıyla yakalamak; b) Suç işlenirken veya işlendikten sonra, henüz izleri kaybolmadan sanıkları yakalamak; c) Adli kolluk işleri ile ilgili olaylarda, delillerin kaybolmamasını sağlayacak tedbirleri almak; d) Yangın, sel, deprem, toprak kayması, çığ gibi tabii afetleri bilgi edindiğinde, köy muhtarına ve en yakın jandarmaya haber vermek; e) Köyde bulunan eski hükümlülerin, sabıkalı ya da şüphelilerin iş ve ilişkilerini araştırmak, asker ve yoklama kaçaklarını takip etmek, bunlar hakkında elde ettiği bilgileri muhtara veya jandarmaya bildirmek; f) Bağ, bahçe ve yolları, içme suyu tesisleri ile trafo ve köy orta malları, su kuyuları, su setleri ve kanallarına ve benzeri köy tesislerine yönelik her türlü tecavüzleri önleyecek tedbirleri almak ve bu gibi tesislerin korunmasında genel ve özel kolluk kuvvetlerine yardımcı olmak."

Muş, Siirt, Van, Adıyaman, Ağrı, Ardahan, Elazığ, Gaziantep, Iğdır, K.Maraş, Kars, Kilis, Malatya ve Şanlıurfa'dır. Hangi illerde Geçici Köy Koruculuğu sisteminin uygulanacağına ilişkin kararı, ilgili kanun gereği "Bakanlar Kurulu" vermekte olup, bu konuda alınan ilk Bakanlar Kurulu Kararı, 27.06.1985 tarihli ve 9632 sayılıdır.

Geçici Köy Koruculuğu sistemi 1985'te ilk defa yasalaştığında da, uygulanmaya 22 ilde başlamış, 1993 yılından itibaren de 13 ilde uygulanan "Gönüllü Köy Koruculuğu"yla birlikte il sayısı 35'e çıkmıştı. Halen 58.000⁶ civarında Geçici Köy Korucusu görev yapmaktadır. Bununla birlikte, Geçici Köy Koruculuğu için devletin 66.000 kişilik bir kadroya sahip olduğu bilinmektedir.⁷

İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu, CHP İzmir Milletvekili Türkan Miçoğulları'nın soru önergesi nedeniyle, Eylül 2005'te yaptığı bir açıklamada, halihazırda 22 ilde 57.757 geçici köy korucusunun görev yaptığını, en çok geçici köy korucusu bulunan ilin Hakkâri olduğunu belirtmiş ve Diyarbakır'da 5187, Şırnak'ta 6756, Batman'da 2887, Bingöl'de 2511, Bitlis'te 3730, Mardin'de 3323, Muş'ta 1860, Siirt'te 4661, Van'da 7320,

Hakkâri'de 7614, Tunceli'de 368, Adıyaman'da 1485, Ağrı'da 1838, Ardahan'da 91, Elazığ'da 2083, Gaziantep'te 555, Iğdır'da 362, Kilis'te 33, Kahramanmaraş'ta 2236, Kars'ta 558, Malatya'da 1365, Şanlıurfa'da 934 geçici köy korucusu bulunduğunu açıklamıştır.⁸

Kadrolu Geçici Köy Korucularına aylık maaş olarak, Aralık 2005 tarihi itibarıyla, ortalama 390 YTL ödenmektedir.⁹ Bunun dışında, son yıllarda, düzenli olmasa da devlet tarafından elbise, ayakkabı ve yiyecek yardımları da yapılmaktadır. Dolayısıyla, Köy Korucularının, yuvarlak bir rakamla devlete yıllık masrafları yaklaşık 300 milyon YTL civarındadır.

İlk defa uygulanmaya başlandığı 1985'ten günümüze kadar 22.000 civarında Geçici Köy Korucusunun istifa ettiği, önemli bir miktarda korucunun da çeşitli nedenlerle ilişğinin kesildiği bildirilmektedir. Geçici Köy Korucusu olarak görev yapan vatandaşlarımızdan şu ana kadar 1400 kişi görev başında can vermiş, 2000 kişi de doğal yollardan vefat etmiştir. 900 civarında Köy Korucusu da çeşitli suçların sanığı olarak tutuklu bulunmaktadır.

Ayrıca kadrolu olarak görev yapan Geçici Köy Korucularından başka, herhangi bir ücret/maaş almaksızın görev yapan 25.000 civarında "Gönüllü Köy Korucusu" mevcuttur. Gönüllü Köy Koruculuğu sistemi 442 sayılı Köy Kanunu'nun 'Köy Korucuları ve Göreceği İşler'e ait 8. fasıldaki 74. maddeyi¹⁰ müteakip maddelere göre yürütülmektedir. Gönüllü köy koruculuğunun amacı, köylülerin kendileri ve ailelerini PKK'ya karşı korumaları olduğu için, tamamen sivillerden oluşmaktadır. Bunlar, köy muhtarı ve ihtiyar meclisinin kararı ve teklifi sonucu, ilçe kaymakamının onayı ile belirlenir ve görevlendirilirler. Kaymakamın izin vermesi halinde, gönüllü köy korucuları asıl korucularla beraber yağmacılara ve eşkıyaya karşı köy ve köylüyü korurlar.

Gönüllü köy korucuları, geçici köy korucularından farklı olarak, her ne kadar silah ve teçhizatları devlet tarafından tedarik edilse de, maaş almazlar ve teröristlere yönelik olarak yapılan

6 Bu sayı neredeyse günlük olarak değişebilmektedir. Genellikle 57.453, 57.500 gibi rakamlar verilmektedir. Bu nedenle 58.000 rakamı yuvarlak olarak verilmiştir.

7 Köy Korucuları Yönetmeliği'nin 5. maddesine göre köy korucularında aranacak şartlar şunlardır: "1) T.C.vatandaşı olmak, 2) Türkçe okur-yazar olmak, 3) Askerliğini yapmış olmak, 4) 22 yaşından küçük, 60 yaşından büyük olmamak, 5) Kamu haklarından mahrum bulunmamak, 6) Bir suçtan dolayı hüküm giymemiş olmak, 7) Yıkıcı, bölücü ve irticai faaliyetlere karışmamış olmak, 8) İyi huylu tanınmış bulunmak ve herkeste kavga çıkarmak, sarhoşluk gibi huysuzluklara sahip olmamak, 9) Görev yapacağı köyde ikamet ediyor olmak, 10) Görevini yapmasına engel olacak vücut veya akıl hastalığı veyahut vücut sakatlığı ile özürli bulunmadığını sağlık raporu ile belgelemek." Bkz. <<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/20524.html>>.

8 "5 bin köy korucusu suç işledi," NTV-MSNBC, 28 Eylül 2005.

9 Köy Korucuları Yönetmeliği'nin 6. maddesi, köy korucusu olacak adayların seçimi ve işe alınmasını düzenlemektedir. Bu maddeye göre, "İhtiyar meclisince belirlenen korucuların isimleri, muhtar tarafından kaymakama bildirilir. İhtiyar meclisi kararına; nüfus cüzdan sureti, öğrenim durumunu gösterir belge, sağlık raporu ve 4 adet fotoğraf eklenir. Kaymakam konuyu değerlendirerek, uygun görmesi halinde onaylar ve işe alınma işlemini tamamlar. Sonuçtan, köy muhtarına bilgi verilir." Bkz. <<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/20524.html>>.

10 18.03.1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunu Madde 74: "Köy muhtarı ve ihtiyar meclisi mahsul zamanlarında çapulcular ve eşkıya türemiş ise yağmadan köy halkını korumak için köylünün eli silah tutanlarından lüzumu kadarını gönüllü korucu ayırarak bunların isimlerini bir kâğıda yazıp kaymakama götürür. Kaymakamın müsaadesi olursa bu gönüllü korucular asıl korucularla beraber yağmacılara ve eşkıyaya karşı köy ve köylüyü korurlar."

nokta operasyonlarına katılma yetkileri yoktur. Yani görev ve yetkileri sadece, 'pasif savunma' ya da diğer bir tabirle 'kendini ve köyü koruma' amacıyla sınırlıdır.

Geçici Köy Koruculuğu Sistemiyle İlgili Temel Sorunlar Nelerdir?

Ekonomik ve Sosyal Güvenceye İlişkin Sorunlar

Terör olaylarının artmasının ardından istihdam edilen Geçici Köy Korucularının özlük haklarıyla ilgili sorunlar, beklenti ve talepleri karşılayacak şekilde yıllardan beri çözülememiştir. Kendilerine düzenli bir gelir ve ciddi anlamda sağlık güvencesi sağlayacak sigortaları ve sosyal güvence mekanizmaları bulunmamaktadır. Bu noktada özellikle aile bireyleri yeterli düzeyde bir sağlık yardımı güvencesine sahip olamamaktadırlar. Terör örgütlerinin hedefi olmalarından dolayı can güvenlikleri her an tehdit altında olmasına rağmen, Geçici Köy Korucularının sağlam bir sosyal güvencelerinin olmaması, özellikle kalabalık ailelerini geçindirmek zorunda olan köy korucularını zor durumda bırakmaktadır. Hastalanmaları ya da yaralanmaları durumunda sağlık giderleri, çoğunlukla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından karşılanmaktadır. Köy korucularının görevde buldukları süre içinde yaralanmaları, sakatlanmaları veya ölümleri halinde, 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaktadır. Bir korucu çatışma anında vurulursa tazminat ödenmekte ve ailesine de üç ayda bir maaş ödenmektedir. Aynı durum kalıcı hasarlı yaralanmalarda da geçerli olmakla birlikte, normal bir kazada öldükleri takdirde hiçbir haktan yararlanamamakta ya da çok sınırlı bir şekilde yararlanmaktadırlar. Sonuçta devlet tarafından sağlanan sınırlı yardım ve destek, köy korucularının ihtiyaçlarını karşılamayacak bir düzeydedir.

Terörün yoğun olarak yaşandığı yıllarda 58.993 geçici köy korucusu istihdam edildi. 30.300 gönüllü köy korucusuyla birlikte köy korucularının toplam sayısının 89.293'e ulaştığı belirtilmektedir. Halen aylık ücretin dışında hiçbir sos-

yal güvencesi bulunmayan Geçici Köy Korucularının sosyal güvenlik haklarını sağlamak amacıyla İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan 4 Ekim 2005 tarihli, Köy Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı'yla, 442 sayılı Köy Kanunu'nun 74. maddesine bir fıkra eklenerek, hiçbir sosyal güvenlik kurumunun güvencesi altında bulunmayan¹¹ geçici köy korucuları ile bunların eşleri ve bakmakla yükümlü oldukları anne, baba ve çocuklarının muayene tetkik ve tedavilerinin, 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun'da öngörülen şartlara bakılmaksızın, Yeşil Kart verilerek sağlanması amaçlanmaktadır.

Aslında Geçici Köy Korucularının sosyo-ekonomik durumlarını iyileştirmeyi amaçlayan yasal düzenlemelere ilişkin hazırlıklar 2004 yılından beri gündemdedir. Bu yasanın çıkması halinde Geçici Köy Korucularının birçok sorunu çözülecek gibi gözükmektedir. İçişleri Bakanlığının 2004 yılında gündeme gelen Geçici Köy Korucuları Kanun Tasarısı, geçici köy korucuları için aşağıdaki hakları öngörmekteydi:

Geçici Köy Korucuları ve bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerine yapılacak sağlık yardımı ile ilgili olarak, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 209. maddesi uygulanacaktı. Geçici Köy Korucularından 45 yaşını doldurmuş ve 10 yıldan az hizmeti olanlara ve 45 yaşını doldurmamış olanlara, hizmet sürelerine bakılmaksızın, görevden ayrıldıkları takdirde, almakta oldukları ücretin iki katının hizmet yılları ile çarpımını sonucunda bulunacak miktar kadar tazminat verilecek ve Geçici Köy Korucularından görev süresi içinde vefat edenlerin yakınlarına iki maaş yardım ödeneği verilecekti.

11 18.03.1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunu'nun 74. maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir: "Hiçbir sosyal güvenlik kurumunun güvencesi altında bulunmayan Geçici Köy Korucuları ile bunların eşleri, bakmakla yükümlü oldukları anne, baba ve çocuklarının muayene tetkik ve tedavileri, 3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun'da öngörülen şartlara bakılmaksızın anılan Kanun hükümlerine göre yeşil kart verilerek sağlanır. Bakmakla yükümlü oldukları anne, baba ve çocuklarının tespitinde 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda belirtilen esaslar uygulanır."

45 yaşını doldurmuş ve 10 yıl hizmeti bulunan Geçici Köy Korucuları ise emekli edilecek ve bunlara 4000 ek gösterge rakamı ile her yıl bütçe kanunu ile tespit edilen memur maaş katsayısı çarpımı sonucu elde edilecek miktar kadar aylık bağlanacaktı. Emekli aylığı bağlananlar ile bakmakla yükümlü oldukları aile fertleri, 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanunu'nun geçici 139. maddesinde belirtilen esaslara göre sağlık yardımından yararlanacak ve aylık bağlanacak olanlara da, aynı kanununun 127. maddesine göre tanımlı kartı düzenlenecekti.¹²

Köy Koruculuğu Sisteminin Bölgedeki Aşiret Yapısı Üzerindeki Etkileri

Korucu olmayı kabul eden aşiretlerle etmeyenler arasında zaman içinde bir ayrım doğduğu ve bu nedenle “devlet dostu aşiret” ve “devlete düşman aşiret” kavramının ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Bu nedenle korucu olan ve olmayan aşiretler arasındaki çatışma ve çekişmelerin arttığı iddia edilmektedir. Bu durumda, Geçici Köy Koruculuğu sisteminin uzun vadede önemli bir risk unsurunu bünyesinde barındırdığını söylemek mümkündür. Bu risk, Kürt aşiretleri arasında meydana gelebilecek ciddi çatışma ve ayrışma riskidir. Bu tehlikenin ciddiye alınarak, soruna barışçıl çözüm yollarının araştırılması gerekir.

Ayrıca Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş tarafından, dönemin Başbakanının talimatıyla hazırlanan ve kamuoyunda kısaca *Susurluk Raporu* olarak bilinen (10.01.1997 tarihli ve M.001 sayılı) Araştırma Raporu'nda “Suça yatkın kamu görevlilerinin devreye girmesi ve kişisel çıkarların, merkezi tercihlerle bağdaşması ile bugün ‘çete’ olarak vasıflandırılmış yozlaşmış ilişkilerin ortaya çıktığı” vurgulanırken bu durum, bölgedeki aşiret yapısıyla ilişkilendirilmektedir.

12 Enis Tayman, “Korucular için ‘çıkış yolu’ arıyor,” *Tempo*, 30 Ağustos 2004.

13 Kutlu Savaş, *Susurluk Raporu*, s. 83. (Burada, *Aktüel* dergisinin 5 Şubat 1998 tarihinde bastırarak okuyucularına dağıttığı *Susurluk Raporu* başlıklı kitapçığındaki sayfa numaraları esas alınmıştır).

14 Hüseyin Kaçar, “Süryani köyündeki korucular jandarma tehdidiyle çıkarıldı,” *Sabah*, 13 Eylül 2004; “Jandarma, Süryanilerin boşalttığı köydeki korucuları zorla çıkarttı,” *Zaman*, 13 Eylül 2004.

Doğu ve Güneydoğu’da feodal yapının mevcudiyeti, aşiretler arası çelişkiler, Geçici Köy Koruculuğu sisteminin özünün feodal yapıya dayanması, aşiretlerin İran ve Kuzey Irak’ta uzantılarının bulunması, bölge ekonomisinin geçmişten bu yana başta uyuşturucu olmak üzere kaçakçılık temelinde şekillenmesi gibi unsurlar da illegal faaliyetlere kaynak yaratmada etkili olmuştur.¹³

Boşaltılan Köylere El Koyulması Sorunu

Bunların dışında korucular hakkındaki ciddi itihamlardan biri de bazı korucuların “bir takım köylere el koydukları”dır. Bölgede yaşanan terör olayları nedeniyle sahiplerinin 1994 yılında Avrupa’ya göç etmesi ile boşalan Şırnak’ın İdil İlçesi’ne bağlı bir Süryani Köyü olan “Sare (Sarı) Köyü” bunlardan birisi olup; bu köydeki korucular, 1994 tarihinde “terörle mücadelede daha etkin olmak amacıyla” köye yerleştirilmişler ve Süryanilerin geri dönme talebine rağmen köyü boşaltmamışlardı.

Sare Köyü’nün gerçek sahipleri olan Süryaniler, köyelerinin kendilerine iadesi için, başta Cumhurbaşkanlığı Makamı olmak üzere, Başbakanlık, Genelkurmay Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı, Şırnak Valiliği ve İdil Kaymakamlığına yazılı müracaatlarda bulunmuşlardı. Şırnak Valiliği tarafından, koruculara köyü tahliye etmeleri için 15.06.2004 tarihine kadar süre verilmişti. Uyarılara rağmen köyden ayrılmak istemeyen ve toplam 28 evde ikamet eden korucular, İdil Jandarma Komutanlığı ekiplerinin zoruyla Eylül 2004’te köyden çıkarıldı. Yetkililer, köyün asıl sakinleri olan Süryanilerin geri dönüşünü güvence altına almak için buradaki korucuları tahliye ettiklerini belirtmişlerdir.¹⁴

Bu durum aslında tek taraflı olmaktan çok korucuları da içine alan çift taraflı bir mağduriyetti. Korucular da “idarecilerin talebi üzerine bu köye yerleştiklerini, bir gün ‘görev’ nedeniyle köydeki korucular olarak karakola çağrıldıklarını, gece orada bekletildiklerini ve jandarma ekiplerinin gece köye giderek, ailelerini köyden çıkardıklarını, eşyalarını bile almalarına izin verilmemesini, toplam 300 kişi olduklarını, gidecek

evleri olmadığı için yakınlarının yanına yerleşeceklerini” ileri sürüyorlar ve “mağduriyetlerinin giderilmesi için kendilerine ev yapılmasını” talep ediyorlardı.¹⁵

Köy korucularının başlangıçtaki “göçe zorlama” uygulamalarında yer aldıkları ve bu amaçla cinayet ve adam kaçırmaya olaylarına karıştıkları ileri sürülmüştür. Bazı yerlerde zorla evlerinden sürülen Kürt kökenli köylülerin mal varlıklarına köy korucularının el koydukları, özellikle de onlardan kalan boş arazileri kullandıkları ve geri dönen sahiplerine saldırmaya başladıkları konusunda yaygın bir biçimde yer almıştır.¹⁶

Örneğin; 31 Temmuz günü Ağrı'nın Diyadin İlçesi'ne bağlı Akpazar Köyü yakınlarındaki Kankalesi Yaylası'na baskın düzenleyen korucuların, Şemsettin Sarıhan, Şamil Sarıhan, Remzi Sarıhan, Mustafa Sarıhan ve Ali Sarıhan adlı köylüleri öldürdükleri, Kemal Sarıhan adlı köylüyü de yaraladıkları iddia edilmiştir. Saldırıyı Akpazar Köyü korucuları Mustafa Gündoğdu, Mahmut Gündoğdu, Ahmet Gündoğdu, Ercan Gündoğdu ve Kıyas Gündoğdu'nun “Sarıhan ailesinin hayvanlarının kendi arazilerine girdiği” gerekçesiyle düzenlediği ileri sürülmüştür.¹⁷

2005 Yılında Süregelen Sorunlar ve Tartışmalar

“Gizlilik” Tartışması

Geçici Köy Korucularıyla ilgili olarak, 2005 yılında önemli bir gündem ve tartışma yaratan olaylardan birisi de Doğu ve Güneydoğu'da istihdam edilen Geçici Köy Korucularıyla ilgili olarak “gizli” bir yönetmeliğin olduğu şeklinde basında çıkan haberlerdi.

CHP Diyarbakır Milletvekili Mesut Değer'in, Adalet Bakanı Cemil Çiçek tarafından yazılı olarak yanıtlanması talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Başkanlığına sunduğu “hükümetin ‘gizli yönetmelik’ çıkartıp çıkartmadığı” şeklindeki soru önergesini yazılı olarak cevaplandıran Adalet Bakanı Cemil Çiçek, Geçici Köy Korucularıyla ilgili yönetmeliğin “Terörü önlemeye yönelik olarak istihdam edilecek olan per-

sonelin atanmasını, görev alanlarının belirlenmesini, görevlerini, sorumluluklarını, eğitimlerini ve işten çıkarılmalarını düzenleyen Geçici Köy Korucuları Yönetmeliği'nin *Resmi Gazete*'de yayımlanmasının birtakım mahsurları da beraberinde getireceği”¹⁸ gerekçesiyle *Resmi Gazete*'de yayımlanmadığını açıklamıştı.

Bakan Çiçek, yazılı cevabında, Anayasa'nın 124. maddesinde hangi yönetmeliklerin *Resmi Gazete*'de yayımlanacağına kanunda belirtileceğinin hükme bağlandığını vurgulamış ve 3011 sayılı Resmi Gazete'de Yayımlanacak Olan Yönetmelikler Hakkında Kanun'un 1. maddesinin ikinci fıkrasında ‘Ancak milli emniyet ve milli güvenlikle ilgili olan ve gizlilik derecesi taşıyan yönetmelikler yayımlanmaz” hükmüne atıfta bulunmuştu.¹⁹ Adalet Bakanı Cemil Çiçek, bu uygulamanın hukuka uygun olduğunu, Geçici Köy Korucuları ile ilgili yönetmeliğin iptali için açılan bir davada Danıştayın konuyla ilgili verdiği karara da atıfta bulunarak açıklıyordu.²⁰

Geçici Köy Koruculuğu kurumunun ülkemizin gündemine yaklaşık 12 yıldır yer alan bölücü terörü önlemeye yönelik olarak getirildiği açıktır. Bu itibarla terörü önlemeye yönelik olarak istih-

15 “Korucular yakalandı,” *Radikal*, 29 Eylül 2002.

16 Bu konuyla ilgili olarak basına yansıyan haberler için bkz. “Korucular Yakalandı,” *Radikal*, 29 Eylül 2002. 1997'de Şırnak'ın Beytüşşebap İlçesi'nde Mezra Belediye Başkanı Hüsnü Timur, kardeşinin gözetimine alınması üzerine 300 korucuyla adliyeyi bastı ve kardeşini serbest bıraktı. 11 Eylül 1997'de Cizre'de bir düğünde bir korucunun el bombası yanlışlıkla patladı. Paniğe kapılan korucuların rasgele ateşi sonucu dokuz kişi yaşamını yitirdi, 57 kişi yaralandı. 2 Nisan 2001'de Silvan'ın Malagir Köyü'nde korucular, kamyonetlerinden inen köylüleri taradı. Bir kişi ölüyor, diğer üç köylü ise kaçtı. 17 Kasım 2001'de Diyarbakır Silvan'da 12 yaşındaki “Necla Tünle” isimli kız, korucu başı Abdulsamet Sümbül'ün akrabalarıyla kaçırıldı. 40 gün alıkonulan Tünle'yi asker kurtardı. 3 Haziran 2002'de Şırnak'ın Beytüşşebap İlçesi'nde polise eroin satmak isteyen korucu Mehmet Yüce, suçüstü yakalandı. Yüce'nin verdiği bilgiler doğrultusunda iki korucunun evinde beş kilogram eroin ele geçirildi. 9 Temmuz 2002'de Muş'un Malazgirt ilçesine bağlı Nureddin Köyü'nde ot biçmek isteyen köylülere korucuların açtığı ateş sonucunda üç kişi öldü. 29 Temmuz 2002'de İzmir'den Muş'taki köyleri Suluca'ya dönen Ethan Ailesi'nin evini tarayan korucular, 15 yaşındaki Netice Ethan'ı yaraladı. 21 Ağustos 2002'de Maraş'ta çobanlık yapan üç kişi, “Hasan Dağlan” adlı korucu tarafından öldürüldü.

17 Türkiye İnsan Hakları Vakfı, “Ağustos 2004 Raporu,” bkz. <http://www.tihv.org.tr/rapor/2004_08/agukurtsorunu.html>, [Erişim Tarihi: 08.01 2006].

18 “Gizli yönetmelik, soru önergesiyle ortaya çıktı,” *Zaman*, 25 Temmuz 2005; “Koruculara ‘gizli’ yönetmelik,” *Yeni Şafak*, 14 Ağustos 2005.

19 “Gizli yönetmelik, soru önergesiyle ortaya çıktı,” *Zaman*, 25 Temmuz 2005.

20 “Koruculara ‘gizli’ yönetmelik,” *Yeni Şafak*, 14 Ağustos 2005.

dam edilecek olan bu personelin atanmasını, görev alanlarının belirlenmesini, görevlerini, sorumluluklarını ve işten çıkarılmalarını düzenleyen Geçici Köy Korucuları Yönetmeliği'nin *Resmi Gazete*'de yayımlanmasının birtakım mahsurları da beraberinde getireceği kuşkusuzdur.

Kuşkusuz bu durum ve uygulama, demokratik kamu yönetimi anlayışının temel unsurlarından birisi olan 'saydamlık ilkesi' ve 'hukuk devleti' anlayışına ilişkin teamüllerle çelişmektedir. Bir ülkede güvenliği sağlamakla görevli polis, jandarma ve benzeri teşkilatların yetkileri, işe alımları, eğitimleri vs. nasıl biliniyorsa ve bilinmesi gerekiyorsa, korucularınki de bilinmelidir. Bu konu, Max Weber'in '*bürokrasinin özgül buluşu*' olarak nitelediği 'resmi sır' kavramını akla getirmektedir. Diğer bir ifadeyle 'gizlilik,' vatandaşlarla idare arasındaki iletişimi ve bilgi paylaşımını engelleyen olumsuzluklara yol açabilmektedir.

Dünya Ticaret Örgütü'ne göre, kamu yönetiminde saydamlığın üç ana koşulu bulunmaktadır. Bunlar; konuyla ilgili yasaların, düzenlemelerin ve diğer politika belgelerinin kamuya açıklanması, ilgili taraflara her türlü yasal düzenlemelerin duyurulması ve yasal düzenlemelerin yeknesak, tarafsız ve akılcı bir şekilde kullanılmasıdır.²¹

21 World Trade Organization, Working Group on the Relationship between Trade and Investment, "Transparency," WT/WGTI/W/109, (02-1561), 27 Mart 2002, s. 1. Bkz. <<http://www.dfait-maeci.gc.ca/tna-nac/documents/W109-e.pdf>>, [Erişim Tarihi: 30 Nisan 2006].

22 Köy Korucuları Yönetmeliği, 16. madde (Koruculara Yasak Olan İşler): "Koruculara yasak olan işler şunlardır: "1) Koruculuktan başka iş yapmak, örneğin dükkân, kahvehane, han açıp işletmek veya bunlara ortaklık etmek; 2) Köylüden herhangi birinin veya kendi hizmetinde bulunmak için izinsiz görevini terk etmek; 3) Koruduğu bağ ve bahçe ve ekinlerden fuzulî faydalanmak; 4) Kendi hayvanlarını otlatmak ve köye çobanlık etmek; 5) Levha, elbise ve silah ve cüzdanını üzerinde taşımamak veya değiştirmek." Bkz. <<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/20524.html>>.

23 "5 bin köy korucusu suç işledi," *NTV-MSNBC*, 28 Eylül 2005.

24 Köy Korucuları Yönetmeliği, 17. madde (Koruculuk Görevlerine Son Verilmesi): "Görevinde kayıtsızlığı ve tembelliği ve 16. maddede sayılan yasak işleri yapan koruculara, ihtiyar meclisi tarafından önce uyarma, ikincisinde kınama cezası verilir ve her iki ceza da tezkerelelerine işaret edilir. Üçüncü defasında işten çıkarılır. İzinsiz veya özürsüz olarak görev yerine iki günden fazla gelmeyenler veya terk edenler işten çıkarılır. Ayrıca, silahını ve cephanesini kayıtsızlığı yüzünden kaybeden veya isteğiyle başkasının eline geçmesine neden olan korucu hemen işten çıkarılarak, hakkında ayrıca ceza uygulanmak üzere kaymakamlığa haber verilir ve silah ve cephane parası ödettirilir."

*Suç İşleme*²²

Geçici Köy Korucularının terörle mücadelede sağladıkları önemli yararların yanı sıra yol açmış oldukları sorunların başında, bazı korucuların kirli ve karışık işlere bulaşmış/bulaştırılmış, yasa dışı faaliyetlerde kullanılmış olmaları gelmektedir. Köy korucularının köklü bir eğitimden geçmemiş olmaları, çoğunun eğitim düzeyinin düşük olması, yaşamış oldukları ekonomik sorunlar, bunların yasa dışı yapılanmalar ve organize suç örgütleri tarafından istismarını kolaylaştırabilmektedir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerimizde görev yapan bir kısım korucuların haraç, kaçakçılık, şantaj, cinayet gibi yasa dışı faaliyetlerde kullanıldıklarına ilişkin önemli göstergeler vardır. 2005 yılında bazı köy korucularının isimleri de, JİTEM'e isnat edilen bir takım olaylarda geçmiştir. İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu CHP İzmir Milletvekili Türkan Miçooğulları'nın soru önergesine Eylül 2005'te verdiği cevapta, koruculuk sisteminin uygulanmaya başlanmasından bugüne kadar geçen 20 yıl içinde, 4 bin 972 geçici köy korucusunun suç işlediğini, bunlardan 853'ünün tutuklandığını açıklamıştır.²³

Aksu'nun açıklamasına göre, koruculuk sisteminin uygulanmaya başlandığı 26 Mart 1985 tarihinden bugüne kadar terör suçlarıyla ilgili 2384, mala karşı işlenen suçlarla ilgili 934, şahsa karşı suçlarla ilgili 1234, kaçakçılık suçlarıyla ilgili 420 olmak üzere, toplam 4972 geçici köy korucusu suç işlemiş, 853 geçici köy korucusu tutuklanmıştır.

Bu konuda edinmiş olduğumuz son verilere göre, Geçici Köy Korucularından son 18 yılda suç işleyenlerin sayısı 4938 kişidir. 928 adet mala karşı işlenen suç, 1215 şahsa karşı işlenen suç ve 411 adet kaçakçılık suçu, 2384 adet diğer suçlar işlenmiş olup, suç işleyen Geçici Köy Korucusu sayısının genel mevcuda oranı yüzde 8.5'tir. İşlenen suçun türüne göre, Köy Korucuları Yönetmeliği'nin 17. maddesi uyarınca Geçici Köy Korucularının görevlerine son verilebilmektedir.²⁴

Köy korucularının karıştıkları suçların sayısında son iki yılda artış olduğunu gözlemlemek mümkündür. Zira İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu'nun CHP Diyarbakır Milletvekili Mesut Değer'in soru önermesine 20 Haziran 2003'te verdiği cevapta, son 18 yılda 4804 korucu hakkında suç işlediği gerekçesiyle işlem yapıldığını ifade etmişti. İşlem yapılan bu suçların 2376'sının muhtelif suçlar, 2275'inin ise PKK'ya yardım ve yataklık suçu olduğu belirtilmişti. Bu suçların niteliği ise, haberin yayımlandığı *Tempo* dergisinde, şu şekilde yer alıyordu:²⁵ Gasp ve soygun, öldürme, yaralama, zabıta kuvvetleriyle çatışma, zabıta kuvvetlerine toplu tecavüz, meskene ve araçlara silahlı tecavüz, adam kaçırmaya, patlayıcı madde kullanma, kasten ev ve ot yangını, teröre yardım ve yataklık, uyuşturucu madde kaçakçılığı, silah ve mühimmat kaçakçılığı, gümrük ve tekel ürünleri kaçakçılığı, canlı hayvan kaçakçılığı, tarihi eser kaçakçılığı, cebren ırza geçme, köy ve aşiretler arası silahlı çatışma, silahla kız ve kadın kaçırmak, izinsiz silah bulundurma, dolandırıcılık, mesken masuniyetini ihlal, büyük ve küçükbaş hayvan hırsızlığı, oto hırsızlığı.

İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu, 16 Eylül 2003 tarihinde yapmış olduğu diğer bir açıklamada da, 22 ildeki toplam korucu sayısının Nisan 2003 itibarıyla 58 bini aştığını ve bunların devlete bir aylık maliyetinin 15 trilyon lira ve bu dönemde korucuların aylığının, tazminat da dâhil 253 milyon lira olduğunu; 2376 köy korucusu hakkında suç işledikleri iddiasıyla soruşturma açıldığını belirtmişti.²⁶

12.10.1995 tarihli "Ülkemizin Çeşitli Yörelerinde İşlenmiş Faili Meçhul Siyasal Cinayetler Konusunda Meclis Araştırma Komisyonu (10/90) Raporu"nda da²⁷ Geçici Köy Koruculuğu sisteminin "itirafçılık gibi amacından saptırılmış, bölgede bazı kimselerin devletten geçinme yolu olarak görülmesine yol açtığı" vurgulanmış ve Geçici Köy Korucularının yasa dışı eylemlerdeki rollerine değinilmiştir.²⁸ Söz konusu TBMM Araştırma Komisyonu Raporu'nda köy korucularıyla ilgili olarak yer alan bazı ifadeler, konunun bu dönemdeki vahametini ortaya koymak için oldukça yeterliydi:

Bölgede vatandaş, devletin otorite zafiyetini görüp korkudan devlete bilgi verme akışını durdurduğundan, bazı kamu görevlileri korucuları kullanarak bunu sağlamaya çalışmışlar, bunda da başarılı olamamışlardır. Korucu olan bazı şahıslar, hem yasa dışı örgütlere korkudan veya istemeyerek yardımcı olmuşlar, hem de devletten her ay maaşlarını almışlardır. Bunlardan bazıları da koruculuk kimliğini kullanarak rahatça, aranmadan silah ve uyuşturucu kaçakçılığı yapmışlardır. Bölgede halen silah ve uyuşturucu kaçakçılığının büyük bir kısmının denetimi korucuların elinde bulunmaktadır. Yörede etkili olan kişiler, koruculuğu hâkimiyetlerine dayanak olarak kullanmışlar, korucu başı olan aşiret ağaları eskisinden daha beter kural tanımaz ve acımasız bir şekilde bölgede kendi yandaşları olmalarına baskı kurmuş, bunları "PKK mensubu" diye güvenlik güçlerine bildirmişlerdir. Bir kısım korucular, kan davalı oldukları köylüleri PKK örgütüne mensup olduğu iddiasıyla öldürmüş, baskı yapıp köylerini terke zorlamıştır.²⁹

Yüzüncü Yıl Üniversitesi ile Jandarma Asayiş Komutanlığının 2001 yılında ortaklaşa olarak bölgedeki 19 köyde gerçekleştirdikleri araştırma, korucuların devletten çok aşiret liderine bağlı olduğunu, maaş alan devlet memuru anlayışının yaygınlaşması sonucu üretici olma özelliklerinin azaldığını, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı başta olmak üzere çeşitli yasa dışı faaliyetlere karıştıklarını ortaya koymuştur.³⁰

Sonuç ve Değerlendirme

Geçici Köy Korucuları, 1990'lı yılların sonunda ve 2000'li yıllarda PKK terörünün eski şiddetini kaybetmesiyle birlikte yeniden gündeme gelme-

25 Enis Tayman, "Korucular için 'çıkış yolu' aranıyor," *Tempo*, 30 Ağustos 2004.

26 "Bölgenin ve Devletin Sırtındaki Kambur Koruculuk," *Göç-Der Haber Bülteni* No. 26, 2003, s. 11. Aktaran: Füsün Üstel, "Zorunlu İç Göç Sonrası Köye Dönüş (ön) Raporu," TESEV, 2004, s. 44.

27 Esas No: 10/90, Sayı No: A.01.1.GEÇ/300-554, Karar No: 10 (12.10.1995).

28 Fedai Erdoğan, *TBMM Faili Meçhul Siyasal Cinayetleri Araştırma Komisyon Raporu* (İstanbul: Gizli Saklı Yayınevi, 2005), s. 99.

29 a.g.e., s. 101.

30 "Bölgenin ve Devletin Sırtındaki Kambur Koruculuk," *Göç-Der Haber Bülteni* No. 26, 2003, s. 10. Aktaran: Füsün Üstel, "Zorunlu İç Göç Sonrası Köye Dönüş (ön) Raporu," TESEV, 2004, s. 35-36.

ye başladı. Fakat bu kez tartışılan, sistemin devam edip etmeyeceği konusuydu. Bazı çevreler, sistemin artık kaldırılması gerektiğini açıkça telaffuz etmeye başladılar. Örneğin, 2003 yılının Temmuz ayında Avrupa Birliğine uyum çerçevesinde köy korucularının tasfiye edileceğine dair haberler basında yayımlandı.

Bunun üzerine ortaya çıkan “koruculuk sistemi kaldırılacak” söylentileri, korucuları huzursuz etmeye başladı. Korucuların ülkeye olan maliyeti de hesaba katılarak hem devlet hem de korucular açısından makul bir çıkış yolu arayışı başlatıldı. Bu sistemin kaldırılması durumunda, daha önce PKK'ya karşı verilen mücadelede yer almış bulunan Geçici Köy Korucularının savunmasız birer hedef haline gelme olasılığı ortaya çıkacaktı. Üstelik köy korucusu olmaları nedeniyle, daha önceki mesleklerini bırakmış ve tüm geçimlerini bu mesleğe bağlamış olan kişilerin ekonomik anlamda çok zor durumda kalmaları da söz konusu olacaktı. Ayrıca bu insanların, kendilerini kullandıktan sonra köşeye atılmış hissetmeleri de kaçınılmazdı.

Ancak başlangıçta kendi yerleşim birimlerinde tarım ve hayvancılıkla geçimlerini sağlayan bu insanlar, zaman içerisinde koruculuğun yaşam biçimleri haline dönüşmesiyle birlikte üreten değil tüketen bir sınıf haline gelmişlerdir. Güvenliğin sağlanması ve varlıklarının sorgulanmaya başlamasıyla birlikte, eski yaşamlarına dönmekteki zorluklar da gündeme gelmeye başlamıştır. Hükûmetler, genel olarak korucuları kırarak bir karar almaktan çekinmektedirler. Çünkü koruculuk genellikle aşiretler tarafından yapılmakta ve bazı aşiretler, binlerce kişilik korucu gücü ve mensuplarıyla bölgede oldukça etkili olmakta, en azından önemli bir oy potansiyeline sahip olmaktadır. Bu nedenle, hem siyasi açıdan hem de önemli bir milis kuvveti olarak dikkate değer bir güce sahip olan koruculuğun sürmesinde bu faktörler kuşkusuz önemli bir rol oynamaktadır.

31 Teklif No: 13, s. 92-93.

32 Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı, 25-26 Kasım 2000, Nihai Rapor ve Sonuç Bildirisi için bkz. <<http://www.turkeforum.net/konf/conf3-tr.html>>.

Kutlu Savaş'ın *Susurluk Raporu*'nun “teklifler” kısmında yer alan şu değerlendirme gerçekçiliğini korumaktadır: “Bölgede mevcut yarı-feodal yapının daha da güçlenmesine sebep olan, aşiretlere dayalı Geçici Köy Koruculuğu sistemi sebebiyle bölgede aşiret yapısının çözülmesi durmuş hatta daha etkili hale gelmiştir. Aşiret beyleri ve aile reisleri sağlanan bu gelirle daha da güçlenmişler ve farklı suç ve terör organizasyonları ortaya çıkmıştır. Bölgede yerleşik belli aile ve aşiretlerin sistemdeki etkinliğini kırmak gereklidir.”³¹

Geçici Köy Koruculuğu sisteminin kaldırılmasına karar verilmesi halinde, ortaya çıkacak her türlü güvenlik, ekonomik ve sosyal nitelikli sorunların önceden belirlenerek gerekli önlemlerin peşinen alınması gerekir. Geçici Köy Koruculuğu sisteminin devam etmesine karar verildiği takdirde de teröre karşı verilen mücadelede 1400 can veren Geçici Köy Korucularının sosyal güvenliklerinin sağlanması, suça bulaşmamaları, her türlü olumsuzlukların önüne geçilmesi ve yasalara bağlı olarak görevlerini yapanların beklentilerinin karşılanması gerekir. Bu amaca yönelik olarak Geçici Köy Koruculuğu sistemine ilişkin sorunları çözmek ve Geçici Köy Korucularının sosyal güvencelerini artırmak ve ekonomik durumlarını iyileştirmek amacıyla hükümet tarafından planlanan düzenlemelerin, başta Köy Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı olmak üzere gerçekleştirilmesi gerekir.

Köy Koruculuğu uygulaması konusunda bazı sivil toplum kuruluşları, koruculuk sisteminin tasfiye edilmesi, zorla korucu yapılmış olanların sivil hayata katılımları yönünde iyileştirme olanaklarının geliştirilmesi gerektiği düşüncesindedirler.³² Yukarıda atıfta bulunulan Yüzüncü Yıl Üniversitesi ile Jandarma Asayiş Komutanlığının 2001 yılında gerçekleştirdikleri araştırmada koruculuk sisteminin çözümü ve geleceği konusunda üç öneri yer almaktadır. Bunlardan ilki, korucuların bitki örtüsü zayıf dağ ve tepelelerin ağaçlandırılmasında, uzun dönemde ise bir bölümünün doğal ve sürdürülebilir kaynakların korunmasında kullanılmasıdır. İkinci öneri,

başka bölgelerdeki kamu kuruluşlarının niteliksiz işgücü ihtiyacının korucularla çözümlenmesidir. Üçüncü öneri ise, köy korucularına başka yerleşim alanlarında istihdam olanakları sunulmasının korucuların yerleşik düzenini bozacağı gerekçesiyle korucuların kendi istekleriyle silahlarını teslim ederek bu görevi bırakmalarınıdır.³³

Ayrıca TESEV'in 2005 yılında yayınlanan "Türkiye'de Ülke İçinde Yerinden Edilme Sorunu: Tespitler ve Çözüm Önerileri" başlıklı raporunda da Geçici Köy Korucularına ilişkin olarak aşağıdaki ifadelere yer verilmektedir: "Toplumsal barış ve güven ortamının sağlanması için, hem PKK militanlarının hem de korucuların topluma yeniden kazandırılması büyük önem taşıyor. Bu kişilerin silahsızlandırılmaları ve sicilleri engellemediği takdirde istihdam edilmelerinin önünün açılması için merkezî bir politika üretilmesi önem taşıyor. Ancak, her iki kesimin de istihdamında belirli alanlar (eğitim, güvenlik gibi) kapsam dışında bırakılmalı. Özellikle korucular konusunda, inisiyatifin yerel çözüm mekanizmalarına bırakıldığı örneklerin ve yanlış istihdam politikalarının, hem toplumsal gerilimi arttırdığı hem de yeni sorunlar ürettiği gözleniyor. Ayrıca korucu-köylü, korucu-militan ve militan-köylü arasındaki husumetlerin giderilmesi gerekiyor. Bunlara ek olarak, koruculara sosyal güvenlik hakları verilmesi suretiyle yeniden çatışmalara ya da konumlarını kullanarak şiddet ve çıkar ilişkilerine girmelerinin önüne geçilmeli. Bu gibi merkezî çözümler yanında, toplumsal mutabakatın sağlanması yönünde STK'lara da önemli görevler düşüyor."³⁴

Köy koruculuğu sisteminin, Doğu ve Güneydoğu Bölgelerimizde önemli fonksiyonlar gördüğü açıktır. Bu fonksiyonlar iki yönlüdür. Birincisi, köy korucularının terörle mücadelede oynamış oldukları role bağlı olarak bölgenin güvenliğinin sağlanmasına katkıları ve ikincisi de bölgeye özellikle istihdam sağlayıcı ekonomik katkısıdır. Bu nedenle bölgede köy koruculuğu sisteminin "kurumlaştığını" söylemek mümkündür. Terörle mücadelede kendilerine duyulan ihtiyaç azalsa bile, ikinci unsur nedeniyle alternatif kurumlar yaratılmadan kaldırılması, son derece sakın-

calı sonuçlar doğurabilir. Zira köy koruculuğu, bölgede yaklaşık 60.000 ailenin, halk tabiriyle "ekmek kapısı" haline gelmiştir.

Köy Korucuları, yukarıda da açıkladığımız gibi, ilgili mevzuat gereği bağlı buldukları İlçe Jandarma Komutanına bağlı olarak çalışmakta, emirleri onlardan almaktadırlar. Bu nedenle ilgili jandarma birimleri, köy korucularıyla ilgili ortaya çıkan olumsuzlukların önlenmesinde önemli bir fonksiyona sahiptirler. Özellikle köy korucuları ve itirafçıların adlarının karıştıkları bir takım faaliyetlerin, organize bir görünüm arz ettiği göz önünde bulundurulduğunda, jandarma teşkilatı mensuplarını zan altında bırakacak olaylara fırsat verilmemesi gerekir.

Sonuç olarak, Geçici Köy Koruculuğu sistemi, Türkiye'nin yıllardır terörle mücadele etmek durumunda kaldığı Doğu ve Güneydoğu Bölgesi'nin coğrafi ve sosyo-ekonomik şartlarının bir sonucu olarak kurumlaşmıştır. Bu durumda, bu kurumun ifa etmiş olduğu asayiş ve güvenliğe ilişkin fonksiyonlarla birlikte, bölgede önemli sayıda vatandaşa sağladığı ekonomik desteğe alternatif yaratılmadıkça kaldırılması sakıncalı görünmektedir. Bu nedenle her şeyden önce, köy koruculuğu uygulamasına gerek bırakmayacak bir güvenlik sistemi oluşturulsa bile meselenin sadece bir güvenlik meselesi olmaması nedeniyle, ekonomik ve sosyal içerikli alternatif uygulamaların yürürlüğe konması zorunludur.

33 "Bölgenin ve Devletin Sırtındaki Kambur Koruculuk," *Göç-Der Haber Bülteni* No. 26, 2003, s. 10. Aktaran: Füsün Üstel, "Zorunlu İç Göç Sonrası Köye Dönüş (ön) Raporu," TESEV, 2004, s. 37.

34 Tamer Aker, A. Betül Çelik, Dilek Kurban, Turgay Ünalan ve Deniz Yüksek, "Türkiye'de Ülke İçinde Yerinden Edilme Sorunu: Tespitler ve Çözüm Önerileri," TESEV, 2005, s. 10. Bkz. <http://www.tesev.org.tr/etkinlik/TESEV_UYE_Grubu_Raporu.pdf>.

POLİS İSTİHBARAT

Mesut Bedri Eryılmaz*

Giriş

Polislik mesleğinin ve hizmet alanının özünde, toplumda huzur, sükûn ve güven iklimini oluşturmak anlamında suçu aydınlatmak ve suçluyu yakalamak yatmaktadır. Diğer bir ifadeyle, günümüzün demokratik toplumlarının polislik uygulamalarında, toplumun güvenliğini sağlama adına bölgedeki suç ve suçlu sayısının azalmasını ya da yakalanan suçlu sayısının artmasını sağlamak tek başına başarıyı göstermemektedir. Güvenlik hizmetlerinde esas olan kurum olarak; topluma güven telkin etmek, toplumda huzur ve sükûnu sağlamak, yurttaşın hoşnutluğunu ve dolayısıyla yaşam kalitesini arttırmaktır. Polislik halktan uzak; sertlik, otorite, kanun gücü ve suçları aydınlatan bir güç değil; halkın içinde uzlaşma ve huzur ortamını sağlayan bir sosyal hizmet birimi olarak yapılandırılacaktır; polis istihbaratı, suçla aktif olarak mücadele eden birimlere elde ettiği yeterli ve doğru bilgiyi sunacak, suçla ilgili geliştirecekleri stratejinin oluşumuna yardımcı olacaktır.

Demokratik toplumlarda, iç güvenlik hizmeti sunan polislik faaliyetlerinin başında istihbarat gelmektedir. Çünkü patlayan bir bombanın faillerinin çok kısa bir süre içerisinde yakalanması polisiye açıdan bir başarı olsa da, bombanın geride bıraktığı (ölen ya da yaralanan yurttaşlar, ekonomik kayıp, güvensizlik hissi, panik ve korku ortamı gibi) zararların tümünü defetmiş olmaz. Burada önemli olan patlaması muhtemel

bomba patlamadan olayın önüne geçilmesidir ki; bu da ancak başarılı bir istihbarat faaliyetiyle gerçekleşir. Nitekim 11 Eylül olaylarının tetiklediği güvenlik tartışmaları, istihbarat örgütlerinin daha etkin olması gerektiğini ortaya koymuştur.

Polis, istihbarat sayesinde, Polis Vazife ve Selahiyat Kanunu'nun (PVSK) 2. maddesinde yer alan muhtemel suçların önünü alma görevini ifa ederek, PVSK 1. maddede belirtilen, "asayiş, amme, şahıs, tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini koruma" ve "halkın ırz, can ve malını muhafaza ve ammenin istirahatini temin etme" yükümlülüğünü yerine getirir. Bu amaçla, Emniyet Teşkilatı Kanunu gereği polis teşkilatı idari, adli, siyasi olmak üzere üç bölüme ayrılmış; istihbarat, bu bölümlerden siyasi polisin uhdesine verilmiştir. Polis bu fonksiyonu ile sadece toplumun canını malını ırzını korumuş olmaz; aynı zamanda bir suçun toplum üzerinde oluşturabileceği olumsuz ekonomik ve psikolojik etkileri de önlemiş olur. Başarılı bir istihbaratın vereceği suç işlemenin zorluğu mesajı suç işleme düşüncesini taşıyanlar üzerinde caydırıcı bir etki de oluşturacaktır.¹

İstihbarat birimlerinin en bilinen özelliği, gizli veri toplama yeteneğine sahip olmalarıdır. Bu da, anayasal güvence altında olan kişi hak ve özgürlükleri ile özel hayatın gizliliği ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, ulusal güvenliğin teminatı olarak görülen istihbarat birimlerinin etkin, siyasal açıdan tarafsız, meslek etiği ilkelerine duyarlı, denetlenebilir ve yasal yetki alanı içerisinde çalışan kurumlar olması gerekmektedir. Bu noktada, bir ülkenin yönetim anlayışında

* Doç.Dr., Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

1 Aytekin Geleri, Hakan İleri, *Organize Suçlarla Mücadelede Gizli ve Örtülü Yaklaşımlar* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2003), s. 44.

hesap verebilirlik ilkesi ve hak ve özgürlüklere verdiği değer ile istihbaratın işleyişi veya işletilişi arasında doğru bir orantı vardır.

Avrupa Parlamentosunun 2001/2098 (I INI) sayılı raporunda yer alan “bir devlet, kural olarak, ülke içindeki yasal düzenin ve ulusal güvenliğin sağlanması amacıyla dinleme faaliyetleri yürütebilir. Organize suçların ve terörizme yönelik faaliyetlerin eyleme dönüşmeden belirlenebilmesi amacıyla ulusal kanunlar, devlet birimlerini kişi ve gruplar hakkında bilgi toplayabilmesi hususunda yetkili kılar. Konuya ilişkin veriler ise ülkenin istihbarat servisi tarafından toplanır ve analiz edilir.” anlatımından, istihbarat faaliyetlerinin kanunlar çerçevesinde yapılmasının zaruri bir gereksinim olduğu anlaşılmaktadır.²

İstihbarat Kavramı

Türkçe’de haber alma olarak tanımlanan istihbarat kavramı, teknik olarak incelendiğinde düşman veya düşman olması muhtemel devletler ile suç işlemeyi düşünen grupların ve kişilerin niyetleri, planları ve kapasiteleri hakkında her türlü imkan ve vasıtalarla haber derlenmesi ve bunların belirli işlemlere tabii tutularak yorumlanması suretiyle bir sonuca varılması şeklinde tanımlanırken; Amerikan Savunma Bakanlığının sözlüğüne göre “bir muhalif hakkında gözlem, araştırma, analiz ve anlama neticesinde elde edilen haber ve bilgi” olarak açıklanmaktadır. Tanımdaki “muhalif” kavramı, sistem ve toplum için tehlike teşkil eden her türlü kişi, grup veya devlet olarak algılanabilir. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde birden fazla tanımı bulunan istihbarat kavramı, mevcut kamu felsefesinin ışığında devlet tarafından manidar olarak algılanan, toplanan, doğrulanan, spesifik amaçlar doğrultusunda yorumlanan, analiz edilen, sınıflandırılan ve devletin bekası ve refahı doğrultusunda kullanılmak üzere politika belirleyiciye iletilen bilgi olarak da tanımlanabilmektedir.³

İstihbarat ile ilgili olarak literatürde salt kuramsal tanım yerine işleyiş odaklı tanımlara da yer verildiği görülmektedir. İstihbaratın işleyiş me-

kanızması yaygın olarak “İstihbarat Çarkı” olarak adlandırılmakta ve bu çarkın genel olarak döngüsel olduğu kabul edilmektedir. İstihbarat çarkı, ham bilginin/verinin istihbarata dönüştürülmesi sürecini gösterir. İstihbarat çarkı planlama ve yönlendirme, bilgi toplama, işleme ve üretim, analiz, dağıtım; veya planlama ve yönlendirme, bilgi toplama, bilginin doğruluğunun değerlendirilmesi, bilginin karşılaştırılması, bilgi analizi, istihbaratın dağıtımı, istihbaratın uygulanması ve kriminal istihbarat biriminin değerlendirmesi olarak tanımlanmaktadır.⁴ İstihbarat çarkınının ham bilgi ya da haberin alınması, tasnif edilmesi, kıymetlendirilmesi, yorumlanması ve dağıtılması olarak gösterildiğine de rastlanılmaktadır. İki temel yaklaşımda da görülüyor ki istihbarat faaliyetindeki temel unsurlar; ham bilginin toplanması, bilimsel bir işleme/analize tabi tutulması ve uygulayıcıya (politika belirleyiciye) sunulması işlemidir. Toplanan ve değerlendirilen bu bilgi sayesinde, düşman devletler veya suç işlemeyi düşünen kişi ve grupların hedefleri, hassas ve zayıf noktaları ve arkasındaki fiziksel ve moral kaynak tespit edilecektir.

İstihbarat gizlilik kavramını da içinde barındırır. Dünyanın en liberal ülkelerinden en katı diktatörlüklerine kadar her ülkede istihbarat faaliyeti gizli yürütülür. Zira, herkesin rahatlıkla bildiği veya erişebileceği haberde istihbarat değeri yoktur.⁵

Tarihsel Arka Plan ve Günümüzde Polis İstihbarat Birimi ve Faaliyetleri

Jandarma istihbaratı ile birlikte, ülkenin iç güvenliğinden sorumlu olan polis istihbarat biriminin bugününü anlamak, ancak kurumun tarihsel arka planını bilmek ile mümkün olabilir.

2 Şükrü Önder, *Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ve İçişleri Komisyonu Raporu*, 2005 için bkz. <<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss962m.htm>>, [Erişim Tarihi: 09.12.2005].

3 H. Uçak, *11 Eylül Sonrası ABD İç Güvenlik ve İstihbarat Çalışmaları No. 89* (Ankara: EGM İDB Yayınları, 2005), s. 13.

4 a.e.g., s. 25.

5 A. Turhan Şenel, M. Şenel, *İstihbarat ve Genel Güvenlik Konularımız No. 56* (Ankara: EGM İDB Yayınları, 1997), s. 27.

İstihbarat Dairesi Başkanlığının temelleri, 1937 yılında yayımlanan 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 16. maddesinin (a) bendinin 5. fıkrasında yer alan "Önemli İşler Müdürlüğü"nin kurulmasına dayanmaktadır. 1951 yılında ise doğrudan Emniyet Genel Müdürlüğüne (EGM) bağlı olarak, ideolojik akımlar kontr-espiyonaj ve her türlü kaçakçılık konularında haber toplamak üzere "Özel Büro" kurulmuştur. 1958 yılında açılan "İstihbarat Elemanı Sevk, İdare ve İstihbarat Operasyonu Düzenleme Kursu"nu müteakip Hatay, Ankara, İstanbul ve İzmir illerinde "Küçük Gruplar" oluşturularak istihbarat üniteleri teşkil edilmiştir. Bunlardan Hatay, daha ziyade dış istihbarat konusunda maskeli olarak faaliyet göstermiş, diğer gruplar ise kontr-espiyonaj ve terör faaliyetleri konusunda çalışmışlardır.

27 Mayıs 1960 yılında gerek Özel Büro, gerekse küçük gruplar lağvedilmiş, Teşkilat Kanunu'na göre kurulmuş olan Önemli İşler Müdürlüğü'nün, kuruluş amaçlarına uygun hale getirilmesine çalışılmıştır. 1963 yılında Önemli İşler Müdürlüğü tarafından hazırlanan bir talimatla 10 ilimizde kurulması kararlaştırılan İstihbarat Grupları için illere tamim yapılarak, talimatın aradığı şartlara sahip personelin seçilip gönderilmesi istenmiş ve kurslar açılmıştır. Bu suretle "temel kurs" diyeceğimiz kurslarla İstihbarat Gruplarında çalışan personelin eğitim birliği temin edilmiştir. Önemli İşler Müdürlüğü kısa sürede bir istihbarat örgütü olma niteliği kazanmıştır. 1970'li yıllara gelindiğinde ülkedeki ideolojik olayların artması üzerine, Önemli İşler Müdürlüğü, Daire Başkanlığı statüsüne dönüştürülerek Önemli İşler Daire Başkanlığı adını almıştır. 1975 yılında ise İstihbarat Başkanlığı, 1983 yılında da İstihbarat Dairesi Başkanlığı adını almıştır.⁶

İstihbarat Dairesi Başkanlığı günümüzde merkez ve taşra birimlerinden oluşmakta, illerde il emniyet müdürlükleri bünyesinde istihbarat birimleri tarafından istihbarat hizmetleri yerine

getirilmektedir. Emniyet Genel Müdürlüğüne doğrudan bağlı olarak faaliyet gösteren İstihbarat Dairesi Başkanlığı, 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'na göre düzenlenen ve 13 Şubat 1989 tarihinde çıkartılan Yönetmelik hükümlerine uygun olarak teşkilatlandırılmıştır.

İstihbarat Dairesi Başkanlığında bu güne kadar 7138 polis görev yapmış olup, halen ise 783'ü amir, 3457'si memur, 5 genel idare hizmetlisi ve 17 teknisyen yardımcısı olmak üzere toplam 4262 personel hizmet sunmaktadır. Bu personelin yüzde 21.8'inin (999 kişi) üniversite (lisans) mezunu, yüzde 76.9'unun (3207 kişi) lise ve yüksek okul mezunu, yüzde 1.3'ünün (59 kişi) ise ortaokul mezunu olduğu bilinmektedir.

İstihbarat Dairesi Başkanlığı Merkez ve Taşra birimleriyle birlikte 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'na 1985 yılında ilave edilen

"Polis, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Anayasal düzenine ve genel güvenliğine dair önleyici ve koruyucu tedbirleri almak, emniyet ve asayiş sağlamaya üzere, ülke seviyesinde istihbarat faaliyetlerinde bulunur, bu amaçla bilgi toplar, değerlendirir, yetkili mercilere veya kullanma alanına ulaştırır. Devletin diğer istihbarat kuruluşlarıyla işbirliği yapar."

şeklindeki Ek 7. maddesi birinci fıkraya hükümlerine istinaden belirtilen görevleri ifa etmektedir.

Ancak Kanun'un verdiği bu istihbarat faaliyetinde bulunma yetkisi, bir hukuk devletinin hukuk kuralında olması gereken "açık ve net bir düzenleme içerme" kriterinden yoksundur. Buna göre, Ek 7. madde, kime ait hangi bilginin; kim tarafından, hangi şartlarda, nasıl toplanacağı ve saklanacağı sorularının cevabını içermemektedir. Ayrıca bu madde, böyle önemli bir yetkinin denetimi ile ilgili herhangi bir düzenlemeye de yer vermemektedir. Madde bu hali ile, istihbarat yetkisini kötüye kullanmaya müsait ve kişilerin hak ve özgürlüklerine üstü örtülü ve keyfi müdahalelere açık bir düzenleme içermektedir.

6 Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi Başkanlığı, <<http://www.egmidb.gov.tr>>, [Erişim Tarihi: 09.12.2005].

İSTİHBARAT YETKİSİNİN KULLANIMININ ŞARTLARI

Birinci fıkrada belirtilen görevlerin yerine getirilmesine yönelik olarak, 04.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun, casusluk suçları hariç, 250. maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinde yazılı suçların işlenmesinin önlenmesi amacıyla,⁷ hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Emniyet Genel Müdürü veya İstihbarat Dairesi Başkanının yazılı emriyle, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişim tespit edilebilir, dinlenebilir, sinyal bilgileri değerlendirilebilir, kayda alınabilir. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde verilen yazılı emir, yirmi dört saat içinde yetkili ve görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını en geç yirmi dört saat içinde verir. Sürenin dolması veya hâkim tarafından aksine karar verilmesi halinde tedbir derhal kaldırılır. Bu halde dinlemenin içeriğine ilişkin kayıtlar en geç on gün içinde yok edilir; durum bir tutanakla tespit olunur ve bu tutanak denetimde ibraz edilmek üzere muhafaza edilir.

Yetkili ve görevli hâkim, talepte bulunan kolluk biriminin bulunduğu yer itibarıyla yetkili olan ve 5271 sayılı Kanun'un 250. maddesinin birinci fıkrasına göre kurulan ağır ceza mahkemesinin üyesidir.

Kararda ve yazılı emirde, hakkında tedbir uygulanacak kişinin kimliği, iletişim aracının türü, kullandığı telefon numaraları veya iletişim bağlantısını tespit imkân veren kodundan belirlenebilenler ile tedbirin türü, kapsamı ve süresi ile tedbire başvurulmasını gerektiren nedenler belirtilir. Kararlar, en fazla üç ay için verilebilir; bu süre aynı usûlle üçer ayı geçmeyecek şekilde en fazla üç defa uzatılabilir. Ancak, terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde devam eden tehlikelere ilişkin olarak gerekli görülmesi halinde, hâkim üç aydan fazla olmamak üzere sürenin müteaddit defalar uzatılmasına karar verebilir.

Uygulanan tedbirin sona ermesi halinde, dinlemenin içeriğine ilişkin kayıtlar en geç on gün içinde yok edilir. Durum bir tutanakla tespit olunur ve bu tutanak denetimde ibraz edilmek üzere muhafaza edilir.

İstihbarat faaliyetlerinde, bu maddede belirtilen suçların önlenmesi amacıyla ve hâkim kararı alınmak koşuluyla, teknik araçlarla izleme yapılabilir. Ayrıca, kamu kurum ve kuruluşları ile kamu hizmeti veren kuruluşların ihtiyaç duyulan bilgi ve belgelerinden yararlanabilmek için gerekçesini de göstermek suretiyle yazılı talepte bulunulabilir. Bu kurum ve kuruluşların kanuni sebeplerle veya ticari sır gerekçesiyle bu bilgi ve belgeleri vermemeleri halinde ancak hâkim kararı ile bu bilgi ve belgelerden yararlanılabilir.

Bu madde hükümlerine göre yürütülen faaliyetler çerçevesinde elde edilen kayıtlar, birinci fıkrada belirtilen amaçlar dışında kullanılamaz. Elde edilen bilgi ve kayıtların saklanması ve korunmasında gizlilik ilkesi geçerlidir. Bu fıkra hükümlerine aykırı hareket edenler hakkında, görev sırasında veya görevden dolayı işlenmiş olsa bile Cumhuriyet savcılarınca doğrudan soruşturma yapılır.

Hâkim kararları ve yazılı emirler, Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi Başkanlığı görevlilerince yerine getirilir. İşlemin başladığı ve bitirildiği tarih ve saat ile işlemi yapanın kimliği bir tutanakla saptanır.

Bu maddede yer alan faaliyetlerin denetimi, sıralı kurum amirleri, Emniyet Genel Müdürlüğü ve ilgili bakanlığın teftiş elemanları ve Başbakanın özel olarak yetkilendireceği kişi veya komisyon tarafından yapılır.

Bu maddede belirtilen işlemler ile 5271 sayılı Kanun'un 135. maddesi kapsamında yapılacak dinlemeler, 2005 yılında Telekomünikasyon Kurumu bünyesinde, Kurum başkanına doğrudan bağlı "Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı" adıyla kurulan tek bir merkezden yürütülür. Oluşturulan bu Başkanlık bir başkan ile teknik, hukuk ve idari olmak üzere üç uzmandan oluşur. Bu Başkanlıkta Millî İstihbarat Teşkilatı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığının ilgili birimlerinden birer temsilci bulundurulur. Verilen görevleri yerine getirmek üzere yeteri kadar da personel istihdam edilir. Telekomünikasyon İletişim Başkanı, Telekomünikasyon Kurumu Başkanının teklifi üzerine Başbakan tarafından atanır. Telekomünikasyon İletişim Başkanı, Kurul üyelerinin sahip olduğu özlük haklarına sahiptir. Ulaştırma Bakanlığı bu merkezle ilgili alt yapıyı hazırlamakla yükümlüdür. Bu merkez kurulmuş giderleri Telekomünikasyon Kurumu gelirlerinden karşılanır. Bu merkezin kuruluşu ile ilgili her türlü mal ve hizmet alımları ile yapım işleri, ceza ve ihalelerden yasaklama işleri hariç 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ve 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu hükümlerinden muaftır.

Bu maddede belirlenen usûl ve esaslara aykırı dinlemeler hukuken geçerli sayılmaz ve bu şekilde dinleme yapanlar hakkında 26.09.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu hükümlerine göre işlem yapılır.

Bu maddenin uygulanmasına ilişkin esas ve usûller Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanlıklarının görüşü alınarak Başbakanlık tarafından üç ay içinde çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Bu eksiklik, temel hak ve özgürlüklere yapılacak müdahalelerin mutlaka kanunla düzenlenmesi gerektiğini belirten Anayasa'nın 13. maddesi gereği ve yukarıda işaret edilen kanunilik ilkesinin kanuni düzenlemelerin açık ve net olması gereğinin bir sonucu olarak, 5397 sayılı Kanun'la, 03.07.2005'te, PVSİ Ek 7. maddede yapılan bir değişiklik ile giderilmiştir. Bu maddede verilen istihbarat yetkisinin kullanımı ile ilgili daha detaylı düzenlemelerin yer aldığı yönetmelik ise 10 Kasım 2005 Perşembe günü 25989 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Devlete veya topluma yönelik gelecekteki muhtemel tehlikelerin gerçekleşmeden bertaraf edilmesi ya da farkına varılan bazı anormalliklerin esasını öğrenmek amacıyla bilgi toplama, değerlendirme ve iletişime müdahale yanında, kamuda bulunan bilgilerden yararlanma ve belir-

7 Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 250. maddesinde sayılan suçlar, Türk Ceza Kanunu'nda yer alan;

a) Örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçu,
b) Haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla kurulmuş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde cebir ve tehdit uygulanarak işlenen suçlar,
c) İkinci Kitap Dördüncü Kısmın Dört, Beş, Altı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan (305, 318, 319, 323, 324, 325 ve 332.maddeler hariç) suçlardır.

lenen kişileri gizlice teknik araçlarla izleme (ta-
kip-tarassut) gibi başka yetkilere de ihtiyaç var-
dır. Kanun bu ihtiyaçlara da cevap vererek, istih-
barat kavramını, sadece iletişimi dinleme olarak
algılamamış, kamu kurum ve kuruluşlarındaki
kişiler hakkında önemli bilgiler içerebilecek
belgelere ulaşma ve inceleme ile kişileri gizli iz-
leme, hal ve hareketlerini kayıt altına alma şek-
linde formüle edilmiştir.

Her ne kadar Kanun'a göre, istihbari bilgi, sade-
ce, iletişimin dinlenmesi, kamu kurum ve kuru-
şlarından elde edilen bilgiler ve belgelerin in-
celenmesi ve gizli izleme sonucu elde edilen bil-
gilerin değerlendirilmesi sonucu oluşuyor gibi
gözükse de, uygulamada, kolluk, yakalanan ör-
güt elemanlarının mülakat ve sorgusundan, ör-
güt içine yerleştirilen ajanlardan ve örgüt elema-
nı olupta belirli bir menfaat karşılığı bilgi sağla-
yan muhbirlerden, basılı ve yazılı eserlerden,
mahalli haber alma elemanlarından da önemli
bilgilere ulaşmaktadır.

PVSK'daki 2005 değişikliği ile merkezi bir yapı
oluşturmak suretiyle istihbarat sonucu elde edi-
len tüm bilgiler kayıt ve kontrol altına alınmış-
tır. Bu yapılırken, yapılan işlemin denetimi, is-
tihbarat birimlerinin haricinde sivil ve müstakil
bir otoriteye bırakmıştır. Bu otorite, Telekom-
nikasyon Kurumu Başkanlığına bağlı çalışan Te-
lekomünikasyon İletişim Başkanlığı merkezidir.
Bu merkez, çok üst seviyede bir teknoloji ile tüm
iletişime ilişkin müdahaleyi kendi yapı ve inisi-
yatifi içinde toplamaktadır.

İstihbarat yetkisinin sadece belirli nitelikteki ör-
gütlü suçlarla sınırlanması; bu yetkinin kulla-
nılması için gelecekte ortaya çıkma olasılığı olan
belirli bir tehlikenin varlığının aranması; etkin
bir adli ve sivil denetim mekanizması getirilme-
si ve tutulan kayıtlar üzerinde koruma ve kont-
rol mekanizmasının bulunması bir yandan kişi
hak ve özgürlüklerinin devletin aşırı müdahale-
sine karşı korunması, öbür yandan da devlete ve
topluma karşı tehdit ve tehlikeleri etkin bir şe-
kilde bertaraf edebilmek için önemlidir.

Ayrıca, bu merkezi yapı sayesinde, bir kişinin ay-
nı anda veya farklı zamanlarda, her üç istihbarat
birimince (MİT, polis istihbaratı ve jandarma is-

tihbaratı) dinlenmesinin önüne geçilecek, kişile-
rin özel hayatına uzun süreli müdahalelerin önü
kapanmış olacaktır.

Ülkede bütün dinleme işlemlerinin tek bir mer-
kezde toplanması önemli bir adımdır. Bununla
birlikte gerek polisin gerekse jandarmanın bu
merkezden bağımsız ve illegal olarak, kendi im-
kanları ile kişi ve kurumları dinlemeye devam
etmesinin önünde, bu kurumların hukuka ve
etik değerlere bağlılığı dışında bir engel olmadı-
ğı kanaati kamuoyunda yaygındır. Dolayısıyla
bundan sonraki aşamada, devletin hiç kimseyi
illegal olarak dinlemediği inancının yerleştiril-
mesi noktasında, istihbarat kurumlarının faali-
yetlerinin de güvenlik sektörünün diğer birim-
leri gibi parlamento, medya ve sivil toplum ku-
ruluşlarının demokratik gözetimi ve denetimi
altında olması toplum için en büyük güvenceyi
oluşturur.

Her şeye rağmen son olarak şu husus da belirtil-
melidir ki; ideal bir istihbarat yapılanmasında
iletişimi dinleme işlevinin istihbaratın diğer
aşamalarından ayrılması tek başına yeterli olmay-
ıp; bilgiyi analiz eden ve bilgiyi değerlendire-
rek operasyon yapan birimlerin de birbirinden
ayrılması gerekir. Çünkü bilginin tek elde top-
lanması, gücün de tek elde toplanması demektir.
Bilgi bölünerek, bölünen bilginin tek başına an-
lamsızlaştırılması ve bu şekilde toplanan ve ana-
liz edilen bilgiyi elinde tutan birimlerin tek baş-
larına tehdit oluşturmasının önüne geçilmesi
gerekir. Diğer bir ifadeyle bilgiyi toplayan; top-
ladığı bilginin içeriğini bilmemeli, bilgiyi alan
ve içeriğini analiz eden de bilgiyi kullanarak
operasyon yapmamalıdır. Bu yönüyle, yeni
PVSK Ek 7. madde eksiktir. Zira, bu maddeye
göre, iletişim başka bir merkezde kayıt altına
alınmakla birlikte, gerek polis gerekse jandar-
ma, bilgiyi analiz etme ve operasyon yapma yet-
kisini elinde bulundurmaktadır.

2005 yılında yapılan değişiklikle PVSK'nın Ek 7.
maddesinde yer alan istihbarat yapma yetkisinin
dışında, Emniyet Genel Müdürlüğü istihbaratına,
bir takım ek yetkiler tanınmıştır. "Çok Gizli"
damgalı Başbakanlık genelgesi uyarınca, Emni-

yet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkanlığına bağlı -bütçesi Başbakanlık tarafından karşılanan- özel bir birimin kurulmasına ve bu birime tank koruma, örgütlere ajan yerleştirme, kimlik/pasaport verme, yüz değiştirme ve hatta gerekli gördüğü takdirde paravan şirket kurabilme imkânı verilmiştir. Gerekli ve istihbarat faaliyetlerinde gizlilik belirli dereceye kadar anlaşılır olmakla birlikte, yasayla verilmesi ve herkesin bilmesi gereken bu yetkilerin genelgeyle nasıl verildiği sorgulanması gereken bir husustur. Burada dikkat çekilmesi gereken diğer bir husus, dünyada bütün istihbarat örgütlerine verilen ve verilmiş olması ihtimal dahilinde olan bu ve diğer benzer yetkilerin neden “gizli” verildiği ve masrafların genel bütçeden karşılanmadığıdır.

2005 Yılında Yaşanan Gelişmeler

İstihbarat faaliyetleri neticesinde elde edilen bilgiler sayesinde terörle ve organize suçlarla mücadelenin yanında cinayet, hırsızlık, dolandırıcılık, ihaleye fesat karıştırma gibi adi suçlarla mücadelede de önemli başarılar elde edilmektedir. Fakat genelde, adi suçlarla ilgili bilgi kısıntıları ve emareler bu suçları soruşturmakla ilgili birimlere aktarılmakta ve istihbarat birimi sonuçlarla ilgilenmemektedir. Bu nedenle, istihbarat neticesi elde edilen adi suçlarla ilgili bilgilere bağlı olarak yapılan operasyonlar istihbarat dairesince kayıt altına alınmamaktadır. Dolayısıyla, burada sadece istihbaratın asıl varlık sebebinin oluşturduğuna inanılan öğrenci olayları, terör ve organize suçlarla ilgili gelişmelere yer verilecektir.

Öğrenci olayları ile ilgili gelişmeler

Öğrenci olaylarında çeşitli provakasyonlar görülmüş olmakla birlikte, güvenlik güçlerinin önceden aldığı tedbirlerle bu tür girişimler genelde sonuçsuz bırakılmıştır. Daha önceki yıllarda olduğu gibi 2005 yılında da yaygın şiddet içeren öğrenci olaylarına rastlanmamıştır. Genellikle kavga ve karşılıklı darp şeklinde meydana gelen öğrenci olayları kapsamında 63 olay meydana gelmiş, bu olaylarla ilgili 272 kişi gözaltına alınmış ve bunlardan 33’ü tutuklanmıştır. Bu olaylar sonucu toplam 74 kişi yaralanmıştır.

Organize Suçlar ile İlgili Gelişmeler

Organize suçlar 2005 yılı içerisinde de önemini korumuştur. Bu dönemde gerçekleştirilen 252 operasyonda 1403 kişi yakalanmış, yakalananlardan 766’sı tutuklanmıştır. Bu operasyonlar sonucunda 7 adet uzun namlulu silah, 780 adet tabanca, 237 kg. eroin, 551 kg. esrar, 3 kg. kokain, 1 milyon 799 bin 529 adet sentetik uyuşturucu hap, 8 trilyon TL’lik gümrük ve akaryakıt kaçakçılığı tespit edilmiştir

Terör Örgütleri İle İlgili Gelişmeler

2005 yılı faaliyetleri incelendiğinde, terör örgütlerinin geçmiş eylem potansiyellerine göre silahlı eylemlerinde önemli düşüşler görülmektedir. Bununla beraber, dini motifli terör örgütleri dışındaki örgütlerin silahlı eylem potansiyellerini koruduğu düşünülmektedir. Bunda, El Kaide terör örgütünün dünyanın çeşitli ülkelerinde ger-

PKK/KONGRA-GEL ÖRGÜTÜ

PKK/KONGRA-GEL, yurt içinde yaklaşık 1600, sınır ötesinde de yaklaşık 3550 örgüt elemanı ile Türkiye için hâlâ en önemli terör örgütüdür. 2005 yılı içinde örgüte yönelik 27 ilde gerçekleştirilen 192 planlı istihbarat operasyonu neticesinde 19 örgüt üyesi olduğu düşünülen kişi ölü, 572 örgüt üyesi olduğu düşünülen kişi sağ yakalanmış ve adli makamlara sevk edilen şahıslardan 326’sı tutuklanmıştır.

Yakalanan örgüt üyesi olduğu düşünülen kişiler ile birlikte 121 kg A/4-C/4 plastik patlayıcı madde, 160 adet fünye, 30 uzun namlulu silah, 93 tabanca, 2151 adet fişek, 69 adet el bombası, 6 mayın, 40 sahte kimlik ele geçirilmiştir.

Yine bu operasyonlar sonucunda metropol kentlerden örgütün kırsal yapısına 26 yeni katılım önlenmiştir. Aynı dönemde, 115 örgüt üyesi olduğu düşünülen kişi örgütten kaçarak güvenlik güçlerine teslim olmuştur.

Operasyonel çalışmalarla, terör örgütünün 2005 yılında metropol kentlerde ve turistik bölgelerde şiddetli yaygınlaştırma denemeleri önemli oranda etkisiz kalmıştır. Bu amaçla 5 ilde (Ankara, İstanbul, İzmir, Mersin, Muğla) gerçekleştirilen operasyonlarda 157 kişi yakalanmış; bunlardan 102’si tutuklanmıştır. Yakalanan örgüt mensupları ile 63 kg. plastik patlayıcı madde, 55 adet fünye, 2 adet uzun namlulu silah, 11 adet tabanca, 5 adet el bombası, 250 adet fişek, 22 adet sahte kimlik ele geçmiştir.

Örgüt, batı kamuoyunda terör örgütü olduğu yönündeki kanıyı güçlendirmek için, turistik bölgelerdeki eylemlerini TAK (Teyrebazen Azadiye Kürdistan – Kürdistan Özgürlük Şahinleri) adı altında paravan bir isimle gerçekleştirmektedir. Bununla beraber, şu da belirtilmelidir ki; PKK’nın örgütsel kaynakları, TAK ile herhangi bir ilişkilerinin bulunmadığı iddiasındadır.

DHKP /C (DEVİRİMCİ HALK KURTULUŞ PARTİSİ/CEPHESİ) ÖRGÜTÜ

2005 yılındaki gerçekleştirilen operasyonlar sonucu örgütün metropol illerde silahlı alanda faaliyet gösteren birçok militanı yakalanmış, kırsaldaki faaliyetleri sona erdirilmiş ve son olarak 1 Nisan 2005 tarihinde 5 ülkede aynı zamanda gerçekleştirilen operasyon neticesinde de birçok faaliyeti deşifre edilmiştir. Bunun üzerine örgüt, eylemlerini gecekondu yıkımları gibi demokratik alan eylemlerine kaydırma eğilimine girmiştir

2005 yılında birçok ilde gerçekleştirilen operasyonlar çerçevesinde çok sayıda örgütsel doküman, bomba, bomba yapımında kullanılan araç-gereç ve silah ele geçirilmiştir. Adana'da gerçekleştirilen bir operasyon ile örgüt üyesi olduğu düşünülen 1 kişi yakalanmış ve tutuklanmış; 05-24.07.2005 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilen operasyon ile örgüt üyesi olduğu düşünülen 21 kişi yakalanmış, bu kişilerden 7'si tutuklanmış; 27.04.2005 tarihinde Diyarbakır'da gerçekleştirilen operasyon ile örgüt üyesi olduğu düşünülen 11 kişi yakalanmış bu kişilerden tutuklanan olmamış; 17.11.2005-02.12.2005 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilen operasyon ile örgüt üyesi olduğu düşünülen 2 kişi yakalanmış yine bu kişilerden tutuklanan olmamış; Edirne'de 29.04.2005 tarihinde gerçekleştirilen operasyonda örgüt üyesi olduğu düşünülen 2 kişi yakalanmış bu kişilerden 1 tanesi tutuklanmış; 17.01.2005 tarihinde Ankara-Kızılay meydanında düzenlenen gösteride DHKP/C örgütü adına gösteri yaptığı düşünülen 198 kişi yakalanmış bu kişilerden 6'sı tutuklanmış; 07.01.2005 yılında gerçekleştirilen İstanbul'daki operasyonda örgüt üyesi olduğu düşünülen 3 kişi yakalanmış bu kişilerden 1'i tutuklanmış; 04.12.2005 tarihinde Erzincan'da gerçekleştirilen operasyonda örgüt üyesi olduğu düşünülen 1 kişi yakalanmış fakat tutuklanmamıştır.

01.07.2005 tarihinde örgüt tarafından Adalet Bakanlığına yönelik olarak intihar saldırısı eylemi gerçekleştirilmek istenmiş fakat bu olay istihbarat birimlerince önceden haber alınmamıştır.

çekteşirdiği eylemler sonrası terörle mücadele noktasında oluşan uluslar üstü ortak iradenin etkisi olduğu düşünülmektedir. Örgütler, bu dönemde, silahlı faaliyette bulunamamanın ortaya çıkardığı boşluğu eylemlerini legal zemine kaydırarak doldurmaya çalışmıştır.

Bununla beraber, 2005 yılı içerisinde, terör örgütlerince, 544 silahlı bombalama, 2 ölüm orucu eylemi, 6442 illegal (bildirimsiz ve valilikçe belirlenen yerlerin dışında) gösteri, pankart asma, bildiri dağıtma ve protesto eylemi gerçekleştirilmiştir. Bu eylemlerde, 99 güvenlik görevlisi, 30 vatandaş hayatını kaybetmiştir. Örgüt mensuplarından 48'i ölü, 5784'ü ise sağ yakalanmıştır. Terör örgütlerine ilişkin yürütülen operasyonlarla ilgili olarak kutulardaki bilgiler verilebilir.

MLKP (MARKSİST LENİNİST KOMÜNİST PARTİSİ) ÖRGÜTÜ

2005 yılı içerisinde 28 bombalama eylemi gerçekleştiren örgüte ilişkin, 01.01.2005 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen operasyonda örgüt üyesi olduğu düşünülen 3 kişi yakalanmış, bunlardan 1'i tutuklanmış, 12.05.2005 ve 26.05.2005 tarihlerinde Sivas'ta gerçekleştirilen operasyonda örgüt üyesi olduğu düşünülen 10 kişi yakalanmış; 07.04.2005 tarihinde İzmir'de gerçekleştirilen operasyonda örgüt üyesi olduğu düşünülen 1 kişi yakalanmış; 28.04.2005 tarihinde Adana'da gerçekleştirilen operasyonda örgüt üyesi olduğu düşünülen 5 kişi yakalanmış, bunlardan 2'si tutuklanmış; 17.08.2005 tarihinde Mersin'de gerçekleştirilen operasyonda örgüt üyesi olduğu düşünülen 3 kişi yakalanmış; 29.04.2005 tarihinde Malatya'da gerçekleştirilen operasyonda örgüt üyesi olduğu düşünülen 4 kişi yakalanmış ve son olarak 22.09.2005 ve 16.11.2005 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilen operasyonlarda örgüt üyesi olduğu düşünülen 2 kişi yakalanmış ve tutuklanmıştır.

MKP (MAOİST KOMÜNİST PARTİSİ) ÖRGÜTÜ

Gerçekleştirilen operasyonlar sayesinde 2005 yılı örgüt için yıkım yılı olmuştur. Bu operasyonlarda 30 örgüt üyesi öldürülmüştür. Bu çerçevede, 03-10.10.2005 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilen operasyonda örgüt üyesi olduğu düşünülen 4 kişi yakalanmış ve yakalananların tamamı tutuklanmış; 15.09.2005, 08-09.10.2005 tarihlerinde Tunceli'de gerçekleştirilen operasyonda örgüt üyesi olduğu düşünülen 4 kişi yakalanmış bu kişilerden 2'si tutuklanmış; 14.01.2005 ve 17.06.2005 tarihlerinde Tunceli'de yapılan iki ayrı operasyonda örgüt üyesi olduğu düşünülen 22 kişi ele geçirilmiş, bu operasyonlar sonrası yapılan aramalarda örgüt üyesi olduğu düşünülen 12 kişi daha yakalanmış, bunlardan 5'i tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılırken diğerleri serbest bırakılmış ve son olarak 29-30.09.2005 tarihlerinde Niğde'de gerçekleştirilen iki ayrı operasyonda örgüt üyesi olduğu düşünülen 2 kişi yakalanmış ve 2'si de tutuklanmıştır.

TKP/ML (TÜRKİYE KOMÜNİST PARTİSİ/MARKSİST-LENİNİST) KONFERANS ÖRGÜTÜ

21.09.2005 tarihinde Mersin'de gerçekleştirilen operasyonda örgüt üyesi olduğu düşünülen 1 kişi yakalanmış ve daha sonra tutuklanmış; 31.05.2005 tarihinde Bursa'da gerçekleştirilen operasyonla örgüt üyesi olduğu düşünülen 14 kişi gözaltına alınmış, bunlardan 8'i tutuklanmış; 07.11.2005'te Ankara'da gerçekleştirilen operasyonda örgüt üyesi olduğu düşünülen 7 kişi yakalanmış, bunlardan 2'si tutuklanmış, 3'ü tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmış ve son olarak 15.09.2005 tarihinde Tokat'ta düzenlenen operasyonda örgüt üyesi olduğu düşünülen 3 kişi gözaltına alınmış; yakalananların 3'ü de tutuklanmıştır.

HİZBULLAH-İLİM GRUBU ÖRGÜTÜ

Geçmişte gerçekleştirilen başarılı istihbari-operasyonel çalışmalar neticesinde önemli darbeler alan ve halen 500'e yakın elamanı cezaevinde olan örgüt, günümüzde etkinliğini yitirmiş, legal oluşumlar aracılığı ile varlığını devam ettirme eğilimi içine girmiştir. Bununla beraber, 2005 yılı içerisinde 22 ilde yapılan operasyonlar sonucunda örgüt üyesi olduğu düşünülen 142 şahıs beraberlerinde silah-mühimmat ve örgütsel dökümanlar ile birlikte yakalanmış, bu şahıslardan 77'si tutuklanmıştır.

İBDA-C (İSLAMİ BÜYÜK DOĞU AKINCILAR CEPHESİ) ÖRGÜTÜ

Günümüze kadar pro-aktif mahiyetteki şiddet eylemleri ile dikkatleri çeken örgüt, son zamanlarda çeşitli yayın araçları üzerinden faaliyetlerini yürütmektedir. 2005 yılı içerisinde İstanbul ve Muğla'da gerçekleştirilen operasyonlar kapsamında örgüt üyesi olduğu düşünülen 4 şahıs yakalanmış, bunlardan sadece birisi tutuklanmıştır.

HİLAFET DEVLETİ (İCCB-AFİD) ÖRGÜTÜ

Cemalettin Kaplan tarafından Almanya'da kurulan, 1998 yılı içerisinde ülkemize yönelik ilan ettiği cihat ve Anıtkabir'e uçaklı saldırı ve Fatih caminin işgal edilmesi eylemleri istihbarat çalışmaları ile engellenen ve lideri Metin Kaplan'ın 2004 yılında ülkemize iadesi sağlanan örgüt ile ilgili 2005 yılında 5 ilde yapılan operasyonlarda örgüt üyesi olduğu düşünülen 17 kişi, beraberinde silah-mühimmat ev örgütsel dökümanlar ile birlikte yakalanmış, bunlardan 3'ü tutuklanmıştır.

EL KAİDE ÖRGÜTÜ

Örgüt, Türkiye'de ismini, 59 şahsın ölümü ve 700 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan 15-20 Kasım 2003 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştiği eş zamanlı 4 intihar eylemi ile duyurmuştur. Bu eylemlerle ilgili açılan dava kapsamında, halen 40 şahıs tutuklu, 31 kişi tutuksuz olmak üzere toplam 71 kişinin yargılanmasına devam edilmektedir.

Türkiye'de eylem arayışları devam eden örgütün mensuplarından Louai Sakka ve kuryesi Hamed Obysi, Türkiye'ye gelen İsrail turist gemilerine yönelik bombalı eylem hazırlığı içerisinde iken 06.08.2005 tarihinde Antalya'da yakalanmıştır. Bu operasyonda, 6 kg. C 4 plastik patlayıcı ve bomba yapımında kullanılan 864 kg. Hidrojen Peroksit, 105 kg. Aseton ile saldırıda kullanılacak 1 adet yat ve 1 adet zodyak bot ele geçirilmiştir.

Ayrıca, 28.04.2005 günü Batıkesir'de gerçekleştirilen bir operasyonda Türkiye'ye eğitim alması için çok sayıda kişiyi kamplara gönderdiği bilinen bir kişi yakalanmış ve tutuklanmıştır. İlav olarak, 6 ayrı ilde gerçekleştirilen operasyonlar kapsamında örgüt üyesi olduğu düşünülen 15 kişi gözaltına alınmış, bu şahıslardan 3'ü tutuklanmıştır.

02.08.2005 tarihindeki Hürriyet gazetesine yönelik saldırı ile ilgili olarak yürütülen operasyonda 8 kişi gözaltına alınmış, bunlardan 6'sı tutuklanmıştır.

HİZB-UT TAHRİR ÖRGÜTÜ

2005 yılına kadar değişik tarihlerde, örgütün sorumluluğunu üstlenen 3 kişi dahil, örgüt üyesi olduğu düşünülen 800 civarında kişi dağıttıkları bildirilerle yakalanarak adli makamlara sevk edilmiş iken, 2005 yılında 15 farklı ilde düzenlenen operasyonlarda örgüt üyesi olduğu düşünülen 317 kişi yakalanmış, bunlardan 128'i tutuklanmıştır.

Faaliyetlerin Değerlendirilmesi ve Sonuç

1937'de temeli atılan, 1983 yılından itibaren ise ülke genelinde hizmet vermeye başlayan polis istihbaratı/Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi Başkanlığı örgütlü suçlarla mücadelede önemli başarılar imza atmış gözükmektedir. Bu noktada, en önemli ihtiyaç olan istihbarat yapma yetkisi kollağa verilmiş ve bu yetkinin içeriği ile kullanım şartları, geç de olsa, 2005 yılında kanunda belirlenmiştir. Bu noktadan sonra önemli olan, uygulamanın kanuni düzenlemeye uygun hale getirilmesi ve kişilerin keyfi olarak izlenmediği, telefonlarının dinlenmediği ve haklarında bilgi toplanmadığı noktasında toplumda oluşması gereken "kişi güvenliği" ortamının oluşturulmasıdır.

2005 yılında da, istihbarat suçla mücadeledeki önemini korumaktadır. Bu dönemde de örgütler eylem potansiyellerini korumakla birlikte, istihbarat operasyonları sayesinde örgütlerin silahlı eylemlerinde önemli düşüşler görülmüştür. 2005 yılı içerisinde polis istihbaratı kaynaklı gerçekleştirilen ve bazılarına yukarıda işaret edilen 983 operasyonda, 4113 kişi gözaltına alınmış, bunlardan 1480'i tutuklanmış 48 kişi de ölü ele geçirilmiştir. Ayrıca, önemli miktarda uyuşturucuya, kaçak benzine ve 62 adet uzun namlulu silah, 883 tabancaya ulaşılmıştır.

Polis istihbaratının suçu önleme ve suçla mücadelede görünen bu başarısında, hiç şüphesiz geçmişte deneme yanılma yoluyla kazanılan tecrübenin etkisi büyüktür. Gerçekten de, Türkiye uzun yıllar terörün acısını çeken, terörle mücadelede ekonomik ve fiziksel kayıplar veren, bunun yanında, terörle mücadele ederken suçsuz insanların hak ve özgürlüklerini de çiğneyerek,

ikinci bir mağdurlar grubu oluşturan bir ülkedir. Küresel/uluslararası terörün etkisinin büyük küçük tüm ülkelerde görüldüğü, medeniyetler çatışması ile medeniyetler ittifakı tartışmalarının yoğun bir biçimde yaşandığı günümüzde, Türkiye'nin terörle mücadele deneyiminden ulaşılan pozitif ve negatif sonuçların diğer ülkeler için de örnek olabileceği düşünülebilir.

İstihbarat birimleri açısından tek önemli ölçüt, şüphesiz, aydınlatılan eylemler ve çökertilen örgütler değildir. Bu istihbarat faaliyetlerinin nasıl yerine getirildiği, kişilerin hak ve özgürlüklerine ne derece bağlı kalındığı, çağımızda devletten “kişinin güvenliğini” korumaya kayan güvenlik anlayışının ne denli gözetildiği de en az onlar kadar önemlidir.

İstatistiklerde görüldüğü üzere, yapılan operasyonlarda ölü ele geçirilen örgüt elamanı sayısının azlığı (yaklaşık yüzde 1), kişilerin yaşama hakkına müdahale konusunda (yargısız infaz yapmama noktasında) polisin titiz davrandığını göstermektedir. Bunda şüphesiz, operasyonların planlı yapılması, yakalanacak kişilere ve üçüncü kişilere minimum zarar verme noktasında gerekli tedbirlerin önceden alınmasının etkisi büyüktür.

Bununla beraber, yakalananların çoğunun (yaklaşık 2/3 oranı) hakkında adli bir işlem yapılmadan serbest bırakılması, birçok kimsenin haksız yere gözaltına alınarak keyfi olarak özgürlüklerinin kısıtlandığını göstermektedir. Bunun sebebi olarak, kolluk görevlilerinin istihbarat sonucu elde edilen bilgiler sonrasında eylemin başlama-

sını beklemeden operasyon düzenlemek zorunda olmaları gösterilmektedir. Diğer bir ifade ile, kişiler hazırlık aşamasında yakalanmaktadır. Bu aşamada kişiler, işlemeyi düşündükleri suçu henüz icra etmediklerinden, yargılama aşamasında, planlanan suçun işleneceğini ve bu amaçla harekete geçildiğini kanıtlama problemi yaşanmaktadır.

Serbest bırakma oranlarının yüksek olmasındaki diğer bir faktör, kolluk ile yargı arasındaki güven ortamının yeterince oturmamış olmasıdır. Yargı, genelde, yakalanan kişiler hakkında toplanan bilgilerin güvenli bir şekilde toplandığına inanmamaktadır. Esasen, hâkimin, ek maddi delillerin yokluğunda, oturduğu yerden, kendisine sunulan istihbarat bilgilerinin doğruluğunu kontrol etme imkanı da yoktur. İstihbarat çevreleri 2005 yılında, açıklık, belirlilik ve denetlenebilirlik ilkelerine uygun olarak PVSK'da yapılan ve istihbarat yapma işlemini bir sürece bağlayan değişikliklerin bu noktada oluşan güvensizliği ortadan kaldıracığına inanmaktadır.

Türkiye'deki terör saldırıları sonrası sık sık dile getirilen, Türkiye'deki istihbarat kurumları arasında çok başlılık olduğu ve koordinasyon eksikliği yaşandığı söylemi, 2005 yılında da geçerliliğini korumaktadır. Bilgi, güç anlamına geldiğinden, Milli İstihbarat Teşkilatı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı, istihbarat faaliyetleri sonrası öğrendikleri bilgileri birbirleri ile paylaşarak, gücü paylaşmak istememektedir. Her kurumun elinde “puzzle”ın bir parçası bulunmakta ve bu parçalar bir araya gelmeden “bütün resmi” görüntülemek mümkün olmamaktadır. Bu da aynı işi yapan iki farklı kurumun neden tek bir elde toplanmadığı sorusunu gündeme getirmektedir.⁸

Bütüncül bir değerlendirmeye gidildiğinde, 2005 yılında Emniyet Genel Müdürlüğü Polis İstihbarat Dairesi Başkanlığının faaliyetlerinin bilançosu; “kişi” güvenliğini sağlama, korumasız kişilerin yaşamını tehlikeye sokmama, demokratik yasal denetime açık olma, sağlıklı bir “gizlilik” derecesini koruyarak toplumu bil-

8 Güvenlik hizmetlerinin bir bütün olarak tek bir elden yürütülmesi halinde ülkenin 3 milyar dolar tasarruf sağlayacağı hesap edilmektedir. Bkz. İstihbarat Dairesi eski Başkanı Sabri Uzun, “İç Güvenlik Hizmetlerinin İdeal Yapılanması,” Uluslararası İç Güvenlik Konferansı'nda sunulan Tebliğ (Ankara, 22-24 Ocak 2004). Örneğin, 2003 yılında Jandarma Genel Komutanlığı Suriye'de bir operasyon gerçekleştirerek eylemlerle ilgili olduğu düşünülen 22 kişiyi yakalamış ve Türkiye'ye getirmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbaratı ise, Jandarma tarafından gözaltına alınan Hilmi Tuğluoğlu'nu takip ettiklerini ancak “bombala” talimatlarını veren Azad Ekinci ve Gürcan Baç ile Suriye'de buluşmasını belediklerini belirterek, “Jandarma'nın aceleci davrandığını ve bir çuval inciri berbat ettiğini” iddia etmiştir. Bkz. “Polis'ten Jandarma'ya sitem,” *Hürriyet*, 3 Aralık 2003.

gilendirme, diğer güvenlik kuruluşlarıyla işbirliği ve iş b6l6m6 yapma ve “iyi” 6lke 6rneklerinden yararlanma konularında zannedildiğinden iyi konumdadır.

MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATI

Ferhat Ünlü*

Tarihsel Geçmiş: Osmanlıda Gizli Örgütler

Türklerde modern istihbarat faaliyetleri, büyük ölçüde “Batılılaşma” olgusunun etkisiyle biçimlenmiştir. Osmanlı'nın gerileme ve yıkılış devrinde imparatorluğun içinde bulunduğu olumsuz koşulların en önemli nedenlerinden birinin istihbarat eksikliği olduğu düşünülmüş ve ilk modern istihbarat teşkilatı, Fransız Gizli Polis Teşkilatı örnek alınarak¹ oluşturulmuştur. İstihbarata büyük önem verdiği bilinen Osmanlı padişahı Sultan II. Abdülhamid'in (1876-1909) özel doktoru Rum asıllı Mavroyani Paşa'ya atfedilen bir kitapçıga göre yabancı ajanların faaliyetlerinin yoğunlaştığı XIX. yüzyıl ortalarında, ilk kez Sultan Abdülmecid döneminde, Balkanlar'daki muhtemel ayaklanmaları gözlemek amacıyla modern tarzda gizli bir teşkilat kurulmuş ve başına da Rum asıllı Cinivis Efendi getirilmiştir. Söz konusu teşkilatın beklenen faydayı sağlayamaması üzerine Sultan Abdülaziz (1861-1876) döneminde yeni bir örgüt teşekkül ettirilmiştir. 1863 yılında kurulan bu teşkilatın başına getirilen Baron C. adlı kişinin ülke aleyhine faaliyetlerde bulunduğu gerekçesiyle görevden uzaklaş-

tırıldığı belirtilmektedir.² Osmanlıda ilk istihbarat teşkilatının başına Türk uyruklu olmayan birinin getirilmesi dikkat çekicidir.

Osmanlıda gizli örgütlerin en önemlisi II. Abdülhamid'in kurduğu “Yıldız” adlı istihbarat teşkilatıdır. Yıldız İstihbarat Teşkilatı 1880 yılında kurulmuş ve II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908 tarihine kadar varlığını sürdürmüştür. MİT'in resmi tarihçesine göre teşkilat, söz konusu dönem içerisinde özel çıkarlara hizmet eden bir aygıt olarak faaliyet göstermiştir.³ Bu örgüt, daha sonra İttihat ve Terakki'nin örgütü Teşkilat-ı Mahsusa'nın oluşumunda da rol oynayacak ve dolayısıyla modern Türk istihbarat geleneğinde önemli bir yere sahip olacaktır. II. Abdülhamid'in örgütünün, gerek imkânların sınırlı oluşu, gerekse de ülke içi karışıklıktan ötürü “içe dönük” bir istihbarat tarzını benimsediği görülmektedir. Bu çalışma konseptini, Cumhuriyet döneminde Milli Emniyet Hizmeti (MEH) ve daha sonra Milli İstihbarat Teşkilatının (MİT) da uyguladığı kanaati yaygındır ve söz konusu durum kimi zaman eleştiri konusu olmuştur.

Teşkilat-ı Mahsusa

Türk milli istihbaratının temellerinin Teşkilat-ı Mahsusa örgütü ile atıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Zira yıkılışına dek, “ümmeçilik” olgusunu birleştirici unsur olarak kullanıp varlığını sürdüren Osmanlı İmparatorluğundaki gizli örgütlerin aksine Teşkilat-ı Mahsusa, “ulus devlet”in milli istihbarat örgütü gibi durmaktadır ve Osmanlıdan ziyade Cumhuriyet'in örgütü niteliğinde olduğu düşünülebilir. Her ne kadar örgüt, İslam dünyasını, “Osmanlılık” fikri etrafın-

* Güvenlik-istihbarat-terör konuları yazarı, gazeteci.

1 Her ne kadar Osmanlı'nın ilk modern istihbarat teşkilatında Fransız tesirinin bulunduğu belirtilse de servisin İngilizler tarafından kurduğu yönünde iddialar da mevcuttur. Buna göre Osmanlı gizli örgütünün kurulmasında İngiliz Elçisi Startford Canning'in telkinlerinin etkisi olmuştur. Teşkilatın başına getirilen Cinivis'in de çift taraflı (double) çalıştığı yönünde yorumlara rastlanmaktadır. Söz konusu döneme ilişkin tüm bilgilerin referansı Mavroyani Paşa tarafından yazıldığı iddia edilen kitapçıktır. Mavroyani'nin de Osmanlı sarayında çift taraflı ajan olarak görev yapan doktorlardan biri olduğu ileri sürülmektedir. Sonraki dönemlerde de, Osmanlı istihbaratında Alman etkisinin ağır bastığı bilinmektedir.

2 Erdal İter, *Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi: Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti (M.E.H/MAH) (1927/1965)* (Ankara, 2002). Bkz. <http://www.mit.gov.tr/tarihce/giris_1.html>.

3 a.g.e., bkz. <http://www.mit.gov.tr/tarihce/birinci_bolum_B.html>.

da bütünleştirme amacını gütmüş olsa da Harbiye Nazırı Enver Paşa tarafından Osmanlıda milliyetçilik akımının etkisiyle başlayan ayaklanmaların ve Balkan Savaşları'nın doğurduğu aleyhte sonuçlara binaen kurulmuştur. Yürüttüğü faaliyetlerin genellikle espionaj çalışmaları olması nedeniyle "ulusal" istihbarat fikrinin oluşumunda önemli rol oynamıştır.

İttihat ve Terakki'nin iktidar olmasıyla resmileşen ve uluslararası bir nitelik kazanan Teşkilat-ı Mahsusa, Hint kıtasından Afrika'ya, Ortadoğu'dan Balkanlara, Arap Yarımadası'ndan Orta Asya'ya uzanan coğrafyada çalışmalar yürütmüştür. Mustafa Kemal Atatürk'ün de Teşkilat-ı Mahsusa bünyesinde çeşitli faaliyetlerde bulunduğu bilinmektedir.

Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATA-SE) arşiv belgelerine dayanarak yapılan bir çalışmada, Teşkilat-ı Mahsusa'nın, resmi olarak 17 Kasım 1913 tarihinde kurulduğu anlaşılmaktadır.⁴ Teşkilatın ilk başkanı Kurmay Binbaşı Süleyman Askerî Bey, ikinci başkanı Ali Bey Başhampa ve son başkanı da Hüsamettin Ertürk'tür.

Teşkilat-ı Mahsusa, modern tarzda kurulmuş bir örgüttür ve espionajın yanı sıra operasyonel bir çalışma tarzını benimsemiştir. Örgüt, Kafkasya ve Ortadoğu'da gerilla faaliyetleri yürüten küçük askerî birlikler şeklinde yapılanmıştır. Sonradan, teşkilatın Arabistan bölge sorumluluğuna getirilen Kuşçubaşı Eşref yaklaşık 30 bin üyesi bulunan örgütün nam salmış yöneticilerinden biridir. Eşref Bey'in, "Arabistanlı Lawrence" olarak bilinen meşhur İngiliz casus ile çölde taktik savaşları yürüttüğü bilinmektedir.

Teşkilat-ı Mahsusa, Enver Paşa ve arkadaşlarının bir Alman denizaltısı ile yurtdışına gitmelerinin ardından Hüsamettin Ertürk tarafından tasfiye edilmiştir.

Milli Emniyet Hizmeti (MEH/MAH)

MİT'in atası olan "Milli Emniyet Hizmeti Riyaseti" (MEH/MAH), Cumhuriyet'in kuruluşunun hemen akabinde bizzat Atatürk'ün isteğiyle,

modern bir istihbarat teşkilatına duyulan gereksinimle kurulmuştur. 16 Aralık 1926 tarihinde Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in başkanlığında Bakanlar Kurulu kararı ile kurulan teşkilat, sonraları hem okunuşu kolay olsun, hem de ismi deşifre olmasın diye "MAH" olarak da anılmaya başlanmıştır. MAH rumuzu, daha sonra konuyu bilmeyenler tarafından "Milli Amele Hizmet," "Milli Âmâle Hizmet" ve "Millî Âsâyiş Hizmeti" gibi yanlış açılımlarla ifade edilmiştir.⁵

MAH, bu yönüyle Cumhuriyet tarihinin en yanlış anlaşılacak kısıltılarından biridir. Öyle ki rumuz, konunun uzmanı olarak bilinen ve MİT'in gayriresmi tarihini yazan araştırmacılar tarafından da "Milli Amele Hizmet" olarak anılmıştır.⁶ Hatta eski bir MİT mensubu olan Mehmet Ey-mür bile "Analiz" adlı çalışmasında MAH'tan "Milli Amele Hizmet" diye bahsetmektedir.⁷

Yeni doğmuş bir Cumhuriyet'in ilk gizli servisi olan MEH, İkinci Dünya Savaşı'nı da kapsayan bir dönemde espionaj ve kontr-espionaj faaliyetleri yürütürken pek çok zorluk çekmiştir. Bu dönemde teşkilatın çalışmaları daha çok yabancı devletlerin genç Cumhuriyet'e yönelik casusluk girişimleri, hanedan mensupları ve taraftarlarının faaliyetleri ile resmi ideoloji tarafından "yıkıcı" ve "bölücü" addedilen (Ermenicilik, Rumculuk, Kürtçülük, Komünizm, rejim aleyhtarlığı vb.) çalışmaları önleme amacı üzerinde yoğunlaşmıştır. Teşkilatın temel gayeleri arasında, "çağdaşlaşma" ilkesiyle yerleştirilmeye çalışılan inkılâpların benimsetilmesi ile şeriat yanlısı yaklaşımları bertaraf etme de bulunmaktadır.⁸

Cumhuriyet dönemi istihbarat çalışmalarında ordunun ağırlığı hemen göze çarpmaktadır. 1965'te MİT'in kuruluşuna dek MEH Reisliği görevini yürüten on bir kişiden yedisinin ordu kökenli olması dikkat çekicidir. MEH Reislerinden

4 a.g.e., bkz. <http://www.mit.gov.tr/tarihce/birinci_bolum_B.html>.

5 a.g.e., bkz. <http://www.mit.gov.tr/tarihce/ikinci_bolum_D4.html#D4>.

6 Tuncay Özkan, *Bir Gizli Servisin Tarihi: MİT* (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1996), s. 99.

7 "Analiz 06: MAH'tan MİT'e," *Anadolu Türk İnterneti (ATİN)*, 1 Ağustos 1991. Bkz. <<http://www.atin.org/detail.asp?cmd=articledetail&articleid=115>>.

8 İtler, *Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi: Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti (M.E.H/MAH) (1927/1965)*. Bkz. <http://www.mit.gov.tr/tarihce/ikinci_bolum_E2.html#E2a>.

Şükrü Ali Ögel (1886-1973), Mehmet Naci Perkel (1889-1969), Behçet Türkmen (1899-1972), Emin Çobanoğlu (1901-1983), Ziya Selışık (1900-1966), Naci Aşkun (1906-1982), Mehmet Fuat Doğu (1914-2004) Türk Silahlı Kuvvetlerinin çeşitli kademelerinde görev yaptıktan sonra gizli servisin yöneticiliğine getirilmişlerdir. MEH Reislelerinden Hüseyin Avni Göktürk (1901-1983), Ahmet Salih Korur (1905-1982) ve Ahmet Celâlettin Karasapan (1899-1974) ise çeşitli memuriyet görevlerinden sonra istihbarat teşkilatının başına getirilmiş sivil bürokratlardır.

MEH, kuruluşundan on yedi yıl sonra, İkinci Dünya Savaşı sürerken gizliliğini ortadan kaldırmıştır. Riyaset, 29 Haziran 1943 tarihinde yürürlüğe giren bir kanunla Başbakanlığa bağlanmıştır. 1954 yılında çıkarılan bir kanunla teşkilatın adı “Milli Emniyet Hizmeti” iken “Milli Emniyet Hizmetleri” olarak değiştirilmiştir.⁹

MEH’in faaliyetleri Dr. Erdal İlter’in *MİT Tarihiçesi* adlı kitabında kısaca şöyle sıralanmıştır:¹⁰

- Ermeniler, Kürtçüler, Karadeniz Bölgesi’nde Kızıl Lazistan’ı kurma heveslisi olanlar, Akdeniz’de saldırı emelleri sezilen Mussolini İtalyası ve Rum Patrikhanesi’nin davranışlarıyla mücadele,
- Yabancıların elindeki ticari işletmelerin devletleştirilmesi ve millileştirilmesine katkı,
- Sınırların tayininde ve Hatay’ın Türkiye’ye katılmasında üstlenilen rol,
- İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında yabancı servislere karşı mücadele.

Milli İstihbarat Teşkilatının (MİT) Kuruluş ve Gelişimi

Türkiye Cumhuriyeti’nin halihazırdaki istihbarat servisi MİT, 22 Temmuz 1965 tarihinde 644 sayılı Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu’nun yü-

rürlüğe girmesiyle kurulmuştur. Bu kanunla birlikte MEH ya da MAH rumuzuyla bilinen örgüt MİT’e dönüşmüştür. Söz konusu kanun kapsamında MİT Müsteşarı başkanlığında kurulan Milli İstihbarat Koordinasyon Kurulu (MİKK), MİT’in, Milli Güvenlik Kurulu (MGK) ve dolayısıyla Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ile birebir bağlantılı çalışmasını sağlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı’nın yarattığı ekonomik, sosyal, siyasi ve askerî değişimler ile Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasındaki Soğuk Savaş olgusu MİT’in kuruluş ve gelişimine önemli etkilerde bulunmuştur. 1965 senesinden, 1990 yılında Sovyetler Birliği’nin yıkıldığı güne kadar MİT’in pek çok faaliyetinde ABD’nin gizli Sovyet politikaları ve komünizmle savaş konseptinin izleri vardır.

MİT, imkânları ve çalışma tarzıyla Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti’ne göre daha modern ve güçlü bir örgüt olmuştur. MİT’in kuruluşundan sonra MAH, aynı adla, haber toplama ünitesi olarak teşkilat bünyesinde bir birim haline getirilmiştir. 1 Ocak 1984’te yürürlüğe giren 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu ile MİT’in ana görevleri genel hatları ile belirlenmiş ve teşkilat bu kez doğrudan Başbakana bağlanmıştır. Yine 1984 yılında MAH adlı alt birim de kaldırılmış ve bu birimin görevleri İç ve Dış İstihbarat Başkanlıklarına devredilmiştir.¹¹

Emekli Korgeneral Mehmet Fuat Doğu, 2 Mart 1966’da müsteşarlık görevine gelmiştir. Doğu’nun teşkilat üzerindeki etkisi büyüktür. Zira onun müsteşarlığı döneminde MİT’e girmiş pek çok genç istihbaratçı 1980, 1990 ve 2000’li yıllarda MİT’te yönetici konumunda görev yapmıştır. Halihazırdaki MİT Müsteşarı Emre Taner, ondan önceki Müsteşar Şenkal Atasagun, Özal döneminde Müsteşar Yardımcılığı görevini yürüten Hiram Abas¹² gibi MİT yetkilileri Fuat Doğu’nun müsteşarlığı döneminde teşkilata giren istihbaratçılardır. Güvenlik Daire Başkanı iken Birinci MİT Raporu’nu kaleme alan Mehmet Eymür’ün teşkilata giriş tarihi Doğu’nun müste-

9 a.g.e., bkz. <http://www.mit.gov.tr/tarihce/ikinci_bolum_D4.html#D5>.

10 a.g.e., bkz. <http://www.mit.gov.tr/tarihce/ikinci_bolum_E2_1.html>.

11 a.g.e., bkz. <http://www.mit.gov.tr/tarihce/ikinci_bolum_F.html#F>.

12 Abas 26 Eylül 1990’da öldürüldü. Suikastı Dev-Sol adlı örgüt üstlendi.

şarlığının birkaç ay öncesine rast gelse de Doğu'nun Eymür üzerinde de büyük etkisi vardır. Mehmet Eymür, "Analiz" adlı anı kitabında Doğu'nun Abas üzerindeki tesirine de değinmektedir.

Tarihsel Olarak MİT'le İlgili Tartışmalı Noktalar

Kırk bir yıllık tarihi boyunca MİT'le ilgili tartışmalı noktaların odak noktasını ordunun teşkilat üzerindeki etkisi oluşturmaktadır. MİT'in ilk müsteşarı Avni Kantan (1910-1966) Harp Okulu mezunu bir askerdir. Onun ardından göreve gelen Fuat Doğu da (1914-2004) MİT Müsteşarlığı görevini ordudan emekli olmadan önce yürütmüştür. 1971 ve 1973 yılları arasında görev yapan müsteşar Nurettin Ersin de (1918-2005) TSK'nın çeşitli kademelerinde görev yapmıştır. 1973'ten 1974'e kadar vekaleten MİT Müsteşarlığı görevini yürüten ve 1980-81 arasında tekrar göreve gelen Bülent Türker (1926 -) bir askerdir. Aynı yıl Müsteşar olan Bahattin Özülker (1914-1974), 1974-78 arasında Müsteşarlık yapan Hamza Gürgüç (1913-1988), onun ardından bir yıl süreyle görev yapan Adnan Ersöz (1917-1991)¹³, 1981'den 1986'ya kadar görev yapan Burhanettin Bigalı (1927-), 1986 ile 1989 yılları arasında Müsteşarlık görevini yürüten Hayri Ündül (1929-) ve 1988 ile 1992 yılları arasında göreve gelen Teoman Koman da birer ordu mensubudur. Bu isimlerden çoğu TSK'dan emekli olmadan önce, bir kısmı da emekliliklerinin ardından MİT Müsteşarlığına tayin edilmiştir. Neticede MİT'e, 1992 yılına kadar tek bir sivil müsteşar atanmamıştır.

MEH döneminde dahi teşkilatın başına üç sivil müsteşarın getirildiği düşünülürse bu durum, Türk güvenlik bürokrasisindeki ve özellikle MİT üzerindeki otuz yıllık "asker vesayeti"ni gözler önüne sermektedir. 1992 yılında, Tansu Çiller'in Başbakanlığı döneminde, hükümetin MİT'e hakim olma çabalarının bir sonucu olarak Dışişleri kökenli bir bürokrat olan Sönmez Köksal MİT'in başına getirilmiştir. 1998 yılında göreve gelen Şenkal Atasagun da MİT bünyesinde yetişip en tepeye çıkmış ilk sivil müsteşardır.

Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanlığı döneminde MİT'teki "sivilleşme" çabaları sonucunda Müsteşar Muavinliğine getirilen Hiram Abas, Özal'a yazdığı mektupta askerinin MİT üzerindeki etkisine vurgu yaparak şu önerilerde bulunmaktadır:

"Demokrasilerde halka karşı rejimi koruma görevini servisler yüklenmediğinden, ordu ile istihbarat servisinin çok yakın olmasına ihtiyaç yoktur. Demokrasilerde istihbaratın görevi bilhassa dış ülkelere yönelik olduğundan ve istihbarat bir ihtisas kabul edildiğinden, istihbarat teşkilatlarının üst seviyesinde görevde yetişmiş istihbaratçılar tercih edilirler. Devletimizde MİT'in hangi makama tam olarak bağlı bulunduğu vuzuha kavuşmamıştır."¹⁴

Hiram Abas'ın mektubunun ilerleyen bölümlerinde MİT'in, ordunun darbe planlarını bile Başbakanlara bildirmediği belirtilmektedir. Gerçekten de MİT, TSK'nın komuta kademesinin 1971 ve 1980 yıllarındaki darbe planlarını Başbakanlara bildirmemiştir. Bu konuda bazı yazarlarımız çok ilginç olaylardan söz etmektedirler.¹⁵

12 Mart dönemi, MİT'le ilgili işkence söylentilerinin en yoğunlaştığı dönemdir. Bu dönemde Ziverbey Köşkü'nde sorgulanan kişilerin ağır fizyolojik ve psikolojik baskılara maruz kaldığı bilinmektedir. Ziverbey'de işkence görenler arasında 27 Mayıs'ın ihtilal kadrosundan emekli subaylar Talat Turhan ve Numan Esin ile Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk ve İlhami Soysal gibi yazarlar bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, istihbaratın içe dönük yapısı, MİT'le ilgili tartışmalı noktalardan bir diğeridir. Teşkilatın, iç ve dış düşman konsepti sınıflandırmasında "iç düşmanlara" önem ve öncelik verdiği ileri sürülmüş ve bu nedenle demokrasiyi tahrip eden uygulamaların

¹³ Ersöz silahlı saldırı sonucu hayatını kaybetti.

¹⁴ "Analiz 07: Gehlen ve İstihbarat," *Anadolu Türk İnterneti (ATİH)*, 1 Ağustos 1991. Bkz. <<http://www.atin.org/detail.asp?cmd=articledetail&articleid=116>>.

¹⁵ 1971 yılında dönemin Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil Şah Rıza Pehlevi'nin davetlisi olarak İran'a gittiğinde, Şah, görüşmeleri sırasında Çağlayangil'e "Birkaç ay içinde ordu Türkiye'de darbe yapacak" der. Bkz. Cüneyt Arcayürek, *Darbeler ve Gizli Servisler* (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1989), s. 61.

ortaya çıktığı belirtilmiştir. Teşkilatın, kimi siyasilerin telefonunu dinlediği, devlet bürokrasisinin çeşitli kademelerindeki kişiler hakkında, halk arasında “fiş” tabir edilen raporların hazırlanmış ve bu tür raporların tayinlerde etkili olduğu bilinmektedir. Gazeteci - yazar Faruk Bilirici'nin *Gizli Kulaklar Ülkesi* adlı kitabına göre, Özal Ailesi 1983 yılındaki seçimlerden sonra Başbakanlık Konutu'na taşındığında, binanın içinde pek çok noktada dinleme amaçlı “böcekler” bulunmuş ve Özal, ilgili devlet kuruluşuna, yani MİT'e duyduğu güvensizlik nedeniyle dinlemeye karşı elektronik önlemleri bizzat kendisi aldırıştır.¹⁶

Emniyet istihbarat biriminin 1990'lı yıllarda PKK'yla mücadele kapsamında güçlendirilmesinden sonra telefon dinlemeler bu birim tarafından yoğun olarak yürütülmeye başlanmıştır. 1985'lerden 1996'ya kadar Emniyet ve MİT'in birbirini yoğun bir şekilde teknik takibe aldığı bilinmektedir. Söz konusu dönemde Emniyet Genel Müdürlüğü ve İçişleri Bakanlığı görevini yürüten Mehmet Ağar ile MİT'te Kontr-terör Merkezi Başkanlığı görevini yürüten Mehmet Eymür'ün birbirleriyle mücadele içinde oldukları Başbakanlık Teftiş Kurulu eski Başkanı Kutlu Savaş'ın *Susurluk Raporu*'nda belirtilmektedir.¹⁷

Yaygın olarak “Ağar - Eymür mücadelesi” olarak bilinen çekişme ve JİTEM (Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele) adlı örgütün Doğu ve Güneydoğu'da cinayetler işlemesi, MİT'in yanı sıra Emniyet ve JİTEM'in adının karıştığı Susurluk hadisesiyle ilgili tartışmaların odak noktasını oluşturmaktadır. Bu dönemde Milli İstihbarat

Teşkilatının Abdullah Öcalan'a yönelik iki gizli suikast operasyonuna giriştiği anlaşılmıştır.¹⁸

Öcalan operasyonlarından ikisinde de resmi MİT görevlileri ve kamuoyunda “Yeşil” olarak tanınan sivil eylemci Mahmut Yıldırım görev almıştır. Söz konusu dönemde güvenlik bürokrasisinin üst düzey yöneticileri öyle rahat davranmışlardır ki, Şam'da bir ton C-4 yüklü minibusün patlatılması suretiyle gerçekleştirilen suikast girişiminde Viranşehir Belediye Başkanı Halil Keleşabdioğlu'na bile rol vermekten çekinmemişlerdir. Bu suikast sonucunda bomba patlamış, ancak Öcalan patlamadan sağ kurtulmuştur. Beyrut'taki diğer suikast girişiminden de netice alınamamıştır. Söz konusu dönemde prestijlerini arttırmak için Mehmet Ağar liderliğindeki Emniyet ekibinin de Öcalan'a yönelik suikast planları yaptığı bilinmektedir.¹⁹

Abdullah Çatlı²⁰ ve Yeşil kod adlı Mahmut Yıldırım gibi örnekler nedeniyle MİT'in eleman kul lanma politikası ve yurtdışında olduğu kadar yurtiçinde de sivil eylemcilerden faydalanarak birtakım tertiplerde bulunması haklı olarak eleştirilmiştir. Kutlu Savaş'ın *Susurluk Raporu*'na göre dönemin MİT Müsteşarı Sönmez Köksal, bu hususa ilişkin sorulara, “Siz MİT'in her zaman saygın kişilerle mi çalıştığını sanıyorsunuz?” şeklinde soruyla karşılık vermiştir.²¹

Konuyla ilgili başvuru kaynaklarından biri olan gazeteci-yazar Tuncay Özkan'ın *Bir Gizli Servisin Tarihi: MİT* adlı kitabında MİT'teki çalışma koşullarıyla ilgili sorunlara dair önemli bilgiler yer almaktadır. Bu sorunlar arasında maddi yetersizlik ve personel sayısındaki eksiklik başı çekmektedir.²² Yazar, MİT'in öncelikli olarak çözümlenmesi gereken sorununun askerlerden miras kalan idari yapı ile çalışma tarzı olduğunu belirtmektedir.²³

Özet olarak 1965'ten 1990'lı yıllara kadar ulusal istihbarat ağının tek temsilcisi gibi görünen MİT, 1990'lara gelindiğinde -deyim yerindeyse- iktidarını emniyet istihbaratı ve daha çok adam kaçırmaya, suikast gibi eylemlerle gündeme gelen JİTEM ile paylaşmak durumunda kalmıştır.

16 Başbakanlık Konutu'nda 12 Eylül darbesini müteakip ilk demokratik seçimlerden sonra dinleme aygıtı bulunması manidardır.

17 Kutlu Savaş, *Susurluk Raporu* (internet baskısı). Bkz. <<http://siyaset.bilkent.edu.tr/susurluk/kutlu/p3.html>>.

18 MİT'in 1 Aralık 1996 tarihli bilgi notu. Bkz. Ferhat Ünlü, *Eymür'ün Aynası:Eski MİT Yöneticisi Anlatıyor* (İstanbul: Metis Yayınları, 2001), s. 66, s. 74.

19 Savaş, *Susurluk Raporu*. Bkz. <<http://siyaset.bilkent.edu.tr/susurluk/kutlu/p3.html>>.

20 1980'li yıllarda MİT tarafından kullanılan ülkücü militan. 3 Kasım 1996'da Susurluk kazasında öldü.

21 Savaş, *Susurluk Savaşı*. Bkz. <<http://siyaset.bilkent.edu.tr/susurluk/kutlu/p4.html>>.

22 Özkan, *Bir Gizli Servisin Tarihi: MİT*, s. 332.

23 a.g.e. s. 310.

1990'lı yıllara kadarki hakimiyet döneminde de MİT'in ordu etkisinde bir kurum olduğu unutulmamalıdır.

Gelişmiş ülkelerde birden fazla istihbarat örgütü bulunmaktadır. Sözelimi Amerika Birleşik Devletleri'nde CIA (Merkezî Haberalma Teşkilatı) dış istihbarattan, FBI (Federal Soruşturma Bürosu) iç istihbarattan sorumludur. Aynı şekilde İngiltere'de de MI6 dış istihbarata, MI5 da iç istihbarata bakan servislerdir. MİT'in dış istihbarata yönelmesi ve Emniyet'in de iç istihbarattan sorumlu olması önerisi son yıllarda sık sık dile getirilmeye başlanmıştır. MİT bu tür önerilere başından beri sıcak bakmamaktadır. Teşkilat, 2005 itibariyle resmi sitesinde açıkladığı üzere, iç ve dış istihbaratın bütünlüklü bir şekilde MİT tarafından yürütülmesinden yanadır.²⁴

MİT'te ordu vesayetinin sona erdirilmesi ve teşkilatın daha sivil, daha şeffaf bir kuruma dönüştürülmesiyle ilgili çalışmalar 1990'larda başlayıp 2000'lerde ivme kazanmıştır. Bu kapsamda teşkilatın başına asker değil, sivil isimler getirilmektedir. Teşkilatın son üç müsteşarı Sönmez Köksal, Şenkal Atasagun ve Emre Taner Dışişleri ve MİT kökenlidir. MİT, "şeffaflaşma" kapsamında ise yaklaşık beş yıldır resmi internet sitesinden kurum hakkında sınırlı ölçüde de olsa bilgi vermektedir.

2005 Yılında MİT'le İlgili Gelişmeler

AB Sürecinde Demokratik Açılımların ve Yeni Yasaların MİT'in Çalışma Sistemine Etkisi ve Şeffaflaşma

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarı döneminde hız kazanan Avrupa Birliğiyle bütünleşme sürecindeki demokratikleşme çabaları ile demokrasi ve terörle mücadele paradoksunun MİT'i de etkilediği kanısı yaygındır. Bu yaygın kanaate göre, söz konusu durum, teşkilatın bugüne kadarki alışıldık çalışma sistemini kısmen tahrip etmiştir.

MİT, 2005 yılının başında gündeme gelen ve yoğun tartışmalardan ötürü 1 Nisan 2005 yerine, 1

Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'ndaki (TCK) telefon dinleme ile ilgili sınırlamaların terörle mücadelede sıkıntılar yaratacağı görüşünü savunmuştur. MİT Müsteşarı Şenkal Atasagun; İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu, Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, Adalet Bakanı Cemil Çiçek, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Fevzi Türkeri ve Emniyet Genel Müdürü Gökhan Aydın'ın de katıldığı bir toplantıda MİT'in hazırladığı özel bir taslağı Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a iletmiştir.²⁵ Söz konusu çalışma, MİT'e, çok acil hallerde müsteşar oluruyla telefon dinleme yetkisini veriyordu.²⁶ Bu çalışma doğrultusunda MİT'e özel bir telefon dinleme yetkisinin verilip verilmediği bilinmiyor.

MİT'in çalışma sistemini ilgilendiren bir diğer tasarı olan yeni Terörle Mücadele Yasa Tasarısı ise tartışmalar nedeniyle henüz yasalaşmamıştır. Adalet Bakanlığı bürokratlarının hazırladığı "tasarının taslağı" mahiyetindeki metinde tüm güvenlik birimlerinin, özellikle de istihbarat örgütünün çalışmalarını kolaylaştıracak nitelikte maddelerin bulunduğu belirtilmektedir. Tasarının bu yönüyle "anti-demokratik" unsurlar içerdiği kanaati yaygındır. Bu kanaatler iktidar partisi milletvekillerince de dile getirilmiştir. Taslağın örgüt üyesi olmayanlara "terörist" muamelesi yapılmasına olanak verdiği belirtilmekte ve taslakta Avrupa Birliği kriterlerine uygun düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtilmektedir. Tasarı Şubat 2006 itibariyle TBMM Adalet Komisyonuna iletilmemiştir. Bu tarih itibariyle tasarının rafa kaldırıldığı yönünde bilgiler dahi mevcuttur.

Bu arada son yıllarda "şeffalaşma" konusunda önemli adımlar atan MİT'in bazı mensuplarının çeşitli skandallara karışması teşkilatın imajını olumsuz etkilemektedir. MİT, 2004 yılında organize suç örgütü lideri Alaattin Çakıcı ile ilişkili olduğu ortaya çıkan ve "çeteye yardım" ile suçlanan MİT Dış Operasyonlar Daire Başkanı Kaşif

24 Bkz. <<http://www.mit.gov.tr/merak-Cevap17.html>>.

25 "MİT telefonunu istiyor," Milliyet, 10 Mart 2005.

26 "MİT'ten dinleme ısrarı," Milliyet, 31 Mart 2005.

Kozinoğlu'yla ilgili olarak 2005 yılı içinde idari soruşturma açtırmıştır.²⁷ Soruşturma sonucunda hazırlanan üç sayfalık raporun “netice ve kanaat” bölümünde, “Kozinoğlu'nun kendisine verilen görevlerin yerine getirilmesinde müsteşarlık çalışma prensipleri doğrultusunda hareket ettiği kanaatine varılmıştır” denilmektedir.²⁸ Kozinoğlu'nun bu idari soruşturma ile aklanması kurumun halihazırda benimsediği “şeffaflaşma” ilkesini zedelemiştir.

Kurumun “şeffaflaşma” sorunsalında mevcut kadroların yapısı ile teşkilatın geleneksel çalışma tarzının negatif etkileri bulunmakla birlikte asıl mesele gizli servislerin evrensel çalışma tarzının demokratikleşmeye pek de uygun olmayışdır. İstihbarat örgütleri; komplo, darbe, suikast, psikolojik harp gibi silahları kullanarak ve mutlak bir gizlilik içinde faaliyet göstermektedir. Böylesine denetim dışı bir ortamda kimi gizli servis mensupları da, Kozinoğlu örneğinde olduğu gibi, “yozlaşma”yı gözler önüne seren ilişkilere girebilmektedir.

MİT Bünyesinden Yetişme İlk Sivil Müsteşar Şenkal Atasagun'un Erken Emeklilik Kararının Yarattığı Yankılar

Şubat 1998'de, Mesut Yılmaz'ın Başbakanlığı döneminde MİT Müsteşarlığına atanan Şenkal Atasagun, görevini, Türk güvenlik bürokrasisinde ve siyasette önemli gelişmelerin yaşandığı bir

dönemde yaklaşık yedi yıl sürdürmüştür. Atasagun MEH döneminde olmasa bile MİT döneminde en uzun süreyle görev yapmış müsteşardır. Şenkal Atasagun ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti istihbarat tarihinde teşkilat bünyesinden yetişen ilk sivil MİT Müsteşarıdır. Galatasaray Lisesi ve Fransa Grenoble Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu olan 1941 doğumlu Atasagun 1967 yılında MİT'e girmiştir.

Atasagun'un, AKP'nin iktidara gelişinin ardından görevden ayrılacağı ileri sürülmüş, hatta çeşitli gazetelerde MİT Müsteşarlığı için emekli Orgeneral Edip Başer'in adı geçmiştir. Ancak söz konusu atama gerçekleşmemiş ve Atasagun, görev süresi henüz dolmadığı halde kendi isteğiyle emekliye ayrıldığı Mayıs 2005'e kadar görevini sürdürmüştür. Atasagun 11 Haziran 2005 tarihinde de resmen emekli olmuştur.

Atasagun'un erken emekliliği ile ilgili medyada çeşitli yorumlar yer almıştır. Emekliliğin sebebinin hükûmetle müsteşar arasındaki görüş ayrılığı olduğu belirtilmiştir.²⁹ Atasagun'un emekliliğinin nedenleri konusunda bir diğer haberde de MİT'in, Irak'ta Ocak ayında yapılan seçimlerle ilgili istihbarat tahminlerinde yanıldığı, bunun da hükûmette rahatsızlık yarattığı belirtilmiştir.³⁰ Söz konusu haberde, seçimlerden önce Irak'ta Türkmenlerin otuz milletvekili çıkaracağı yönünde istihbarat bilgileri içeren bir raporun Başbakanlığa sunulduğu, ancak Türkmenlerin seçimde ancak üç milletvekili çıkarabildiği belirtilmektedir.

Bu haber ve yorumlar MİT Müsteşarlığının resmi internet sitesinde tekzip edilmemiştir. MİT, basında çıkan kimi haberleri zaman zaman tekzip etmektedir. Tekzip kararlarını, haberin içeriğinin yanı sıra yarattığı yankının da belirlediğini tahmin etmek zor değildir. MİT'in medyayı açık ve düzenli bir şekilde bilgilendirmediği bilinmektedir. Bu yüzden MİT'le ilgili haberler basında “gizli kaynaklara” dayanarak verilmektedir. Bu durum, spekülative ve manipülatif haberlerin de verilmesine neden olmaktadır. Ancak medyada MİT'le ilgili önceden duyurulan gelişmelerin genellikle sonradan gerçekleştiği

27 Söz konusu skandala Yargıtay eski Başkanı Eraslan Özkaya'nın da adı karışmıştır.

28 “Tek soruda aklandı,” *Milliyet*, 17 Mayıs 2005.

29 *Milliyet* gazetesinde yer alan bir haberde şu ifadeler yer almıştır: “Atasagun'un sır gibi emeklilik kararının ardında MİT Dış Operasyonlar Daire Başkanı Kaşif Kozinoğlu'yla ilgili tartışmaların ağırlıklı rol oynadığı, Atasagun ile hükûmet arasında da özellikle son 4 aydır çalışma prensipleri konusunda görüş ayrılığı yaşandığı öne sürüldü. Hükûmetle MİT arasındaki ilk krizin, Avusturya'da yakalanan Alaattin Çakıcı'nın üzerinden eski MİT'çi Faik Meral adına düzenlenen pasaportun çıkmasıyla patlak verdiği, eski Yargıtay Başkanı Eraslan Özkaya, Çakıcı ve Kozinoğlu eksenindeki skandalın da ilişkileri gerdiği kaydedildi.” *Hürriyet* gazetesinin bir haberinde de erken emeklilik kararı hakkında şöyle denilmektedir: “Kulislerden sızan bilgiler arasında, Başbakan Tayyip Erdoğan ile ilişkisinde sıkıntı yaşayan Atasagun'un bir süredir erken emekliliği düşündüğü, 'teşkilatı yıpratmamak' için böyle bir kararı uygun bulduğu bilgisi de yer alıyor. Normal görev süresi 2006'da sona erecek olan Atasagun'un, yakın çalışma arkadaşlarına hükûmetle ilişkisindeki sıkıntıyı anlattığı ve 'Teşkilatı kurtarmamız gerekiyor. Teşkilatın daha fazla yıpratılmaması için erken emekliliğimi istememin doğru bir yöntem olacağı' dediği öğrenildi.”

30 “MİT Müsteşarı Şenkal Atasagun'un neden emekliliğinin istendiğini açıklıyoruz,” *Haftalık*, 29 Haziran-5 Temmuz 2005.

unutulmamalıdır. Atasagun'un emekliği buna bir örnektir.

MİT'in Mahkeme Kararıyla Türkiye'deki Tüm Telefonları ve Elektronik Postaları İzleme Yetkisi Almasıyla İlgili Tartışmalar

2005 yılı içerisinde yaşanan ve terörle mücadele ile demokrasi dilemmasında en tartışmalı hususlardan biri olan telefon izleme ve dinlemeyle ilgili bir olayın yine basın sayesinde açığa çıkarılmış olduğu da bu noktada hatırlatılmalıdır. MİT'in, bir mahkeme kararı ile Türkiye'deki tüm telefonları izleme yetkisi alması tartışmalara neden olmuştur.

Telefon dinleme, uzun yıllardır, Türk istihbarat birimleriyle ilgili tartışmalı hususların başında gelmektedir. MİT'in geçmişte mahkeme kararı olmadan telefon dinlediği yönündeki bilgiler basında ve konuyla ilgili kitaplarda yer almıştır. Teşkilatın, bir süre öncesine kadar Emniyetin aksine telefon izleme ve dinleme için mahkeme kararına ihtiyaç duymadığı da bilinmekteydi.

2005 yılındaki telefon izleme olayı konunun bir kez daha kamuoyunda tartışılmasına neden olmuştur. Konuya girmeden önce birbirleriyle karıştırılabilen "izleme" ve "dinleme" kavramlarının ayrıştırılmasında fayda vardır. İzleme bir iletişim aracının kimlerle irtibat kurduğuna ilişkin teknik bir takiptir. Yalnızca izleme ile, sözgeli mi, bir telefon görüşmesinin içeriğini öğrenmek mümkün değildir. Dinleme ise bir iletişim aracıyla yapılan tüm görüşmelerin kayda alınması anlamına gelmektedir.

Vatan gazetesi, 1 Haziran 2005 tarihinde "Türkiye'yi sarsacak belge" manşetiyle çıkmış ve MİT'in, Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesinden alınan kararlarla Türkiye'deki tüm iletişimi göz hapsine aldığını duyurmuştur. Haber, söz konusu mahkemenin kararına dayanarak verilmiştir. Haberde özetle şu ifadeler yer almaktadır:

"Milli İstihbarat Teşkilatı, son iki ayda Türkiye'de kurulan her türlü iletişimi gözaltına aldı. Yurt dışı da dahil yapılan tüm sabit hatlı telefon

görüşmeleri, Turkcell, Telsim, Avea hatlı tüm cep telefonlarından yapılan konuşmalar, bütün e-mail yazışmaları, faks ve SMS mesajlarının en detaylı bilgileri mahkeme kararıyla MİT'e iletildi."³¹

İlginç olan ise, haberde yer alan izlemeye yasal dayanak teşkil eden Anayasa'nın 22. maddesi ile 4422 sayılı Kanun'un 2, 4, 11 ve 16. maddelerinin, haberin yayımlandığı tarih olan 1 Haziran 2005'te Türk Ceza Kanunu ile birlikte yürürlükten kalkıyor olmasıydı. Yani MİT, yeni TCK olarak bilinen kararın yürürlüğe girmesinden hemen önce Türkiye'deki tüm telefonları izlemek için karar aldırılmıştı.

İzleme haberi, Bakanlar Kurulunda bile tepkilere yol açtı. Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin olayla ilgili olarak "Asla tasvip edilemez" açıklamasını yaptı. MİT'in, aynı kararı aldırarak için Ankara 11. Ağır Ceza Mahkemesine başvurduğu, ancak olumsuz yanıt aldıktan sonra Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesine başvuruda bulunduğu da ortaya çıktı.³²

MİT, izleme haberleriyle ilgili açıklama yapmakta gecikmedi. MİT'in açıklamasında şöyle denildi:

"Yazılı/görsel basında 1-2 Haziran 2005 tarihleri itibarıyla Milli İstihbarat Teşkilatını konu alan haberlerde, 'Tüm kişi ve kuruluşlara ait iletişim araçlarının yasa dışı dinlendiği' izlenimini yaratacak tarzda yayınlara yer verildiği görülmektedir. Milli İstihbarat Teşkilatı, kuruluş ve görev yasasına bağlı olarak tüm faaliyetlerini yasal zemin üzerinde yerine getirmeye özen göstermektedir. Son olarak, basında işaret edilen ve Teşkilatımızca talep edilen takip ve tespit çalışması da, benzerlerinde olduğu gibi yargı kararı çerçevesinde milli güvenlik istihbaratının oluşturulması görevinin yerine getirilmesi doğrultusunda, kamu yararı gözetilerek ve sadece görevin kapsamı bağlamında gerçekleştirilmiştir."³³

31 "Türkiye'yi sarsacak belge," *Vatan*, 1 Haziran 2005.

32 "MİT izlemesi Bakanlar Kurulu'nda," *Milliyet*, 2 Haziran 2005.

33 MİT Basın Açıklaması, 2 Haziran 2005. Bkz. <<http://www.mit.gov.tr/basin23.html>>.

Haberin yayımlanmasının ardından çok sayıda kişi ve kurum MİT hakkında suç duyurusunda bulundu. Ancak Ankara Cumhuriyet Savcısı, suç duyurularını işleme koymama kararı aldı. Savcılık, izleme olayını “usulüne uygun” olarak değerlendirdi.³⁴

İzleme ve dinlemeler konusunda önemli bir karar da yine 2005 yılının Temmuz ayında alındı. MİT, polis ve jandarmaya telefon dinleme yetkisi veren yasa teklifi TBMM Genel Kurulunda kabul edildi. Kabul edilen yasa teklifinde dinlemenin, Telekomünikasyon Kurumu bünyesindeki tek merkezden yapılması öngörülüyordu.³⁵

Emre Taner'in MİT Müsteşarlığına Atanması ve Kürt Sorunu Konusunda Atılan Adımlar

Emre Taner, selefi Şenkal Atasagun gibi 1967 yılında MİT'e girdi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu olan Taner, MİT'in çeşitli kademelerinde görev yaptı. Basının etkili kalemleri Emre Taner'i Kürt sorunu konusunda “uzman” olarak nitelendirmiştir. Müsteşar Yardımcılığı döneminde devletin bilgisi dahilinde PKK Lideri Abdullah Öcalan ile İmralı Cezaevinde görüştüğü belirtilen³⁶ Taner'in Öcalan'ı sorgulayan istihbaratçı ekip içinde yer aldığı bilirse de söz konusu görüşmenin “sorgulama” amacının dışında gerçekleştiği kaydedilmiştir.

Emre Taner'in MİT Müsteşarlığı'na atandığı Haziran 2005'ten sonra devletin, Kürt sorunu konusunda o güne dek hiç görülmeyen adımları

34 “Savcı: Dinleme yasal,” *Milliyet*, 25 Haziran 2005.

35 “Telefon dinleme yetkisinde son nokta,” *CNN Turk*, 4 Temmuz 2005. Bkz. <http://www.cnnturk.com/HABER/haber_detay.asp?PID=318&HID=1&haberID=108432>.

36 Ertuğrul Özkök, “İmralı'da ilk sıradışı ziyaret,” *Hürriyet*, 6 Aralık 2005. “[...] Ben Emre Taner'in İmralı'ya yaptığı bu ziyaretin, Barzani ile yaptığı görüşmeden çok daha önemli olduğuna inanıyorum. Emre Taner, ilginç bir MİT mensubudur. Neredeyse bütün kariyerini 'Kürt meselesi' üzerine yapmıştır. Mesela, geçenlerde görüştüğü Barzani'yi çocukluğundan beri tanır. Çünkü bundan 40 yıl önce Kuzey Irak'ta baba Barzani ile görüşürken, yanında oğlu da bulunuyordu. O çocuk şimdi büyüdü ve Irak Kürt hareketinin başına geçti. Yani Emre Taner'le hukukları eskiye dayanır. Emre Taner, yakın çevresine sık sık 'Ben Kürt meselesini Musa Anter'den öğrendim' der. Çünkü Anter'i bir MİT elemanı olarak izleyen kişilerden biridir. Dört kere tutuklanmasında rol oynamış, onu sorguya çekmiştir. 'Anter'in öldürülmesinin çok yanlış bir şey olduğunu düşünen MİT mensuplarındandır.' Kürt sorununa çok gerçekçi bir gözlükten bakar. [...]”.

37 Ertuğrul Özkök, “MİT Müsteşarı gölgeden çıktı,” *Hürriyet*, 24 Kasım 2005.

atmaya başladığı bilinmektedir. Şüphesiz bunda Taner'in, “Kürt sorunu ihtisası”ndan çok siyasi iradenin tasarruflarının ve konjonktürel faktörlerin etkisi bulunmaktadır. Çünkü, hükümetin Kürt sorununun çözümüne yönelik adımlar atmak istediği bilinmektedir. Diğer yandan, güvenlik bürokrasisinde de, son dönemde, terör ve PKK sorununun -silahlı mücadeleden ziyade- birtakım ekonomik, sosyal ve siyasal tedbirlerle bertaraf edileceği kanaati yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu kanaati, askerî yetkililer dahi çeşitli vesilelerle dile getirmektedir.

MİT Müsteşarı Emre Taner, Kürt sorunu, PKK ve Kuzey Irak'taki meseleleri Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) Lideri Mesut Barzani ile görüşmek üzere 2005'in Ekim ayında Selahaddin kentine gitmiştir. Taner-Barzani görüşmesinde konuşulanlar bir yana bırakılsa bile ziyaretin kendisi tek başına, Türk devleti açısından bir ilktir. İkinci Körfez Savaşı'nın ardından Kuzey Irak'taki Kürt otoritesinin her geçen gün daha da güçlenmesini gerekçe göstererek Amerika Birleşik Devletleri ile kısa süreli diplomatik krizler yaşayan Türkiye, Taner'in gidişiyle Kürt otoritesini yerinde ziyaret etmiş olmaktadır. MİT yetkilileri Mesut Barzani ya da Celal Talabani ile daha önce de görüşmüş olabilir. Ancak bu görüşmelerin Barzani ya da Talabani'nin Ankara'ya geldiği günlerde yapılmış olması muhtemeldir. Bugüne dek MİT'in herhangi bir müsteşarının Kuzey Irak'a, Barzani ya da Talabani'yle görüşmeye gittiği yönünde bir bilgi bulunmamaktadır.

Görüşmeyi, *Hürriyet* yazarı Ertuğrul Özkök Ankara'da İngilizce yayın yapan *New Anatolian* gazetesinden alıntı yaparak kamuoyunun gündemine taşımıştır.³⁷ Haberi ilk veren *New Anatolian* gazetesinin sahibi İlnur Çevik Kuzey Iraklı liderlerle iyi ilişkileri bulunan bir gazetecidir.

Konuyla ilgili bir haberde Taner'in, Barzani'den, PKK'nın Kuzey Irak'tan tasfiyesi için yardım istediği bilgisine yer verilmiştir. Barzani'nin Türk tarafının taleplerine verdiği yanıtlar şöyle sıralanmıştır:

“- Örgütün tasfiyesi için operasyon dışında seçenekler değerlendirilmeli. Operasyon sonuç vermiyor.

- PKK militanları, Türkiye’ye geleceklerse Toplumla Kazandırma Yasası’nın etkin olarak kullanılması gerekiyor mu?”³⁸

Bir başka haberde ise “Kuzey Irak’taki Kürt otoritesi, Türkiye ile işbirliği içinde PKK’yı yok etmek üzere harekete geçecek. Barzani, PKK karşıtı işbirliğini ‘PKK tümüyle silah bırakıp yok oluncaya kadar götüreceklerini’ ilan edecek. Bu ilan uluslararası toplumu muhatap alacak. Barzani de Türkiye’nin bu talebine sıcak yaklaştı” denmektedir.³⁹

MİT Müsteşarlığı 2 Aralık 2005 tarihinde bu haberleri tekzip etmiştir. Tekzip metninde, “Söz konusu haberlerde yer alan bir kısım iddialar doğru olmayıp, gerçeği yansıtmamaktadır” ifadelerine yer verilmektedir.⁴⁰ *Hürriyet* Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök’ün, MİT Müsteşarı Emre Taner’in İmralı’da Öcalan’la görüşmesi ve Barzani ziyareti konusundaki yazılarını yalanlamayan MİT Müsteşarlığının iki haftalık dergide yer alan bilgileri aynı gün tekzip etmesi dikkat çekicidir.

Yalanlamaya rağmen, Barzani liderliğindeki Kuzey Irak Kürt otoritesinin PKK’ya yönelik silahlı bir operasyona sıcak yaklaşmadığı daha sonra çeşitli basın organlarında çıkan haberlerde de tekrarlanmıştır. Bir başka haberde, Mesut Barzani’nin Emre Taner’e, “Benden PKK’ya karşı silahlı bir harekette bulunmamı beklemeyin. Kürt’ün Kürt’ü öldürmesi dönemi, Kürt’ün Kürt’e kırdırılması devri artık bitti. Bunu unuttun” dediği nakledilmektedir.⁴¹ Ortaya çıkan tablo kamuoyuna, Kürt Lider Barzani’nin “sırf Ankara istiyor” diye PKK’ya yönelik silahlı bir operasyona girişmediğini göstermektedir.

Taner’in Barzani’yi ziyareti, özetle Türkiye’nin 1 Mart tezkeresinin reddinden sonra Kuzey Irak’ta kaybettiği inisiyatifi yeniden ele geçirme ve Kürt sorununu değilse bile PKK sorununu, Bar-

zani’nin nüfuzunu kullanarak çözme isteğinin bir tezahürü olarak görülebilir.

Tarihinde İlk Kez Açıklanan MİT Bütçesi

2005 yılı içinde, MİT’te “şeffaflaşma” ilkesi kapsamında değerlendirilecek önemli gelişmelerden biri de teşkilatın 2006 yılında kullanacağı öngörülen bütçenin milli istihbarat tarihinde ilk kez açıklanmış olmasıdır. Yeni bütçe uygulamasıyla MİT’e ayrılan kaynak, Türkiye Büyük Millet Meclisinde 352.5 milyon YTL olarak belirlenmiştir.⁴²

Bu rakam, kamuoyuna yansıdığı kadarıyla, MİT’e tarihinde ayrılan en büyük bütçe olmuştur. Söz konusu rakamın 255 milyon YTL’si personel ödeneği olarak gösterilmiştir. Bu rakam içinde 74.5 milyon YTL’lik güvenlik harcamaları da yer almaktadır. Bütçe içerisinde mal ve hizmet alımı için 44.5 milyon YTL, sermaye giderleri için 31 milyon YTL, ve yatırımlar için de 30 milyon YTL ayrılmıştır. Teşkilata, 2000 senesinde 126 trilyon 500 milyar TL, 2001’de 117 trilyon 500 milyar TL, 2002’de 172 trilyon 90 milyar TL, 2003’te 262 trilyon TL (2003 bütçesinden tasarruf genelgesi uyarınca 13 trilyon 113 milyar TL tasarruf sağlanmıştır) ve 2004’te 301 trilyon TL ödenek ayrılmıştır.⁴³ Örgüte 2005 yılında ise 296.1 milyon YTL kaynak tahsis edilmiştir.⁴⁴

FBI ve CIA Başkanlarının Türkiye Ziyaretleri

Federal Soruşturma Bürosunun (FBI) Başkanı Robert Mueller ile Amerikan Merkezi Haberalma Teşkilatının (CIA) Başkanı Porter Goss’un 2005’in Aralık ayında Türkiye’yi ayrı ayrı ziyaretleri, güvenlik politikaları açısından büyük önem taşımaktadır. FBI ve CIA Başkanları, temasları kapsamında MİT Müsteşarı Emre Taner’le de görüşmüşlerdir.

38 “MİT Müsteşarı ile Barzani ne konuştu?,” *Haftalık*, 2-8 Aralık 2005.

39 “Welcome to Kürdistan,” *Tempo*, 2 Aralık 2005.

40 MİT Basın Açıklaması, 2 Aralık 2005. Bkz. <<http://www.mit.gov.tr/basin24.html>>.

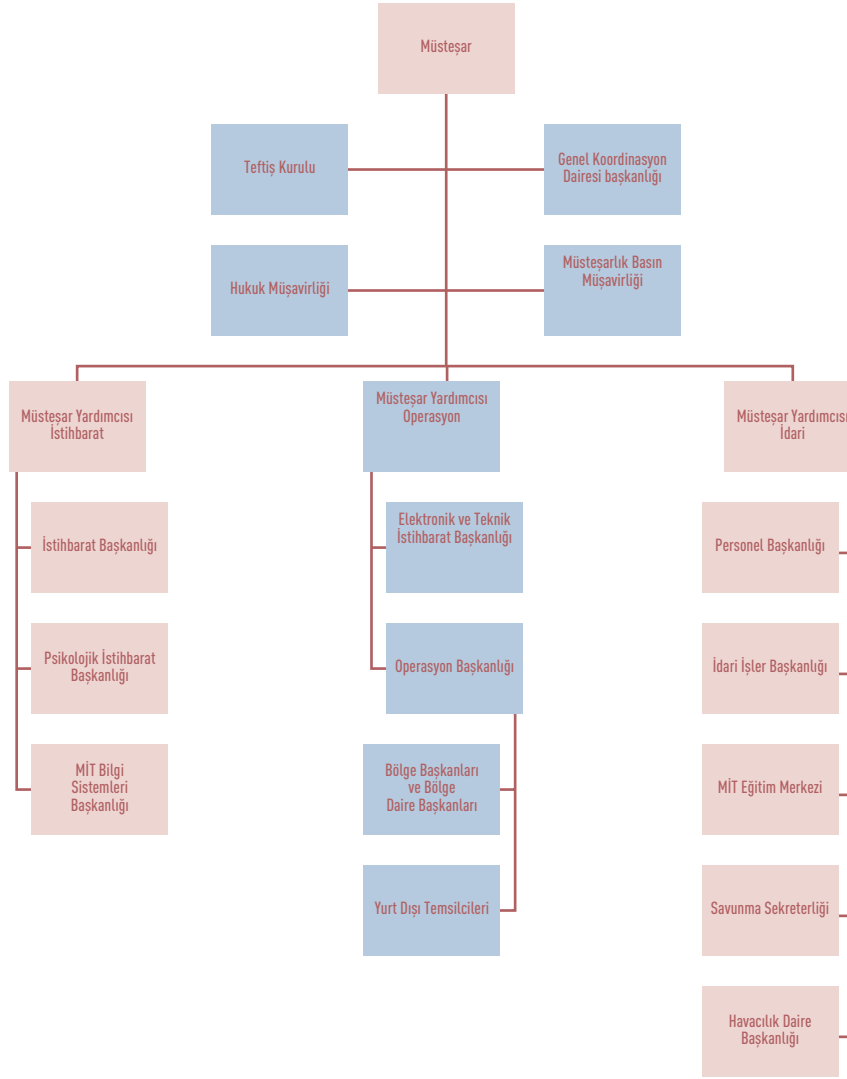
41 “Kritik diyalog,” *Bugün*, 23 Ocak 2006.

42 “MİT bütçesi sessiz geçti,” *Milliyet*, 11 Kasım 2005.

43 MİT bütçesi için bkz. <http://www.mit.gov.tr/stat_butce.html>.

44 MİT bütçesiyle ilgili grafiğe Ek-1’de yer verilmiştir.

MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATI TEŞKİLAT ŞEMASI

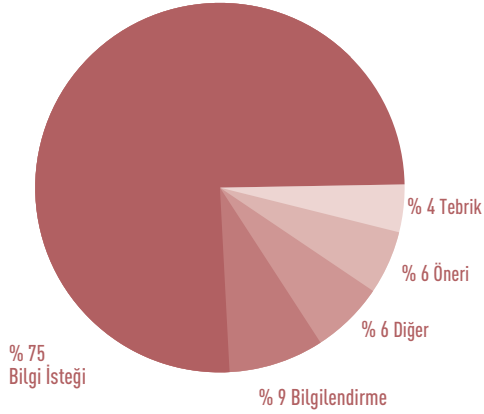
Bilindiği gibi Türkiye-ABD ilişkileri, İkinci Körfez Savaşı'ndan önce Amerikan askerlerinin Türk topraklarından geçişine olanak veren 1 Mart tezkeresinin TBMM'de reddinden sonra farklı bir yörüngeye girmiştir. Tezkerenin reddi, özellikle taraflar arasındaki güvenlik ve istihbarat işbirliğini olumsuz etkilemiştir. CIA ve FBI'nın, Türkiye'yi en üst düzeyde ziyareti iki tarafın -her şeye rağmen- terör konusunda sıkı bir işbirliğine ihtiyaç duyduğunun göstergesi olmuştur.

ABD, El Kaide'nin 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra Türkiye'nin terörle mücadelede "deneşimli" bir ülke olduğuna sürekli vurgu yapmakta ve işbirliği imkânları aramaktadır. Aynı çer-

çevede Türkiye'nin de ayrılıkçı örgüt PKK'yla mücadele konusunda ABD'nin tam desteğine ve işbirliğine ihtiyaç duyduğu ortadadır. Ankara, PKK'nın Kuzey Irak'taki varlığına, ABD ve bölgedeki Kürt otoritesince göz yumulduğunu savunmakta ve ABD'yi sık sık samimi bir işbirliğine davet etmektedir. Bu çerçevede gerek CIA, gerekse FBI Başkanlarının Türkiye'yi ziyaretinde "terörle mücadelede işbirliği" koşullarının arandığını söylemek zor değildir.

Görüşmelerin amacı belli olsa da, CIA ve FBI Başkanlarının Türkiye'de yaptığı temaslar üzerine Türk basınında çelişkili haberlere rastlanmıştır. Ziyaretlere ilişkin basında yer alan, ABD'nin PKK konusunda Türkiye'ye tam destek vereceği ve örgütün Kuzey Irak'ta barındırılmayacağı yo-

MİT'İN İNTERNET SİTESİ İLE İLGİLİ İŞLEMLERE AİT TABLO

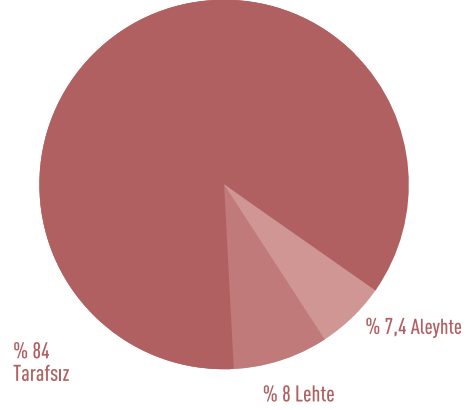
rumlarını “abartılı” olarak değerlendirmek yanlış olmaz. ABD, başından beri PKK’nın bölgedeki varlığını sona erdirmek için bir askerî hazırlık içinde olmamıştır. Olsa bile örgütün silahla tasfiyesinin kolay olmadığını Türk tarafı da bilmektedir.

Netice itibarıyla CIA ve FBI Başkanlarının Türkiye ziyaretlerinde konuşulan konuların içeriğiyle ilgili sağlıklı ve detaylı bir bilgi bulunmaktadır. Ancak, belirtildiği gibi, görüşmelerin içeriğinin teröre karşı istihbarat işbirliği olduğunu kaydetmek mümkündür. Nitekim FBI Başkanı Robert Mueller, ülkesine dönmeden önce havaalanında düzenlediği basın toplantısında görüşmelerde bölgesel meseleler ve ortak yürü-

MİT'İN İNTERNET SİTESİNE GİREN KULLANICILARIN SİTEYİ ZİYARET AMAÇLARINA İLİŞKİN TABLO

Siteye yapılan ziyaret	801.669
Gelen e-posta	27.910
Gönderilen cevap	8.979
Bilgilendirme	2.545
Bilgi isteği	20.867
Tebrik	1.016
Öneri	1.704
Diğer	1.778

2005 YILI MİT İLE İLGİLİ HABERLERİ DEĞERLENDİRME TABLOSU

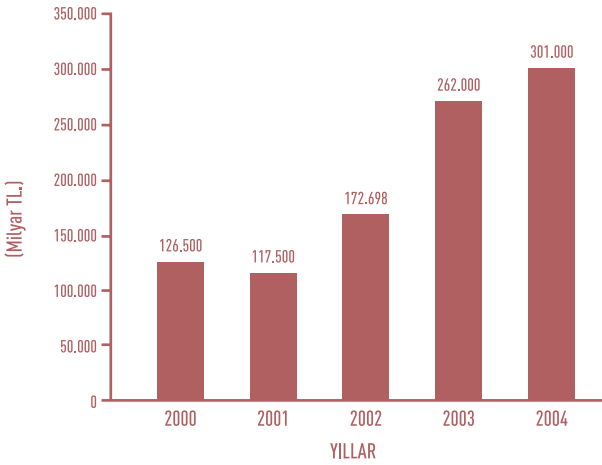
tülen istihbarat konularının ele alındığını bildirmiştir. Mueller, “İlişkilerin daha da gelişmesi, kişisel dostlukların güçlenmesi ve gelişmiş istihbarat paylaşımıyla hep birlikte sonuçlara ulaşacağız” demiştir.⁴⁵

MİT Eski Müsteşar Yardımcısı Cevat Öneş'in Kürt Sorunu Konusundaki Çıkışı

Eski Müsteşar Yardımcısı Cevat Öneş, MİT'ten Müsteşar Yardımcısı iken emekli olduktan birkaç ay sonra 7 Aralık 2005 tarihinde *Radikal* gazetesinde, Kürt sorunu, güvenlik ve demokrasi konularını ele alan bir yazı yayımlayarak camiyayı şaşırtmıştır. MİT yetkililerinin, görevlerinin mahiyeti gereği emekli olduktan sonra dahi teşkilat ya da genel olarak güvenlik politikalarıyla da ilgili hassas konular hakkında fikir beyan etmedikleri bilinmektedir. Bu durum teamüller gereği olduğu gibi kısıtlayıcı yasal hükümlerle de doğrudan ilgilidir. MİT'in görev ve sorumluluklarını düzenleyen 2937 sayılı Kanun'da teşkilatın görev ve faaliyetlerine ilişkin her türlü bilginin gizliliği esas kabul edilmektedir. MİT, söz konusu yasanın 27. maddesi uyarınca dilerse, emeklilikten sonra demeç verip, yazı yazan eski mensupları hakkında, konuşmanın ya da yazının içeriğine göre dava açma hakkına sahiptir. Söz konusu kaideyi bozan birkaç eski MİT mensubu ile teşkilat yönetiminin ilişkileri de bozulmuştur.

45 “FBI Başkanı MİT'e de gitti,” *Radikal*, 10 Aralık 2005.

2002-2004 YILLARINDA MİT BÜTÇESİ (2005 YILI İLE MUKAYESELİ)

Not: MİT'e 2005 yılı içerisinde 296.1 milyon YTL kaynak ayrıldı. Teşkilatın 2006 yılı bütçesi ise 352.5 milyon YTL olarak açıklandı.

Gazete, Kürt sorununun demokrasi ile çözüleceğini ileri süren söz konusu yazıyı "Tabular yıkılıyor" başlığı ile manşetten duyurmuştur. Öneş, "Terör-kimlik-türban... Güvenlikte yeni arayışlar" başlıklı yazısının bir yerinde şöyle demektedir:

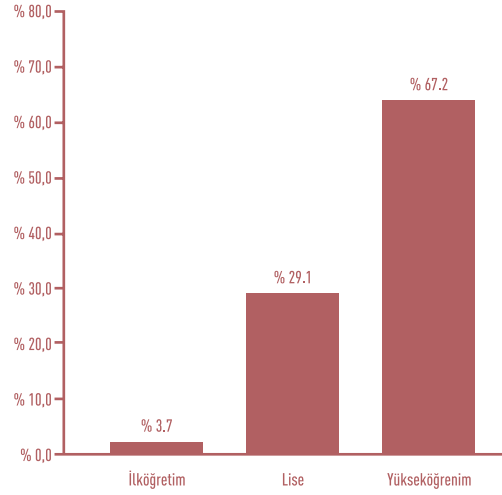
"Türkiye'nin, içerisinde bulunduğu bölgede sürdürülmekte olan yeniden şekillendirme çalışmalarına, Irak-Suriye-İran üçgeninin yaratabileceği muhtemel risklere karşı, kendi Kürt sorununu ve diğer temel sorunlarını, AB kriterleri çerçevesinde, gelişen demokratik-laik yapısını güçlendirerek, kurumsallaştırarak çözebilme potansiyeline sahip oluşu en önemli avantajlarından. Böylesi bir gelişme, Türkiye'ye bölgesinde ve global güç dengeleri içerisinde yeni ufuklar açabilecek ve yeni fırsatlar yaratabilecektir."⁴⁶

Cevat Öneş'in yazısı tartışmalara neden olmuş ve çeşitli yorumlara yol açmıştır. Bunun üzerine 28 Aralık'ta yine aynı gazetede Öneş'in ikinci bir yazısı yayımlanmıştır. Öneş, bu makalede, daha önceki yazısını MİT'in, hükûmetin ya da devletin arayışlarını ve yaklaşımlarını ifade etmek için kaleme almadığını savunmuştur.⁴⁷

46 Cevat Öneş, "Terör-kimlik-türban... Güvenlikte yeni arayışlar," *Radikal*, 7 Aralık 2005.

47 Cevat Öneş, "Güvenlik ve demokrasi," *Radikal*, 28 Aralık 2005.

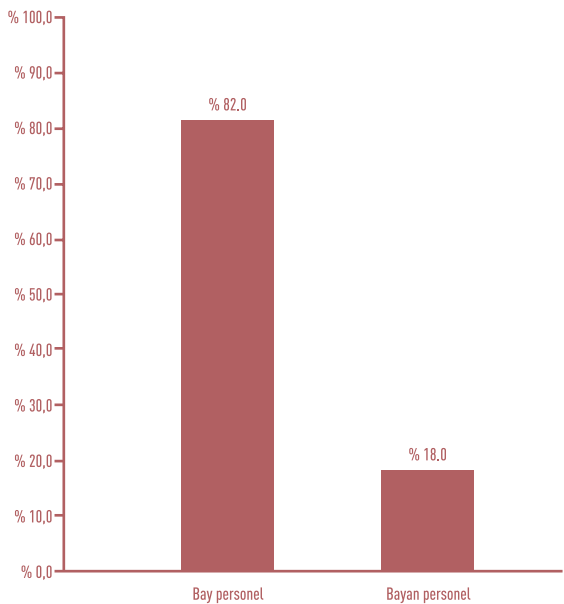
MİT PERSONELİNİN ÖĞRENİM DURUMUNA İLİŞKİN TABLO

Cevat Öneş'in makalelerinin, MİT Müsteşarı Emre Taner'in Ekim ayında Kuzey Irak'ta "KDP'nin başkenti" olarak nitelendirilen Selahaddin kentinde Mesut Barzani'yle görüşmesinin ardından kaleme alınmış olması dikkat çekicidir.

2005 yılı genel olarak, Kürt politikalarında yalnızca hükûmetin siyasi söyleminde değil, istihbarat politikalarında da önemli bir değişikliğe gidilen yıl olarak değerlendirilebilir. Başbakan

MİT PERSONELİ CİNSİYET YÜZDELERİ TABLOSU

Recep Tayyip Erdoğan'ın "Kürt sorunu" üzerine yaptığı açıklamalar ve alt kimlik-üst kimlik söylemi, siyasi kararlılık ve muhtemelen bürokrasinin de oluruyla güvenlik politikalarında köklü değişimlerle birleşmiştir.⁴⁸

Cevat Öneş'in makaleleri, dolaysız bir şekilde, MİT'in ya da "derin devletin" görüşü olarak yorumlanamayacak olsa da güvenlik bürokrasisi çevrelerinde Kürt sorununa ilişkin aynı paralelde yaklaşımların var olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

---

48 Hükümetin, devletin yirmi beş yıllık güvenlik konseptiyle doğrudan ilgili olan Kürt sorunu ve PKK konusunda askerî bürokrasinin görüşünü de aldığı düşünülmelidir.

JANDARMA TEŞKİLATININ İSTİHBARAT FAALİYETLERİ (JİTEM ve JİT)

Ertan Beşe*

Belgeler ve Yayınlarından JİTEM'in Öyküsü

Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele Teşkilatının kısaltması olan JİTEM, PKK terör örgütünün eylem ve faaliyetlerinin ve bu örgüte karşı mücadelenin en uç noktasına ulaştığı 1990'lı yıllarda Türkiye'de en fazla konuşulan ve tartışılan ancak hakkında çok az şey bilinen bir yapılanmaydı. 2000'li yıllarda tam da ülke gündeminden çıkmış gibi görünürken, 9 Kasım 2005 tarihinde Şemdinli'deki Umut Kitabevi'nde patlayan bombanın yankılarıyla birlikte gözler yeniden JİTEM'e çevrildi.

1990'lı yıllarda JİTEM'i gündeme oturtan ve komplo teorisyenlerine önemli bir malzeme yapan, adı daima JİTEM'le birlikte anılan Jandarma Binbaşı Ahmet Cem Ersever olmuştu. Onun bu örgütün ilk kurucularından olması, ancak macera romanlarında rastladığımız destansı hayatı ve istihbarat dünyasının esrarlı olaylarıyla süslü yaşam tarzı, kendisiyle birlikte JİTEM'i de gizemli bir örgüt hâline getirmişti. Her macera romanında olduğu gibi, bu hikâyenin de kuşkusuz "kazananları" ve "kaybedenleri" vardı. Ama bu hikâyede kazananlar, galiba kaybedenler kadar açık ve net bir şekilde görünmüyordu. Üstelik kaybedenler arasında, sadece JİTEM'e atfolunan onlarca faili meçhul cinayetin mağduru değil, bu oyunun başrol oyuncularından olan Ahmet Cem Ersever de vardı.

Ersever'in maceraları, 1993 Kasım ayında, Ankara Elmadağ'daki kireç ocaklarında elleri bağlanmış, ağzı bantlanmış ve kafasına iki kurşun sıkılmış bir hâlde bulunan bir cesedin "Emekli

Jandarma Binbaşı Cem Ersever" olduğunun anlaşılmasıyla sona ermişti. Kendisiyle birlikte en yakınlarından iki kişi daha, Mahsune Dguebe ve Mustafa Deniz de aynı kaderi paylaşmışlardı. 30 yaşlarında esmer bir kadın olan Mahsune'nin cesedi, Ersever'in kendisinden bir hafta önce Kızılcacahamam yakınlarında, ormanlık bir arazide, yardımcısı ve PKK itirafçısı Mustafa Deniz'inki de Ersever'in cesedinin bulunmasından iki gün sonra elleri bağlanıp kafasına tek kurşun sıkılmış bir hâlde Polatlı'da bulunmuştu. Olayların gelişimi de ilginçti; zira cesetlerin Ankara'nın üç ayrı köşesine bırakılmış olması, Ahmet Cem Ersever'in *Üçgendeki Tezgâh* başlıklı kitabını anımsatan bir üçgeni sembolize ediyordu.

Ersever cinayetinin gazetelerin manşetlerine taşınmasıyla birlikte, o güne kadar daha ziyade Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde telaffuz edilen JİTEM, kurucularından birisinin ve belki de bilinen en önemli mensubunun öldürülmesiyle birlikte ülke genelinde açıkça konuşulmaya başlanmıştı. "Ahmet Cem Ersever" adı JİTEM'le, JİTEM ise "Ahmet Cem Ersever" ismiyle adeta özdeşleşmişti. Öyle ki, Ersever'in adının baş harflerini kullandığı bir de sloganı vardı: "Teröre karşı en etkili deterjan ACE!"

2005'in Kasım ayında Şemdinli'deki bombalama olayını gerçekleştirdikten sonra olay yerinden kaçarken halk tarafından yakalandığı iddia edilen kişinin PKK itirafçısı olduğunun anlaşılması ve bu kişiyi olay yerine yakın bir yerde, sonradan jandarmaya ait olduğu anlaşılan bir araçta bekleyen astsubayların ise jandarma istihbaratçısı çıkması, 1990'lardaki JİTEM bilmecesinin hafızalarda yeniden canlanmasına neden oldu.

* Yrd. Doç. Dr., Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi.

Ya terörle mücadelede efsaneleştirilen ya da ancak korku filmlerinde görülebilecek korkunç cinayetlerle suçlanan ve komplo teorilerinin baş aktörlerinden biri hâline gelmiş olan JİTEM hakkındaki bilgiler çoğunlukla ve genellikle JİTEM tarafından eleman olarak çalıştırılmış PKK itirafçılarının açıklama ve ifadelerine dayanmaktadır.¹

Bu itirafçıların en meşhurlarından birisi Abdülkadir Aygan'dır. Aygan hakkında Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş tarafından hazırlanan *Susurluk Raporu*'nda² yer alan iddiaların yanı sıra, bir de anılarını ve yaşadıklarını anlattığı *İtirafçı: Bir JİTEM'ci Anlattı*³ başlıklı bir kitap yayımlanmıştır.⁴ Bu kitapta Abdülkadir Aygan, Avrupa'ya kaçtıktan sonra, tanık olduğu olayları anlatmıştır. Aygan'ın açıklamalarından yola çıkılarak, 12 yıl önce gözaltında kaybolan Murat Aslan'ın kemikleri dağda bulunmuş ve bunun üzerine Diyarbakır Cumhuriyet Savcılığı, JİTEM üyesi oldukları ve 1992–1994 arasında sekiz cinayete katıldıkları iddia edilen beş itirafçı, bir emekli subay ve bir muvazzaf astsubay hakkında dava açmıştır.

Kitapta Aygan'ın 1 Eylül 1991'de "Aziz Turan" ismiyle resmen devlet memuru yapıldığına ilişkin belgelerle, bu isme ait JİTEM bordroları da yayımlanmıştır. Bu belgelerde Aygan'ın Jandarma Komutanlığı Maaş Pusulasına göre görev yeri "JİTEM" olarak gösterilmektedir. Bunlar JİTEM'e ilişkin kamuoyuna yansımış en resmi belge niteliğinde olup, bu belgeler, resmi varlığı yetkili şahıs ve kurumlar tarafından sürekli inkâr edilmiş olan bu kurumun resmi yazışmalara konu olduğu, bünyesinde memur statüsünde atanmış kadrolu personel çalıştırıldığını göstermektedir. Yani JİTEM, en azından bir dönem resmen de var olmuştur. Ayrıca, "Aziz Turan" kimlikli Abdülkadir Aygan, tayin edildiği Burdur'da iken de Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) iştirakçisi olmak için başvurmuş ve bu başvurusu kabul edilmiştir.

20 Eylül 1992'de kültür ve sanat festivali için gittiği Diyarbakır'da öldürülen yazar ve şair Musa Anter'in kızı Rahşan Anter Yorozlu, *Hürriyet*

gazetesinden Ersin Kalkan'la birlikte İsviçre'de yaşayan ve Musa Anter'i öldürmekle görevlendirilen timde bulunan Abdülkadir Aygan'la, 12 Ocak 2006'da görüştü. Bu buluşmaya ilişkin bilgiler 22 Ocak 2006 tarihli *Hürriyet* gazetesinde Ersin Kalkan imzasıyla yayımlandı. Bu ikili daha sonra katıldıkları *CNN TÜRK*'te canlı olarak yayımlanan Ahmet Hakan Coşkun'un sunduğu Tarafsız Bölge adlı programda görüşmeyle ilgili soruları cevapladılar.⁵

Bu konudaki en ciddi resmi inceleme belgelerinden birisi, 3 Kasım 1996'da Susurluk'ta meydana gelen trafik kazasının yarattığı Susurluk Olayını incelemek üzere görevlendirilen Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş tarafından hazırlanan *Susurluk Raporu*⁶ ve diğeri de Susur-

1 25.03.1988 tarihli ve 3419 sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun'un 1. maddesi, itirafçıyı, "Siyasi ve ideolojik amaçla suç işlemek için Türk Ceza Kanunu'nun 313. maddesine göre kurulmuş teşekkül; Türk Ceza Kanunu'nun 125, 131, 141 ve 142. maddeleri ile 146 ila 163. maddelerinde yazılı suçları işlemek üzere kurulmuş silahlı çete veya cemiyet mensubu olup da; a) Bu teşekkül, çete veya cemiyet tarafından işlenen suçlara iştirak etmeyenlerden, b) Bu teşekkül, çete veya cemiyet tarafından bu Kanun'un yayım tarihinden önce işlenen suçlara iştirak etmiş olmakla beraber haklarında tahkikata başlanmamış olanlardan, teşekkül, çete veya cemiyetin teşekkülü ve faaliyetleri hakkında bilgi vermek suretiyle teşekkül, çete veya cemiyetin dağılmasına veya meydana çıkarılmasına sebep olanlar veya teşekkül, çete veya cemiyet üyeliklerinden mukavemet göstermeksizin kendiliklerinden çekilerek güvenlik kuvvetlerine silah ve malzemelerini teslim edenler veya verecekleri bilgi ve belgelerle veya bizzat gösterecekleri çaba ile teşekkül, çete veya cemiyetin amaçladığı suçun işlenmesine engel olanlar (...)" şeklinde tanımlamıştır. Kanun'un 2. maddesi itirafçının korunması için kendisine ve ailesine uygulanacak hükümleri düzenlemiştir. (Bu kanun daha sonra 29.07.2003 tarihli ve 4959 sayılı Toplum Kazandırma Kanunu'nun 7. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.)

2 Kutlu Savaş, *Susurluk Raporu*, m.0001 (10.01.1997).

3 Timur Şahan, Uğur Balık, *İtirafçı: Bir JİTEM'ci Anlattı* (İstanbul: Aram Yayıncılık, 2004).

4 Bir PKK militanı olan Abdülkadir Aygan, 1985'te teslim olarak "itirafçı" olmuş ve Diyarbakır Cezaevinde "İtirafçılar Koğuşu"na konulmuştur. 1990'da Pişmanlık Yasası'ndan yararlanarak tahliye olmuş ve ardından askere alınmıştır. Askerde iken yeni kurulan JİTEM'in ilk yedi kişilik kadrosuna alınmıştır. İtirafçılara sağlanan "sivil memur" olma imkânından yararlanarak devlet memuru oldu. "Şerif Aslan" olan kod adı, "Aziz Turan" olarak değiştirildi ve adına resmi nüfus cüzdanı çıkarıldı. JİTEM'de yaklaşık olarak 10 yıl çalışan Abdülkadir Aygan, *Ülkede Özgür Gündem* gazetesinde yayımlanan itiraflarından sonra yurt dışına çıkmıştır. 5 çocuk babası olan Aygan'ın halen İsviçre'de yaşadığı bilinmektedir.

5 Abdülkadir Aygan'ın itiraflarında JİTEM tarafından öldürüldüğünü söylediği 29 kişi şunlardır: Musa Anter, Vedat Aydın, Musa Toprak, Mehmet Şen, Talat Akyıldız, Zahit Turan, Necati Aydın, Ramazan Keskin, Mehmet Ay, Murat Aslan, İdris Yıldırım, Servet Aslan, Sıddık Yetmez, Edip Aksoy, Ahmet Ceylan, Şahabettin Latifeci, Abdülkadir Çelikbilek, Mehmet Salih Dönen ve ismi öğrenilemeyen amcası, İhsan Haran, Fethi Yıldırım, Abdülkerim Zoğurlu, Zana Zoğurlu, Melle İzzettin ve ismi öğrenilemeyen şoförü, Hakkı Kaya, Harbi Arman, Fikri Özgen ve Muhsin Göl.

6 Savaş, *Susurluk Raporu*.

luk Olayını aydınlatmak üzere oluşturulan “Susurluk Araştırma Komisyonu Raporu ve Tutanakları”dır.⁷ Ayrıca, 12.10.1995 tarihli “Ülkemizin Çeşitli Yörelerinde İşlenmiş Faili Meçhul Siyasal Cinayetler Konusunda Meclis Araştırma Komisyonu Raporu”nu (10/90) ve İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hazırlanan 30.01.1997 tarihli fezlekeyi (Susurluk Fezlekesi)⁸ de dikkate almak gerekir.⁹

Kutlu Savaş'ın hazırladığı *Susurluk Raporu* ve Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Susurluk Araştırma Komisyonu Raporu ve Tutanakları, yasa dışı örgütlerin devlet kurumlarıyla olan bağlantıları ile Susurluk'ta meydana gelen kaza olayının ve arkasındaki ilişkilerin bir ölçüde aydınlığa kavuşturulmasını sağlamıştır. Bu raporlarda yapılan değerlendirmeleri de özellikle göz önüne aldığımızda, ortaya çıkan bazı olgusal gerçekler şunlardır: her şeyden önce, çıkar amaçlı yasa dışı organize suç örgütlerinin bazı devlet kurumları ve bu kurumlarda görev yapan kamu görevlileri ile siyasî bağlantılar kurdukları ve daha da önemlisi bu ilişkilerin devlet içinde “kontrol edilemez” yasa dışı örgütlenmeler oluşturma noktasına kadar gittiği ortaya çıkmıştır. Bu irtibat ve bağlantılar, yapılan yasa dışı faaliyetlere göz yumma ve bilfiil işbirliği içerisinde olma şeklinde ortaya çıkmış ve hukuk devleti ilkelerinin göz ardı edilmesinden kaynaklanmıştır. Neticede ortaya çok yönlü ve derin bir ilişkiler yumağı çıkmış, devlet kurumları ve yöneticiler bilerek ya da bilmeyerek bu karşılıklı ilişkiler ağına dâhil olmuşlardır.

7 TBMM Susurluk Kazasını Araştırma Komisyonu, 12 Kasım 1996 günü TBMM Genel Kurulunda 472 sayılı karar ile “Yasadışı Örgütlerin Devletle Olan Bağlantıları İle Susurluk'ta Meydana Gelen Kaza Olayının ve Arkasındaki İlişkilerin Aydınliğa Kavuşturulması” amacıyla 26 Kasım 1996'da kuruldu. 9 üyeli bu Araştırma Komisyonu, 3 Nisan 1997 tarihinde çalışmalarını tamamlamıştır. Komisyon Fikri Sağlar (CHP İçel Milletvekili), Hayrettin Dilekcan (RP Karabük Milletvekili), Mahmut Yılmaz (DYP Van Milletvekili), Mehmet Bedri İncetahtacı (RP Gaziantep Milletvekili), Mehmet Elkatmış (RP Nevşehir Milletvekili), Metin Öney (ANAP İzmir Milletvekili), Nihan İlgün (DYP Tekirdağ Milletvekili), Sema Pişkin-süt (DSP Aydın Milletvekili), Yaşar Topçu'dan (ANAP Sinop Milletvekili) oluşmuştur. Komisyon görev yaptığı 6 ay boyunca, 41 kez toplanmış, 10 özel değerlendirme toplantısı yapmış, 50 bin dokümanı incelemiş, 57 kişi ile görüşmüştür. Ancak Mustafa Bayram, Teoman Koman ve Necdet Üruğ, talep edildiği halde komisyona gelmemiştir.

8 Susurluk Fezlekesi, Hazırlık No. 1997/221, Fezleke No. 1997/1 (30.01.1997)

9 Esas No: 10/90, Sayı No: A.01.1.GEÇ/300-554, Karar No: 10 (12.10.1995)

İkincisi, bu raporlar, özellikle terör ve organize suç gibi ciddi suçlarla mücadelede sorumlu güvenlik birimleri ve istihbarat örgütleri ile ilgili bazı yapısal problemlerin varlığının tespitini sağlamıştır. Devlet içinde benzer görev ve yetkilere sahip çok sayıda istihbarat teşkilatı ve birimi olmasının, bunlar arasında koordinasyonsuzluk ve çekişmelerin yaşanmasına sebep olduğu anlaşılmıştır. Yine bu bağlamda, JİTEM'in faaliyetleri sorgulanmış bunun sonucunda varlığının tartışmasız gerçek olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu raporlar sayesinde, yine bu örgütlerde görev yapan bazı kamu görevlilerinin, terör ortamının yarattığı boşluklar ve görevlerinin sağladığı bazı imkânlar sayesinde kişisel menfaat sağlayıcı bir takım faaliyet ve ilişkiler içerisine girdikleri ortaya çıkartılmıştır. Bunun yanında, Jandarma Binbaşı Ahmet Cem Ersever gibi gizli operasyonlarda görev yapan istihbarat görevlilerinden bazılarının, hiyerarşik denetim ve emir-komuta zincirinin dışına çıkarak daha yüksek rütbelilerin bulunduğu bir ortamda müstakilen hareket ettikleri kamuoyunun dikkatine sunulmuştur.

Söz konusu raporlar, özellikle 1990'lı yıllarda Güneydoğu'da teröre karşı verilen mücadelede, bu bölgenin sosyo-ekonomik ve siyasi yapısının yol açtığı yapısal problemleri ve bu yapının baş aktörlerini gündeme taşımıştır. Bu bağlamda, “terör rantı” denilen bir kavram doğmuştur. Bu ranttan kimlerin çıkar ve yarar sağladığına, bu raporlarda belirli referanslarla işaret edilmiştir. Sosyo-ekonomik yapının ürettiği bu rant paylaşımında Doğu ve Güneydoğu'daki feodal yapının, özellikle aşiret reislerinin konumu, aşiretler arası çelişkiler, aşiretlerin İran ve Kuzey Irak'ta uzantılarının bulunmasının payının bulunduğu işaret edilmiş, bu tespit, PKK itirafçıları ve özü feodal yapıya dayanan geçici köy koruculuğu sisteminin sorgulanmasına yol açmıştır. Aşiretlerin uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi suçlara bulaşmalarına ve yüzlerce faili meçhul cinayete bu raporlarda çeşitli şekillerde atıfta bulunulmuştur. Örneğin JİTEM tarafından istihdam edilen itirafçıların ve mahalli unsurların, zaman içinde başıboş ve serbest kaldıkları, kontrolden çıkarak başlı başına büyük bir problem hâline

geldikleri vurgulanmıştır. Yine Güneydoğu’da görev yapmış olan bazı görevli ve itirafçıların daha sonra büyük merkezlere kaymalarının maddi menfaate düşüp yozlaşmaları ile ilişkili olduğuna dikkat çekilmiştir.

Bu arada bazı araştırmacı yazar ve gazeteciler tarafından da JİTEM ve Ahmet Cem Ersever hakkında yapılan çalışmalar yayımlanmıştır. JİTEM hakkında ilk ve ayrıntılı çalışmayı yapanlardan birisi, o dönemde *2000’e Doğru* dergisi muhabiri olan ve daha sonra derin devlet ve ilgili konulardaki çalışmalarıyla tanıdığımız Soner Yalçın olmuştur. Yalçın’ın, 1991’den itibaren bu tür konularda hazırlamış olduğu haber ve araştırmaları, onu günümüzde de bu alanda en çok tanınan ve özellikle bu tür konuları işleyen TV dizi ve film senaryolarının, vazgeçilmez konsept danışmanı hâline getirmiştir. Öyle ki Soner Yalçın, Ahmet Cem Ersever’i konuşmaya ikna ederek, anlattıklarını *Binbaşı Ersever’in İtirafı* isimli kitapta yayımlamıştır.¹⁰

Kutlu Savaş’ın hazırladığı *Susurluk Raporu*’ndan yedi ay sonra, Ahmet Cem Ersever’in bir aile dostu olan gazeteci Çetin Ağaç’ın *Cem Ersever ve JİTEM Gerçeği* isimli kitabı yayımlandı. Ağaç’ye göre Ahmet Cem Ersever, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Eşref Bitlis’e oğlu kadar yakındı ve onunla doğrudan bağlantı kurarak çalışmıştı. Eşref Bitlis’in vefatından bir ay sonra ordudan istifa etmişti. Bu kitabın ekler bölümünde iki önemli belge vardı: İlki, 30 Kasım 1990 tarihli bir takdirname belgesiydi. Bu belgede, “JİTEM Grup Komutanı Kıdemli Binbaşı Ahmet Cem Ersever’in, nokta operasyonlarının planlanması ve icrasında sevk ve idare başarısı” kutlanıyordu. İmza, dönemin Jandarma Asayiş Komutanı Korgeneral Hikmet Köksal’a aitti. Ağaç bununla yetinmemiş, Jandarma Genel Komutanlığının 1994 tarihli telefon rehberini de yayımlamıştı. Rehberde, JİTEM Grup Komutanı ve illerdeki JİTEM birimlerinin telefonu yer alıyordu. Bu da ikinci bir belge olarak bütün inkârlara rağmen JİTEM’in hem resmen varlığını ve hem de Ahmet Cem Ersever’in bir takım operasyonlarını emir-komuta zinciri içerisinde gerçekleştirdiğini göstermesi açısından oldukça önemliydi.

Kasım 2005’te vuku bulan Şemdinli olayının ardından TBMM Başkanı Bülent Arınç hükûmete çağrıda bulunarak JİTEM diye bir kuruluş ya da örgütün gerçekten var olup olmadığını sormuş, nasıl çalıştığının ve nasıl bir görev yüklediğinin net bir şekilde açıklanmasını istemiş ve bu amaçla İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Mehmet Elkatmış’ı konuyu araştırmakla görevlendirmiştir.

Resmi Makamlara Göre JİTEM “Yok” Mu?

JİTEM’in varlığı, belgelerde, raporlarda, medyada ve kitaplarda tescil edilmesine rağmen, resmi makamlarca reddedilmiştir. Doğan Güreş Genelkurmay Başkanı, Teoman Koman da Jandarma Genel Komutanı oldukları dönemde, JİTEM adında bir örgütün hiçbir zaman mevcut olmadığını ifade etmişlerdi. Hatta Doğan Güreş’e göre JİTEM, bir hayal ürünüydü.

TBMM Susurluk Komisyonunun, davet ederek bilgisine başvurduğu eski (1988-1992) Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) Müsteşarı ve dönemin Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Teoman Koman, bu davete bir mektupla verdiği cevapta “Jandarma Teşkilatı içinde JİTEM adında legal ya da illegal bir örgütün kurulmadığını, ama jandarma dışında bu ismi kullanarak kanunsuz işler yapan bir grubun olduğunu” ifade etmişti. Yine Jandarma Genel Komutanı olduğu bir dönemde Orgeneral Teoman Koman, 11 Şubat 1998 tarihinde NTV’de katıldığı Nuri Çolakoğlu’nun “Enine Boyuna” programında, “JİTEM adı, bir fantezi olarak kullanılmıştır. JİTEM diye bir resmi ekip teşekkül etmemiştir. Peki, olmayan bir şeyin ismi nasıl olur? Birkaç kişi bir araya gelmiş, JİTEM diye etkili bir isim bulmuş. Bunu söyleye söyleye, bazı makamlar bunu resmi müesseseler olarak görmüş” demişti.

Öyle ki dönemin Emniyet İstihbarat Daire Başkan Yardımcısı Hanefi Avcı, TBMM Susurluk Araştırma Komisyonuna 4 Şubat 1997 tarihinde verdiği ifadesinde; “PKK’nın ciddi eylemleri üzerine, devletin PKK mensuplarına ve PKK’ya

¹⁰ Soner Yalçın, *Binbaşı Ersever’in İtirafı* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1994).

büyük destek veren kişilere karşı hukuki olarak yeterince mücadele edemediğini düşünen bazı devlet görevlilerinin hukuk dışı bir anlayışla görev yapmak gerektiğine inanmaya başladıklarını ve ilk defa Güneydoğu'da JİTEM görevlisi Cem Ersever'in bu tür faaliyetler içerisine girdiğini (...)” belirtmesi üzerine, Jandarma Genel Komutanlığına yazılı başvuruda bulunan Komisyon, “Bizde böyle bir örgüt yoktur!” cevabını alıyordu. Gazeteci Ali Bayramoğlu, kendisinin de tanık olduğu bir sohbette, 28 Şubat'ın Genelkurmay Genel Sekreteri Erol Özkasnak'ın gazetecilere “Susurluk ile Türk Silahlı Kuvvetlerini (TSK) birlikte anan, JİTEM'den söz eden vatan hainidir.” dediğini rivayet etmektedir.¹¹

Böylesine net ve kesin ifadelerle resmen varlığı kabul edilmeyen JİTEM, bu arada yukarıda işaret etmiş olduğumuz şekilde, takdirname belgelerinde, devletin maaş bordrolarında, araştırma komisyonlarının raporlarında ve kendisine çalışmış olan elemanlarının itiraf ve açıklamalarında fiili varlığından şüphe götürmeyecek bir şekilde yer alıyordu.

28 Şubat süreciyle birlikte Refah-Yol hükûmetinin bozulmasının ardından Başbakan olan Mesut Yılmaz, bu tarihten yaklaşık yedi ay önce, Budapeşte'de adı yine JİTEM'le birlikte anılan ünlü bir PKK itirafçısı olan “Yeşil” lakaplı Mahmut Yıldırım'ın organize ettiği ileri sürülen bir grubun saldırısına uğramış ve bu saldırı sonucunda burnu kırılmıştı.¹² Yakalanan sanıkların Türkiye'ye iade edilmelerine ve Devlet Güvenlik Mahkemesinde (DGM) yargıç önüne çıkarılmalarına rağmen, Mesut Yılmaz şikâyetçi olmamış ve dava düşmüştü. Ancak Mesut Yılmaz, Başbakanlığı döneminde Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş'tan, “ülke menfaatleri” ve “terörle mücadele” adı altında yürütülen para, güç, menfaat sağlamaya yönelik tüm faaliyetlerin araştırılarak, rapor hâlinde kendisine sunulması talimatını vermiştir.

¹¹ Ali Bayramoğlu, “Şu JİTEM dedikleri ve Şemdinli,” *Yeni Şafak*, 15 Aralık 2005.

¹² Bu iddia için bkz. Necdet Açı, Serhan Yedig, “Yumrukta ‘Yeşil’ Damgası,” *Derin Devletin Peşinde* (İstanbul: Karakutu Yayınları, 2005), s. 82-86.

¹³ a.g.e., s. 15.

Dolayısıyla, *Susurluk Raporu*'nun hazırlanmasına yol açan sürecin, bir bakıma Susurluk Olayının aktörlerinin, dönemin Başbakanıyla karşı karşıya kalmasıyla başladığı açıktır.

Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş tarafından hazırlanan ve kamuoyunda *Susurluk Raporu* olarak bilinen bu rapor, 1998'in ilk ayında Başbakan Mesut Yılmaz tarafından açıklanmıştır. 120 sayfa civarındaki raporun 11 sayfası “devlet sırrı” içerdiği gerekçesiyle açıklanmadı. Bu raporda JİTEM'le ilgili bilgi ve iddialardan en çarpıcı olanı, itirafçılardan İbrahim Babat'ın verdiği ifadeydi. Babat'ın ifadelerinin önemli bir kısmı “devlet sırrı” süzgecine takılmış ve kamuoyuna yansımamıştı. Fakat bu önemli tanık daha sonra cezaevinde yatarken, o sırada *Aktüel*'de çalışan Necdet Açı'la konuştu. Gazeteci Necdet Açı, Babat'la cezaevinde yaptığı görüşmenin tam metnini yayımladı.

Necdet Açı'nın daha sonra yaptığı açıklamalardan anladığımız kadarıyla İbrahim Babat, kod adı “Mete” olan bir PKK itirafçısı olup, 1990-1992 yılları arasında Ahmet Cem Ersever'in komutanı olduğu, sadece itirafçılardan oluşan, metaforik bir biçimde sinema kahramanı İngiliz Ajansı 007 James Bond'u hatırlatan “öldürmeye yetkili (*licence to kill*)” JİTEM grubunun komutan yardımcısıydı. Devlet ve kendi adına öldürdüğü insanların sayısını hatırlamıyordu. Babat, 1997'de İstanbul Kadıköy'de karıştığı bir silahlı çatışma sonucu yakalanıp 7 yıl ceza alacağı vadine rağmen 17 yıl 6 ay hapis cezasına mahkûm olunca, İstanbul DGM Başsavcılığına ve Başbakanlık Teftiş Kuruluna ifade vermek için dilekçe ile müracaat etti.

Türkçesi iyi olmadığı için, Kırklareli Cezaevindeki koğu arkadaşına dikte ettirdiği 11 sayfalık elyazması itirafından bir bölüm, Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş'ın *Susurluk Raporu*'nun 75. sayfasına girdi. İtirafın tamamı, raporun 10 numaralı eki olarak dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz'a teslim edildi.¹³

İbrahim Babat itiraflarında, JİTEM'in terörle mücadeledeki başarılı çalışmalarının yanı sıra,

açığa çıkmamış ve gizli kalmış, devleti sıkıntıya sokan bazı keyfi, hukuk dışı uygulamalarının olduğunu söylemiştir. En çarpıcı olan açıklamaları ise JİTEM adına öldürdüklerini söylediği onlarca kişiye ilişkindi.

Babat, itirafnamesinde 1990'da JİTEM'de bazı köklü değişiklikler olduğunu, bu yıl içerisinde yakalanıp serbest bırakılan bazı itirafçıların, asker kimliğiyle JİTEM Grup Komutanlığına alındığını, bütün asker itirafçıların bir araya toplanmasının düşünüldüğünü ifade ediyordu. Bu dönem içerisinde JİTEM çatısı altında illegal bir oluşuma gidilmişti. Babat'ın kendisi de bu oluşumda görevlendirilmişti. Babat, kendilerine Diyarbakır ve çevresinde PKK'yla ilişkili olduğundan şüphelendikleri hemen herkese infaz yetkisi verildiğini söylüyordu. Bu insanları yakalayıp, suçu varsa tespit edip adalete teslim etmek yerine faili meçhul bir şekilde öldürmeyi bir yöntem olarak benimsediklerini, zira kendilerinden istenenin bu olduğunu, bu tarzda talimat aldıklarını söylemişti. Ayrıca, 1991 yılı içinde JİTEM grubu olarak gerçekleştirdikleri bazı bombalama eylemleri vardı.

Sonuç olarak Babat, "terörle mücadele" adı altında oluşturulan JİTEM birliklerinin daha sonra kendi amacından saparak hukuk dışı bir yapıya büründüğünü iddia ediyor, devletin verdiği yetkilerle terörle mücadele yerine, devleti bugün bile töhmet altında bırakan bazı çeteleşmelere, kirli işlere ve rant kavgasına dönüşerek adeta devletin kontrolünden çıktığını söylüyordu. Babat, konuşmasının nedenini de bu iddialarına dayandırıyor. Yani teröre karşı mücadele rant kavgasına dönüşmüş, devletin yetkilileri kişisel çıkarları için faili meçhul infazlara ve haksız uygulamalara karışmış, vicdanen rahatlamak için, devleti zan altından kurtarmayı esas alarak, hiçbir baskı altında kalmadan özgür iradesiyle bu açıklamayı yapmıştı.

1998'de kendisine sunulan çalışmayı okuduktan sonra Mesut Yılmaz, böyle bir kuruluşun varlığı konusunda ikna olmuş, ancak daha sonra bazı yetkililerle görüştüğünden sonra kamuoyuna, "artık JİTEM'in olmadığını, zira temizlendiğini"

duyurmuştu. Yani Mesut Yılmaz, raporda sık sık adı geçen JİTEM'in varlığını görmüş, fakat anladığımız kadarıyla kendisine bu kuruluşun lağvedildiği ya da lağvedileceği konusunda söylenlere itibar etmişti. Bunu Mesut Yılmaz, 22 Ocak 1998 tarihinde *Kanal D*'de yayımlanan "Arena" programında Uğur Dündar'a verdiği mülakatta açıkça ifade etmişti:

" (...) Bir kere dediğiniz gibi Silâhlı Kuvvetler, bu işlere hiç karışmamış. Jandarma'nın değil, Jandarma içerisinde 'JİTEM' adıyla Jandarma İstihbarat Terör ile Mücadele Birimi olarak bir organ oluşmuş, bu organ ile ilgilidir. (...) Daha sonra da onu da kaldırmışlar. Şu anda JİTEM diye bir kuruluş yok zaten. Yani ilk radikal tedbiri almışlar. Dediğiniz gibi bu olaylara karışan insanları kendi kurumsal denetimleri içerisinde temizlemişler, ayıklamışlar. (...) Sayın Genelkurmay Başkanı bana gayet açıklıkla da söyledi, 'Eğer bu incelemeler sonunda hâlâ bizim gözümüzden kaçan, bu olaylara karışmış kişiler varsa, biz onları da temizleriz.'¹⁴

Nitekim İsmail Hakkı Karadayı'nın Genelkurmay Başkanı olduğu dönemde (30 Ağustos 1994-30 Ağustos 1998) basına sızan haberlerde, JİTEM'in lağvedildiği söylendi.¹⁵

JİTEM'in belirli bir dönem faaliyette bulunduktan sonra lağvedildiğine ilişkin en son açıklamalardan birisi Olağanüstü Hal (OHAL) Bölgesi Jandarma Asayiş eski Komutanı emekli Korgeneral Altay Tokat'tan geldi. 1997'de PKK'ya karşı Kuzey Irak'ta yapılan en geniş kapsamlı harekâtlardan olan "Çekiç Harekâtı"nı yöneten komutan olarak da bilinen (E) Korgeneral Altay Tokat, *Zaman* gazetesine yaptığı bir açıklamada, JİTEM'i "OHAL bölgesinde PKK'ya karşı mücadele etmiş bir istihbarat biriminin kamuoyuna yansımaları" şeklinde tanımlamış ve "JİTEM misyonunu tamamladı ve lağvedildi. Birimleri merke-

14 Bkz. <<http://www.anap.org.tr/anap/genelbaskanlar/YILMAZ/konusmalar/1998/ocak98/22ocak98.htm>>, 22 Ocak 1998>.

15 Serhan Yedig, "Bir var bir yok! Hem var hem yok JİTEM," *Hürriyet*, 21 Kasım 2005.

zi yapıdan bölgesel yapıya geçti. Bulunduğu yerdeki jandarma komutanına bağlandı” demişti.¹⁶

JİTEM’de görev yapan bazı komutanların bilgisi dâhilinde faili meçhul cinayetler işlendiği yönündeki Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığının iddianamesi konusunda ise Tokat, “İstihbaratta uzman olmayan savcının, istihbaratın ne olduğunu bilmeyen kişilerin ifadelerine dayanarak hazırladığı iddianameye JİTEM’in yansması yanlıştır.” açıklamasını yapmıştı. Altay Tokat’a göre Jandarma İstihbarat Teşkilatı (JİT) mevcuttu ve yasa dışı münferit olaylar da olmuş olabilirdi. Fakat kamuoyundaki gibi şiddet kullanan, gizli faaliyette bulunarak yasa dışı işlere karışan bir birim söz konusu değildi.¹⁷

Bütün bunlar, JİTEM’in bir dönem de olsa varlığını resmen tescil etmesi bakımından çok önemli ama paradoksal açıklamalar olmuştur. Bu durumda, Türkiye’de belirli bir dönemde yasalarda ya da ilgili mevzuatta bu adla açıkça yer almayan, faaliyetleri ve kadrosu gizli tutulan, kime karşı sorumlu ve hesap verdiği tam olarak bilinmeyen resmi nitelikte bir kuruluş söz konusudur.

TBMM Faili Meçhul Siyasi Cinayetleri Araştırma Komisyonu Raporu’nda JİTEM, aşağıdaki şekilde yer alıyordu:

“Bölgede JİTEM’in faaliyetlerinin ne olduğu komisyonumuzca anlayamamıştır. Bu konuda Komisyonumuzda ifadesine başvurulmuş Yzb. Ş. Dönmez, komisyonumuza vermiş olduğu beyanında Jandarma İstihbarat timlerinin ayrı bir birim olmadığını, ayrı bir kuruluşlarının bulunmadığını, normal askerî birlikler içerisinde yer aldıklarını, bunların ayrı bir teşkilatlanma kanunlarının bulunmadığını, 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu’nun 5. maddesi yine aynı

yönetmeliğin 5, 44, 46, 42, 84. maddeleri ve 6815 sayılı Kanun’un 4. maddelerine istinaden Jandarma İstihbarat Timleri’nin kurulduğu OHAL Bölgesi’nde terörle ilgili olarak haber toplama faaliyetlerinden istihdam edilmek üzere Jandarma Asayiş Komutanlığı’na bağlı olduğunu, İstihbarat Timlerinin, birinci öncelikli yıkıcı, bölücü terör, ikinci öncelikte de uyuşturucu maddeler ve silah kaçakçılığına yönelik istihbarat topladığını ve bu bilgileri usulüne uygun olarak terörle mücadelede görevli icra makamlarına yani OHAL Bölge Valiliğine, İl Valilikleri ve ilgili güvenlik birimlerine ulaştırıldığını belirtmiştir. Komisyonumuza verilen bu bilgi bile, Devletin organlarının kanunlarla sınırları çizili görev ve yetkilerini aşarak ve bir takım yasal boşluklardan istifade ederek yeni kurumlaşmaya gittiğine iyi bir örnek teşkil etmektedir. (...) Kaldı ki bu kadar çok birimin yetkili ve görevli olmadığı halde bu alanda faaliyet göstermesi, kimin ne olduğunun, ne yaptığının anlaşılmasına da yol açmaktadır. Bu ortamdan da en iyi bir şekilde Devlet ve Cumhuriyet aleyhine faaliyet gösteren provokatörler ve terör örgütleri istifade etmektedir. Devletin bir takım organlarının yetkiyi ve görev sınırlarını aşarak faaliyet göstermeleri neticesinde ortaya çıkan bu karışık durumda terör örgütleri bir takım şayialar ileri sürerek vatandaşın kafasını bulandırmaktadır. (...) JİTEM’in yetki ve görevsiz olduğu halde polis mıntıkasında polisten habersiz operasyon yapması ve benzeri olaylar neticesinde vatandaşın kafasında bir takım soru işaretlerinin oluşmasına sebebiyet verilmektedir. (...) Yasal dayanağı olmayan ve buna rağmen kuruluş amacından saparak bazı yasa dışı olaylarla birlikte anılan kuruluşun faaliyetlerine son verilmesi hukukun üstünlüğüne inanan ve hukuk devleti olan devletimizin lehine olumlu bir davranıştır.”¹⁸

Kutlu Savaş’ın *Susurluk Raporu’nda* ise JİTEM’le ilgili olarak özellikle şu hususlara vurgu yapılıyordu:¹⁹

¹⁶ “Tokat Paşa: Suçlular cezalandırılınsın, ordu yıpratılmasın,” *Zaman*, 29 Aralık 2004.

¹⁷ a.g.e.

¹⁸ Fedai Erdoğan, *Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Faili Meçhul Siyasi Cinayetleri Araştırma Komisyon Raporu* (İstanbul: Gizli Saklı Yayınevi, 2005), s. 124-126.

¹⁹ Savaş, *Susurluk Raporu*, (Burada, Rapora yapılan atıflarda Aktüel dergisinin 5 Şubat 1998 tarihinde bastırarak okuyucularına dağıttığı Susurluk Raporu başlıklı kitapçıkta sayfa numaraları esas alınmıştır).

1. JİTEM, gerçekte fiilen var olmuştu: “Jandarma Genel Komutanlığı reddetse de JİTEM’in varlığı unutulabilir bir gerçek değildir. JİTEM kaldırılmış, tasfiye edilmiş, personeli başka birimlerde görevlendirilmiş, evrakları arşive gönderilmiş olabilir. Ama JİTEM’de görev yapan pek çok görevli hayattadır.”²⁰
2. Raporla JİTEM’in varlığı normal karşılanmakta ve bölgedeki özel timlerin sevk ve idaresini koordine etmek gibi bir ihtiyaçtan kaynaklandığı belirtilmektedir.²¹
3. JİTEM’in bölgede mahalli Jandarma birliklerinin dahi haberi olmadan etkili çalışmalar yaptığı vurgulanmıştır.²²
4. Rapor’da JİTEM adına çalışan çok sayıda korucu ve itirafçının olması nedeniyle ferdi suç oranının yükseldiği ifade edilmiştir.²³
5. Rapor, JİTEM’in oluşum ve gelişim sürecine yer vermektedir.²⁴
6. Rapor’un kuşkusuz en dikkat çekici yanlarından birisi, rütbeli personel de dâhil olmak üzere, bazı JİTEM elemanlarının yozlaştığı ve devletin hiyerarşik kontrolü dışına çıktığına dikkat çekmesidir.²⁵

Bütün bu hususların yanı sıra, raporun önsözünde hukuki niteliklerine özel olarak dikkat çekilmekte, bunun bir “soruşturma raporu,” “fezleke” veya “teftiş raporu” olmadığı vurgulanmaktadır. Bu da *Susurluk Raporu*’nu, “Susurluk Araştırma Komisyonu Raporu,” “Faili Meçhul Siyasal Cinayetler Konusunda Meclis Araştırma Komisyonu Raporu” ve *Susurluk Fezlekesi*’nden ayırmaktadır. Çünkü bu belgelerin hukuki bir temeli ve değeri vardı. *Susurluk Raporu* ise, sadece Başbakanlık makamına bilgi sunmak ve önerilerde bulunmak üzere hazırlanmıştı. Rapor’un giriş kısmında, bu raporun ana amaçlarından birisinin, “‘Susurluk Olayı’ adı altındaki kapsamlı ve çoğunlukla illegal ilişkiler ağını dikkate getirmek ve bu nedenle özellikle polisye olaylar noktasında kaybolmadan, olayı bütünüyle takdim etmek” olduğu ifade edilmişti. Bu noktada Başbakanlık Teftiş Kurulu, yargı alanına girmeye özen göstermiş, imkân olduğu takdirde yargıya yardımcı olmayı da hedefleyerek, bu bütünlüğü sağlamaya dönük bir çalışma yapmıştı.

Susurluk Raporu’nun Giriş kısmında geçen ilginç bir argüman da, aslında bir bütünlük içinde ele alınması gereken Susurluk konusunun, parçalara ayrıldığı ve bu nedenle işin özü ve esasının özellikle yargı safhasında gözden kaçırıldığı ileri sürülmesiydi.

Ayrıca, raporun hazırlanmasında karşılaşılan temel güçlükler değinilmiş ve bu bağlamda, devletin işleyişinden ve Teftiş Kurullarının çalışma sisteminden kaynaklanan nedenlerden dolayı, Susurluk Olayını “her yönüyle soruşturmaya imkân kalmadığı” sonucuna varılmıştı. Başbakanlık Teftiş Kurulunu bu sonuca götüren sebep ise, bazı konuların ancak polis yetkisinde olan hususları kapsadığı ve müfettişler eliyle sonuca ulaşmanın güçlük arz etmesiydi.

Türkiye’de JİTEM’in gerçekten mevcut olup olmadığı tartışılmaya devam ederken, resmi makamların (özellikle resmi) varlığını kabul etmediği JİTEM, Diyarbakır Cumhuriyet Savcısı Mithat Özcan’ın, 1992–1994 arasında 8 ayrı faili meçhul cinayetin²⁶ sorumluları oldukları iddia edilen ve JİTEM elemanı oldukları öne sürülen 8

²⁰ a.g.e., s. 26.

²¹ Bu husus raporun metninde şu şekilde ifade edilmektedir: “[...] Ayrıca JİTEM’in mevcudiyeti bir kusur da oluşturmamaktadır. Aslında JİTEM bir ihtiyaçtan doğmuştur. (...) Özel timlerin sevk ve idaresini koordine etmek için Jandarma içinde JİTEM olarak adlandırılan gurubun faaliyete geçirildiği görülmüştür. (...)” s. 26-27.

²² “[...] JİTEM bölgede etkili çalışmalar yapmıştır. Bunların çoğundan da mahalli Jandarma birliklerinin dahi haberi olmamıştır. (...)” s. 27.

²³ “[...] Zaman içinde, JİTEM bünyesinde görev alan sivil ve askerî şahısların faaliyetleri yörede dikkati çeker hale gelmiştir. Bünyesinde çok miktarda korucu ve itirafçı bulunması sebebiyle ferdi suç oranı yükselmiştir. Bölgeden zaman içinde ayrılan bu unsurlar, faaliyetlerine uygun ortamlarda devam etmişlerdir. (...)” s. 27.

²⁴ “[...] Jandarma İstihbaratı geçmişte, çok küçük, güçsüz hatta illerdeki asayiş istihbaratı mertebesindeydi. Hulusi Sayın Paşa’nın Kurmay başkanlığı döneminde JİTEM geliştirilmiştir. Mahalli lisanları konuşan insanlarla takviye edilmiş ve yavaş yavaş güçlenmiştir. Ama hiçbir zaman MİT veya Askerî İstihbarat seviyesine ulaşamamıştır. Zaten buna ihtiyaç da yoktu. PKK’nın 80’li yıllarda yarattığı silahlı mücadele ortamı, Jandarma İstihbaratı’nın kaynağı olmuştur. Dolayısıyla JİTEM büyük ölçüde varlık sebebi olan Güneydoğu problemine bağlı olarak bir gelişme çizgisi takip etmiştir. (...)” s. 81.

²⁵ “[...] Ancak JİTEM’e alınan itirafçılar ve mahalli unsurlar, zaman içinde başıboş ve serbest kalınca, başlı başına bir büyük problemin kaynağını oluşturmuşlardır. Sadece mahalli unsurlar değil istihbaratta çalışanlar da askerî hiyerarşinin dışında kalmışlardır. Binbaşı Cem Ersever, daha yüksek rütbelilerin bulunduğu bir ortamda müstakilen hareket edebilmiştir. (...)” s. 81.

²⁶ Sanıklar; Harbi Arman, Lokman Zuğurlu, Zana Zuğurlu, Servet Aslan, Şahabettin Latifeci, Ahmet Ceylan, Mehmet Sıddık Etyemez ve Abdülkadir Çelikbilek isimli şahısları faili meçhul cinayet yoluyla öldürdükleri suçlamasıyla 3’er kez ömür boyu hapis istemiyle yargılanıyor.

PKK itirafçısı²⁷ hakkında 29 Mart 2005 tarihinde Diyarbakır 2 No'lu Ağır Ceza Mahkemesinde tutuklama talebiyle açtığı davanın iddianamesinde yer aldı. Dava, PKK itirafçısı Abdülkadir Aygan'ın *Ülkede Özgür Gündem* gazetesinde yayımlanan iddiaları ve Diyarbakır Barosunun başvurusunun ardından açıldı. Bu nedenle bu dava, kamuoyunda "JİTEM Davası" ve "Faili Meçhuller Davası" olarak anılmaya başlandı.

Başsavcılığın hazırladığı 3 sayfalık iddianamede 8 ayrı cinayetin JİTEM adı altında oluşmuş "sözde devlet" adına, ancak yasa dışı yollarla işlendiği vurgulanmıştı.²⁸ Sanıkların eski askerî personel olmaları nedeniyle, Diyarbakır 2. Ağır Ceza Mahkemesi davayı "görevsizlik" gerekçesiyle 7. Kolordu Askerî Mahkemesine gönderdi ve tutuklama talepleri de reddedildi.

"Cürüm işlemek için teşekkül oluşturmak, bir suçu söylemek için işkence yapmak ve taammüden adam öldürmek" suçlamasıyla haklarında dava açılan bu sanıkların yargılanmasına, 7. Kolordu Askerî Ceza Mahkemesinde 27 Ocak 2006 tarihinde yapılan ilk duruşmayla başlandı. Bu duruşmada, yukarıda adından bahsettiğimiz PKK itirafçısı Abdülkadir Aygan'ın tutuklanmasına karar verildi. Diğer 7 sanık hakkında tutuklama kararı çıkmazken, sanıklardan hiçbirinin katılmadığı ve Diyarbakır Askerlik Şubesinde sivil memur olarak çalışan Saniye Emlük'ün Türk vatandaşlığından çıkartıldığı tespit edilen duruşma ileri bir tarihe ertelendi.

Jandarma Teşkilatının İstihbarat Faaliyetleri ve JİTEM'in Gerçeğe En Yakın Öyküsü

Türkiye'de anarşi ve terörü önlemek amacıyla gerçekleştirilen 12 Eylül 1980 darbesinin üzerinden henüz dört yıl geçmişti ki, 15 Ağustos 1984'te PKK'nın düzenlediği Eruh ve Şemdinli baskınları gerçekleşti. Bu baskın, 1980 öncesindeki anarşi ve terörden oldukça farklı, yıllarca sürecekt ve onbinlerce insanın hayatını kaybedeceği bir musibetin başlangıcıydı.

27 Bu şahıslar: Mahmut Yıldırım (Yeşil), Abdülkadir Aygan, Muhsin Gül, Fethi Çetin, Kemal Emlük, Saniye Emlük, Yüksel Uğur ve Abdülkerim Kirca'dır.

28 "Yeşil'in yargılandığı JİTEM davası başlıyor," *Zaman*, 24 Ocak 2006.

Uzun süreli halk savaşına dönüştürülecek bir gerilla savaşını kullanan bu yeni terör dalgası, kırsal kesimde asayişten sorumlu olan jandarma teşkilatının subay ve astsubaylarının gerek eğitim ve gerekse teçhizat bakımından çok da hazırlıklı olmadıkları bir durumdu. Bunlar daha ziyade Kara Kuvvetleri Komutanlığının bünyesindeki okullarda "Düzenli Harp" eğitimi alarak yetişmişler, jandarma sınıf okullarında daha ziyade adli ve genel asayiş konularında eğitilmişlerdi. Tabii ki silah ve teçhizatlanmaları da bu amaca dönüktü. Oysa PKK terör örgütü, gerek elemanlarının eğitim ve nitelikleri ve gerekse teçhizatlanmaları bakımından vur-kaç esasına dayanan "gerilla" tarzı eylem stratejisini kullanmaya çok uygundu.

Aynı durum, istihbarat teşkilatlarımız için de geçerliydi. İstihbarat birimleri, PKK tarzı bir yapılanmaya karşı kırsal alanda yeterli bir kapasiteye ve işleyişe sahip değildi. İstihbarat ağı yeterli ve etkili olmadığından, nokta operasyonları yapılamıyor, ani terör saldırılarına karşı önlem alınamadığı gibi, PKK'nın cephe faaliyetlerine karşı da strateji geliştirilemiyordu. Bu da örgütün siyasi faaliyetlerini başarılı kılıyor, halk içerisinde sempatican kazanmasına yardımcı oluyordu.

Bu şartlar altında, PKK terör örgütü hakkında güvenlik birimlerinin tek bilgi kaynağı, çatışmalarda sağ ele geçen teröristler ve bu çatışmalarda ele geçirilen örgüte ait dokümanlar ve günlükler oluyordu. İstihbarat birimleri, PKK'nın emellerini, teknik ve taktiklerini yakalanan ya da teslim olan militanlarının sorgu ve anlatımlarından öğreniyorlardı.

Türkiye'de PKK terörünün başladığı 1984 yılında, Jandarma Teşkilatının istihbarat amaçlı birimleri, İl Jandarma Alay Komutanlıkları ve Jandarma Bölge Komutanlıklarında örgütlenen istihbarat şubelerinden oluşuyordu. Bu şube personeli, kısıtlı imkânlarla ve resmi elbiselerle görev yaparlardı, karargâh dışına pek çıkamazlardı. Korgeneral Hulusi Sayın, 1987 yılında Diyarbakır Asayiş Kolordu Komutanı olduktan sonra, jandarmanın istihbarat şubelerinin teröre karşı

daha fazla etkili olabilmesi için, Emniyet Genel Müdürlüğünde olduğu gibi merkeze bağlı, işi sadece istihbarat olan birimler kurulmasına karar verdi ve bu fikrini uygulamaya koydu.²⁹

JİTEM, hukuki dayanağını 2803 sayılı Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Kanunu'nun 5. maddesiyle³⁰, 6815 sayılı Sınır, Kıyı ve Kara Sularımızın Muhafaza ve Emniyeti ve Kaçakçılığın Men ve Takibi İşlerinin Dâhiliye Vekâletine Devri Hakkında Kanun'un 4. maddesinden alıyordu.³¹

Kuruluş safhasında bu timlerin hem istihbarat, hem de terörle mücadelede görevlendirilmesi düşünüldü. Bu nedenle bu yapılanma "JİTEM" olarak anılmaya başlandı. Aslında bu daha sonraki uygulamaya pek de uygun değildi. Zira bu timler sadece "istihbarat" amaçlı olduğu için, aslında teknik anlamda operasyonel olmamaları gerekiyordu. Nitekim polisteki yapılanma da bu şekildedir. Yani istihbarat faaliyetlerini yürüten bir "İstihbarat Daire Başkanlığı" ve "İstihbarat Şubeleri" ve bunların sağladığı istihbarata dayalı operasyonları fiilen yapan "Terörle Mücadele ve Harekât Daire Başkanlığı ve Şube Müdürlükleri" vardır. Bu yapılanma, istihbarat ve harekâtın farklı ellerden yürütülmesi prensibine dayanır.

JİTEM konusunda şu ana kadar ortaya çıkan bilgilerden anladığımız kadarıyla bu timler, istihbarat faaliyetlerini emniyet istihbaratı ve MİT'e benzer şekilde, "eleman sistemi"³² ve "teknik takip" yöntemleriyle yürütüyordu. Toplanan bilgiler, değerlendirilip "istihbarat" haline getirildikten sonra, bağlı oldukları İstihbarat Grup Komutanlığına veriliyordu. Sonuçta, istihbarat timlerinden gelen bilgi ve duyular, İstihbarat Grup Komutanlığında toplanıyor ve burada karargâh çalışmasıyla analizler yapıldıktan sonra harekât birlikleri operasyona sevk ediliyordu.

Daha sonra ortaya çıkan çok önemli problemlerin yanısıra, JİTEM'in terör örgütüne karşı yürütülecek operasyonlarda eleman sistemini başarılı bir şekilde yürüttüğünü söyleyebiliriz. JİTEM'in bu başarısında ise, kanaatimizce "Terör

örgütü üyelerinden hiç eyleme katılmayanların, silahını bırakıp teslim olmaları ve itiraflarıyla suç işlenmesine engel olmaları koşuluyla ceza almamaları"nın öngören ve kamuoyunda "Pişmanlık Yasası," "İtirafçılık Yasası" ve "Af Yasası" olarak da bilinen 25.03.1988 tarihli ve 3419 sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun'un çok önemli bir rolü oldu. Çünkü "Pişmanlık Yasası"ndan yararlanmak için teslim olan PKK militanları, PKK terör örgütü hakkında bildiklerini JİTEM'le paylaşmışlar ve zamanla bir takım işlere yerleştirilerek aslında JİTEM elemanı olarak çalıştırılmışlardı. Bu şahıslar genellikle tercümanlık, arazi rehberliği ve ele geçirilen dokümanların analiz edil-

29 Saygı Öztürk, "Komutan 'JİTEM' Gerçeğini Açıklıyor!," *Medya24*, 14 Kasım 2005.

30 2803 sayılı Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Kanunu'nun 5. maddesi için bkz. 12.03.1983 tarihli ve 17985 sayılı *Resmî Gazete*. "Jandarma Genel Komutanlığı Teşkilatı; görevin özelliği ve Türk Silahlı Kuvvetlerindeki esaslara uygun olarak kendi kuruluş ve kadrolarında gösterilir. Jandarma Genel Komutanlığının kuruluş ve kadrolarıyla konuş yerleri, Genelkurmay Başkanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca düzenlenir. Ancak seferberlik ve savaşta Kuvvet Komutanlıkları emrine girecek birliklerin kuruluş, kadro ve konuşlarının düzenlenmesinde Genelkurmay Başkanlığının onayı alınır. Emniyet ve asayiş ile görevli jandarma birliklerinin kuruluş ve konuşlarının düzenlenmesinde zorunlu haller dışında mülki taksimat esas alınır. Ancak hizmette verim ve etkinliğin sağlanması amacıyla birden çok ili içine alan bölgelerde teşkilatlanma da göz önünde bulundurulur."

31 Sınır, Kıyı ve Kara Sularımızın Muhafaza ve Emniyeti ve Kaçakçılığın Men ve Takibi İşlerinin Dâhiliye Vekâletine Devri Hakkında Kanun için bkz. 24.07.1956 tarihli ve 9363 sayılı *Resmî Gazete*. "Madde 4: Kaçakçılığın Men'i ve Takibi Maksadı ile Dâhiliye Vekâletince istihbarat teşkilatı kurulur ve her yıl bütçesine lüzumlu tahsisat konur". 3497 sayılı Kara Sınrlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Kanun'la yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bkz. 22.11.1988 tarihli ve 1997 sayılı *Resmî Gazete*. "Madde 5: Bu Kanunun yürürlüğe girmesiyle, 16.07.1956 tarihli ve 6815 sayılı Sınır, Kıyı ve Kara Sularımızın Muhafaza ve Emniyeti ve Kaçakçılığın Men ve Takibi İşlerinin Dâhiliye Vekâletine Devri Hakkında Kanun, 10.03.1983 tarihli ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ile diğer kanunların bu Kanun'a aykırı hükümleri uygulanmaz. (...) "Geçici Madde 1: Doğu ve Güneydoğu sınırlarının korunması ve güvenliğinin sağlanması görevi Kara Kuvvetleri Komutanlığınca fiilen devir alınıncaya kadar 6815 sayılı Kanun'dan doğan görevlerin Jandarma Genel Komutanlığınca yerine getirilmesine devam olunur."

32 "Eleman sistemi", istihbarat faaliyetleri kapsamında izlenen ya da takibi yapılan faaliyet ve şahıslarla ilgi bilgi toplamak amacıyla, hedef alınan faaliyet ve örgütlerin içerisine sızdırılmış veya bu örgütlerin içerisinde bulunanlardan elde edilmiş kişilere dayalı istihbarat yöntemidir. Bu amaçla kullanılan şahıslar güvenlik kuvvetlerince "eleman" olarak tanımlanmakta; terör ve organize suç örgütleri ise, bu şahısları genellikle "ajan" olarak ifade etmektedir. Bu şahıslar, bir istihbarat örgütünün kadrolu personelinden farklıdır. Kadrolu personel, ilgili yasalarında yer alan şartlara haiz, genellikle sürekli kadrolarda istihdam edilen, terfi ve çalışma şartları kurallara bağlanmış maaşlı devlet memurlarıdır. "Elemanlar" ise, belirli bir menfaat ya da gönüllü olarak, karşılıklı anlaşmaya bağlı olarak belirli hizmetleri gördürmek amacıyla geçici olarak istihdam edilir. Örneğin; "MİT mensubu" denildiğinde kadrolu Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT) personelini, "MİT elemanı" denildiğinde ise, belirli bir mutabakat çerçevesinde bu Teşkilat adına tanımlanmış hizmetleri gören geçici görevlileri anlamak gerekir.

mesinde görev alıyorlardı.³³ Ayrıca, Jandarma Teşkilatının kırsal alanda yetkili olması, köy ve mezralara kadar uzanan karakollarının mevcut bulunması ve dolayısıyla bölge halkıyla daha yakın bir temas içerisinde olması, PKK'nın kırsal alandaki faaliyetleri konusunda yapılan istihbarat çalışmalarında jandarma istihbaratını, MİT ve polis istihbaratına göre daha avantajlı ve başarılı kılıyordu.

İlk kez 1991 yılında HEP Diyarbakır İl Başkanı Vedat Aydın'ın öldürülmesi sonrasında telaffuz edilen "PKK itirafçısı" kavramı, 9 Kasım 2005 tarihinde Şemdinli'de vuku bulan bir kitabevinin bombalanması olayından sonra yeniden gündeme gelerek tartışılmaya başlandı. Çünkü bombalama eyleminin zanlılarından birisi olan ve Jandarma istihbaratına çalışan Veysel Ateş, eski bir PKK itirafçısıydı. Bu olay, PKK itirafçılarının devlet kurumlarıyla olan ilişkilerinin yeniden sorgulanmasına kapı araladı.

Şemdinli Olayından sonra *Aksiyon* dergisine konuşan, kendisini "Fırat" olarak tanıtan ve halen aktif görevde olduğunu öne süren fakat çalıştığı birimin adını vermek istemeyen bir PKK itiraf-

çısı, "itirafçılık" müessesesi konusunda ilginç şeyler söylemiştir. Fırat, terör örgütü PKK'ya Diyarbakır'dan katılan ilk militanlardandı. PKK'nın askerî kanadının ilk sorumlularından olan ve 1986'da Gabar Dağı'nda çıkan çatışmada öldürülen Mahsun Korkmaz'dan askerî eğitim aldıktan sonra, 1989'da Kandil üzerinden Türkiye'ye girmişti. PKK adına çok sayıda eyleme katıldıktan sonra, Temmuz 1990'da Tunceli kırsalında güvenlik güçlerine teslim olmuştu. Daha sonra da kendi isteğiyle devlete çalışmaya başlamıştı. "İtirafçı" kelimesinin çok kaba olduğunu, onun yerine "pişman olmuş kişi" denilmesinin daha uygun olacağını söyleyen itirafçı Fırat'ın *Aksiyon* dergisine anlattıklarına göre herkes itirafçı olamamaktadır. İtirafçı olanlar, terör örgütü PKK adına mücadele vermiş, ancak daha sonra teslim olmuş veya tutuklananlar arasından seçilmiştir. İtirafçı olacak kişinin örgütü iyi bilmesi, strateji alanında ve askerî alanda iyi eğitim görmüş olması aranan şartlar arasındadır. Ayrıca, güvenlik güçlerine yardımcı olmak üzere itirafçılar arasından seçilecek kişinin, evli ve çocuk sahibi olmaması, ailesi ile bağının zayıf olması ya da hiç olmaması tercih edilmesinde etkili olmaktadır.

Terörden kaçtıkları için hedef seçilen itirafçıların gizlenmesi için onlara yeni bir kimlik ve parasal yardım sağlanıyordu. "İtirafçı oldum," "devlet adına çalışacağım" demekle de iş bitmiyor, bu kişiler bir iki olayda sınavdan geçiriliyor ve bu olaylar fotoğflanıp belgeleniyordu. Her itirafçı bağlı bulunduğu üstüne itaat etmek ve hayatını aldığı talimatlara göre düzenlemek zorundaydı.³⁴

Jandarma İstihbaratının Yasal Statüsünün Öyküsü

Jandarma istihbaratının yasal bir hüviyete büründürülmesi, yani JİTEM ya da JİT gibi bir kurumun yarasını çıkartmaya yönelik çabalar, aslında 7-8 yıldır devam etmekteydi. 1998 yılında, İçişleri Bakanlığınca hazırlanan Jandarma Teşkilât, Görev ve Yetkileri Kanununa İki Ek Madde Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı, Bakanlar Kurulunun 27.08.1998 tarihli kararıyla (21. Dö-

33 Haşim Söylemez, "İtirafçılar tetikte," *Aksiyon*, 21 Aralık 2005. Bkz. <<http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=22875>>, [Erişim tarihi: 03 Şubat 2006]. "PKK itirafçısı" kavramı, ilk kez 1991'de HEP'li Vedat Aydın'ın cesedinin Ergani-Maden arasında bulunmasıyla gündeme geldi. Aydın'dan kısa bir süre sonra HEP yöneticilerinden Remzi İl'in Diyarbakır'da faili meçhul bir cinayet sonucu öldürülmesiyle tartışılır hale geldi. Bir iddiaya göre cinayetleri Hizbullah gerçekleştirmişti. Ancak, PKK bu cinayetlerin itirafçıların işbirliği ile gerçekleştirildiğini ileri sürdü. HEP yöneticilerine göre de bu olaylarda itirafçı bağlı vardı. Yazar Musa Anter'in öldürülmesi, Demokratik Emek Partisi (DEP) milletvekili Mehmet Sincar'ın Batman'da vurulması, bu dönemde işlenen bir dizi faili meçhul cinayet arasında yer aldı. (...) İstihbarat birimlerine göre 1990-2000 arasında 1550 faili meçhul cinayet vardı. Fakat terör örgütü PKK, bu cinayetlerin 2 binden fazla olduğunu ileri sürüyor. Söz konusu cinayetler Diyarbakır, Mardin, Nusaybin, Şırnak, Cizre, Batman, Silvan, Şemdinli, Hakkâri ve Yüksekova hattını takip etti. En çok faili meçhul cinayetin işlendiği adres ise Diyarbakır'dı. Seri cinayetler daha çok Hizbullah'ın üzerine yıkıldı. Ancak çoğu cinayetin işlenme şeklinin Hizbullah'ın taktikğine benzememesi kuşkuvarı da beraberinde getirdi. PKK'ya göre Hizbullah'ın içinde itirafçılar vardı ve bunlar JİTEM ile koordinasyon içinde çalışıyordu. PKK, bu zamana kadar kendilerinden ayrılan ve 'hain' olarak tabir ettiği 5 bin kişinin olduğunu ileri sürüyor. PKK militanı iken örgütten tamamen ayrılanlar daha çok yurtdışına kaçmayı yeğliyor. Buralarda izlerini kaybettirip yaşamayı tercih ediyorlar. Yine PKK'nın iddiasına göre en az 500 kişi itirafçı adı altında JİTEM'e çalışıyor. Bu kişilerin örgütte listesi olduğu ve örgüt için "önemli düşman" sınıfında değerlendirildiği belirtiliyor. JİTEM veya devletin herhangi bir resmi kurumu bu zamana kadar ellerinde ne kadar itirafçı olduğunu telaffuz etmedi. Yalnız devlete sığınan örgüt militanlarıyla itirafçıları aynı kategoride değerlendirmek yanlış olur."

34 a.g.e.

nem) TBMM Başkanlığına gönderildi.³⁵ Tasarının genel gerekçesinde “Jandarmaya istihbarat faaliyetlerinde bulunabilme ve mahalli jandarma birliklerinin yetersiz kalması halinde ilave birimlerinin görevlendirilmesine imkân tanımak” olduğu belirtiliyordu. Bir anlamda, JİT’i resmen kuracak olan bu yasa tasarısı TBMM’nin 22. döneminde de 1/402 esas numarası ile 13.01.2003 tarihinde tekrar TBMM’ye geldi. 20.01.2003 tarihinde İçişleri Komisyonuna gelen tasarı, daha sonra geri çekildiği için iade edildi. Varlığı ve yasal statüsü, görev ve yetkileri, 80’li yıllardan bu yana tartışılan, doğru ya da yanlış JİTEM ve JİT gibi isimlerle anılan “Jandarma İstihbaratı,” nihayet 23 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe giren 03.07.2005 kabul tarihli ve 5397 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’la birlikte Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde “Jandarma İstihbarat Dairesi” olarak yasal bir statüye kavuştu. Bu yasayla, jandarmaya “teknik takip” yetkisi verildi.³⁶

Aslında bu kanunla birlikte, “teknik takip” konusunda hukuki ve kurumsal anlamda köklü değişiklikler oldu. Kamuoyunda “Telekulak Yasası” olarak da anılan 5397 sayılı bu Kanun, “İletişimin Dinlenmesi” konusunu baştan sona yeniden düzenledi. Bu yasa, telekomünikasyon yoluyla yapılan her türlü iletişimin tek merkezden izlenmesini ve bu amaçla “Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı” adı altında yeni bir yapılanmayı öngörüyordu.³⁷

Bu Kanun, bir suç dolayısıyla yapılan soruşturma ve kovuşturmada, suç işlendiğine ilişkin kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı ve başka suretle delil elde edilmesi imkânının bulunmaması durumunda, hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet Savcısının kararıyla şüpheli veya sanığın telekomünikasyon yoluyla iletişimi tespit etme, dinleme, kayda alma ve sinyal bilgilerini değerlendirme yetkisini düzenledi. Kanun’a göre, Cumhuriyet Savcısı, kararını derhâl hâkimin onayına sunacak ve hâkim de, kararını en geç yirmi dört saat içinde verecektir. Sürenin dolması veya hâkim tarafından aksine karar verilmesi halinde tedbir Cumhuriyet Savcısı tarafından derhâl kaldırılacaktır.

Terör ve terör örgütleriyle mücadele amacıyla iletişimin denetlenmesi ve telefonların dinlenmesi, 1 Haziran 2005 tarihine kadar 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu ile ve bu tarihten itibaren ise 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile düzenlenmişti. Dolayısıyla güvenlik kuvvetleri ve istihbarat birimleri, terörle mücadelede başvurdukları araştırma yöntemlerine ve aldıkları tedbirlere ilişkin bir takım yetkileri, 01.08.1999 tarihinde yürürlüğe giren 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu’nun 16. maddesi gereği, yine bu Kanun’dan (4422) alıyordu. Bu Kanun’un 2 – 10. maddeleri “İletişimin Dinlenmesi,” “Gizli İzleme,” “Kayıt ve Verilerin İncelenmesi,” “Gizli Görevli Kullanılması,” “Tanığın ve Görevlilerin Kullanılması” gibi tedbirleri düzenlediğinden, 16. madde, terör suçlarıyla mücadelede görev alan birimlerce uygulanıyordu. Daha sonra 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) ve 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu’nun (CMK) 1 Haziran 2005’te yürürlüğe girmesiyle birlikte, 4422 sayılı Kanun’un düzenlediği suç (CMK 135) ve tedbirler, bu iki kanunla yeniden düzenlendi.

Böylece, 5271 sayılı Kanun’un 135. maddesi kapsamında yapılacak dinlemeler, Telekomünikasyon Kurumu bünyesinde, Kurum başkanına doğrudan bağlı “Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı” adıyla kurulan tek bir merkezden yürütülecekti. Oluşturulan bu Başkanlık bir başkan ile teknik, hukuk ve idari olmak üzere üç uzmandan oluşacak, Başkanlıkta MİT, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığının ilgili birimlerinden birer temsilci bulundurulacaktır.

35 Başkanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, Jandarma Teşkilât, Görev ve Yetkileri Kanununa İki Ek Madde Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı, Tarih: 22.09.1998, Sayı: B.02.0.KKG.0.11/101-1177/5368; Dönemi ve Yasama Yılı: 21, Esas Numarası: 1/572, Başkanlığa Geliş Tarihi: 22.09.1998; İçişleri Komisyonu’na Giriş Tarihi: 01.11.1999, Çıkış Tarihi: 10.12.1999, Karar Tarihi: 09.12.1999.

36 5397 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun için bkz. 23.07.2005 tarihli ve 25884 sayılı *Resmî Gazete*.

37 5397 sayılı Kanun’a eklenen Geçici Madde’de Telekomünikasyon İletişim Başkanlığının en geç altı ay içinde kurulması öngörülmüştü. Kanun, *Resmî Gazete*’de 23 Temmuz 2005 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girdiği için, bu kurum 23 Ocak 2006 tarihinden itibaren resmen ve fiilen oluşmuş oldu.

Bu Kanun'un getirdiği bir yenilik, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, kendi görev ve sorumluluk alanlarına göre, MİT Müsteşarı veya yardımcısı, Emniyet Genel Müdürü veya İstihbarat Dairesi Başkanı ve Jandarma Genel Komutanı veya İstihbarat Başkanına telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin tespiti, dinlenmesi, sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi ve kayda alınması için Telekomünikasyon İletişim Başkanlığına yazılı emir verme yetkisi vermesidir. Bu emir, yirmi dört saat içinde yetkili ve görevli hâkimin onayına sunulacak ve hâkim, kararını en geç yirmi dört saat içinde verecektir.

Telefon dinleme işlemlerinin tek bir merkezden yapılmasını öngören 5397 sayılı Kanun'da jandarma istihbaratıyla ilgili düzenlemeler de yer aldı. 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu'na bir madde eklenerek jandarmanın telefon dinleme faaliyetleri düzenlendi. Buna göre jandarma, önleyici ve koruyucu tedbirleri almak üzere sadece kendi sorumluluk alanında hâkim kararıyla; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde jandarma genel komutanı veya istihbarat başkanının yazılı emriyle Telekomünikasyon İletişim Başkanlığından iletişimin tespit edilmesini, dinlenmesini ya da sinyal bilgilerinin değerlendirilmesini talep edebilecektir.

5397 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un genel gerekçesinde,³⁸ suç ve suçlulukla mücadelede istihbaratın vazgeçilmez bir araç olduğu, istihbarat çalışmalarının bilgi

38 Bu gerekçe Kanun'un teklifini yapan Yalova Milletvekili Şükrü Önder tarafından hazırlanmış ve sunulmuştur.

39 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu için bkz. 12.03.1983 tarihli ve 17985 sayılı Resmi Gazete.

Ek Madde 5 için bkz. 12.03.1983 tarihli ve 17985 sayılı Resmi Gazete. "Jandarma, bu Kanunun 7. maddesinin (a) bendine ilişkin görevleri yerine getirirken önleyici ve koruyucu tedbirleri almak üzere, sadece kendi sorumluluk alanında 04.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun, casusluk suçları hariç, 250. maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinde yazılı suçların işlenmesinin önlenmesi amacıyla, hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Jandarma Genel Komutanı veya istihbarat başkanının yazılı emriyle, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimi tespit edebilir, dinleyebilir, sinyal bilgilerini değerlendirebilir, kayda alabilir. (...) Bu madde hükümlerine göre yürütülen faaliyetler çerçevesinde elde edilen kayıtlar, birinci fıkrada belirtilen amaçlar dışında kullanılamaz. Elde edilen bilgi ve kayıtların saklanması ve korunmasında gizlilik ilkesi geçerlidir. Bu fıkra hükümlerine aykırı hareket edenler hakkında, görev sırasında veya görevden dolayı işlenmiş olsa bile Cumhuriyet Savcılarında doğrudan soruşturma yapılır. Hâkim kararları ve yazılı emirler, Jandarma Genel

toplamak ve depolamak şeklinde gerçekleştiği için özel hayat ve aile hayatı ile elektronik yoldan yapılan iletişimin suç öncesi alanda dinlenmesinin ise "haberleşme hürriyeti" ile yakından ilgili olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu gerekçelere dayanılarak, Türkiye'de Anayasa'da düzenlenen hak ve hürriyetler ışığında istihbarat hizmetlerinin yapılabilmesi için, kanunla düzenleme yapılması ihtiyacının bir zorunluluk oluşturduğu belirtilmiştir.

Gerekçede, ülkemizde "önleyici amaçlı" istihbarat dinlenmesinin düzenlenmediği, bu nedenle bu yasayla bu eksikliğin giderileceğinin belirtilmesi en dikkat çekici noktalardan birisidir. Bu bağlamda, 5271 sayılı CMK'da, iletişimin dinlenmesiyle ilgili mevcut hukuki düzenlemelerin sadece suç işlendikten sonra yapılan adli amaçlı dinlemeleri düzenlediği ve bu amaçla yapılan dinlemelerin "adli kolluk" tarafından gerçekleştirildiği hatırlatılmaktadır. İstihbarat teşkilatları tarafından yürütülen faaliyetlerin ise suç ile ilişkili olmayıp, kuruluş yasalarında yer alan görevleri kapsamında ulusal güvenliğin sağlanması amacıyla ve demokratik hukuk devletine yönelik tehdit unsurlarına ilişkin olarak düzenli ve sistemli bilgi toplama ve değerlendirme ihtiyacına yönelik olduğuna dikkat çekilmektedir.

Sonuçta, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin dinlenmesine ilişkin yeni düzenlemeler, demokratik hukuk devletlerinin varlığını tehdit eden terör odaklarının zamanında teşhisi, eylemlerine daha ortaya çıkmadan engel olunabilmesi, taktik ve stratejilerini devamlı olarak değiştiren yıkıcı, bölücü ve irticai örgütler karşısında genel kolluk kuvvetlerinin yasal yetkilerinin yeniden düzenlenmesi gerekçelerinden yola çıkmıştır. Bu yeni düzenlemelerin kişi hak ve hürriyetlerini de koruyacak nitelikte olacağı ileri sürülmüştür.

Böylece, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve TBMM Başkanı Bülent Arınç'ın dahi "var mı yok mu?" diye sorduğu JİT, bir anlamda bu Kanun'la birlikte yasal statüye kavuşmuştur. Zira bu Kanun'un 2. maddesiyle birlikte, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu'na³⁹ "Jan-

darma İstihbarat Başkanlığı” ifadesi resmen girmişdir.⁴⁰

JİTEM'e İlişkin Temel Sorunlar

Teoman Koman'ın deyimiyle, “resmiyette kendisi hiçbir zaman var olmayan,” ancak her zaman etkili olmuş bir kuruluş olan JİTEM'in kimileri için korkutucu, kimileri için ise efsanevi bir nam ve güce sahip olması, bu örgütün adının özellikle mafya tipi organize suç örgütleri tarafından istismarını da gündeme getirmeye başlamıştır. Öyle ki, son yıllarda JİTEM'in adı kullanılarak, yani kendilerini JİTEM elemanı olarak tanıtan kişilerin haraç alma, fidye için adam kaçırma ve gasp gibi ciddi suçlara karıştıklarına ilişkin haberler sık sık basında yer almaya başlamıştır.⁴¹ Örneğin, 5 Mayıs 2005 tarihli *Radikal* gazetesinde “JİTEM adına çalıştığı ve çok sayıda cinayete adının karıştığı ileri sürülen ve ayrıca hakkında giyabi tutuklama kararı da bulunan PKK itirafçısı Adil Timurtaş'ın, DEHAP'lı Lezgin Bingöl'den 30 bin YTL haraç almak isterken polis tarafından suçüstü yakalandığı” haberi yer alıyordu. Habere göre Adil Timurtaş, JİTEM kimliğini göstermesine rağmen polis tarafından gözaltına alınmış ve beraberindeki Hacı İnan, Abuzer Gün, Abdulvahap Demir ve üç Makedonyalıyla birlikte Organize Suçlar Şube Müdürlüğüne götürülmüştü. Haberde ayrıca, Adil Timurtaş'a Kara Kuvvetleri Komutanlığına bağlı Özel Harekâtlar Birliği Komutanlığınca “Üstün Hizmet Madalyası” verildiği bilgisi yer almıştı.⁴²

Yukarıda adı geçen İbrahim Babat'ın gazeteci Necdet Açıkan'la cezaevinde yaptığı görüşmede yaptığı açıklamalar, devletin güvenlik ve çıkarlarını korumak için verilen yetki ve imkânların, teröre karşı mücadele yerine bugün bile devleti töhmet altına sokan bazı çeteleşmelere, kirli işlere ve rant kavgasına dönüşerek adeta devletin kontrolünden çıktığını açığa vurmaktadır:

“Öldürmeye yetkili itirafçı askerlerden oluşan JİTEM grupları ölümü eğlence haline getirmişti. Her cinayet ve bombalama öncesinde, arkalarında hangi örgütün adını bırakacaklarına karar vermek için isim - şehir oyunu oynuyorlardı. (...) Cem (Ersever),

ben, Abdülkadir (Aygan), diğer itirafçılar oturur sohbet ederdik. Cem ‘yarın iş var, hadi bir örgüt kuralım’ derdi. İsim bulma yarışması başlardı. Biri “Demir Yumruk” derdi, biri “TİT”⁴³ derdi, filan. Eylemden sonra arkamızda hangi örgütün imzasını bırakacağımıza böyle karar verirdik. Çok eğlenceli olurdu, çok gülerdik.”⁴⁴

Sonuçta, zamanla PKK itirafçıları arasından kontrolden çıkıp yasa dışı işlere karışanlar çıkmaya başladı. Hatta bunların bazı kamu görevlileri tarafından bazı yasa dışı işlerde kullanıldığı konusunda yaygın bir inanç oluştu. PKK militanlarını dağdan indirmek, örgütte çözülme yaratmak ve “itirafçı” elde etmek amacıyla “Pişmanlık Yasaları”nın çıkartılması, bu itirafçıların sayılarını artırdı. İtirafçılar, askerî birlikler, özel timler ve köy korucularıyla birlikte dağlarda yapılan operasyonlarda yer gösterme ve rehberlik amacıyla yer almaya başladılar. Jandarma, Emniyet ve MİT bu itirafçıları kullanmaya başladı. Hatta bazıları, örgütte buldukları döneme ait yazmış oldukları hatıralarını yayımlayarak, PKK'nın iç yüzünü, olumsuzluklarını, örgüt liderlerinin kişisel zaaf ve sonuçlarını açıklayarak psikolojik savaşa katkıda bulundular.⁴⁵

Bu tür itirafçılar, kendilerine devlet tarafından sağlanan imkânları istismar ederek, zamanla çeteleşme sürecine girdiler. Bunun en çarpıcı örneklerinden birisi, “Yeşil” lakaplı Mahmut Yıldırım idi. Kimine göre bir “itirafçı”, kimine göre bir “haber/istihbarat elemanı” olarak, farklı zamanlarda farklı istihbarat birimleriyle çalışmıştı. Bir süre sonra kendi başına bir güç olmaya başladı. Fakat daha ziyade, en etkili gördüğü JİTEM adını kullanarak işlerini yürütüyordu.

Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı görevlilerince yerine getirilir. İşlemin başladığı ve bitirildiği tarih ve saat ile işlemi yapının kimliği bir tutanakla saptanır. (...)”.

40 5397 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Madde 2 ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu'na aşağıdaki ek madde eklenmiştir.

41 JİTEM ve MİT'in ismi kullanılarak yapılan ilginç gasp ve dolandırıcılık faaliyetleriyle ilgili olarak bkz. Fuat Akyol, “JİTEM hayaletiyle gasp terörü,” *Aksiyon*, 1 Mart 2004; Aydoğan Vatandaş, “Kendisine JİTEM süsü veren mafya,” *Zaman*, 4 Ağustos 2002.

42 “İtirafçı Timurtaş yakalandı,” *Radikal*, 5 Mayıs 2005.

43 Türk İntikam Tugayı kastedilmektedir.

44 Bu iddia için bkz. Açıkan, *Yedig, Derin Devletin Peşinde*, s. 23.

45 Sami Demirkıran, *Kod Adı: Killer's of Mehmet's* (Ankara: Kipa Yayınları, 2002); Sami Demirkıran, *PKK: Olaylar, Belgeler, Hatıralar!..* (İstanbul: Kipa Yayınları, 2001).

İtirafçıları en yoğun olarak kullanan güvenlik örgütünün jandarma olması, bunların gayri-meşru işlerinin, bir takım faili meçhul olaylarının JİTEM'in üzerine kalmasına sebep oldu. Bu olayların ve JİTEM'in basında bir korku kaynağı olarak yer almasının sonucunda bazı organize suç ve menfaat yapılanmaları da bu korku kaynağından yararlanmaya başladılar.

JİTEM'le İlgili Son Gelişmeler ve Şemdinli Olayı

JİTEM isminin, en azından bir dönem Jandarma Teşkilatının enformel ya da yarı formel bir parçası olduğunu düşünürsek, Jandarma Teşkilatının istihbarat faaliyetlerinin, 5397 sayılı Kanun'un Ek 5. maddesiyle 3 Temmuz 2005'te resmi ve hukuki bir hüviyete büründürülmesi, son döneme ilişkin en önemli gelişmelerin başında gelmektedir.

Mevzuatla ilgili gelişmelerin dışında, kuşkusuz en önemli gelişme, JİTEM'i tekrar kamuoyunun gündemine taşıyan 9 Kasım 2005 tarihli "Şemdinli" ve ardından patlak veren "Yüksekova" olayları olmuştur.

Şemdinli'de iki kişinin ölümüyle sonuçlanan olayların gelişimine baktığımızda, 9 Kasım 2005 günü, eski bir PKK'lı olan (ve daha önce 15 yıl hapis yattığı ileri sürülen) Seferi Yılmaz'a ait Umut Kitabevi bombalanmış ve bir kişi (Mehmet Zahit Korkmaz) hayatını kaybetmiş, 6 kişi de yaralanmıştı. Aynı günün akşam saatlerinde savcının olay yerinde inceleme yaptığı sırada, Tanju Çavuş isimli bir uzman çavuşa ait olduğu iddia edilen bir araçtan kalabalığın üzerine ateş açılmış ve keşfi izleyen kalabalıktan Ali Yılmaz isimli bir kişi hayatını kaybederken, 4 kişi yaralanmıştı.

Üstelik bu, bölgedeki ilk patlama da değildi. Temmuz ayından bu tarihe kadar dördü merkez, ikisi Şemdinli, sekizi Yüksekova ilçesinde olmak üzere, bölgede 14 patlama kayıtlara geçmiş, sekiz askerın şehit olduğu bombalı saldırılarda da onlarca sivil yaralanmıştı. Askerî hedeflerin yanı sıra iş merkezi, lokanta ve yolcu otobüslerine konulan bombalar, halkta büyük panik ve huzursuzluğa yol açmıştı.

Medyaya göre bu olayın öyküsü failleri ele vermektedir: üç kişi bir araçla Şemdinli'deki bir pasajın önüne yaklaşır. Bir kişi araçtan inerek pasajdaki bir dükkâna poşet içinde bombayı atar ve kaçmaya çalışır. Kaçmaya çalışan şahıs, diğer iki kişiyle birlikte çevredeki vatandaşlar tarafından yakalanır ve tartaklanır ve güvenlik güçlerinin ateş açması sonucu güvenlik güçlerine teslim edilir. Olayın, bu araçta bulunun 3 kişiden birinin kiptapçıya yönelerek bomba atmasıyla başladığı iddia edilir.

Araçtaki inceleme esnasında bagajda üç adet Kalaşnikof silah, 10 dolu şarjör, birkaç adet güvenlik güçlerinin kullandığı kamuflaj yelek, bomba imha veya yapımında kullanılan malzemeler, bir de arabanın içerisinde iç koltuk üzerindeki siyah çantanın içerisinde Makina ve Kimya Enstitüsü (MKE) menşeli iki el bombası bulunur. Ayrıca, dört tane de dosya mevcuttur ve bunlardan bir tanesi 6-7 sayfalık, sadece araçla ilgili tescil belgesini, teslim tutanaklarını resmi imzaları ihtiva eden bilgi ve belgelerin olduğu bir dosyadır. Bu dosyadan, aracın jandarmaya ait olduğu anlaşılır. Diğer bir dosyada, bomba atılan dükkânın sahibinin resmi, ismi ve kimlik bilgilerinin de olduğu muhtelif şahısların adres ve isimleri yazılı bir liste ve bomba atılan dükkâna ve pasaja ilişkin bir de kroki vardır. Bu listede, o dükkân sahibinin ismi kırmızı kalemle çizilmiştir. Diğer dosyalarda ise, Şemdinli'deki bir kısım insanın, parti yöneticilerinin, ileri gelenlerin isim listesi vardır. Bu listedeki isimler "sakıncalı olanlar" ya da "sakıncalı olmayanlar" gibi başlıklarla ayrıştırılmıştır. Bu dosyaların tümü, savcı tarafından tutanaklara geçirilmiştir.

Serbest bırakılan iki uzman çavuş yeniden gözaltına alınarak tutuklanır. Savcılık, sanıkların, "suç örgütü oluşturma" (TCK madde 220), "topluma karşı işlenen suç" (TCK madde 170), "hayata karşı suç" (TCK madde 82) ve Terörle Mücadele Kanunu'nun (TMK) 1 ve 3. maddeleri uyarınca yargılanmalarını istemektedir.

Daha sonra, MİT ve Jandarma İstihbarat Dairesi, TBMM "Şemdinli Araştırma Komisyonu"na Şemdinli olaylarıyla ilgili olarak rapor vermiştir. Jandarma İstihbarat Dairesi Başkanı Tuğge-

neral Mehmet Çörten tarafından verilen 25 sayfalık istihbarat raporunda Hakkâri-Yüksekova-Şemdinli üçgenindeki bombalamaların PKK'nın işi olduğu ve iki astsubayın bombayla ilgisi olmadığı, orada görevli oldukları belirtilir. Rapor da, PKK'nın büyük kentlerde Fransa benzeri sokak eylemlerine hazırlandığı belirtilerek "Hakkâri, Şemdinli, Yüksekova üçgeninde yaptıkları bombalama ve sokak eylemleri buna hazırlık amacı taşımaktadır" denilir. Raporda, tutuklu astsubaylar Ali Kaya ve Özcan İlideniz'in de Şemdinli'de Umut Kitabevi'nin bombalanması sırasında orada bulunmalarının "tesadüf" olduğu savunulur.

Raporda, Şemdinli'de, 9 Kasım'daki patlamanın yanı sıra PKK'nın 2005 yılında bölgedeki genel stratejisi anlatılmış ve istatistiksel bilgilere yer verilmiştir. Hakkâri - Şemdinli ve Yüksekova bölgelerinde 1 Haziran 2005 tarihinden bu yana yaşanan patlamaların örgütün stratejisi olduğu ve bölgede 1 Haziran-9 Kasım 2005 tarihleri arasında toplam 47 patlamanın gerçekleştiği kaydedilmiştir. PKK'nın amacının buradaki huzursuzluk ve rahatsızlığı büyük kentlere kaydırmak olduğu ifade edilir.

Bu olayların ardından Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Fevzi Türkeri, 11 Kasım'da "bu lokal bir olay"dır ifadesini kullanırken, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, "hadise pek öyle iddia edildiği gibi lokal bir meseleye benzemiyor. Arkasında bir anlayış var. Bu anlayış ideolojik bir yapılanmaya dayanıyor olabilir, bir grubun duygusal hareketiyle ortaya çıkmış olabilir. Bulgular iyice netleşsin arkasındaki şey neyse, onu kazanmaya kararlıyız" açıklamasını yapıyordu. Başbakan, geleceğe dönük olarak da, Cumhurbaşkanı ve Genelkurmay Başkanıyla görüşüğünü, ortak karar verdiklerini, nereye kadar gidiyorsa oraya kadar gidileceğini, devletin tüm organlarının uyum içinde gereğini yapmaya hazır olduğunu açıklıyordu.

Şemdinli olayıyla ilgili olarak JİT'in varlığından söz edildiğinin hatırlatılması üzerine Erdoğan, "Hayır ben böyle bir kuruluşu daha tanımadım. Geçmişte böyle şeyler olmuş olabilir, dedikoduları yapılmış olabilir, benim dönemimde böyle bir şey yok. Böyle bir şeyi de tanımıyorum" yanı-

tını vermiştir. TBMM Başkanı Bülent Arınç da, Şemdinli olaylarının Meclis tarafından araştırılmasını isterken, hükûmete de olaylarda adı geçen ve varlığı resmi makamlarla doğrulanmayan teşkilat JİTEM'in gerçekten de var olup olmadığını sormuştur.

Bu noktada açıklığa kavuşması gereken, Başbakan ve Meclis Başkanı düzeyinde görev yapan üst makamların bile JİTEM'in varlığı konusunda niçin net bir bilgiye sahip olamadıkları hususudur. Jandarma'ya bağlı ayrı bir istihbarat örgütünün varlığının resmen ve doğrudan kabul edilmemesi ve 5397 sayılı Kanun'a kadar hukuki olarak tartışılıyor olmasının temel nedenlerinden birisi, bu kuruma yönelik suçlamaların hesabını verecek makam ve yetkililerin bu suçlamalardan korunmak amacıyla inkâr yolunu seçmeleridir. Bu arada, bu yapının isteyerek ya da istemeyerek bütün kirli işlerin üzerine yükleneceği bir "günah keçisi" olarak ortaya çıkmasının da hükûmetin JİTEM'den haberdar olmadığını iddia etmesine yol açtığı da düşünülebilir.

Şemdinli'deki olaylarda TSK mensuplarının da adı geçince, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, "personelimi ne suçlarım, ne korurum. Soruşturmanın sonucunu bekleyelim." demişti. CHP Genel Başkanı Deniz Baykal ise, terörü başka amaçlar için kullanan güçlerin olduğunu ileri sürerek, "bölgede yaşananların arkasında bir ölçüde çıkar ve rant çekişmesi da yer alıyor olabilir. 9 Kasım'da, resmi bazı kişilerin bu işin içine müdahil olduğu anlaşılıyor. Elde edilen bilgiler, bu izlenimi veriyor. Reddedilemeyecek işaretler var." diyordu.

Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı ve ana muhalefet lideri gibi beş üst makamın, bu işin altında ne olduğunu anlamak istemeleri, olayın gerçek ve tüm boyutlarıyla açıklığa kavuşturulacağı konusunda çok önemli ve umut verici bir gösterge sayılabilir. Şemdinli ve Yüksekova'da meydana gelen olayları araştırmak üzere bir Meclis Araştırma Komisyonunun kurulması, kamuoyunda konunun aydınlığa kavuşabileceğine dair bir beklenti yaratmıştır. Ne var ki, Komisyon üyeleri arasında ortaya çıkan fikir ayrılıkları yüzünden komisyonun kilitlendiği ve bu nedenle yaklaşık 2 aydır

raporunu tamamlayamadığı yönünde basında çıkan haberler, bu olumlu beklentileri soru işaretlerine dönüştürmeye başlamıştır.

Komisyon üyeleri aralarında fikir ayrılığına yol açan ve dolayısıyla komisyon raporunun tamamlanmasının önünü tıkayan faktör ise, bazı askerî yetkililerin isimlerinin raporda yer almayacağına ilişkindir. “Şemdinli Olaylarını Araştırma Komisyonu”na bir bakıma yardımcı olmak amacıyla oluşturulan “Şemdinli TBMM İnsan Hakları Alt Komisyonu,”⁴⁶ 22 Kasım 2005’te Şemdinli’ye giderek olaya ilişkin incelemelerde bulunmuştur.

Alt Komisyonun Şemdinli Araştırma Komisyonuna gönderdiği (Şemdinli olaylarına ilişkin olarak) Şemdinli ve Yüksekova’da yaptığı araştırmanın verilerini içeren 20 sayfalık taslak raporunun basına sızan ilk metninde, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt’ın bilgi ve belgeye dayalı olmaksızın ve resmi sıfatlarını kullanarak “O astsubayı tanırım. Benim emrimde çalıştı. İyi bir astsubaydır. Kürtçe bilir. Kuzey Irak’ta Çevik Operasyonu’nda yanımdaydı.” şeklindeki ifadeyle Astsubay Ali Kaya’yı⁴⁷ tanıdığı ve suç işleyeceğini zannetmediği yönündeki kamuoyu açıklaması, “talihsizlik” ve “yargıya müdahale” olarak algılanabileceği yönünde değerlendirilmiş ve TCK’nın “yargı görevi yapanı etkileme” başlıklı maddesine atıf yapılmıştır.

İlk taslak metinde ayrıca, “Jandarma Genel Komutanlığı, bünyesinde JİTEM, JİT gibi birimlerin mevcut olup olmadığı hakkında ilgili kurumlar gerekli açıklama yapmalıdır. Kanun dışı örgütlenmeler ortadan kaldırılmalı ve bu tür ör-

gütlenmelerde kastı veya ihmali bulunanlar hakkında gerekli cezai takibat yapılmalıdır.” ifadesi de yer almıştır. Bu durum, bir bakıma JİTEM/ JİT’in varlığının sorgulandığı anlamına da gelmektedir.

Ancak, daha sonra, “Yaşar Büyükanıt’ın, Ali Kaya’yı tanıdığını ve suç işleyeceğini zannetmediğini muhtevi basına demeç vermesi talihsizliktir. Büyükanıt her ne kadar konuşmasının devamında mezkûr kişi suça karışmışsa sahip çıkmayacağını belirtse de bu yönde bir demeç yargıya müdahale olarak algılanabilir.” ifadelerinin bu taslak rapordan çıkarıldığı ve yerine “Bazı kamu görevlilerinin basına verdikleri demeçler yargıya müdahale olarak algılanabilir.” ifadesine yer verildiği ileri sürülmüştür.⁴⁸

İddialara göre, komisyonun tıkanmasının nedeni de burada yatmaktadır. Çünkü askerî yetkililerin Mehmet Elkatmış’ı telefonla arayarak komisyona verilen bilgilerin basına yansımamasını ve milletvekillerinin bu konuda uyarılmasını istedikleri iddia edilmiştir. Ancak iki komisyon üyesi, böyle bir izlenim edinmediklerini ve bu yönde telkin almadıklarını söylemiştir. Üyelerden Faruk Ünsal da, Büyükanıt veya başka bir kişinin adının rapora yazılması veya JİTEM gibi ifadelerin geçmesi yönünde talebi olmadığını, ancak “resmi sıfatlı kişilerin yargıyı yönlendirici açıklama yapması” konusunda genel bir ifadenin kullanılmasını istediğini belirtmiştir.⁴⁹ 26 Ocak 2006 tarihli *Hürriyet* gazetesinde çıkan bir habere göre de, CHP’li alt komisyon üyeleri Ahmet Ersin ve Ahmet Yılmazkaya, yargının böyle bir cümleden etkilenecek kadar güçsüz olmadığını ileri sürerek, bu tür suçlayıcı bir ifadenin raporda yer almasına karşı çıkmışlar ve CHP’lilerin bastırması üzerine AKP kanadı da bu cümlenin rapordan çıkarılmasını kabul etmiştir.⁵⁰

Sonuç olarak, Şemdinli Olayı konusunda dört farklı yaklaşım söz konusu olmaktadır. Birincisi, daha ziyade resmi makamların yaklaşımı çerçevesinde, bombalama eylemini PKK’nın yaptığını kabul ederek, jandarma istihbarat elemanlarının olay yerinde “tesadüf eseri” buldukları yaklaşımıdır. İkincisi, bombalama eylemini jan-

46 Bu Alt Komisyon; AKP Nevşehir Milletvekili Mehmet Elkatmış Başkanlığında, AKP Adıyaman Milletvekili Faruk Ünsal, CHP İzmir Milletvekili Ahmet Ersin ve CHP Gaziantep Milletvekili Ahmet Yılmazkaya’dan oluşmaktadır.

47 Eski bir PKK itirafçısı ve JİTEM elemanı olan Abdülkadir Aygan, *İtirafçı* isimli kitabında Ali Kaya’nın JİTEM’ci “Mutkili Ali” olduğunu yazmaktadır.

48 “Büyükanıt, Şemdinli Raporundan Çıkarıldı,” *Haber 10*, 17 Aralık 2005. Bkz. <<http://www.haber10.com/haber/15700/>>, [Erişim tarihi: 04.02.2006].

49 “Şemdinli Komisyonu Kilitletti,” *Haberextra*, 30 Ocak 2006. Bkz. <<http://www.haberextra.com/haber/9117/%C5%9Eemdinli/Komisyonu/kilitletti>>, [Erişim tarihi: 04.02.2006].

50 “Suçlamada geri adım,” *Hürriyet*, 26 Ocak 2006.

darma istihbarat görevlilerinin hiyerarşik bir bağ içerisinde değil, kendi inisiyatifleriyle kişisel bir meseleden dolayı gerçekleştirdikleri düşüncesidir. Üçüncüsü de, Şemdinli’de meydana gelen eylemin Susurluk tarzı bir yapılanmanın ürünü olduğu yaklaşımı olup, bu yaklaşıma göre, gizli bir yapılanma, PKK yanlılarını, kontrterör yöntemleriyle elimine etmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla bu olay, devlet içinde hukuk dışı hareket eden bir grubun halen aktif olduğunu ve jandarma istihbaratı görevlilerinin, bu tür faaliyetlerinde daha önce suça karışmış “itirafçı” tabir edilen şahısları kullanmayı sürdürdüklerini göstermektedir.

Dördüncü yaklaşım ise bu olayı, bölgede aktif bir şekilde faaliyet gösteren yabancı gizli servislerin işi olarak görmekte ve özellikle Kuzey Irak’taki mevcut duruma uygun bir şekilde Türkiye’yi kendi meseleleriyle meşgul ederek, bölgede “etkisiz bırakma” politikalarının bir sonucu olarak değerlendirmektedir.

Sonuç

3 Kasım 1996 Susurluk Kazası sonrası ortaya dökülen çarpık ilişkiler, bir takım kurumlar ve bu kurumlar içerisindeki yapılanmaların sorgulanmasına neden oldu. Susurluk Olayı kadar olmasa da, Şemdinli’de meydana gelen olay, dokuz yıl sonra yeniden bir takım kurum ve yapılanmalara ilişkin tereddütleri kamuoyuna taşıdı.

Devletin anayasal düzenini korumak için gerekli önlemleri alması ve tehdit unsurlarıyla mücadelesi, en temel görevidir. Bu görevin ifasında hukuki çerçevesi yasalarla çizilmiş gizli operasyonlar ve istihbari örgütlenmeler de bulunmaktadır. Güçlü ve istikrarlı bir devlet olmanın en önemli unsurlarından birisi de, güçlü güvenlik ve istihbarat örgütlerine sahip olmaktır.

Ancak her ne gerekçeyle olursa olsun, devletin olanaklarını ve ilişkilerini kullanarak anayasal ve yasal zeminler dışında faaliyetlerde bulunmak, ilişkiler ve kurumlar geliştirmek, demokratik hukuk devletinde olmaması gereken bir durum olduğu gibi, güvenlik bürokrasisini par-

lamentonun ve sivil toplumun denetim ve gözetimine bağlı kılan çağdaş demokrasi geleneğine de aykırıdır. Hukuk devleti ve demokratik yaşam ilkeleriyle bağdaşmayan, parlamento, sivil toplum ve medya tarafından denetlenemeyen yapılanma ve uygulamalar, terörle mücadeleyi hukuk dışı uygulamalara, bu uygulamaları da devlet ve kurumlarına karşı hoşnutsuzluğa çevirmektedir.

Elbette ki, demokratik ilkelerin ve hukuk devleti prensiplerinin korunmasında hassas dengeler iyi korunmalı, bu prensiplerin uygulanması adına terörle mücadele zaafa uğratılmamalı ve büyük fedakârlıklarla terörle mücadelede eden kişi ve kuruluşlar, haksız yere suçlanmamalıdır. Ancak, her şeyin hukukun içerisinde cereyan etmesini sağlamak ve gözetmek hukuk devleti olmanın mutlak gereği ve görevidir. Hukuk devletinde kamu görevlileri, yasaların sadece uygulayıcısıdır. Bu nedenle, devlet adına görev ifa edenler, yasaların ve hukukun genel prensiplerinin dışına çıkarak uygulama hakkını kendilerinde görmemelidirler. Bunun da ötesinde, hiç kimsenin farklı siyasi görüş, inanç ve yaşam biçimlerine sahip vatandaşların devlete inanç ve güvenini sarsacak biçimde, kendisini devletin tek sahibi olarak görme hakkı olmamalı ve devlet hiçbir şekilde meşru olmayan personel kullanmamalıdır.

Sonuç olarak, terörle etkin mücadele adına girilen bir takım terörle mücadele taktikleri, zamanla ters etkiler ve içinden çıkılmaz durumlara sebebiyet vermiştir. Buna en iyi örneklerden birisi, kamuoyunda bilindiği kadarıyla, jandarmanın uzun bir zamandır itirafçılardan yararlanmasıdır. Bu itirafçıların nerelerde ve nasıl kullanıldıkları, kamuoyunda merak konusu olmaktadır. Şemdinli’de meydana gelen olay, jandarma istihbaratının kamuoyundaki bir takım kuşkuları gidermesi için iyi bir fırsat olabilir. Savunma refleksiyle hareket etmeyerek, bir takım iddiaları açıklığa kavuşturmak için adım atmanın tam zamanıdır. Bu aynı zamanda AB sürecinde, ülkemizde sivil otoritenin ve demokrasinin gücünü gösterme açısından önemli bir fırsattır.

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Ferhat Ünlü*

Anti-demokratik Milli Güvenlik Uygulamalarının Sivil Topluma Etkisi: 1980'lerden 2000'lere Sivil Toplum Hareketleri

Sivil toplum düşüncesi ile bir ülke çatısı altında yaşayan insanların "yurttaşlık bilinci" ve devlet kavramına bakışları arasında doğrudan ilişki vardır. Buna göre kişi -vatandaşlık sorumluluğuna sahip olmakla birlikte- ülkeyi idare eden yetkeye, kendisinin yararı için oluşturulmuş bir örgüt olarak bakıyorsa kendisi gibi düşünenlerle bir araya gelip devlet otoritesini denetleyecek mekanizmalar oluşturabilir.¹ Söz konusu mekanizmalar örgütlü bir yapıya kavuşarak birer "Sivil Toplum Kuruluşu"na dönüşebilirler.² Bu yaklaşım çerçevesinde geleneksel "kutsal devlet" ya da "baba devlet" anlayışının sivil toplum olgusunu tahrip ettiği söylenebilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin, kısa tarihinde üç askerî darbe ile karşı

karşıya kalması söz konusu tahribatı daha da derinleştirmiş ve sivil toplum bilincinin gelişmesini geciktirmiştir. 27 Mayıs (1960) İhtilali ve 12 Mart (1971) muhtırası bir yana; yalnızca dernekleri, vakıfları ve benzeri sivil oluşumları değil, parlamento ve medya gibi demokrasinin daha kurumsal ve örgütlü yapılarını işlevsizleştiren 12 Eylül 1980 askerî darbesinin, sivil toplum bilincinde yarattığı travmatik etki ve 1982 Anayasası'nın içeriği nedeniyle süreklilik arz ettiği söylenebilir.

12 Eylül müdahalesiyle, siyasi partilerin yanı sıra tüm sivil toplum örgütleri kapatılmış ve hepsinin mal varlığına el konulmuştur. Türkiye genelinde faaliyeti durdurulan toplam dernek sayısı 23 bin 667'dir.³

21 Nisan 2005 tarihi itibarıyla Türkiye'de 85 bin 307 sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır.⁴ Tarih Vakfı, bu kuruluşlar arasındaki iletişimi artırmak amacıyla Türkiye'nin en geniş kapsamlı Sivil Toplum Kuruluşları (STK) veritabanını, <www.stkrehberi.org> adresinde kurmuştur. Tarih Vakfı Başkanı Orhan Silier, 1980'lerde STK sayısını yaklaşık 50 bin olarak vermektedir. Günümüzde İçişleri Bakanlığı Dernekler Masasından 82 bin dernek, Vakıflar Genel Müdürlüğünden 4 bin 200 vakıf ve diğer ağlardan alınan yaklaşık 10 bin kuruluş adresi ile oluşturulan genel adres kütüğündeki kuruluşlar baz alınır, Türkiye'de her bin kişiye 1.3 STK düşmektedir.⁵ En çok STK'nın bulunduğu şehir 13 bin 731 ile İstanbul'dur. Bu kenti Ankara ve İzmir takip etmektedir.

1990'lı yıllara gelindiğinde Doğu ve Güneydoğu illerindeki düşük yoğunluklu savaş ortamına

* Güvenlik-istihbarat-terör konuları yazarı, gazeteci.

1 Türk toplumundaki yerleşik devlet algısı ve yurttaşlık bilinci için bkz. Suavi Aydın, *Amaçımız Devletin Bekası, Demokratikleşme Sürecinde Devlet ve Yurttaşlar* (İstanbul: TESEV Yayınları, 2006).

2 Aydın Uğur'un, *Yeni Demokrasinin Yeni Aktörleri: STK'lar, Merhaba Sivil Toplum* adlı eserinde Sivil Toplum Kuruluşları, "Yurttaşların ortak bakış, ortak çıkar, ortak duyarlılık, ortak talep vb. temelinde gönüllü olarak bir araya gelerek, devletin hukuki, idari, üretici ve kültürel organlarının dışındaki alanda meydana getirdikleri dernek, vakıf, sivil girişim, platform, ilişki ağı vb.'lerinden oluşan yapılar ve etkinlikler" olarak tanımlanmaktadır. Aydın Uğur, *Yeni Demokrasinin Yeni Aktörleri: STK'lar, Merhaba Sivil Toplum, Tacisel Ulaş* (der.) (İstanbul:Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayınları, 1998) s. 69.

3 12 Eylül'ün anti demokratik bilançosunun vahametini ortaya koyan bazı önemli veriler şunlardır:

"Fişlenen kişi sayısı: 1milyon 683 bin kişi. Dava ve yargılanan kişi sayısı: 210 bin davada 230 bin kişi. Verilen idam cezası ve infaz sayısı: 517 kişiye idam cezası verildi, 50'si infaz edildi. Vatandaşlıktan çıkarılan kişi sayısı: 14 bin kişi. Tespit edilen işkenceyle ölüm vakası: 171 kişi." Ayrıca gazeteler 300 gün boyunca yayın yapamamış, çok sayıda işkence ve kuşku ölüm vakasına rastlanmıştır. Bkz. <http://www.memursen.org.tr/haberioku.asp?kategori=1&id=173>.

4 Sevda Alkan, "STK'lar darbe yorgunu," *Yeni Şafak*, 23 Nisan 2005.

5 a.g.e.

rağmen bilhassa İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerde “sivil bilinçlenme” ivme kazanmıştır. Bunda, 1995 yılında Anayasa’da 4121 sayılı Kanun’la yapılan değişikliğin etkisi vardır. Söz konusu kanun ile derneklerin “siyasi amaç gütmeye, siyasi faaliyette bulunma, siyasi partilerden destek görme ve onlara destek olma, öteki STK’larla ortak amaçlı hareket etme; siyasal partilerin de yurt içinde ve yurt dışında örgütlenme” yasakları kaldırılmıştır. Bununla birlikte Anayasa’da, STK’lara bırakılan özgür alan hâlâ kısıtlıdır.⁶ Sözelimi 1982 Anayasası’nın toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkıyla ilgili 34. maddesinin son fıkrası, dernek, vakıf, sendika ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemeyeceklerini hüküm altına almıştır.

Oysa sivil toplum kuruluşlarının çağdaş çoğulcu demokrasilerde siyasetten uzak tutulmalarını gerektirdiği bilinmektedir. STK’ların insan hakları ihlallerini denetlemek, ihlallere karşı ulusal ve uluslararası kamuoyunu harekete geçirmek gibi bir işlevinin olduğu düşünülürse, özellikle darbe sonrasının koşullarında STK’lara duyulan ihtiyaç daha çok artmıştır. Bu gereklilik, “darbe mağdurları”nı bir araya getirmiş ve işkence başta olmak üzere anti-demokratik uygulamalardan kaynaklanan sorunların giderilmesini amaçlayan sivil toplum örgütlerinin kurulmasına vesile olmuştur. Bunlardan en bilineni Tutuklu Hükümlü Aileleri Yardımlaşma Derneği’dir (TAYAD). Söz konusu örgüt 1984 yılında kurulmuştur.⁷ TAYAD dışında Tutuklu Aileleri Dayanışma Dernekleri Federasyonu (TUHAD-FED) ve Tutuklu Aileleriyle Yardımlaşma Derneği (TAYDER) gibi örgütler de aynı amaçlarla faaliyet göstermektedir.

12 Eylül darbesinden sonraki dönemde Türkiye’de sivil toplum hareketinin yapısını etkileyen en önemli faktörse 1980’li yılların başından itibaren Doğu ve Güneydoğu’da hakim olan düşük yoğunluklu savaştır. Devletin silahlı kuvvetlerinin ayrılıkçı örgüt PKK’ya karşı yürüttüğü bu savaş döneminde -başta İnsan Hakları Derneği (İHD) olmak üzere- bazı derneklerin savaş karşı-

tı, sivil söylemleri, devlet otoritesi ve “merkez medya” tarafından “terör yandaşlığı” ile yaftalanabilmiştir. Bu yargılayıcı yaklaşımlar bir tarafa, İHD, sivil inisiyatifin 1980 ve 1990’lı yıllara göre büyük ilerlemeler kaydettiği, görece özgür 2000’li yıllarda, derneğin kurucu üyelerinden romancı Adalet Ağaoğlu tarafından da benzer gerekçelerle suçlanmıştır. Ağaoğlu, geçtiğimiz yıl İHD’nin, “tek yanlı, ırkçı ve milliyetçi bir tutum takındığı”nı öne sürerek dernekten istifa etmiştir.⁸ Ağaoğlu’nun istifa kararı, sol entelijansiya içinde PKK’ya bakış konusundaki farklılıkların somut göstergesi olmuştur.

Ancak devlet ve ona yakın “merkez medya”nın 1990’lı yıllarda İHD ile PKK’yı birlikte anmasının çok başka sebepleri vardır. İHD-PKK ilişkisine dayanak olan “kanıt,” Şemdin Sakık’a atfedilen ifadeler olmuştur.⁹ Sakık’ın bu ifadelerinde İHD’nin o dönemdeki Genel Başkanı Akın Birdal için, “Benden daha fazla PKK’lıdır” dediği ileri sürülmüştür.¹⁰ Bu ifadelerin Sakık’a ait olmadığı daha sonra anlaşılmıştır. Söz konusu ifadelerin “merkez medya”da -doğruluğu sorgulanmadan- yayınlanması 28 Şubat sürecindeki devlet-medya işbirliğinin sık olmayan görünüşlerinden biridir.

İHD ile İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (Mazlum-Der) Ağustos 1998’de Kuzey Irak’taki PKK kampına gidip esir Türk askerlerini alarak Türkiye’ye dönen heyette bulunmuşlardır. Askerleri getiren kafile içinde iktidar ortağı Refah Partisi’nin (RP) Van Milletvekili Fethullah Erbaş da yer almaktadır. Heyetin bu iyi niyetli girişimi, “milliyetçi” çevrelerde ve giderek “merkez medya”da, “PKK bayrağı altında fotoğraf çektirdiler” şeklinde özetlenebilecek bir yaklaşımla eleştirilmiştir. Erbaş hakkında Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesince soruşturma başlatılmış, heyette yer alan İHD Genel Başkanı Akın Birdal ve dönemin Mazlum-Der Genel Başkanı İhsan Arslan da gözaltına alın-

6 <<http://www.tihak.org.tr/yalief1.html>>.

7 <<http://www.tayad.org>>.

8 Sefa Kaplan, “İHD PKK’cı, artık istifa ediyor,” *Hürriyet*, 1 Ağustos 2005.

9 Sakık, 14 Nisan 1998 tarihinde Kuzey Irak’ta Türk güvenlik güçlerine teslim edilmiştir.

10 “Birdal’dan A Timi’ne: Bilmem ne bereliler,” *Hürriyet*, 26 Nisan 1998.

mıştır.¹¹ O dönemde gözaltına alınan Arslan şimdilerde iktidar partisi AKP'nin milletvekillerinden biridir.

1990'lı yılların yoğun tartışmalara neden olan sivil girişimlerinden biri de "Cumartesi Anneleri" olarak anılan grubun eylemleridir. Bu eylemler, Olağanüstü Hal bölgesindeki faili meçhul cinayetler ve gözaltında kayıplara karşı simgesel bir direniş olmuştur.

27 Mayıs 1995'te Beyoğlu'ndaki Galatasaray Lisesi önünde toplanan kayıp yakınları burada oturma eylemi yapmışlardır. Bu tarihten sonra bir "geleneğe" halini alan eylemler 13 Mart 1999'da "Cumartesi Anneleri"nin kararıyla sona erdirilmiştir. Bunun sebebi grubun Ağustos 1998'den beri oturma eylemi sırasında polislerin sert müdahalelerine maruz kalmış olmasıdır.¹²

Susurluk Süreci ile 28 Şubat Müdahalesinin Sivil Toplum Etkisi

3 Kasım 1996 tarihindeki Susurluk kazası,¹³ 1990'lı yılların sonunda "sivil toplum"u etkileyen en önemli faktörlerin başında gelmektedir. Susurluk kazasının ardından 1 Şubat 1997'de başlatılan "Sürekli Aydınlik İçin Bir Dakika Karanlık" eylemi büyük ilgi görmüştür. Eylemde, toplumun önemli bir kesimi akşamları 21:00'de bir dakikalığına ışıklarını kapatıyor ve çeşitli mutfak aletlerine vurarak protesto gösterisinde bulunuyordu. Dönemin RP'li Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın, eylemi, "Mum söndü oynuyorlar" şeklinde nitelendirilmesi tepkilere neden olmuştur.¹⁴

"Merkez medya"nın da desteğini alan "Bir Dakika Karanlık" eylemi fazla uzun sürmemiş, 9 Mart 1997'de sona ermiştir. Eylem sona ermiş ol-

sa da yalnızca 1990'lı yıllarda Doğu ve Güneydoğu'daki kontrolden faaliyetlerine değil, devletin 1980 öncesi ve sonrasındaki bütün anti-demokratik uygulamalarına bir tepki olarak ortaya çıkan "Susurluk karşıtlığı," yalnızca STK'lar nezdinde değil, toplumun organize olmamış kesimlerinde de günümüze kadar ruhunu koruyabilmiştir. "Bir Dakika Karanlık" eyleminin öncülerinden Yurttaş Girişimi Sözcüsü avukat Engin Cinmen'in Susurluk davasının kamu vicdanında bitmediğini söylemesi bu bağlamda değerlendirilmelidir.¹⁵

Bir "postmodern askerî müdahale" olarak değerlendirilen 28 Şubat 1997 Milli Güvenlik Kurulu (MGK) kararları da yakın tarihimizin "sivil toplum"u ilgilendiren olaylarından biridir. Ancak STK'lar 28 Şubat müdahalesine tepki konusunda hiç de iyi bir sınav vermemişlerdir. Kendilerini politik yelpazenin solunda gören ve siyasi otoritenin her türlü anti-demokratik tasarrufunu protesto etmeyi varlık sebebi olarak gören sivil toplum örgütlerinden başlayarak Türkiye'deki STK'ların hemen hiçbiri 28 Şubat konusunda tatmin edici bir tepki geliştirememiştir. Bunda, müdahalenin "İslamcı" addedilen RP'nin büyük ortağı olduğu koalisyon hükûmetine yönelik olmasının mutlak bir etkisi vardır. Zira söz konusu dönemde "etkin" STK'lar arasında ideolojik yaklaşım farklılıklarından kaynaklanan bir mesafenin bulunduğu söylenebilir. Dini hassasiyetleri önemseyen Mazlum-Der ile "sol tandanslı" İHD'nin, PKK'nın elindeki esir askerleri kurtarmak gibi ortak çalışma yürütmesi dahi 1990'lı yıllarda bu mesafenin ortadan kalkmasını sağlamamıştır. Ancak İHD ve Mazlum-Der'den başlayarak "sol" ve "İslamcı" addedilen STK'ların 2000'li yılların başından itibaren insan hakları savunuculuğu bağlamında işbirliği sürecine girmeleri de son derece olumlu bir gelişme olarak not düşülmelidir.

"İslamcı" çevrelerin de Susurluk'a sivil tepki konusunda pek başarılı oldukları söylenemez. Bunda, "Milli Görüş" düşüncesine yaslanan RP'nin iktidar ortağı olmasının önemli etkisi vardır. İslamcılar, sivil toplumun ve "merkez medya"nın Susurluk karşıtı söylemlerini, yanlış bir bakış

11 <<http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1996/eylul1996.htm>>.

12 "Cumartesi Annelerinden 'Cumartesi'," *Bianet*, 17 Mayıs 2002. Bkz. <<http://www.bianet.org/2002/05/17/haber10036.htm>>.

13 Polis şefi Hüseyin Kocadağ, sivil eylemci Abdullah Çatlı ve sevgilisi Gonca Us'un öldüğü, DYP Milletvekili Sedat Bucak'ın da ağır yaralandığı kaza "derin devlet" in simgesi olmuştur.

14 Adalet Bakanının talihsiz açıklamaları Aleviliğe atfedilen sözde "mum söndürme" âdetine bir göndermedir.

15 Yasemin Varlık, "Susurluk Kamu Vicdanında Bitmedi," *Bianet*, 12 Şubat 2001. Bkz. <<http://www.bianet.org/2001/09/07/728.htm>>.

açısıyla, kendi iktidarlarına yönelik “28 Şubatçı” bir komplo olarak görmüşlerdir. Dönemin Adalet Bakanı Şevket Kazan’ın “Bir Dakika Karanlık” eylemini küçümseyen açıklamaları, Başbakan Necmettin Erbakan’ın da Susurluk eylemcileri için “Gulu gulu dansı yapıyorlar” şeklinde bir beyanatta bulunması Susurluk’u yalnızca sol görüşlülerin eleştirdiği yönünde kanaatler doğurmuştur, ki bu kanaatler pek de yanlış değildir.

28 Şubat’ın, Susurluk kavramıyla ifade edilen derin devlet uygulamalarına yönelik sivil tepkiyi devlet-merkez medya-laik kamuoyu ilişkileri üzerinden parçaladığı da söylenebilir. 28 Şubat karşıtlığı veya yandaşlığı, “Susurluk’a direniş” paydasında birleşebilecek kamuoyunu bölen bir faktör olmuştur.¹⁶

2005 Yılında Güvenlik Sektörünün Demokratik Gözetimi Üzerine Çalışan Sivil Toplum Kuruluşları:

TESEV

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV), “demokratikleşme” sorunsalı ekseninde güvenlik sektörü üzerine çalışmalar yürüten STK’ların başında gelmektedir.

1994 yılında vakıf olarak faaliyetlerine başlayan TESEV’in kökleri, esasında, 1961 yılında Dr. Nejat Eczacıbaşı tarafından kurulan Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferansı heyetine kadar uzanmaktadır.¹⁷ TESEV’in günümüzdeki kurumsal yapıyla ortaya çıkışında akademi-sivil toplum ve bürokrasi işbirliğinin rolü olmuştur. TESEV 12 Eylül darbesinin izlerinin silindiği, STK’ların deyim yerindeyse yeniden doğduğu bir dönemde kuruluşunu kamuoyuna duyurmuştur. Vakfın kuruluş tarihi 6 Ekim 1994’tür. Kurucu üyeler arasında akademisyenler, bürokratlar, iş adamları, yöneticiler, sanayiciler, gazeteciler, sendika liderleri ve çeşitli meslek sahipleri bulunmaktadır. Kurucu üye sayısı 200’ün üzerinde olan TESEV’in şimdilerde 300 üyesi bulunmaktadır.

TESEV’in amacı, ekonomik, sosyal ve siyasal meseleleri, bilimsel yöntemlere dayanan güvenilir

araştırmalar yoluyla topluma ve siyaset oluşturan çevrelere yansıtarak sorunların çözümüne katkıda bulunmak şeklinde özetlenebilir.¹⁸ TESEV, etüdlerinin sadece kütüphane raflarında yer alan araştırmalar olmasından yana değildir. Bu bağlamda vakfın, politik karar sürecine toplum yararına katkıda bulunmayı amaçladığı da belirtilmelidir. Vakıf kısaca, Türkiye’de bağımsız düşüncenin geliştirilmesi, saydamlık ilkesinin yerleştirilmesi, ülkemizin Avrupa Birliğiyle (AB) uyum sürecinde demokratikleşmesi ve kendi bölgesindeki rolünün güçlendirilmesi konularında araştırmalar yürütmektedir.

TESEV, güvenlik sektörünün demokratik gözetimi ile doğrudan ilişkili başlıca “sivil” kuruluş olarak 2000’li yılların başından itibaren askerî ve sivil güvenlik bürokrasisi üzerine çalışmalar yürütmeye başlamıştır. TESEV’in “sivilleşme” ile ilgili çalışmalarının temelleri 2003 yılının başlarında atılmıştır.¹⁹ Bu dönemde yapılan toplantılarda, sivil-asker ilişkilerinde normalleşme ve demokratikleşme konularında çalışılması gerektiği kanaatine varılmıştır. Söz konusu bağlama oturan ilk çalışma, Türkiye’nin de kurucu üyeleri arasında yer aldığı Cenevre merkezli Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Denetimi Merkezi (DCAF) ve TBMM’nin de üyesi olduğu Parlamentolararası Birlik (IPU) kuruluşları tarafından hazırlanan, *Güvenlik Sektörünün Parlamento Gözetimi* adlı kitabın Türkçe yayını olmuştur. Kitap 21 Mayıs 2004 tarihinde Ankara’da milletvekili, bürokrat, gazeteci ve diğer ilgililerin katıldığı bir toplantıda kamuoyuna sunulmuştur.

TESEV’in 2005 yılındaki önemli çalışma sahalarından biri yine “sivilleşme ve güvenlik sektörü” olmuştur. Söz konusu alandaki çalışmalar, güvenlik örgütlerinin salt silahlı kuvvetlerden müteşekkil olmadığı gerçeği göz önüne alarak Polis,

16 İki farklı kurumun 28 Şubat’la ilgili benzer yaklaşımı için bkz. <<http://www.mazlumder.org/ana.php?konu=aciklama&id=465&lang=tr>> ; <<http://www.memursen.org.tr/haberioku.asp?kategori=1&id=173>>.

17 <http://www.tesev.org.tr/tese_v_tarihce.php>.

18 <http://www.tesev.org.tr/tese_v_misyon.php>.

19 <http://www.tesev.org.tr/etkinlik/GSDA_TESEV.pdf>.

Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) ve Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkanlığı gibi sivil güvenlik bürokrasisinin etkin kurumları ile Jandarma İstihbarat ve paramiliter unsurlar üzerine de yoğunlaşmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan beri en ciddi yönetsel meselelerden biri olarak görülen sivil iktidar ve askerî otorite arasındaki ilişkinin Türkiye'ye has karmaşık yapısı Avrupa Birliği ile uyum sürecinde sorun teşkil eden konulardan biridir. Bu konuya büyük önem vermekle birlikte TESEV'in çalışmalarının önemli özelliklerinden biri, güvenlik-iktidar, güvenlik-toplum ve toplumun temsilcileri arasındaki ilişkilerin teorik açımlarını izlemesi, demokratikleşme ile bağlantılandırması, "iyi" örnekleri incelemesidir. Dolayısıyla TESEV, yalnızca AB koşullarının yerine getirilmesine yönelik ve asker-sivil denmesine yoğunlaşan pratik ve dar çalışmalar yapmamaktadır. Buna ek olarak, teorik gelişmelerle ülke ihtiyaçlarını bütünleştiren çalışmalarıyla, üniformalı-üniformasız güvenlik bürokrasisi ile ilgili bilginin sıradan vatandaştan milletvekiline, akademisyenlerden sivil toplum çalışanlarına, medya mensuplarından üniversite öğrencisine uzanan geniş bir menzile yayılarak tüketilmesine de hizmet etmektedir. Bir diğer deyişle, sektörü sarmalayan "gizlilik" esasının da demokratikleşmesine yardımcı olmaktadır.

20 <http://www.tesev.org.tr/basin/basin_tesev.php>.

21 <<http://www.tesev.org.tr/etkinlik/dcaf2.php>>.

22 TESEV Güvenlik Sektörü-Bürokrasisi Çalışma ve İzleme Grubu, Prof. Dr. Ümit Cizre (Bilkent Üniversitesi), Doç. Dr. Serhat Güvenç (Bilgi Üniversitesi), Dr. Hasan Ersel (Sabancı Üniversitesi), Doç. Dr. Gencer Özcan (Yıldız Teknik Üniversitesi), Ümit Kardaş (emekli askerî yargıç, serbest avukat) ve Doç. Dr. İbrahim Cerrah'tan (Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müdürü) oluşmaktadır.

23 Çalışma ve İzleme Grubu'nun başkanı Prof. Dr. Ümit Cizre'nin, "Radikal Gazetesi'nin "Radikal İki" adlı ekinde yayımlanan yazısında bürokrasi üzerindeki demokratik denetimin; parlamentolar, savunma bakanlıkları, medya ve sivil toplum müesseselerinin gözetimi ile mümkün olabileceği belirtilmektedir. Cizre, bu kapsamda iki somut öneri sunmaktadır. Bunlardan birincisi güvenlik ve savunma politikalarını üreten ve uygulayan iç ve dış güvenlik birimlerinin görev ve sorumluluk alanlarının net bir biçimde ayrıştırılmasıdır. İkincisi ise gerek sivil, gerekse askerî güvenlik bürokrasisinin faaliyetlerinde, kullandığı araçlarda, izlediği yöntemde, politika ve bütçelerinde, gizlilik ilkesinin bile denetlenmesini içeren şeffaflık ve açıklık ilkesinin hakim kılınmasıdır. Ümit Cizre, "Güvenlik Reformu, Ama Nasıl?," *Radikal* 2, 5 Haziran 2005.

24 Baskın Oran, *Türkiye İnsan Hakları Bilançosu 2005 İzleme Raporu* (İstanbul: TESEV Yayınları, 2006).

TESEV, güvenlik sektöründe demokratikleşme arayışları kapsamında 3 Şubat 2005 tarihinde Ankara'da "Güvenlik Sektöründe Demokratik Açılımlar: Türkiye'de ve Avrupa'da Güvenlik Sektörünün İyi Yönetişi" başlıklı bir konferans düzenlemiştir. Yurtiçinden ve yurtdışından çok sayıda parlamenter, bürokrat ve uzmanın katıldığı konferans medyada da geniş yankı uyandırmıştır.²⁰

TESEV'in 2005 yılı içerisindeki güvenlik çalışmaları arasında yer alan *Güvenlik Sektöründe Gözetim: Türkiye ve Dünya* başlıklı kitap DCAF ile işbirliği içinde hazırlanmıştır.²¹ Ayrıca, genel olarak bürokrasinin, sivil toplum ve giderek seçilmiş hükümetlere oranla karar verici ve uygulayıcı pozisyonda bulunması Türkiye'de demokratikleşmenin ve sivilleşmenin önündeki en önemli engellerden biri olarak görülmektedir. Bu bağlamda TESEV'in, "Güvenlik Bürokrasisinde Demokratik Açılımlar Çalışma ve İzleme Grubu'nun"²² çalışmaları, bürokrasinin Türkiye'deki geleneksel işlevini sorguladığı ve daha sivil, daha şeffaf bir yönetim anlayışının nasıl hakim kılınabileceği sorusunun cevabını aradığı için de önem arz etmektedir.²³ Çalışma Grubu, Soğuk Savaş sonrasında güvenlik kavramının değişerek toplumsallaştığı, toplumsallaşan güvenlik kavramının ise yeniden yönetilmesi gerektiği düşüncesini benimsemektedir.

TESEV'in, güvenlik sektörünü de ilgilendiren 2005 yılına dair çalışmalarından biri de Prof. Dr. Baskın Oran tarafından kaleme alınan *Türkiye İnsan Hakları Bilançosu 2005 İzleme Raporu* olmuştur.²⁴ Bu rapor her ne kadar İnsan Hakları Derneği (İHD), Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), Mazlum-Der, BİANET ve Antenna gibi STK'ların 2005 yılına ilişkin raporlarının gördüğü işlevin yerine geçme niyetinde olmasa da, geçtiğimiz yıl insan hakları kavramının Batı'da ve Türkiye'de girdiği mecraya dair bazı önemli ipuçları içermekte ve bilhassa Amerika Birleşik Devletleri'nin terörle savaş konseptinin demokrasi üzerinde yarattığı tahribatı örneklerle gözler önüne sermektedir. Öyle ki, Oran, 2005 yılı içinde yaşanan gelişmeleri, "Paniğe kapılan Avrupa, çoğulcu demokrasiyi 1215'ten beri damla

damla inşa ettiğini ve hatta simgelediğini bir anda unutma eğilimine girecek kadar kendini kaybetmişti” ifadesiyle değerlendirmiştir.²⁵

Gerçekten de 2005 yılı, terörle mücadele konseptine yaslanan küresel anti-demokratik dalgadan AB ülkelerinin bile nasibini aldığı bir yıl olmuştur. Mayıs'ta Fransa'da, Haziran'da Hollanda'da yapılan AB Anayasası referandumlarının ret ile sonuçlanması AB kamuoyunda genişlemek istemeyenlerin sayısının hiç de azımsanmayacak oranlarda olduğunu gözler önüne sermiştir.

TESEV'in güvenlik sektörü ve demokratikleşme sorunsalına odaklanan çalışmaları “milliyetçi/ulusalçı” kişi ve grupların tepkisini çekmiştir. TESEV, 2005 yılında, etkisini geçmiş yıllara oranla daha belirgin biçimde hissettiren “ulusalçı dalga”nın önyargılı kimi yaklaşımlarına hedef olan kurumların başında gelmektedir. Bu yaklaşımlar, TESEV'in yürüttüğü çalışmaların içeriğinin eleştirisinden ziyade kurumun araştırmalarının hangi vakıflarca desteklendiği tartışması üzerinden yürümektedir. ABD'li yatırımcı George Soros tarafından finanse edilen Açık Toplum Enstitüsü'nün TESEV'in kimi çalışmalarına destek veriyor olması, söz konusu tartışmaların yegâne malzemesini oluşturmaktadır. TESEV'in hangi dernek, vakıf, enstitü ya da özel/tüzel kişilik tarafından desteklendiği, ilgili araştırmalarda açıklıkla dile getirilmektedir. Soros'un, sosyal ve siyasal araştırmaları, talep halinde neden “fonladığı” sorusunun yanıtını da bizzat TESEV yetkilileri vermektedir.²⁶

Kimi “ulusalçı” yayın kuruluşları, “TESEV'in Türk toplumunu zehirlemeye çalıştığı, Türk gençlerinin askerlikten soğutulması için şehitlik, gazilik, kahramanlık gibi kavramların birer safсата olduğu iddiasını yaymaya çalıştığı” gibi ithamlarda dahi bulunmuştur.²⁷

Yeniçağ gazetesi, Türkiye Harp Malulleri, Şehit Dul ve Yetimleri Derneği ve dernek adına şehit aileleri belgeseli çeken Uz Ajans yöneticilerinin, Türkiye Kamu-Sen Genel Başkanı Bircan Akıldız'ı ziyaretleri sırasında yapılan açıklamalara dayanarak “TESEV haddini aştı” başlığını atmıştır.²⁸

“Şehitlik” ve “gazilik” tartışmaları, bir vatandaşın ihbarı üzerine, TESEV Yönetim Kurulu Başkanı Can Paker aleyhine Şişli Ceza Mahkemesinde TCK'nın 155. maddesi uyarınca “halkı askerlikten soğutma” suçlamasıyla dava açılmasına kadar varmıştır.²⁹

ASAM

Türkiye'de güvenlik sektörü üzerine en fazla araştırma yapan sivil toplum kuruluşunun Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) olduğu söylenebilir. Esasında kurumun varlık nedenlerinden belki de en önemlisi cari “güvenlik” anlayışını pekiştiren analizler yapmak ve stratejik yaklaşımlar üretmektir. Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nin varlığından ötürü bazı “ulusalçı” kesimlerce “Türkiye'nin milli hinterlandı” olarak görülen Avrasya'nın ASAM'ın çalışmalarında ilk sırayı işgal ediyor olmasının anlamı da bu noktada yatmaktadır. 1993 yılında Avrupa-Asya Birliği Türk Ekonomik Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Vakfı'nın kurulmasıyla faaliyetlerine başlayan ASAM, 1994 yılında “Avrasya Dosyası” adlı derginin yayına başlamasıyla adını duyurmuş, 1999 yılında da kadrosunu genişleterek bugünkü çizgisine girmiştir.

ASAM, çalışma tarzı ve strateji-düşünce üretme biçimiyle “*think tank*” (düşünce kuruluşu) usulüyle çalışan bir “Sivil Toplum Kuruluşu”dur.

25 a.g.e., s. 41-42.

26 TESEV Yönetim Kurulu ve Açık Toplum Enstitüsü Türkiye Danışma Kurulu Başkanı Can Paker, Soros'un Açık Toplum Enstitüsü'nü neden finanse ettiğini şöyle açıklamıştır: “Soros hem bir işadamı, hem de böyle bir felsefeyi destekliyor. 10 milyar doların üzerinde serveti olan bir adam bu işi neden yapıyor? 75 yaşına gelmiş bir adam bu yaştan sonra 20 milyar dolar daha kazansa ne olur? İnsanlar, bazı fikirleri, kafalarında yarattıkları inançları için çok şey yapabilirler. Türkiye'de de birçok insan bunu yapıyor. Türkiye'de de kafasındaki doğru için birçok fedakârlık yapan, para, emek sarf eden insanlar var.” “Soros, Türkiye'de 'Açık Toplum'a 6 milyon dolar verdi,” *Hürriyet*, 27 Mayıs 2005. Can Paker'in, Soros'un, bazı Orta Asya ülkelerinde parasal gücünü kullanarak rejim değiştirdiği yönündeki iddialara verdiği yanıt, yine bu bağlamda önem taşımaktadır. Açık Toplum Enstitüsü'nün dünyada 50 ülkede çalıştığını, yılda yaklaşık 450-500 milyon dolar harcadığını, bunun yarısının en sorunlu ülke olarak görülen ABD'ye gittiğini, geriye kalan 250-300 milyon dolardan ülke başına 5-6-7 milyon dolar düştüğünü belirten Paker, “Bu parayla rejim değişikliği yapabiliyorsanız, Türkiye'deki pek çok holding, dünyanın her yerinde rejim değişikliği yapabilir diye düşünüyorum” dedi. “Soros'tan Türkiye'ye 6 Milyon \$,” *Ortadoğu*, 28 Mayıs 2005.

27 Abdullah Kosman, “Vatana İhanetin Adı Açık Toplum Oldu,” *Önce Vatan*, 30 Mayıs 2005.

28 “TESEV haddini aştı,” *Yeniçağ*, 19 Mayıs 2004.

29 Ümit Cizre, “Güvenlik Reformu, Ama Nasıl?,” *Radikal* 2, 5 Haziran 2005.

Kuruluş, stratejik araştırma merkezlerinin de Türkiye'deki ilk örneğidir. ASAM'ın, faaliyetlerini, dokuz ayrı araştırma masasında dünyanın çeşitli bölgelerine yoğunlaştırmış olmasının da Türkiye'de devlet bürokrasisinin içe dönük stratejik-istihbari geleneğinin yerine daha dışa dönük bir anlayışın hakim kılınmasını teşvik etme amacını taşıdığı söylenebilir.³⁰

ASAM'ın kadrolarında emekli asker ve sivil bürokratların ağırlığı hemen göze çarpmaktadır. Yönetim Kurulu Başkanı Edip Başer emekli orgeneraldir. Başer, Genelkurmay İkinci Başkanlığı ve İkinci Ordu Komutanlığı da dahil olmak üzere Türk Silahlı Kuvvetlerinin çeşitli kademelerinde görev yapmıştır. Başer'in adı bir ara MİT Müsteşarlığı için de geçmiştir.³¹ ASAM Başkanı Gündüz Aktan emekli büyükelçidir. Yönetim Kurulu üyesi Ertuğrul Güven -her ne kadar ASAM'daki biyografisinde belirtilmiyor olsa da MİT'te üst düzey görevlerde bulunmuş emekli bir istihbaratçıdır.³² Diğer yönetim kurulu üyeleri Nüzhet Kandemir ve İnal Batu da emekli birer diplomattır. ASAM'ın Başkan Yardımcısı Armağan Kuloğlu da emekli tümgeneraldir. Gün-

düz Aktan'dan önce 1999 yılından Nisan 2004'e kadar³³ ASAM Başkanlığını yürüten Prof. Dr. Ümit Özdağ'ın babası, 27 Mayıs İhtilali'ni gerçekleştiren -Albay Alpaslan Türkeş'in de bulunduğu- ekipte ve daha sonra Milli Birlik Komitesinde yer alan Yüzbaşı Muzaffer Özdağ'dır.³⁴ Ümit Özdağ da tıpkı şimdiki Başkan Gündüz Aktan gibi "ulusalci" kimliği ile tanınmaktadır.

Kuruluş gayesi, çalışma tarzı ve üyelerinin mesleki geçmişleri ya da ideolojik duruşları bir araya geldiğinde ASAM'ın, güvenlik bürokrasisinin cari güvenlik anlayışı etrafında güçlendirilmesi ve Türkiye'nin içerde ve dışarıda kendini daha iyi savunması için projeler üreten bir kuruma dönüşmesi kaçınılmaz olmuştur. 2005 yılında, merkezi Hollanda'nın Gröningen şehrinde bulunan Avrupa Güvenlik Araştırmaları Merkezi (CESS) ve İstanbul Politikalar Merkezi'nin (İPM)³⁵ işbirliğiyle yürütülen "Yönetişim ve Ordu-Avrupa Birliği Bağlamında Türkiye'de Sivil-Asker İlişkileri" konulu araştırma esnasında çıkan anlaşmazlık ASAM'ın asker-sivil ilişkilerine bakışı hakkında dikkate değer ipuçları içermektedir.

ASAM, CESS'in, güvenlik bürokrasinin seçilmişler tarafından denetimini artırmak için "Genelkurmay Başkanlığı Milli Savunma Bakanlığına bağlansın" önerisini ısrarla öne sürmesi üzerine Nisan 2005'te araştırma projesinden çekilme kararı almıştır.³⁶ Nihai aşamada ASAM'ın eleştirileri de göz önüne alınarak dili yumuşatılan rapor, 14 Kasım 2005 tarihinde kamuoyuna açıklanmıştır. Rapor ayrıca Avrupa Birliği Konseyine ve Avrupa Komisyonuna da ulaştırılmıştır. Komisyonun 9 Kasım 2005 tarihli Türkiye İlerleme Raporu'nda TESEV'in Cenevre'deki Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Kontrolü Merkezi (DCAF) ile ortaklaşa yürüttüğü çalışmalara atıfta bulunulmuştur.³⁷

Rapor, Genelkurmayın, gelişmiş demokrasilerin gereği olarak bizzat hükümetin başı, yani başbakan tarafından değil bir bakanlık (o bakanlık da doğal olarak Milli Savunma Bakanlığı olacaktır) tarafından kontrol edilmesini önermektedir.³⁸ Raporla genel olarak ordu geleneğinin güçlü ol-

30 Bu dokuz faaliyet alanı Ortadoğu, Rusya-Ukrayna, Balkan, Kafkas, Türkistan, Avrupa, Amerika, Uzakdoğu-Pasifik ve Türkiye Araştırmaları Masaları'ndan oluşmaktadır.

31 "MİT'i 2.5 yıl önce önerdiler," *Hürriyet*, 19 Mayıs 2005.

32 Güven'in adı Azerbaycan'daki darbe girişimine karışmıştır. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Güven'i 3 Ekim 1994 tarihinde Cevadov'a karşı girişilen darbe girişiminde, darbecilerle işbirliği yapmakla suçlamıştır. "Örtülüden kullanılan 45 milyon doların kaydı yok," *Hürriyet*, 14 Ocak 1998. Ayrıca aynı konuda bir makale için bkz. Sedat Ergin, "Yılmaz'ın zor kararı," *Hürriyet*, 23 Şubat 1998. Azerbaycan darbesiyle ilgili detaylı bilgi için ayrıca bkz. Kutlu Savaş'ın *Susurluk Raporu*.

33 "ASAM'ın başkanlığına Gündüz Aktan atandı," *Zaman*, 7 Nisan 2004.

34 <<http://www.biyografi.net/kisiyirinti.asp?kisiid=2928>>.

35 İPM, 1 Kasım 2001 tarihinde Sabancı Üniversitesi bünyesinde kurulmuştur.

36 Konu hakkında Barkın Şık imzasıyla *Milliyet*'te yer alan haberde şu ifadelerle yer verilmiştir: "Hollanda Dışişleri Bakanlığı'nca finanse edilen emekli asker ve çoğu sivillerden oluşan çalışma grubunun, 'Türkiye'deki Sivil - Asker İlişkileri Final Raporu Şubat'ta tamamlandı. Grubun başkanı olan eski Hollanda Savunma Bakanı Win Wan Eekelen, final raporunda, Türk tarafının görüşlerini dikkate almayarak, Genelkurmay'ın MSB'ye bağlanması önerisine yer verdi. ASAM da söz konusu gelişmeye itirazında, 'Raporla konuşulmayan, kararlaştırılmayan konular var, hassasiyetler yansıtılmamıştır. Bu şekilde rapor kabul edemeyiz. Bu müşterek hazırladığımız rapor olmaz' ifadelerine yer verildi." "Ankara'yı kızdıran rapor," *Milliyet*, 10 Mayıs 2005.

37 Commission of the European Communities, *Turkey 2005 Progress Report*, Brüksel, 9 Kasım 2005, s. 14, Raporun aslı için bkz. <http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2005/pdf/package/sec_1426_final_en_progress_report_tr.pdf>.

38 CESS, İPM, "Türk Sivil-Asker İlişkileri ve Avrupa Birliği: Süregelen Buluşmaya Hazırlık," Kasım 2005, s. 36. Raporun Türkçe versiyonu için bkz. <<http://www.cess.org/publications/occasional/pdfs/occasional4.pdf>>.

duğu Türkiye’de “asker vesayeti” realitesinden ötürü TSK’nın parlamento tarafından daha iyi denetlenmesi gerektiği de belirtilmektedir.³⁹

ASAM Yönetim Kurulu Başkanı emekli Orgeneral Edip Başer CESS ve İPM’nin raporu konusunda şu açıklamayı yapmıştır:

“Biz diyoruz ki, ‘Türkiye’nin güvenlik ve tehdit koşulları ileride değişirse, yetkisi olan makamlar gereken düzenlemeleri yapar. Burada rehber olarak alınacak şey, AB’deki uygulamanın şu veya bu olduğu değil, Türkiye’nin güvenlik ihtiyaçlarıdır. 60 öncesi belli başlı sakınca Türk Silahlı Kuvvetlerinin üst kademesinin siyasallaşması tehlikesiydi. Nitekim bu oldu. Şu düşünülebilir: 10 - 15 sene içinde Türkiye’nin güvenlik sorunları değişir mi, farklılaşır mı? Demokrasi ve insanların olgunlaşması sonucu siyasallaşma endişesi tamamen ortadan kalkar mı, kalkmaz mı? Ben, siyasi alanda henüz yeterli olgunluğu ulaştığımızı söyleyemiyorum. AB’nin dayatması tamamen art niyetlidir.”⁴⁰

Çalışma grubunun eşbaşkanı⁴¹ emekli Tümgeneral Armağan Kuloğlu ise aynı konuda şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“Raporun, tek yanlı bir doküman ötesine geçmeyeceği, gereksiz spekülasyonlara sebep olacağı, bazı çevrelerce istismar edileceği ve AB politika yapıcılarını doğrulara kanalize etmeye yaramayacağı düşünölmektedir. Bu nedenle Çalışma Grubu'ndan çekildik.”⁴²

ASAM Başkanı Gündüz Aktan da raporun dilinin çok ağır olduğunu ileri sürmüştür.⁴³ ASAM’ın, raporun kimi kısımlarındaki yorum ve önerilere karşı çıkarak çalışma grubundan ayrılması “ulusalçı” çevrelerde sevinçle karşılanmıştır.⁴⁴

ASAM, 2005 yılının önemli olayları arasında yer alan yeni Türk Ceza Kanunu’nun yürürlüğe girmesi, yeni Terörle Mücadele Kanunu tasarısı ve Şemdinli olayları ile ilgili olumlu veya olumsuz, lehte veya aleyhte hiçbir açıklama yapmamış, bu konularda bir rapor hazırlamamıştır. Bu durum,

ASAM’ın, diğer STK’lardan farklı olarak salt stratejik mevzulara odaklanıp devlet yararına politikalar ürettiğinin bir göstergesidir. ASAM’ın internet sayfasında yer alan, “ASAM, yapılanması ile Türkiye’nin milli menfaatlerinin gerçekleşmesinin önündeki fırsat ve engelleri, güvenliği tehdit eden hususları tespit ve analiz etmeyi hedeflemektedir” ifadesi devlet çıkarına politika üretiminin bir başka delilidir.⁴⁵

ASAM, bilindik ölçülere uyan bir STK olmadığı gibi, kimi ASAM uzmanlarının, sivil toplum kuruluşlarına şüpheyile yaklaşılmamasını salık veren yorumlarda bulunduğu da görölmüştür. ASAM Orta Asya uzmanlarından Gökçen Ekinçi, “Yabancı Sivil Toplum Örgütleri ve Sivil Darbeler” başlıklı makalesinde, “Lider değişimleri ile sonuçlanan ve küresel dengeler açısından önemli sonuçlar doğuran halk hareketleri, son günlerin moda tabiri olan ‘sivil toplum örgütlerinin’ tanımlanması ve daha dikkatli değerlendirilmesi gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu örgütlerin sınır tanımaz faaliyet alanlarına sahip olmaları ve siyasal sistemleri tehdit etme potansiyeline erişmeleri, yabancı sivil toplum örgütleri üzerinde oluşan baskı ve eleştirileri artırmıştır” demektedir.⁴⁶

ASAM’la ilgili vurgulanması gereken bir diğer husus, Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliğine sıvacak bakmıyor olmasıdır. Hatta AB üyeliği ASAM uzmanları arasında “stratejik bir yenilgi” gibi algılanmaktadır.⁴⁷

39 CESS, İPM, “Türk Sivil-Asker İlişkileri ve Avrupa Birliği: Süregelen Buluşmaya Hazırlık”.

40 “Asker düğümü tartışması,” *Milliyet*, 11 Mayıs 2005.

41 ASAM adına projeye Başkan Yardımcısı Armağan Kuloğlu dışında, Avrupa Masası Başkanı Dr. Mustafa Şahin ve daha sonra ASAM Genel Sekreteri olan emekli Albay Yılmaz Akalar da katılmıştır.

42 “Ankara’yı kızdıran rapor,” *Milliyet*, 10 Mayıs 2005.

43 “Paşalar rapordan imzalarını çekti,” *Hürriyet*, 27 Haziran 2005.

44 <[http://72.14.203.104/search?q=cache:iqdQ9PLcFHAJ:www.cengizkan.com/html/ocak-sistem.php%3Fname%3DHaber%26file%3Darticle%26sid%3D1456+%22Avrupa+G%C3%BCvenlik+Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%C4%B1+Merkezi%22+\(CESS\)&hl=tr&ct=clnk&cd=30](http://72.14.203.104/search?q=cache:iqdQ9PLcFHAJ:www.cengizkan.com/html/ocak-sistem.php%3Fname%3DHaber%26file%3Darticle%26sid%3D1456+%22Avrupa+G%C3%BCvenlik+Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%C4%B1+Merkezi%22+(CESS)&hl=tr&ct=clnk&cd=30)>.

45 ASAM’ın çizgisi hakkında daha detaylı bilgi için bkz. <<http://www.avsam.org/tr/giris3.asp>>.

46 Gökçen Ekinçi, “Yabancı Sivil Toplum Örgütleri ve Sivil Darbeler,” 20 Nisan 2005. Bkz. <<http://www.avsam.org/tr/analizler.asp?ID=50>>.

47 Prof. Dr. Ümit Özdağ, *Avrupa Birliği’nin Türkiye Politikaları* (Ankara: ASAM Yayınları, 2003). Elektronik versiyonu için bkz. <<http://www.avsam.org/tr/asamcalismasi.asp?ID=1>>.

ASAM tarafından çıkarılan *Stratejik Analiz* dergisinin 2005 yılı içinde kapak konusu yaptığı makaleler kuruluşun çalışma tarzı konusunda daha net fikirler vermektedir:

“KKTC Ana Muhalefeti Liderini Arıyor (Aralık 2005), Azerbaycan’da Seçimler (Kasım - 2005), Irak Anayasası ve Türkiye (Ekim - 2005), Suriye, Dönüşüm ve Türkiye (Eylül - 2005), Londra’da Terör (Ağustos - 2005), Türk-Amerikan İlişkilerinde Dört Tarz-ı Siyaset (Temmuz - 2005), 21. Yüzyılın İpek Yolu: Bakü-Tiflis-Ceyhan (Haziran - 2005), Lozan Barış Antlaşması ve Ermeni Sorunu (Mayıs - 2005), Ermenistan; Soykırım İnadı ve Kaybedilen Gelecek (Nisan - 2005), Irak’ta Demokrasi Provası (Mart - 2005), Enerjide Küresel Adaletsizlik (Şubat - 2005), Rum-Yunan Veto Şantajları Gölgesinde AB’ye Üyelik Müzakereleri (Ocak - 2005)”⁴⁸

Sabancı Üniversitesi bünyesinde Aralık 2001’de faaliyetlerine başlayan İstanbul Politikalar Merkezinin (İPM) internet sayfasında ise kuruluşun toplumbilim, yönetim ve kamu siyasisi alanlarında çalışmalar yürüttüğü belirtilmektedir.⁴⁹ İPM, CESS ile birlikte yürüttüğü “Avrupa Birliği Bağlamında Türkiye’de Sivil-Asker İlişkileri” araştırması dışında 2005 yılı içinde güvenlik sektörü üzerine herhangi bir çalışma yapmamıştır.

STK’ların 2005 Yılı İçerisindeki Yasal Düzenlemelere ve “Derin Devlet” Tasarruflarına Tepkileri

Türkiye’de sivil toplum bilincinin 2000’li yıllarda gözle görülür ölçüde gelişmesinin bir yansıması olarak İnsan Hakları Derneği (İHD), Mazlum-Der (İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği), Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı (TOHAV), Türkiye Barolar Birliği, Savaş Karşıtları Derneği, Düşünce Suçuna Karşı Girişim ve

diğer STK’lar, 2005 yılı içindeki gelişmelere hukuk ve insan hakları açısından bir hayli hassasiyetle yaklaşmışlardır.

Söz konusu kuruluşlar, kökleri 1930’lara uzanan Türkiye Barolar Birliği dışında 1980’li yılların sonları ile 1990’lı ve 2000’li yılların başından itibaren insan hakları ve hukuk alanlarında faaliyet göstermeye başlamışlardır ve bu yönleriyle 12 Eylül darbesi sonrasında Türkiye’deki “sivil toplum uyanışı”nın önemli temsilcileri olarak kabul edilmektedirler.

STK’ların 2005 yıl içinde sık sık ele aldığı, tartıştığı konuların başında yeni Terörle Mücadele Kanunu (TMK) tasarısı, 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren yeni Türk Ceza Kanunu (TCK) ve Kızıltepe-Şemdinli olayları gelmektedir. TMK tasarısı, STK’larca, Avrupa Birliği ile uyum sürecinde hukukun üstünlüğü ilkesi ve insan haklarının gözetilmesine yönelik adımlara ciddi ölçüde zarar veren, Türkiye’yi geriye götüren bir tasarı olarak değerlendirilmiştir.

Terörle Mücadele Kanunu

Mazlum-Der’in yeni TMK ile ilgili değerlendirme raporunda, kanun tasarısı metninin kamuoyuyla paylaşılmamasına tepki gösterilmiş ve “Kanun tasarısı ve taslaklarının, üzerinde iyi tartışılabilmesi için, herkesin rahatlıkla ulaşabileceği web ortamında yayınlanması gereklidir” denmiştir. TMK tasarısının tam da terör ve karışıklıkların arttığı bir dönemde gündeme gelmesini tasarının meşrulaştırılmasına yönelik bir girişim olarak yorumlayan dernek, taslakta insan haklarına aykırı birçok hususun yer aldığını açıklamıştır.⁵⁰

Yeni TMK tasarısı, dünyada 11 Eylül ve diğer El Kaide eylemleri sonrasında gündeme gelen yeni terörle mücadele konseptinin demokrasiyi tahrip eden unsurlarından biri olarak görülebilir. Sert tedbirler içeren bir terörle mücadele yasası İngiltere’de de gündeme gelmiş, bu nedenle Blair hükümeti hem medyanın, hem de STK’ların tepkisi çekmiştir.⁵¹

48 <http://www.avsam.org/tr/stratejikanaliz.asp?x_yil1=2005>.

49 <<http://www.erg.sabanciuniv.edu/ipm.htm>>.

50 Mazlum-Der, “Terörle Mücadele Kanunu Tasarısı Hakkında Değerlendirme Raporu,” 14 Eylül 2005. Rapor metni için bkz. <<http://www.mazlumder.org/ana.php?konusu=rapor&id=1042&lang=tr>>.

51 Ekrem Dumanlı, “Terörle Mücadele Yasası işte böyle sorgulanır,” *Zaman*, 14 Kasım 2005.

Adalet Bakanlığı tarafından oluşturulan komisyonda kabul edilen Terörle Mücadele Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı'nda da İngiltere'nin anti-terör yasasına atıfta bulunmaktadır.⁵² Tasarının -19 Temmuz 2003 tarihinde 4928 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle ifade özgürlüğünü sınırlandıran 8. maddesinin yürürlükten kaldırılması gibi ileri bir adımdan sonra- "terör suçlusu" kavramını genişletmesi Mazlum-Der tarafından geri adım olarak yorumlanmıştır.

Türkiye Barolar Birliğinin de yeni TMK'ya yaklaşımı pek farklı olmamıştır. Ankara Barosu avukatlarının hazırladığı *Hukukla Yaşam* dergisinde tasarının bazı önemli eksiklikleri gidermekle birlikte, "ülkenin tamamında âdeta bir sivil sıkıyönetim ilan ettiği" tezi işlenmiştir.⁵³

Diyarbakır Barosu Başkanı Sezgin Tanrıkulu da, "3713 sayılı TMK'nın tümüyle yürürlükten kaldırılması gerekirken, yeni ve ağırlaştırılmış hükümlerle değişikliğe gidilmek istenmesini, hukukun üstünlüğü ve insan hakları bakımından kabul edilemez buluyoruz" açıklamasını yapmıştır.⁵⁴

Yeni TMK'ya en sert tepkiyi gösteren STK'lardan biri de Şanar Yurdatapan'ın sözcülüğünü yaptığı Düşünce Suçuna Karşı Girişim olmuştur. Yurdatapan, yasayla ilgili birbirinden farklı iki metne rastladığını belirtmiş ve her iki metnin de yeni suç tipleri oluşturan ve CMK'daki bazı olumlu değişiklikleri geri alan nitelikte olduğunu kaydetmiştir. Yurdatapan yasaya tepki olarak geniş bir "sivil itaatsizlik" hazırlığı içinde olduklarını beyan etmiştir.⁵⁵

Bunun dışında Türkiye'nin önde gelen STK'ları yeni TMK taslağı hazırlanırken hükümetin kendilerinin bilgisine başvurmamış olduğunu açıklamışlardır. İnsan Hakları Derneği, Mazlum-Der, İnsan Hakları Vakfı, Helsinki Yurttaşlar Derneği ve Düşünce Suçuna Karşı Girişim, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün, yeni TMK'nın STK'lar dahil toplumun çeşitli kurumlarının görüşü alınarak hazırlandığı açıklamasına karşın, hükümetten kendilerine danışan ya da bilgi veren birilerinin

olmadığını belirtmişlerdir.⁵⁶

Geçtiğimiz yıl içinde STK'ların gözaltı süresinin kısaltılması yönünde bir talepleri olmamıştır. Zira 1 Haziran 2005'te yürürlüğe giren TCK ile gözaltı süresi 24 saate düşürülmüştür. Süre, bazı suçlarda en fazla dört güne kadar çıkabilmektedir.⁵⁷

Emniyet yetkilileri her fırsatta yeni yasa ile uygulanmaya başlanan gözaltı süresinin yetersiz olduğunu açıklamakta ve sürenin uzatılmasını istemektedir.⁵⁸ İstanbul Emniyet Müdürü Celallettin Cerrah, gözaltı süresinin 15 güne kadar çıkarılmasını talep etmiştir.⁵⁹

Neticede yeni Terörle Mücadele Kanunu (TMK) tasarısı, STK'ların devamlılık arz eden ve kararlı eleştirilerinin de etkisiyle yasalaşmamıştır. Nisan 2006 itibariyle tasarının rafa kaldırıldığı yönünde bilgiler mevcuttur. Ancak 2006 baharından itibaren Doğu ve Güneydoğu'da gösterilerin ve çatışmaların artması üzerine hükümetin mevcut terörle mücadele kanununda güvenlik birimlerinin görüş ve önerileri doğrultusunda düzenleme yapma ihtimali doğmuştur.⁶⁰

Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu

2005 yılının hukuk ve insan hakları açısından en önemli gelişmelerinden biri de 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun yürürlüğe girmesidir. Bu iki Kanun kimi yönleriyle eleştirilseler de STK'ların sistemli ve sert bir tepkisine neden olmamıştır.

52 Mazlum-Der, "Terörle Mücadele Kanunu Tasarısı Hakkında Değerlendirme Raporu".

53 "Barodan TMK uyarısı: OHAL getirilmek isteniyor," *Zaman*, 10 Aralık 2005.

54 "Diyarbakır Barosu: TMK tasarısıyla yapılmak istenenler," 29 Eylül 2005. Bkz. <<http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=6&ArsivAnalID=28810&ArsivSayfaNo=1>>.

55 "Özgürlükleri savunmak için sivil itaatsizlik," *Bianet*, 28 Eylül 2005. Bkz. <<http://www.bianet.org/2005/09/28/67893.htm>>.

56 "Hükümet yeni TMK taslağını hangi sivil topluma danıştı?," 10 Ocak 2006. Bkz. <<http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=9&ArsivAnalID=30627>>.

57 <<http://tem.iem.gov.tr/cm.k.php>>.

58 "Gözaltı süresi yetersiz," *Sabah*, 6 Ocak 2006.

59 "Cerrah'tan 'olağanüstü' talepler," *NTV-MSNBC*, 25 Mart 2006. Bkz. <<http://www.ntv.com.tr/news/366383.asp>>.

60 Adalet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Cemil Çiçek'in bu konudaki açıklamaları için bkz. "Askerin istediği yasa çıkar sinyali," *Hürriyet*, 31 Mart 2006.

Mazlum-Der, AK-DER, Özgür-Der, TİYEM-DER, İHH, Başörtüsüne Özgürlük Girişimi Grubu gibi “İslami hassasiyetleri gözettiği bilinen” STK’lar yeni TCK konusunda hükümeti uyarılmışlardır. Söz konusu STK’lar yaptıkları bir ortak açıklamada, “TCK’nın bazı olumlu düzenlemeler getirmekle birlikte düşünce özgürlüğü ile ilgili maddelerde önceki TCK’dan daha geride olduğunu” belirtmişlerdir.⁶¹

İnsan Hakları Derneği, “2005 Yılı Genel İnsan Hakları Raporu”nda, 2005’i, “demokrasi ve insan hakları açısından bir duraksamanın, zaman zaman da geriye gidişin yaşandığı, hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi bakımından kaybedilmiş bir yıl” olarak değerlendirmiş ve TCK’da yapılan değişikliğin bir geri dönüş niteliğinde olduğunu beyan etmiştir.⁶² Dernek, TCK’nın 301. ve 216. maddeleri ile 288. ve 277. maddelerinin ifade özgürlüğünün önünde bir engel olduğunu açıklamıştır.⁶³

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) da 2005 raporunda yeni CMK’nın uygulamadaki sonuçlarını değerlendirirken, “Daha önceki yıllarda TCY’nin 312 ve 159. maddeleri başta olmak üzere yazar, gazeteci, insan hakları savunucusu hakkında açılan davalar; bu defa da 301, 288 ve diğer bazı maddeler kapsamında açılmaya, görülmeye ve hatta aleyhte sonuçlanmaya başladı” ifadesini kullanmıştır.⁶⁴

61 “Yeni TCK Tasarısı’na Sivil Tepki,” İHH İnsani Yardım Vakfı, 17 Eylül 2004, bkz. <http://www.ihh.org.tr/cgi-bin/index.pl?mod=news;op=news_id;id=1021>.

62 İnsan Hakları Derneği (İHD), “2005 Yılı Genel İnsan Hakları Raporu,” 28 Şubat 2006. Rapor metni için bkz. <<http://www.ihd.org.tr/ana.html>>.

63 a.g.e.

64 Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), “2005 Yılında İnsan Haklarının Genel Durumu”. Bkz. <<http://www.tihv.org.tr>>.

65 Başkan Özdemir Özok, Barolar Birliği’nin TCK ve CMK hakkındaki görüşünü Mersin’deki bir sempozyumda şöyle ifade etmiştir: “Hatırlanacağı gibi yasaların TBMM Genel Kurulu’nda görüşülmesi sırasında bir milletvekilimiz ‘Bu işlerin kesilmesi birkaç kişiyi salandırmaktan geçer’ biçiminde beyanda bulunmuş, yine sayın Adalet Bakanımız da yetkinin az olduğunu, yetkilerin artırılması halinde sanıkların ciğerini sökebileceğini ifade edebilmiştir. Bu her iki beyanda Ceza Yasası’nın 1. maddesinin gerekçesiyle ne kadar örtüşmekte takdirlerinize sunuyorum. Yasayı çıkarırlar ve yürürlüğe koyanlar yanında, acaba uygulayıcılar yasanın 1. maddesinde tanımlanan amaca ne kadar uygun davranıyorlar?”. Konuşma metni için bkz. <http://www.barobirlik.org.tr/tbb/baskan/konusmalar/051203_mersin.aspx>.

66 <<http://www.ortakpayda.org/boxes.asp?foo=read&foex=139&ronin=5>>.

67 “Yasa Teklifleri Savunma Hakkına Saldırı,” Bianet, 10 Mayıs 2005. Bkz. <<http://www.bianet.org/2005/05/10/60833.htm>>.

Türkiye Barolar Birliği yeni TCK ve CMK’nın amacına uygun olarak yorumlanmadığını ve uygulanmadığını açıklamıştır.⁶⁵

Düşünce Suçuna Karşı Girişim, TMK için olduğu gibi TCK için de “sivil itaatsizlik” çağrısı yapan bir sivil toplum örgütü olmuştur.⁶⁶ Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı ve Halkın Hukuk Bürosunun yeni TCK ile CMK’daki değişiklik tekliflerine tepkisi de sert olmuştur. Her iki kurum tarafından yapılan ortak açıklamada, görüşülen değişiklik tekliflerinin “masumiyet karinesine” ve “savunma hakkına” darbe niteliğini taşıdığı belirtilmiştir.⁶⁷

STK’ların, devletin gizli istihbarat faaliyetleri kapsamında değerlendirilen telefon izleme-dinleme, halk arasında “fişleme” olarak tabir edilen, kişiler hakkında çoğu zaman önyargılı, subjektif bilgi notları oluşturma gibi uygulamalara yönelik tepkilerinin ise son derece cılız olduğunu belirtmek gerekir. Henüz yasal alanı denetlemede zorluklar çeken STK’ların “mahrem” derin devlet uygulamalarına, Şemdinli’deki gibi belirli bir olay ekseninde deşifre olmadığı müddetçe örgütlü, sistematik bir şekilde tepki gösteremediği görülmektedir. Mesela bu bağlamda 2005 yılı içinde Milli İstihbarat Teşkilatının yeni TCK’nın yürürlüğe girmesinden hemen önce Türkiye’deki tüm telefonları izlemek için Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesinden karar aldırması STK’ların “ısrarla” gündeme getirdiği bir konu olmamıştır.

Kızıltepe ve Şemdinli Olayları

Türkiye’de kontrgerillaya, çete örgütlenmelerine ve giderek bizzat devletin güvenlik/istihbarat örgütlerince yürütülen gayri kanuni faaliyetlere karşı sivil toplum tepkisini olgunlaştıran olayların başında 3 Kasım 1996 tarihindeki Susurluk kazası gelmektedir. Susurluk kazasından dokuz yıl sonra meydana gelen Şemdinli olaylarına yönelik STK tepkisinin etkinlik, organizasyon ve süreklilik bakımından başarılı olmasında Susurluk karşıtı toplumsal bilincin katkısı büyüktür. Bizatihi Şemdinli olayları da sivil toplumca Susurluk örgütlenmesinin bir uzantısı olarak kabul edilmiştir.

STK'lar, Şemdinli olaylarına, 2005 yılı içinde hukuku, insan haklarını ve demokratikleşme ilkesini tehdit eden yasal düzenlemelere ve izleme-dinleme gibi istihbarat faaliyetlerine yönelik tepkiden çok daha sistemli ve güçlü bir tepki göstermiştir. Şemdinli olaylarından bir yıl önce Mardin'in Kızıltepe ilçesinde meydana gelen bir yargısız infaz olayının, sivil toplumu, Şemdinli olaylarına tepki konusunda "hazırladığı" söylenebilir. Bahse konu olayda kamyon şoförü Ahmet Kaymaz ve 12 yaşındaki oğlu Uğur Kaymaz bir özel tim operasyonunda öldürülmüşlerdir. 20 Kasım 2004 tarihinde Kızıltepe'de bir PKK mensubunun saklandığı iddia edilen evi kuşatan özel harekât timlerinin açtığı ateş sonucu evden çıkan baba-oğul Kaymazlar hayatını kaybetmişlerdir.⁶⁸

İnsan Hakları Derneği, Mazlum-Der Van Şubesi ve Sağlık Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikasının (SES) Van'ın Edremit İlçesinde Yücel Solmaz isimli vatandaşın öldürülmesiyle ilgili raporunda Kızıltepe baskını da "yargısız infaz" olarak nitelendirilmiştir.⁶⁹

STK'lar, 2005 yılının en örgütlü ve sistematik tepkisini ise Şemdinli olaylarından sonra ortaya koymuşlardır. İlçedeki olaylar; 9 Kasım 2005 tarihinde şüpheli Jandarma istihbarat astsubayları Ali Kaya ve Özcan İldeniz ile PKK itirafçısı Veyysel Ateş'in, daha önce PKK üyesi olmaktan 15 yıl hapis yatan Seferi Yılmaz'ın sahibi olduğu Umut Kitabevi'ne bomba atması üzerine baş göstermiştir. Meydana gelen patlama sonucunda Mehmet Zahir Korkmaz ölmüş, Metin Korkmaz ise yaralanmıştır. Seferi Yılmaz patlamadan sonra esnaf ve halkı toplayarak üç şüphelinin peşine düşmüştür. Olayın sorumlusu olarak görülen bu üç kişiyi halkın elinden güvenlik güçleri kurtarmıştır.⁷⁰

Olay, Jandarma İstihbaratın provokasyon amaçlı eylemi olarak değerlendirilmiş ve kimi medya organları, kamuoyunun bir kesimi ve STK'ların hemen tamamının tepkisine neden olmuştur. İHD, Mazlum-Der, İnsan-Der, Çağdaş Hukukçular Derneği Van Şubesi, Hakkâri Esnaf ve Sa-

natkârlar Odası, Hakkâri Memur Sen, Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK) Hakkâri Şubeler Platformu ve Hakkâri Öğrenci Velileri Derneği (ÖVDER) temsilcilerinden oluşan heyet 12 Kasım'da Şemdinli olaylarıyla ilgili bir rapor hazırlamıştır. Heyet, raporu hazırlamadan önce olay yerine bizzat gitmiş ve tanıklarla yüz yüze görüşerek soruşturma yapmıştır. Soruşturma sonucunda hazırlanan raporda şu ifadelere yer verilmiştir:

"Heyetimiz sivillere yapılan saldırı sonucu meydana gelen olaylarda yaşam hakkının ihlal edildiği, vücut bütünlüğüne saldırıların olduğu, mülkiyet hakkının zarar gördüğü sonucuna varmıştır. Şemdinli halkı olaylar akabinde güvenlik güçlerinin sanıkları serbest bırakması ve yakalamaması üzerine kamu otoritesine olan güvenini yitirmiş olup infial halindedir. Bunun giderilmesi ve güvenin yeniden tesisi için mümkün olan mekanizmalar ivedilikle harekete geçirilmelidir. Bu sebeple heyetimiz raporun sonuç kısmında iki önemli çağrı yapmayı uygun bulmuştur: Bu olayı araştırmakla ilgili olarak TBMM tarafından derhal bir Meclis Araştırma Komisyonu oluşturulmalıdır. Aksi takdirde olayın niteliği itibariyle delillerin karartılması ihtimali oldukça yüksek görünmektedir. Şemdinli Cumhuriyet Başsavcısının tek başına bu olayın üstesinden gelemeyeceği kanaati hasıl olduğundan Adalet Bakanlığının bu olayla ilgili ayrı bir savcı görevlendirmesi önerilir. Başbakan, Adalet Bakanı, İçişleri Bakanı ve Genelkurmay Başkanının olayın ciddi şekilde araştırılacağı yönlü kamuoyunu tatmin edici açıklamalar yapması gerekmektedir."⁷¹

68 "Kızıltepe'deki operasyonda güvenlik kusurları belirlendi," *Zaman*, 13 Aralık 2004.

69 İnsan Hakları Derneği (İHD), Mazlum-Der Van Şubesi, SES Van Şubesi, "Van İli Edremit İlçesinde Yücel Solmaz (35, SES Van Şb. Üyesi) İsimli Yurttaşımızın Yargısız İnfaz Sonucu Öldürülmesi İddialarını Araştırma - İnceleme Raporu," 20 Aralık 2004. Rapor metni için bkz. <<http://www.ihd.org.tr/rapozel/vanedremit.html>>.

70 3 Mart 2006 tarihli ve 2006/32 esas numaralı iddianame. Kamuoyunda Şemdinli iddianamesi olarak bilinen bu iddianame Van Cumhuriyet Savcısı Ferhat Sarıkaya'nın Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt başta olmak üzere askerî erkâna yönelttiği eleştiriler nedeniyle günlerce, haftalarca tartışılmıştır.

71 Mazlum-Der, "9-10 Kasım 2005 Şemdinli Olaylarını Araştırma-İnceleme Raporu," 12 Kasım 2005. Rapor metni için bkz. <<http://www.mazlumder.org/ana.php?konu=rapor&id=1043&lang=tr>>.

Nitekim STK heyetinin önerdiği gibi Meclis bünyesinde bir araştırma komisyonu kurulmuş, Başbakan ve TSK'nın üst düzey mensupları olayla ilgili açıklamalarda bulunmuş, savcılığın Şemdinli olaylarıyla ilgili iddianamesi de büyük yankı uyandırmıştır.⁷²

İnsan Hakları Platformu (İHOP), Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), Helsinki Yurttaşlar Derneği ve Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi de Şemdinli olaylarına kayıtsız kalmamış ve olayı bir "hukuk ihlali" olarak değerlendirmiştir.⁷³

STK'ların Şemdinli olaylarına tepkisi, aralarında İHD ve Mazlum-Der'in de bulunduğu örgütlerin raporuyla sınırlı kalmamıştır. Mazlum-Der Genel Başkanı Cevat Özkaya, Şemdinli iddianamesiyle ilgili açıklamasında tartışmaların siyasi bir zemine kaydığı uyarısında bulunmuş, olayın hukuki boyutuna odaklanılmasını ve asker-sivil sorumluların cezalandırılmasını istemiştir.⁷⁴

İHD Genel Başkanı Yusuf Alataş da, iddianameyle ilgili tartışmaları, "Belki de demokrasimizin en temel sorunlarından birisi, 'bir sivil savcının yüksek rütbeli bir asker kişi hakkında da iddianame düzenleyebileceğini' henüz sivillerin dahi içine sindirememiş olmasıdır" sözleriyle değerlendirmiştir.⁷⁵

İHD, 2005 yılı genel raporunda da, geçtiğimiz yılın, Susurluk kazasından sonra sinmiş görünen devlet içindeki ya da devlet destekli örgütlenmelerin tekrar toplumun gündemine gelen bir yıl

olduğu kanaatine yer vermiş ve Şemdinli olaylarını bunun en büyük delili olarak göstermiştir.⁷⁶

Ayrıca Amargi Kadın Kooperatifi, Anti-Kapitalist, Bağımsız Devrimci Sınıf Platformu, Bilim Eğitim Estetik Kültür Sanat Araştırmaları Vakfı (BEKSAV), Demokratik Haklar Platformu, Demokratik Toplum Partisi, DİSK/Limter-İş Sendikası, Emekçi Hareket Partisi, Ezilenlerin Kurtuluşu, Ezilenlerin Sosyalist Platformu, Haklar ve Özgürlükler Cephesi, Halk Kültür Merkezleri, Halkın Kurtuluş Partisi, Haziran Dergisi, İşçi Mücadelesi, Kara Kızıl Notlar, Kaldıraç, KESK İstanbul Şubeler Platformu, Odak Dergisi, Özgürlükler İçin Mücadele Platformu, Partizan, Proleter Devrimci Duruş, Sınıf Mücadelesi, Sosyalist Demokrasi Partisi, Sosyalist Dayanışma Platformu ve Toplumsal Özgürlük Platformunun imzaladığı broşürde halkın, sorumluların ortaya çıkarılması konusundaki kararlılığına vurgu yapılmıştır.⁷⁷

Türkiye Barolar Birliği Başkanı Özdemir Özok da, Hakkâri'nin Şemdinli ve Yüksekova ilçelerinde yaşanan olaylara karşı son derece duyarlı olunması gerektiğini belirtmiş ve "Konuya başından beri duyarlılık göstermekteyiz. Hakkâri, Şemdinli ve Yüksekova'daki olayları incelemek üzere komisyon oluşturduk" açıklamasını yapmıştır.⁷⁸

Düşünce Suçuna Karşı Girişim Sözcüsü Şanar Yurdatapan da, iddianame ile ilgili tartışmaların Şemdinli olaylarını örtbas etmemesi gerektiğini belirterek, "Sonuç Susurluk gibi olmasın" uyarısında bulunmuştur.⁷⁹

Neticede Şemdinli olaylarına yönelik sivil tepkinin Susurluk kazasından sonraki tepkilerin aksine toplumun bütün kesimlerince benimsenmediği göze çarpmaktadır. "Susurluk karşıtlığı" Türkiye'nin doğusu ile batısında eşit ve etkili bir biçimde ortaya çıkmıştı. Şemdinli olaylarına yönelik tepkinin ise son dönemlerde iyice belirginleşen ülkenin doğusu ile batısındaki kimi fikri ayrılıklar ve hükümet-asker çekişmesiyle ilgili tartışmalar yüzünden tam bir görüş birliği içinde ortaya konulamadığı söylenebilir.

72 Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın olayla ilgili açıklamaları için bkz. "Başbakan Erdoğan: Olay Mutlaka Açıklığa Kavuşmalı," *Zaman*, 11 Kasım 2005. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Fevzi Türkeri ve Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın olayla ilgili açıklamaları için ise bkz. Şemdinli İddianamesi s. 48. Büyükanıt'ın olaya ilişkin Astsubay Ali Kaya için "Tanırım, iyi çocuktur" demesi tartışmalara neden olmuştur.

73 İnsan Hakları Derneği (İHD) Basın Açıklaması, 12 Kasım 2005. Açıklama metni için bkz. <<http://www.ihd.org.tr/basin/bas20051112.htm>>.

74 Mazlum-Der Genel Başkanı Cevat Özkaya'nın açıklama metni için bkz. <<http://www.mazlumder.org/ana.php?konu=aciklama&id=472&lang=tr>>.

75 <<http://www.ihd.org.tr>>.

76 İnsan Hakları Derneği (İHD), "2005 Yılı Genel İnsan Hakları Raporu".

77 "Şemdinli'de yakalanan devletin ta kendisidir!-Rapor," 25 Ocak 2006. Bkz. <<http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=6>>.

78 "Barolar Birliği Hakkâri'ye Gidiyor," *Güncel Hukuk Haberleri*, 20 Kasım 2005. Bkz. <<http://www.hukuki.net/haber/detay.asp?id=525>>.

79 Kezban Bülbül, "İddianame Şemdinli'yi unutturmasın," *Yeni Şafak*, 10 Mart 2006.

Sonuç

2005 yılı genel olarak hem güvenlik sektörü üzerine faaliyet gösteren hem de salt insan hakları ve hukukun gözetilmesi doğrultusunda çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri açısından “yoğun” bir yıl olmuştur. Zira 2005, bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de terörle mücadele ve güvenlik sorunsalı ile demokrasi dilemmasının son dönemlerde en çok tartışıldığı yıldır.

STK’ların Şemdinli olayı özelindeki tepkisinin “sistemli” ve “kararlı” olduğunu belirtmek gerekir. Bununla birlikte STK’ların kararlılığının, sokaktaki vatandaşın bireysel tavrına yansımadağı görülmektedir. Vatandaşlar, Şemdinli olaylarında, Susurluk kazasından sonraki “Bir Dakika Karanlık Eylemi”nde olduğu gibi ortak bir sivil tepkide bulunmamış, olaylara yönelik tepki bölge halkının düzenlediği gösterilerle sınırlı kalmıştır. Bu durum, Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğusu dışındaki nüfusun -istisnalar hariç- Şemdinli olaylarını zımnen onaylamasa bile “kendi meselesi olarak” görmediğini ortaya koymaktadır.

STK’ların 2005 yılı içinde yeni Terörle Mücadele Kanunu’na yönelik tepkisi ve bu tepkinin doğurduğu sonuçlar ise Türkiye’de sivil toplumun geleceği konusunda iyimser tahminler yürütmemize gerekçe olacak niteliktedir. TMK tasarısı, sivil toplumun kararlı desteği ile rafa kaldırılmıştır. Pek çok anti-demokratik düzenlemeyi bünyesinde barındıran bu tasarı, Nisan 2006 itibarıyla Doğu ve Güneydoğu’da gerilimin tırmanmasına bağlı olarak yeniden gündeme getirilmeye çalışılsa da STK’ların çabaları sayesinde toplum nezdinde “meşruiyetini” yitirmiştir.

Türkiye’nin içinde bulunduğu coğrafi, tarihsel ve siyasi koşullar, güvenlik sektörü ve demokratikleşme hususuna odaklanan STK çalışmalarının artırılmasını zorunlu kılmaktadır. Kürt meselesinin ekonomik, sosyal ve siyasi yollardan çözümü, Avrupa Birliği ve demokratikleşme karşıtı “derin bürokrasi”nin etkinliğinin kendi görev alanıyla sınırlanması, 1990’lar ve

öncesine dönüşü simgeleyen işkence, yargısız infaz, siyasi cinayet, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı sorunlarıyla kararlı ve samimi mücadele gibi hayati öneme haiz ilerlemeler, ancak güvenlik ve demokratikleşme alanlarında “sivil uzmanlaşma” ile ve STK’ların vatandaşları, insan hakları, demokratikleşme, hukukun üstünlüğü, güvenlik sektörünün sivil denetimi gibi temel meselelerin yanı sıra sivil toplum olgusunun kendisi hakkında da etkilemesi ile mümkün görünmektedir.

Önder Aytaç*

Arka Plan

Demokratikleşme ve sivilleşme, güvenlik bürokrasisinin parlamento, sivil idare ve medya tarafından gözetim ve denetim altında tutulan bir yapıya dönüştürülmesi ile sağlanabilir. Bu denetim ve gözetim yalnızca atanmış “yukarıdaki” devlet kurumları tarafından “dikey” temelde yürütülecek “ayarlamalar” şeklinde değil, onun da üzerinde, medyayı ve sivil toplumu da içine alan ve “yatay” bağlantılar kuran bir yolda gelişerek değişim göstermelidir.¹

Türkiye’de güvenlik sektörü-medya ilişkileri, genellikle tek yönlü olarak, güvenlik sektörünün medyayı bir araç olarak kullanması biçiminde algılanmaktadır. Bağımsız medya kavramını ise Türkiye’deki liberalleşme sürecinde gelişerek, Özallı yıllarda özel televizyonların da ortaya çıkması ile daha da güçlenmiştir. Basın özgürlüğü ile devletin korunması arasında sarkaç gibi git-geller çizen medya-güvenlik ilişkilerinde, özellikle 1961 Anayasa’sı ile basın özgürlüğü lehine kazanımlar elde edilmiştir. Sosyal ve kültürel tabandan yoksun bu özgürlüğün 1970’li yıllardan başlayarak geri alınması çok uzun sürmemiş ve 1980 darbesi ile bu kısıtlamalar en üst noktaya tırmanmıştır.

1983’ten başlayarak Turgut Özal iktidarının uyguladığı serbest pazar ekonomisi ile basın özgürlüğü de yalnızca yasal anlamda değil; sosyal, ekonomik ve kültürel olarak da temellendiril-

miş ve özellikle de özel televizyon ve radyo kanallarının açılması ile birlikte basın sektöründeki liberalleşmenin en üst noktalara çıkması söz konusu olmuştur.

Ancak 1997 yılına gelindiğinde, 28 Şubat post-modern darbesi ile birlikte, basın özgürlüklerine yönelik yeni kısıtlamalar başlamış; bazı gazeteciler “andıç” adı altında Genelkurmay Başkanlığı istihbarat birimi tarafından düzenlenen ve basına sızdırılan sahte güvenlik raporları ile susdurulmak istenmişlerdir. Yine bu dönemde, gazetelerin yazı işleri toplantılarına generaller çeşitli şekillerde müdahale etmiş, gazeteler bir ayırma tabi tutularak, bazı medya mensuplarına “akreditasyon” adı altında sınırlamalar getirilmiştir. Bütün bunların yanında, yasalardaki sınırlamalar nedeni ile gazetecilerin, özellikle güvenlik alanı ile ilgili yazdıkları sıkı takip altına alınmış ve gazeteciler bizzat güvenlik örgütleri tarafından savcılıklara sevk edilmiştir. 2005 yılında da bu uygulamalar kısmen devam etmiştir.

Medya-Güvenlik İlişkileri ve Sorunlar

Demokratik ve iyi yönetim söz konusu olduğunda, medyanın güvenlikle ilgili konularda kamu yararına bilgi toplama ve yayma hakkının yanında, doğruluk, gerçeklik ve tarafsızlık ilkelere uygun habercilik yapma sorumluluğu da söz konusudur. Medyanın bu bağlamda yaptığı haberler ve verdiği yorumlar, demokratik yönetimlerin kaçınılmaz bir unsuru olarak sivil toplumun katılım yollarını açar ve sektör üzerinde denetimini sağlar.

Medyanın, sivil denetim anlamında güvenlik hizmeti sunan birimlere ilişkin şu tür faaliyet

* Bu makalenin yazılması sürecinde yardımlarını esirgemeyen Utah Üniversitesi, Orta Doğu Çalışmaları Merkezinde doktora adayı Emre Uslu’ya teşekkür borçluyum.

* Dr., Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi.

1 Bkz. TESEV, <http://www.tesev.org.tr/projeler/guvenlik_Sektoru_metin.pdf>.

bilgilerini kamuya ulaştırma ve denetleme işleviden söz edebiliriz:

- Ulusal güvenlik siyaseti gibi stratejik öneme haiz belgeler,
- Her bir güvenlik biriminin yıllık bütçesi ve kaynakları,
- Güvenlik sektörüne ait parlamentoda yapılan belli başlı tartışmalar, alınan kararlar, yasal değişiklikler ve güvenlik birimlerinin haftalık yaptığı / yapması gereken basın açıklamaları,
- Emniyet-askeriye ve MİT üzerine yoğunlaşan parlamento ve komisyonlarda yapılan tüm tartışma ve toplantıların tutanaklarına erişilebilecek internet sitelerinin adresleri,
- Güvenlik konularında yürütülen yıllık faaliyetlerin ve yayınların dokümanları,
- Sayıştay tarafından güvenlik sektörüyle ilgili kaleme alınan inceleme / denetim raporları,
- Güvenlik birimlerinin kendi aralarında yaptıkları iç güvenlik ile ilgili protokoller ve diğer ülke güvenlik birimleri ile yaptığı ikili ve çok taraflı anlaşmalar hakkındaki bilgiler.

Yukarıda saydığımız maddeler bağlamında medya güvenlik güçleri ilişkisi irdelenirken, en belirleyici unsur, medyanın içinde işlev gördüğü sistemin ‘liberal’ ya da ağırlıklı olarak ‘devlet kontrolüne’ dayalı bir sistem olup olmadığıdır. Medya yapılanması sıkı bir devlet kontrolüne bağlı ise, -doğal olarak- işleyiş ve faaliyet biçimi, güvenlik güçlerini ‘kusursuz ve hatta kutsanmış’ bir konumda yansıtabilecektir. Liberal sistem öğelerini tam yansıtmayan ancak kısmen içeren ve ‘devletin kutsal’ kabul edildiği Türkiye’de de, devletin güvenlik güçleri ile ilgili yapılan yayınlar, kutsal(lar)a “saygı” çerçevesi içinde yapılmakta ve okumalar da bu kültürel arka plan üzerine kurulmaktadır.

Devletin “Kutsal”lığı Sorunu

Susurluk’tan (1997) Şemdinli’ye (2005) kadar, güvenlik güçleri üzerine yapılan yayınların –ki Susurluk’a ilişkin yapılan yayınlar, şimdiye ka-

dar Türk medyasında yer alan en liberal yayınlardır- ‘kutsala’ zarar vermeme dürtüsü ile yapıldığını söylemek bir gerçektir. Özellikle ‘kutsalın’ gücü, konumu ve duruşu da, haberin içeriğini ve yapılaş şeklini de kavramsal olarak belirlemektedir. Örneğin, Susurluk haberlerinde, daha küçük kutsal olan Emniyet örgütüne ilişkin yayınlarda, yayınların genel içeriği “polis-mafya-siyaset” üçlemesi üzerine kurulmuş ve Türkiye’deki kirlenmenin kaynağının bu üç kurum aracılığı ile olduğu ileri sürülmüştü.

Dönemin Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) İstihbarat Dairesi Başkan Yardımcısı Hanefi Avcı’nın yaptığı açıklamalar ile, kirlenmenin boyutunun yalnızca polis-mafya-siyaset ile sınırlı olmadığını, bunun içinde diğer bazı devlet birimlerinin de olduğunu söyleyerek ‘örneğin bir çok faili meçhul eylemin Yeşil kod adlı Mahmut Yıldırım tarafından JİTEM adına gerçekleştirildiğini’ açıklamasından sonra, medyadaki Susurluk haberlerinde önce yanlış bilgilendirme amaçlı saptırma ve değerlendirmeler yapılmış, ardından da Susurluk haberleri manşetlerden inmiştir.

Gizlilik Sorunu

Devletin kutsallığı kavramı ile birlikte ortaya çıkan en önemli sorunlardan birisi de bir çok konunun “gizliliği” unsurudur. Tanımsal olarak kamu bilgileri güvenlik açısından üç sınıfa ayrılabilir. Bunlar; ‘tasnif dışı,’ ‘hizmete özel’ ve ‘hizmete özel üstü’ (gizli, çok gizli) bilgilerdir. Tasnif dışı bilgi, herhangi bir gizlilik derecesi olmayan bilgidir. Hizmete özel bilgi ise kurum içinde serbestçe dolaşabilen, ancak kurum dışına yetkisiz çıkarılmaması gereken bilgilerdir. Hizmete özel gizlilik seviyesinin üzerindeki bilgiler ise koruma önlemleri gerektiren ve yetkisiz açığa çıkması durumunda sadece kurumu değil, belli bir oranda devleti de zarara uğratabilecek bilgilerdir.

Ancak bu bilgilerin hangisinin gizli, hangisinin tasnif dışı ya da çok gizli olacağı konusuna kimin karar vereceği önemli bir sorundur. Özellikle devleti kutsal olarak algılayan güvenlik örgütlerinde, çoğunlukla sıradan bilgilere bile “gizli”

muamelesi yapılması sıkça karşılaşılan bir durumdur. Güvenlik konularının 'gizli' ya da 'çok gizli' olabilmesinin çok akılsal nedenlerin olmasının yanında, yine yalnızca bir güvenlik personelinin salt kendi çıkarımları ile ve çoğu zaman da başına bir sıkıntı gelmemesi açısından konuya 'devlet güvenliği için' sıfatını yakıştırmaması; o konuyla ilgili olarak dokunulmazlığı, sorgulanamazlığı ve gizliliği ortaya çıkarmakta ve ele alınan olguyu 'tabu' haline getirebilmektedir.

Gizlilik konusunun medya-güvenlik örgütleri ilişkisini nasıl etkilediğine ilişkin çarpıcı bir örnek olarak 2005 Mayıs ayında Adalet ve Kalkınma Partisi'nden (AKP) istifa eden Cemal Kaya'nın Enerji Bakanlığı bürokratlarıyla yaptığı ihale pazarlıklarını gündeme getiren *CNN Türk* muhabiri Gökhan Bozkurt'a "soruşturmanın gizliliği"ni ihlal ettiği gerekçesiyle açılan dava gösterilebilir. Bu davada Bozkurt, 15 Şubat 2005'te yayımlanan "Gece Görüşü" programı ile 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu'nun 10. maddesini ihlâl ettiği gerekçesiyle 14 Eylül'de 3 yıla kadar hapis cezası talebiyle yargılanmıştır ve mahkemesi halen devam etmektedir.

Tıpkı gizlilik kaydının konulmasında olduğu gibi kaldırılmasında da özensiz uygulamaların olduğu pratik uygulamalardan gözlemlenmektedir. Bürokratlar ya da kurumlar genellikle birbirleri ile olan sorunlarını "gizli" bilgileri medyaya sızdırarak "halletme" yöntemine de başvurabilmekte, bu nedenle, güvenlik bürokratları medyadan birini tanımayı ve onunla iyi ilişkiler kurmayı adeta bir "güvenlik sigortası" gibi görebilmektedir. Şemdinli olaylarında varlığından söz edilen "gizli" olması gereken "Jandarma raporunun" medyada yer alması da bunun açık bir örneğini oluşturmaktadır.

Güvenlik Sektörünün "İtibar Ettiği" Medya Mensupları Sorunu

Medyanın güvenlik sektörüne ilişkin yaptığı yayınlar bağlamında, haberci-haber kaynağı ilişkilerinin de önemli bir rol oynadığı vurgulanmalıdır. Medya patronları, habercilerini 'haber kay-

naklarının' tercihlerine göre değiştirebilmekte, özellikle Ankara ofislerinde/temsilci seçimlerinde; askeriye akrediteli, polisin güvendiği, hükûmete çok yakın, Genelkurmay Başkanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğündeki bürokratlarla içli dışlı olan kişilerden seçmeye gayret etmektedirler. Bu tercihler sonucunda oluşan bir medyanın, başkent merkezli güvenlik haberleri konularında hazırladığı yayınlar, "ağabey-kardeş" ilişkilerine ve karşılıklı çıkarların tatmin edilmesine ("gör beni, göreyim seni ilişkileri") dayanmaktadır da denilebilir.

Bununla ilişkili olarak medya-güvenlik örgütleri ilişkilerinde bir başka sorunsal da, güvenlik örgütlerinin genel olarak medya mensuplarına karşı duydukları güvensizliktir. Üst düzey bürokratların yakın ilişkiler kurduğu akredite muhabirler ile köşe yazarlarının dışında, güvenlik örgütlerinde çalışan ve hiyerarşik olarak daha alt ve orta düzeyde yer alan personelin büyük bir çoğunluğu, medya mensuplarına güvenmezler. Onlara göre medya mensupları "aç haber kurtlarıdır," haber kaynağının konumunu ve durumunu gözetmeksizin ele geçirdikleri bütün bilgileri hemen yayımlarlar. Bu bakımdan, medya mensuplarından uzak durulmasında ve hatta olası ise hiç iletişime girilmemesinde sayısız yararlar vardır.

Askerî Mahkemelerde Yargılanma Sorunu

Gazetecilerin güvenlik ile ilgili yazdıkları yorum ve haberlerden dolayı askerî mahkemelerde yargılanmaları da söz konusu olmaktadır. Her ne kadar sivillerin askerî mahkemelerde yargılanmalarını engelleyecek kanun değişikliği konusunda çalışmalar olsa da, halen askerî yargıda yargılanan gazetecilerin varlığı da bir gerçektir. Örneğin; gazeteci, yazar Abdurrahman Dilipak, haftalık *Cuma* dergisinde 29 Ağustos 2003 tarihinde yayınladığı "Paşalar Laf Dinlemezse" başlıklı makalesinde 2003 Ağustos terfi döneminde emekli olan bazı generallerin açıklamalarını eleştirdiği için, Askerî Ceza Kanunu Madde 169'a göre; "Astlık-Üstlük münasebetlerini zedelemeye, amir ve komutanlara karşı görev hissinin yok etmeye matuf olarak alenen tahkir ve

tezyif edici fiil ve harekette bulunmak” suçundan dolayı, İstanbul-Hasdal Kışlası içindeki 3. Kolordu Komutanlığı Askerî Mahkemesinde yargılandı. Mahkeme, bu sırada yapılan kanun değişiklikleri nedeniyle “sivillerin artık askerî mahkemelerde yargılanamayacağı” gerekçesiyle dosyayı sivil mahkemelere göndermek istedi. Ancak bu karar, zamanın 1. Ordu Komutanının emriyle temyiz edildi ve Askerî Yargıtay davasının askerî mahkemede görülmesine karar verdi. Dava hâlâ devam etmektedir.

Konumları gereği yalnızca bir disiplin mahkemesi gibi çalışması gereken ve yalnızca askerî personelin askerî görevler sırasında işlediği suçlar ile ilgili davalarının görülmesine hizmet etmesi gereken Askerî Mahkemeler, çok fonksiyonlu işlevleri gereği sivillerin de yargılanabildiği bir adalet yapısı olarak, ülkede iki başlı bir hukuk sisteminin varlığını gözler önüne sermektedir.

Medyanın güvenlik hizmetlerini demokratik denetimi bağlamında, güvenlik kurumuna ilişkin haber yapan muhabirlerin verdikleri bilgiler ile aynı gazetenin kuruma yönelik eleştirel yaklaşımlarının birbiri ile uyuşmaması durumunda, muhabirler, haber kaynağı “ağabeyler,” “müdürler” ile gazete editörü “ağabeyler” ve “müdürler” arasında kalabilmektedir. Örneğin, dönemin İstanbul Emniyet Müdürü, basının yaptığı yayınlardan dolayı bazı operasyonlarının aksadığını söyleyip basını sert bir dille eleştirdiğinde medya Emniyet Müdürünün üstüne gitmiş; ancak özellikle polis muhabiri olarak çalışan muhabirler, olası emniyet-medya gerginliğinin iki tarafa da zarar vereceğini düşünerek; Emniyet Müdürünü basın konseyine, dolayısı ile “büyük ağabeye” gitmeye teşvik ederek bir ‘moderatör’ rolü oynamaya yönelmişlerdir.

Kaynak Bilgiye Ulaşma Sorunu

Güvenlik kurumları içinde, medyadan tanıdıkları olan ve bunlar ile yakın ilişkileri olan alt ve orta kademe personele “temkinli bir güvensizlik” duyularak, medya mensuplarının kurumların “özel kalemleri” dışında başka bir büroyu zi-

yaret etmelerine genellikle yasaklamalar getirilmeye çalışılmaktadır. Bu uygulama ile tepe noktadaki yöneticiler, hem güvenlik personelinin “kontROLSÜZ” açıklamalarının -ki bunlar genellikle o kurumla ilgili sorunlardır- önüne geçmekte, hem de medya muhabirlerini kendi denetimi altına alarak, medyayı kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirmeye çalışmaktadırlar.

Son yıllarda güvenlik örgütleri karargâhlarında uygulamaya konan “basın bilgilendirme toplantıları, bu çarpıklığın önüne geçmiş olsa da, muhabirler salt bu açıklama ile yetinmemekte, bu nedenle de içeriden bir yetkili (*insider*) arayışlarını devam ettirmektedirler. Öbür yandan, yönetici konumunda bulunan bürokratlar da, özellikle “başarılarını” anlatma, takdir edilme ve dolayısı ile de terfilerinde yardımcı olmaları amacı ile gazeteciler ile ilişkilerini sürdürme eğilimini devam ettirmektedirler.

Burada vurgulanması gereken bir başka nokta da, kuruluşun ne kadar güçlü olduğuna ve kurum yöneticilerinin politik duruşlarının rengine göre de medyanın politik çıkışlar için kullanıldığı / kullanılabilmesi gerçeğidir. “Bir üst düzey komutan,” “üst düzey emniyet yetkilisi” şeklindeki haberlerin içerikleri incelendiğinde, mesajın iletilmek istenildiği yerlerin genellikle kamuoyu olmayıp politikacılar, ilgili bakan, müsteşar ya da genel müdür olduğu görülür. Bu bakımdan böylesi başlıklara yer veren muhabirler ve gazete yöneticileri ile haber kaynağı arasındaki ilişki, medyanın bu kurum üzerindeki denetiminin şeklini de belirler. Çoğunlukla bu ilişki medya aleyhine gelişir.

Sonuç olarak, güvenlik birimlerinin faaliyet alanları ile ilgili konularda, medyanın içinde bulunduğu çelişkiler şöyle özetlenebilir:

- Sağlıklı haber kaynağı bulmak,
- Bu kaynaktan gelecek haberleri bağımsız bir şekilde verebilmek,
- Bu haberleri yaparken “ülke güvenliği”ni tehlikeye düşürmemek,
- “Devletin güvenlik güçlerini zaaf içinde göstermemek, tazif etmemek”,

- Olası bir mahkeme sürecinde, davalı taraf olarak, güvenlik güçlerinin inanılmaz ağırlığının karşısında, mahkemenin olabildiğince bağımsız karar vermesini sağlayacak delilleri mahkemeye sunabilmek,
- Medya ve güvenlik örgütleri içindeki kurumsal yapılanmanın yarattığı sorunlardan soyutlanmış olarak haber yapabilmek.

İnternet ve Güvenlik Bürokrasisi

İnternet ve uydu antenlerin kullanımının artması ile birlikte bilgiye erişim ve toplumsal farklılıklara yaklaşım konularında, şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkelerine ve resmi bilgilerin erişilebilir olmasına dönük bir trendin giderek geliştiği bir gerçektir. Bu eğilim, yurttaşların daha fazla bilgi edinmelerine, önemli siyasi konularda kamusal tartışmaların kalitesinin artmasına ve sonuçta da daha şeffaf ve verimli çalışan bir güvenlik sektörünün ortaya çıkmasına / yerleşmesine katkıda bulunmaktadır.

Medyanın, güvenlik örgütlerini denetlemesi bağlamında düşünüldüğünde, internet, geleneksel medyaya oranla daha şanslı bir konumdadır. Özellikle sınır tanımaz oluşu, interneti hukuksal ve geleneksel baskılara karşı dirençli kılmaktadır. Buna ek olarak, internet, geleneksel haberci-haber kaynağı bağlantı mekanizmalarını değiştirmiştir. İnternet için herhangi bir kurumun içindeki uygulamalardan rahatsız olan bir çalışan da doğrudan haber kaynağı olabilmektedir.

Buradaki sorun, haberin doğruluğunun “kontrol ve dengeler” (*checks and balances*) sistemi yoluyla nasıl denetleneceği sorunudur. Elbette aynı haberin birden fazla internet sitesinde yer alması, haberin özelliklerinden dolayı hemen yalanlanması ya da doğrulanması, elde edilen bilginin diğer kaynaklardan da doğruluğunun kontrol edilmesi, internet haberlerinin doğruluğundan emin olma anlamında önemli hususlardır. Bütün bu sıkıntılara karşın; internet, özellikle de güvenlik örgütleri gibi kapalı bürokratik yapının denetlenmesinde tartışmasız olarak en etkin

medya aracıdır denebilir. Örneğin, bugün geleneksel medyanın neredeyse hemen her hafta haber olarak verdiği “özel kuvvetlere ait inşaat yapımı yolsuzluğu” ya da “askerî özel kuvvetlerden ve emniyet özel harekattan çalışanların banka soygunlarında eylemciler olarak ortaya çıkması” geleneksel medyanın haberlerine ve sayfalarına düşmeden, hatta Genelkurmay Başkanı ve Emniyet Genel Müdürü izin verip soruşturma açtırmadan aylar ve hatta yıllar önce internette haber olarak yayımlanabilmektedir.

9 Kasım 2005 tarihinde bir kitabevinin bombalanması ile gündeme giren Şemdinli olaylarının arka planına ilişkin internet yayınlarına ulaşmak için ‘Şemdinli’ sözcüğü ile bir arama yapılması durumunda, 941.000 farklı internet sitesinin, bölgede görev yapan bir çok güvenlik personeli, sıradan yurttaşlar ve bölgede konuşlanmış medya organlarının temsilcilerince de doğrulanan haberler ürettiği görülmektedir. Örneğin, <<http://www.aloihbar.org>> adlı sitede yer alan “Jandarma Binbaşı Şemdinli Olayını Anlatıyor” başlıklı yazıya eklenen “Ey Kürt Halkı” başlıklı bildirinın geleneksel medyada haber nesnesi olmamasına karşın, sitede yayımlandığı şekilde hem de bir kaç defa dağıtıldığı ve bunun emniyet kayıtlarına geçtiği tespit edilmiştir.

Bu anlamda internetin gerçekten de demokrasi, şeffaflık, hesap verebilirlik ve denetlenebilirlik adına önemli bir boşluğu doldurmaya aday olduğunu söyleyebiliriz. Bir diğer anlatımla, medya-güvenlik örgütü ilişkisine ait sınırlamalar bir ölçüde de olsa internet için geçerli olmadığından, geleneksel medyanın yazmadığı/yazmadığı haber ve yorumların internet medyasında çıkması, güvenlik örgütlerinin internette deşifre edilme endişesi ile faaliyet ve işleyişlerinde daha dikkatli olmalarına ve hukuk kurallarına uygun davranmalarına yol açmaktadır.

Her ne kadar internet sitelerinin kapatılmasına yönelik olarak güvenlik kurumları mahkemelere başvurmuşlarsa da; ya kapatılan siteler başka bir adla kısa sürede yeniden açılmış ya da mahkemeler tarafından kapatılma talebi reddedilmiştir.²

² Örneğin, <<http://www.aloihbar.org>> adlı sitenin kapatılmasına ilişkin Genelkurmay Başkanlığının mahkemelere açtığı dava reddedilmiştir. Ancak daha önce yayımlanmaya baş-

2005 Yılında Yaşanan Gelişmeler

Yeni Türk Ceza Kanunu ve Medya

Alternatif medya olarak görev yapan, <<http://www.bianet.org>>'un haberlerine göre 2005 yılında, medya çalışanları yaygın bir biçimde Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 301. maddesi nedeni ile hapis tehdidi altında yaşadılar. Bunun nedeni, yeni TCK'nın 1 Haziran 2005'ten itibaren "meyvelerini" vermeye başlamasıdır. Yeni Türk Ceza Kanunu her ne kadar AB sürecine uyum amacı ile yeniden düzenlenmiş bir kanun olsa da, özellikle Kanun'un 301. ve 305. maddelerinin medyanın güvenlik haberleri konusunda ifade özgürlüğünü oldukça sınırladığı görülmektedir.

Yeni Kanun'un 301. maddesine göre; (1) Türklüğü, Cumhuriyeti veya Türkiye Büyük Millet Meclisini alenen aşağılayan kişi, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır; (2) Türkiye Cumhuriyeti hükûmetini, devletin yargı organlarını, askerî veya emniyet teşkilatını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır; (3) Türklüğü aşağılamanın yabancı bir ülkede bir Türk vatandaşı tarafından işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte bir oranında artırılır; (4) Eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz.

"Medya Özgürlüğü ve Bağımsız Gazetecilik İzleme ve Haber Ağı"nın 2005 yılı raporuna göre TCK'nın "Türklüğü, Cumhuriyeti, Devletin kurum ve organlarını aşağılama" başlıklı 301. maddesine aykırılıktan dolayı 29 gazeteci, yazar ve yayıncı hakkında ceza davası açılmıştır. Yine açılan bu davalarda 8 gazeteci hakkında da yerel mahkemeler tarafından mahkûmiyet kararları verilmiştir.

Yine aynı Kanun'un 305. maddesine göre de: (1) Temel millî yararlar karşı fiillerde bulunmak maksadıyla veya bu nedenle, yabancı kişi veya kuruluşlardan doğrudan doğruya veya dolaylı olarak kendisi veya başkası için maddi yarar sağlayan vatandaşa, üç yıldan on yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası verilir. Yarar sağlayan veya vaat eden kişi hakkında da aynı ce-

zaya hükmolunur; (2) Fiilin savaş sırasında işlenmiş ya da yararın basın ve yayın yoluyla propaganda yapmak için verilmiş veya vaat edilmiş olması halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır; (3) Suç savaş hali dışında işlendiği takdirde, bu nedenle kovuşturma yapılması Adalet Bakanının iznine bağlıdır; (4) Temel millî yararlar deyiminden, bağımsızlık, toprak bütünlüğü, millî güvenlik ve Cumhuriyetin Anayasa'da belirtilen temel nitelikleri anlaşılır'.

Yukarıda yer verdiğimiz TCK'nın her iki maddesinde de suçun sabit olması genel kuralının ötesine geçilerek, çerçevesi ve sınırlılıkları belli olmayan kavramlar üzerinden suç yaratma imkânı doğmaktadır. Güvenlik-medya ilişkileri bağlamında medyanın doğal görevi, yapılan uygulama ve hataları eleştirmektir. 301. maddede belirtilen "alenen aşağılama" kavramının ne anlama geldiği/geleceği açıklanmadığından zaman zaman ifade özgürlüğü sınırları içinde görülebilecek eleştiriler özellikle güvenlik örgütleri tarafından "alenen aşağılama" olarak kabul edilmekte, bu nedenle de davaların açılması istenmektedir. Kanunda yer alan bu kavramın belirsizliği nedeni ile bu güne kadar, Ferhat Tunç, Doğan Özgüden ve Ersen Korkmaz hakkında 301. maddeyi ihlal suçlamaları gerekçesi ile kanunun "Türkiye Cumhuriyeti hükûmetini, devletin yargı organlarını, askerî veya emniyet teşkilatını alenen aşağılayan kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır" hükmü gereğince dava açılmıştır.

Yine aynı Kanun'un 305. maddesinde yer alan "millî güvenlik" kavramının da açık ve net bir tanımı yoktur. Bu nedenle de bir eleştirinin "millî güvenlik" kavramının içine girip girmediği konusunda verilecek olan karar da bütünüyle subjektif ve günün koşullarına göre değişken olabilmektedir.

---

layan <<http://www.yolsuzluk.com>> adlı site o kadar şanslı olamamış, askerî ve emniyet yolsuzluklarını gündeme getirdiği için, önce yurt içinde erişimi engellenmiş, daha sonra da ABD'de bulunan yayıncı şirkete yapılan baskı sonucu yayından kalkmak zorunda kalmıştır. Yine bu bağlamda, <<http://www.ulusalihinet.com>> adlı sitenin yayınlarına yönelik Genelkurmay Başkanlığından çok sert bir açıklama yapılmış ve bu açıklama ile sitenin yayınları hedef alınmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü merkez binalarında da bu sitelere giriş yasaklanarak sorun çözülmüştür.

14 Ağustos 2005'te, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC) Başkanı Orhan Erinç, yeni Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) siyasi iktidarın yorumuyla uygulanması halinde, çok sayıda gazetecinin tutuklanmış olabileceğini belirterek "Gazeteciler, kötü yasadan iyi uygulayıcıları sayesinde korunuyor" demiştir.³ Orhan Erinç'e göre, yeni kanundaki yaklaşık 26 maddeden, hem ceza açısından hem de hükümlerinin çok geniş yorumla açık olmasından dolayı demokrasi adına şikayetçi olunması söz konusudur. Düşünce ve ifade özgürlüğüne yapılan baskıları kınayan İzmir Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Erol Akıncılar ise "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda basın ve yayın yoluyla işlenen suçlara getirilen ağırlaştırılmış cezaların, basın yayın mensuplarını sindirme amacını" taşıdığını ifade etmekte ve "yeni TCK ile basın yayın mensuplarının görevlerini yapamaz hale getirildiklerini" söylemektedir.⁴

İfade özgürlüğü ve adil yargılanma ile bağlantılı başvurularda AİHM kararıyla 2004 yılında 224 bin YTL tazminat ödeyen Türkiye, 2005 yılında da Temmuz ayına kadar 540 bin YTL ceza-yı ödemek zorunda kalmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) ifade özgürlüğünü güvence altına alan 10. maddesi ile, adil yargılanma hakkını tanımlayan 6/1 maddesi ve gazeteci ölümünü "yeterince araştırmamak"la bağlantılı 2. maddesine aykırılıktan Türkiye, 2004'ten beri 764 bin YTL tutarında tazminat ödemeye mahkûm edilen bir ülke konumundadır. Bu durum bize güvenlik sektörü üzerindeki medya denetiminin ne kadar önemli olduğunu bir kez daha açık seçik hatırlatmaktadır.

Avrupa ve Türkiye'de Yazın dergisinin Nisan 2002 sayısında yayımlanan Doğan Özgüden'e ait "Otuz Yıl Sonra" ve Emin Karaca'ya ait "Otuzuncu Yılın Anımsattıkları" isimli makalelerden dolayı Doğan Özgüden, Emin Karaca ve Yazı İşleri Müdürü Mehmet Emin Sert hakkında 2003 yılında, TCK'nın 159. maddesi uyarınca "askeri

kuvvetleri tahkir ve tezyif" iddiasıyla dava açılmıştır. Yapılan yargılamanın sonunda Doğan Özgüden'in davasının ayrılmasına ve Mehmet Emin Sert'in beraatına karar verilmiş ve Emin Karaca'nın 5 aylık hapis cezasınının 900 YTL para cezasına çevrilmesine ve cezanın teciline hükmedilmiştir. Buna karşı yapılan temyiz incelemesi ise hâlâ devam etmektedir.⁵

2005 yılı içerisinde yerel mahkemeler, radyocu Sabri Ejder Öziç, yazar Emin Karaca, gazeteci Hrant Dink, yazar Zülküf Kışanak, yayıncı Fatih Taş, *Çağrı* dergisi sahibi Aziz Özer ve dergi okuru Erkan Akay'a 900 YTL'si ertelemeli toplam 12 bin 900 YTL para cezası, 1,5 yılı ertelemeli toplam 4 yıl hapis cezası vermiştir.

Kızıltepe davası, Osmanlı Ermenileri Konferansı'nın iptali ve işkence davası gibi güncel insan hakları konularını haber ve yazılarıyla tartışan 17 gazeteciye, Basın Kanunu ve Ceza Kanunu'na göre "Yargıyı etkileme" ve "Adil Yargılamayı Etkilemeye Teşebbüs" suçlamasıyla ceza davaları açılmıştır ve bu davalar devam etmektedir. Yine gazeteciler Ender Can Cevahir, Fehmi Kuru, Mehmet Sucu, İlhan Selçuk, İbrahim Yıldız, İlhan Taşçı, Alper Turgut, Hrant Dink, Aydın Engin, Serkis Seropyan, Arat Dink, Hasan Cemal, Murat Belge, Haluk Şahin, Erol Katırcıoğlu ve İsmet Berkan da 2005 yılı içinde haklarında açılan bu davalardan dolayı hapis veya para cezası tehdidiyle karşı karşıya bulunmaktadır.

12 gazeteci ve yazarın, TCK veya Terörle Mücadele Kanunu'nda "terör propagandası"na dair düzenlemelerden dolayı yargılanması söz konusudur. Bu gazeteciler içerisinde *Radikal* muhabiri Neşe Düzel, *Hürriyet* muhabiri Sebati Karakurt, gazeteci Ertuğrul Mavioğlu ve *ATV* program yapımcısı Ali Kırca da bulunmaktadır. 5 gazeteci hakkında da daha önce Ağır Ceza Mahkemelerinde mafya haberlerinden açılan davalar, ceza usul ve ceza kanunu değişikliklerinden sonra Asliye Ceza Mahkemelerinde sürecek şekilde devam etmektedir.

BİA projesinin 2005 Medya Gözlem Raporu'na göre, 312 generalin "Onbaşı Bile Olamayacakla-

3 Bkz. < <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/2005/agustos2005.htm>>.

4 Bkz. < <http://www.telehaber.com/haberler/haber-287453/>>.

5 Bkz. < <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=8&ArsivAnalID=30187&ArsivSayfaNo=1>>. Eski TCK'nın 159. maddesi ve yeni TCK'nın 301. maddesi 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezasını öngörmektedir.

rın *General Olduğu Ülke*” başlıklı yazıdan dolayı *Anadolu’da Vakit* gazetesine açtığı davanın temyiz duruşması 27 Eylül’de Yargıtay 4. Hukuk Dairesinde yapılmıştır. Daire, temyiz başvurusunu gelecek günlerde karara bağlayacaktır. Ankara 20. Asliye Ceza Mahkemesi, 20 Mayıs 2004’te, tüm generallerin davacı olarak tazminat taleplerini kabul ederek, gazete temsilcilerini toplam

624 milyara mahkum etmişti. Yasal faiz de eklenince ceza 900 milyara çıkmıştı. Generallerin şikayetiyle gazeteye açılan ceza davası ise Bağcılar 2. Asliye Ceza Mahkemesinde hâlâ devam etmektedir.

Serbest gazeteci Rahmi Yıldırım’ın adları yolsuzluk iddialarına karışan asker-sivil kamu görevlileriyle ilgili <<http://www.sansursuz.com>> adlı sitede yayımlanan “İş Bilenin Kılıç Kuşanının” başlıklı yazısından dolayı, üç yıla kadar hapis cezası istemiyle yargılanmasına 7 Eylül’de başlandı. Genelkurmay Başkanlığının şikayetiyle ve “askerî kuvvetlerini tahkir ve tezyif” iddiasıyla Ankara 12. Asliye Ceza Mahkemesinde görülen dava sürmektedir. İddianamenin mahkemede kendisine okunmasından sonra Rahmi Yıldırım, yazının eleştiri niteliğinde olduğunu, yazı iddianameye aktarılırken tahrifat yapıldığını ve alıntılarının kendisine ait olmaktan çıktığını söylemiş ve savunmasını yapmıştır.

Türkiye Gazeteciler Cemiyetinin (TGC) 25 Temmuz’da İstanbul Dolmabahçe Sarayı’nda kutladığı Sansürün Kaldırılışının Yıldönümü’nde, 2005 Basın Özgürlüğü Ödülünün verilememesi çok önemli ironik bir değerlendirmedir. TGC Basın Özgürlüğü Ödülü Büyük Seçici Kurulu, “ifade özgürlüğünü, bilgi edinme ve gazetecilerin haber verme haklarını sınırlayan 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu gerçeği karşısında 2005 Basın Özgürlüğü Ödülü’nün verilmemesi sonucuna” oybirliği ile karar vermişlerdir. TGC, ifade özgürlüğünü kısıtlayan ve gazeteciye hapis cezasıyla tehdit eden TCK’nın değiştirilmesini bir kez daha talep ederek duygu ve düşüncelerini ifade etmektedir.

Sonuç

Medya-güvenlik ilişkilerinde geleneksel bürokratik yaklaşımlardan, örgütsel yapılardan, gizlilik anlayışından ve yasaların muğlaklığından kaynaklanan sorunlar aslında Türkiye’deki genel demokratikleşme sorunlarının bu özel alana daha keskin bir biçimde yansımaları olarak düşünülebilir. 2005 yılı itibarıyla akıllarda kalan en anlamlı husus, medya mensuplarına yeni Türk

RTÜK Cezaları

Medyanın sunduğu haberlerden dolayı, Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından 2005 yılı içerisinde verilen cezalar şöyle sıralanabilir:

- 3984 sayılı Kanun’un 4756 sayılı Kanun’la değiştirilen 4. maddesinin “İnsanların dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle hiçbir şekilde kınanmaması ve aşağılanmaması”na ilişkin (d) bendini ihlalden dolayı **Haber Türk**, “Uyandırma Servisi” programı, 15 Haziran 2005 (30 Haziran ve 5 Temmuz) tarihinde uyarı cezası;
- 3984 sayılı Kanun’un 4756 sayılı Kanun’la değiştirilen 4. maddesinin “Yayınlardan toplumun millî ve manevî değerlerine ve Türk aile yapısına aykırı olmaması”na ilişkin (e) bendini ihlalden; **ATV**, “Yalnız Değilsin” programından 28 Nisan 2005 (30 Haziran ve 5 Temmuz 2005) tarihinde savunma istemi; **Show TV**, Serap Ezgü ile “Biz Bize” programı, 14 Nisan ve 11, 12 Mayıs 2005; **Kanal D**, “Ah Kalbim” programı, 25, 26, 28 Nisan 2005 (30 Haziran ve 5 Temmuz 2005); **ATV**, “Harika Pazar,” “Elifnağme” ve “Hande Ataizi ile En Çekici” programları, Nisan 2005; **CNN Türk**, Ana Haber Bülteni, 12 Mayıs 2005 (30 Haziran ve 5 Temmuz 2005); **Kanal Türk**, yabancı film, 14 Şubat 2005 (30 Haziran ve 5 Temmuz 2005) uyarı cezası;
- 3984 sayılı Kanun’un 4756 sayılı Kanun’la değiştirilen 4. maddesinin “Türk millî eğitiminin genel amaçlarının, temel ilkelerinin ve millî kültürün geliştirilmesi” ne ilişkin (g) bendini ihlalden **Smart TV**, “Kemal Haluk Cebesiz ile Yorum” programı, 3 Mart 2005 (30 Haziran ve 5 Temmuz) uyarı cezası;
- 3984 sayılı Kanun’un 4756 sayılı Kanun’la değiştirilen 4. maddesinin “Haberlerin yayınlanmasında tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine bağlı olunması; özgürce kanaat oluşumunun engellenmemesi”ne ilişkin (İ) bendini ihlalden; **TV5**, Ana haber bülteni, 26 Nisan ve 7-11 Mayıs 2005 (30 Haziran ve 5 Temmuz 2005); **STV**, Ana haber bülteni, 6 Mayıs 2005 (30 Haziran ve 5 Temmuz 2005); uyarı cezası;
- 3984 sayılı Kanun’un 4756 sayılı Kanun’la değiştiren 4. maddesinin “Program hizmetlerinin bütün unsurlarının insan onuruna ve temel insan haklarına saygılı olması”na ilişkin (s) bendine aykırılıktan; **Kanal D**, “Kadının Sesi” programı, 10-12 Mayıs 2005 (30 Haziran ve 5 Temmuz 2005) savunma istemi; **TGRT**, İnci Ertuğrul “Sizin Sesiniz” programı, 11-13 Nisan 2005 (30 Haziran, 5 Temmuz); **Show TV**, Serap Ezgü ile “Biz Bize” programı, 14 Nisan ve 11, 12 Mayıs 2005 (30 Haziran ve 5 Temmuz 2005); **ATV**, “Özel Hat” programı, 15 Şubat ve 12 Nisan 2005 (30 Haziran ve 5 Temmuz 2005); **Flash TV**, Ana Haber bülteni, 7-8 Mayıs 2005 (30 Haziran ve 5 Temmuz 2005); uyarı cezası, **Kanal D**, “İkinci Bahar Gönüllerinde” programı, 22, 27, 28 Nisan 2005 (30 Haziran ve 5 Temmuz 2005) (1 kez) program durdurma cezası ile cezalandırılmışlardır.

Ceza Kanunu'nun 301. maddesi nedeni ile açılan ve sürmekte olan davalarıdır.

Gelişen teknoloji internet medyasını medya-güvenlik ilişkileri bağlamında alternatif bir konuma getirmiş, geleneksel medyanın yaşadığı sorunları yaşamaması nedeniyle, özellikle kritik konularda yayınların öne çıktığı görülmüştür. Her ne kadar kurumlar, internet medyasının varlığından rahatsız oldukları için konuyu mahkemelere taşımış ve sert açıklamalarda bulunarak bu rahatsızlıklarını açığa vurmuş olsalar da bu durum hiçbir şekilde internetin medya-güvenlik sektöründe bir alternatif olduğu gerçeğini değiştirmemekte; aksine daha da kuvvetlendirmektedir. Bu anlamda özellikle demokratikleşme ve güvenlik örgütlerinin denetiminde internet aktif rol oynamaktadır/oyynamaya da artarak devam edecektir.

GÜVENLİK GELİŞMELERİ ve BASIN YANSIMALARI: 2005'e GENEL BİR BAKIŞ

Itır Toksöz
Volkan Aytar*

Türkiye'de güvenlik sağlayan kamu kurumları ve son dönemde de özel kuruluşlar genellikle son derece 'teknik' yönleriyle tartışıldı. Güvenlik konuları, doğrudan doğruya ve sadece devletin bekasıyla ilişkilendirilerek 'uzman'ların alanı olarak görüldü ve toplumsal düzeyde eleştirel olarak ve farklı yönleriyle ele alınmadı. Genelde basın ve yayın organları da, ne yazık ki, güvenlik üzerindeki bu 'bilgi asimetrisi'ni yeniden üreterek uzman olanlar dışındakilerin 'seyirci' kalmasına katkıda bulundular. Güvenlik üzerine medyada yer alan haberler, yanıp sönen karmaşık sinyallere benzedi ve 'izleyen'lerin akıllarını daha da çok karıştırmaya devam etti. Üstelik bu haberler farklı medya kuruluşları tarafından öylesine değişik ve hatta çelişkili şekillerde yansıtıldı ki, kimi zaman aynı 'olay'dan bahsedildiği konusunda bile kuşku oluştu.

Almanak-2005-Türkiye kitabı tüm güvenlik sektörü kuruluşlarını, onları demokratik ve sivil gözetim ve denetime tâbi tutacak kurum ve oluşumları ve sivil toplum ile medyanın katkılarını mercek altına almakta. Bizim çalışmamız ise, tek tek kurum ve kuruluşları tartışmak ya da çözümlenmek yerine, yıl boyunca güvenliğe ilişkin gelişmelere ve bunların basın yansımalarına dair notlar düşmeyi ve olabildiğince çok yönlü ve güvenilir bir referans kaynağı oluşturmayı amaçlamaktadır. Hiç şüphe yok ki, benimsediğimiz metodoloji ve değerlendirmelerimiz kendi öznel konularımızla da biçimlenmiştir ve hata ve eksikler de içerebilir. Ancak buradaki en temel hedeflerimiz, 'yanıp sönen' haberlerin ve bu haberlerin verilişindeki çelişkilerin yarattığı karışıklıkları gidermeye katkıda bulunmak; bilgi bombardımanı içindeki en 'kalıcı' olay ve geliş-

meleri tespit ederek zaman içinde takiplerini kolaylaştırmak; ve yıl içindeki gelişmeleri en azından aylar etrafında belli bir bütünlükle sunmak, yani yukarıda bahsettiğimiz bilgi asimetrisinde ufak da olsa çatlaklar oluşturmaktır.

Bu amaçlar doğrultusunda, 2005 yılı boyunca dört günlük gazete (*Hürriyet*, *Sabah*, *Radikal* ve *Zaman*) internet baskılarından tarandı ve güvenlik konularıyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili tüm haberler seçildi. Öncelikle niçin bu dört gazeteyi seçtik? Türkiye'deki günlük gazeteler arasında en yüksek tiraja sahip, en çok sayıda haber yayımlayan ve en etkili gazeteler arasında sayılan *Hürriyet* ve *Sabah*, aynı zamanda en büyük iki yayın grubunun da (Doğan ve Ciner) 'amiral gemileri' olarak öne çıkmakta. Yine yüksek tiraja sahip olan *Zaman* ise, bu iki yayın grubunda çok da yerini bulamayan daha 'dindar' hassasiyetlere seslenen, kendisini giderek bir 'referans gazetesi' olarak konumlandırmaya çabalarken güvenlik konularına diğer tüm gazetelerden daha çok yer veren bir yayın organı. Yine Doğan grubundan *Radikal* ise, daha kentli, sol-liberal diyebileceğimiz bir okur profiline yönelerek diğer gazetelerden, insan hak ve özgürlüklerine daha çok vurgu yapmasıyla ayrılmakta. Bu dört gazetenin yanı sıra 'sağlama' yapmak amacıyla, *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Vatan*, *Akşam*, *Halka* ve *Olaylara Tercüman*, *Dünden Bugüne Tercüman*, *Yeni Şafak*, *Star*

* Itır Toksöz: Northeastern Üniversitesi, Siyaset Bilimi Bölümü, Uluslararası İlişkiler doktora adayı; Koç Üniversitesi Tarih Bölümü, Okutman.
Volkan Aytar: New York Eyalet Üniversitesi, Sosyoloji doktora adayı; TESEV Demokratikleşme Programı Yöneticisi.
Kronoloji taramasını gerçekleştirmekteki büyük katkılarından ötürü Z. Selen Artan, S. Mirhan Köroğlu, Volkan Yılmaz, F. Dilara Demir, Serhan Kazaz, ve Sevin Turan'a teşekkürü borç biliriz.

ve *Ülkede Özgür Gündem* gazeteleri de göz önüne alındı, ancak sistematik taramalar gerçekleştirilmedi. Kimi gazetelerin internet baskıları ve arşivlemelerinde karşılaşılan teknik sorunlar, haberlerin seçilmesini de zorlaştırdı.

Haber seçimindeki kritere ve bunların çalışmaya nasıl yansıtıldığına gelince; 'klasik,' devlet-merkezli güvenlik tanımına yakın olanlarla birlikte, bu tanım dışındaki güvenliğe dair gelişmelerin de yansıtılmasına özen gösterildi. Doğrudan jeopolitik güvenlik ve savunmaya ilişkin gelişmeler, ülke içinde yarattıkları etkileri ölçüsünde taramaya dâhil edildi. *Almanak*'taki tüm makalelerin alanına giren konu ve gelişmeler tarandı. Bu konulardaki gazete haberlerinin yanı sıra, makalelerde sözü edilen gelişmeler de çalışmaya tarih sıralarına göre yansıtıldı. Ayrıca, TBMM haber arşivlerinde de çeşitli arama anahtar kelimeleriyle taramalar gerçekleştirildi ve çalışmaya dâhil edildi.

Gazeteler ve *Almanak* makaleleri için ayrı birer kod oluşturuldu ve bu kodlama sistemi tüm kronolojiye uygulandı (bu kodlamanın açıklaması aşağıdaki tabloda mevcuttur). Bu şekilde, bir haberin yer almış olduğu tüm kaynaklara atıfta bulunuldu. Birden çok kaynağın haberleştirdiği bir olayın takibi tek bir kaynak tarafından yapıldıysa, bu da kronoloji kodlama sistemine yansıdı ve olayın çeşitli kaynaklarca haberleştirilen kısmı ve tek kaynakça haberleştirilen devamı metin içinde ayrı ayrı bulunacak şekilde belirtildi. Böylelikle *Almanak* okuyucusunun olayları takipte hangi kaynağın hangi detaylara önem vermiş olduğunu saptayabilmesi sağlandı. Kronolojik sıralandırma yapılırken, olayın basına yansıdığı tarih yerine gerçekleştiği tarih, bunu tespit etmek mümkün değilse, basına yansıdığı tarih temel alındı.

Haberler kronolojiye dâhil edilirken çok önemli bir güçlük karşılaştık. Kaynağın kullandığı dile karşı eleştirel bir mesafe almaya çalışırken, bir taraftan da bu dilin ima ettiği düşünsel ipuçlarını olabildiğince sergilenmeye çabaladık. Hükümet karşıtı ya da taraftarı olmanın da bilhassa güvenlik haberlerinin yansıtılış tarzlarını ol-

dukça etkilediğini gözlemledik. Özellikle kişi ve kurumlara yönelik doğrulanmamış iddia ve suçlamalardan, yaftalamalardan uzak durmaya çalıştık. Başka kaynaklardan doğrulanmayan beyan ve isnatlar temel alınarak, hakkında yargı kararı bulunmayan kişiler hakkında 'örgüt/çete üyesi,' 'terörist,' '(...) destekçisi/yanlısı' gibi ifadelerin kullanılmasından kaçındık, ancak bir taraftan basın bu ifadeleri kolaylıkla kullanma sıklığını da göstermek istedik. Farklı yayın organlarında kullanılan bu tür bir 'kriminalize edici' dilin mensup olunan dünya görüşü açısından gazetelere göre nasıl değişebildiğini, bir gazetede 'zanlı'nın başka bir gazetede nasıl 'terörist' olabildiğini (hatta birkaç sayfa arayla aynı gazetede benzer suçlar isnat edilen kimi kişilere 'zanlı,' diğerlerine de 'terörist' denebildiğini) de göstermeye çalıştık. Bu ikili ve hayli *düşündürücü* durumu yansıtabilmek için de çift tırnak (" ") kullandık. Kişilerin gazeteye doğrudan verdikleri beyanları veya sözcük/cümle temelinde bizim gazeteden doğrudan alıntıladıklarımızı çift tırnak içerisinde yansıttık.

Bizim açımızdan öğretici olan ve belirtmek istediğimiz son bir nokta da, gazetelerin haber tercihlerinde ve yansıtılan haberlerin zaman içinde 'takip edilmesi' kapasitelerinde ortaya çıktı. Büyük ihtimalle Türkiye basınındaki muhabirlik kurumunun mesleki olarak giderek aşınmasının ve güvenlik konularında yazan kişilerin bilgi ve altyapı eksikliğinin, belki de başvuracakları bir *Almanak*'ın da bulunmamasının etkisiyle; haberlerin, havada uçuşan ve muhtemel bağlam ve toplumsal ilişkilerinden kopuk 'şey'ler şeklinde yansıtıldığına ve okura çok da anlamlı gelemediğine tanık olduk. Bu durum, bahsedilen olayın *öncesinin* haber metninde yeterince yansıtılmasında olduğu kadar, gazetelerin editoryal gündemlerinin ideolojik 'tercihleri' doğrultusunda, zaman içinde *sonrasının* da takip edilme-lesiyle katmerleşmekteydi. Az önce sözü edilen 'kriminalize edici' dil açısından da bu, suçlu yaf-tası yapılandırılmış kişi ve kurumların kendilerini savunma ve yanıt verme haklarının da ihlali anlamına gelmektedir.

Sonuçta, 2005 yılı boyunca güvenliğin basına yansıtılış tarzlarına baktığımızda, devlet yanın-da insan güvenliğini de ön plana çıkaran, bilgi

asimetrisini olumlu şekilde dönüştürmeye çalışan, bunu sağlayacak sivil, yurttaş bilgi ve eylem kapasitesini arttırmayı amaçlayan çabaların cılız kaldığını, ancak kimi iyi niyetli başlangıçların da göz ardı edilmemesi gerektiğini belirtebiliriz. Gazeteler, yavaş da olsa, güvenliğin klasik güvenlikten fazlasını ifade ettiğini, insani güvenliğin de tehdit altında olduğunu göstermeye başladılar. Örneğin kentlerdeki suç dalgaları ve bununla mücadele yöntemlerinin yetersizliği giderek daha çok basında yer almaya başladı. Ancak, asayişin diğer toplumsal sorun ve eşitsizliklerle bağlantısı göz önüne alınarak bütüncül hassasiyet ve politikalar geliştirilmezse ve güvenlik-demokratik haklar dengesinde ikinci uç lehine bir değişim gerçekleşmezse, bu yavaş dönüşüm, tehdit edici olduğu düşünülen çeşitli grupların kriminalize edilmesine yol açabilir ve günlük yaşamın topyekûn “güvenlikleştirilerek” tam bir gözetim toplumuna gidişi hızlandırabilir.

KULLANILAN KODLAR HAKKINDA

[R] – Radikal

[Z] – Zaman

[S] – Sabah

[H] – Hürriyet

[T] – Halka ve Olaylara Tercüman

[Ak] – Akşam

[DBT] – Dünden Bugüne Tercüman

[V] – Vatan

[C] – Cumhuriyet

[St] – Star

[YŞ] – Yeni Şafak

[A-TBMM] – Almanak/Türkiye Büyük Millet Meclisi

[A-H] – Almanak/Hükümet

[A-MGK] – Almanak/Milli Güvenlik Kurulu

[A-TSK] – Almanak/Türk Silahlı Kuvvetleri

[A-POLİS] – Almanak/Polis

[A-JGK] – Almanak/Jandarma Genel Komutanlığı

[A-ÖH] – Almanak/Özel Harekât

[A-ÖG] – Almanak/Özel Güvenlik

[A-GKK] – Almanak/Geçici Köy Korucuları

[A-MİT] – Almanak/Milli İstihbarat Teşkilatı

[A-JİTEM] – Almanak/JİTEM

[A-MED] – Almanak/Medya

2005: KRONOLOJİ

Ocak:

Ay boyunca Tunceli İl Jandarma Komutanlığına bağlı ekiplerin PKK militanlarına karşı sürdürdükleri operasyonlar devam etti. Operasyonların Ocak ayı boyunca sürdüğü diğer iller ise Şırnak ve Mersin oldu. Türk Silahlı Kuvvetlerinde yolsuzluk ve şeffaflık tartışmaları Genelkurmay Askerî Mahkemesinde görülen davalar çerçevesinde gündeme oturdu. Eski MGK Genel Sekreteri emekli orgeneral Tuncer Kılınç ile Özel Kuvvetler Komutanlığının Gölbaşı'ndaki Oğulbey Tesisleri'nin yapımında 118.6 trilyonluk yolsuzluk yaptığı iddiasıyla yargılanan müteahhit Ali Osman Özmen arasındaki ilginç ilişkiyi belirleyen askerî savcının, ayrı bir dosya hazırlanması basında yer buldu. Kılınç'ın, Özmen'in Genelkurmay Askerî Mahkemesinde yargılandığı 171 sayfalık iddianamede suçlandığı bildirildi. Eski Deniz Kuvvetleri Komutanı emekli Oramiral İlhami Erdil, eşi Füsün Erdil, kızı Deniz Erdil, Erdil'in emir subay yardımcısı emekli Yüzbaşı Yalçın Kayatunç ve Erdil'in kızının gizli ortağı olduğu öne sürülen Şirin Melek Özden'in askeriyeyi zarara uğrattıkları gerekçesiyle açılan davada yargılanmalarına da devam edildi. Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) konusunda polisin endişeleri ile ilgili tartışmalar da Ocak ayı boyunca gündemde yer aldı. Afganistan'da Şubat ayından itibaren Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (*International Security Assistance Force-ISAF*) komutasını devralacak birliklerin hazırlığı ve sevkıyatı ay boyunca sürdü. Emniyet Genel Müdürlüğünün güvenlik ve suçla mücadele için Nisan ayında yaşama geçirmeyi planladığı 'Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu' (MOBESE) çerçevesindeki 'kameralı takip sistemi'nin yarattığı tartışmalar da basına yansdı. Ülke genelinde kapkaç ve gasp olayları gündemi meşgul etmeye devam etti. TSK bütçesinin Sayıştay yoluyla denetimini öngören Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Yasası yürürlüğe girdi.

1 Ocak: Genelkurmay Başkanı verdiği yeni yıl mesajında son dönemde “bölücü örgüt ve onun paralelinde hareket edenlerin ülkenin bölünmez bütünlüğü için verilen mücadeleye ‘katliam,’

'yargısız infaz' ve 'toplu mezar' gibi söylemlerle gölge düşürmeye çalıştıklarını" iddia ederek bütün kesimleri "uyanık olmaya ve üzerlerine düşeni yapmaya" davet etti. [R]

2 Ocak: Mardin'in Kızıltepe İlçesi'nde Ahmet Kaymaz ile 12 yaşındaki oğlu Uğur Kaymaz'ın öldürülmesi olayı ile ilgili olarak 4 polis memurunun tutuklanması istemiyle Mardin 2. Ağır Ceza Mahkemesine yapılan başvuru reddedildi ve polislerin tutuksuz yargılanmasına karar verildi. [S]

3 Ocak: Ankara Üniversitesinde Kara Kuvvetleri Komutanlığının, subayların emeklilik yaşamına uyumunu sağlamak adına talep ettiği dört günlük eğitim Sürekli Eğitim Merkezi bünyesinde 'Bireysel Gelişim ve Yeni Yaşam Dönemine Uyum Eğitim Programı' adı altında başladı. [H]

3 Ocak: AKP Samsun Milletvekili Musa Uzun-kaya verdiği soru önergesi ile Antalya İli Elmalı İlçesi Yuva Beldesi Jandarma Karakolu tarafından köylerdeki imamların fişlendiği iddiasının doğruluk derecesini sordu ancak soru süresi içinde cevaplanmadığı için "Gelen Kağıtlar Listesi"nde yayımlandı. [A-TBMM]

4 Ocak: Diyarbakır'ın Kulp İlçesi'nde ortaya çıkarılan toplu mezarla ilgili tartışmalar sürdü; toplu mezarda, balistik incelemeye gönderilen bir adet M-16 otomatik silah ile mermiler bulunduğu da belirtildi. Genelkurmay Başkanlığının da iddiaları araştırdığı bildirildi. [S] Ertesi gün askerî yetkililerin, "Kulp'ta M-16 çıktığına" ilişkin bilgiyi teyit etmedikleri, Genelkurmay'a da bu yönde bir bilgi gelmediği basına yansıdı. [S]

5 Ocak: Türk Hava Yollarının (THY), uçaklarda görev yapacak silahlı polislerin eğitimi için Emniyete destek vermesi ve bu amaçla Emniyet Genel Müdürlüğünün, 2004 Aralık ayının son günlerinde THY'ye yapmış olduğu istek üzerine Emniyet Genel Müdürlüğüne uçak tahsis etmesine karar verildi. [Z]

5 Ocak: Devlet Bakanı Güldal Akşit, Sağlık Bakanı Recep Akdağ, Milli Eğitim Bakanı Hüseyin

Çelik ve İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu'nun içinde bulunduğu 'Kapkaç Komisyonu' raporu Bakanlar Kurulunca tamamlandı. [R]

5 Ocak: Genelkurmay Başkanlığı Özel Kuvvetler Komutanlığının Gölbaşı Tesisleri inşaatındaki mali değeri 118.6 trilyon lirayı bulan usulsüzlük iddialarının sorgulandığı 38 sanıklı davaya Genelkurmay Askerî Mahkemesinde başlandı. [S, Z] Savunmanın davanın basına kapalı olarak görülmesi talebi, savcılığın görüşüne katılan askerî savcı tarafından, "Basın özgürlüğü ancak demokrasinin gereği için sınırlanabilir. Bu ciddi bir yargılama" yanıtı ile reddedildi. [S]

5 Ocak: Hayati önem taşıyan hastalıklar dolayısıyla tedavileri sürmekte iken terhis edilen yedek subay ve erler, ayrıca askerî okullarla ilişkisi kesilen öğrencilere yeni olanaklar sunan tasarı TBMM Milli Savunma Komisyonunda kabul edildi. Tasarı söz konusu durumda olanların tedavilerine azami 6 ay süreyle devam edilmesini öngördü. [R]

6 Ocak: Trabzon'da sık nöbete kaldığı iddia edilen bir polis memurunun eşinin, eşine hastalığı sebebiyle aldığı 5 günlük bir izin sonrasında "keyfi" nöbet yazıldığını savunarak açtığı davada karar "hak ve menfaatlerin ihlal edilmediği" yönünde verildi. Karar üzerine polis eşi konu dosyasını Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yolladıklarını, ayrıca İçişleri Bakanlığında tazminat talebinde bulduklarını bildirdi. [H, Z, S]

7 Ocak: Genelkurmay Askerî Mahkemesindeki çeşitli yolsuzluk davalarına akredite olmayan basın kuruluşu muhabirleri alınmaması çeşitli basın mensuplarınca eleştiri ile karşılandı. Genelkurmay Başkanlığı, akredite olmayan basın kuruluşlarına karşı tavırlarının "dönemsel ve kişisel değil," "ilkesel ve kurumsal" olduğunu açıkladı. [H]

9 Ocak: *Zaman* gazetesinin *Star* gazetesine dayanarak verdiği haberde Türk Silahlı Kuvvetlerindeki (TSK) yolsuzluk iddiaları üzerine Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'ün emriyle başlatılan yolsuzluk soruşturmaları kapsa-

mında Genelkurmay Başkanlığı personelini ve silahlı kuvvetler harcamalarını sıkı takip etme kararı aldığı belirtildi. [Z-St] İlerleyen günlerde konuya istinaden Etik Kurulu Başkanı Mehmet Sağlam'ın "Bu tür haberler Etik Kurulu'nun TSK ve Yargıtay'ı da denetleme kapsamına girmesi gerektiği düşüncelerini haklı çıkartıyor." değerlendirmesinde bulunduğu bildirildi. [Z]

9 Ocak: Gardiyanlar, Başbakanlık ve Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığına başvuruda bulunarak çalışma şartlarının düzeltilerek Avrupa Birliği (AB) standartlarına getirilmesini istedi. Daha önce de polis ve bekçiler Ankara'da benzer konularda başvuruda bulunmuşlardı. [Z]

11 Ocak: Washington'un İncirlik'in statüsünün değiştirilmesine ilişkin talepleri gündeme yansıdı. Geçen günlerde önce Ocak ayının ilk haftasında ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı Richard Armitage'in ve akabinde NATO Müttefik Kuvvetler Komutanı ile ABD'nin Avrupa Kuvvetleri Komutanı Orgeneral James John'un ziyaretleri sırasında gündeme gelen konu, ABD Merkez Kuvvetler Komutanı Orgeneral John Abizaid'in Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'le görüşmesinde de yer aldı. [H]

11 Ocak: Özellikle Ankara Üniversitesinin Cebeci Kampüsü ile Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde meydana gelen öğrenci eylemleri üzerine Ankara Valisi Kemal Önal'ın girişimleriyle Ankara Üniversitesi Rektörü, Siyasal Bilgiler, Hukuk, Eğitim ile Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi dekanlarının da katılımıyla başkentte vali, polis, jandarma ile rektör ve dekanlar bir güvenlik zirvesi yaptılar. [Z]

12 Ocak: Genelkurmay Başkanlığı tank modernizasyonunun durdurulmayacağını açıkladı. M 60 Al tanklarının modernizasyonu projesinde bazı teknik sorunlardan dolayı 5 aylık gecikme yaşanması üzerine Savunma Sanayii Müsteşarlığı, Ocak ayı içinde IMI firması ile görüşmelerde bulunarak durumun "bir mutabakat muhtırası ile revize edilmesinin" planlanması için girişimlerde bulundu. [H, S]

12 Ocak: Emniyet Genel Müdürlüğü Sözcüsü Ramazan Er haftalık basın toplantısında, bazı katılımcıların Abdullah Öcalan lehine sloganlar atarak fotoğraflarını açtığı Demokratik Halkın Partisi (DEHAP) kongresini incelemeye aldıklarını açıkladı. [R]

12 Ocak: Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, cezaevinde bulunan ve 'Nuriş kardeşler' olarak bilinen Karagümrük Çetesi elebaşları Vedat ve Nuri Ergin'in başvuruları üzerine aralarında Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) Müsteşarı Şenkal Atasagun'un da bulunduğu üst düzey MİT yöneticileri hakkında soruşturma izni verilmesi için Başbakanlığa başvurdu. [S]

13 Ocak: Başbakan Erdoğan Rusya gezisi sırasında yaptığı bir açıklamada, Kuzey Irak'ta özellikle PKK konusunda Türkiye'nin rahatsızlığı bulunduğunu yineledi ve PKK'ya karşı bir operasyonun yakın olduğunun sinyallerini verdi ancak ciddi adımların ancak Irak seçimlerinden sonra atılabileceğini belirtti. [H]

13 Ocak: Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi (TÖDAS) Tadil Protokolü'nün, TBMM Genel Kurulunda görüşülerek kabul edilmesi ile silahlı terör eylemlerine karışanların "siyasi suçlu" olarak nitelendirilmesi son buldu. Avrupa Konseyi bünyesinde doğrudan terörizmle mücadele alanında hazırlanan tek sözleşme olan TÖDAS'ta, 11 Eylül saldırıları sonrası yapılan değişiklik Türkiye tarafından Temmuz 2004'te imzalanmıştı. Bu çerçevede uçak ve adam kaçırmaya, rehin alma suçlarıyla bomba, el bombası ve ateşli silahlarla işlenen suçlar ve bu suçların işlenmesine yardımcı olma fiillerini işleyenler açısından "siyasi suçlu" koruması sağlanamayacağı bildirildi. [R]

13 Ocak: Konya'da bulunan Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Fevzi Türkeri'nin ziyaretinden önce valilik binası önünde şüphe üzerine yakalanan şahsın Hizbullah örgütü üyesi çıkması polisi alarma geçirdi. Türkeri'nin ziyareti sırasında ilde güvenlik önlemleri iki katına çıkarıldı. [C]

13 Ocak: İçişleri Bakanlığı, sınırların korunması ve sınır güvenliğini etkinleştirmek amacıyla polis, jandarma ve sahil güvenlik arasında koordinasyonun sağlanmasını hedefleyen ve polis ve jandarma teşkilatlarını yasal görev sınırlarına riayet etmeleri konusunda uyaran Kolluk Birimleri Arasında İş Birliği ve Koordinasyon konulu bir genelge yayımladı. [A-POLİS, A-JGK]

14 Ocak: Hâkim ve savcı adaylarını yetiştirmek amacıyla kurulan Türkiye Adalet Akademisinin, adli kolluk kapsamında polis ve jandarmaya da hukuk eğitimi vereceği bildirildi. Akademi ilk defa askerî hâkim ve savcılara da eğitim vermeye başlamıştı. [Z]

14 Ocak: Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, yerel bir mahkemenin kararını oybirliğiyle bozarak davacı kocanın kısa dönem er olarak askerlik görevini yaptığı ve askerliğini yapan kocanın, bu süreyle sınırlı olarak nafaka ile yükümlü tutulmayacağına karar verdi. [H]

18 Ocak: Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) yönetimi tarafından çeşitli illerin köylerinde 668 kişiyle gerçekleştirilen “Kırsal Kesim Siyasi Eğitim, Oy Tercihleri ve Beklentileri Araştırması” başlıklı bir ankette, en güvenilir kurum yüzde 84 oranla Türk Silahlı Kuvvetleri çıktı. Bu kurumu, yüzde 83 ile Jandarma ve yüzde 78 ile Cumhurbaşkanlığı izledi. En güvenilir kurumlar arasında ise siyasi partiler, iş dünyası, sendikalar, Yükseköğretim Kurulu ve medya göze çarptı. [H, R]

18 Ocak: Çeşitli il valilikleri ve Göç-Der’den alınan bilgiye göre 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılama hakkında Kanundan yararlanmak için bu tarihe dek 30 bin kişinin başvurduğu, başvuruda ilk sırayı 10 bin kişiyle Diyarbakır’ın aldığı, ödenecek en yüksek tutarın da 14 bin YTL ile sınırlı olduğu bildirildi. Bu tarih itibarıyla sonuçlanan başvuru olmadığı da belirtildi. [S]

19 Ocak: Doğru Yol Partisi (DYP) Genel Başkanı Mehmet Ağar, özellikle büyük şehirlerde her sokakta mahalle bekçiliği gibi “özel bir güvenlik

birimi” oluşturulmasını önerdi. [S, R] Bunun üzerine ilerleyen günlerde Emniyet Genel Müdürlüğü, her ilde bünyesindeki özel ekiplerin suç oranı yüksek mahallelerde 24 saat nöbet tutacağı Sokak Suçlarını Önleme Büroları kurmak için girişimlerde bulundu. [S]

19 Ocak: Hükûmetin, Savunma Sanayi Müsteşarlığına (SSM) kazandırmak istediği özel statü doğrultusunda AKP tarafından Meclisten geçirilen ancak Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından veto edilen Kamu Yönetimi Reformu Kanunu’nda yapılması gereken düzenlemenin, Sezer’e ikinci kez veto hakkı tanımamak için ayrıca ele alınmasının planlandığı bildirildi. [R]

19 Ocak: Başbakan Tayyip Erdoğan başkanlığında toplanan Savunma Sanayi İcra Komitesi, 10 adet deniz gözetleme ve karakol uçağının ihalesinde kararını açıkladı. Uçakların 2001’deki kazalarla gündemde olan Casa-235’ler yerine İtalyan firması Alenia’dan alınmasına karar verildi. İlerleyen günlerde kararın havacılık otoriteleri tarafından da olumlu bulunduğu medyaya yansdı. [S]

21 Ocak: Türkiye’deki çeşitli suç istatistikleri açıklandı. Adalet Bakanlığı 2004 yıl sonu verilerine göre Türkiye’de her sekiz kişiden birinin sabıkalı olduğu, toplam sabıkalı sayısının 8 milyon 21 bin 512’ye ulaştığı ve hükümlü ve tutuklu sayısının, her yıl ortalama 5 bin kişi dolayında arttığı belirtildi. [H] İlerleyen günlerde Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından tespit edilmiş verilere göre işlenen her 4 suçtan 1’inin İstanbul’da olduğu açıklandı. En yüksek suç artışı banka suçlarında yaşanırken, gasp olaylarında da artış yaşandığı, bilişim suçlarında da bir önceki yıla oranla yüzde 33’lük bir artış olduğu bildirildi. [H, S, R] İstanbul’da işlenen her 3 suçtan 2’si aydınlatılmadı. [Z]

22 Ocak: Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığından yapılan bir duyuru ile kapkaç, dolandırıcılık, hırsızlık gibi mala karşı suçların artışı üzerine öncelik büyük şehirler ve metropollerde olmak üzere, illerde Sokak Suçla-

rını Önleme Büro Amirliği kurulacağı açıklandı. [H, Z, S, R]

24 Ocak: Emniyet Genel Müdürlüğü, Türkiye Avrupa Birliği ile müzakerelere başlamadan önce 81 il emniyet müdürünü AB programına aldı. [Z]

24 Ocak: Genelkurmay Askerî Mahkemesinde görülen davada, Özel Kuvvetler Komutanlığının Gölbaşı'ndaki inşaat ihalesinde devletin 118.6 milyon YTL zarara uğratıldığı iddiasıyla açılan davada tutuklu sanıklar müteahhit Ali Osman Özmen ile mühendis Yüzbaşı Hüseyin Ceylan'ın tahliyesine karar verildi. [R]

25 Ocak: Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanlığı birliklerini denetlemek üzere Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) bulunan Orgeneral Yaşar Büyükanıt kalıcı barış olmadan Kıbrıs'tan askerinin gitmeyeceğini açıkladı. [H, Z, S] İlerleyen günlerde, Büyükanıt'ın bu açıklaması Rum Savunma Bakanı Kyriakos Mavronicolos tarafından tepkiyle karşılandı. Türk Dışişleri Bakanlığı bu konuda diplomatik bir yaklaşım göstererek sessiz kaldı. [H]

25 Ocak: Sağlık Bakanı Prof. Dr. Recep Akdağ, sağlık alanında Genelkurmay ile yaklaşık bir yıldır sıkı bir işbirliği içinde olduklarının altını çizerek, askerî hastanelerin halka açılması konusundaki çalışmaların ilerlediğini söyledi. Plan dâhilinde askerî hastanelerin kapasitelerinin yüzde 50'sinin halka açılmasının planlandığı bildirildi. [H]

25 Ocak: Emniyet Genel Müdürlüğü, 81 ilde bulunan Terörle Mücadele (TEM) şubelerini yeniden yapılandırdığını ve bu kapsamda acil hallerde “terörist” gruplara karşı operasyon düzenleyebilmeleri amacıyla TEM şubelerinde ‘Acil Müdahale Timi’ adı altında yeni bir birim kurmakta olduğunu açıkladı. [Z]

25 Ocak: CHP İstanbul Milletvekili Ali Rıza Gülçiçek tarafından Aralık ayı içinde verilen ve Milli Güvenlik Siyaseti Belgesinde “Aleviliğin tehlikeli bir mezhep” olarak nitelenip nitelen-

mediğini ve Başbakanın bu konudaki düşüncesini” soran soru önergesine cevaben Başbakan adına Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül cevap verdi. Gönül söz konusu belgede, “Alevi vatandaşlarımızı zan altında bırakacak herhangi bir husus” bulunmadığını belirtti. [A-TBMM]

26 Ocak: Emniyet, delilden sanığa ulaşabilmek için suçluların DNA örneklerini bilgisayar ortamında depolayacak Türkiye'nin ilk DNA bankasını oluşturmak için bir yasa taslağı hazırladı. [R]

26 Ocak: Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ'un Genelkurmay Başkanlığı Karargâhı'nda düzenlediği Aylık Basını Bilgilendirme Toplantısı, Genelkurmay Başkanı Özkök'ün talimatı doğrultusunda verilen izin ile ilk kez televizyonlardan canlı olarak yayımlandı. [H] Orgeneral Başbuğ, toplantıda vurguyu Kerkük'e yaptı. Kerkük'ün demografik yapısının değiştirilmesiyle ortaya çıkan tablodan duyulan endişeyi dile getiren Orgeneral Başbuğ toplantıda ayrıca Yunan uçaklarının tacizi, Irak seçimleri, Afganistan, PKK, ABD-Türkiye ilişkileri, TSK'da yolsuzluk ve şeffaflık tartışmaları ve Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi gibi konulara da değindi. [H, S, R]

27 Ocak: İşçi Partisi Genel Sekreteri Mehmet Bedri Gültekin, geçmiş yıllarda parti Genel Başkanı Doğu Perinçek'e yönelik suikast girişiminde buldukları iddiasıyla, dönemin MİT yöneticileri hakkında suç duyurusunda bulundu. [H]

27 Ocak: Emniyet Genel Müdürlüğü Güvenlik Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan broşürde, “toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılması” anlatıldı. Broşür içeriğinde, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak usullerin 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda bulunduğu belirtildi. [S]

28 Ocak: Almanya'da, Türk ve Alman polislerince ortaklaşa düzenlenen operasyonda, bir Türk polisi tarafından yönetilen uyuşturucu şebekesi ortaya çıkarıldı. Kaçakçılık ve Organize

Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı yönetiminde 13 Ocak'tan beri devam eden operasyon çerçevesinde Almanya'nın Mönchen-Gladbach kentinde bir Türk uyuşturucu şebekesinin yakalandığı açıklandı. Diyarbakır Alişan Eroğlu Polis Karakolu Amiri Başkomiser İsa Taşpınar, 8,5 kilogram eroinle suçüstü ele geçirildi. [H]

28 Ocak: Emniyet Genel Müdürlüğü yurtdışında görev yapan personelinin sayısını artırmak için yabancı dil atağına geçerek Anıttepe'deki tesislerinde 'Yabancı Diller Eğitim Ünitesi' kurdu. [Z]

31 Ocak: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), yedi yıldır sürdürdüğü bir proje ile metalik ve metalik olmayan mayınları tespit edebilen, kokuya duyarlı ve yapay zekâya sahip mayın detektörü geliştirdi. 2003 yılında imzalanan Ottawa Anlaşması'nın kara mayınları sözleşmesine göre, Türkiye'nin dokuz yılda bütün kara mayınlarını temizlemek yükümlülüğü bulunması ancak Türkiye'nin elinde nelerde mayın olduğunu gösteren bir harita bile olmaması üzerine Genelkurmay Başkanlığı, TÜBİTAK'tan bir mayın detektörü geliştirmesini talep etmişti. [H]

31 Ocak: İsrail'de yayımlanan *Haaretz* gazetesinin haberine göre, İsrail'in Türkiye ile savunma alanında 1.5 milyar doları bulan bir işbirliği anlaşması pazarlığı yaptığı iddia edildi. Gazete bu amaçla Savunma Bakanlığı Genel Direktörü General Amos Yaron ve beraberindeki heyetin geçen hafta Ankara'da iki ülke arasında savunma işbirliği konusunda görüşmelerde bulunduğunu, işbirliğinin özellikle 48 F-4 Phantom ve 200 ila 300 M-48 Patton tankının İsraili uzmanlarca modernizasyonu ile İsrail'in Harpy tipi pilot-suz keşif uçağının satışı konusunu kapsadığını bildirdi. [H]

31 Ocak: Emniyet Genel Müdürü Gökhan Aydıner uyuşturucuyla mücadelede 2003 yılına göre önemli mesafeler aldıklarını, 2004 yılında ele geçirilen uyuşturucu madde miktarının önceki yıla göre yüzde 149 arttığını söyledi [H, Z]

Şubat:

Ay boyunca Özel Kuvvetler Davası devam etti. Dava kapsamında Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök, davaya adı karışan eski Jandarma Genel Komutanı emekli Orgeneral Şener Eruygur hakkında soruşturma açılmasına izin verdi. Devam eden bir başka yolsuzluk davası da Eski Deniz Kuvvetleri Komutanı İlhami Erdil ve eşi Füsun Erdil'in askeriyezi zarara uğrattıkları gerekçesiyle açılmış olan dava oldu. Afganistan'daki ISAF komutası devralındı. Güney Asya'daki deprem ve tsunami felaketi sonrasında güvenliği ve yardım koordinasyonunu sağlamak amacıyla Türkiye askerinin bölgeye gönderilmesi konusundaki tartışmalar da gündemde yer aldı. İstanbul'da yapılan 'Sadabat Operasyonu' ile 118 kilo esrar yakalanması da Şubat ayı gündemindeydi. Ayrıca, ayın üçüncü haftasında İstanbul'da cinayet, gasp, yankesicilik ve hırsızlık olaylarına düzenlenen operasyonlarda 39 kişinin gözaltına alındığı, çeşitli ilçelerde gerçekleştirilen operasyonlarda ise 1 cinayet ile toplam 42 gasp, yankesicilik ve hırsızlık olayının da aydınlığa kavuşturulduğu Asayiş Şube Müdürlüğünce açıklandı.

1 Şubat: İsrail Genelkurmay Başkanı Korgeneral Moshe Ya'alon, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'ü ziyaret etti. Öncelikli görüşülen üç konu Türkiye'nin özellikle Doğu ve Güneydoğu sınırlarındaki hareketliliği izlemek amacıyla üzerinde çalıştığı istihbarata yönelik casus uçak projesi, F-4 ve F-16 modernizasyonu oldu. 'Arrow 2' füzelerinin ise uzun süreden beri gündemden düştüğü bildirildi. [H, S]

1 Şubat: MİT-Çakıcı-Yargıtay üçgeninde gelişen skandala adı karışan MİT Ortadoğu Dairesi Başkanı Kaşif Kozinoğlu Japonya'nın başkenti Tokyo Büyükelçiliği'nde geçici olarak görevlendirildi. [S]

2 Şubat: Güvenlik ve istihbarat birimleri, PKK/Kongra-Gel Başkanlık Konseyi üyesi Nuriye Kesbir'in serbest bırakılmasının ardından, örgütün Hollanda'daki faaliyetlerini takip kararı aldı. Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkanlığında yapılan Emniyet Genel Müdü-

rü Gökhan Aydın başkanlığındaki toplantıya, jandarma ve emniyet istihbarat dairesinden üst düzey yetkililerle, Siirt, Şırnak, Mardin, Adıyaman, Bingöl, Şanlıurfa ve Batman'daki "terör eylemleri"ne bakmakla yetkili Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığında görevli savcılar katıldı. Toplantının ardından, örgütün bağlantı ve siyasi faaliyetleri hakkında bir rapor hazırlanarak Hollanda makamlarına sunulması planlandı. [R]

3 Şubat: Türkiye'de resmi üniforma giyen kötü niyetli kişilerin yaptıkları hırsızlıklarda artış olduğu bildirildi. Üniformalı hırsızlıktan muzdarip şirketler arasında TEDAŞ, Türk Telekom ve Narkotik Şube Müdürlüğü'nün de bulunduğu, çeşitli kişilerin bu kurumlara ait üniformaları edinerek vatandaşları dolandırdığı belirtildi. Yeni TCK ile azaltılan gasp suçu cezalarının da bu artışta etkili olduğu iddia edildi. [Z]

3 Şubat: Yeni Özel Güvenlik Yasasıyla birlikte düzenlenen sektörde kanunlara bağlanan güvenlik şirketi kurma prosedürleri çerçevesinde bu tarihe dek Güvenlik Sistemleri ve Gözetim Organizasyonları Derneğine (GÜSOD) üye olan legal şirket sayısının 95'e ulaştığı bildirildi. [S]

6 Şubat: Türk Standartları Enstitüsü (TSE) Çocuk Polislerine standart getirdi. Standarta göre polisler, rol yapabilmeye becerisine sahip olacak, sır saklayabilecek ve çocuklara şefkat ve sevgi gösterebilmeye yeteneğini edinmiş olacak. [H]

6 Şubat: Emniyet istatistiklerine göre, Türkiye genelinde her yıl ortalama 20 bin silahlı suç işlendiği ve suçlara karışan silahlardan yüzde 20'sinin ruhsatlı tabanca ve tüfeklerden oluştuğu açıklandı. Silahların karıştığı suçların çözümünün kolaylaşması için jandarma işi sıkı tutup, ruhsat verdiği her silah için balistik inceleme bankası oluştururken, vatandaşların yüzde 65'inin kendi sorumluluk bölgesinde yaşadığı polisin, mevzuatta böyle bir hüküm olmadığı için benzer bir çalışma yapamadığı da vurgulandı. [Z]

7 Şubat: Bir süredir eğitimleri tartışılan ve sayıları 100 binleri aşan özel güvenlikçilerin yüzde

15'inin özel güvenlik temel eğitim kursunu tamamlamalarına rağmen Emniyet Genel Müdürlüğü'nün sınavını geçemedikleri bildirildi. Yeni çıkan 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun kapsamında özel güvenlik yasa-ya dayandırılmış, özel güvenlikçiler ve özel güvenlik kurumlarındaki yönetici kadro görevlilerine eğitim şartı getirilmişti. [Z]

7 Şubat: CHP Yozgat milletvekili Emin Koç tarafından Aralık ayında verilmiş ve "Kişinin haklarını korumak ve mağduriyetini önlemek amacıyla 31 Aralık 1982'den önce işlenmiş suçlara ilişkin polis ve jandarma fişlerinin iptali haberleri doğru mudur?" soru önergesine cevaben İçişleri Bakanı Abdulkadir Aksu, 31.12.1982 tarihinden önce işlenmiş suçlarla ilgili Kaçakçılık İstihbarat Harekât ve Bilgi Toplama Daire Başkanlığı (KİHBİ) bilgisayar sisteminde tutulan polis ve jandarmaya ait kayıtların silindiğini bildirdi. [A-TBMM]

9 Şubat: Jandarma İstihbarat ve Terörle Mücadele Teşkilatında (JİTEM) çalıştığını söyleyen Abdülkadir Aygan'ın itiraflarının yayımlanmasının ardından 10 yıldır kayıp Murat Aslan'ın Sılopi'de kemiklerinin bulunması ile harekete geçen Diyarbakır Barosu ile İnsan Hakları Derneği (İHD) Diyarbakır Şubesi, Aygan'ın itiraflarında adı geçen ve aralarında dönemin Olağanüstü Hal (OHAL) Valisi Ünal Erkan, Hayri Kozakçıoğlu, üst düzey jandarma komutanlarının da bulunduğu birçoğu JİTEM mensubu olduğu ileri sürülen 31 zanlı hakkında Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulundu. [Z]

10 Şubat: Emniyet Genel Müdürlüğü, faili meçhul cinayet, suikast ve olaylar için özel birim kurma kararı aldı. Faili Meçhul Olaylar Bürosunun, 81 ildeki Terör Şube Müdürlüklerinde yapılandırılması, TEM şubelerinde Faili Meçhul Olaylar, Ar-Ge, Lojistik ve Acil Müdahale Timi şeklinde 4 yeni büro oluşturulması planlandı. [Z]

11 Şubat: THY uçağı kargo bölümündeki paketlerden birinden sızan ağır koku sebebiyle bir kimyasal saldırıdan şüphelenilmesi üzerine

Esenboğa Havalimanı'nda panik yaşandı. Sıkı güvenlik tedbirleri çerçevesinde yapılan müdahaleleri takiben tamamlanan araştırmalarda maddenin sarımsak yağı olduğu ortaya çıktı. [H, S, R, Z]

11 Şubat: 28. Mekanize Piyade Tugayı Afganistan'daki ISAF harekâtına katılarak, Kabil Çok Uluslu Tugay Komutanlığı görevini 6 ay süreyle üstlendi. [H, Z, S, R]

13 Şubat: ABD'deki 11 Eylül saldırılarını takiben uçaklardaki güvenliğin artırılması amaçlı tedbirler dahilinde saldırganların pilotların bulunduğu kokpit bölümüne girmemesi için kokpit kapılarının çelik kapılarla değiştirilmelerinin ardından, kabindeki yolcuların seyahat esnasında izlenmesi amaçlı gizli kamera yerleştirilmesi yönünde bir çalışma başlatıldı. [Z]

15 Şubat: Partisinin grup toplantısında konuşan Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, asayiş konusunda aldıkları yoğun eleştirilerden yola çıkarak hükümetin birinci önceliğinin güvenlik ve asayişin sağlanması olduğunu dile getirdi. Gül bu amaçla İstanbul'da kapkaç olayları için 30'un üzerinde mobil ekibin hizmete girdiğini sözlerine ekledi. [Z]

15 Şubat: Emniyet istihbarat birimleri PKK/Kongra-Gel, DHKP-C, MLKP VE TKP/ML gibi sol örgütlerin "eylem takvimine" ilişkin 81 il emniyet müdürlüğüne "gizli" rapor göndererek tüm yurdu alarma geçirdi. Terör örgütleri açısından bahar döneminin planlı ve etkili bir başkaldırı sürecine dönüştürülmesi planlarından bahsedilen raporda PKK/Kongra-Gel'in Abdullah Öcalan'ın Kenya'da yakalanışının yıldönümü olan 15 Şubat'ta eylemlerin başlatılmasını kararlaştırdığı, örgütün bu amaçla plastik patlayıcı C-4'ü Kuzey Irak'tan Türkiye'ye soktuğu belirtildi. [Z]

15 Şubat: İstanbul'da 15 ile 20 Kasım 2003 tarihlerindeki bombalı saldırılara karıştıkları iddiasıyla 71 sanığın yargılandığı davada, 8 kişi tahliye edildi. 8 sanıktan biri olan Meliha Yıldırım'ın avukatı İlhami Sayan tarafından İstan-

bul'daki 2003 Kasım intihar saldırılarını düzenleyen El Kaide'nin Türkiye örgütünün elebaşı Gürcan Baç'ın Felluce'de öldürüldüğü öne sürüldü. [S]

14 Şubat: Emniyet Teşkilatı Yasasında yapılacak bir değişiklikle Bakanlar Kurulu üniversite mezunlarının 6 aylık kurstan sonra polis olmalarını sağlayacak tasarımı imzaya açtı. Hükümet Sözcüsü ve Adalet Bakanı Cemil Çiçek İçişleri Bakanlığı bünyesinde polis açığı bulunduğunu belirterek AB rakamlarıyla kıyaslandığında polis açığının 35 bin civarında olduğunu belirtti. Edinilen bilgiye göre alınacak polis sayısı 10 bin 480 olarak belirlendi. [Z, S, R]

17 Şubat: Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in onayladığı ve Diyarbakır Emniyet Müdürü Orhan Okur ile Vali Efkân Ala arasında bir süredir devam eden krize çözüm getiren Emniyet Müdürleri Kararnamesi'ne göre, 7 ilin emniyet müdürü merkeze alındı, 14 emniyet müdürünün görev yeri değiştirildi. [H, Z, R] Diyarbakır Emniyet Müdürü Orhan Okur Diyarbakır Valisi Efkân Ala emrinde çalışmakta gösterdiği uyum sorununa bağlı olarak görevden alınarak [A-POLİS] Çanakkale'ye kaydırıldı. [R]

18 Şubat: MİT Dış Operasyonlar Daire Başkan Yardımcısı Kaşif Kozinoğlu'nun da sanık olduğu Alaattin Çakıcı'nın yurtdışına kaçışıyla ilgili davanın Beşiktaş Adliyesi 9. Ağır Ceza Mahkemesinde görülmesine başlandı. [Z, R, S]

18 Şubat: Genelkurmay Başkanlığı, ABD'nin Türkiye'yi işgali ve sonrasında Türkiye'nin de Avrupa ve Rusya ile ittifak içinde ABD'yi yemesini konu alan *Metal Fırtına* kitabı ile herhangi bir bağlantılarının olmadığını açıkladı ve yayımlanmadan önce Genelkurmaydan onay alındığı iddialarını da yalanladı. [S]

18 Şubat: Mardin Kızıltepe'de TIR şoförü Kaymaz ile 12 yaşındaki oğlunun öldürülmesiyle ilgili açığa alınan emniyet müdür yardımcısı ve üç polis görevlerine iade edildi. Dava **21 Şubat'ta** Mardin 2. Ağır Ceza Mahkemesinde görülmeye başlandı. [S]

19 Şubat: Türkiye’de bulunan çok sayıda endemik bitki ve yurtdışına çıkışı kotalarla sınırlanan hayvan türlerinin gümrüklerde kontrolünü sağlamak ve bitki casusluğunu önlemek için TÜBİTAK tarafından hazırlanan eğitim projesi hayata geçirildi. Proje yasa dışı yollarla yurtdışına kaçırılmaları ile birçok türün neslinin tükenme tehlikesi içinde kalması üzerine Abant İzzet Baysal Üniversitesi ve TÜBİTAK ortak çalışması sonucu gerçekleştirildi. [Z]

19 Şubat: Esenboğa Havalimanı’nda kargoya ‘sarmısak yağı’ bulaşmasıyla yaşanan ‘biyoterör’ heyecanı sonrasında biyoterörizm konusunda bilgilendirme amacıyla Emniyet yetkililerinin, 1-2 Mart günlerinde Fransa’nın Lyon kentinde yapılacak Interpol Global Biyoterörizm Konferansı’na katılacağı bildirildi. [R]

20 Şubat: Kırklareli İl Jandarma Komutanlığı tarafından Hazine arazilerini ucuza satmak, ihaleye yolsuzluk karıştırmak, rüşvet almak ve rüşvet vermek kapsamında düzenlenen ‘Şafak Operasyonu’nda 17 Şubat’ta gözaltına alınarak sorgulanan 100 kişiden 6’sının tutuklandığı bildirildi. [Z, S]

21 Şubat: İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen ‘Kimlik Paylaşımı Sistemi’nin (KPS) tamamlanarak uygulamaya konulması ile kişilerin kimlik bilgilerine bir tuşla ulaşılması sağlandı. KPS’nin Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’nün işlemlerini kolaylaştıran Mernis Projesi’nin devamı olduğu ve KPS’nin Mernis birikimi ile oluşan bilgileri, kamu hizmeti veren kurumlarla yasalar çerçevesinde paylaşmayı öngördüğü, kamu kurum ve kuruluşlarının, ihtiyaç duydukları vatandaşların bilgilerine doğrudan ve hızlı erişimlerinin sağlanacağı belirtildi. [H]

23 Şubat: Milli Güvenlik Kurulunun (MGK) sivilleşme hamlesini takiben Askerî Mahkemelerde de akreditasyon sorununun ortadan kalktığı ve Eski Deniz Kuvvetleri Komutanı İlhami Erdil’in yargılandığı davayı, *Samanyolu TV* ve *Kanal 7* ile *Yeni Şafak*, *Anadolu’da Vakit* ve *Dünden*

Bugüne Tercüman gazetelerinin de izlediği belirtildi. [H]

23 Şubat: Bakanlar Kurulunun dün TBMM Başkanlığına gönderdiği Emekli Sandığı Kanunu’nda değişiklik yapılması Hakkında Kanun Tasarısı’na göre, albayların emeklilik yaş haddi 60’tan 56’ya, yarbaylarınki ise 55’ten 54’e indirildiği ve uygulamanın 30 Ağustos’ta başlayacağı belirtildi. Yasa tasarısının gerekçesinde askerî tabip ve tabip sınıfı öğretim üyeleri ile diğer albay ve yarbaylar arasında kadrosuzluktan emeklilik sebebiyle gelişen eşitsizliğin giderilmesi olduğuna yer verildi. [H]

24 Şubat: İstanbul Terörle Mücadele Şube Müdürlüğünde görevli 1’i kadın 6 polis hakkında, “gözaltına alınan 2 kişiye suçunu söylemek amacıyla kötü muamele yaptıkları” iddiasıyla İstanbul 7. Ağır Ceza Mahkemesinde dava açıldı. [H]

26 Şubat: Askerî öğrenciyken yakalandığı uzun süreli hastalık sebebiyle okulla ilişkisi kesilen öğrencilerin tedavi giderlerinin Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından karşılamasını sağlayan yasa Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından onaylandı. [H]

25 Şubat: Yılın ilk MGK toplantısında Irak, Kıbrıs ve savunma sanayii konuları görüşüldü. [H] Toplantıyı takiben yayımlanan bildiriye, yeni Irak yönetimi ve halkının tüm kesimleriyle Türkiye’nin yakın diyalog ve işbirliği içinde olmasının önemi üzerinde durulduğu bildirildi ve Kıbrıs’ta BM Genel Sekreterinin iyi niyet misyonu çerçevesinde çözüme yönelik girişimlerin Türkiye tarafından desteklenmeye devam edileceği belirtildi. [Z]

25 Şubat: Genelkurmay Başkanı Özkök’ün emriyle ordu ihalelerindeki yolsuzlukların üzerine gidilerek, yolsuzluk ile yeni savaş planı oluşturulması hedeflendi. Orgeneral Özkök’ün talimatıyla, Genelkurmay Yolsuzlukla Mücadele Kurulu ve Lojistik Başkanlığı tarafından ordudaki ihalelerle ilgili ihbarların incelemeye alındığı, açılan ‘Alo İhbar’ hattına gelen şikâyetlerin tek

tek değerlendirildiği, tüm dosyaların yeniden açılarak hangi ihalede ne tür yolsuzluğun gündeme geldiğinin araştırıldığı belirtildi. [S] Askerî kaynaklar, emekli Oramiral İlhami Erdil ile Özel Kuvvetler Komutanlığı davalarının açılmasının ardından Genelkurmay'a imzalı ve imzasız yapılan ihbarlarda ciddi artışlar olduğunu kaydettiler. [S]

26 Şubat: Kara Harp Okulu Komutanı Tümgeneral Hulusi Akar, Kara Harp Okulunun AB ile bütünleşen kurumlardan biri olduğunu vurgulayarak, AB eğitim programlarından Sokrates Programı'na yaptıkları başvurunun kabul edildiğini bildirdi. [H]

28 Şubat: Haftalık haber dergisi *Aksiyon*'un haberine göre, Emniyet Genel Müdürlüğünün, Türkiye üzerinden geçerek AB'ye ulaşan uyuşturucu trafiğinde son iki yılda ciddi bir artış meydana gelmesi üzerine uyuşturucu madde kaçakçılığının küresel merkezi Afganistan'da etkin olmak amacıyla ülkede bir temsilcilik açmak için çalışmalar başladığı ve ilk etapta Afganistan'da bir irtibat bürosu kurulması planlandığı bildirildi. [Z]

Mart:

8 Mart Dünya Kadınlar günü çerçevesinde düzenlenen izinsiz gösteri sırasında polisin biber gazı ve coplarla müdahalesi ve sonrasında yaşanan olaylar Mart ayına damgasını vurdu. Bir başka önemli olay Nevruz kutlamaları sırasında Mersin'de iki kişi tarafından Türkiye bayrağının yakılması girişimi sonucu yaşandı. Genelkurmay Askerî Mahkemesinde görülen Özel Kuvvetler Komutanlığı davası ay boyunca devam etti. Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesine 1 ay kala, kanun üzerine tartışmalar ay boyunca devam etti. Bu kapsamda MOBESE'nin yeni CMK'ya takılabileceği olasılığı da bu ayda gündeme gelen konular arasında oldu.

1 Mart: CHP Mersin Milletvekili Hüseyin Güler TBMM Başkanlığına, İçişleri Bakanı Aksu ile Adalet Bakanı Çiçek'in yanıtlanması istemiyle verdiği iki ayrı soru önergesi ile Mardin'in Kızıltepe ilçesinde Ahmet Kaymaz ile oğlu Uğur

Kaymaz'ın öldürülmesinden sorumlu tutulan 4 polisin önce göreve iade edilmesi ve daha sonra başka yere tayin edilmesini sordu. [H, S]

1 Mart: Genelkurmay Başkanlığının, Türk Silahlı Kuvvetlerini yeniden yapılanma çalışmaları kapsamında, 'andıç' tartışmalarıyla gündeme gelen psikolojik harekât birimlerini kapatarak yerine, Bilgi Destek Daire Başkanlığı adıyla 'bilgi destek birimleri' kurduğunu bildirildi. *CNN TÜRK* televizyonunun haberinden aktaran *Zaman* gazetesinde gerekçenin 'psikolojik harekât birimlerinin olumsuz imaj ve tedirginlik yaratması' olduğu ifade edildi. [Z]

1 Mart: Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül tarafından yapılan bir açıklamada, "İncirlik'in, ABD uçaklarınca Irak'a askerî malzeme veya personel nakli amacı ile kullanılmadığı" belirtildi. Gönül açıklamasında Genelkurmay Başkanlığının, ABD'nin Irak harekâtı süresince bu konuyla ilgili herhangi bir anlaşma yapmadığını da bildirdi. [S]

1 Mart: İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu, Türkiye'nin afetlerde özellikle arama-kurtarma çalışmaları açısından çok iyi bir düzeye ulaştığını, ancak Sivil Savunma Teşkilatının geldiği noktanın yeterli olmadığını belirtti. [Z] Sivil Savunma Günü adı altında kutlanan Sivil Savunma Teşkilatının 46. kuruluş yıldönümü çerçevesinde düzenlenen törende Sivil Savunma Genel Müdürü Atilla Özdemir, en büyük sorunlarının kadro açığı olduğunu belirtti. [R]

2 Mart: 10 bin yeni polis alımını öngören tasarı TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda değiştirilerek kabul edildi. 2005 yılı içinde öngörülen kadronun yalnızca 2 bininin doldurulacağı belirtildi. [H]

3 Mart: Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, CHP Mersin Milletvekili Mustafa Özyürek'in TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda, bütçe görüşmeleri sırasında yönelttiği soruya, yazılı olarak verdiği cevapta Türkiye'nin Irak'ın kuzeyinde bin 357 askerî personeli bulunduğu bildirdi. [H]

3 Mart: İstanbul Valisi Muammer Güler, hırsızlık ve gasp olaylarındaki artış nedeniyle, kapatılan bazı karakolların tekrar açılacağını söyledi. [R]

4 Mart: Hizb-ut Tahrir örgütüne yönelik Ankara'da düzenlenen operasyonda gözaltına alınan örgütün üst düzey sorumlularının da aralarında bulunduğu 9 kişiden 5'i "yasadışı örgüt üyeliği"nden tutuklandı. [S]

4 Mart: Diyarbakır'ın Kulp İlçesi Alaca Köyü'nün Keper mezrası yakınlarında bulunan ve 1993'ten beri kendilerinden haber alınamayan 11 kişiye ait olduğu öne sürülen kemiklerle ilgili olarak Başbakan Tayyip Erdoğan'a yöneltilen soru önergesini yanıtlama amacıyla Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin ilgili kurumların resmi yazılarını TBMM Başkanlığına sundu. Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ, toplu mezar iddialarının "bölgedeki çoğu iddia gibi AİHM kanalıyla devletten tazminat almak amacıyla profesyonelce organize edildiğini" ileri sürdü ve "Yetkili adli mercii tarafından sürdürülen bir soruşturma varken, Genelkurmay Başkanlığı tarafından bu konuya ilişkin bir soruşturma açılmasının, görev açısından da uygun olmadığı değerlendirilmektedir." diye ifade etti. MİT Müsteşarı Şenkal Atasagun "Önergedeki iddiaların MİT'in görev faaliyetleri kapsamında bulunmaması nedeniyle cevaplandırılmasının mümkün olmadığını" belirtti. Adalet Bakanı Cemil Çiçek köylülerin bulduğu kemiklerin İstanbul Adli Tıp Kurumuna gönderildiğini, incelemenin halen sürdüğünü ve konuyla ilgili olarak Diyarbakır DGM Cumhuriyet Başsavcılığının da soruşturma açtığını bildirdi. [H]

5 Mart: Polislerin 1 Nisan'da yürürlüğe girecek yeni Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) uygulamasını "yavaşlatacağı" iddiaları üzerine konuşan Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Ramazan Er, "Yeni Ceza Yasası'nı uygulamamak veya yavaşlatmak gibi bir durum söz konusu olamaz" diyerek, polisin görevinin yasaları yorumlamak değil uygulamak olduğunu söyledi. [R]

6 Mart: Yedek subayların hizmet süreleriyle yedek subay yetiştirilmesine ilişkin kararnamede değişiklik yapan Bakanlar Kurulu, askerliklerini

yedek subay yapanların Ağustos 2005 celbinden itibaren üç ay yerine bir ay acemi eğitimi almasını kararlaştırdı. [R]

6 Mart: 8 Mart Dünya Kadınlar Günü nedeniyle Beyazıt Meydanı'nda izinsiz gösteri yapan gruba polis biber gazı ve coplarla müdahale etti. 63 kişi gözaltına alındı. Olay yurt içi ve dışında sert tepkilere yol açtı. AB Troykası polisin şiddet kullanması karşısında şoke olduğunu ve bunun Türkiye'ye yakışmadığını bildirdi. İçişleri Bakanlığı da olaylarla ilgili olarak soruşturma başlattı. [H, S] **8 Mart'ta** Çağdaş Hukukçular Derneği avukatları Ali Ekşi, Sevim Akat ve Behiç Aşçı, İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığına İstanbul Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube ekipleri hakkında suç duyurusunda bulundu. 8 Mart mitingi tertip komitesi de İstanbul Valiliği ve Çevik Kuvvet hakkında suç duyurusunda bulundu. [S] 10 Mart Avrupa Parlamentosu (AP) Genel Kurulunda, "Türk polisinin tutumunu şiddetle kınayan" bir karar tasarısı kabul edildi. [H, Z, S, R] **9 Mart:** Polis başmüfettişleri olaylarda 'oran-tısız güç' kullanan sekiz polis memurunu tespit etti. [S]

8 Mart: Ankara Çevik Kuvvet'teki Atlı Birlik, yeni görevler üstlenmek ve imaj yenilemek için atağa geçti. Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün, birliğin başkentteki eylem ve gösterilerde aktif görev alması için Emniyet Genel Müdürlüğünden istediği onayın gelmesi üzerine Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde 1995 yılında kurulan Zırhlı Atlı Birlik'in artık yasa dışı şiddet ve kışkırtma içerikli gösterilerde görev alacağı açıklandı. [Z]

9 Mart: Halkın park alanlarını rahatlıkla kullanabilmesi, sabah sporu yapabilmesi ve tacize uğramadan bu ortamlara ulaşabilmesi amacıyla hareket eden İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş, İstanbul'daki 13 kuru ve 212 parkın, 24 saat boyunca atlı ve köpekli güvenlik elemanları tarafından korunacağını açıkladı. [R]

10 Mart: Başbakan Erdoğan başkanlığında, Adalet Bakanı Cemil Çiçek, İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu, Milli Savunma Bakanı Vecdi Gö-

nül, MİT Müsteşarı Şenkal Atasagun, Emniyet Genel Müdürü Gökhan Aydın, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Fevzi Türkeri ile ilgili bürokratların katılımıyla yapılan Güvenlik Zirvesi'nde polisin yeni Türk Ceza Kanunu (TCK) ve Ceza Muhakeme Kanunu'na (CMK) ilişkin şikâyetlerinin 8 ayrı yönetmelikle giderilmesi kararlaştırıldı. MİT, Jandarma ve Emniyet'e önleyici istihbarat amacıyla dinleme yetkisi de verildi. [H, S, M]

10 Mart: Afet ve acil durumlarda çok başlılığın önlenmesi için 'Acil Durum Yönetimi Genel Sekreterliği' (ADYGS) kurulmasına karar verildi. Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin'in hazırlattığı taslak metni ilgili kuruluşlara dağıtılarak katkı istendi. Taslakta, Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğünün Başbakana sorumlu kılınarak Genel Sekreterliğe dönüştürülmesi; acil durumlarda sivil-asker işbirliğinin esaslarını da belirleyecek olan ADGYS bünyesinde 'Sivil-Asker İşbirliği Başkanlığı' kurulması planlandı. [H]

10 Mart: Savunma Sanayi Fuarı için düzenlenen resepsiyonda Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Büyükanıt, PKK'nın Türk topraklarındaki militan sayısını, 1999 yılı yani Öcalan'ın yakalandığı dönemle aynı rakama çıkardığını söyleyerek Kuzey Irak'taki PKK militanlarının büyük bölümünün Türkiye'ye geçişi ile ülke topraklarındaki militan sayısındaki artışa dikkat çekti. Öcalan'ın yakalandığı 1999 yılında PKK'nın Türk topraklarında yaklaşık 5 bin militanı bulunuyordu. [H, S]

10 Mart: Hükûmet, özellikle 1980'li yıllarda Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden Türklerin çifte askerlikle ilgili yaşadığı sıkıntılarını sonlandırmaya yönelik yasa tasarısını TBMM'ye sevk etti. Tasarıda, geldikleri ülkede askerlik yapanların Türkiye'de askerlik görevinden muaf tutulması planlandı. [S]

11 Mart: Memurlara, disiplin affını getiren yasa tasarısı TBMM'ye sunuldu. Tasarının, TSK mensuplarıyla, hâkim-savcı, polis ve bekçileri kapsamadığı belirtildi. [H]

11 Mart: Devletin gizli bilgilerinin bulunduğu İçişleri Bakanlığı, 81 il valiliğine gönderdiği genelge ile MİT, TSK, Emniyet ve cezaevleri gibi kurumlara alınacak personel hakkında üç koldan gerçekleştirilen güvenlik soruşturması ve arşiv araştırmalarını Avrupa Birliği standardına kavuşturdu. Daha önce soruşturmalar kişinin nüfusa kayıtlı olduğu il ve ikamet ettiği ilde ayrı ayrı yapılırken bundan böyle Pol-Net sayesinde soruşturmaların yalnızca kişinin ikâmet ettiği ilde gerçekleştirilmesi benimsendi. [Z, YŞ]

12 Mart: Eski JİTEM'ci olduğunu ileri süren Abdulkadir Aygan, İsveç'te yayımlanan *Expressen* gazetesinden Eşref Okumuş'a ilginç açıklamalarda bulundu. Habere göre Öcalan'la akraba olduğunu ve JİTEM'de çalıştığı sürece PKK'ya ajanlık yaptığını iddia eden Aygan'ın, faili meçhullerin gömüldükleri yerleri tespit etmek için Uluslararası Af Örgütünü göreve çağırdığı belirtildi. [Z]

12 Mart: Harp Akademileri Komutanlığındaki 'Gelişen Bilgi Teknolojisi ile Güvenlik Politikası ve Stratejileri Arasında Etkileşim ve Yönlendirme' sempozyumunun kapanış konuşmasını yapan Harp Akademileri Komutanı Orgeneral Faruk Cömert, "dış kaynaklı yazılıma dayalı sistemlerin güvenilir olmaktan uzak" olduğunu vurgulayarak kritik konularda bilgisayar yazılımların mutlaka ulusal olması gerektiğini belirtti. [S, C]

12 Mart: Emniyet Müdürlüğü, kapkaççıların hedefi haline gelen Atatürk Havalimanı'nda "oto devriyeli" tedbir aldı. Havalimanının bundan sonra sayıları artırılmış gezici devriyeler ve bir oto devriye ile korunmasına; ayrıca Dış ve İç Hatlar Terminali geliş ve gidiş katları önünde otomatik silahlarla görev yapan devriyelerin sayılarının artırılmasına ve 24 saat süreyle görev yapmalarına karar verildi. [Z]

15 Mart: İstanbul Valiliği İl Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğünden yapılan yazılı açıklamada, 6 Mart Kadınlar günü olayları sırasında orantısız güç kullanan ve yetkisiz, aşırı güç uygulayan Çevik Kuvvet Şubesi görevlilerinden ilk etapta

tespit edilen 3 polis memurunun, olayın soruşturmasını yürüten Mülkiye ve Polis Başmüfettişlerince görevlerinden uzaklaştırıldıkları belirtildi. [H, S] Ertesi gün üç polis memuru daha açığa alınarak toplam 6 memur olaylar dâhilinde açığa alınmış oldu. [H, S, R]

16 Mart: Emniyet'in 2004 yılında kayıtlara geçen asayiş olaylarını inceleyerek çıkarttığı "Türkiye'nin Suç Haritası" asayiş suçlarının bir önceki yıla oranla yüzde 10 arttığını ortaya koydu. [H, S]

16 Mart: TBMM Genel Kurulunda verilen bir önergeyle, Özel Güvenlik Kanunu'nun bazı maddelerinde değişikliklere gidildi. Değişiklikler kapsamında Özel Güvenlik Yasasınının 26 Mart'ta yürürlüğe girecek olan cezai hükümleri, 1 Ocak 2006 tarihine çekildi. [H]

16 Mart: 1 Nisan tarihinde yürürlüğe girecek yeni TCK'nın çeşitli hükümleri, önleyici istihbarat konusunda MİT'in, ön arama izni konusunda polisin ve jandarmanın eleştirilerine yol açtı. Bu çerçevede hükümetin, Ceza Muhakemeleri Kanunu'na yönelik yapılan itirazları dikkate alarak ilgili yasalarda değişiklik yapacağı açıklandı. [H, Z, S] Milli İstihbarat Teşkilatının önleyici dinleme yapabilmesine imkân tanıyan kanun taslağının ardından, Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkanlığının da önleyici dinleme yapabilmesi için bir kanun taslağı hazırlandı. [Z, R]

20 Mart: Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, kamuoyunda uzun süredir tartışılan "bedelli askerlik" konusunda AKP Trabzon Milletvekili Asım Aykan'ın vermiş olduğu yazılı soru önergesine verdiği yanıtta bedelli askerlik çalışması yapılmadığını ve mevcut insan gücü kaynağının TSK'nın ihtiyacını ancak karşıladığını, bedellinin ancak ihtiyaç fazlası durumlarda uygulanan bir yöntem olduğunu belirtti. [S]

21 Mart: Emniyet Amirliği rütbesine yükselmek için Anayasa Mahkemesine başvuran, lise mezunu olarak polis teşkilatına girdikten sonra üniversiteyi bitirerek rütbeli kadrosuna katılan

ve 'Orta K'lılar' olarak adlandırılan personelin, askerlik sürelerini rütbeden saydırması üzerine 'Orta K'lı' personel ile akademi mezunları arasında, rütbe ve kıdem gerginliği başladı. Böylece bazı Orta K'lılar bazı akademi mezunu başkomiserlerin rütbe ve kıdem olarak önüne geçti. Durumdan, askerlik yapmayan akademi mezunu kadın polislerin de etkilendikleri ve dava açacakları bildirildi. Polisler **29 Mart** Salı günü Mecliste görüşülecek kanun tasarısında gerekli düzenlemenin yapılması için girişimlerde bulundu. [H, Z]

21 Mart: Nevruz kutlamaları sırasında çeşitli illerde PKK ve Abdullah Öcalan lehine gösteriler yapıldı. Mersin'de de Türkiye bayrağını yakmak istediği belirtilen bir gruba polis müdahale etti, 6 kişi yaralandı. [S] Genelkurmay Başkanlığı, Mersin'deki Nevruz gösterilerinde bayrağa yapılan saldırıya sert çıktı. [S]

22 Mart: İçişleri Bakanı Abdulkadir Aksu CHP Mersin Milletvekili Hüseyin Güler'in Aralık ayında vermiş olduğu Eğitim-Sen üyesi öğretmenlerin demokratik haklarının kullanılmasının polis tarafından engellenmesi konusunda, ilgililer hakkında ne yapıldığına ilişkin bilgi talep eden soru önergesine cevaben üyelerin 8 Aralık 2004 tarihinde Kadıköy İskele Meydanı'nda basın açıklaması yaptıktan sonra dağılmayarak yürüyüş yapmak istemeleri üzerine gözaltına alındıklarını, buna da, "kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü olarak nitelendirilen hususların oluşması" sebebiyle izin verilmediğini belirtti. [A-TBMM]

22 Mart: CHP İzmir Milletvekili Hakkı Ülkü, 10 bin polis memuru alımı hakkında soru önergesi verdi. İlahiyat mezunlarının gündeme gelmesinden kaygı duyduğunu belirten Ülkü, önergesinde üniversite mezunu polis almanın gelişen bilim ve teknolojiye daha kolay uyum sağlayabilme yeteneklerine dayandırıldığının altını çizerek, Emniyetin personele neden bu yeteneği kazandıramadığını sordu [H].

24 Mart: Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, Pakistan Milli Günü resepsiyonunda

gazetecilerin Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın "Hükûmetin Irak politikası yok" şeklindeki değerlendirmesini sorması üzerine, bunların "algılanış biçimine şaşırdığını" söyledi. Kuvvet komutanlarının kendi konularında konuşabileceklerini ifade eden Orgeneral Özkök, şöyle ekledi: "Irak'ta seçimler yapıldı. Hükûmet kurma, yeniden yapılanma çalışmaları var. Yoğun bir değişim var. Tabii bu politikaların da değişime ayak uydurması lazım. Bu politikaları kendisinin bilmediğini söylemiş olabilir. (...) Yoksa doğrudan doğruya "Irak politikamız yok" gibi bir şey söylemiş değildir." [S]

24 Mart: Mersin Emniyet Müdürlüğü, Türkiye bayrağını yere atıp, yakma girişiminde buldukları iddia edilen 14 ve 12 yaşındaki iki çocuğun yakalandığını belirtti. [H, Z]

24 Mart: Jandarma Genel Komutanlığının yeni kadroların eğitiminde kadın astsubaylar ve kriz anlarında müdahale edecek özel timlere ağırlık verdiği, üç yıldır üniversite mezunu genç kadınların bir yıllık eğitim sonrasında jandarma karakollarına gönderildiği belirtilerek, 2005 yılı içinde de 39 kadın jandarma adayının mezun olacağı bildirildi. [S]

25 Mart: Polis Eğitim Merkezleri kurulması ve üniversite mezunu 10 bin yeni polis alınmasını öngören yasa tasarısı, TBMM Genel Kurulunda kabul edildi. [S] Bu gençlerden 2 bininin, 2005 yılı içinde göreve başlayacağı kaydedildi. [H, Z]

25 Mart: Emniyet Genel Müdürlüğü, tüm yurtdışı yapılan Nevruz kutlamalarının tertip komitesinde buldukları gerekçesiyle DEHAP yöneticileri hakkında suç duyurusunda bulundu. [S]

25 Mart: Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Daire Başkanlığı, Avrupa Birliği uyum çalışmalarını kapsamında Türk vatandaşlığı için başvurular, İskân Kanunu kapsamında göçmen olarak Türkiye'ye gelmek isteyenler, sığınma ve iltica başvurusunda bulunanlar ile sınır dışı yollardan giriş-çıkış yaparken yakalanan yabancıların parmak izini alarak veri tabanı oluşturmayı planladığını belirtti. Türkiye, 2000

yılında iltica alanında yabancıların parmak izinin karşılaştırılması amacıyla AB mevzuatına uyum çerçevesinde, Eurodac Yönetmeliği'nin uygulanmasını taahhüt etmişti. [Z]

26 Mart: Hükûmet, askerî hastanelerden sivililerin de yararlanmasını sağlayan yasa tasarısını Meclise sevk etti. Tasarı ile TSK İç Hizmet, Gülhane, Milli Savunma Bakanlığı ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerine Bağlı Kurumlarda Döner Sermaye Teşkilî ve İşletilmesi Yasasında değişiklik yapılacağı, buna göre döner sermaye teşkil edilmiş askerî hastanelerde boş yatak bulunması ve yatak sayısının yüzde 10'unu geçmemek koşulu ile sivil hasta kabul edileceği bildirildi. [S]

27 Mart: Emniyet Genel Müdürlüğünün özel harekât timlerinin son iki yılını değerlendirdiği rapora göre son iki yılda özel timciler 6 kayıp verdi, 29 militanı ölü, 677 militanı de sağ ele geçirdi. [Z]

28 Mart: İstanbul Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah geçen yıl 14 bin 874 "suçlu" çocuk yakalamalarına rağmen sadece bin 224'üne yasal işlem yapıldığını, gerisinin yasa gereği sorgulanamadıklarından "sokağa döndüklerini" açıkladı. [S]

29 Mart: TBMM Adalet Komisyonu 1 Nisan'da yürürlüğe girecek Türk Ceza Kanunu'nun (TCK), cezaların ertelenmesi, zamanaşımı, kısa süreli hapis cezasına seçenek, ön ödeme gibi hükümlerinin askerî suçlarda TSK'nın sivil ve askerî personeli için uygulanmamasını öngören yasa tasarısını kabul etti. Askerî Ceza Kanunu ile Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkındaki Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı, Askerî Ceza Kanunu'na iki madde eklenmesini öngördü. [Z, S, R]

29 Mart: Radar denetimlerinin kaydedildiği videokasetler Emniyet Genel Müdürlüğünce incelendi. Son iki yılda radara yakalanan eş, dost, ahbab ve meslektaşlarına "torpil" yaptıkları iddia edilen 45 trafik polisi hakkında "görevi ifada kayıtsızlık" ve "görevi savaştırmak" suçlamasıyla idari soruşturma açıldı. [Z]

29 Mart: Resmi makamların varlığını kabul etmediği JİTEM, Diyarbakır 2 No'lu Ağır Ceza Mahkemesinde 1992–1994 arasında, 8 ayrı faili meçhul cinayetin sorumluları oldukları iddia edilen ve JİTEM elemanı oldukları öne sürülen 8 PKK itirafçısı hakkında açılmış olan davanın iddianamesinde yer aldı. [A-JİTEM]

29 Mart: Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'ün Mersin'deki bayrak yakma olayına dair değerlendirmelerinde kullandığı “sözde vatandaşlar” terimi tepki topladı. Çağdaş Hukukçular Derneği İzmir Şubesi, Özkök hakkında bu çerçevede “Cezai ehliyetleri olup olmadığı tartışmalı iki çocuğun eyleminden dolayı faşizan bir linç havası estirilmiştir” gerekçesiyle Cumhuriyet Savcılığına ilgili Genelkurmay açıklamasının bir insan hakları ihlali olduğu iddiasıyla suç duyurusunda bulundu. [R]

31 Mart: İstanbul Pendik Sahil Yolu'nda radara yakalanarak polis tarafından çevrildiği sırada otomobili çalınan vatandaşa yardımcı olmayan, radar görevi yaptıklarını söyleyerek bölgeden ayrılamayacaklarını belirterek olaya müdahalede bulunmayan 2 polis memuru, İstanbul Emniyet Müdürlüğü tarafından ‘görevi savsakladıkları ve mağdur vatandaşa görev gereği yardımcı olmadıkları’ gerekçesiyle açığa alındı. [S]

Nisan:

1 Nisan için öngörülen TCK ve CMK'nın yürürlüğe girme tarihi 1 Haziran'a ertelendi. Ay boyunca Gölbaşı'ndaki Özel Kuvvetler Komutanlığı binasının inşaat işinde yolsuzluk yapıldığı iddiasıyla 39 sanık hakkında açılan davaya Genelkurmay Başkanlığı Askerî Mahkemesinde devam edildi. Yurdun çeşitli illerinde güvenlik güçleri yasa dışı örgütlere karşı olan operasyonlarını yoğunlaştırdı. Operasyonlar özellikle Bingöl, Şırnak, Hakkâri, Siirt, Tunceli illerinde yoğunlaştı. Siirt, Şırnak ve Hakkâri'de Cudi ve Garbar'da yapılan kara ve hava destekli operasyonun son 6 yılın en büyük ve kapsamlı operasyonu olduğu belirtildi. Bölgede uzun süredir devam eden huzur ortamından dolayı pasif görevlerde bulunan korucuların da operasyon çerçevesinde oluşturulan kontrol noktalarında görev yapma-

ya başladığı bildirildi. Askerliğin kısaltılması, bedelli askerlik gibi konulardaki tartışmalar da gündeme yansıdı. Yıllık değerlendirmesinde Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'ün verdiği mesajlar basında geniş yer buldu. Ay ortalarında Yunanistan ile yaşanan üç kriz de gündeme oturdu. Mart ayı içinde başlayan “sözde vatandaş” tartışmaları da gündemde kaldı. Polis ve jandarmanın CMK üzerindeki kulis çalışmaları devam etti. Ay içinde emekli ordu mensuplarının yazar olması üzerine eleştirel tartışmalar yaşanmaya başlandı.

1 Nisan: İstanbul'da yasadışı Hizb-ut Tahrir örgütüne yönelik düzenlenen operasyonda 10 kişinin gözaltına alındığı bildirildi. [Z]

1 Nisan: Polis, Jandarma, Sahil Güvenlik ve Gümrük birimlerinde savcının emir ve talimatları doğrultusunda soruşturma yapacak ve yalnız karakollarda kurulacak olan adli kolluk çalışmalarının tamamlandığı bildirildi. Savcıya bağlı soruşturma birimi olan adli kolluğa ilk kez Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer verildi. [Z]

1 Nisan: Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele (KOM) Daire Başkanı Hanefi Avcı'nın, Polis Akademisinin süreli yayın organı *Akademik Bakış* dergisinde yayımlanan “Çetelerde resmi görevliler var” sözleri, MİT ve Emniyeti karşı karşıya getirdi. Olay üzerine Polis Akademisine dergi yasağı konduğu bildirildi. [R]

1 Nisan: Radara takıldığı için durdurdukları aracın çalınmasına “seyirci kalan” polislerin durumu tartışıldı. Emniyetçiler: “Silahı ve kimliği üstüneyse müdahale etmeli,” hukukçular: “Hiç değilse haber vermeli” yorumlarında bulunarak “imkân olduğu takdirde” ayırım yapmaksızın suça müdahale edilmesi gerektiğini belirttiler. [R]

1 Nisan: Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsünde yüksek lisans mezunlarının diploma töreninde yaptığı konuşmada Türkiye'nin karşı karşıya bulunduğu en büyük sorunları “Uluslararası terörizm, bölücü ırkçılık, aşırı

milliyetçilik, kökten dincilik, organize suç örgütleri ve uyuşturucu ticareti” şeklinde sıraladı. [S]

2 Nisan: Daha çok şiddet görüntüleriyle gündeme gelen İstanbul polisi, bu kötü imajı silmek için bir halkla ilişkiler firmasıyla anlaşarak ünlülerin de katıldığı ‘Görev Başındayız’ başlıklı bir video klip hazırlattı. [H, Z]

2 Nisan: Başbakan Erdoğan’ın başkanlık ettiği Kızılcahamam kampında AKP Ağrı Milletvekili Melik Özmen ilginç bir öneri ile Lozan’ı o sırada emekli bir general olarak İsmet İnönü’nün yürüttüğünü ve AB’nin de Lozan gibi bir devlet politikası olduğunu berliyerek, AB ile müzakereleri yürütecek heyette bir emekli generalin de yer alması gerektiğini savundu. [H]

2 Nisan: Bir gazeteye yaptığı itiraflar çerçevesinde 12 yıl önce gözaltında öldürülen birinin cesedinin bulunmasını sağlayan PKK itirafçısı Abdülkadir Aygan’ın ifadeleri doğrultusunda altı itirafçıyla biri emekli binbaşı iki asker hakkında Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesinde dava açıldı. [R]

4 Nisan: Hükümetin, akademili ve alaylı polis şefleri arasında askerlik hizmeti nedeniyle oluşan rütbe krizine Emniyet Teşkilatı Kanunu’nun 55. maddesine eklenecek fıkrayla, polislikten önceki askerlik hizmetinin, atanılan ilk rütbedeki çalışma süresinden sayılması suretiyle çözüm bulunduğu bildirildi. [R]

5 Nisan: 26 Nisan 2003’te kurulan Jandarma İnsan Hakları İhlallerini İnceleme ve Değerlendirme Merkezi’ne (JİHİDEM) bu tarihe dek 480 başvuru gerçekleştiği, başvurular üzerine 44 personel hakkında yasal işlem yapıldığı bildirildi. Jandarma operasyonları ve gözaltı sırasındaki kötü muameleyi tespit ve önlemek amaçlı kurulan merkeze yapılan az sayıda başvuru ihlallerin asgariye indiğinin göstergesi olarak değerlendirildi. [Z]

5 Nisan: Sadece yurtdışında çalışanların yararlandığı dövizle askerliğin 31 günden 21 güne ine-

ceğini belirten Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, ayrıca uzun dönem, kısa dönem ve yedek subaylık askerlik sürelerinin de kısaltılacağını açıkladı. [Z] Milletvekillerinden özellikle bedelli askerlik konusunda gelen sorular doğrultusunda, bedelli askerliğin söz konusu olmadığını ancak ordunun modernizasyonu çerçevesinde askerlik süresinin kısaltılabileceğini söyledi. Genelkurmay Başkanlığı yetkilileri ise konunun Türk Silahlı Kuvvetlerinin gündeminde bulunmadığını bildirdiler. [H, Z, S, R]

5 Nisan: Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, 5321 sayılı 10 bin yeni polis alınmasını öngören Emniyet Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’u bir kez daha görüşülmesi için TBMM’ye iade etti. [H, S]

5 Nisan: Milli Güvenlik Kurulunun (MGK) 25 Nisan olarak planlanan nisan ayı olağan toplantısı bir hafta öne alındı. Kararın kurul üyelerinin program sıklığından kaynaklandığı savunuldu ancak toplantının KKTC’deki Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin bir gün sonrasına alınması dikkat çekti. [H]

5 Nisan: Diyarbakır 2. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davada JİTEM adına “çete faaliyetlerinde bulunmak” ve “adam kaçırap öldürmekle” suçlanan, ‘Yeşil’ kod adlı Mahmut Yıldırım ve emekli Binbaşı Abdülkerim Kırca’yı da içeren sekiz sanığın tutuklanması talebi reddedildi. [R].

6 Nisan: Savunma Bakanı Vecdi Gönül’ün “Askerlik süresinin kısaltılması gündeme gelebilir. Modernizasyon çerçevesinde takvim var” şeklinde yaptığı açıklamalara Genelkurmaydan “Askerliğin kısılması konusunda bir çalışmamız yok” şeklinde yanıt geldi. [S]

6 Nisan: İçişleri ve Adalet bakanlıklarının tamamladığı, kolluk güçlerince yapılacak “arama” yönetmeliğine göre güvenlik güçlerinin bundan böyle bilgisayar kaydı, evrak ve doküman inceleyemeyeceği bildirildi. [Z]

7 Nisan: Eğitim aldıkları internet sitesinin çöktürülmesi üzerine derslerine devam etmek için

ODTÜ'ye resmi üniformayla giden ve protestocu öğrencilerce sınıflarda mahsur bırakılan 20 başkomiser Jandarma güçleri tarafından kurtarıldı. [H, Z, S, R]

8 Nisan: Emniyet Genel Müdür Yardımcısı ve Emniyet Genel Müdürlüğü Sözcüsü Ramazan Er, haftalık bilgilendirme toplantısında “Trabzon’da polisimiz soğukkanlı ve dirayetli bir sınav vermiştir” diye konuştu. [S] Trabzon Emniyet Müdürü Ramazan Akyürek’in, ilde gerçekleşen gösterilerde polislere, “Eylemcileri koruyun” emrini vererek ve kalabalığa da megafonla “sağduyu” çağrısı yaparak “ülkeyi gerilime sürülecek bir provokasyona müdahale etmiş olduğu” iddia edilmişti. [H]

7 Nisan: Diyarbakır 2. Ağır Ceza Mahkemesi, JİTEM adına “çete faaliyetinde bulunmak, adam kaçırap öldürmek” suçlarından ömür boyu hapis istemiyle dava açılan sekiz sanıkla ilgili verdiği görevsizlik kararı ile öne sürülen suçların askerî mahkemenin görev alanına girdiğini belirtirken dava dosyasını askerî mahkemeye gönderdi. [R]

9 Nisan: Emniyet Genel Müdürlüğü Sözcüsü Ramazan Er de önceki günlerde konu üzerine açıklamalarda bulunan Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanı Hanefi Avcı gibi çetelerde kamu görevlilerinin olduğunu belirterek “Bu, polis teşkilatında da vardır, diğer kuruluşlarda da. Bu bir realitedir, itiraf değildir” diye konuştu. [S]

11 Nisan: İstanbul 10. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen davada El-Kaide örgütünün Türkiye yapılanması içinde faaliyet gösterdikleri ve İstanbul’da 15 ile 20 Kasım 2003 tarihlerindeki bombalı saldırılara karıştıkları iddiasıyla yargılanan tutuklu sanıkların davasına başlandı. Davalıların tahliye talepleri reddedildi. [S]

12 Nisan: Genelkurmay Başkanlığı Genel Sekreterliğinden yapılan açıklamada, Türkiye ile Yunanistan arasındaki Güven Artırıcı Önlemler kapsamında Yunan Kara Harp Okulunda misafir bulunan Kara Harp Okulu öğrencilerinin

odasına, zedelenmiş ve üzerinde Türkiye aleyhine ifadelerin bulunduğu Türk Bayrağı bırakıldığı bildirildi. Olay üzerine Genelkurmay Başkanı Orgeneral Özkök ilerleyen günlerde Yunanistan’dan özür talebinde bulundu. 25 Nisan’da bayrağa saldırı konusunda Yunanistan’dan özür geldiğini bildiren Genelkurmay Türk askerî öğrencilerin yeniden Atina’ya gideceğini bildirdi. [H, S, R]

12 Nisan: Maliye Bakanı Kemal Unakıtan, bir süre önce Türkiye ile Suriye arasındaki arazinin ülke ekonomisine kazandırılması için geliştirilen proje kapsamında organik tarıma açılması planlanan Türkiye-Suriye sınırındaki mayınlı arazinin, ihaleyi kazanan şirketler tarafından temizleneceğini açıkladı. Başta öngörüldüğü üzere arazinin tümünün mayından temizlenmesinin 600 milyon dolar tutacağına hesaplanması üzerine hükümet, mayın temizleme işini, şirketlere bırakma kararı aldı. [Z]

13 Nisan: Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ, Genelkurmay Başkanlığı Karargâhı’nda savunma muhabirlerini kabulünde TBMM’nin Yunanistan’ın Ege karasularını 12 mile çıkarmasının Türkiye tarafından kabul edilemeyeceği doğrultusunda almış olduğu kararın, halen geçerli ve yürürlükte olan devlet politikasının ifadesi olduğunu belirtti. [S]

13 Nisan: RTÜK’ün seminerinde konuşan Emniyet Genel Müdürlüğü Güvenlik Daire Başkan Yardımcısı Sadettin İzkan, medyanın toplumsal olaylarda polisi sadece şiddet eğilimini ön plana çıkararak bir imajla vermesinden yakındı. [R]

13 Nisan: Genelkurmay Başkanlığı, ellerinde bulunan Ermenilerle ilgili tüm belgelerin açıldığını ve arşivlerinde bulunan Ermeni faaliyetleriyle ilgili bine yakın belgenin dört cilt halinde yayımlanacağını duyurdu. [R, H, Z] **16 Nisan**’da Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt ve Denetleme Başkanlığı arşivlerinde bulunan 1914-1918 tarihleri arasındaki belgeleri, ilk iki cilt olarak “Arşiv Belgeleriyle Ermeni Faaliyetleri” adıyla yayımladı. [S]

14 Nisan: Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından bir kez daha görüşülmek üzere TBMM'ye iade edilen polis eğitim merkezleri kurulması ve üniversite mezunu 10 bin yeni polis alınmasını öngören yasa, Plan ve Bütçe Komisyonunda aynen kabul edildi. [H, Z, S, R] Yasa **27 Nisan**'da TBMM genel kurulunda görüşüldü ve kabul edildi. [Z, S, R]

14 Nisan: Türkiye'de halen görev yapan 156 bin polisten 65 bininin yani her üç polisten birinin üniversite öğrencisi olduğu ortaya çıktı. Emniyet Teşkilatının eğitim düzeyini yükseltmeye yönelik başlattığı proje çerçevesinde üniversiteli olan polislerin birçoğu, gündüz saatlerinde görev yaparken gece de evlerinde sınavlara hazırlanıyor. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesinde öğrenim gören polisler, böylece derece kazanıp emeklilik maaşlarının da artmasını amaçlıyor. [Z]

14 Nisan: Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ Mersin'deki olaydan sonraki Genelkurmay açıklamasında kullanılan "sözde vatandaş" ifadesine "açıklık getirerek" ifadenin belirli bir kesimi tanımlamak için kullanılmadığını belirtti ve "sözde vatandaş" ifadesinin, "kendini Türk milletinin parçası hissetmeyenler" için kullanıldığını ifade etti. [H]

17 Nisan: Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, yeni bir bedelli askerlik uygulamasının mümkün görülmediğini açıkladı. AKP Trabzon milletvekili Asım Aykan'ın soru önergesini yanıtlayan Milli Savunma Bakanı, bedelli askerliğin Genelkurmay Başkanlığının ortaya koyduğu ihtiyaçlarla bağlantılı olduğunu hatırlattı. [H, Z, S, R]

17 Nisan: Emniyet Genel Müdürlüğü, trafikteki rüşvet iddialarını sona erdirmek için sürdürdüğü denetim kapsamında bu yıl tebdil-i kıyafetli 50 ekibin trafikte polisler rüşvet denetimi yapacağını açıkladı. Emniyet bu amaçla 150 personelden oluşan 50 denetim ekibi kurdu. [Z]

17 Nisan: Emniyet Genel Müdürlüğü, kaçakçılık olayları ve artış gösteren araba hırsızlıklarına yönelik iki proje geliştirdi. 'Araç takip projesi' ile

ülke genelinde kaçakçılık olaylarında kullanılan tüm güzergâhlar gizli kamera ile donatılmaya başlanırken çalıntı araçların yakalanması amacıyla da kameranın önünden geçen araçların plakasını okuyarak çalıntı kaydı sorgulaması yapan 'Plaka Tanıma Sistemi' hazırlandı. [Z]

18 Nisan: Milli Güvenlik Kurulu (MGK), Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in başkanlığındaki bugünkü toplantısında, KKTC'deki Cumhurbaşkanlığı seçiminin sonuçlarını değerlendirdi. [H, Z, S] AB ile ilişkiler, Irak, ABD ile sorunlar, Ermeni soykırımı iddiaları konuşulan diğer önemli konular olurken, ayrıca Türkiye'ye yönelik uluslararası göç ve enerji sektörünün durumu gibi 'yumuşak güvenlik' konuları da görüşüldü. [A-MGK] Mersin'deki Türkiye bayrağına yönelik saldırı girişimini takiben Trabzon ve Samsun gibi illerde de görülen toplumsal olaylar ve özellikle büyük şehirlerde artan hırsızlık olayları da değerlendirildi. [R]

18 Nisan: *CNN Türk*'te yayımlanan "Ankara Kulisi" programına katılan 9. Cumhurbaşkanı Demirel, "Derin devlet nedir?" sorusunu şöyle yanıtladı: "Devletin kendisidir, askeridir. Cumhuriyeti kuran askerler devletin yıkılmasından daima korkmuşlardır. Yönetilemeyen ülke, derin devlete muhtaç olur." [H, R]

19 Nisan: İsrail'de yayımlanan *Haaretz* gazetesinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın İsrail'e yapacağı ziyaret öncesi İsrail'in Türkiye'ye pilotsuz taktik destek uçağı (*drone*) satacağı iddiasının gündeme gelmesinin akabinde, ertesi gün (20 Nisan'da) iki ülke arasında 6 yıldır süren pazarlık sonucunda Türkiye'nin, 183 milyon dolar karşılığında İsrail'den 3 sistem halinde 10 adet pilotsuz Heron adlı 'casus uçak' almasına dair karara varıldı. [H, S]

19 Nisan: 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun'da (ÖGHDK) çeşitli eleştiriler doğrultusundaki eksiklerinin giderilmesi için İçişleri Bakanlığı 5188 sayılı yasa ve yönetmeliğin uygulanması ile ilgili oldukça kapsamlı 8 sayfalık bir genelge yayımladı. **21 Nisan**'da yasa da değişiklik yapıldı ve kanunda yer alan yü-

kümlülüklerini yerine getirmeyenler için öngörülen cezaları kapsayan 19. ve 20. maddelerin uygulanması 2005 yılı sonuna dek ertelendi. [A-ÖG]

20 Nisan: Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, İstanbul'daki Harp Akademileri Komutanlığında Genelkurmayın “yıllık değerlendirme” adıyla kamuoyu önünde düzenlediği ilk toplantı olma özelliğini taşıyan, bir değerlendirme konuşması yaptı. [R] Orgeneral Özkök'ün konuşması ana olarak, Ortadoğu Modeli, Ege, Irak, PKK, Kıbrıs, Ermenistan, göç, AB, askerlik süresi ve TSK konularını kapsadı. [H, S] Özkök Ortadoğu Modeli konusunda “Türkiye ne İslam devletidir, ne de İslam ülkesidir. Laiklik ilkesi, Türkiye Cumhuriyeti'ni oluşturan tüm değerlerin kilit taşıdır” dedi ve ayrıca “Laiklik ve çağdaşlık konusunda kimse tarafsız olmamızı beklemesin” şeklinde konuştu. PKK'nın dış destekten mahrum bırakılması, “soykırım iddialarının Lozan ile kapanmış olduğu,” Yunanistan'ın savunma harcamaları, Kıbrıs konusunda yeni jestlerin beklenmemesi gerektiği, askerliğin kısılmadığı, bedelli askerliğin söz konusu olmadığı, ordunun mevcudunun 4 Tugayın lağvedilmesi ile 150 bin civarında azaltılacak olması da Özkök'ün verdiği mesajlar arasında dikkat çekti. [H, S] Özkök ancak modernizasyon projelerinin tamamlanmasına değin TSK'da daha fazla küçülmeye gidilmeyeceğini de sözlerine ekledi. [A-TSK]

20 Nisan: ABD ve müttefik ülkelerin kullanımına açılan İncirlik üssünde görev süresi, sürenin bitimine iki ay kala, bir yıl daha uzatıldı. Hükümet yetkilileri kararın ABD'nin İncirlik üssünün kullanımına ilişkin yeni talepleriyle ilgisi olmadığını da altını çizdi. [H, Z, S] **21 Nisan'da** hükümetin, ABD'nin İncirlik'i Irak ve Afganistan için lojistik nakil merkezi (*cargo hub*) olarak kullanma talebine yanıt vermeye hazırlandığı bildirildi [S].

20 Nisan: Dünya Bankası'nın 2005 Raporu çerçevesinde, “Dünya Kalkınma Göstergeleri”ne göre, 2003 yılı rakamlarının veri alındığı kıyaslamada, Türkiye'nin, askerî harcamalara aktar-

dığı kaynağın, gayri safi yurtiçi hâsılasının (GSYH) yüzde 4.9'u oranında olduğu ve GSYH'ya oranla en çok askerî harcamaların, sıcak çatışma ihtimalinin yüksek olduğu Türkiye'nin de içinde bulunduğu bölgede yapıldığı ortaya kondu. [S]

22 Nisan: Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök ile yaptığı görüşmede, Türkiye'nin iç ve dış güvenliği, Kıbrıs, Ege, Yunanistan, Irak ve PKK konularının ele alındığı bildirildi. [S, R, Z]

22 Nisan: Emniyet Genel Müdürü Gökhan Aydın, artan hırsızlık ve kapkaçla mücadele amacıyla teşkilatta yayımladığı 10 emirde polisin görev esnasında; yasalara saygılı, vatandaşa karşı nazik ve güler yüzlü davranmasını istedi. Hırsız ve kapkaççıların suçüstü yakalanması için de polis ekiplerinin sokaklarda görevlendirilmesini talep etti [S].

23 Nisan: Son 10 günde Yunanistan ile üç olay yaşandı. Yunanistan Dışişleri Bakanı'nın **12-13 Nisan'daki** Ankara ziyareti sırasında Kardak bir krize sahne olurken, **12 Nisan** gecesi Yunan Kara Harp Okulunda konuk Türk askerî öğrencilerin odasına yırtılmış Türkiye bayrağı bırakıldı. **23 Nisan'da** ise Kardak'ta yine gerilim yaşandı. [S, R]

24 Nisan: Polis ve jandarmanın aylardır devam eden kulis çalışması sonucunda hâkim ve savcıya ulaşamayan durumlarda, emniyet güçlerinin kolluk amirinin izni ile arama, el koyma ve yer gösterme yetkisini kullanabilmesi için Ceza Kanunu üzerinde aylardır süren tartışmalarda polis ve jandarmanın dediği oldu. Haziran ayında yürürlüğe girecek Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) değişiklik yapan pakete; polis ve jandarmaya arama, el koyma ve yer gösterme yetkisi veren düzenlemelerin de dâhil edildiği bildirildi. [S]

26 Nisan: Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül ile ABD'nin Ankara Büyükelçisi Eric Edelman'ın, iki ülke arasında F-16 savaş uçaklarının modernizasyonu ile ilgili imzalanan anlaşma dolayısıyla Milli Savunma Bakanlığında gerçek-

leştirdiği ortak basın toplantısında Türk Silahlı Kuvvetlerine ait 117 adet F-16 uçağının modernizasyonu için ABD ile anlaşma yapıldığı açıklandı. ABD'li Lockheed-Martin Şirketi ile ortak yürütülecek modernizasyon projesinin 1.1 milyar dolara mal olacağı ve 2012'de tamamlanacağı bildirildi. [H, Z, S]

27 Nisan: Genelkurmay Başkanlığı, kendi önerilerini içeren Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'ni hazırladı. Yeni Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi taslağında ülkelere göre hazırlanan “eylem planları”nın kaldırıldığı, dış tehdit değerlendirmesinin değiştiği, iç tehdit olarak, radikal dini akımların yanı sıra, gelir dağılımındaki dengesizlik, çetelerin ekonomiyi ele geçirmesi ve işsizlik gibi sorunların ele alındığı belirtildi. [H, S]

27 Nisan: Askerî hastanelerin belirli koşullarda sivil hastalara da hizmet vermesini öngören yasa tasarısı, TBMM Milli Savunma Komisyonunda kabul edildi. [H] Meclis Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonunda kabul edilen yasa tasarısına göre, GATA ve Jandarma Genel Komutanlığı dışında kalan askerî hastaneler, mevcut yatak miktarının yüzde 10'unu geçmemek şartıyla sivil hasta kabul edebilecek. [Z]

28 Nisan: Bazı il emniyet müdürlüklerinin açıkladığı suç istatistikleri ile Emniyet Genel Müdürlüğünün verdiği bilgiler arasında yüzde 20'leri aşan farklılıklar ortaya çıkması üzerine bilginin tek elden verilmesini sağlamak amacıyla suç istatistiklerini sadece Emniyet Ana Komuta Kumanda Merkezi Daire Başkanlığının açıklamasına karar verildiği bildirildi. [Z]

28 Nisan: Genelkurmay Başkanlığının, yenilecek Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'ne ilişkin görüşlerini, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğine iletildiği belirtildi. Milli Güvenlik Kurulu (MGK) Genel Sekreterliği tarafından kaleme alınacak olan ve kamuoyunda ‘Kırmızı Kitap’ olarak bilinen Milli Güvenlik Siyaseti Belgesine (MGSB) ilişkin ilgili kuruluşların görüşlerinin daha önceden alındığı, Haziran ayı olağan MGK toplantısı öncesi hazırlanacak olan yeni MGSB'nin, Başbakanlığın daha önce iletildiği gö-

rüş doğrultusunda, ‘kısa ve öze yönelik’ olacağı belirtildi. [H]

29 Nisan: Hükûmetin, ABD'nin İncirlik'i lojistik nakil merkezi olarak kullanmasına imkân sağlanması için Genelkurmay Başkanlığına talimat verdiği ve bu siyasi direktif doğrultusunda iki ülke askerî ve Dışişleri heyetlerinin birkaç gündür teknik detayları görüştüğü belirtildi. [S]

30 Nisan: İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu tarafından, 1 Mayıs öncesi Toplumsal Olaylara Müdahale ve Esaslar başlığıyla yayımlanan ve 81 il valiliğine gönderilen genelgede, toplumsal olaylara müdahale esnasında kolluk güçlerince göz önünde bulundurulması gereken esaslara dikkat çekildi. [Z, S, R]

30 Nisan: AB reformları çerçevesinde çıkan Bilgi Edinme Kanunu'na uygun olarak Emniyette bilgi edinme hakkından yararlanarak özlük hakları ile ilgili bilgi isteyen 15 personelin talepleri yasaya aykırı bulunarak haklarında soruşturma açıldığı belirtildi. Soruşturmaya uğrayan personelin AKP Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır'dan yardım istemesi üzerine Yalçınbayır'ın İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu'nun yanıtlaması istemiyle soru önergesi vererek konuyu Meclis gündemine taşıması basında yer aldı. [S, R] Aksu'nun önergeyi “Bu gerekçeyle hakkında soruşturma açılmış kimse yok” diye yanıtladığı belirtildi. [R] **1 Mayıs'ta** Emniyet yaptığı bir açıklamada hiçbir personel hakkında işlem bulunmadığını söyleyerek iddiaları yalanladı. [S]

Mayıs:

Özel Kuvvetler Komutanlığındaki yolsuzluk soruşturması kapsamında, dönemin Milli Savunma Bakanlığı Müsteşarı eski Jandarma Genel Komutanı emekli Orgeneral Şener Eryugur, Müsteşar Yardımcısı emekli Tümgeneral M. Kenzi Suner ve İnşaat Emlak Daire Başkanı emekli Tuğgeneral M. Yaşar Öney hakkında takipsizlik kararı verdi. Eski Deniz Kuvvetleri Komutanı emekli Oramiral İlhami Erdil davasına Genelkurmay Askerî Mahkemesinde devam edildi. Yeni CMK'ya polis rötüşleri da ay boyunca gündemdeki konulardan biri oldu. Yasadışı

örgütlere yönelik operasyonlar Tunceli’de Bingöl’de, Elazığ’da, Diyarbakır’da devam etti; İstanbul, Antalya, Mersin, Gaziantep, Erzincan gibi şehirlere de yayıldı. Özellikle mayın patlamaları sonucu kayıplar artarken, C-4 patlayıcılar tehlikesi de gündeme oturdu. İstanbul Terörle Mücadele Şube Müdürlüğünden yapılan açıklamada PKK/Kongra-Gel’e yönelik düzenlenen operasyonda İstanbul ve Antalya’da 7.5 kilo plastik patlayıcı ele geçirildiği belirtildi. Edirne Kapıkule Sınır Kapısı’nda yurtdışına çıkarılmak istenen 36 kilo eroin ele geçirildi, 2 kişi gözaltına alındı. Emniyet teşkilatına alınacak 2 bin polis kadrosu için belirlenen sürede yeterli sayıda başvuruya ulaşılamadığı gerekçesiyle süre uzatıldı. Yeni son başvuru tarihinde kadro için 5 bin 932 adayın bulunduğu açıklandı.

1 Mayıs: Rahmi Yıldırım’ın adları yolsuzluk iddialarına karışan asker-sivil kamu görevlileriyle ilgili, <<http://www.sansursuz.com>> adlı sitede yayımlanan 23 Ocak 2005 tarihli “İş Bilenin Kılıç Kuşananın” başlıklı yazısı üzerine, Genelkurmay Başkanı adına İkinci Başkan Orgeneral İlker Başbuğ imzasıyla Adalet Bakanlığına yapılan suç duyurusunda, Rahmi Yıldırım hakkında gerekli işlemin yapılması istendi ve Türk Silahlı Kuvvetleri ve komuta kademesini “tahkir ve tezyif” suçlamasıyla soruşturma açıldı. [H, S]

1 Mayıs: Silah altına alınmaları mümkün olmayan engelli vatandaşların askerlik görevini sembolik olarak yerine getirmelerini sağlayan “Temsili Askerlik Uygulamasına” bu yıl da **10–16 Mayıs** Sakatlar Haftası süresince devam edileceği açıklandı. [H, Z]

2 Mayıs: İncirlik üssü dahil olmak üzere Türk liman, havaalanı, tesis ve üslerinin BM kararları çerçevesinde müttefik ülkelerce kullanımını sırasında ilgili ülkelerin “blok bilgilendirme” yapacağı bildirildi. ABD, İngiltere veya Kore gibi müttefik ülkelerin, İncirlik veya başka bir Türk tesisini kullanmak istediğinde 1 ay önceden bildirimde bulunması gerektiği belirtildi. **3 Mayıs’ta** Türkiye, ABD’nin İncirlik’i lojistik nakil merkezi olarak kullanma talebine “şartlı evet” yanıtı verdi. [S]

3 Mayıs: Türkiye, casus uçak ve M60 tanklarının modernizasyonu ihalelerini verdiği İsrail ile ikinci F4 uçağı modernizasyonu paketinin de aralarında yer aldığı 17 ortak askerî projeyi gündemine aldı. Bu çerçevede Başbakan Tayyip Erdoğan ile birlikte İsrail’e giden Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül’ün, İsrail’de görüşmelerde bulunduğu bildirildi. [H]

3 Mayıs: Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök Harp Okulu öğrencilerinin sorularını yanıtlarken, Silahlı Kuvvetlerin yarım yüzyıl önce NATO ile AB’ye girdiğini belirterek, AB’ye girişle her şeyin değişeceğini, TSK’nın bu değişime ayak uyduracak kadrolara sahip olduğunu söyledi. [S] Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, Türkiye’nin Avrupa Birliğinden müzakere tarihi almasının büyük başarı olduğunu ifade etti. [Z]

4 Mayıs: Kendilerini JİTEM’ci olarak tanıtan bir grubun, DEHAP Bağcılar İlçe Başkanı Lezgin Bingöl’den PKK’ya yardım ve yataklık yaptığını söyleyerek haraç istemesi üzerine, Bingöl önceki gün DEHAP İstanbul İl Başkanı Cevat Kavak ile birlikte İstanbul Emniyetine başvurdu. İstanbul Organize polisi, 24 saat geçmeden haraç istediği öne sürülen grubu gözaltına aldı. Haraç isteyen çetenin liderinin, Kutlu Savaş’ın hazırladığı Susurluk raporunda öldürülen JİTEM’ci Cem Ersever’in kullandığı PKK itirafçısı Adil Timurtaş olduğu belirtildi. [Z, R, A-JİTEM] **6 Mayıs’ta** ise 28 faili meçhul cinayetten sorumlu tutulan PKK itirafçısı Adil Timurtaş’ın, ‘delil yetersizliği’ sebebiyle serbest kaldığı bildirildi. [S]

4 Mayıs: Başbakanlık İşçi Partisi (İP) Genel Başkanı Doğu Perinçek’e yönelik suikast girişiminde bulunulması konusunda çalışma yaptıkları iddiasıyla haklarında suç duyurusunda bulunulan dönemin MİT yöneticileri hakkında soruşturma izni verilmeyince dosya işleminden kaldırıldı. [R]

4 Mayıs: Emniyet Teşkilatı tarafından yapılan nitelikli elemanların özel sektöre geçiş nedenlerini sorgulayan bir araştırmada ağırlaşan çalış-

ma şartlarına karşın ekonomik sıkıntıları çözemeyen üst düzey polislerin birer birer teşkilattan ayrıldığı, özellikle yurtdışı tecrübesi olan, yabancı dil bilen polis müdürlerinin yüksek maaşlarla özel sektöre transfer olduğu belirtildi. [H]

4 Mayıs: Emniyet yetkilileri, içinde Kürtçe şarkı kaseti olan walkmanlere monte edilmiş birer kiloluk A- 4 yüklü 10 ayrı bomba düzeneği ele geçirdiğini açıkladı. Kaset bitince bombanın patladığını ve bu tip bombalarla Kuşadası'nda bir başkomiserin hayatını kaybettiğini belirterek uyarıda bulundu. [S]

5 Mayıs: Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü önünde yakalanan bir kadının üzerinde 1.5 kilo C-4 patlayıcı ele geçirildi. Kadının canlı bomba değil, cep telefonu düzeneekli patlayıcıyı Emniyete bırakmak isteyen bir terörist olduğu anlaşıldı. [Z, S]

5 Mayıs: TBMM'de 28 Nisan'da kabul edilen spor kulüplerinin özel güvenlik hizmeti almasına yetki veren Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair 5149 sayılı Kanun'un 5. maddesinin uygulanmasını 4 yıl erteleyen yasa yürürlüğe girdi. [A-ÖG]

6 Mayıs: İstanbul Valiliği, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'ü Harp Akademileri Komutanlığındaki konuşmasından dolayı "milli egemenliği reddetmekle" suçlayan İşçi Partisi (İP) lideri Doğu Perinçek hakkında "hakarete varan ifadeleri" sebebiyle "Türk Silahlı Kuvvetlerinin manevi şahsiyetine hakaret ve halkı askerlik hizmetinden soğutmaktan" suç duyurusunda bulundu. [Z]

6 Mayıs: Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, daha önce veto ettiği üniversite mezunlarına altı aylık eğitim verilerek 10 bin yeni polis alınmasını öngören yasayı onayladı ve yayımlanmak üzere Başbakanlığa gönderdi. [H, Z, A-POLİS] Ancak Sezer, yasanın kimi maddelerinin iptali için Anayasa Mahkemesine gideceğini de bildirdi. Sezer'in yasayı, 'Altı aylık eğitimin yetersiz olduğu ve ilahiyat mezunlarına da polis olma imkânı tanıdığı' gerekçeleriyle veto etmiş olduğu bildirilmişti. [H, S, R]

6 Mayıs: Güvenlik güçlerinin düzenlediği "fişlerin" ilgili soruşturma dışında kullanılmasını yasaklayan düzenlemeden vazgeçildiği, Emniyet müdürlüklerinin Genel Bilgi Toplama (GBT) sistemi ve buna benzer kayıtların kullanımını sınırlayan maddenin, yeni Adli Sicil Yasası önerisinden çıkarıldığı bildirildi. Yüz kızartıcı suçlardan mahkûm olup affa uğrayanların adli sicilini temizleyen hükümlerin ise kamu vicdanını yaraladığı için kapsama alınmadığı belirtildi. [C]

6 Mayıs: İstanbul Emniyet Müdürlüğü kadrosunda görevli bir polis memurunun Bölge İdare Mahkemesine başvurarak 'terör tazminatı' talebiyle dava açtığı; dava açmadan önce İl Emniyet Müdürlüğüne yazılı dilekçeyle başvurarak, Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'ndaki şekliyle polisin resmi görevleri arasında sayılan terörle mücadele kapsamında, resmi üniformalı her polisin terörün ve suçlunun hedefinde yer aldığı savıyla tazminattan yararlanmak istediği bildirildi. İl Emniyet Müdürlüğünden verilen cevaba dayanak oluşturan 375 sayılı Kararname'ye göre terörle mücadele amacıyla yapılacak harekât ve operasyonlara fiilen katılan personele, her gün için il valisinin onayıyla ödeme yapıldığı; harekâtın veya operasyonun terörle mücadele kapsamında olup olmadığını belirleme yetkisinin ise valiye ait olduğu belirtildi. [Z]

11 Mayıs: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) medya temsilcisi Miklos Haraszti, Adalet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Cemil Çiçek'e bir mektup göndererek, yeni TCK'da basın özgürlüğüne ilişkin "endişe ve eleştirilerini" sıraladı ve yeni TCK'nın uygulanmasını erteleme kararını, "çok ilkeli ve pratik bir karar" olarak değerlendirdi. [S]

11 Mayıs: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Abdullah Öcalan'ın 'adil yargılanmadığı' yönündeki kararına Türk Silahlı Kuvvetlerinin üst düzey komutanlarından tepki geldi. Harp Akademileri Komutanlığında yapılan Genelkurmay Başkanlığının düzenlediği 'Bilgi Çağı ve Teknolojik Gelişmeler Işığında Toplum, Yönetim, Yönetici ve Lider Yaklaşımları' konulu uluslararası sempozyum çerçevesinde Kara Kuvvetleri Ko-

mutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt, Birinci Ordu Komutanı Orgeneral Hürşit Tolon ve Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ, yargılamada taraf olduklarını dile getirirdiler. [Z, S, R]

12 Mayıs: Genelkurmay Başkanlığı Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi (SAREM), 12-13 Mayıs tarihlerinde Harp Akademileri Komutanlığı Atatürk Harp Oyunu ve Kültür Merkezi'nde "Bilgi Çağı ve Teknolojik Gelişmeler Işığında Toplum, Yönetim, Yönetici ve Lider Yaklaşımları" konulu uluslararası sempozyum düzenledi. [Z]

12 Mayıs: 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nden önceki pazar günü, Saraçhane'de yürümek isteyen kadınların dövülmesiyle ilgili soruşturmanın ikinci ayağı tamamlandı. Raporlarını İçişleri Bakanlığına sunan Mülkiye Müfettişleri, açığa alınan altı çevik kuvvet polisine, Emniyet Teşkilatı Disiplin Tüzüğü'nün 13. maddesi uyarınca ("görevin yerine getirilmesinde hoşgörü ve savsaklama") aylık kesimi cezası verilmesini önerdi. İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı Şükrü Pekgil ile İstanbul Çevik Kuvvet Şube Müdür Yardımcıları Yadiğar Özdemir ve Suat Günbey'e ise yine aynı maddeden 'kınama' cezası verilmesi istendi. [R]

12 Mayıs: Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ da Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt gibi son dönemlerde Irak'tan büyük ölçüde C-4 girişiyle ilgili alınan istihbarat doğrultusunda metropollerde saldırılar beklenebileceğini bildirdi. [S, R]

12 Mayıs: MİT Müsteşarı Şenkal Atasagun, Başbakanlığa emeklilik dilekçesini verdi. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan da Atasagun'un emekliliğini istediğini doğruladı. [H, Z, S, R] Atasagun'un yerine, en kıdemli yardımcısı Emre Taner'in vekâlet etmesi gündeme geldi. İddialara göre, MİT'in yeni patronluğu için ilk sırada Emre Taner adı geçiyor. [S]

12 Mayıs: Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik, üniversite kapısındaki yığılmayı önlemek için

meslek liselerini cazip hale getirmek amacıyla 1 milyonu aşkın öğrenciyi ilgilendiren projeye imam hatip dışındaki meslek lisesi mezunlarının en az bir ay eksik askerlik yapmalarının planlandığını açıkladı. [H, Z, S] Çelik, bir sonraki gün, askerlik süresi indiriminin, Milli Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığının görüşleri alındıktan sonra kesinleşeceğini ifade etti. [H]

14 Mayıs: Ulusal Elektronik ve Kriptoloji Araştırma Enstitüsü (UEKAE) müdür yardımcısı Alparslan Babaoğlu, Türkiye'deki tüm kripto cihazlarının bünyelerinde üretildiğini ve "milli şifrelerimizin" bugüne dek hiç kırılmadığını belirtti. [S]

14 Mayıs: Meclis Adalet Alt Komisyonu, Hazine'da yürürlüğe girecek Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) değişiklik yapan teklifi kabul etti. Değişiklikle polis ve jandarmaya, yakaladığı kişiyi karakola getirmek için 24 saat süre verilirken, gözaltı süresinin şüphelinin karakola getirilmesi ile başlaması ve 24 saat olması, böylelikle sürenin fiilen 48 saate çıkması öngörülmüş oldu. [S]

14 Mayıs: Başbakan Erdoğan dilekçenin kendisine ulaşmasından sonra Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök'ü telefonla arayıp bilgilendirerek, Şenkal Atasagun'dan sonra MİT'in başına kimin getirilmesi konusunda fikir alışverişinde bulundu. Bu çerçevede devletin zirvesi, kıdemli Müsteşar Yardımcısı Emre Taner'in 2 yılına MİT'in başına getirilmesinde mutabık kaldı. [H]

15 Mayıs: İki açığa alınan, biri meslekten atılan, biri ise emekli olan 4 eski polisin çete kurup, bazı işadamlarının milyarlarca lirasını gasp ettikleri, İstanbul polisinin 1'i kadın 7 kişilik gasp çetesini, polisin 6 ilçede eşzamanlı olarak düzenlediği 'Kelepçe 2' adlı operasyonuyla çökerttiği bildirildi. [H]

15 Mayıs: Olay yerinden toplanan delillerin karartıldığı yönünde ortaya atılan iddiaları en aza

indirmeyi hedefleyen Emniyet Genel Müdürlüğü; delilleri toplayan ile bu delilleri değerlendirip raporlayan birimleri ayırma kararı çerçevesinde kuracağı özel birimin yönetmeliğini tamamladı. [Z]

15 Mayıs: Türkiye'nin iç ve dış tehdit değerlendirmesinin yer aldığı Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'nin (MGSB) genel ayrıntılarının, ilgili kurumların görüşleri doğrultusunda belirlendiği; Genelkurmay, Dışişleri ve İçişleri bakanlıkları, Başbakanlık ve MİT'in de aralarında bulunduğu ilgili kurumlardan istenen görüşlerin tamamının, MGK Genel Sekreterliğine ulaştığı bildirildi. [R]

16 Mayıs: Polise, şüpheli kişilerin telefonlarını süresiz dinleme hakkı verileceği ve yeni Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) yapılan değişikliklerle yasanın mevcut şeklinde güvence altına alınan hak ve özgürlükler konusunda geri adım atılacağı iddia edildi. [Z]

16 Mayıs: Uzun süredir özel harekât kursu açmayan Emniyet Genel Müdürlüğü, Kara Kuvvetleri Komutanı Org. Yaşar Büyükanıt'ın açıklamalarıyla gündeme gelen C-4'lü PKK'lılara karşı eğitilmiş özel harekât timlerini devreye sokma kararı çerçevesinde Özel Harekât Daire Başkanlığı bünyesinde temmuz döneminde kurs açmaya karar verdi. [Z]

16 Mayıs: Genelkurmay Başkanlığı, aylık *Sol* dergisinin 223. sayısındaki dört yazı hakkında "komuta kademelerinin tahkir ve tezyif edildiği" gerekçesiyle Adalet Bakanlığına suç duyurusunda bulundu. [H]

17 Mayıs: CHP Konya Milletvekili Atilla okulla ilişkisi kesilen ancak bu durum kendilerine ve ailelerine sözlü olarak iletilen jandarma astsubay öğrencilerinin ilişkilerinin neden kesildiği, yazılı tebligatın neden yapılmadığı, olayda "gizli belge veya devlet sırrı" niteliği taşıyan bir yön bulunup bulunmadığı konusunda Milli Savunma Bakanlığının cevaplama istemiyle bir soru önergesi verdi. [A-TBMM]

18 Mayıs: PKK'ya yakın bir yaygın organının internet sitesinde örgütün komuta konseyi üyelerinden Yusuf Turhallı'ya dayandırılan açıklamalarda, örgütün metropollere yerleşme çalışmalarının hızlandırılacağı belirtiltiği bildirilerek; gündemdeki PKK'ya yönelik yeniden başlatılan operasyonlarla köşeye sıkışan teröristlerin büyük şehirleri hedef alması tehlikesine dikkat çekildi. [Z]

18 Mayıs: 1. Ordu Komutanı Orgeneral Hurşit Tolon, "bir kaç yıl önce silahlı mücadelesi sonlandırılan olayların yeniden başladığını" ifade etti. [Z, S, R]

18 Mayıs: Genelkurmay Başsavcılığının Gülhane Askerî Tıp Akademisindeki hasta yatağı ve tefrişat ihalelerinde sahte kaşeli sahte teklif mektubu yazıp yolsuzluk yaptıkları iddiasıyla 20'si subay 25 sanığa dava açtığı, ilk duruşmanın 16 Haziran'da görüleceği bildirildi. [S]

19 Mayıs: Bahçelievler'de alıcı kılığında giren narkotik ekibi, kendilerine uyuşturucu satmak isteyen şebekeyle birlikte randevu yerine gelen üç polisi gözaltına alması üzerine iki polis grubu arasında tartışma yaşanınca savcılığa yansıyan olayda savcı polisin ancak alıcı olarak operasyon yapabileceğini, satıcı olarak operasyon yapmasının mevzuata aykırı olduğunu bildirdi. [R]

19 Mayıs: Şenkal Atasagun'un MİT Müsteşarlığından erken emekli olmasını onaylayan ve yerine de kıdemli Müsteşar Yardımcısı Emre Tanner'in getirilmesine ilişkin kararname hazırlandı. [H]

20 Mayıs: Milli Savunma Bakanlığının AB'ye uyum sürecindeki Türkiye'de, barış zamanında sivillerin askerî mahkemede yargılanması dönemini kapatmayı hedef alan, sivillerin yalnızca askerî personelin işlediği suça iştirak ettiği takdirde askerî mahkeme önüne çıkarılmasını öngören yasa taslağı hazırlıklarının tamamlandığı bildirildi. [H]

24 Mayıs: Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, *Fane's Defence Weekly* dergisine verdiği mülakat-

ta “Hiçbir ilişki ABD ile müttefikliğimize alternatif olamaz” diye konuştu. Gönül mülâkatta Türk Amerikan ilişkilerinin yanında, PKK ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin modernizasyonu ve asker-sivil ilişkilerine de değindi. [S]

25 Mayıs: CMK’da 5353 sayılı Kanun’la yapılan değişiklikler sonucunda kolluk görevlilerine, gecikmesinde sakınca bulunan, “Cumhuriyet savcısına ulaşamayan hallerde kolluk amirinin yazılı emri ile” arama ve el koyma yetkisi verildi. [A-H]

26 Mayıs: Jandarma birlikleri, PKK’nın mayınlama girişimlerine engel olmak ve daha önceden döşenen mayınları temizlemek için Diyarbakır-Bingöl karayolunda tarama çalışmalarında bulundu. Çalışmaların, son dönemlerde C-4 tipi patlayıcı ile hazırlanan el yapımı mayınlara yönelik olduğu belirtildi. [R]

29 Mayıs: Genelkurmay Başkanı Orgeneral Özkök’ün soruşturma izniyle, MSB Dış Tedarik eski Daire Başkanı emekli Tuğgeneral Oktay Alniak ile aralarında albay-yarbay ve işadamı Metin Kalkavan’ın da bulunduğu 15 sanık hakkında dava açıldı. Davada Hazine zararı tespit edilemedi. Alniak’ın mal varlığında da herhangi bir usulsüzlük bulunamadı. [H]

29 Mayıs: Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), Ağustos ayındaki Yüksek Askerî Şûra (YAŞ) toplantısından sonra İzmit’te konuşlu, Yunanistan ile bir çatışma halinde Trakya’daki birliklere lojistik destek sağlamada görevli 15. Kolordu Komutanlığının tugay seviyesine indirilmesi ve Kars-Sarıkamış’ta konuşlu, görevi SSCB’den gelebilecek tehlikeleri önlemek olan 9. Tümen’in SSCB’nin dağılmasının ardından Türkiye’ye yönelik tehdit algılanmasındaki değişiklikler sebebiyle lağvedilmesine karar verdi. Bu kararın alınması, TSK’daki korgeneral sayısında azalmaya gidmesini beraberinde getirebilecek. [R]

30 Mayıs: Askerî Yargıtay, çarşı izninde cep telefonu kullanan iki askere verilen hapis cezalarını “Kişinin haberleşme özgürlüğü engellenemez” diye bozdu. [S]

30 Mayıs: Askerî Yargıtay, Yehova Şahidi olduğu gerekçesiyle, askere gitmek istemeyen ve bu nedenle yoklama kaçağı konumuna düşen vatanşın dini gereklerinin, Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) temel kuralları ve ihtiyaçlarından önce gelemeyeceğine karar verdi ve söz konusu kişiyi 2 ay 15 gün hapse mahkûm etti, ayrıca, kendisine zorla askerlik yaptırılmasına karar verdi. Kararın gerekçesinin, devletin, Silahlı Kuvvetlerin temel kurallarına, ihtiyaçlarına ters düşen hareketleri korumayacağına dayandırıldığı belirtildi. [H]

30 Mayıs: Polis bünyesinde “uyanık muhbirlerin” devletten ikramiye almak için ürettikleri ya da kendilerine ait uyuşturucuyu hayali kaçakçılar öne sürüp bulunmuş gibi yaparak polise yakalattıkları; bu tür suiistimallerin önüne geçmek amacıyla Emniyet’in, muhbirlerin standartlarını belirlemeye yöneldiği belirtildi. [Z].

30 Mayıs: Türk Silahlı Kuvvetlerinin yararına faaliyet gösteren vakıfların ortak yatırımı olarak kurulan TÜRK TIPSAN A.Ş’nin Akyurt’ta yaptırdığı serum fabrikası Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök’ün de katıldığı törenle hizmete açıldı. [H] 17 milyon Euro’ya mal olan fabrikada TSK’nın ihtiyacını karşılamak amacıyla 12 farklı türde, yılda 6 milyon torba serum üretileceği bildirildi. [S, R]

Haziran:

Yeni Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemeleri Kanunu yürürlüğe girdi. CMK çerçevesinde önleyici istihbarata yönelik dinlemeye izin verilmesi üzerine MİT ve polis istihbarat birimleri tarafından dile getirilen sıkıntılar ışığında, “önleyici istihbarat” için yeni düzenlemelere gidilmesi de gündeme girdi. MİT’in mahkeme kararıyla Güneydoğu Anadolu’da tüm iletişim araçlarını son 2 ay içerisinde dinlediğinin belirlenmesi kamuoyunda tartışma yarattı. Ayrıca MİT’in zirveindeki değişiklik ay içinde resmi olarak gerçekleşti. Yeni Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi hazırlık çalışmaları da gündemde yer aldı. Haziran ayı yine bir MGK ayıydı. Ay boyunca güvenlik güçleri Tunceli, Şırnak, Van, Hakkâri ve Diyarba-

kır'da operasyonlar düzenledi. Ağrı, Şırnak ve Siirt'te patlayan mayınlar sebebiyle verilen can kayıpları basında yer aldı. Diyarbakır Lice ve Şanlıurfa Siverek ilçelerinde yapılan operasyonlarda çok yüksek miktarda hint keneviri kök dişi ele geçirdi. Eski Deniz Kuvvetleri Komutanı İlhami Erdil'in döneminde konuta malzeme alımında usulsüzlük yapmaktan yargılanan askerî personel davasına devam edildi.

1 Haziran: 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu yürürlüğe girdi. [A-JİTEM]

1 Haziran: Savcıya bağlı güvenlik birimi olan adli kolluk görevlileri ve sorumluları ilk kez yeni Ceza Muhakemesi Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile görev kazandı. Mülki idare amirinin de emrinde görev yapacak olan ve asgari tam teşekküllü polis karakollarında görevlendirilecek adli kolluğun savcı ile de yakın diyalog içinde olacağı İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu tarafından Temmuz ayında basında yer alan bir açıklama ile duyuruldu. [Z]

1 Haziran: Hanefi Avcı'nın görevden alınmasıyla boşalan Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığına Ahmet Tek atandı. KOM Dairesi eski Başkanı Hanefi Avcı ise Polis Başmüfettişliğine atandı. Avcı Uzan, Alaattin Çakıcı, Sedat Peker, Sedat Şahin, Mustafa Bayram ve Endüstri Holding operasyonlarını bizzat yürütmüştü. Yine Avcı'nın yürüttüğü Beyaz Enerji operasyonu AKP milletvekili Cemal Kaya'nın milletvekilliğinden istifasıyla sonuçlanmıştı. [S]

2 Haziran: Milli İstihbarat Teşkilatının (MİT) Diyarbakır'da 6. Ağır Ceza Mahkemesinden aldığı izinle Güneydoğu Anadolu'da tüm iletişim araçlarını son 2 ay içerisinde dinlediğinin belirlenmesi büyük tepkiye yol açtı. MİT'ten yapılan açıklamada, MİT'in "kuruluş ve görev yasasına bağlı olarak tüm faaliyetlerini yasal zemin üzerinde yerine getirmeye özen gösterdiği" belirtildi. [Z, R] Bölge baroları ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarından konuya ilişkin yoğun tepki geldi. [Z]

2 Haziran: Yeni Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'nin (MGSB) taslak çalışmalarının tamamlandığı bildirildi. Taslakta geleneksel olarak yer alan iç ve dış tehditlerin yanında uluslararası terörizm, radikal dini grupların faaliyetleri ve kitlesel imha silahlarının yayılması gibi konuları içeren asimetrik tehdit başlığının ilk kez bir üçüncü başlık olarak yer aldığı ve belgenin resmîyet kazanması için Milli Güvenlik Kurulundan (MGK) onay alması ve akabinde Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe girmesi sürecine girildiği belirtildi. [R]

2 Haziran: CHP Konya Milletvekili Atilla Kart tarafından Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın yanıtlaması istemiyle TBMM Başkanlığına sunulan yazılı soru önergesinde, "MİT'in yaptığı izleme ve dinlemeden hükûmetin haberi olup olmadığı ve neden seyirci kalındığı" sorularının yöneltmesiyle MİT'in, tüm Türkiye'de telefon dinlediğine ilişkin iddialar TBMM'ye yansdı. [S, R] İlerleyen günlerde Başbakan Erdoğan'ın MİT Müsteşar vekili Emre Taner ile konu üzerine görüştüğü bildirildi. [R]

2 Haziran: Eski Yargıtay Başkanı Eraslan Özkaya'nın Alaattin Çakıcı ve MİT ilişkileri hakkındaki 23 Ağustos 2004'teki yayınlardan dolayı *Milliyet* gazetesi aleyhine açtığı manevi tazminat davalarının Ankara 15. Asliye Hukuk Mahkemesindeki son duruşması sonuçlandı. Yargıç, gazetenin sorumlu yazı işleri müdürü Eren Güvener, muhabirler Gökçer Tahincioğlu ve Tolga Şardan ile Hasan Pulur hakkındaki davanın reddine karar verirken, 28 Ağustos 2004'te gazetede yayımlanan karikatürde Özkaya'nın kişilik haklarına hakaret edildiği gerekçesiyle 7 bin 500 YTL tazminata hükmetti. [R]

4 Haziran: Dışişleri Bakanlığının, 33 yıldır kapalı tutulan Heybeliada Ruhban Okulunun Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'nde (MGSB) "tehdit" olarak görülmesine son verilmesi önerisine Milli Güvenlik Kurulu (MGK) Genel Sekreterliğinin onay vererek, 21 Haziran MGK toplantısı için hazırladığı taslakta Ruhban Okulunu 'tehditler' listesinden çıkardığı bildirildi. [R]

4 Haziran: Adalet Bakanı Cemil Çiçek, Balıkesir AKP İl Örgütünü ziyareti sırasında, “Din eğitimi, sadece bir eğitim meselesi değildir. Bu aynı zamanda Türkiye’nin güvenliği meselesidir” diye konuştu. [H]

4 Haziran: Emniyet Genel Müdürlüğü Sözcüsü İsmail Çalışkan, “Emniyette mahkeme kararı ile sadece şahsın telefonu dinlenir, tüm telefonların dinlenmesi diye bir şey söz konusu değil” diye açıklamada bulundu. [Z]

4 Haziran: CHP Konya Milletvekili Atilla Kart’ın okulla ilişkisi kesilen iki jandarma astsubay öğrencisi hakkında vermiş olduğu soru önergesine cevaben sorunun muhatabı İçişleri Bakanlığı adına Bakan Abdulkadir Aksu cevap vererek kararın kendilerine yazılı olarak tebliğ edildiğini, ancak buna dayanak teşkil eden bilgi ve belgelerin “gizli” olması sebebiyle adaylara açıklanmadığını ve herhangi bir başvuru olmadığı için de, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun 5. maddesinin ihlal edilmediğini belirtti. [A-TBMM]

6 Haziran: CHP Konya Milletvekili Atilla Kart’ın soru önergesine verdiği yanıtta MİT Müsteşar Vekili Taner, Milli İstihbarat Teşkilatının, Çakıcı-Yargıtay-MİT skandalının kilit ismi Kâşif Kozinoğlu hakkında ikinci bir soruşturma yaptığı ve buna dayanarak “kınama cezası” verildiği açıklamasını yaptı. Eski Yargıtay Başkanı Eraslan Özkaya ile MİT Operasyon Başkanlığında 6. Daire Başkanı olan Kozinoğlu’nun yaptığı bir telefon görüşmesinin kamuoyuna yansımaları üzerine, ‘MİT-Çakıcı-Yargıtay’ skandalı patlamış ve 13 Ağustos 2004’te soruşturma başlatılmıştı. Başbakanlığa gönderilen raporda önce suçsuz bulunan Kozinoğlu hakkında sonradan dava açılmıştı. [S]

6 Haziran: 1 Haziran’da yürürlüğe giren CMK (Ceza Muhakemesi Kanunu) çerçevesinde önleyici istihbarata yönelik dinlemeye izin verilmesi üzerine MİT ve polis istihbarat birimlerinde yaşanan dinleme krizinin, güvenlik güçlerinin üst düzey yöneticilerinin “terör eylemlerinin arttığı dönemde yaşadıkları sıkıntıları” ba-

kanlar ve Başbakan’a aktarmalarıyla birlikte Bakanlar Kurulu toplantısında gündeme geldiği, toplantıda “önleyici istihbarat” için güvenlik birimlerinin “telefon dinleme yetkisi”nin genişletilmesi üzerinde konuşulduğu bildirildi. [S]

7 Haziran: İstanbul Bağımsız Milletvekili Emin Şirin’in, Bilgi Edinme Hakkı Yasası çerçevesinde MİT Müsteşarlığına başvurarak, mahkeme kararıyla iki ay boyunca gerçekleştirilen izleme içinde kendi cep telefonu, SMS ve e-postalarının bulunup bulunmadığı sorusu üzerine MİT kendisine gönderdiği yanıtta, dinlemenin “terörü önleme amaçlı gerçekleştirildiğini, herkesin dinlenmesinin söz konusu olmadığını” bildirdi. [R]

7 Haziran: Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ, ABD Genelkurmay Başkan Yardımcısı Orgeneral Peter Pace ile birlikte katıldığı Amerikan-Türk Konseyinin (ATC) yıllık konferansında bir savunma panelinde terörizmle mücadelede Türkiye’nin ABD ile ortak noktalar paylaştığına dikkati çekerek PKK’ya karşı somut, aktif adımlar atılması gerektiğini vurguladı. [H, S] Her an patlamaya hazır bir problem sahası potansiyeline sahip Kerkük’ün de “özel statüde” olması gerektiğini belirtti. [S]

8 Haziran: 21 Haziran’da MGK’da ele alınacak Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi’nin taslağında Yunanistan’ın karasularını 12 mil olarak ilan etmesinin ‘casus belli’ yani doğrudan savaş gerekçesi olduğu belirtildi. [H]

8 Haziran: Kadın-erkek arasında eşitsizliğe yol açtığı gerekçesiyle hazırlanan ve askerî hâkimliğe giriş sınavında erkeklerde askerlik şartını kaldıran yasa, *Resmî Gazete*’de yayımlanarak yürürlüğe girdi. [H]

8 Haziran: Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Türkiye’nin yargı konusunda yaptığı reformlara dikkat çekerek, askerî mahkemelere ilişkin incelemeyi kapattı. [H]

9 Haziran: İstanbul Demokrasi ve Küresel Güvenlik Konferansı 11 Haziran’a dek sürdü. Konferansta 65 ayrı ülke ile 9 uluslararası kuruluşan

gelen bilim adamı, strateji uzmanı ve akademisyen katılımcılar 45 oturumda 319 tebliğ sundu. [H, Z, R]

10 Haziran: Başbakan Erdoğan'ın ABD'de bulunduğu sırada Türkiye'nin, Amerikan şirketi Skorsky ile 389 milyon dolar karşılığında 12 adet deniz karakol helikopteri alımı konusunda mutabakat sağladığı bildirildi. Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, helikopterlerin teslimatının 3-4 yıl içinde yapılacağını belirtti. [H, S]

10 Haziran: 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun'un yasalaşması ile Özel Güvenlik teşkilatlarının kurulabilmesinin yolu açıldı. [A-POLİS]

10 Haziran: Emniyet Genel Müdürlüğü Sözcüsü İsmail Çalışkan haftalık bilgilendirme toplantısında, yeni polislerin alımında ilahiyat fakültesi mezunlarının kollandığına ilişkin haberler üzerine polis ihtiyacını karşılamak için bu sene alınan 2 bin kişiden yalnızca 69 tanesinin ilahiyat fakültesi mezunu olduğunu bildirdi. Çalışkan sınavı kazanan 2 bin polis adayının çoğunluğunun öğretmenlik, mühendislik, iktisat, işletme gibi okulları bitirdiğini belirtti. [Z, R]

11 Haziran: MİT bünyesinden yetişme ilk sivil Müsteşar olarak tanınan Şenkal Atasagun resmi olarak emekli oldu. Yerine yine MİT bünyesinden Emre Taner geldi. [A-MİT]

13 Haziran: MGK Genel Sekreteri Yiğit Alpoğan, Yunanistan'ın *To Vima* gazetesine verdiği demeçte Türkiye'de askerleri, "özel' konumlarını koruyabilmek için AB üyeliğine karşı çıkıyor-muş gibi göstermeye çalışan tartışmaların gerçeği yansıtmadığını" belirtti. [H]

13 Haziran: Genelkurmay Başkanı adına 2. Başkan Orgeneral İlker Başbuğ'un Adalet Bakanlığına bulunduğu suç duyurusu üzerine soruşturma yürüten Ankara Başsavcılığı bir internet sitesindeki yazısında "Paşalar sermaye düzeninin koruyucusu, sıradan neferleri, aktörleri ve figüranları" ifadelerini kullanan gazeteci Rahmi Yıldırım hakkında üç yıla kadar hapis istemiyle

eski Türk Ceza Kanunu'nun 'devletin askerî kuvvetlerinin tahkir ve tezyif edilmesini' düzenleyen 159. maddesine muhalefetten dava açtı. [R]

13 Haziran: İstanbul'da Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu'nun (MOBESE) bileşenlerinden olan Nezarethane İyileştirme ve Kontrol Sistemi (NİKS) faaliyete geçti. Sistem çerçevesinde faaliyet gösteren 84 polis merkezi ve adli işlem yapan 7 şube müdürlüğünde bulunan nezarethanelere kameralar yerleştirilerek 24 saat merkezi olarak izlenmeleri sağlandı. [H, S] Sistem ilerleyen günlerde Başbakan Erdoğan tarafından resmi olarak açıldı. [Z]

15 Haziran: Emniyetin, 1 Haziran'da yürürlüğe giren yeni Ceza Muhakemeleri Kanunu (CMK) uyarınca, 2 yılın altında ceza alanların parmak izleri ile iki yılın üzerinde ceza öngörülen suçlularla ilgili gözaltına alınan ve delil yetersizliğinden beraat edenlerin parmak izlerini imha edeceği, uygulama ile yaklaşık 2.5 milyon parmak izinin saklandığı 40 milyon dolarlık Otomatik Parmak İzi Teşhis Sisteminin atıl kalacağı belirtildi. [Z]

16 Haziran: Atatürk Üniversitesi mezuniyet törenine "başörtülü" bir velinin alınmamasıyla ilgili olarak Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt, "Toplumun tansiyonunu yükseltecek şeylerden kaçınmak lazım" diye konuştu. [H, Z, S] **21 Haziran'da** ise, "eşarplı" annelere GATA'da engel çıkartılmadığı basında yer aldı. Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın Erzurum'daki olayla ilgili olarak "Abartılmış... Eşarba kimse bir şey demez" açıklamasının, askerinin tutumu açısından örnek oluşturduğu ve Ankara'daki Gülhane Askerî Tıp Akademisine bağlı Hemşirelik Yüksek Okulundaki mezuniyet törenine gelen kadın velilerin, eşarplı olup olmadıklarına bakılmaksızın salona alındıkları bildirildi. [S]

16 Haziran: Emniyet Genel Müdürlüğü, tatile gidecekleri hırsızlara karşı evlerinde alacakları önlemler konusunda internette <<http://www.egm.gov.tr>> adresinden uyardı. [R]

16 Haziran: Halen 27 bin polisin görev yaptığı İstanbul'da, 2 bin 698 polis memuru ile 78 müdür ve amirin başka illere tayini çıkması ve buna karşın, il dışından 600 emniyet mensubunun İstanbul'a gönderilmesi kararı üzerine Emniyet Genel Müdürlüğü, yaklaşık 3 bin emniyet mensubunun bir anda şehirden ayrılmasının güvenlik zaafına yol açabileceğini öne sürerek il dışı tayinlerin geçici olarak durdurulduğunu bildirdi. [R]

16 Haziran: GATA ve Jandarma Genel Komutanlığı hastaneleri dışında kalan askerî hastanelerin yatak kapasitesinin yüzde 10'u kadar bölümünün sivillere açılmasını öngören tasarı TBMM Genel Kurulunda kabul edildi. Buna göre her yıl Genelkurmay Başkanlığınca belirlenecek oran veya miktarda sivil hasta kabul edileceği bildirildi. [H, S, A-TBMM]

16 Haziran: ABD'nin Bağımsızlık Günü resepsiyonunda Güneydoğu'daki Türk güvenlik güçlerinin sorumluluğunun, oradaki teröristlerle mücadele olduğunu dile getiren Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ, Türk güvenlik güçlerinin bu görevi bugün olduğu gibi yarın da sürdüreceğini bildirdi. [S]

16 Haziran: Ankara 9. Ağır Ceza Mahkemesinde görülen Özel Kuvvetler Komutanlığı inşaatı yolsuzluk davasında Hazine avukatlarının, Genelkurmay Askerî Mahkemesindeki dava ile bu dava arasında hukuki ve fiili ilişki bulunduğu gerekçesiyle görevsizlik kararı verilmesi talebi üzerine mahkeme heyeti, Cumhuriyet Savcısının itirazına rağmen görevsizlik kararı verdi. Son kararın Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından verileceği bildirildi. [Z]

17 Haziran: Yurt dışındaki Türkiye vatandaşlarının askerlikte yasa dışı konuma düşmelerine sebep olan düzenlemeyi değiştirmek amacıyla Milli Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan dövizli askerlik süresinin 21 güne indirilmesi, 38 yaşından küçüklerin 5 bin 112, 39 ve üzeri yaşta olanların ise 7 bin 668 euro ödemelerini, yeniden Türk vatandaşlığına alınanlara da bu hakkın tanınmasını öngören yasa tasarısı TBMM'ye sevk edildi. [H, Z, S]

17 Haziran: Genelkurmay Askerî Mahkemesinde görülen GATA'daki yolsuzluk davasında sanık ve avukatların, soruşturmanın sahte olduğu anlaşılan ihbar mektubu üzerine başlatılması nedeniyle davanın reddedilmesi talebi üzerine Mahkeme, mektuptaki isim ve imza sahte olsa da usulüne göre verilmiş bir emrin bulunduğunu belirterek davanın reddedilemeyeceğine karar verdi. [S]

17 Haziran: Eski DEP milletvekilleri Leyla Zana, Orhan Doğan, Hatip Dicle ve Selim Sadak'ın da aralarında bulunduğu "Demokratik Toplum Hareketi Koordinasyon Kurulu" üyelerinin, aydınların önceki gün PKK'ya yaptığı, "silahı bırak" çağrısına destek verdiği bildirildi. [S, H]

20 Haziran: CHP Kırklareli Milletvekili Mehmet Kesimoğlu'nun yazılı soru önergesini yanıtlayan İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu, Türkiye'de toplam 358 kişinin özel koruma altına alındığını, ancak korunanların tümüne araç tahsis edilmediğini belirtti. [H, S]

21 Haziran: Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısında, ele alınması beklenen Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi değil, Ulusal Bilim ve Teknoloji Stratejisi görüşüldü. Bu strateji için tüm kurum ve kuruluşların eşgüdüm içerisinde çalışmasının gerekliliği vurgulandı. MGK Genel Sekreterliğinden yayımlanan bildiriye, toplantıda Türkiye'nin asayiş ve güvenliğini ilgilendiren son gelişmelerin ele alındığı, ayrıca, dış politikada öncelik oluşturan konularda kapsamlı bir değerlendirme yapıldığı kaydedildi. [H, S] Bildiriye, Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'ne ilişkin görüşmenin ise daha sonraki toplantılarda yapılmasının kararlaştırıldığı belirtildi. [H, R, S] Hükümet kanadının Milli Siyaseti Belgesi ellerine geçtiğinden dolayı görüşmelerin gelecek toplantıda yapılmasını istediği basında yer aldı. [S, R] Toplantıda, astronot yetiştirilmesini de kapsayan 2005-2014 Ulusal Uzay Araştırmaları Projesi için 1 milyar YTL'lik bütçe ayrılması da benimsendi. Bu miktar, 2008'e kadar astronot yetiştirilmesi, 2009'a kadar ulusal fırlatma sistemi kurulması ve ulusal uzay sistemi altyapısının oluşturulması için harcanacak. [R]

21 Haziran:GATA ve Jandarma Genel Komutanlığı hastaneleri dışında kalan askerî hastanelerin, boş yatak olması ve mevcut yatak miktarının yüzde 10'unu geçmemesi koşuluyla sivil hasta kabul etmesini öngören 5365 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu, Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, Gülhane Askerî Tıp Akademisi (GATA) Kanunu ve Milli Savunma Bakanlığı ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıklarına Bağlı Kurumlarda Döner Sermaye Teşkilatı ve İşletilmesine İlişkin Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, *Resmî Gazete*'de yayımlandı. [S]

22 Haziran: Ankara'da Emekli Astsubaylar Derneği Genel Merkezine bombalı saldırıda bulunuldu. Ses bombası olduğu tahmin edilen bombanın patlaması sonucu binada hasar meydana geldi. [Z]

22 Haziran: Bir öğretmenin açtığı davaya bakan Danıştay kararında, "Somut sebebe dayanmayan, hangi kurumun yaptığı belli olmayan tahkikata bağlı işlem hukuki değil" diyerek istihbarat birimlerinin fişlemesi sonucunda hazırlanan "sakıncalıdır" raporlarının memur atanması ve sicilinde etkili olamayacağını bildirdi. [S]

22 Haziran: Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdüllatif Şener, AKP Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır'ın Dünya Bankasının yolsuzluk ve yönetim endeksi ile hükümetin yolsuzlukları önleme konusunda aldığı ve alacağı tedbirlere ilişkin soru önergesini yanıtlarken 2003 yılında Adalet Bakanının onayıyla yolsuzluğa karşı kurulan bir çalışma grubunun "devlet sırrı," "ticari sır" ve "bankacılık sırrı" gibi kavramların yanı sıra, "Askerî sır" kavramını da yeniden tanımlayan bir çalışma yaptığını ilk kez açıkladı. [H]

22 Haziran: Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK), telefon dinlemeyi hâkim kararına bağlayan hükmü üzerine MİT, Emniyet ve Jandarmaya bağlı istihbarat birimlerinin talebi üzerine çalışma başlatıldı. Yasa tasarısı hazırlamanın "zaman alacağı" gerekçesiyle Meclis gün-

demine yasa teklifi olarak gelen düzenleme çerçevesinde "devlete yönelik tehlikeleri doğmadan bertaraf etme" gerekçesiyle istihbarat birimlerinin telekomünikasyon yoluyla iletişimi hâkim kararı olmaksızın dinleyip, kayda alabileceği bildirildi. [R] Bu bazda her türlü iletişimin bundan böyle Türkiye İstihbarat Merkezi (TIM) tarafından "tek elden" izlenip, kayda geçirileceği bildirildi. [S] Teklif **24 Haziran**'da İçişleri Komisyonunda görüşülerek komisyon üyelerinin tereddütleri üzerine görüşülmek üzere alt komisyona sevk edildi. İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu, yasa teklifinin 'acil' olduğunu savundu. [S, R] Alt Komisyon çalışmalarını **27 Haziran**'da tamamladı ve görüşülmek üzere İçişleri Komisyonuna sevk etti. [S] **Aynı gün** Komisyon yasa teklifini kabul etti. [H, R] Polis ve jandarmanın dinleme yetkisi terör ve uyuşturucu başta olmak üzere örgütlü suçlarla sınırlandırıldı. MİT için ise böyle bir sınırlama öngörülmedi. [R]

22 Haziran: Savunma Sanayii İcra Komitesi toplantısı Başbakan Tayyip Erdoğan'ın başkanlığında Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök ve Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül'ün katılımıyla gerçekleştirildi. Toplantıda Hava Kuvvetleri'ne özellikle PKK hareketliliğinin uzaydan gözetlenmesi ve bilgi toplama uydusu olarak ilk kez "keşif gözetleme uydusu" alımı için ihale açılması konusunda proje başlatılması kararlaştırıldı. Komite tarafından, Deniz Kuvvetlerine, mevcut olan 8 adet Seahawk helikopterin yanı sıra 12 helikopter daha alınmasına, ayrıca "havuzlu çıkarma gemisi" ile su yüzüne çıkmadan bağımsız taktik sistemli yeni tip denizaltılar, denizaltı kurtarma gemisi, SAT botu ile acil müdahale ve dalış eğitim botu ihaleleri açılmasına karar verildiği bildirildi. [H]

24 Haziran: Türkiye-Suriye sınırında bulunan mayınlı arazilerin tespiti amacıyla Mardin'in Nusaybin ilçesinde, Kaymakam Ersin Emiroğlu başkanlığında ve Hudut Alay Komutanlığı, mal, kadastro ve tarım müdürlüklerinden birer temsilcinin katılımları ile "Mayınlı Arazinin Tespiti Komisyonu" kuruldu. Genelkurmay Başkanlığı gözetiminde yapılacak temizleme işlemi pahalı olduğundan, Bakanlar Kurulu kararıyla te-

mizleme ihalesinin Maliye Bakanlığına bırakılması üzerine Maliye Bakanlığının görevlendirdiği Milli Emlak Genel Müdürlüğünün ihale şartnamesini hazırlamaya başladığı ve yap-işlet-devret yöntemiyle iki ay içinde yapılacak ihaleyi kazanan firmanın, organik tarıma açılması planlanan toprakları kullanma hakkına sahip olacağı bildirildi. 1984-2004 arasında kara mayınlarının patlaması sonucu 400 kişi ölmüş, 1216 kişi ise yaralanmıştı. [R]

24 Haziran: Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, MİT'in, Diyarbakır 6. Ağır Ceza Mahkemesinin kararına dayanarak yaptığı takip ve dinlemenin usul ve mevzuata aykırılık teşkil etmediği gerekçesiyle, MİT'in 8 Nisan 2005-30 Mayıs 2005 tarihleri arasında, Türkiye'deki tüm cep telefonları ile internet üzerinden yapılan haberleşmeleri kayda alarak, haberleşme özgürlüğünü ihlal ettiği iddiasıyla yapılan suç duyurusu dilekçelerinin işleme konulmamasına karar verdi. [H, Z, S, R]

24 Haziran: Hırvatistan'ın Milli Günü dolayısıyla Hilton Oteli'nde düzenlenen resepsiyona katılan Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, "Bölgede, Türkiye'deki sivil yönetimin ekonomik, sosyal ve politik girişimlerde bulunması gerekiyor. Ama gerek olduğu sürece teröristlere karşı askerî operasyonlar da devam edecektir" diye konuştu. TSK'nin bölgede yalnızca güvenliği sağlamakla kalmayıp aynı zamanda birçok sosyal aktivitede de bulunduğunu belirten Özkök, "TSK'nın bölge halkına pozitif ayrımcılık yaptığı dahi söylenebilir" diye konuştu. [R, S]

25 Haziran: Tunceli'de yola döşenmiş mayına çarpan bir taksinin "ibret için" teşhiri sırasında taksi üzerine Tunceli Barosu hakkında yazılan yazılar üzerine Baro Başkanı avukat Bülent Taş, "Arabaya yapıştırılan yazılarda, Tunceli Barosunun ve sivil toplum kuruluşlarının olayda suçlu varmış gibi gösteriliyor" diye konuştu ve Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulundu ve konuyla ilgili olarak İçişleri Bakanlığı hakkında tazminat davası açmayı düşündüklerini bildirdi. [H, Z]

26 Haziran: Zabıta sıkıntısı çeken belediyelerin özel güvenlik şirketlerine yöneldiği, devletten

zabıta kadrosu alamayan belediyelerin, bu alandaki boşluğu bazı işleri özel güvenlik şirketlerine ihale ederek doldurduğu bildirildi. [Z]

26 Haziran: Türkiye'nin önerdiği, NATO'nun kabul ettiği, Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi (TMMM) Ankara'da Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök ile NATO yetkililerinin katıldığı bir törenle açıldı. [H, R]

28 Haziran: Suça itilen çocukların korunmasında ve suç işleyenlerin yargılanmasında uyulacak ilkeleri düzenleyen çocukları koruma yasa tasarısı, TBMM Adalet Komisyonunda kabul edildi. Yasaya göre 18 yaşını doldurmamış kişinin 'çocuk' olarak tanımlanacağı, çocuklara zincir ve kelepçe takılmayacağı, 15 yaşını tamamlamamış çocukların da tutuklanamayacağı belirtildi. Polis ya da jandarmada gözaltına alınan çocuklar için 'çocuk birimi' oluşturulacağı bildirildi. [S, R]

30 Haziran: CHP İzmir Milletvekili Bülent Baratalı, yapılan araştırmalara göre TSK personelinin yüzde 96'sının yoksulluk sınırının altında bulunduğunu belirterek, binbaşı, yüzbaşı ve çavuşlara da görev tazminatı verilmesi için yasa teklifi verdi. [H]

Temmuz:

ABD'li bir yetkilinin Türkiye'nin kendi sınırları içinde PKK'ya karşı operasyonlarda bulunabileceğini belirttiği haberi tartışmalara yol açtı. Adalet Bakanlığında gerçekleştirilmek istenen bombalı eylem ve Çeşme ile Kuşadası gibi tatil beldelerinde meydana gelen patlamalar, Adıyaman'da görevli er Coşkun Kırandi'nin PKK militanları tarafından kaçırılması, "terör" tartışmalarını yine gündeme taşıdı. Adalet Bakanlığı, Terörle Mücadele Kanunu'nda değişiklik yapmak üzere bir komisyon oluşturdu. "Telekulak" yasasının yürürlüğe girmesi yasayla ilgili tartışmaları da beraberinde getirdi. Bir diğer önemli gelişme, terör ve terörle mücadeleden doğan zararlarının karşılanması için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) başvuran 120 köylü ile Diyarbakır Valiliğinin anlaşmasıydı. Polisin, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörü Yücel Aş-

kın'ın evinde, kendisi yurtdışındayken savcılık izniyle arama yapması ve arama sonucunda evdeki tarihi eserler ile özel eşyalara el koyması tepkilere yol açtı.

1 Temmuz: Polisin, Adalet Bakanlığına bombalı eylemde bulunmaya çalışırken vurularak öldürülen Eyüp Beyaz'ı "canlı bomba" istihbaratı ile 2 yıldır aradığı belirtildi. [H, S, Z] Beyaz üstündeki bombaların fünyesini çekmiş, bombaların şans eseri patlamaması sonucu kaçarken vurulup öldürülmüştü. [R]

3 Temmuz: Kamuoyunda Telekulak/Telekomünikasyon yasası olarak bilinen ve istihbarat birimlerine, "gecikmesinde sakınca bulunan hallerde tek merkezden telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimi tespit, dinleme ve kaydetme konusunda yetki veren" 5397 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun teklifi TBMM'de kabul edildi. [H] Jandarma İstihbarat Teşkilatı (JİT), yasa ile birlikte, Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde hukuki bir statü kazandı. [A-JİTEM] **23 Temmuz:** Yasa, Cumhurbaşkanı Sezer'in onayının ardından *Resmi Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. [R, Z] Sezer'in, yasanın "geçici, yürürlük ve yürütme maddesi hariç, özünü oluşturan maddelerin bazı hükümlerinin iptali ve yürürlüğün durdurulması" için Anayasa mahkemesine gideceği belirtildi. [R] **24 Temmuz:** İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu yasayı savundu ve "Polis ve jandarmanın ağırlıklı görevi işlenmeden suçun önlenmesidir" dedi. [R]

7 Temmuz: Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) Güneydoğu'daki faaliyetlerine, Hollanda'nın Ankara Büyükelçisi Sjoerd Gosses'den övgü geldi. Gosses, TSK'nın güvenliği sağlamanın dışında sivil alanda da önemli faaliyetlerde bulunduğunu belirtti. [H]

9 Temmuz: Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilcisi H. J. Kretschmer, *CNN Türk*'te Semih İdiz'le yaptığı söyleşide Kürt liderlerin "terör faaliyetleri"ne bugüne kadar net bir hayır diyemediklerini oysa bunun açıkça ifade edilmesinin, sorunun barışçı yollardan çözülmesi için atılması gereken önemli bir adım olduğunu belirtti. [H]

10 Temmuz: İzmir'in Çeşme ilçesinde, meydana bırakılan parça tesirli bombanın patlaması sonucu 20 kişi yaralandı. [S, Z] **15 Temmuz:** Kuşadası'nda bir minibüste meydana gelen patlama sonucu 5 kişi yaşamını yitirken, 13 kişi yaralandı. Saldırıyı Kürdistan Özgürlük Şahinleri (*Teyrê-bazên Azadiya Kurdistan* – TAK) adlı yasa dışı örgüt üstlendi. [R]

11 Temmuz: Adıyaman İl Jandarma Komutanlığında görevli Er Coşkun Kırandı, memleketi Trabzon'a giderken Tunceli-Pülümür karayolunda PKK militanları tarafından kaçırıldı. Yetkililer, Kırandı'nın kurtarılması için geniş çaplı bir operasyon başlatıldığını bildirdi. [S, R]

13 Temmuz: Türkiye, Irak'la arasında bulunan Hukuki ve Adli İşbirliği Sözleşmesi çerçevesinde, Kasım 2003'te gerçekleşen bombalı eylemlerin faillerinden Sadettin Akdaş ve Burhan Kuş'un iadesini bu ülkeden talep etti. [Z]

13 Temmuz: Nazilli Emniyet Müdürlüğü tarafından 22 Haziran 2005'te yayımlanan Pazar Tedbiri konulu emirde, 23 Haziran Perşembe günü ilçede kurulan büyük pazarda yankesicilik, kapkaççılık gibi suçları önlemek amacıyla pazar yerinde devriye gezen ekiplerin "malum şahıslar" ile "şüpheli şahısların" GBT (Genel Bilgi Toplama) işlemlerini yapmak üzere polis merkezine götürülmeleri, GBT'leri edinilse dahi pazar bitene kadar serbest bırakılmamaları belirtildi. [R] **15 Temmuz:** Emniyet Genel Müdürlüğü sözcüsü İsmail Çalışkan düzenlediği basın toplantısında, bu uygulamanın keyfi bir uygulama olmadığını, Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu 17. maddesi ile Gözaltına Alma Yönetmeliği'nin 5. maddesinde belirtilen suçun önlenmesine yönelik işlemlerle ilgili olduğunu, verilen emrin bu kanun ve yönetmeliğe uygun olup olmadığını ilgili savcılık tarafından incelendiğini bildirdi. [R]

13 Temmuz: ABD'den bir yetkilinin, Türkiye'nin, kendi sınırları içinde kalması koşuluyla, PKK'ya yönelik yapacağı operasyonların ABD tarafından destekleneceğini, büyük boyutlu insan hakları ihlallerinde bu desteğin azalabilece-

ğini ama mevcut şartlarda Türkiye'nin gerekli önlemleri almasına ABD'nin bir itirazı olmadığını söylediği bildirildi. [Z, S] Başbakan Erdoğan, *CNN Türk*'te Taha Akyol ile yaptığı söyleşide *Anadolu Ajansı*'nın, kimliği belli olmayan bir yetkilinin açıklamasını geçmesini doğru bulmadığını belirtti ve Türkiye'nin gerekli olduğu halde sınır ötesi harekât yapabileceğini ifade etti. [Z, S, R] **19 Temmuz:** Washington Institute adlı düşünce kuruluşunda konuşan ABD'nin Avrupa'dan sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Dan Fried, PKK'ya yönelik sınır ötesi bir operasyonun "yapılacak en iyi hareket olmadığını" söyledi ve "Türkiye'nin PKK'nın terörist bir örgüt olduğu yönündeki tutumunu paylaşıyoruz. (...) Sıcak takibin, askerî bir gerginliğin en iyi eylem yolu olduğunu düşünmüyorum. Şimdi birlikte yapacağımız en iyi şey, Irak'ı başarılı bir devlet yapmak. O zaman Irak, aşırıları, teröristleri temizleyebilir" dedi. [S] **20 Temmuz'da** Başbakan sınır ötesi operasyonlar konusunda kararlı olduklarını vurguladı ve "Eğer sınır ötesindeki bazı kamplar sınırimızı, ülkemizi ve insanımızı tehdit ediyorsa operasyon bizim uluslararası meşru hakkımız. Bu hakkı yeri geldiği zaman kullanırız, gerektiğinde operasyon yaparız" dedi. [Z] **25 Temmuz:** I. Ordu Komutanı Orgeneral Hurşit Tolon, ABD'nin Türkiye'nin sınırları içinde yapacağı operasyonları destekleyeceğine ilişkin açıklamasına tepki gösterdi ve yaptığı açıklamada "Ulusal güvenliğimizi ve toprak birliğimizi sağlamak için yasal ve evrensel mücadelesini sanki onlara soran varmış, sanki onlardan onay talep edilmiş de 'lütfetmişler,' ülke sınırlarımız içinde bu mücadeleyi sürdürürsek desteklerini ifade ediyorlar" dedi. [R]

14 Temmuz: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörü Yücel Aşkın'ın evine, rektörün yurtdışına çıkmasının ardından, Van Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlar Şube Müdürlüğü ekipleri tarafından baskın düzenlendi. Savcılık izniyle düzenlenen aramanın, rektörün adının karıştığı öne sürülen "yolsuzluk belgesini" almak üzere düzenlendiği iddia edildi. 13 saatlik aramanın ardından istediği belgeyi bulamayan polis, evdeki tarihi eserler ile Aşkın ve eşinin özel eşyalarına el koydu. [H] **19 Temmuz:**

YÖK yazılı açıklama yaparak polis baskınına tepki gösterdi. [R]

15 Temmuz: İspanya Başbakanı Zapatero ve Başbakan Erdoğan'ın öncülük ettiği "Medeniyetler İttifakı" isimli bir oluşumun başlayacağı, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından duyuruldu. Medeniyetler İttifakı'nın "artan düşmanca saldırılar ve şiddeti kışkırtanlara yönelik çalışacağı [ve] hem kurumsal hem de sivil toplum nezdinde, dünya barışını tehdit eden kutuplaşmayı engelleyecek bir rol üstleneceği" açıklaması yapıldı. [Z]

16 Temmuz: Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye raportörü Camiel Eurlings, PKK ile El Kaide terörünün aynı şeyler olduğuna ilişkin açıklamasını yalanladığına dair bazı basın-yayın organlarında çıkan haberler üzerine, açıklamasını yalanlamadığını ve sözlerinin arkasında durduğunu belirtti. [Z]

16 Temmuz: Ocak ayı itibarı ile arşivini otomasyon sistemine geçiren Emniyet Genel Müdürlüğünün, 12 Eylül askerî yönetimi sonrası 1983-85 yıllarına ait arama fişlerini halen imha etmediği, bu dönemde aranan, hakkında dava açılan, bu davalardan beraat edenlerin hala "aranıyor" gözüktüğü ortaya çıktı. [H]

17 Temmuz: Şırnak'ta düzenlenen operasyonda 10 PKK militanı öldürüldü. **26 Temmuz:** İran, Türkiye sınırında PKK operasyonu başlattı. Operasyonda 4 PKK militanı, 16 İran askeri öldü. [S]

19 Temmuz: Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ, gazete, televizyon ve ajansların üst düzey yöneticileriyle yaptığı toplantıda kendisine yöneltilen bir soru üzerine ABD'nin, PKK'nın lider kadrosu için direkt yakalama emri verdiğini söyledi. [Z, S, H, R] Pentagon'daki kaynaklar böyle bir emirden haberlerinin olmadığını belirtti. [R]

19 Temmuz: *New York Times* gazetesinin bir haberinde Türkiye'nin nükleer silah üretebileceği halde uluslararası antlaşmalar gereğince bunu yapmayan yedi ülkeden (Brezilya, Güney Afrika,

Türkiye, Suudi Arabistan, Güney Kore, Japonya ve Tayvan) biri olduğu iddia edildi. [H]

20 Temmuz: Osman Öcalan, Lübnan’da yayımlanan *El Mustakbel* gazetesi ile yaptığı röportajında, PKK’nın çıkmaz bir yola girdiğini, artık Kürtlerin lehine olacak bir şey yapamayacağını ve olaylara demokrasi yoluyla çözümler aramanın zamanının geldiğini belirtti. [Z] Abdullah Öcalan’ın kardeşi Osman Öcalan’ın PKK’yla yollarını ayırarak Nisan 2004’te kurulan Kürdistan Demokratik Çözüm Partisi (*Partiya Welatparêzên Demokratên Kurdistan – PWDK*) adlı yasadışı örgüte katıldığı iddia edilmişti.

20 Temmuz: Uzmanlar Hikmet Fidan cinayetinin perde arkasında Kürt sorununun çözülmesini isteyenler ile bu sorunun devam etmesinden yana olanlar arasında yaşanan bir “örtülü savaş” olduğunu iddia etti ve ülke içinde yükselişe geçecek “terör hareketlerinin” Türkiye’nin AB yolunda engel oluşturacağını belirtti. [Z]

20 Temmuz: Adalet Bakanlığı, Terörle Mücadele Kanunu’nda (TMK) değişiklik yapmak üzere, Genelkurmay Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı temsilcileri ve akademisyenlerden oluşan bir komisyon oluşturdu. [S, H, R]

29 Temmuz: Adalet Bakanı Cemil Çiçek, TMK’nın güncelleştirilmesine ilişkin yasa taslağının Eylül ayında hazırlanmış olacağını bildirdi. [S]

20 Temmuz: Edirne-Yıldırım Mahallesi Kapıkule yolunda meydana gelen trafik kazasında, tutuklama emriyle mahkemeye sevk edilen kamyon sürücüsü, yeni Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca “adli kontrol” altına alındı. Kamyon sürücüsü, her gün Edirne’de olduğuna dair imza vermeye başladı. [H]

20 Temmuz: Tüm Belediye ve Yerel Yönetim Hizmetleri Emekçileri Sendikası (Tüm Bel-Sen), Ankara Büyükşehir Belediyesi’nin, personelin işe devamını kontrol etmek amacıyla uygulamayı planladığı, “Personel Devam Kontrol Sistemi”

hakkında, özel bir güvenlik şirketi tarafından yapılan “parmak izi alma” uygulamasının durdurulması istemiyle Ankara 12. İdare Mahkemesinde dava açtı. [DBT]

21 Temmuz: İçişleri Bakanlığının silah kullanmayı bilmeyenlerin silah taşımalarını ve bulundurmalarını önleyecek bir tasarı üzerinde çalıştığı bildirildi. [Z]

22 Temmuz: İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu, Türkiye’de gerçekleşen “Irak’a Komşu Ülkeler İçişleri Bakanları Toplantısı”nda, Irak’ta bulunan ve komşu ülkelere zarar veren terör örgütlerine yönelik işbirliği protokolü imzalanmasını önerdiğini ve bu önerinin bakanlar tarafından kabul edildiğini bildirdi. [Z, R]

25 Temmuz: Adalet Bakanı Cemil Çiçek, CHP Diyarbakır Milletvekili Mesut Değer’in soru önergesine verdiği yanıtta Geçici Köy Korucuları Yönetmeliği’nin, bazı mahsurları beraberinde getireceği gerekçesiyle *Resmi Gazete*’de yayımlanmadığını belirtti. [A-GKK]

25 Temmuz: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC), Sansürün Kaldırılışının Yıldönümü kutlamalarında, yeni yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu protesto etmek amacıyla 2005 Basın Özgürlüğü Ödülü’nü vermedi. [A-MED]

26 Temmuz: Adalet Bakanı Cemil Çiçek, hükümetin, Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral Başbuğ’un Başbakanlık bünyesinde bir terörle mücadele birimi kurulması önerisini gerekli görmediğini açıkladı. [S, R]

26 Temmuz: *Aksiyon* dergisi, PKK’nın örgütten ayrılanlar yerine propaganda yapmasını engelleyen Kürt aydınları hedef aldığını ve bu bağlamda 250 Kürtün ölüm listesinde olduğunu iddia etti. [Z]

26 Temmuz: Diyarbakır Valiliğinin, Hani ilçesine bağlı Gömeç Köyü’nde ikamet eden ve terör ve terörden doğan zararlarının karşılanması için AİHM’de dava açan 120 köylüyle anlaştığı ve 1.5 milyon YTL ödeme yapacağı açıklandı. [R] **29**

Temmuz: Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılınması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun tasarısı, TBMM Başkanlığına sunuldu. Tasarının, başvuru süresini uzattığı, başvuruların zarar tespit süresini kısalttığı ve ödenecek zarar miktarını 20 binden 50 bine çıkardığı bildirildi. [R]

28 Temmuz: MGK Genel Sekreteri Yiğit Alpogan, *Yeni Şafak* gazetesine verdiği demeçte psikolojik harekât operasyonlarının kaldırılmasına rağmen bu operasyonlara fon ayrıldığını belirtti ve 3 milyondan az olmayan bu fonu Başbakanlığa iade ettiklerini bildirdi. [Z]

28 Temmuz: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Silahlı Kuvvetler Günü dolayısıyla Gazi Orduevi'nde verilen resepsiyonda gazetecilerin sorularını yanıtlayan Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, terör tanımının bilim adamları tarafından yapılması gerektiğini belirtti. [R]

29 Temmuz: Emniyet Genel Müdürlüğünden yapılan açıklamaya göre son 10 yıl içinde 30 binden fazla yabancı uyruklu kadın “fuhuş” yaptığı gerekçesiyle sınır dışı edildi. [R]

29 Temmuz: İstanbul Emniyet Müdürlüğü İstihbarat ve Kaçakçılık Şubelerinden Sorumlu Müdür Yardımcısı Şammaz Demirtaş, Londra ve Mısır'daki bombalı saldırılardan sonra terör dalgasının batıdan doğuya doğru ilerlediğinin anlaşıldığını, Türkiye'de Kasım'a kadar bir eylem yapılmasının beklendiğini ve İstanbul'da El Kaide ile bağlantısının olduğunu tespit ettikleri 1000 kişinin izlendiğini açıkladı. [V] **30 Temmuz:** Emniyet Genel Müdürlüğü Sözcüsü İsmail Çalışkan, haftalık bilgilendirme toplantısında, İstanbul'da bir eylem beklendiği yönündeki bilgiyi doğrulamadı. [C]

30 Temmuz: Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu Başkanı H. J. Kretschmer'in, Adana Sanayici ve İşadamları Derneğinin (ADSİAD) başına kapalı toplantısında ordunun yönetimde hala çok etkin olduğunu ve bunun da AB'ye uyumda engel teşkil ettiğini söylediği iddia edildi. [Z, H]

Ağustos:

“Terör tartışmaları” yine gündemden düşmedi. Hazırlanmakta olan TMK taslağına hem yurtiçinden hem de yurtdışından tepkiler geldi. TSK ile hükümet arasında güvenlik güçlerinin “terörle mücadelede kısıtlanmış yetkileri” tartışması yaşandı. Emekliye ayrılan ve terfi eden üst düzey askerî personel Yüksek Askerî Şura (YAŞ) toplantısı sonrası açıklandı. Kaçırılan er Kırandi serbet bırakıldı. Kırandi'yi teslim almaya giden heyet gözaltına alındı. Kasım 2003'te İstanbul'da gerçekleşen bombalı saldırıların zanlılarından olduğu iddia edilen Hamed Obysi ve Luia Sakra yakalandı. PKK/Kongra-Gel, silahlı eylemlerine 20 Eylül'e kadar ara verdiklerini açıkladı. Bir başka tartışma da Başbakan Erdoğan'ın, bir aydınlar delegasyonuyla yaptığı görüşmede ilk defa “Kürt sorunu” ifadesini kullanması ile başladı. MGK toplantısı sonrasında yayımlanan bildiriye “ulusun bağımsızlığı ile bütünlüğü”ne yapılan vurgu, bazı kesimler tarafından hükümete “post-modern uyarı” olarak değerlendirildi.

1 Ağustos: Başbakan Erdoğan'ın başkanlık ettiği Yüksek Askerî Şûra ilk gün toplantısını yaptı. [Z, R]

1 Ağustos: Bakanlar Kurulunda, üst düzey yöneticiler dışındaki PKK'lıları ‘Topluma Kazandırma Yasası’nın görüşüldüğü bildirildi. [R]

1 Ağustos: Adalet Bakanı Cemil Çiçek, askerlik süresinin kısaltılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararını Cumhurbaşkanı Sezer'in onayına sunduklarını belirtti. [R]

2 Ağustos: *NTV*'nin yaptığı bir haberde, İstanbul Emniyet Müdürlüğü tarafından oluşturulan özel bir ekibin, Kasım 2003'teki bombalı saldırıların ardından Irak'a kaçan ve ABD güçleri tarafından yakalanıp Ebu Garib Cezaevi'ne konulan Sadettin Akdaş ve Burhan Kuş'u burada sorguladığı iddia edildi. [Z]

3 Ağustos: Gazeteci-yazar Ümit Fırat, PKK'nın tek isteğinin Öcalan'ın özgür bırakılması olduğunu ve yeniden başlayan eylemlerin en çok Kürtlere zarar verdiğini ifade etti. [Z]

3 Ağustos: AİHM Türkiye'yi, ilki, kapatılan Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) yöneticilerinden Serdar Tanış ve Ebubekir Deniz'in 2001'de gözaltında kayboldukları iddiasına ilişkin "yaşam hakkı ihlali" davası, ikincisi, 1992'de yasadışı örgüt üyesi olduğu gerekçesi ile gözaltına alınan ve 7 yıldan fazla cezaevinde tutulan Sadegül Özdemir'in davası olmak üzere, iki ayrı davadan mahkûm etti. [H]

3 Ağustos: Başbakan Erdoğan başkanlığında toplanan YAŞ sona erdi. Cumhurbaşkanı Sezer'in onayının ardından açıklanan YAŞ kararlarına göre, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Özden Örnek, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Halil İbrahim Fırtına ile 1. Ordu Komutanı Orgeneral Hurşit Tolon emekli oldu. Deniz Kuvvetleri Komutanlığına Donanma Komutanı Oramiral Yener Karahanoğlu, Hava Kuvvetleri Komutanlığına Harp Akademileri Komutanı Orgeneral Faruk Cömert atandı. Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ da 1. Ordu Komutanı oldu. [R, Z, H] 11 TSK personeli disiplinsizlik nedeniyle ordudan uzaklaştırıldı. [H, Z] Başbakan'ın ihraç kararına "şerh" koyduğu bildirildi. [Z] YAŞ kararları neticesinde askerî yüksek yargı organlarının zirvesindeki isimler de değişti. Askerî Yargıtay Başkanlığına tuğgeneralliğe yükselen hâkim Albay Ahmet Alkış, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkanlığına ise tuğgeneralliğe yükselen hâkim Albay Turgut Arıbal getirildi. [R] **6 Ağustos:** TSK'dan uzaklaştırılan 11 personelin "irticai faaliyetler dolayısıyla" ordudan ihraç edildiği iddia edildi. [H]

4 Ağustos: Türkiye, Afganistan'da 13 Şubat'ta EUROCORPS'tan¹ devraldığı Uluslararası Güvenlik ve Yardım Kuvvetinin (*International Security Assistance Force* - ISAF) komutasını İtalya'ya devretti. [H]

4 Ağustos: 11 Temmuz'da kaçırılan Adıyaman İl Jandarma Komutanlığında görevli Er Coşkun Kırandı, Tunceli'ye 15 kilometre uzaklıktaki Güleç Köyü kırsalında serbest bırakıldı. Er Kırandı

di'yi, İnsan Hakları Derneği (İHD) Güneydoğu Bölge Temsilcisi Mehdi Perinçek, Diyarbakır Şube Başkanı Selahattin Demirtaş, sanatçı Ferhat Tunç ve gazeteci Umur Hozatlı teslim aldı. [R] Aynı günün akşamı, er Kırandı'yi teslim almaya giden heyet ve gazeteciler jandarma tarafından gözaltına alındı. İHD Diyarbakır Şube Başkanı Selahattin Demirtaş, tutuklama isteğiyle nöbetçi mahkemeye sevk edildi. 1 saat süren sorgusunun ardından serbest bırakılan Demirtaş, "Buruk bir sevinci yaşıyorum. (...) 'Örgütün propagandasını yaptığımız' suçu ile mahkemeye çıkarıldık. Biz insani bir görev yaptık" dedi. [H]

5 Ağustos: Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök, Afganistan'da ISAF-VII Harekâtı'nı tamamlayarak Türkiye'ye dönen birlik ve personel için 4. Kolordu ve Garnizon Komutanlığı'nda düzenlenen karşılama töreninde yaptığı konuşmasında, "(...) Türk Silahlı Kuvvetleri, halkı eski acılı günlere geri götürmeyi amaçlayan bölücü terör örgütüne karşı mücadelesini kısıtlanmamış yetkilerine rağmen özveriyle sürdürmektedir ve sürdürmeye devam edecektir (...)" dedi. [S, Z, R] **7 Ağustos:** Özkök'ün bu eleştirisine hukukçulardan yanıt geldi. Hukukçular, AB uyum çalışmaları kapsamında yasalarda yapılan değişikliklerin güvenlik güçlerinin yetkilerini azaltmadığını, sorunun uygulamadaki eksikliklerden kaynaklandığını belirtti. [Z] **20 Ağustos:** Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Başkanı Sedat Laçiner, *Sabah*'a yaptığı açıklamada, "terör ve terörizm kavramlarının net bir tanımının yasal düzenlemeler çerçevesinde yapılması gerektiğini, bu yapılmadığı takdirde herkese terörist damgası vurulabileceğini" ifade etti. [Z]

5 Ağustos: Diyarbakır'ın Kocaköy ilçesine bağlı Şaklat Köyü'nden 165 kişi, terör ve terörle mücadelede doğan zararlarının tazminine ilişkin Diyarbakır Valiliği ile sulhname imzaladı ve AİHM'deki davalarını geri çekeceklerini açıkladı. [H, Z]

6 Ağustos: Hakkâri'nin Şemdinli ilçesindeki Jandarma Tabur Komutanlığında patlayan bomba sonucu 5 asker öldü, 1 asker yaralandı. [Z]

¹ Fransa, Almanya, Lüksemburg, Belçika ve İspanya'dan 60.000 askeri personelden oluşan ve merkezi Strasburg'da bulunan askeri birlik. Bkz: <<http://www.eurocorps.org>>.

6 Ağustos: İstanbul'daki Kasım 2003 bombalama eylemlerine karıştığı iddia edilen Hamed Obysi, Cilvegözü Sınır Kapısı'nda yakalandı. [Z]

7 Ağustos: El Kaide'nin İstanbul sorumlusu olduğu ve Kasım 2003'te İstanbul'da gerçekleştirilen eylemlerde kullanılan bombaları temin ettiği iddia edilen Luia Sakra Diyarbakır'da yakalandı. Sakra'nın, İsrail gemilerine yönelik eylem hazırlığında olduğu öne sürüldü. [H, Z]

8 Ağustos: Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan "Adalet İstatistikleri Yıllığı 2003" verilerinde, Türkiye'de suç işleme oranına paralel olarak açılan ceza davası sayısının son 10 yıl içerisinde yarı yarıya arttığı belirtildi. 2003 yılı içinde en fazla davanın mal beyanında bulunmamak suçundan açıldığı, bunu sırasıyla hırsızlık, karşılıksız çek ve adam yaralamak suçlarından açılan davaların izlediği bildirildi. [Z]

8 Ağustos: ABD'nin Ankara Büyükelçiliği Maslahatgüzarı Nancy McEldowney, Başbakan Erdoğan ile yaptığı görüşmenin ardından yaptığı açıklamada ABD'nin, Türkiye'ye PKK ile olan mücadelesinde yardım etmeyi sürdüreceğini ve PKK'ya yurtdışından gelen finansman akımını durdurmak için çabalarını artırdığını söyledi. McEldowney ABD'nin PKK'nın lider kadrosuna yönelik bir operasyonda bulunup bulunmayacağı sorusuna ise, "bu işi çözenin kolay bir yolu ol- saydı Londra, Çeşme ve Kuşadası'ndaki patlamaları engelledik" şeklinde cevap verdi. [H, R, S]

9 Ağustos: Bakanlar Kurulu toplantısına katılan MİT Müsteşarı Emre Taner'in "PKK dağılma sürecinde olduğu için kendi ilan ettiği ateşkese bozdu" dediği belirtildi. [S]

9 Ağustos: Adalet Bakanı Cemil Çiçek, *NTV*'de katıldığı bir programda "terör konusunda tahterevallinin bir ucuna hükümetin diğer ucuna TSK'nın oturtulduğunu, oysa herkesin aynı tarafta olduğunu" ifade etti. [Z, S, H, R]

10 Ağustos: Başbakan Erdoğan, PKK'ya "koşulsuz silah bırak" çağrısında bulunanlardan 12 kişi-

lik aydınlar delegasyonu ile görüşme yaptı. Görüşmede ilk defa "Kürt sorunu" ifadesini kullanan Erdoğan, bu sorunun bir demokratikleşme sorunu olduğunu ifade etti ve "Kürt kökenli vatandaşlarımıza en çok zararı terör örgütü veriyor" dedi. [S, R] Heyette, İstanbul Tabip Odası Başkanı Prof. Dr. Gençay Gürsoy, yazar Adalet Ağaoğlu, gazeteci-yazarlar Ali Bayramoğlu, Oral Çalışlar, Ahmet Hakan Coşkun, Mustafa Karalioğlu, Nuray Mert gibi isimler bulundu. [R]

12 Ağustos: Adalet Bakanlığının açıkladığı istatistiklere göre, 1991-2004 yılları arasında "terör" suçundan 23 bin 27'si erkek, 4 bin 247'si kadın olmak üzere toplam 27 bin 274 kişi yargılandı. [Z]

12 Ağustos: Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Ramazan Er, Luia Sakra ve Hamed Obysi'nin yakalanmasına ilişkin operasyonun sadece Türkiye istihbarat birimlerinin ortak çalışması ile gerçekleştirildiğini, başka ülkelerden yardım almadıklarını açıkladı. [S, Z]

12 Ağustos: Başbakan Erdoğan, Diyarbakır'da yaptığı konuşmada, "(...) Kürt sorunu bu milletin bir parçasının sorunu değil, hepsinin sorunudur. Benim de sorunumdur. (...)" dedi. Hükümetin üç kırmızı çizgisi olduğunu ifade eden Erdoğan, bunların "etnik milliyetçilik, bölgesel milliyetçilik ve dinsel milliyetçilik" olduğunu belirtti. Türkiye devletinin "geçmişte hatalar yaptığını" belirten Erdoğan, demokratik sürecin geri işlemeceğini ifade etti. [H, R]

14 Ağustos: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Orhan Erinç, yeni TCK yasasındaki 26 maddenin hem verdiği cezalar bakımından hem de hükümlerinin çok geniş yorumlara açık olmasından dolayı bu yasadaki şikayetçi olduklarını ifade etti. [A-MED]

15 Ağustos: Yeni Terörle Mücadele Kanunu taslak çalışmaları devam ederken Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliğinin, hükümete Brüksel'in bu konuya ilişkin görüşlerini içeren bir yazı verdiği ve bu yazıda da "Terörle mücadele ediyorum diyerek ifade özgürlüğünü hiçe sayma-

yın. 6. uyum paketiyle kaldırdığınız Terörle Mücadele Kanunu'nun (TMK) 8. maddesini yeniden getirmeyin” denildiği iddia edildi. [R]

15 Ağustos: “Efrada kötü muamelede bulunmak” suçundan yargılanan eski emniyet amiri Ahmet İhtiyaroglu, aldığı 10 ay hapis cezasının Yargıtay tarafından onanması üzerine cezaevine konuldu. [H]

16 Ağustos: Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Temmuz ayında yürürlüğe giren 5397 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un çeşitli maddelerinde yer alan “Başbakanın özel olarak yetkilendireceği kişi veya komisyon” ifadelerinin yürürlüğünün durdurulması ve iptali için Anayasa Mahkemesine başvurdu. [H]

16 Ağustos: Demokratik Halk Partisi (DEHAP), Demokratik Toplum Hareketi'ne (DTH) katılma kararı aldı. Toplantıda bir konuşma yapan DEHAP Genel Başkanı Tuncer Bakırhan, Kürt sorununun muhatabının Türkiyeli aydınlar değil, “demokratik Kürt hareketi” olduğunu söyledi. [R]

17 Ağustos: 1. Ordu Komutanı Orgeneral Hurşit Tolon, İstanbul Valisi Muammer Güler'i ziyaretini sonrasında basın mensuplarının soruları üzerine, “terörle mücadele” ve “teröristle mücadelenin” birbirine karıştırılmaması gerektiğini ifade etti ve “terörle mücadelenin” devletin; onun bir parçasını oluşturan “teröristle mücadelenin” ise güvenlik güçlerinin sorumluluğu altında olduğunu belirtti. [S, R]

18 Ağustos: Emniyet, gözaltına alma esnasında basına yansıyan kötü görüntüleri engellemek amacıyla, karakol polisleri öncelikli olmak üzere polislere savunma sporları öğretebileceğini açıkladı. [Z]

18 Ağustos: PKK'nın 1 Eylül–3 Ekim arası için “eylemsizlik süreci” ilan edeceği ileri sürüldü. [H] Demokratik Toplum Hareketi (DTH), PKK'yı koşulsuz ve süresiz eylemsizlik kararı almaya çağırdı. [H, R]

19 Ağustos: 1. Ordu Komutanlığı görevini, Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ'a devrettiği törende bir konuşma yapan Orgeneral Hurşit Tolon, “(...) ‘Aydınlıkları’, kerameti kendinden menkul, aydınlattıkları çevrenin de kaç lüks olduğu bilinmeyen bir grubun bazı yandaşlarıyla birlikte, kurulurken ulus devlet formu üzerine inşa edilen Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter yapısını bozmaya yönelik girişimlerini nefretle kına[dığını](...)” belirtti. [S, H]

19 Ağustos: Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK), Cenevre sözleşmelerine uyumlu olarak ürettiği ve kimlik, elektronik cüzdan, sağlık kartı ile elektronik imza gibi birçok işlevi içeren ‘tek akıllı kart’ların çalışan ve emekli askerî personel ile hak sahibi aile fertlerine dağıtımına başladı. [H]

19 Ağustos: Belçika hükûmeti, PKK/Kongra-Gel'in başkanı Zübeyir Aydar'ın bir aylık eylemsizlik kararını açıklayacağı basın toplantısını, PKK/Kongra-Gel'in AB'nin terörist örgütler listesinde yer aldığı gerekçesiyle engelledi. Açıklamasını internet sitesi üzerinden yapan PKK/Kongra-Gel, silahlı eylemlerini 20 Eylül'e kadar ertelediklerini bildirdi. [R]

20 Ağustos: Emniyet Genel Müdürlüğü, TMK'da yapılması istenen değişiklikleri, Adalet Bakanlığının yeni TMK taslağının hazırlanmasına ilişkin kurduğu komisyona sundu. Emniyetin istediği değişikliklerin, AB uyum yasaları çerçevesinde kaldırılan eski 8. maddeye benzediği iddia edildi. [R]

20 Ağustos: İzmir Emniyet Müdürlüğü, Ege ve Dokuz Eylül Üniversitelerinde öğrencilere, Emniyet Genel Müdürlüğünün hazırladığı ve “illegal örgütlerin gençleri kullanmak için yürüttüğü faaliyetleri” anlatan broşürler dağıtılacağını açıkladı. [S]

21 Ağustos: Bir basın mensubunun Başbakan Erdoğan'a, Aydınlar Heyeti'yle buluşması, Diyarbakır gezisi ve Kürt sorununa ilişkin açıklamaları ile PKK'nın eylemsizlik kararı hakkında ne düşündüğünü sorması üzerine Başbakan, “Kürt sorunu” ile “PKK terörü ve terör soru-

nu”nun birbiriyle karıştırılmaması ve ayrı ele alınması gerektiğini ifade etti. [Z, H, R]

21 Ağustos: Diyarbakırlı işadamları ve sivil toplum kuruluşu temsilcileri, PKK’nın internet sitesinden ilan ettiği bir aylık eylemsizlik kararının yetersiz olduğunu belirtti ve PKK’yı koşulsuz ve süresiz silah bırakmaya davet etti. [R] DTH, PKK’nın eylemsizlik ilan ettiği bir aylık süre içinde gerçekleştirilecek girişimlerle bu sürenin uzatılabileceğini hatta süresiz kılınabileceğini öne sürdü. [R]

22 Ağustos: Adalet Bakanı Cemil Çiçek, herkesin, Anayasa’nın değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez 3. maddesi ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını düzenleyen 66. maddesini “içine sindirmesi” gerektiğini belirtti. [S]

23 Ağustos: Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısı yapıldı. MGK Genel Sekreterliği tarafından yayımlanan bildiriye, ulusun bağımsızlığı ve bütünlüğü ile Cumhuriyet’i korumanın, dil, din ve etnik köken gözetmeksizin toplumun huzur ve mutluluğunu sağlamanın, devletin temel amaç ve görevlerinden biri olduğu belirtildi. Bildiriye, “Milli Güvenlik Kurulunun bugünkü toplantısında, bu amacın sağlanmasında engel oluşturan ve yurttaşlarımızın güvenliğine, yaşama hakkına, esenliğine ve gönencine kasteden terör ile etkin savaşım kararlılığı yinelenmiştir” denildi. [S, Z, R, H] MGK Genel Sekreterliğinin, toplantı öncesi kurul üyelerine gönderdiği “PKK terörü” ile ilgili raporda, “Bölgede yeniden OHAL gibi kısıtlamalara gerek yok” denildiği belirtildi. [H] **23 Ağustos:** Hükümet ve Silahlı Kuvvetler arasında yaşanan görüş ayrılıkları nedeniyle Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi’nin (MGSB) görüşülmesinin ertelendiği bildirildi. [A-H]

24 Ağustos: CHP TBMM Grup Başkanvekili Ali Topuz, yayımlanan MGK bildirisinin hükümete yapılmış “post-modern bir uyarı” olduğunu ifade etti. [Z, R, S]

24 Ağustos: CHP’den ayrılan Celal Doğan’ın, yeni parti arayışları çerçevesinde Demokratik

Toplum Hareketi’ne (DTH), “Ortak bir parti kurulum, ama siz kendinizi PKK’dan soyutlayın” dediği, DTH’nin de bu teklife Eylül ayında cevap vereceği bildirildi. [R]

24 Ağustos: “Türk Silahlı Kuvvetleri Şeref Madalyası ve Üstün Hizmet Madalyası Tevcih Töreni”nde bir konuşma yapan Orgeneral Hilmi Özkök, “terörün” Türkiye’nin en önemli sorunu olduğunu belirtti ve “Bu sorunun çözümünde toplumun her kesimi sorumluluğunu idrak etmeli ve elini taşın altına sokmalıdır” dedi. [H, R]

26 Ağustos: Özel TV ve radyoların Kürtçe yayın yapabilmesini sağlayacak yönetmelik değişikliği üzerinde çalışan RTÜK, MİT’in, Kürtçe yayın başvurusunda bulunan yerel kanalları incelediğini; elde edilecek bilgilerin yayın kararı verilirken kullanılacağını açıkladı. [Z, R]

26 Ağustos: Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, 30 Ağustos Zafer Bayramı nedeniyle yayımladığı mesajında, küreselleşmeden doğan olumsuz etkilerin toplumun geleceğine olan güvenini sarstığını, bu güvenin artırılması ve istikrarının sağlanması için gerekli çözümün, “Anayasa’nın ‘değiştirilemeyecek hükümleri’ olarak sayılan maddelerine sıkı sıkıya bağlılıktan” geçtiğini ifade etti. [H]

26 Ağustos: Yunanistan ve Kıbrıs turu çerçevesinde Ankaraya gelen ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Matt Bryza, PKK’nın sadece Türkiye’nin değil, aynı zamanda ABD ve Irak’ın da sorunu olduğunu belirtti. [H]

27 Ağustos: Ankara Ticaret Odasının (ATO) hazırladığı Karanlık Perde: Faili Meçhul dosyasında, Türkiye’de işlenen suçlarda faili meçhullerin sayısının arttığı iddia edildi. ATO Başkanı Sinan Aygün “(...) Dikkat, aramızda 588 bin faili meçhul dolaşıyor” dedi. [H]

29 Ağustos: Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’nün, sahte kimlik kullanımını engellemek amacıyla Kimlik Paylaşım Sistemi (KPS) çerçevesinde vatandaşların kimlik bilgilerini elektronik ortamda tüm kamu ve kuruluşların hizmetine sunacağı bildirildi. [Z]

29 Ağustos: Adalet Bakanı Cemil Çiçek, DYP Denizli Milletvekili Ümmet Kandoğan'ın çocuk suçlularla ilgili soru önergesine verdiği yanıtta, 1994–2003 yılları arasındaki 10 yıllık süreçte, 12–18 yaş arasındaki çocuk sanık sayısının iki katına çıktığını ve çocukların en çok işlediği suçların hırsızlık, müessir fiil, trafik yasasına muhalefet ve gasp olduğunu belirtti. [H]

30 Ağustos: Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü, 25–27 Ağustos tarihleri arasında gerçekleştirdiği operasyonda “dini motifli yasadışı örgüt elemanı” 5 kişiyi yakaladıklarını açıkladı. [H]

31 Ağustos: ANAP Şanlıurfa Milletvekili Turan Tüysüz ve arkadaşları TBMM Başkanlığına 6136 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar Hakkındaki Kanun'un Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi sundu. Kanunla, silah verilebilecek olanlara sınırlama getirileceği ve cezaların arttırılacağı belirtildi. [Z, S, H] Başbakanlık Sözcüsü Akif Beki, bireysel silahlanmanın boyutları ve yol açtığı sorunlar karşısında Başbakan Erdoğan'ın ilgili birimlere durum tespitinde bulunulması ve çözüm önerileri geliştirilmesi talimatı verdiğini açıkladı. [H]

31 Ağustos: Trabzon'un Maçka İlçesi'nde ölen Suriyeli PKK militanı Mesut İsa'nın Nusaybin'deki cenaze töreninde “Bu bizim şehidimizdir” dediği iddiası ile “Terör örgütü propagandası yapmak” suçundan mahkemeye sevk edilen DEHAP Nusaybin İlçe Başkanı Nazım Kök tutuklandı. [H]

Eylül:

Hazırlanan Terörle Mücadele Kanunu'na ilişkin tartışmalar gündeme damgasını vurdu. Hukukçular ve sivil toplum kuruluşları, taslakta yer alan bazı ifadelerin özgürlükleri kısıtlayabileceğine dikkat çekerken, hükümet kanadından yapılan açıklamalarda özgürlük-güvenlik dengesinin gözetileceği bildirildi. Adalet Bakanlığı bünyesinde kurulan komisyon TMK taslağı üzerindeki çalışmalarını tamamladı. AKP'li hukukçu milletvekillerinden kurulan bir komisyon tasarıya son halini vermek üzere başladığı çalışmalarını tamamladı ve tasarı Başbakanlık Müsteşarlığı-

na sunuldu. Bir diğer gelişme, BM toplantısı için New York'ta bulunan başbakanın Irak lideri Talabani ve Irak başbakanı Caferi ile görüşmesiydi. Bilgi Üniversitesinde gerçekleşen “Ermeni konferansı” da gündemin önemli olaylarından birini oluşturdu. Yasadışı örgütlere yönelik operasyonlar Eylül ayında da devam etti. Ülkede son zamanlarda artan olaylardan dolayı Terörle Mücadele Yüksek Kurulu, 8 yıl aradan sonra ilk kez toplandı. Fatih Camii'nde Cuma namazı çıkışında bildiri dağıtan ve basın açıklaması yapan gruba polisin müdahale etmemesi üzerine yaşanan tartışmalar ve sonrasında gelişen olaylar da gündeme yansıdı. Ay boyunca Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da çatışmalar yaşandı.

1 Eylül: Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Cömert, *Milliyet*'ten Fikret Bila ile yaptığı söyleşide, Hizbullah'ın PKK'ya karşı kullanıldığı söylentilerinin eski Başbakan Tansu Çiller döneminde çıktığını ve dönemin valisi Muzaffer Ecemiş'i bu söylentiler konusunda bilgilendirdiğini belirtti. Muzaffer Ecemiş ise ne kendisinin ne de diğer valilerin herhangi bir örgütle teması girmediklerini ifade etti. AKP'li Ersönmez Yarbay da Uğur Mumcu Komisyonu başkanlığı yaptığı günlere ilişkin “Düşmanımın düşmanı dostumdur” politikasının izlendiğine dair emarelere ulaştık” dedi. [Z] 5 Eylül: Susurluk Raporu'nda JİTEM'in kurucusu olarak belirtilen Cem Ersever'in avukatı Emin Emir, Ersever'in zamanında Hizbullah lideri Hüseyin Velioglu'ndan istihbarat aldığını belirtti. [Z]

1 Eylül: Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, 1 Eylül Dünya Barış Günü dolayısıyla yayımladığı mesajında “barış ortamının önündeki en büyük engelin terör olduğunu” belirtti. [S] Meclis Başkanı Bülent Arınç, yayımladığı mesajında “Kürt Sorunu” konusunda muhatablarının Türkiye'de yaşayan, çeşitli nedenlerden ötürü ekonomik ve kültürel sorunlarla karşılaşan, farklılıklarını kültürel zenginlik olarak gören ve şiddeti reddeden Türkiyeli Kürt kökenli vatandaşlar olduğunu ifade etti. [H]

1 Eylül: CHP Ankara Milletvekili Yakup Kepek'in Türkiye'deki silah kullanımı ve bundan

dolayı yaşanan olaylarla ilgili verdiği soru önergesini yanıtlayan İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu, 2000-2003 yılları arasında ateşli silahlar ve diğer aletlerin kullanıldığı 94 bin 493 olay yaşandığını, bu olaylarda 2 bin 112'si ruhsatlı, 7 bin 172'si ruhsatsız olmak üzere toplam 9 bin 884 silah kullanıldığını belirtti. [H]

2 Eylül: İçişleri Bakanı Aksu, düğünler, şenlikler, asker uğurlama gibi özel günlerde silahlarla ateş edilmesinin bazı vatandaşların yaralanmasına, sakat kalmasına veya hayatını kaybetmesine neden olduğuna dikkat çeken ve bu olayların engellenmesi için alınması gereken tedbirlerin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğine değinen bir genelgeyi valiliklere gönderdi. [S, R, H, Z] Emniyet Genel Müdürlüğü Sözcüsü İsmail Çalışkan, ruhsatlı silah kullanımını konusundaki eksiklikleri gidermek ve bireysel silahlanmadan doğan sorunları çözmek amacıyla bir yasa tasarısı hazırlandığını bildirdi. [S, Z] Meclis Başkanı Bülent Arınç Meclis açılınca silahsız yaşam kampanyası başlatacağını belirtti. Başbakan Erdoğan konuyla ilgili bir yasal düzenlemeye gerek olmadığını ve bireysel silahlanmadan doğan sorunlarla toplum bilincini artırarak savaşacaklarını bildirdi. [R] **6 Eylül'de** AKP Yalova Milletvekili Şükrü Önder, hükûmetin 6136 sayılı Ateşli Silahlar Kanunu'ndaki cezaları artıracak bir düzenleme hazırlığında olduğunu belirtti. [H]

2 Eylül: Hizb-ut Tahrir isimli grup Fatih Camii avlusunda gösteri düzenledi. Polisin müdahale etmediği gösteriye ilişkin soruları yanıtlayan Başbakan Erdoğan "Evet [polis] müdahale etmeliydi" dedi. **5 Eylül'de** "Hizb-ut Tahrir sempati-zanı" olduğu iddia edilen 8 kişinin gözaltına alındığı bildirildi. [S] **6 Eylül'de** İstanbul Valisi Muammer Güler, polisin olayın sonrasında ilgili kişileri gözaltına almamasını eksiklik olarak değerlendirdiğini ama bunun olayın takibinin yapılmadığı anlamına gelmediğini ifade etti. [H] **8 Eylül'de** İstanbul Emniyet Müdürü Celallettin Cerrah, polise yöneltilen eleştirilere cevap verdi. Camide açıklama yapan kişileri daha önce de aynı bildirimleri dağıtmalarından dolayı yakalayıp adliyeye gönderdiklerini, bu kişilerin ifa-

deleri alındıktan sonra serbest bırakıldığını bildirdi. İçişleri Bakanlığının basın açıklamaları ile ilgili bir genelgesi bulunduğu dikkat çeken Cerrah, açıklama büyük bir suç teşkil etmiyorsa müdahale etmediklerini belirtti. [H] **10 Eylül'de** Ankara'da Başbakan Erdoğan'ın namaz kıldığı Hacı Bayram Camii avlusunda bildiri dağıtmaya çalışan ve "Hizb-ut Tahrir sempati-zanı olduğu" iddia edilen bir gruba polis müdahale etti ve 38 kişiyi gözaltına aldı. [R] **14 Eylül:** Erzurum Emniyet Müdürü Tahsin Demir, Hiz-but Tahrir Doğu Anadolu bölge sorumlusu olduğu öne sürülen Cengiz Kabataş'ın yakalandığını ve tutuklanarak cezaevine gönderildiğini bildirdi. [H, R] **30 Eylül:** Örgütün Türkiye temsilcisi olduğu iddia edilen Yılmaz Çelik'in Adana'da yakalandığı bildirildi. [R, H]

3 Eylül: Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK), basın yayın kuruluşları ile diğer kurumlara ilişkin akreditasyon uygulamasına internet siteleri de dahil edildi. [H]

4 Eylül: Ankara'da bir araya gelen Kürt aydın ve siyasetçileri "Kürt Sorunu"nun çözümüne ilişkin görüştü. Sorunun muhatabının PKK olmadığını söyleyen aydınlar, "Hamaset ve kabadayılığa prim vermeden sorunu demokratik bir yoldan çözmek istiyoruz" dediler. [Z]

5 Eylül: Almanya'da, *Özgür Politika* ve *Mezopotamya Haber Ajansı'nın* 8 eyalette bulunan bürolarına baskın yapıldı. PKK'nın yayın organı olduğu iddia edilen *Özgür Politika* gazetesini çıkaran E.Xani Presse-und Verlags-GmbH isimli yayınevi yasaklandı. [R]

6 Eylül: Adalet Bakanı Cemil Çiçek, Terörle Mücadele Kanunu taslağının bakanlara bilgi olarak sunulduğunu açıkladı. AKP Merkez Yürütme Kurulunda da konuşulan tasarının AKP'li hukukçu milletvekillerinden oluşan bir komisyonda inceleneceği, bu çalışmanın ardından son halini alacak tasarının Bakanlar Kurulunda imzaya açılacağı bildirildi. [Z]

7 Eylül: Yeni TMK taslağı üzerinde çalışan komisyonun ikiye bölündüğü, özellikle propagan-

danın suç olarak düzenlenip düzenlenmeyeceği konusunda düşünce ayrılıklarının olduğu, sadece teröre finans desteği sağlayanlara ceza verilmesini öngören düzenleme üzerinde uzlaşmaya varıldığı bildirildi. [S] Hazırlanan taslağın oybirliği ile değil, oy çokluğu ile kabul edildiği belirtildi. [Z, H] TMK taslağında, “anayasal, siyasi, hukuki, ekonomik ve sosyal yapıyı bozmak ve istikrarsız kılmak amacıyla girilen her türlü suç teşkil eden eylem[in],” “terör eylemi” sayıldığı bildirildi. [H] Hukukçular, taslakta yer alan “terör tanımı,” “terör suçlusu” ve “terör finansmanı” gibi tanımlarda muğlak ifadelerin bulunduğunu ve ayrıca “terör” tanımında “cebir ve şiddet” ifadesinin bulunmamasından ötürü insanların düşüncelerinden dolayı mağdur edilebileceklerini ifade etti. [Z, H]

7 Eylül: Tarih Vakfı, Helsinki Yurttaşlar Derneği ve Helsinki İnsan Yerleşimleri Derneği tarafından düzenlenen, emekli amiral Fahri Çoker’in bağısladığı fotoğraf ve belgelerden oluşan ‘50. Yılında 6-7 Eylül Olayları’ konulu sergi kendilerini “ülkücü” olarak tanımlayan bir grubun saldırısına uğradı. [R]

8 Eylül: CHP Genel Başkan Yardımcısı Mustafa Özyürek, hükümeti “terör” ile ilgili yapılanlar ve yapılması planların konuşulacağı bir “terör zirvesi” yapmaya davet etti. [S]

8 Eylül: DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi, yönetim kurulu üyeleri ile birlikte düzenlediği basın toplantısında, Türkiye’de son zamanlarda meydana gelen olaylardan ötürü, 12 Eylül darbesinin 25. yıldönümü dolayısıyla düzenlenecek mitinglere katılmama kararı aldıklarını açıkladı. [H, S]

9 Eylül: İstanbul Valiliği, “78’liler Girişimi” ve bazı sivil toplum kuruluşlarının 12 Eylül’ün 25. yıldönümü dolayısıyla düzenleyecekleri “Anayasa’nın Geçici 15. Maddesi Kaldırılsın. Darbeciler Yargılsın” başlıklı mitingi 1 ay erteledi. [Z, S, R, H]

9 Eylül: İçişleri Bakanlığı Strateji Merkezi Başkanlığı, toplumsal olay ve provokasyonlarda gü-

venlik güçlerinin alması gereken önlemleri içeren “Toplumsal Olay ve Provokasyon Önleme Rehberi” isimli bir kitapçık hazırladı. [S, H, R]

10 Eylül: Ankara Emniyet Müdürlüğü, polise, “tahriklere kapılmamaları için öfkelerini nasıl kontrol altına alacaklarını” öğretmeye başladı. Ankara Emniyet Müdürlüğü Rehberlik ve Danışma Büro Amirliği bu çerçevede, Öfkemizi Nasıl Kontrol Edelim? başlıklı bir broşür hazırladı. [Z]

11 Eylül: *Milliyet*’in haberine göre, MGK’ya terörle mücadeleyle ilişkin raporlar hazırlayan ve başında sivil bir yönetici bulunan Araştırma Değerlendirme Dairesine (ARDE) bağlı çalışan İç Güvenlik Grubu, tuğgeneral yönetimindeki Seferberlik ve Savaş Hazırlıkları Planlama Dairesine bağlandı. [Z]

11 Eylül: 12 Eylül’ü protesto etmek amacıyla Kadıköy iskelesinde toplanan gruba polis müdahale etti. [H] **12 Eylül:** Ezilenlerin Sosyalist Platformu (ESP) ve 78’liler Girişimi protesto gösterisine müdahale eden polisler hakkında suç duyurusunda bulundu. [H]

12 Eylül: Kütahya Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yapılan açıklamada, 2005–2006 eğitim-öğretim yılının açılışı nedeniyle Kütahya’da düzenlenen törene katılan Başbakan Erdoğan’ı protesto ettiği gerekçesiyle gözaltına alınan Mustafa Bağdat’ın Başbakana suikast girişiminde bulunmak istediğinin tespit edildiği iddia edildi. [S, H]

12 Eylül: Emniyet Genel Müdürlüğü, organize suç örgütlerine yönelik çalışmalarını kaleme aldığı raporunda, mafya tipi organize suç örgütlerinin doğrudan ya da dolaylı olarak devlet mekanizması içerisindeki mevcut kurumsal aktiviteler tarafından desteklendiğini açıkladı. [H, Z]

12 Eylül: Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) Genel Başkanı Süleyman Çelebi, 12 Eylül’ün 25. yıldönümü dolayısıyla yaptığı basın açıklamasında “Darbeciler yargılanana ve mağdurların zararı giderilene

kadar 12 Eylül'ü ne unuturuz, ne affederiz” dedi. Ezilenlerin Sosyalist Platformu (ESP), Haklar ve Özgürlükler Cephesi (HÖC) ve İnsan Hakları Derneği (İHD) İstanbul Şubesi düzenledikleri mitinglerle 12 Eylül'ü protesto etti. [H]

12 Eylül: Geçici köy korucularının bakmakla yükümlü oldukları kişilerin tedavisinin devlet tarafından sağlanmasına ilişkin kanun tasarısı Bakanlar Kurulunda imzaya açıldı. [S]

13 Eylül: ABD Dışişleri Bakanlığı'nın Irak Koordinatörü James Jeffrey, basın mensuplarına Irak ve PKK ile ilgili brifing verdi. PKK ile El Kaide arasında bir fark olmadığını vurgulayan Jeffrey, Irak'taki önceliklerinin direnişçi güçleri yenmek olduğunu, PKK'ya karşı topyekün bir hareketin direnişçilerin yenilmesinden sonra yapılacağını bildirdi. [H]

14 Eylül: Kuvvet komutanlarıyla birlikte Diyarbakır'a giden Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, Güneydoğu'da son dönemde meydana gelen olaylarda “tahrik unsuru” olduğunu iddia etti ve “(..) Sivil toplum kuruluşlarında görevini çok iyi yapan, yapamayan var, yanlış yapanlar var. Bir saatin çarkı gibiyiz. Bütün çarklar iyi çalışırsa doğru zamanı görmek mümkün olur” dedi. [H, R]

14 Eylül: *CNN Türk* Muhabiri Gökhan Bozkurt'a, Mayıs 2005'te AKP'den istifa eden Cemal Kaya'nın Enerji Bakanlığı bürokratları ile yaptığı pazarlığı gündeme getirmesi üzerine, “soruşturmanın gizliliği”ni ihlal etmek suçundan dava açıldı. [A-MED]

15 Eylül: BM Zirvesi için Dışişleri Bakanı Gül'le birlikte New York'ta bulunan Başbakan Erdoğan'ın ABD Başkanı George Bush'la PKK konusunda konuştuğu ve Bush'un da Erdoğan'a, Talabani'ye, PKK konusunda bir şeyler yapması gerektiğini söylediği yönünde bilgi verildiği belirtildi. [R]

15 Eylül: Türkiye, 14-16 Eylül'de BM New York Zirvesinde, 2003 yılında imzaya açılan BM İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya

Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokolü imzaladı. [H]

16 Eylül: Emniyet Genel Müdürü Gökhan Aydın, “Biz yakalıyoruz, onlar bırakıyor” şeklinde basında çıkan yorumlar üzerine bir genelge yayımladı. Genelgede, bu tür tutumların vatandaşın polise olan güvenini sarstığını belirten Aydın, “gevşek ve soğuk” davranışların polis teşkilatının itibarını zedelediğini ifade etti. [Z, S]

16 Eylül: BM Zirvesi nedeniyle New York'ta bulunan Başbakan Erdoğan'la görüşen Irak lideri Talabani, görüşme sonrası basın mensuplarına açıklamalarda bulundu ve “Terörist örgüt PKK'yı kınıyoruz. (...) Türkiye ile işbirliğine hazırız, elimizden gelenin en iyisini yapacağız” dedi. Başbakan Erdoğan, Irak Başbakanı İbrahim Caferi ile de görüştü. Caferi, toplantı sonrası yaptığı açıklamada “topraklarımızın herhangi bir komşu ülkeye yönelik saldırılarda kullanılmaması ve bu konuda sağlam durmamız gibi prensipler üzerinde mutabık kaldık” dedi. [H]

16 Eylül: İstanbul Barosu Başkanlığından yapılan açıklamada bireysel silahlanmaya ilişkin yasal düzenlemenin yeterli olmadığı belirtildi ve çözüm önerileri sunuldu. [H]

16 Eylül: Hakkâri'nin Şemdinli ilçesinde yola döşenmiş mayının patlaması sonucu ölen Jandarma Uzman Çavuş Emrah Akman'ın Manisa, Dilek beldesindeki cenaze töreninde DEHAP İlçe Başkanlığının tabelası sökülmeğe çalışıldı. Manisa'da görevli Yüzbaşı Ali Cemalmaz'ın, bir işyerinden aldığı Türkiye bayrağını binaya asması halkı sakinleştirdi. [H]

17 Eylül: Türkiye'nin, BM'de tartışılan taslakta ki “terör kurbanı” tanımının sadece sivilleri içermesi üzerine, tanıma askerleri de dahil ettiği iddia edildi. [H]

19 Eylül: TBMM, CHP'nin son zamanlarda artan terör olaylarına ilişkin verdiği genel görüşme önergesini ele aldı. Önergenin reddedilmesi üzerine Meclis 1 Ekim'de açılmak üzere yeniden tatile girdi. [S, H, R]

19 Eylül: Askerî Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM), askerliği sırasında aldığı disiplin cezasını çekmek üzere gönderildiği Gaziemir Ulaştırma Okul Komutanlığı Disiplin Cezaevinde işkenceye gören ve sakat kalan ere tazminat ödemesine karar verdi. [H]

21 Eylül: Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'la yaptığı görüşmede Rice'ın, PKK'nın Irak'taki varlığına karşı bir ABD hareketinin "bir ilke değil zamanlama meselesi" olduğunu söylediği bildirildi. [S]

21 Eylül: PKK'nın "eylemsizlik" kararını 3 Ekim'e kadar uzattığı bildirildi. [H, R]

22 Eylül: "İmparatorluğun son döneminde Osmanlı Ermenileri: Bilimsel sorumluluk ve demokrasi sorunları" konulu konferansa, ABD, Avrupa, Ortadoğu ve Türkiye'den katılacak olan bir çok akademisyen ve aydınının, Cumhurbaşkanı Sezer, Başbakan Erdoğan, bakanlar ve İstanbul Valiliği ile üniversite rektörlüğüne koruma talebini içeren bir dilekçe verdiği belirtildi. [H] Konferansın düzenlendiği Bilgi Üniversitesi önünde toplanan bir grup konferansı protesto etti. Hukukçular Birliği Yönetim Kurulu Üyesi Avukat Kemal Kerinçsiz, İstanbul 4. İdari Mahkemesinin yürütmeyi durdurma kararının bu konferansın yapılmasına yönelik olduğunu, bu sebepten dolayı da toplantının başka bir üniversitede yapılmasının yasayı ihlal etmek anlamına geldiğini ileri sürdü. [R]

26 Eylül: Kara Harp Okulu 2005-2006 eğitim ve öğretim yılı açılış töreninde bir konuşma yapan Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Büyükanıt, "Avrupa Parlamentosu'nda, terörle mücadelemizi 'saldırgan askerî operasyonlar' olarak nitelleyen düşünce ve ifade şeklini esefle kınıyorum" dedi. [H, Z]

27 Eylül: Terörle Mücadele Yüksek Kurulu 8 yıl aradan sonra Dışişleri Bakanı Abdullah Gül başkanlığında toplandı. Toplantıda son zamanlarda yoğunluk kazanan "terör olayları" ve bunları engellemek için alınacak tedbirler görüşüldü. [Z, S,

R, H] "Üçlü kıskaç" yönteminin benimsendiği, buna göre, güvenlik güçlerinin operasyonlarına devam edeceği, Dışişleri Bakanlığının örgütlerin uluslararası bağlantılarını takip edeceği ve Maliye Bakanlığının da örgütlerin mali finansmanlarını ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalarda bulunacağı bildirildi. [H]

28 Eylül: İçişleri Bakanlığının, bireysel silahlanmanın neden olduğu ölümleri engellemek amacıyla bir yasa tasarısı hazırladığı belirtildi. Tasarının ruhsatlı silah almak isteyenlere 30 saatlik eğitim şartı getirdiği bildirildi. Yapılacak olan düzenleme ile ruhsatlı silahlardan kovan örnekleri alınacağı ve bu örneklerin gönderileceği bir bilgi bankası kurulacağı, bilgi bankasında ayrıca silahların özellikleri ve silah sahiplerinin kimlik bilgilerinin yer alacağı ifade edildi. [H]

29 Eylül: AKP'li milletvekillerinden oluşan komisyon, TMK taslağı üzerinde- yaptığı değişiklikleri Başbakanlık Müsteşarlığına sundu. Sivil toplum kuruluşları ile hukukçuların tepkisini çeken özgürlükleri kısıtlayıcı ifadelerin metinden çıkarıldığı, terör tanımının da TCK'daki şekliyle kalmasına karar verildiği bildirildi. [Z]

29 Eylül: Ankara'da açılan 7. Uluslararası Savunma Sanayi Fuarı'nda Türkiye'den de firmalar da yer aldı. Genelkurmayın yerli katkı payını yükseltme stratejisinin, yerli firmaların atak yapmasını sağladığı bildirildi. Fuarda birbirinden farklı ürünler sergileyen ASELSAN'ın, Hollanda Kraliyet Ordusu için 23 milyon Euro değerinde Kaideye Monteli Stinger (KMS) üreteceği açıklandı. [S]

30 Eylül: Sivil Havacılık Güvenlik Kurulunun, İstanbul Atatürk Havalimanı'nda yaptığı gizli denetimde, parçalara ayrılmış tabancayı aprona kadar geçirmeyi başardığı, bunun üzerine TAV Yatırım ve İnşaat firması bünyesindeki özel güvenlik güçlerinin görev yerlerinin değiştirildiği iddia edildi. [Z]

Ekim:

Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde PKK'ya karşı sürdürülen operasyonlar ve çatışmalar devam et-

ti. Özellikle yola döşenmiş mayınların patlaması sonucu ölümler meydana geldi. İstanbul Maslak'ta bir benzin istasyonunda meydana gelen patlamayı PKK militanlarının gerçekleştirdiği iddia edildi. Gündemden düşmeyen TMK'ya, Avrupa'dan da itiraz sesleri geldi. Hükümet tarafından yapılan açıklamada AB müktesebatında bulunmayan bir düzenlemenin TMK'da yer almayacağı ve özgürlüklerin korunacağı belirtildi. Bir diğer gelişme de, MGK'nın üzerinde uzlaştığı, "Kırmızı Anayasa" olarak da tabir edilen Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi'nin (MGSB) içeriğinin basına yansması oldu. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörü Yücel Aşkın'ın, ihalede yolsuzluk yaptığı gerekçesiyle açılan soruşturma kapsamında "delillerin karartılması" ihtimali nedeniyle tutuklanması yeni tartışmalara neden oldu. MİT Müsteşarı Emre Taner'in KDP lideri Barzani ile görüşmek üzere Selahaddin kentine gittiği iddia edildi.

1 Ekim: Hizb-ut Tahrir'in Türkiye temsilcisi olduğu iddia edilen ve Adana'da yakalanan Yılmaz Çelik, İstanbul'da çıkarıldığı mahkeme sonrası tutuklandı. [S, R]

1 Ekim: Diyarbakır Demokrasi Platformu'nun organize ettiği ve 2 Ekim'de yapılması planlanan "Kürt sorununa demokratik çözüm, AB'ye evet" mitinginin, Diyarbakır Valiliği tarafından 15 gün ertelendiği bildirildi. [R]

2 Ekim: Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, Bülent Arınç'ın, "Türkiye'nin üstüne düşen bütün vazifeleri yerine getirdiğini ve sıranın Avrupa'ya geldiğini" söylediği TBMM açış konuşmasının, "hislerine tercüman olduğunu" ifade etti. [R]

2 Ekim: İstanbul eski Valisi Erol Çakır, Susurluk soruşturmasında adı geçen emekli Tuğgeneral Veli Küçük ve İstanbul Narkotik eski Şube Müdürü Nihat Kubuş'un kurduğu Güvenlik Koruma ve Eğitim kursunda öğrenimini tamamlayanlar sertifikalarını aldılar. [H]

3 Ekim: Van'ın Muradiye ilçesinde askerî birliğe düzenlenen saldırıda 1 asker yaralanırken,

Hakkâri'nin Yüksekova ilçesindeki patlamada 4 polis yaralandı. [Z, S]

3 Ekim: Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Yener Karahanoğlu, Deniz Harp Okulunun 233. Eğitim ve Öğretim yılı açılışında yaptığı konuşmasında "AB ile tokalaştıktan sonra parmaklarımızı saymak mecburiyetinde kalacağımızı zannediyorum" dedi. [A-TSK]

5 Ekim: "Terörle mücadele" sürecinde zarar görenlerin zararlarının karşılanması işleminde İçişleri Bakanlığının, Tunceli'nin Hozat ve Ovacık ilçeleri ile Diyarbakır'ın Lice ilçesine öncelik tanıdığı bildirildi. [S, Z]

5 Ekim: Ankara Barosu kendi bünyesinde, gönüllü avukatlardan oluşan bir İşkence Önleme Grubu kurdu. [S]

6 Ekim: Emniyet Genel Müdürlüğü'nün, AB Uyum Yasaları çerçevesinde kurduğu komisyonda görevli olan Aydın Emniyet Müdürü Yılmaz Orhan, polisin eskiden "vur-kır, döv-söv-söylet taktiği uyguladığını ama bu dönemin sona erdiğini" ifade etti. [R]

6 Ekim: CHP İzmir Milletvekili Canan Arıtmann, ruhsatsız silahların 60 gün içinde teslim edilmesini ve ruhsatsız silah bulunduranlara 5 yıldan 8 yıla kadar hapis cezası verilmesini öngören yasa tasarısı hazırladı ve parti grubuna verdi. [H]

6 Ekim: TBMM İnsan Hakları Komisyonu toplantısında TMK taslağı ile ilgili bilgi veren Adalet Bakanı Cemil Çiçek, terör tanımında değişiklik yapmadıklarını ve AB müktesebatında bulunmayan bir düzenlemenin TMK'da yer almayacağını belirtti. [S, R]

7 Ekim: PKK'nın 20 Ağustos'ta başlattığı eylemsizlik kararına son verdiği bildirildi. [H]

7 Ekim: AİHM'de açtıkları davayı kazanmaları sonucu yeniden yargılanan eski DEP milletvekillerinden Leyla Zana, Hatip Dicle, Orhan Doğan ve Selim Sadak'ın duruşmasında ifade veren

DYP eski milletvekili Sedat Bucak, Leyla Zana'nın kendisine Abdullah Öcalan'dan mesaj getirdiği iddiasını tekrarladı. [R, H]

10 Ekim: Emniyet Genel Müdürlüğünün, PKK/Kongra-Gel'in plastik patlayıcılarla düzenlediği eylemler dolayısıyla polise “terör refleksi” kazandırmayı hedefleyen ve polisin “terör eylemlerine” karşı her an tetikte olmasını ve ani müdahalede bulunmasını sağlayacak bir strateji geliştirdiği bildirildi. [Z]

10 Ekim: Irak'taki Ebu Gureyb cezaevinde tutuklu bulunan Burhan Kuş ve Sadettin Akdaş'ın Kasım 2003'te İstanbul'da meydana gelen bombalı saldırılara ilişkin ifadelerinin dava dosyasına eklendiği bildirildi. [S, H]

11 Ekim: Londra'da yayımlanan *The Guardian* gazetesinin haberinde Avrupa Parlamentosu üyelerinden Richard Howitt'in, Türkiye'de “ayırım yapılmadan ateş etme, yargısız infazlar, tutuklamalar, akşamları maskeli kişilerce ev baskınları” gibi “kötü günlerden kalma taktiklerin” halen devam ettiğini söylediği belirtildi. [R]

12 Ekim: Adalet Bakanlığının hazırladığı TMK taslağını inceleyen AKP komisyonunun hazırladığı raporu Başbakan Erdoğan'a ilettiği, Başbakanın raporu inceledikten sonra kararını vereceği bildirildi. [H]

13 Ekim: TBMM Töre ve Namus Cinayetlerini Araştırma Komisyonunun dört ay sürecek çalışmalarına başladığı, AKP'den Fatma Şahin'in başkanlık edeceği komisyonun cinayetlerin en çok görüldüğü Doğu ve Güneydoğu bölgeleri ile en çok göç alan illerden İstanbul, Ankara ve Adana'da incelemeler yapacağı belirtildi. [R]

14 Ekim: Uluslararası Göç Örgütünün (*International Organization for Migration – IOM*) yürüttüğü proje çerçevesinde, polis ve jandarmanın 9 ay boyunca göç, iltica ve insan ticareti gibi konularda ders alacağı belirtildi. [Z]

14 Ekim: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörü Yücel Aşkın, tıp fakültesine cihaz alımı ihalesin-

de yolsuzluk yaptığı iddiası ile açılan soruşturma çerçevesinde, “delillerin karartılması” ihtimali nedeniyle tutuklandı. Aşkın'ın tutuklanmasına hukukçulardan ve akademisyenlerden tepki geldi. [R, H] Van Savcılığının, devlet memurlarının yargılanmasını düzenleyen yasa çerçevesinde tutuklama için YÖK'ten izin alması gerektiği, buna mecbur kalmamak için de Aşkın'ı “çete kurmak” suçundan tutukladığı iddia edildi. [S] YÖK üyeleri, Aşkın'ın tutuklanıp cezaevine götürülmesi esnasında yaşanan görüntülere tepki gösterdi. [R] **21 Ekim:** Emniyet Genel Müdürlüğü Sözcüsü İsmail Çalışkan, Aşkın'ı götürülen polislerin kelepçe takmadığını, sadece koluna girecek önlem aldığını, bundan dolayı da polisin uygulamasının normal olduğunu iddia etti. [Z, H] Adalet Bakanı Çiçek, Aşkın'ın tutuklanması esnasında kötü muameleye maruz kaldığı iddiaları üzerine inceleme başlattıklarını belirtti. [S] **23 Ekim:** Yücel Aşkın'a destek olmak amacıyla Van'a giden YÖK heyeti, protestolarla karşılandı. [R]

15 Ekim: İçişleri Bakanlığı, kolluk güçlerinin gençlerin sık gittiği bar, disko, pavyon, kahve gibi eğlence mekânlarını kontrol ederek, “uygunsuz halde” bulduklarını ailelerine ve rektörlüğe bildirmesini öngören bir genelge yayımladı. [S]

15 Ekim: İstanbul Maslak'ta bir akaryakıt istasyonunda bir araca bırakılan bombanın patlaması sonucu 5 kişi yaralandı. [H] **29 Ekim:** Bombalı saldırıyı gerçekleştirdikleri ve PKK militanı oldukları iddia edilen 7 kişi, petrol istasyonundaki kameradan elde edilen görüntülerden yola çıkılarak yapılan operasyonlar sonucu gözaltına alındı. [S, H] **1 Kasım:** Bombalı saldırıyı gerçekleştirdikleri iddia edilen militanların üniversite öğrencisi olduğu bildirildi. [H]

18 Ekim: *Milliyet*'teki bir haberde, TSK'nın başlattığı Personel Reformu çerçevesinde otomatik terfi sistemi yerine daha rasyonel bir politikanın izleneceği ve tefillerde başarı sicilinin aranacağı belirtildi. [A-JGK]

19 Ekim: Uluslararası Saydamlık Örgütü (*Transparency International*), Türkiye'nin notu-

nu 3.2'den 3.5'e yükseltti. Buna bağlı olarak Türkiye 77. sıradan 65. sıraya yükseldi. [Z]

19 Ekim: Türkiye Emekli Subaylar Derneğinin (TESUD), askerın AB'ye karşı olmadığını anlatmak ve lobi faaliyetlerinde bulunmak amacıyla, NATO bünyesinde bulunan ve emekli askerler tarafından kurulan dernek ve federasyonlardan oluşan CIOR'u (*Confédération Interalliée des Officiers de Réserve*) Türkiye'de ağırlayacağı bildirildi. [Z]

22 Ekim: Güvenlik birimleri tarafından hazırlanan bir raporda, ABD'nin PKK ile pazarlık yaptığı iddia edildi. [Z] **25 Ekim:** ABD'nin Ankara Büyükelçiliği Maslahatgüzarı Nancy McEl-downey, böyle bir pazarlığın söz konusu olmadığını açıkladı. [S]

22 Ekim: Emniyet Genel Müdürlüğünün Asayiş Şube Müdürlüklerine bir yazı göndererek, terör, mali, narkotik ve organize suçların yanı sıra fuhuş ve faili meçhul cinayetlere ilişkin telefon dinleme birimleri kurulmasını istediği bildirildi. [S]

23 Ekim: İstanbul Üniversitesi Hukuk, Siyasal Bilgiler ve Fen-Edebiyat fakültelerine, polisın suçluları yakalamak için İstanbul'un değişik noktalarına yerleştirdiği kameraların benzerlerinin konulduğu bildirildi. [T]

24 Ekim: Milli Güvenlik Kurulu toplantısı Cumhurbaşkanı Sezer'in başkanlığında yapıldı. Toplantının ardından yayımlanan bildiri de Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi üzerinde uzlaşmaya varıldığı ve Bakanlar Kuruluna gönderilmesine karar verildiği açıklandı. [Z, S, H] Türkiye'nin iç ve dış tehdit stratejilerini içeren MGSB'de "terörün tehdit sıralamasında ilk sırayı aldığı" bildirildi. "İrtica, aşırı sol örgütlenmeler, misyonerlik faaliyetleri ve yolsuzluk" konularının iç tehdit olarak belirtildiği belgede, su kaynaklarının etkin kullanımını konusuna da yer verildiği bildirildi. [Z, S, R] Askerin, iç tehditlere müdahale etme hakkına ilişkin içerik korundu. [R] Belgede ayrıca, "aşırı sağın" iç tehdit kapsamı dışında bırakıldığı [S] ve Yunanistan'ın karasula-

rını 12 mile çıkarmasının savaş nedeni sayılacağı belirtildi. [H, S, R] **5 Kasım:** MGSB'de ayrıca Irak'ın bölünme riski ile İran'daki nükleer faaliyetlerin tehdit unsuru olabileceğine yer verildiği iddia edildi. [H] **28 Ekim:** Dışişleri Sözcüsü Namık Tan, MGSB'yi basına sızdıran kişilerin ciddi bir suç işlediğini söyledi ve bu kişileri araştırdıklarını belirtti. [S] **2 Kasım:** Başbakan Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Gül, sızıntının kaynağı olarak MGSB'nin yazım aşamasına katılan alt düzey bürokratları işaret etti. [H]

25 Ekim: Adalet Bakanlığının hazırladığı TMK taslağına Avrupa'dan itiraz seslerinin geldiği bildirildi. AP İnsan Hakları Alt Komitesi Başkanı Helene Flautre, TMK ile ilgili gelişmeleri yakından takip ettiklerini, Türkiye'deki reform sürecinde aksayan tarafları göz önüne çıkaracaklarını söyledi. [Z]

26 Ekim: Emniyet Genel Müdürlüğünün, AB ile uyumu sağlamak ve bazı çeşitli aksaklıkları gidermek amacıyla yeni bir yönetmelik hazırlayacağı bildirildi. Yönetmeliğin araçları çalınan vatandaşların mağduriyetlerini gidereceği, ehliyet alımıyla ilgili düzenlemeler getireceği, ceza ödemelerini kolaylaştıracağı belirtildi. [H]

27 Ekim: YÖK'ü protesto etmek amacıyla Ankara Üniversitesi Cebeci Kampüsü'nde toplanan öğrencilere polis müdahale etti. [Z]

27 Ekim: İnsan Hakları İzleme Komitesi Türkiye Masası Şefi Jonathan Sugden, TMK taslağını eleştirdi ve taslağı "tehlikeli ve gereksiz" bulunduğunu ifade etti. [Z]

28 Ekim: Cumhuriyet Bayramı nedeniyle bir mesaj yayımlayan Genelkurmay Başkanı Orgeneral Özkök, "TSK'nın, Türkiye'nin bu zor coğrafyada üniter bir devlet olarak ayakta kalabilmesini sağlayan etkin kurum olduğunu" ifade etti ve "bazı çevrelerin TSK'yı yıpratma faaliyeti içinde olduğunu" iddia etti. [Z, S]

28 Ekim: Emniyet Genel Müdürlüğü Sözcüsü İsmail Çalışkan, 6 Temmuz'da öldürülen HA-DEP eski milletvekili Hikmet Fidan'ı PKK'nın öldürdüğünü açıkladı. [H, Z]

29 Ekim: Cumhuriyet Resepsiyonu'nda basın mensuplarının sorularını yanıtlayan Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, "Sık konuşulmasında fayda olduğunu zannetmiyorum. Eskiden genelkurmay başkanları da fazla konuşmazlardı. 28 Şubat sürecinde konuşulmak zorunda kalınmıştır. (...) Ama benim şartlarım ayrı. Benim bulunduğum şartlara göre hareket etmek durumundayım" dedi. [H]

Kasım:

Hakkari-Şemdinli'de Umut Kitabevi'nde meydana gelen patlama ve sonrasında yaşanan gelişmeler ülke gündemine damgasını vurdu. Ayın başından beri meydana gelen patlamalardan dolayı gerginliğin arttığı Hakkari ve ilçelerinde, yaşanan bu olay bardağı taşıran son damla oldu. Başbakanın, olayın aydınlatılacağına dair verdiği sözler ve bu yönde devletin diğer kademelerinden yapılan açıklamalar, Şemdinli olayını takip eden günlerde bölgenin değişik il ve ilçelerinde meydana gelen gerginlikleri engelleyemedi. Yüksekova'da, protesto esnasında güvenlik güçleri ve halk arasında yaşanan olaylar sonucunda 3 kişi öldü. Şemdinli olayı Meclis gündemine taşındı ve olayları araştırmak için bir meclis komisyonu kurulmasına karar verildi. Avrupa Komisyonu 2006 İlerleme Raporu'nu yayımladı. Raporla, PKK Güneydoğu'da yaşanan şiddetin kaynağı olarak gösterildi. Bir diğer önemli gelişme de, Hakkari Ağır Ceza Mahkemesinde görülmeye devam edilen "Yüksekova Çetesi" davasında, daha önce mahkûm edilen sanıkların beraat etmesi oldu. Şemdinli olayları sırasında basında açıklamaları sıkça yer alan Hakkâri Valisi Erdoğan Gürbüz Tokat'a, Tokat Valisi Ayhan Nasuhbeyoğlu da Hakkâri'ye atandı.

1 Kasım: Belçika Gent Mahkemesi, Ocak 1996'da Sabancı Center'da işlenen cinayetlerin sanıklarından Fehriye Erdal'ın, Türkiye'de işlediği suçlardan dolayı Belçika'da yargılanamayacağı kararını aldı. Bu kararın, Belçika'nın Terörle Mücadele Sözleşmesi kapsamında baktığı davalarda "tam otomatik silah" unsurunun bulunması şartı aranırken, bu cinayetlerin "yarı otomatik" silahla işlenmiş olmasından dolayı alındığı bildirildi. [R] Dışişleri Bakanı Abdullah Gül

kararı eleştirdi ve bu kararın Belçika'ya "teröre şemsiye olma görüntüsü" verdiğini söyledi. [H] **3 Kasım:** Cumhurbaşkanı Sezer Belçika'nın kararını eleştirdi ve terörün bir gün onlara da zarar verebileceğini belirtti. [R]

2 Kasım: Diyarbakır'da bir ilköğretim okulunda geçici müdür başyardımcısı olarak görev yapan bir öğretmen, "görevi yürütmesinin uygun görülmediği" gerekçesiyle sınıf öğretmenliğine atanması üzerine, atama işleminin iptali istemiyle dava açtı. Danıştay, aldığı kararda "Hiçbir somut olay ve sebebe dayanmaksızın, mahiyeti açıklanmayan ve hangi kurum tarafından yapıldığı belli olmayan tahkikatlara dayanarak ulaşılan bilgilerle idarecilik görevi yürütülmesinin sakıncalı olduğundan bahisle yapılan görevden alma işleminde hukuka uyarlık yoktur" dedi ve İdare Mahkemesinin ret kararını oybirliği ile bozdu. [H]

2 Kasım: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Rektörü Yücel Aşkın'ın, üniversitedeki öğretim görevlilerini, eşlerini ve çocuklarını "şeriatçı ve irticacı" şeklinde YÖK'e fişlediği, YÖK'ün de bu öğretim görevlilerini başka üniversitelere gönderdiği iddia edildi. [S] **3 Kasım:** YÖK Başkanı Erdoğan Teziç, Aşkın'ın kasesından çıkan fişleme dosyaları ile ilgili bilgisi olmadığını ifade etti. [H] **14 Aralık:** Hakkında açılan davanın ilk duruşmasında, Yücel Aşkın'ın fişleme iddiaları ile ilgili olarak, bu bilgilerin olağanüstü hal döneminde rektörlüğe güvenlik birimleri ve YÖK tarafından gönderildi dedigi iddia edildi. [Z]

2 Kasım: Hakkâri'nin Şemdinli ilçesinde bir araçta meydana gelen patlamada 23 kişinin yaralandığı bildirildi. [S] Şırnak'ta PKK'ya karşı yürütülen operasyonda 2 asker ve 1 korucu öldü. [S] **4 Kasım'da** Hakkâri'nin Yüksekova ilçesinde PKK militanı oldukları iddia edilen iki kişi yakalandı. [S]

6 Kasım: Emniyet Genel Müdürlüğü, güvenlik konusundaki kitaplar, arşivler, araştırma ve raporlar ile doktora ve yüksek lisans tezlerinin yer aldığı polis kütüphanesini internet ortamına taşıdı. [Z]

7 Kasım: Ankara’da gerçekleşen YÖK protestosuna polis müdahale etti ve 48 kişiyi gözaltına aldı. [Z, S, R, H]

8 Kasım: Partisinin grup toplantısında konuşma yapan CHP lideri Deniz Baykal, mevcut duruma askerinin ve darbenin değil, halkın sağ duyusunun çare olacağını belirtti. [Z]

8 Kasım: Hakkâri Valisi Erdoğan Gürbüz, Yüksekova ve Şemdinli’de son zamanlarda meydana gelen patlamaların sebebinin “PKK’nın iç hesaplaşmaya düşmesi ve sempatisini kaybeden halkı korkutmak istemesi” olduğunu iddia etti. [H]

9 Kasım: Hakkâri’nin Şemdinli ilçesinde eski bir PKK’lı olduğu iddia edilen Seferi Yılmaz’a ait Umut Kitabevi’nde meydana gelen patlamada 1 kişi öldü, 6 kişi yaralandı. Halkın, kitabevine bombayı koyduğu iddia edilen bir kişiyi yakaladığı, polisin bu kişiyi gözaltına aldığı, kaçan iki şüpheliden birinin İlçe Jandarma Komutanlığına sığındığı iddiası üzerine halkın Hükümet Konağı’nı taşladığı bildirildi. Gözaltına alınan kişinin arabasında yapılan incelemede, 3 adet kalaşnikof uzun namlulu silah, bombalar ve Hakkâri ile ilçelerinin detaylı haritaları, bombalanan kitabevinin işaretlendiği kroki ve bazı kişilerin isimleri ile fotoğraflarının ele geçirildiği belirtildi. İnceleme yapıldığı sırada bir araçtan açılan ateş sonucu 1 kişi öldü. Çıkan olaylarda 5 kişi de yaralandı. [S, R, H, Z] Olay sırasında bir polis memurunun, DYP başkanı Mehmet Ağar’ı arayarak yardım istediği bildirildi. [H, R] **10 Kasım:** Yaşanan olayları protesto etmek için toplanan halkı yatıştırmak amacıyla bir konuşma yapan DEHAP’lı Belediye Başkanı Salih Yıldız, “burada, Yüksekova çetesi ve Susurluk benzeri bir olay var. Çözüyoruz ancak sizin sakin olmanız lazım” dedi. [H, Z] **11 Kasım:** Başbakan Erdoğan olayın sonuna kadar takipçisi olacaklarını açıkladı. [Z, S, R] İncelenen aracın JİTEM’e ait olduğu iddia edilirken, bombayı attığı öne sürülen ve polisin halkın elinden kurtardığı kişinin PKK itirafçısı, kaçan iki kişinin de jandarma istihbaratında görevli olduğu bildirildi. [Z, S] Genelkurmay Başkanlığından yapılan açıklamada,

olayın yargıya intikal ettiği belirtildi. [Z, S, R] Hakkâri Belediye Başkanı Metin Tekçe’nin, inceleme sırasında kalabalığa ateş açan ve bir kişinin ölümüne sebep olan kişinin bir uzman çavuş olduğunu iddia ettiği bildirildi. [Z] CHP Hakkâri Milletvekili Esat Canan, araçtan jandarma istihbaratına ait dokümanlar çıktığını söyledi ve olayın bir an önce aydınlatılması gerektiğini belirtti. [Z] PKK itirafçısı olduğu öne sürülen Veyysel Ateş, Umut Kitabevi’ne bomba atmak, uzman çavuş Tanju Ateş ise toplanan kalabalığın üstüne ateş açıp bir kişinin ölümüne sebep olmak suçundan tutuklanırken, öfkeli kalabalığın elinden kaçan astsubaylar Ali Kaya ve Özcan İldeniz olay yerinden tesadüfen geçtiklerini söylemeleri üzerine serbest bırakıldı. [R] TBMM İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Mehmet Elkatmış, Şemdinli olayının Susurluk olayını çağrıştırdığını söyledi ve olayı incelemek üzere Şemdinli’ye milletvekillerinden oluşan bir heyet gönderceklerini açıkladı. [S] **12 Kasım:** Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Fevzi Türkeri, “olayın Susurluk olayına benzemediğini, provokasyon olduğunu” iddia etti. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök de, personelini “ne suçlayacağını ne de koruyacağını” açıkladı ve yargıya güvendiklerini belirtti. [S, R] Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Büyükanıt, olaya ismi karışan astsubayı tanıdığını, bu kişinin zamanında yanında görev yaptığını, “suç işleyecek biri olduğunu zannetmediğini, soruşturmada sonucun ortaya çıkacağını” belirtti. [R] **13 Kasım:** Erdoğan, olayın “lokal olmadığını, belli bir zihniyetin devamı olduğunu” ifade etti. [Z, H] CHP milletvekili Canan, jandarma istihbarat birimine ait araçtan çıkan belgeler arasında 105 kişinin adının yazılı olduğu üç liste bulunduğunu iddia etti. [Z, R] CHP heyeti üyelerinden Çanakkale Milletvekili Ahmet Küçük, olayın Susurluk olayı gibi olduğunu belirtti ve “Bu olayın içinde devlet güçleri var” iddiasında bulundu. [R] Şemdinli olayları sırasında Ağar’ı arayıp yardım isteyen polis hakkında Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından soruşturma başlatıldığı bildirildi. [R] **14 Kasım:** Mazlum-Der ve İHD gibi kuruluşların da aralarında bulunduğu sivil toplum örgütlerinin hazırladığı raporda, devlet içinde hukuk dışı hareket eden grupların halen varlıklarını sürdürdüğü iddia edildi. [Z] CHP, Şemdinli

olaylarının Meclis tarafından araştırılması için TBMM Başkanlığına önerge verdi. [S, H] TBMM Başkanı Bülent Arınç düzenlediği basın toplantısında, hükümetten JİTEM'in var olup olmadığı konusunda bilgi vermesini istedi. [R] Şemdinli'de ele geçirilen belgeler arasından aşiretler ve aşiret üyesi kişilerin adlarının bulunduğu belge ile DTP Kurucular Kurulu üyelerinin fotoğraflı isim listeleri bulunduğu iddia edildi. [H] Tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılan Şemdinli olayı sanıklarından Ali Kaya olayla ilgili açıklamalarda bulundu. Kaya, patlama öncesi Veysel Ateş ve Özcan İlideniz'le beraber arabada bulduklarını, Şemdinli'ye bazı "haber elemanları" ile buluşmaya gittiklerini, arabada bulunan kroki ve belgelerin istihbarat bilgileri olduğunu, silah ve bombaları olası olaylara karşı kendilerini korumak için bulduklarını ve olay yerinde tesadüfen bulduklarını belirtti. Kaya, İlideniz ve Ateş'in ifadelerinde çelişkiler bulunduğu, Kaya ve İlideniz'in ifadelerinde "tuvalet ihtiyacı" için durduklarını söylediği, Ateş'in ise "sayısal loto kuponu almak için durduk" dediği bildirildi. [H] DYP lideri Mehmet Ağar, olaylar sırasında kendisini arayıp yardım isteyen polis memuru hakkında soruşturma açılmasına tepki gösterdi. [H] **15 Kasım:** Şemdinli olaylarını incelemek üzere oluşturulan AKP heyeti hazırladığı raporu Merkez Yönetme Kuruluna sundu. Raporda Veysel, İlideniz ve Kaya'nın, Emniyetten bir talep gelmediği halde Şemdinli'ye gittikleri iddia edildi ve "jandarmanın orada ne işi olduğunun" açıklığa kavuşması gerektiği belirtildi. [Z] AKP, Şemdinli'deki olayların incelenmesi için bir komisyon kurulması yönünde önerge verdi. [R] Hakkâri'nin Yüksekova ilçesinde Şemdinli olaylarını protesto etmek amacıyla toplananlarla polis güçleri arasında yaşanan gerginlik sonucu 3 kişi öldü, 16 kişi yaralandı. Polisin olaylar sırasında kalabalığa ateş açmadığını, ateşin grup içinden açıldığı yönünde duyurular aldıklarını belirten Hakkâri Valisi Erdoğan Gürbüz, ölümlerin nedeninin adli tıpta yapılan incelemeler sonucunda anlaşılacağını belirtti. [S, Z, H] DEHAP İlçe Başkanı Şehabetin Timur, protesto edenlerin üzerine sadece panzerlerden değil, çevredeki bazı binalardan da ateş açıldığını iddia etti. [R] **16 Kasım:** Yaşanan olaylarda hayatını kaybeden 3 kişiden biri olan

Abdulhaluk Geylani'nin cenazesi sırasında konuşan Eski Belediye Başkanı Hetem İke, Vali Gürbüz'ün grup içinden ateş açıldığına dair duyuru aldığı şeklindeki sözlerine tepki gösterdi ve "Bu halk çok farklı yollarda dağıtılabildi. Ancak bunun yerine silah tercih edildi" dedi. [H] Cenaze töreninde iki F-16 uçağının alçak uçuş yapması eleştiri topladı. [R] Aydınlar Girişimi, Barış Girişimi ve Yurttaş Girişimi tarafından ortak bir bildiri yayımlandı. Bildiride "PKK'nın silahlı eylemlerine son vermesi, Başbakan tarafından verilen sözlerin tutulması ve provokatörlerin korunmaması" talepleri sıralandı. [H, Z] Bildiride ayrıca bazı komutanların "yargıya intikal etmiş" bir konuda konuşmalarının şüphe uyandırdığı belirtildi. [Z] Başbakanlıkta Güvenlik Zirvesi yapıldı. [H, Z, R] Toplantıdan sonra yapılan açıklamada olayın "ilk günkü hassasiyetle" takip edileceği bildirildi. [Z, R] **16 Kasım'da** Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Büyükanıt, Şemdinli sonrası yaşanan olayların iyi değerlendirilmesi gerektiğini belirtti ve "Polislere, emniyet güçlerine saldırıldı, ateşli silah kullanıldı. Yaralanmalar oldu. Bunları iyi belirlemenizi tavsiye ederim" dedi. [H] **17 Kasım:** Başbakan Erdoğan düzenlediği basın toplantısında JİTEM diye bir kuruluşun bulunmadığını, "daha önce olmuştaysa bile" kendi döneminde olmadığını ifade etti. [Z] **18 Kasım:** Adalet Bakanı Cemil Çiçek, "DEHAP'luların ne yaptıklarına iyi bakın, çözüme katkıları var mı dikkat edin" dedi. [Z] **19 Kasım:** Hakkari Valisi Gürbüz, Hakkari, Şemdinli ve Yüksekova'da olayları provoke edenleri yakalamak için çalışma başlattıklarını söyledi. Gürbüz ayrıca 1 Kasım'da medyana gelen patlamada zarar gören 194 işyerinin onarımı için İçişleri Bakanlığı tarafından maddi yardım gönderildiğini belirtti ve işyerleri ağır zarar gören vatandaşların zararlarının TMK kapsamında alınacak mahkeme sonuçları doğrultusunda karşılanacağını açıkladı. [Z, S] **21 Kasım:** İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch - HRW) Avrupa ve Orta Asya Direktörü Holly Cartner, polisin silahsız göstericilere karşı ateş ederek aşırı güç kullandığını iddia etti ve hükümetin aşırı güç kullananların cezalandırılacağını açık bir şekilde ifade etmesi gerektiğini belirtti. [Z] Özel Harekât Dairesi Başkanlığı 50 özel tim görevlisini geçici görevle Hakkâri ve ilçele-

rine gönderdi. [Z] Başbakan ani bir kararla Van'a gitti, buradan da Hakkâri'ye geçti. Başbakan, Şemdinli'de yaptığı konuşmada halkın "puslu havaya" aldanmamasını istedi. Herkesin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı üst kimliğinde birleşeceğini söyleyen Başbakan, hükümetin 3 kırmızı çizgisinin bulunduğunu ve bunların "etnik, bölgesel ve dinsel milliyetçilik" olduğunu yineledi. [S, R] MGK Genel Sekreterliğinin, Şemdinli olayının kaynağını araştıracağı, hazırlayacağı raporu MGK üyeleri ile paylaşacağı bildirildi. [R, H] **22 Kasım:** Partinin grup toplantısında konuşan Başbakan Erdoğan, Şemdinli'de gerçekleşen olaylarda "illegaliteyi legaliteye" çevirmek isteyen kişilerin bulunduğunu ifade etti. Olayın "siyaset üstü" olduğunu belirten Başbakan tüm partileri işbirliği yapmaya davet etti. [Z] 16 sivil toplum kuruluşu tarafından yapılan ortak açıklamada, Şemdinli'de terörle mücadele etmek gerekmesiyle hukuk dışı davranışlarda bulunulduğu belirtildi ve halk provokatif eylemlere karşı dikkatli olmaları konusunda uyarıldı. [Z] **23 Kasım:** Şemdinli Cumhuriyet Savcısı Harun Hayık'ın, 9 Kasım'da meydana gelen olaylar ile ilgili yürüttüğü soruşturma sonunda hazırladığı fezlekeyi, "çete" iddiası ile Van Cumhuriyet Başsavcısına gönderdiği bildirildi. [R, Z, S] Dosya için gizlilik kararı alındığı belirtildi. AKP, ANAP ve CHP'nin Şemdinli olayını araştırmak üzere bir komisyon kurulması yönünde verdiği önergeler birleştirilerek TBMM Genel Kurulunda görüşüldü. Görüşmeler sonunda, bir komisyon kurulması kabul edildi. [S, R] TBMM İnsan Hakları Komisyonu Başkanı Mehmet Elkatmış başkanlığındaki heyet, Şemdinli'de incelemelerde bulundu. [S, R] Hakkâri Valisi Erdoğan Gürbüz Tokat'a, Tokat Valisi Ayhan Nasuhbeyoğlu Hakkâri'ye atandı. [H] Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Büyükanıt, "Ali Kaya'yı iyi bir astsubay olarak tanıyorum. Bunu da söylerim ama iyi bir astsubay günün birinde suça karışırsa cezasını alır. Ben karışır diyorum, belli olana kadar korurum. Ama belli olduktan sonra yapacak bir şeyim yok benim." dedi. Yargıya karşı saygılı olduklarını belirten Büyükanıt, terörle mücadele konusunda "makul tedbirleri" almanın gerekli olduğunu ifade etti. [H] **25 Kasım:** Şemdinli Cumhuriyet Savcısı Ayık, "eğer şu anki deliller olayın başın-

da elinde olsaydı, Ali Kaya ile Özcan İlideniz'i tutuklamış olacağını" ifade etti. [Z] **26 Kasım:** Fezlekedeki bazı eksiklikler nedeniyle, Başsavcı Kemal Kaçan başkanlığındaki bir heyet Şemdinli'ye gitti ve görgü tanıklarını tekrar dinledi. Kitabevindeki patlamaya adı karışan Veysel Ateş, Ali Kaya ve Özcan İlideniz ile patlamadan sonra halkın üstüne ateş açarak bir kişinin ölümüne neden olduğu ileri sürülen Tanju Çavuş hakkında hazırlanan fezlekenin ayrılacağı ve iki olayın ayrı değerlendirileceği bildirildi. [Z] **28 Kasım:** Ali Kaya ve Özcan İlideniz, Van Cumhuriyet Başsavcısı Ferhat Sarıkaya'ya verdikleri ifadelerinin ardından çıkarıldıkları mahkeme tarafından "tedbiren" tutuklandı ve Van Kapalı Cezaevine konuldu. [Z, S, R, H] Başbakan Erdoğan, "Şemdinli'deki vatandaştan tanık olarak istifade edilemeyeceğini, çünkü vatandaşın orada tehdit altında bulunduğunu" ifade etti. [R] **29 Kasım:** Başbakan'ın sözlerine hukukçular tepki gösterdi ve bu ifadenin önyargıların dışı vurumu olduğunu, ayrımcılık yaptığını belirttiler. [R] **30 Kasım:** Kaya ve İlideniz'in TCK'nın 302 (vatan hainliği) ve 220. maddeleri (çete oluşturmak) ile Terörle Mücadele'nin 1/3. maddesine göre tutuklandığı belirtildi. [S, R] Şemdinli olayı Kasım ayı boyunca çeşitli yürüyüşlerle protesto edildi, ölüm ve yaralanmalar meydana geldi.

9 Kasım: Avrupa Komisyonu 2006 İlerleme Raporu açıklandı. Raporla ordunun siyaset üzerindeki etkisinin devam ettiği belirtildi. [S] Raporla ayrıca Güneydoğu'daki şiddetin sorumlusunun PKK olduğu belirtildi. [R]

9 Kasım: Jandarma istihbarat biriminin Van Yüzüncü Yıl Üniversitesinde çalışan bazı öğretim görevlileri hakkında bir rapor hazırladığı, raporda bazı öğretim görevlilerinin isimlerinin "PKK sempatizanı" şeklinde yer aldığı iddia edildi ve bu görevlilerin haklarını aramak için hukuki yollara başvuracakları bildirildi. [Z]

9 Kasım: Emniyet Genel Müdürü Gökhan Aydın, eskiden yedi yıl hapis gerektiren suçları işleyenlerin tutuklandığını, AB uyum süreci çerçevesinde düzenlenen yasalar ile bu sürenin 2 yıla indiğini böylelikle "Polis yakalıyor, adliye bira-

kıyor” şeklindeki tereddütlerin azaldığını bildirdi. İşkenceye ilişkin sorulan bir soru üzerine Aydın, insan haklarının ders olarak polis okullarında okutulduğunu, polisin işkence söz konusu olduğunda meslektaşlarını değil mesleklerini korumaları gerektiğini belirtti. [R]

11 Kasım: Şırnak’ın Silopi ilçesinde Başsavcı Talip Demirezen’in makam aracına bırakılan bomba patladı. [Z]

15 Kasım: Başbakan Erdoğan Rasmussen’le beraber düzenleyeceği basın toplantısını, salonda PKK çizgisinde yayın yaptığı iddia edilen *ROF TV* muhabiri bulunması üzerine terk etti. [S]

15 Kasım: Avrupa Komisyonunun genişlemeden sorumlu üyesi Olli Rehn’in kabinesinde Türkiye ve Kıbrıs sorumlusu olan Jean Christophe Filori, Brüksel’de katıldığı bir konferansta, “PKK bölgenin gelişmesinin önündeki en önemli engellerden biri. Kürt elitlerinin de bu örgütün etkisi sürdükçe olumlu gelişme kaydedilmesinin zor olduğunu görmeleri gerekiyor” diye konuştu. [R]

15 Kasım: Avrupa Güvenlik Çalışmaları Merkezi (*Centre for European Security Studies - CESS*) tarafından hazırlanan raporda, Genelkurmayın Savunma Bakanlığına bağlanması ve askerlerin TBMM’ye hesap verebilir bir noktaya getirilmesi gerektiği belirtildi. [R]

16 Kasım: Emniyet Genel Müdürlüğü, olası bir “terör saldırısını” engellemek amacıyla Ankara’daki karargâhın çevresinin gece görüş özelliğine sahip kameralarla izleneceğini ve giriş çıkış noktalarının elektronik yüksek bariyerli sistemlerle kontrol edileceğini açıkladı. Açılan ihalenin 250 bin Euro’luk ilk bölümünü Astel firmasının kazandığı bildirildi. [Z]

18 Kasım: Emniyet Genel Müdürlüğünün valilerden gelen istek üzerine 11 ilde Çevik Kuvvet şubesi kuracağı bildirildi. Önceliğin Hakkâri, Sirt, Tunceli ve Bingöl’e verileceği belirtildi. [S]

20 Kasım: “Terör, doğal afet” gibi nedenlerden dolayı psikolojik rahatsızlık geçirenlere ücretsiz

destek verecek travma merkezi, Beyoğlu’nda hizmete başladı. [H]

20 Kasım: Emniyet Genel Müdürü Gökhan Aydın, suç oranını düşük göstermek amacıyla suçların bazı polis birimleri tarafından gizlenmesini önlemek amacıyla bir takım yeni kurallar sıraladı ve bundan sonra meydana gelen olayların ivedilikle merkeze bildirilmesini istedi. [Z]

23 Kasım: “Haksız mal edinme” iddiası ile Genelkurmay Askerî Mahkemesinde eşi ve kızıyla birlikte yargılanan Deniz Kuvvetleri eski Komutanı İlhami Erdil davasında, Erdil’in avukatının itirazı nedeniyle yeniden hesap yapan bilirkişi, Etiler Alkent-2’deki dava konusu iki daireyi Erdil’in “resmi ve kayıtlı tasarrufları ile alamayacağı” tespitini yineledi. [A-TSK]

23 Kasım: Hakkâri Ağır Ceza Mahkemesi’nde görülen “Yüksekova Çetesi” davasında daha önce hapse mahkûm edilen sanıklar beraat etti. [R] **24 Kasım:** Abdurrahman Düşünmez’in avukatı Yaşar Altürk, davayı temyize götürdüklerini açıkladı. [Z, H]

24 Kasım: Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, yaptığı yazılı açıklamada 2007’de Cumhurbaşkanı olacağı yolundaki söylentilere cevap verdi ve görev süresi dolunca emekli olacağını, emekli olduktan sonra da siyasete atılmayacağını belirtti. [R, H]

24 Kasım: TBMM Başkanı Bülent Arınç, yaptığı açıklamada TSK üst düzey yönetim kadrosuna yönelik bazı yayınların yapıldığını belirtti ve “TSK’nın üst kademesinde, birbirine arkadaşlık ve dostluk bağlarının yanında Cumhuriyet ilkelere ve rejim konusunda birbirinden farklı düşünmeyen, birbirinden kıymetli insanların arasına nifak koymaya çalışanların çok kötü bir şey yaptığını düşünüyorum” dedi. [R]

25 Kasım: 11 Kasım’da Silopi Başsavcısı Talip Demirezen’in aracının altına bomba konulması

1 Fransa, Almanya, Lüksemburg, Belçika ve İspanya’dan 60.000 askeri personelden oluşan ve merkezi Strasburg’da bulunan askeri birlik. Bkz: <<http://www.eurocorps.org>>.

ve 21 Kasım'da Silopi İlçe Emniyet Müdürlüğüne bomba atılması olaylarına ilişkin gözüaltına alınan 6 kişiden 5'inin çete suçlamasıyla tutuklandığı bildirildi. [R] Fezlekede, 'çete' kapsamında değerlendirilen davanın Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesinde görüleceği belirtildi. [Z]

25 Kasım: MİT Müsteşarı Emre Taner'in, Kürdistan Yönetimi Bölge Başkanı ve Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) lideri Mesud Barzani ile gizli bir görüşme yaptığı iddia edildi. [R]

27 Kasım: Eğitim-Sen'in düzenlediği "Büyük Eğitim Yürüyüşü" nedeniyle Ankara'ya gelen yaklaşık 10 bin kişiyi polis, izinsiz gösteri yapılacağı gerekçesiyle şehre sokmadı. Ankara Güvenpark'ta kendilerini bekleyen arkadaşlarından bazılarının gözüaltına alındığı haberinin gelmesi üzerine İstanbul yolunu trafiğe kapatan bir grup üzerine, polis tazyikli su sıktı ve gaz bombası attı. Olaylarda 17 kişi yaralandı. [R, H]

28 Kasım: Başbakan Erdoğan, 10. AB-Akdeniz Zirvesi'nde yaptığı konuşmasında düşünce, ifade ve basın özgürlüğünün, "terör örgütlerinin sığına haline" getirilemeyeceğini ifade etti. [H]

29 Kasım: Olayları incelemek üzere Hakkâri'de bulunan TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, İran'la Türkiye arasında bulunan güvenlik işbirliğinin bürokrasiye takılmasından dolayı askerî yetkililerin İran'dan sızan PKK militanlarından ancak 4 gün sonra haberdar olduklarını ifade etti. [Z]

29 Kasım: Kamu-Sen Genel Sekreteri Fahrettin Yokuş tarafından okunan "Türk Aydınlarının Türk Milletine Bildirisi"nde, "tek bayrak, tek başkent, tek dil, tek milli marş, tek millet, tek vatan ve tek devlet" olan Anayasanın değiştirilemez ilkelerinin Cumhuriyet'in kuruluş ilkeleri olduğu belirtildi. [H]

Aralık:

Şemdinli olayının yankıları sürmeye devam etti. Meclis bünyesinde oluşturulan Şemdinli Komisyonu çalışmalarına başladı. TMK tartışmaları, Şemdinli olayına paralel bir şekilde devam etti.

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği hazırladığı raporda, taslağın AB uyum yasalarıyla çeliştiğini belirtti. Gündemdeki bir diğer önemli gelişme de, FBI ve CIA Başkanlarının arka arkaya Ankara'yı ziyaret etmesi oldu. Bu yılın ikinci toplantısını gerçekleştiren Yüksek Askerî Şûra'da (YAŞ) 4 askerî personel disiplinsizlik ve irticai faaliyetten dolayı ordudan uzaklaştırıldı. YAŞ toplantısında ayrıca Milli Askerî Stratejik Konsept (MASK) üzerinde yapılan değişiklikler üyelerin onayına sunuldu. Kasım ayında gerçekleşen vali değişikliğini, bu ay da kaymakam değişiklikleri izledi. AB-Türkiye Karma Parlamento Komisyonu Eşbaşkanı Lagendijk hakkında, TCK'nın 301. maddesinden soruşturma açılması da gündeme yansıdı. Emniyet Genel Müdürlüğü, Edirne ve İstanbul'da ilki "kaçakçılık," ikincisi "rüşvet" iddiaları üzerine iki operasyon gerçekleştirdi. İlk operasyonda gözüaltına alınan 44 kişiden 35'i tutuklanarak cezaevine gönderildi. Ayın sonuna doğru gerçekleşen MGK olağan toplantısında Irak, terör ve iç göç konuşulurken, toplantı sonrası yayımlanan bildiri "devletin üniter yapısı"na vurgu yapıldı.

1 Aralık: Bu yılın ikinci Yüksek Askerî Şûra (YAŞ) toplantısı Başbakan Erdoğan başkanlığında gerçekleşti. [Z] Toplantıda Başbakan Erdoğan'a "irticacı hareketlerin laik cumhuriyete karşı son dönemde artan faaliyetleri" hakkında bilgi verildi. [A-MGK] 4 askerî personelin "irticai faaliyet ve disiplinsizlik" nedeniyle ordudan ihracına karar verildi. Başbakan Erdoğan ve Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, kararları şerh koyarak imzaladı. Ayrıca MGSB ile bağlantılı olan Milli Askerî Stratejik Konsept (MASK) ele alındı ve yapılan değişiklikler üyelerin onayına sunuldu. [R]

1 Aralık: Şemdinli olaylarını soruşturan Van Başsavcılığının Ali Kaya ve Özcan İldeniz ile Veysel Ateş arasındaki hiyerarşiyi ortaya çıkardığı, buna göre Ali Kaya'nın tim komutanı, Özcan İldeniz'in Şemdinli sorumlusu, Veysel Ateş'in de Kaya'ya bağlı haber elemanı olduğu ileri sürüldü. [S]

1 Aralık: Yüksekova Kaymakamı Aytaç Akgül, Muş'un Bulanık ilçesine; Bulanık Kaymakamı

Uğur Kalkar, Yüksekova'ya; Şemdinli Kaymakamı Mustafa Cihat Feslihan, Karabük'ün Ovacık ilçesine; Eskişehir'in Alpu ilçesi Kaymakamı Altuğ Çağlar da Şemdinli'ye atandı. [H, S, R]

2 Aralık: İstanbul Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah yaptığı açıklamada, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden getirdikleri çocukları kapkaç, hırsızlık gibi suçlarda kullanan 17 kişiyi yakaladıklarını bildirdi. [Z]

2 Aralık: Adalet Bakanlığı Kişisel Verilerin Korunması Hakkında Kanun tasarısını tamamlayarak Başbakanlığa sundu. Tasarıda yer alan bazı istisnalar tepki çekti. Bu istisnalara göre, güvenlik, kamu düzeni, suçun önlenmesi ve devletin ekonomik çıkarları söz konusu olduğunda kuralların dışına çıkılabileceği ve ırk, siyasi düşünce, din ve mezhep bilgilerinin kaydedilebileceği bildirildi. İstisna kapsamına girmeyen durumlarda ise söz konusu kişinin rızasının alınması gerekeceği belirtildi. [Z]

2 Aralık: Pişmanlık Yasasından yararlanmak amacıyla yaptığı başvuru neticesinde Diyarbakır 4 No'lu Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanan Şemdin Sakık duruşmada, "PKK Abdullah Öcalan'ın ailesi, çiftliği, aşireti, çetesi, tarikati ve mafya şebekesiydi" dedi. [S]

3 Aralık: MİT Müsteşarlığının, müsteşar Emre Taner ile Mesud Barzani arasında yapılan görüşmeyi yalanlamadığı, sadece basında görüşmenin içeriği ile ilgili bazı yanlış bilgilerin yer aldığını açıkladığı bildirildi. [R]

4 Aralık: Emekli Orgeneral Eruygur *Anadolu Ajansı* muhabiri ile yaptığı söyleşide, Şemdinli olaylarının PKK ve destekçileri tarafından yapılmış bir provokasyon olduğunu, jandarma tarafından planlı bir operasyon yapılması ihtimali olmadığını, olaylarda yabancı gizli servislerin parmağı bulunabileceğini, olayın tamamen iç huzuru bozmaya yönelik olduğunu iddia etti. [S]

5 Aralık: Genelkurmay Başkanlığı tarafından yapılan açıklamada, Türkiye'den Kerkük'e giden bir JİTEM üyesinin Irak'ta gözüaltına alındığı iddiası yalanlandı. [S]

5 Aralık: Edirne ve İstanbul'da gerçekleştirilen operasyonlarda 44 kişi "Teşekkül Halinde İçki ve Sigara Kaçakçılığı" yaptıkları iddiasıyla gözaltına alındı. Edirne 1. Sulh Ceza Mahkemesine sevk edilen sanıklardan 9'u serbest bırakılırken, 35'i tutuklanarak cezaevine gönderildi. [S]

5 Aralık: Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, yeni TMK taslağına ilişkin hazırladığı raporda, taslağın uyum yasalarına ters düştüğünü ve insan haklarını ve özgürlükleri kısıtlayacağını belirtti. [Z]

7 Aralık: 22 Eylül 1980'de "yasak yayın" bulundurduğu gerekçesiyle Sivas'ta gözaltına alınan ve hakkında bilgi fişi düzenlenip, parmak izi alınan bir vatandaşın, parmak izi kaydı ile bilgi fişinin arşivden silinmesi isteğine Danıştay'dan onay geldi. [R, Ak, C]

7 Aralık: Genelkurmay Başkanlığından yapılan açıklamada, bir gazete yer alan ve Fransa Meclis Başkanı Jean Louis Debre'nin ziyareti sırasında Genelkurmay Başkanı Özkök'ün ifade ettiği ileri sürülen "AB içinde dincilere karşı daha etkili bir mücadele vereceğimize inanıyorum" şeklindeki ifadelerin Özkök tarafından kullanılmadığı belirtildi. [H]

7 Aralık: AKP Milletvekili Resul Tosun TBMM Muhafız ve Tören Taburu'nun şehir dışına taşınması çağrısında bulundu. [A-TSK]

8 Aralık: Genelkurmay Başkanlığı yaptığı basın açıklamasında, bu tür girişimleri "münferit bir hezeyan" olarak değerlendirdiklerini ifade etti. [R]

11 Kasım: TBMM Başkanı Bülent Arınç, Tosun'un ifadesini yanlış bulduğunu ama düşüncelerin açıklanmasından zarar gelmeyeceğini belirtti ve Genelkurmay Başkanlığından gelen tepkinin ölçsüz ve orantısız olduğunu ifade etti. [R]

9 Aralık: Türkiye'ye bir ziyarette bulunan FBI Başkanı Robert Mueller, Esenboğa Havaalanı'nda yaptığı basın açıklamasında, yetkililerle PKK konusunu ele aldıklarını, Avrupa ve başka ülkelerde PKK'ya yönelik ortak çalışmalarda bulduklarını belirtti. [S]

10 Aralık: Emniyet Genel Müdürlüğü Sözcüsü İsmail Çalışkan, insan hakları ihlallerinin azaldığını iddia etti. [Z]

10 Aralık: TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun, “faili meçhul cinayetler” konusunda İçişleri ve Adalet Bakanlığından bilgi isteyeceği, elde edilecek bilgiler ışığında “nokta çalışması” yapacağı bildirildi. [H]

11 Aralık: ABD Merkezi Haber Alma Teşkilatı (CIA) Başkanı Porter Goss Ankara’ya geldi. [H, S, R] Adalet Bakanı Cemil Çiçek, Gross’un “bilgi alışverişi” için geldiğini ifade etti. [Z, S] **13 Aralık:** MİT Müsteşarı Emre Taner-Goss görüşmesinde gündemi “kitlesel terörle kitlesel mücadele”nin oluşturduğu bildirildi. Toplantıda ayrıca, Türkiye’deki El Kaide bağlantıları, Irak, Suriye ve İran’la istihbarat paylaşımının görüşüldüğü, Türkiye’nin Kuzey Irak’taki PKK varlığına yönelik taleplerini yinelediği ve PKK’nın Avrupa’daki ekonomik bağlantılarına ilişkin işbirliği istediği belirtildi. [R] CIA’in, Kuzey Irak hattında PKK militanlarının Türkiye’ye geçişinin engellenmesi için “*Bat blanket*-Yarasa battaniyesi” sitemini devreye sokacağı, böylece sistemin hareketlilik belirlemesi anında Türkiye’nin önlem alabileceği bildirildi. [H]

12 Aralık: Sabiha Gökçen Havaalanı’na inen bir ABD uçağı ile insan kaçırıldığı veya bazı zanlıların sorgulandığı şeklinde çıkan haberler, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül tarafından yalandı. Gül, “İlgili birimlerin ve TSK’nın kontrolü dışında bazı şeyler oluyor gibi bir hava estirilmektedir, bu doğru değil” dedi. [S]

13 Aralık: TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun Şemdinli taslak raporunda, tutuklanan astsubay Ali Kaya için “Kendisini tanıyım, iyi askerdir” diyen Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Büyükanıt’ın yargıyı etki altına almaya çalıştığı iddia edildi. [H, R] Rapor taslağına, yargıyı etkilemenin suç sayıldığına dair yasa metninin de eklendiği bildirildi. [H] Raporda ayrıca, Yüksekova’daki cenaze törenleri esnasında alçak uçuş yapan F-16’ların bir gözdağı verme şeklinde algılandığı, JİTEM, JİT gibi birimlerin

var olup olmadığı konusunda gerekli açıklamaların ilgili kurumlar tarafından yapılmasının beklendiği ve “itirafçı” olarak bilinen “haber elemanları”nın, kanuni görevleri bittikten sonra yeni bir kimlikle bölgeden uzaklaştırılması gerektiğine yer verildi. [R] **14 Aralık:** Resmi davetli olarak gittiği Washington’da basın mensuplarının sorularını yanıtlayan Orgeneral Büyükanıt, Şemdinli raporunda kendisine yöneltilen eleştirilerin hatırlatılması üzerine, “Olan olaylardan sonra hangi araştırma yapıldı onu merak ediyorum” dedi. [H, R] **17 Aralık:** *Haber10*’da yayımlanan bir haberde Büyükanıt’ın konuşmasının yargıya müdahale olarak algılabileceğine dair ifadenin Şemdinli rapordan çıkarıldığı iddia edildi. [A-JİTEM]

13 Aralık: Konya’da basın mensuplarının sorularını yanıtlayan Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu Başkanı H. J. Kretschmer, Türkiye’de ordunun oynadığı rolün diğer AB ülkelerinden farklı olduğunu söyledi ve Türkiye’nin bu alanda daha fazla çalışması gerektiğini belirtti. [H]

14 Aralık: Başbakanlık İnsan Hakları Başkan Vekili Mustafa Taşkesen, “işkenceye sıfır tolerans” yaklaşımının sonuç verdiğini, 2004 yılında işkence iddiası ile insan hakları kurullarına gelen başvuruların 1. sırayı oluşturduğunu ama 2005’te 17. sıraya gerilediğini ifade etti. [Z]

15 Aralık: Hakkari, Şemdinli ve Yüksekova’da meydana gelen olayları araştırmak üzere kurulan Meclis araştırma komisyonunun ilk değerlendirme toplantısında “Derin devlet suçüstü yakalandı” yorumlarının yapıldığı iddia edildi. [Z]

15 Aralık: Resmi davetli olarak gittiği Washington’da çeşitli görüşmeler yapan Orgeneral Büyükanıt, NATO’daki Türk yetkililerin, PKK’nın NATO’nun terör listesine alınması için çalışmalarda bulduklarını söyledi. [S, R, H]

20 Aralık: Türkiye, 2005 yılında güncellenmesi ve tekrar yayımlanması öngörülen NATO terör örgütleri listesinin, Avrupalı üyeler tarafından “terör listeleri siyasi sorun oluyor” gerekçesi ile gerçekleştirilmemesi üzerine NATO Genel Sekreteri

Jaap de Hoop Scheffer'den, 2003 yılında kabul edilen ve PKK'nın da içinde bulunduğu terör örgütü listesinin geçerli olduğunun açıklanmasını istedi. [R]

16 Aralık: Şemdinli olaylarının ardından tutuklanan Ali Kaya ile Özcan İlideniz'in avukatlarının, tutukluluk hallerinin kaldırılmasına ilişkin yaptıkları itiraz, Van 4. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından reddedildi. [Z, S, H]

16 Aralık: ABD'nin yeni Ankara Büyükelçisi Ross Wilson, düzenlediği basın mensuplarıyla tanışma toplantısında PKK ile mücadelenin, ABD yönetimi ve kendi görevinin en öncelikli konuları arasında olduğunu ifade etti. Wilson, PKK'nın finans kaynaklarının kesilmesi konusunda çalışmaların devam ettiğini belirtti. [S, H] Emniyet Genel Müdürlüğü Sözcüsü İsmail Çalışkan, FBI ve CIA başkanları ile Emniyet Genel Müdürlüğünde yapılan görüşmelerde, PKK'nın "öncelikli tehdit" olduğu konusunda mutabık olduklarını ifade etti. [S, R]

18 Aralık: İçişleri Bakanı Abdülkadir Aksu, "Türklüğe hakaret" suçundan yargılanan yazar Orhan Pamuk'un Şişli Adliyesi'nde görülen davası sonrası yaşanan olaylarla ilgili "güvenlik zafiyeti" olduğu iddialarına yönelik soruşturma başlattığını açıkladı. [Z, S, H]

18 Aralık: AB-Türkiye Karma Parlamento Komisyonu Eşbaşkanı Joost Lagendijk'in, TSK'nın, "kendini güçlü ve önemli kıldığı için PKK ile çatışmayı sevdiği" ifadesinde bulunduğu iddia edildi. [R] **28 Aralık:** Beyoğlu Cumhuriyet Başsavcılığı, Lagendijk hakkında "Türklüğü, cumhuriyeti, devletin kurumlarını aşağılama" suçunu düzenleyen TCK 301. maddeden soruşturma başlattı. [S]

18 Aralık: Mardin-Kızıltepe davasının ikinci duruşması Eskişehir'de yapıldı. [A-ÖH]

20 Aralık: Yapılan değişiklikler ile Ocak 2006'dan itibaren sertifikasız güvenlik görevlisi çalıştırmanın cezasının 6 bin YTL'ye kadar çıkartılması ve sertifika maliyetinin yaklaşık 800 YTL'yi bulması sonucu, binlerce sahte sertifika-

nın işsiz gençlere yarı fiyatına satıldığı açıklandı. Sahte sertifika yapan şebekelerden birinin Malatya'da çökertildiği bildirildi. [Z]

20 Aralık: *Milliyet*'te yayımlanan bir haberde Jandarma ile Polis Teşkilatı arasında istihbarat paylaşımı eksikliği bulunduğu, bunun da bir örneğinin TBMM Şemdinli Komisyonunun tutanaklarına geçen bir istihbarat notu olduğu, Özcan İlideniz'in Jandarmanın çalışma sistemine ilişkin istihbarat bilgileri içeren ajandasına düşülmüş bu notta jandarma personelinin polisle ilişki kurmamasının yazdığı öne sürüldü. [A-JGK]

21 Aralık: Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, Milli Savunma Bakanlığının bütçe görüşmeleri sırasında yaptığı konuşmada, Türkiye'nin de füze üretimi yaptığını ama menzilini açıklamaya-çağını belirtti. [Z]

21 Aralık: Bilgi Edinme Yasası çerçevesinde, aralarında Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu (BAK) aktivisti oyuncu Mehmet Ali Alabora, KESK Genel Başkanı İsmail Hakkı Tombul ve TMMOB Başkanı Mehmet Soğancı'nın da bulunduğu bir grup, Başbakanlığa ABD'ye İncirlik Üssü'nde lojistik destek verilip verilmediğini sordu. [R]

22 Aralık: Emniyet Genel Müdürlüğü, "rüşvet iddiaları" üzerine Kapıkule Sınır Kapısı'nda gerçekleştirdiği operasyonda 58 gümrük ve gümrük muhafaza memuru ile 28 polis memurunu gözaltına aldı. [S, H, Z]

22 Aralık: Olası bir afet karşısında, Türkiye'nin afetlere müdahale etme ve kriz yönetimi kabiliyetinin geliştirilmesi amacıyla "Afet-2005 Kriz Yönetimi Tatbikatı Seçkin Gözlemci Brifingi," Başbakan Erdoğan'ın katılımıyla MGK Genel Sekreterliğinde yapıldı. [S]

24 Aralık: İçişleri Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü, Güneydoğu'da alınacak güvenlik önlemleri çerçevesinde, Şırnak merkeze 5, Silopi'ye 7 ve Cizre'ye 5 MOBESE kamerası yerleştirilmesi planlandığını açıkladı. [Z]

25 Aralık: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Türkiye Temsilcisi Anne Brigette Albrechtsen, etkili polis ve imamların namus cinayetlerinin önlenmesinde etkili bir rol oynaması gerektiğini belirtti ve “Toplum üzerinde etkisi olan bu devlet memurları anlayışlarını ve söylemlerini değiştirmeliler” dedi. [H]

27 Aralık: Jandarma İstihbarat Teşkilatı, hazırladığı raporu Şemdinli Araştırma Komisyonuna sundu. Raporda, Şemdinli’de Umut Kitabevinde gerçekleşen patlamanın PKK’lılar tarafından yapıldığı, Ali Kaya ile Özcan İlideniz’in ise olay yerinde tesadüfen buldukları iddia edildi. Bu raporun, istihbarat birimleri tarafından hükûmete sunulan ve patlamadan Kaya ile İlideniz’i sorumlu tutan ilk raporla çeliştiği belirtildi. [S]

28 Aralık: Hakkari eski Valisi Erdoğan Gürbüz, Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele Dairesi Başkanı Selim Akyıldız ve Şemdinli Kaymakamı Mustafa Cihat Feslihan, TBMM Şemdinli Araştırma Komisyonuna bilgi verdi. Üçünün de, Kaya ve İlideniz’in yürüttüğü istihbarat çalışmalarından haberleri olmadığını söyledikleri bildirildi. [Z]

29 Aralık: Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer başkanlığında gerçekleşen MGK olağan toplantısında, Irak, terörle mücadele ve iç göç konularının ele alındığı bildirildi. [Z, S] Toplantının ardından yayımlanan bildiriye “Devletin üniter yapısı ve Anayasa ile belirlenmiş niteliklerinin muhafaza edilmesi”ne vurgu yapıldı. [S, H]

29 Aralık: Şişli Cumhuriyet Başsavcılığı, Orhan Pamuk hakkında TSK’ya hakaret suçundan başlatılan soruşturmayla ilgili takipsizlik kararı verdi. [H]

30 Aralık: Fatih Camii’nde gerçekleşen olaylara ilişkin aynı mahkemede, aynı ceza maddesinden tutuklanan sanıkların yer aldığı 4 ayrı dava birleştirildi ve davanın görüşülmesine başlandı. [S]

30 Aralık: TBMM Töre ve Namus Cinayetleri Araştırma Komisyonu ve Emniyet Genel Mü-

dürlüğü tarafından yapılan çalışma sonucunda elde edilen verilere göre beş yılda namus, töre ve şiddete dayalı 1091 olayın Emniyete intikal ettiği, ilk sırayı 110 olay ile Ankara’nın aldığı, onu 101 olayla İstanbul, 97 olayla İzmir ve 78 olayla Diyarbakır’ın izlediği bildirildi. [R]

BİBLİYOGRAFYA ve KAYNAKLAR

Makaleler

Önder Aytaç, İhsan Bal, “Medya ve Terörizm,” *Yeni Türkiye* 2 (12) (1996).

Nicole Ball, Malcolm Holmes, “Integrating Defense into Public Expenditure Work,” Commissioned by UK Department for International Development (11 Ocak 2002), <<http://www.grc-exchange.org/docs/SS11.pdf>>.

Ali Bayramoğlu, “Asker ve Siyaset,” *Birikim* (Ağustos-Eylül 2002).

Ali Birinci, “Türk Emniyet Teşkilatında İlkler,” *Polis Bilimleri Dergisi* 1 (3) (1999).

İbrahim Cerrah, “Sosyal Yapı ve Polis Alt-Kültürü,” İbrahim Cerrah, Emin Semiz (der.) *21. Yüzyılda Polis, Temel Sorunlar, Çağdaş Yaklaşımlar* (Ankara: EGM Yayınevi, 1998).

İbrahim Cerrah, “Bilişim Teknolojileri ve Etik: Bilişim Teknolojilerinin Güvenlik Hizmetlerinde Kullanımının ‘Etik Boyutu’ ve ‘Sosyal’ Sonuçları,” Tülin Günşen İçli, Fatih Karaosmanoğlu (der.) *Uluslararası Polislik ve İç Güvenlik* (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2003)

İbrahim Cerrah, “Türkiye”, “Türk Polisi” girişleri, *Encyclopedia of Law Enforcement* (California, ABD: Sage Publications, 2004-5).

Fahri Çoker, “Askerî Yargıtayın Tarihçesi,” *Askerî Adalet Dergisi* (1966).

Nuran Erol, “Söylem Olarak İdeoloji: New York Times Örneği,” *Toplum ve Bilim* (67) (Güz 1995).

Leslie MacFarlane, “Human Rights and the Fight Against Terrorism in Northern Ireland,” *Terrorism and Political Violence* 4 (1) (Nisan 1992).

İçişleri Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (*United Nations Development Programme-UNDP*) Araştırma Projesi: “Asayişin Sağlanması ve Yasaların Uygulanmasının Sivil Denetim Altına Alınmasına Yönelik Hazırlık Yardımı (Preparatory Assistance for Civilian Control of Security and Law Enforcement)”, (yayımlanmamış makale, 2005).

“Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yönetmeliği,” *Humanite* (Aralık 2003-Ocak 2004).

Tebliğler

İbrahim Cerrah, “Toplumsal Olayların Sosyal Yönü ve Medya,” Ceza Adalet Sistemi ve Polis Sempozyumu’nda sunulan Tebliğ (Ankara, 6-8 Mayıs 1998).

Antonio Intelisano, “Independence of Military Judges, Judges Advocates and Public Prosecutors,” VIIIth International Conference (VIII. Uluslararası Kongre) (Ankara, 1979).

Sabri Uzun, “İç Güvenlik Hizmetlerinin İdeal Yapılanması,” Uluslararası İç Güvenlik Konferansı’nda sunulan Tebliğ (Ankara, 22-24 Ocak 2004).

Kitaplar

Necdet Açı, Serhan Yedig, *Derin Devletin Peşinde* (İstanbul: Karakutu Yayınları, 2005).

Cüneyt Arcayürek, *Darbeler ve Gizli Servisler* (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1989).

Suavi Aydın, *Amacımız Devletin Bekası, Demokratikleşme Sürecinde Devlet ve Yurttaşlar* (İstanbul: TESEV Yayınları, 2006).

Osman Aytaç, *Hamidiye Alaylarından Köy Koruculuğuna* (İstanbul: Medya Güneşi Yayınları, 1992).

Ertan Beşe, Terörizm, *Avrupa Birliği ve İnsan Hakları* (İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2001).

Sami Demirkıran, *PKK: Olaylar, Belgeler, Hatıralar!..* (İstanbul: Kipa Yayınları, 2001).

Sami Demirkıran, *Kod Adı: Killer’s of Mehmet’s* (Ankara: Kipa Yayınları, 2002).

Ragıp Duran, *Basın Günceci No: 9* (Ankara: Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, 1994).

Fedai Erdoğan, *Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Faili Meçbul Siyasi Cinayetleri Araştırma Komisyon Raporu* (İstanbul: Gizli Saklı Yayınevi, 2005).

Sahir Erman, *Askerî Ceza Hukuku* (İstanbul: İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, 1974).

Aytekin Geleri, Hakan İleri, *Organize Suçlarla Mücadelede Gizli ve Örtülü Yaklaşımlar* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2003).

Peter Golding, Philip Elliott, *Making the News* (London: Longman, 1979).

Erdal İlter, *Milli İstibbarat Teşkilatı Tarihi: Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti* (M.E.H/MAH) (1927/1965) (Ankara, 2002), <http://www.mit.gov.tr/tarihce/giris_1.html>.

Raşit Kaya, *Kitle İletişim Sistemleri* (Ankara: Teori Yayınları, 1985).

Denis McQuail, *Mass Communication Theory*, (London: M. Joseph Ltd, 1987).

John Stuart Mill, *Özgürlük Üstüne* (İstanbul: Belge Yayınları, 1985).

Ahmet Mumcu, *Osmanlı Devletinde Siyaseten Katil* (Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 1963).

Ahmet Mumcu, Coşkun Üçok, *Türk Hukuk Tarihi* (Ankara: Savaş Yayınevi, 1982).

Baskın Oran, *Türkiye İnsan Hakları Bilançosu 2005 İzleme Raporu* (İstanbul: TESEV Yayınları, 2006).

Hilmi Özarpat, *Askerî Yargılama Usulü Hukuk* (Ankara, 1950).

Ümit Özdağ, *Avrupa Birliği'nin Türkiye Politikaları* (Ankara: ASAM Yayınları, 2003), <<http://www.av-sam.org/tr/asamcalismasi.asp?ID=1>>.

Hikmet Özdemir, *Rejim ve Asker* (İstanbul: Afa Yayıncılık, 1989).

Tuncay Özkan, *Bir Gizli Servisin Tarihi: MİT* (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1996).

Vasfi Raşit Seviğ, *Askerî Adalet* (Ankara, 1955).

Frederick Siebert, Theodore Peterson, Wilbur Schramm, *Four Theories of the Press: The Authoritarian, Libertarian, Social Responsibility and Soviet Communist Concept of What the Press Should Be and Do* (ABD: University of Illinois Press, 1963).

John Stalker, *Shoot to Kill and the Affair* (İrlanda: Harmondsworth, Penguin, 1988).

Timur Şahan, Uğur Balık, *İTİRAFÇI: Bir JİTEM'ci Anlattı* (İstanbul: Aram Yayıncılık, 2004).

A. Turhan Şenel, M. Şenel, *İstibbarat ve Genel Güvenlik Konularımız No. 56* (Ankara: EGM İDB Yayınları, 1997).

Tarık Zafer Tunaya, *Siyasi Müessesler ve Anayasa Hukuku*, Siyaset İlmi Serisi 9 (İstanbul, 1969).

Mete Tuncay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)* (İstanbul: Cem Yayınevi, 1992).

H. Uçak, *11 Eylül Sonrası ABD İç Güvenlik ve İstibbarat Çalışmaları No. 89* (Ankara: EGM İDB Yayınları, 2005).

Aydın Uğur, *Yeni Demokrasinin Yeni Aktörleri: STK'lar, Merhaba Sivil Toplum*, Tacisel Ulaş (der.) (İstanbul:Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayınları, 1998).

Ferhat Ünlü, *Eymür'ün Aynası:Eski MİT Yöneticisi Anlatıyor* (İstanbul: Metis Yayınları, 2001).

Soner Yalçın, *Binbaşı Ersever'in İtirafı* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1994).

Genel Plan ve Prensipler Dairesi Başkanlığı, *Milli Savunma Bakanlığı Beyaz Kitap 2000*, <<http://www.msb.gov.tr>>.

Jandarma Genel Komutanlığı, *Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi* (Ankara, 2002).

Dergiler

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 18 (1988), Cilt: 21, s. 200. [Yasama Yılı: 2, 19.12.1988, Birleşim: 47, Oturum: 2].

Anayasa Yargısı, Cilt. 17 (Ankara, 2000).

Yalova Milletvekili Şükrü Önder'in; Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ve İçişleri Komisyonu Raporu (2/546), *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 22 (2005), Cilt: 91, s. 8 [Yasama Yılı: 3, 3 Temmuz 2005, Birleşim: 125, S. Sayısı: 962], <http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g_sd.birlesim_baslangic>.

İç Tüzük

TBMM Kanunlar ve Kararlar Müdürlüğü, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü (Ankara, 2005), <<http://www.tbmm.gov.tr/ictuzuk/ictuzuk.htm>>.

Kanunlar

1831 tarihli Belçika Anayasası.

1887 tarihli Hollanda Anayasası.

1967 tarihli Brezilya Anayasası.

1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.

353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Hakkında Kanun (ASMKYK), <<http://www.msb.gov.tr/Birimler/AsAdIsB/AsAdIsB353Kanun.htm>>.

18.03.1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunu.

10.06.1949 tarihli ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu.

21.02.1967 tarihli ve 832 sayılı Sayıştay Kanunu.

26.03.1985 tarihli ve 3175 sayılı Kanun.

25.03.1988 tarihli ve 3419 sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanun.

4734 sayılı Kamu İhale Kanunu, 22.01.2002 tarihli ve 24648 sayılı *Resmi Gazete*.

16.07.1956 tarihli ve 6815 sayılı Sınır, Kıyı ve Kara Sularımızın Muhafaza ve Emniyeti ve Kaçakçılığın Men ve Takibi İşlerinin Dâhiliye Vekâletine Devri Hakkında Kanun, 24.07.1956 tarihli ve 9363 sayılı *Resmi Gazete*.

17.07.1972 tarihli ve 1612 sayılı Yüksek Askerî Şûranın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, 26.07.1972 tarihli ve 14257 sayılı *Resmi Gazete*.

09.07.1982 tarihli ve 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu, 13.07.1982 tarihli ve 17753 sayılı *Resmi Gazete*, <<http://www.basbakanlik.gov.tr>>.

10.03.1983 tarihli ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu, 12.03.1983 tarihli ve 17985 sayılı *Resmi Gazete*.

10.11.1988 tarihli ve 3497 sayılı Kara Sınırlarının Korunması ve Güvenliği Hakkında Kanun, 22.11.1988 tarihli ve 1997 sayılı *Resmi Gazete*.

10.06.2004 tarihli ve 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun, 26. 06.2004 tarihli ve 25504 sayılı *Resmi Gazete*.

03.07.2005 tarihli ve 5397 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 23.07.2005 tarihli ve 25884 sayılı *Resmi Gazete*.

Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununa İki Ek Madde Eklenmesine Dair Kanun Tasarısı, Tarih: 22.09.1998, Sayı: B.02.0.KKG.0.11/101-1177/5368; Karar Tarihi: 09.12.1999.

2005 Mali Yılı Genel ve Katma Bütçe Kanun Tasarıları.

Köy Korucuları Yönetmeliği, 01.07.2000 tarihli ve 24096 sayılı *Resmi Gazete*, <<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/20524.html>>.

Bilgi Notu

Naciye Aslıhan Tuncer, Baran Kuşoğlu, “Eğitim, Sağlık ve Güvenlik Harcamalarının Bütçe Payları,” TBMM Araştırma Servisi Bilgi Notu, Ekim 2005.

İddianame

3 Mart 2006 tarihli ve 2006/32 esas numaralı “Şemdinli” iddianamesi.

Fezleke

İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı, “Susurluk Fezlekesi,” Hazırlık No: 1997/221; Fezleke No: 1997/1 (30.01.1997).

Tutanaklar

2003 Mali Yılı Genel ve Katma Bütçe Kesin Hesap Kanunu Tasarılarının Plan ve Bütçe Komisyonu Görüşme Tutanakları, Basılı Tutanak.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurul Tutanağı, 22. Dönem, 3. Yasama Yılı, 101. Birleşim (24 Mayıs 2005).

Plan ve Bütçe Komisyonu (PBK), Milli Savunma Bakanlığı (MSB) Bütçe Görüşme Tutanakları, 11 Kasım 2005, <<http://www.msb.gov.tr>>.

24.11.2005 tarihli Plan ve Bütçe Komisyonu Mali Yılı Bütçe Görüşmeleri Tutanakları, <<http://www.tbmm.gov.tr>>.

Raporlar

“Ülkemizin Çeşitli Yörelerinde İşlenmiş Faili Meçhul Siyasal Cinayetler Konusunda Meclis Araştırma Komisyonu Raporu,” Esas No: 10/90, Sayı No: A.01.1.GEÇ/300-554, Karar No: 10 (12.10.1995).

Kutlu Savaş, *Susurluk Raporu*, m.0001 (10.01.1997).

Kutlu Savaş, *Susurluk Raporu*, Aktüel-Ek, 5 Şubat 1998.

Kutlu Savaş, *Susurluk Raporu* (internet baskısı), <<http://siyaset.bilkent.edu.tr/susurluk/kutlu/p3.html>>.

Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı, 25-26 Kasım 2000, Nihai Rapor ve Sonuç Bildirisi, <<http://www.turkeiforum.net/konf/conf3-tr.html>>.

World Trade Organization, Working Group on the Relationship between Trade and Investment, “Transparency,” WT/WGTI/W/109, (02-1561), 27 Mart 2002, <<http://www.dfait-maeci.gc.ca/tna-nac/documents/W109-e.pdf>>.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), “Ağustos 2004 Raporu,” <http://www.tihv.org.tr/rapor/2004_08/agukurtsorunu.html>.

İnsan Hakları Derneği (İHD), “Mardin İli Kızıltepe İlçesinde Ahmet Kaymaz ve 12 Yaşındaki Oğlu Uğur Kaymaz’ın Yaşam Hakkının İhlal Edildiği İddialarını Araştırma-İnceleme Raporu,” 25 Kasım 2004, <<http://ihd.org.tr/rapozel/kiziltepekaymaz.html>>.

İnsan Hakları Derneği (İHD), Mazlum-Der Van Şubesi, SES Van Şubesi, “Van İli Edremit İlçesinde Yücel Solmaz (35, SES Van Şb. Üyesi) İsimli Yurttaşımızın Yargısız İnfaz Sonucu Öldürülmesi İddialarını Araştırma - İnceleme Raporu,” 20 Aralık 2004, <<http://www.ihd.org.tr/rapozel/vanedremit.html>>.

Fusun Üstel, “Zorunlu İç Göç Sonrası Köye Dönüş (ön) Raporu,” TESEV, 2004.

Mazlum-Der, “Terörle Mücadele Kanunu Tasarısı Hakkında Değerlendirme Raporu,” 14 Eylül 2005, <<http://www.mazlumder.org/ana.php?konu=rapor&id=1042&lang=tr>>.

Mazlum-Der, “9-10 Kasım 2005 Şemdinli Olaylarını Araştırma-İnceleme Raporu,” 12 Kasım 2005, <<http://www.mazlumder.org/ana.php?konu=rapor&id=1043&lang=tr>>.

Avrupa Güvenlik Araştırmaları Merkezi (CESS), İstanbul Politikalar Merkezi (İPM), “Türk Sivil-Asker İlişkileri ve Avrupa Birliği: Süregelen Buluşmaya Hazırlık,” Kasım 2005, <<http://www.cess.org/publications/occasionals/pdfs/occasionals4.pdf>>.

Şükrü Önder, *Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ve İçişleri Komisyonu Raporu*, 2005, <<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss962m.htm>>.

Tamer Aker, A. Betül Çelik, Dilek Kurban, Turgay Ünal ve Deniz Yüksek, “Türkiye’de Ülke İçinde Yerinden Edilme Sorunu: Tespitler ve Çözüm Önerileri,” TESEV, 2005, <http://www.tesev.org.tr/etkinlik/TESEV_UYE_Grubu_Raporu.pdf>.

İnsan Hakları Derneği (İHD), “2005 Yılı Genel İnsan Hakları Raporu,” 28 Şubat 2006, <<http://www.ihd.org.tr/ana.html>>.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), “2005 Yılında İnsan Haklarının Genel Durumu,” <<http://www.tihv.org.tr>>.

Gazete ve Dergi Haberleri, Köşe Yazıları

Okay Gönensin, “Gazetecinin Anayasası,” *Cumhuriyet*, 27 Ağustos 1990.

Can Dündar, “Dikkat...! Haber Öldürücü Bir Silah-tır...”, *Aktüel*, 24 Ağustos 1995.

Yener Süsoy, “ABD’liler isim vermedi ama tarif Şahinkaya’ydı,” *Hürriyet*, 12 Kasım 2001.

Aydoğan Vatandaş, “Kendisine JİTEM süsü veren mafya,” *Zaman*, 4 Ağustos 2002.

Murat Yetkin, “Bayramdan sonra sivil MGK geliyor,” *Radikal*, 28 Kasım 2003.

Sedat Ergin, “Sivil darbe mi, askeri tasfiye mi,” *Hürriyet*, 7 Aralık 2003.

Sedat Ergin, “Ordu ile oynamak,” *Hürriyet*, 9 Aralık 2003.

Fuat Akyol, “JİTEM hayaletiyle gasp terörü,” *Aksiyon*, 1 Mart 2004.

Neşe Düzel, “Bayramoğlu: İzleniyoruz,” *Radikal*, 12 Nisan 2004.

Enis Tayman, “Korucular için ‘çıkış yolu’ aranıyor,” *Tempo*, 30 Ağustos 2004.

Hüseyin Kaçar, “Süryani köyündeki korucular jandarma tehdidiyle çıkarıldı,” *Sabah*, 13 Eylül 2004.

Deniz Zeyrek ve Serkan Demirtaş, “Yeni MGK’dan ilk icraat: Fişler imha,” *Radikal*, 18 Kasım 2004.

Murat Yetkin, “Kuşlar nereye uçtu?,” *Radikal*, 19 Kasım 2004.

Fikret Bila, “Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi,” *Milliyet*, 25 Kasım 2004.

Hilal Köylü, “Patrikhane tehdit değil,” *Radikal*, 28 Kasım 2004.

Faruk Mercan, “Kırmızı kitaplar yenileniyor,” *Aksiyon*, 6 Aralık 2004.

Fuat Akyol, “Mardin’de şehven infaz,” *Aksiyon*, 13 Aralık 2004.

Utku Çakırözer, “MGK’da kadın yönetici devri,” *Milliyet*, 21 Şubat 2005.

Sevda Alkan, “STK’lar darbe yorgunu,” *Yeni Şafak*, 23 Nisan 2005.

Uğur Ergan, “Heybeli açılmasın,” *Hürriyet*, 28 Nisan 2005.

Ufuk Hiçyılmaz, “Başbakanlık krize talip,” *Aksiyon*, 2 Mayıs 2005.

Abdullah Akosman, “Vatana İhanetin Adı Açık Toplum Oldu,” *Önce Vatan*, 30 Mayıs 2005.

Ümit Cizre, "Güvenlik Reformu, Ama Nasıl?," *Radikal* 2, 5 Haziran 2005.

Sefa Kaplan, "İHD PKK'cı, artık istifa ediyorum," *Hürriyet*, 1 Ağustos 2005.

Murat Yetkin, "Konuyu kim açar," *Radikal*, 15 Ağustos 2005.

Murat Yetkin, "Geniş açıdan bakınca," *Radikal*, 25 Ağustos 2005.

Murat Yetkin, "Terörle mücadelenin başına Dışişleri Bakanı," *Radikal*, 27 Eylül 2005.

Barkın Şık, "Albaylık zorlaşıyor," *Milliyet*, 18 Ekim 2005.

Ali Sali, "MGSB'de ilk tehdit yine terör," *Yeni Şafak*, 24 Ekim 2005.

Turan Yılmaz, "Aşırı sağ artık tehdit değil," *Hürriyet*, 25 Ekim 2005.

Barkın Şık, "Aşırı sağ tehdit değil," *Milliyet*, 26 Ekim 2005.

Deniz Zeyrek, "Gerekirse asker yine 'göreve'," *Radikal*, 28 Ekim 2005.

Kemal Saydamer, "Dülger: Water strategy vital to Turkey," *Turkish Daily News*, 30 Ekim 2005.

Yavuz Donat, "35'inci Madde Kalkmalı," *Sabah*, 31 Ekim 2005.

Ertuğrul Özkök, "O haber niye Hürriyet'e 'sızdırıldı'," *Hürriyet*, 1 Kasım 2005.

Ergun Aksoy, "Kırmızı kitabı kim medyaya sızdırdı?. Erdoğan: MGK Genel Sekreterliği çalışanları," *Sabah*, 2 Kasım 2005.

Yavuz Donat, "Demokrasi'de ordunun yeri," *Sabah*, 3 Kasım 2005.

"Başbakan Erdoğan: Olay Mutlaka Açıklığa Kavuşmalı," *Zaman*, 11 Kasım 2005.

Ekrem Dumanlı, "Terörle Mücadele Yasası işte böyle sorgulanır," *Zaman*, 14 Kasım 2005.

Serhan Yedig, "Bir var bir yok! Hem var hem yok JİTEM," *Hürriyet*, 21 Kasım 2005.

Ertuğrul Özkök, "MİT Müsteşarı gölgeden çıktı," *Hürriyet*, 24 Kasım 2005.

Uğur Ergan, "En az ihraç," *Hürriyet*, 2 Aralık 2005.

Ertuğrul Özkök, "İmralı'da ilk sıradışı ziyaret," *Hürriyet*, 6 Aralık 2005.

Resul Tosun, "Daha sivil bir görüntü," *Yeni Şafak*, 7 Aralık 2005.

Cevat Öneş, "Terör-kimlik-türban... Güvenlikte yeni arayışlar," *Radikal*, 7 Aralık 2005.

Ali Bayramoğlu, "Şu JİTEM dedikleri ve Şemdinli," *Yeni Şafak*, 15 Aralık 2005.

Gökçer Tahincioğlu, "Yemin gibi İlkeler," *Milliyet*, 20 Aralık 2005.

Haşim Söylemez, "İtirafçılar tetikte," *Aksiyon*, 21 Aralık 2005, <<http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=22875>>.

Murat Yetkin, "Irak ve Kürt federasyonu MGK'da," *Radikal*, 25 Aralık 2005.

Murat Yetkin, "29 Aralık MGK'sının önemi," *Radikal*, 31 Aralık 2005.

Murat Yetkin, "PKK'yla mücadelede yeni patron," *Radikal*, 4 Ocak 2006.

Kezban Bülbül, "İddianame Şemdinli'yi unutturmasın," *Yeni Şafak*, 10 Mart 2006.

"Örtülüden kullanılan 45 milyon doların kaydı yok," *Hürriyet*, 14 Ocak 1998.

"Yılmaz'ın zor kararı," *Hürriyet*, 23 Şubat 1998.

"Birdal'dan A Timi'ne: Bilmem ne bereliler," *Hürriyet*, 26 Nisan 1998.

"Korucular yakalandı," *Radikal*, 29 Eylül 2002.

"Askerler istemese AWACS'lar alınmazdı," *Milliyet*, 9 Mayıs 2003.

"AWACS ihalesi sorun oldu," *Radikal*, 11 Mayıs 2003.

"Polis'ten Jandarma'ya sitem," *Hürriyet*, 3 Aralık 2003.

"Üskül: 'Yetkisi yok'," *Milliyet*, 11 Mart 2004.

"Erdoğan: TSK'nın görevi değil," *Cumhuriyet*, 15 Mart 2004.

"ASAM'ın başkanlığına Gündüz Aktan atandı," *Zaman*, 7 Nisan 2004.

"TESEV haddini aştı," *Yeniçağ*, 19 Mayıs 2004.

"Jandarma, Süryanilerin boşalttığı köydeki korucuları zorla çıkarttı," *Zaman*, 13 Eylül 2004.

"CHP'li Elekdağ'dan 'TSK yeniden yapılandırılсын çağrısı'," *Anadolu Ajansı*, 8 Kasım 2004.

"Sivil MGK perdelerini açıyor," *Hürriyet*, 25 Kasım 2004.

- “Adli kolluk’ resmi görüşe rağmen geçti,” *Sabah*, 28 Kasım 2004.
- “Adli kolluk komisyondan geçti,” *Zaman*, 28 Kasım 2004.
- “Şeffaflaştık,” *Hürriyet*, 1 Aralık 2004.
- “Açıklamaya Dikkat,” *Hürriyet*, 1 Aralık 2004.
- “Terörist değillerdi,” *Radikal*, 1 Aralık 2004.
- “Kızıltepe’deki operasyonda güvenlik kusurları belirlendi,” *Zaman*, 13 Aralık 2004.
- “Tokat Paşa: Suçlular cezalandırılınsın, ordu yıpratılmasın,” *Zaman*, 29 Aralık 2004.
- “Silahsız kuvvetlerin maaşı da çok düşük,” *Milliyet*, 28 Ocak 2005.
- “MİT telefonunu istiyor,” *Milliyet*, 10 Mart 2005.
- “New Gendarmerie controversy sparked,” *Turkish Daily News*, 17 Mart 2005.
- “Özel timciler genel müdürlükten olumlu not aldı,” *Zaman*, 27 Mart 2005.
- “MİT’ten dinleme ısrarı,” *Milliyet*, 31 Mart 2005.
- “İtirafçı Timurtaş yakalandı,” *Radikal*, 5 Mayıs 2005.
- “Ankara’yı kızdıran rapor,” *Milliyet*, 10 Mayıs 2005.
- “Asker düğümü tartışması,” *Milliyet*, 11 Mayıs 2005.
- “Tek soruda aklandı,” *Milliyet*, 17 Mayıs 2005.
- “MİT’i 2.5 yıl önce önerdiler,” *Hürriyet*, 19 Mayıs 2005.
- “Kızıltepe Olayı’nda Baro Raporu: Baba Kaymaz PKK milisi,” *Milliyet*, 22 Mayıs 2005.
- “Soros, Türkiye’de ‘Açık Toplum’a 6 milyon dolar verdi,” *Hürriyet*, 27 Mayıs 2005.
- “Soros’tan Türkiye’ye 6 Milyon \$,” *Ortaoğu*, 28 Mayıs 2005.
- “Türkiye’yi sarsacak belge,” *Vatan*, 1 Haziran 2005.
- “MİT izlemesi Bakanlar Kurulu’nda,” *Milliyet*, 2 Haziran 2005.
- “Güvenlik Anayasası masada,” *Cumhuriyet*, 21 Haziran 2005.
- “Savcı: Dinleme yasal,” *Milliyet*, 25 Haziran 2005.
- “Paşalar rapordan imzalarını çekti,” *Hürriyet*, 27 Haziran 2005.
- “MİT Müsteşarı Şenkal Atasagun’un neden emekliliğinin istendiğini açıklıyoruz,” *Haftalık*, 29 Haziran-5 Temmuz 2005.
- “Tolon: Terör konusunda Türkiye’ye çifte standart uygulandı,” *Anadolu Ajansı*, 24 Temmuz 2005.
- “Gizli yönetmelik, soru önergesiyle ortaya çıktı,” *Zaman*, 25 Temmuz 2005.
- “Koruculara ‘gizli’ yönetmelik,” *Yeni Şafak*, 14 Ağustos 2005.
- “Genelkurmay, JİTEM bizi bağlamaz,” *Milliyet*, 16 Eylül 2005.
- “Bucak gizliliğe sığınıyor,” *Cumhuriyet*, 1 Ekim 2004.
- “Meclis’teki taburu kaldırma gücüm yok,” *Hürriyet*, 7 Ekim 2005.
- “Uğur Kaymaz davasında avukat protestosu,” *Hürriyet*, 24 Ekim 2005.
- “Özkök cool towards YÖK stance,” *Turkish Daily News*, 31 Ekim 2005.
- “Canan: Susurluk’tan beter,” *Milliyet*, 11 Kasım 2005.
- “MİT bütçesi sessiz geçti,” *Milliyet*, 11 Kasım 2005.
- “Ecevit: Türkiye’de derin devlet hep var,” *Ajanslar*, 21 Kasım 2005.
- “Evlerin alımı hukuken ve ahlaken mümkün değil,” *Hürriyet*, 24 Kasım 2005.
- “Savunmada yerli üretim artmalı,” *Cumhuriyet*, 25 Kasım 2005.
- “Welcome to Kürdistan,” *Tempo*, 2 Aralık 2005.
- “MİT Müsteşarı ile Barzani ne konuştu?,” *Haftalık*, 2-8 Aralık 2005.
- “Genelkurmay’dan tepki: Muhafız alayı teklifi hezeyan,” *Radikal*, 9 Aralık 2005.
- “Türkiye laiklikten uzaklaştırılıyor,” *Cumhuriyet*, 10 Aralık 2005.
- “Barodan TMK uyarısı: OHAL getirilmek isteniyor,” *Zaman*, 10 Aralık 2005.
- “FBI Başkanı MİT’e de gitti,” *Radikal*, 10 Aralık 2005.
- “Kaymaz’ın sırtındaki 9 kurşun da ölümcül,” *Milliyet*, 18 Aralık 2005.
- “Yemin gibi ilkeler,” *Milliyet*, 20 Aralık 2005.
- “Gül: TSK yetmez,” *Milliyet*, 26 Aralık 2005.

“Şemdinli patlamalarına JİT ve MİT savunması,” *Sabah*, 27 Aralık 2005.

“Commission deliberates axing state secret shield,” *Turkish Daily News*, 28 Aralık 2005.

Cevat Öneş, “Güvenlik ve demokrasi,” *Radikal*, 28 Aralık 2005.

“Şemdinli Komisyonu’nda Tuğgeneral gerginliği,” *Milliyet*, 29 Aralık 2005.

“Hakkari ve Şemdinli’nin Mülki Amirleri komisyonda dinlendi: ‘Astsubayları tanımıyoruz,’” *Milliyet*, 29 Aralık 2005.

“Gül: Terörle mücadelede direktifi hükümet verir,” *Milliyet*, 4 Ocak 2006.

“Gözaltı süresi yetersiz,” *Sabah*, 6 Ocak 2006.

“Tümgeneral Beştepe’den OMÜ’ye destek ziyareti,” *Cumhuriyet*, 21 Ocak 2006.

“Kritik diyalog,” *Bugün*, 23 Ocak 2006.

“Yeşil’in yargılandığı JİTEM davası başlıyor,” *Zaman*, 24 Ocak 2006.

“Suçlamada geri adım,” *Hürriyet*, 26 Ocak 2006.

“Şemdinli raporu sonunda rafa kalktı,” *Sabah*, 31 Ocak 2006.

“Evleri, kılıcı ve apoleti gitti,” *Hürriyet*, 8 Şubat 2006.

“Askerin istediği yasa çıkar sinyali,” *Hürriyet*, 31 Mart 2006.

Basın Açıklamaları

MİT Basın Açıklaması, 2 Haziran 2005, <<http://www.mit.gov.tr/basin23.html>>.

Memur-Sen Basın Açıklaması, 12 Eylül 2005, <<http://www.memursen.org.tr/haberioku.asp?kategori=1&id=173>>.

İnsan Hakları Derneği (İHD) Basın Açıklaması, 12 Kasım 2005, <<http://www.ihd.org.tr/basin/bas20051112.htm>>.

MİT Basın Açıklaması, 2 Aralık 2005, <<http://www.mit.gov.tr/basin24.html>>.

İlerleme Raporları

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2005 İlerleme Raporu*, 9 Kasım 2005, <<http://www.abgs.gov.tr>>.

Commission of the European Communities, *Turkey: 2004 Progress Report*, Brüksel, 6 Ekim 2004, SEC (2004) 1201.

Commission of the European Communities, *Turkey: 2005 Progress Report*, Brüksel, 9 Kasım 2005, SEC (2005) 1426.

<http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2005/pdf/package/sec_1426_final_en_progress_report_tr.pdf>.

İnternet Haber

Yasemin Varlık, “Susurluk Kamu Vicdanında Bitmedi,” *Bianet*, 12 Şubat 2001, <<http://www.bianet.org/2001/09/07/728.htm>>.

Gökçen Ekici, “Yabancı Sivil Toplum Örgütleri ve Sivil Darbeler,” 20 Nisan 2005, <<http://www.avsam.org/tr/analizler.asp?ID=50>>.

Kemal Ulusoy, “Askerin Yetkisi Az Değil Fazla Bile!,” *Aktif Haber*, 12 Ağustos 2005, <<http://www.aktifhaber.com>>.

Saygı Öztürk, “Komutan ‘JİTEM’ Gerçeğini Açıklıyor!,” *Medya24*, 14 Kasım 2005.

“Analiz 06: MAH’tan MİT’e,” *Anadolu Türk İnterneti (ATİN)*, 1 Ağustos 1991, <<http://www.atin.org/detail.asp?cmd=articledetail&articleid=115>>.

“Analiz 07: Gehlen ve İstihbarat,” *Anadolu Türk İnterneti (ATİH)*, 1 Ağustos 1991, <<http://www.atin.org/detail.asp?cmd=articledetail&articleid=116>>.

“Cumartesi Annelerinden ‘Cumartesi,’” *Bianet*, 17 Mayıs 2002, <<http://www.bianet.org/2002/05/17/haber10036.htm>>.

“Yeni TCK Tasarısı’na Sivil Tepki,” *İHH İnsani Yardım Vakfı*, 17 Eylül 2004, <http://www.ihh.org.tr/cgi-bin/index.pl?mod=news;op=news_id;id=1021>.

“Yasa Teklifleri Savunma Hakkına Saldırı,” *Bianet*, 10 Mayıs 2005, <<http://www.bianet.org/2005/05/10/60833.htm>>.

“Telefon dinleme yetkisinde son nokta,” *CNN Türk*, 4 Temmuz 2005, <http://www.cnnturk.com/HABER/haber_detay.asp?PID=318&HID=1&haberID=108432>.

“5 bin köy korucusu suç işledi,” *NTV-MSNBC*, 28 Eylül 2005.

“Özgürlükleri savunmak için sivil itaatsizlik,” *Bianet*, 28 Eylül 2005, <<http://www.bianet.org/2005/09/28/67893.htm>>.

“Diyarbakır Barosu: TMK tasarısıyla yapılmak istenenler,” 29 Eylül 2005, <<http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=6&ArsivAnaID=28810&ArsivSayfaNo=1>>.

“Barolar Birliği Hakkari’ye Gidiyor,” *Güncel Hukuk Haberleri*, 20 Kasım 2005, <<http://www.hukuki.net/haber/detay.asp?id=525>>.

“Büyükanıt, Şemdinli Raporundan Çıkarıldı,” *Haber 10*, 17 Aralık 2005, <<http://www.haber10.com/haber/15700/>>.

“Kaymaz’ın çatışmaya girmesi imkânsız,” *CNN Türk*, 19 Aralık 2005.

“Hükümet yeni TMK taslağını hangi sivil topluma danıştı?,” 10 Ocak 2006, <<http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=9&ArsivAnaID=30627>>.

“Şemdinli’de yakalanan devletin ta kendisidir!- Rapor,” 25 Ocak 2006, <<http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=6>>.

Şemdinli Komisyonu kilitlendi ,” *Haberextra*, 30 Ocak 2006, <<http://www.haberextra.com/haber/9117/%C5%9Eemdinli/Komisyonu/kilitlendi>>.

Cerrah’tan ‘olağanüstü’ talepler,” *NTV-MSNBC*, 25 Mart 2006, <<http://www.ntv.com.tr/news/366383.asp>>.

İnternet Adresleri

<[http://72.14.203.104/search?q=cache:iqdQ9PLcF-HAJ:www.cengizkan.com/html/ocaksistem.php%3Fname%3DHaber%26file%3Darticle%26sid%3D1456+%22Avrupa+G%C3%BCvenlik+Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%C4%B1+Merkezi%22+\(CESS\)&hl=tr&ct=clnk&cd=30](http://72.14.203.104/search?q=cache:iqdQ9PLcF-HAJ:www.cengizkan.com/html/ocaksistem.php%3Fname%3DHaber%26file%3Darticle%26sid%3D1456+%22Avrupa+G%C3%BCvenlik+Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%C4%B1+Merkezi%22+(CESS)&hl=tr&ct=clnk&cd=30)>.

<<http://www.anap.org.tr/anap/genelbaskanlar/YIL-MAZ/konusmalar/1998/ocak98/22ocak98.htm>, 22 Ocak 1998>.

<<http://www.avsam.org/tr/giris3.asp>>.

<http://www.avsam.org/tr/stratejikanaliz.asp?x_yill=2005>.

<http://www.barobirlik.org.tr/tbb/baskan/konusmalar/051203_mersin.aspx>.

<<http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=2928>>.

<<http://www.bumko.gov.tr>>.

<<http://www.bumko.gov.tr/chart/data.htm>>.

<<http://www.bumko.gov.tr/proje/projel/fonksinif.mht>>.

<<http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1996/eylul1996.htm>>.

<<http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/2005/agustos2005.htm>>.

<<http://www.danistay.gov.tr>>.

<<http://www.egmidb.gov.tr>>.

<<http://www.erg.sabanciuniv.edu/ipm.htm>>.

<<http://www.ihd.org.tr>>.

<<http://www.jandarma.gov.tr>>.

<<http://www.korkuteken.com/kimdir.htm>>.

<<http://www.mazlumder.org/ana.php?konu=aciklama&id=465&lang=tr>>.

<<http://www.mazlumder.org/ana.php?konu=aciklama&id=472&lang=tr>>.

<<http://www.memur-sen.org.tr/haberioku.asp?kategori=1&id=173>>.

<<http://www.mgk.gov.tr/sss.html>>.

<<http://www.mit.gov.tr/merak-Cevap17.html>>.

<http://www.mit.gov.tr/stat_butce.html>.

<<http://www.msb.gov.tr>>.

<<http://www.ortakpayda.org/boxes.asp?foo=read&foex=139&ronin=5>>.

<<http://www.tayad.org>>.

<<http://www.tbmm.gov.tr>>.

<<http://tem.iem.gov.tr/cm.k.php>>.

<<http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=8&ArsivAnaID=30187&ArsivSayfaNo=1>>.

<<http://www.telehaber.com/haberler/haber-287453/>>.

<http://www.tesev.org.tr/basin/basin_tesev.php>.

<<http://www.tesev.org.tr/etkinlik/dcaf2.php>>.

<http://www.tesev.org.tr/etkinlik/GSDA_TESEV.pdf>.

<http://www.tesev.org.tr/projeler/guvenlik_Sektoru_metin.pdf>.

<http://www.tesev.org.tr/tese_v_misyon.php>.

<http://www.tesev.org.tr/tese_v_tarihce.php>.

<<http://www.tihak.org.tr/yaliefel.html>>.

<<http://www.tsk.mil.tr>>.

<<http://www.yargitay.gov.tr>>.

<<http://www.yenisafak.com.tr/diziler/mgk/mgk2.html>>.

YAZARLAR HAKKINDA

Zühtü Arslan

Doç. Dr. Zühtü Arslan Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesinde öğretim üyesidir. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun olan Arslan, yüksek lisans ve doktorasını Leicester Üniversitesi Hukuk Fakültesinde yapmıştır. Çalışmaları hukuk-siyaset ilişkisi, anayasa yargısı, insan hakları, siyasal partiler hukuku ve sivil-asker ilişkileri alanlarında yoğunlaşmaktadır. Türkçe ve İngilizce olarak kaleme aldığı eserlerinden bir kısmı şunlardır: *Anayasa Teorisi* (Seçkin Yayıncılık, 2005); *Constitutional Law of Turkey* (ortak yazar) (Kluwer Publication, 2004); “İdeoloji, Türk Militarizmi ve Post-Militarist Açılımlar,” *Doğu Batı* 28 (2004), s. 43-67; “Conflicting Paradigms: Political Rights in the Turkish Constitutional Court,” *Critique: Critical Middle Eastern Studies* 11/1 (2002), s. 9-25; “Taking Rights Less Seriously: Postmodernism and Human Rights,” *Res Publica* 5/2 (1999), s.195-205.

Önder Aytaç

Dr. Önder Aytaç Polis Akademisinde öğretim üyesi olup, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi (LLB), İngiltere Loughborough Üniversitesi (MSc), ODTÜ Sosyoloji Bölümünde (PhD) eğitim görmüştür. Halen Güvenlik Bilimleri Fakültesinde, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesinde ve Güvenlik Bilimleri Enstitüsünde lisans ve master derslerine girmekte olup, pek çok uluslararası ve ulusal programa konuşmacı olarak katılmıştır. 1995 yılından bu yana Türkiye’de bulunan yazar, TADOC’ta Uyuşturucu Kullanımı ve Talep Azaltımı Merkez Başkanlığı ve Güvenlik Bilimleri Fakültesi Dekan Yardımcılığını da yürütmektedir. Yine bu çerçevede Polis Radyosu’nda ve Gazi Radyo’da da programlar yap-

makta olup, günlük olarak İngilizce yayımlanan *the New Anatolian News* gazetesinde de köşe yazarlığı yapmaktadır. Uluslararası Polis Organizasyonunun da (IPA) Türkiye Bölümünün Genel Başkan Yardımcısıdır ve çıkarılan derginin de genel yayın yönetmenidir. Araştırma alanlarını polis, terör, ordu, istihbarat örgütleri, halkla ilişkiler, medya üzerine yoğunlaştırmıştır. Polis-Asker-MİT, Organize Suç Örgütleri, Medya ve Terörizm üst başlıkları altında Türkçe ve İngilizce kitap ve makaleleri vardır.

Volkan Aytar

Volkan Aytar, 2004’ten bu yana TESEV’de Demokratikleşme Program Yöneticisi olarak çalışmakta ve Güvenlik Sektörü projeleri başta olmak üzere çok sayıda projeyi idare etmektedir. TESEV’den önce, New York’ta yayımlanan *Political Handbook of the World* adlı referans kitabında editörlük yapmış ve Sabancı Üniversitesi ve New York Eyalet Üniversitesinde dersler vermiştir. Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi lisans derecesini aldıktan sonra Fulbright bursuyla New York Eyalet Üniversitesinde Sosyoloji yüksek lisansı yapmıştır. Küresel Çalışmalar sertifikası edindiği bu kurumda Sosyoloji doktora çalışmasını yürütmektedir. Yayımlanmış çalışmaları arasında, “Caterers of the Consumed Metropolis: ‘Ethnicized’ Tourism and Entertainment Laborscapes in Istanbul,” *Tourism, Ethnic Diversity and the City*, J. Rath (der.) içinde (2006); “Istanbul: Paesaggi Musicali,” *Equilibri: Rivista per lo Sviluppo Sostenibile*, IX (3) (2005); *Metropol* (2005); *Güvenlik Sektöründe Demokratik Gözetim: Türkiye ve Dünya*, Editör (2005); “Gender: Feminism and Women’s Studies,” [Ayşe Betül Çelik ile birlikte] *Overcoming the Two Cultures*, I. Wallerstein ve R. Lee (der.) için-

de (2004); “Scuffling and Intermingling Sounds in a Fragmented Metropolis: Constructions of Spaces of Music in Istanbul,” [Azer Keskin ile birlikte] *Géocarrefour: Revue de Géographie de Lyon* (2003) sayılabilir.

Ertan Beşe

Dr. Ertan Beşe, 1985 yılında girdiği İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünden, 1989 yılında mezun oldu. 18 Ocak 1991’de Polis Akademisinde Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı. University of Wales, Aberystwyth Hukuk Fakültesinde, “General Aspects of Contemporary Political Terrorism and State Responses” başlıklı tezini 1994 yılı başında tamamlayarak Kamu Hukuku alanında LLM (Hukuk Yüksek Lisansı) derecesi aldı. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Topluluğu Anabilim Dalında yürütmekte olduğu Doktora çalışmalarını, Temmuz 2001’de “Avrupa Birliği Açısından Terörle Mücadele ve İnsan Hakları” başlıklı doktora teziyle tamamladı. 27 Mayıs 2002 tarihinde Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi kadrosuna Kriminoloji alanında Yardımcı Doçent olarak atandı. Mart 2005’te Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde “Sociological Analysis of Organized Criminality in Turkey” başlıklı teziyle ikinci doktora derecesini aldı. 1996 yılından itibaren Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesinde lisans düzeyinde Kriminoloji, Terörizm, Organize Suçlar ve Avrupa Birliği ile İlişkiler; Güvenlik Bilimleri Enstitüsünde yüksek lisans düzeyinde Siyasal Şiddet ve Terörizm, Uluslararası Hukuk ve Terörizm ve Türkiye’de Organize Suçlar dersleri vermektedir. İlgi alanları; özellikle, siyasal terörizm, organize suçlar, kriminoloji, suç sosyolojisi ve Avrupa Birliği’dir.

İbrahim Cerrah

Doç. Dr. İbrahim Cerrah Yüksek Lisans ve Doktora eğitimini 1990–1995 yılları arasında İngiltere’de tamamladı. 1995–2006 yılları arasında Polis Akademisinde öğretim üyesi olarak görev yaptı. 2001–2002 ve 2004 yıllarında New York Üniversitesinde Fulbright öğretim üyesi olarak

Polis Bilimlerine Giriş, Polis Yönetimi ve Karşılaştırmalı Polislik Sistemleri, Terörizm ve Polis Etiği gibi dersler verdi. İç güvenlik alanında araştırma ve yayınları olan Dr. Cerrah’ın ‘polis etiği,’ ‘polis-alt-kültürü,’ ‘polis eğitimi,’ ‘güvenlik sektörüne sivil katılım,’ ‘güvenlik sektörünün gözetim ve denetimi’ ve ‘güvenlik sektörü reformu’ gibi alanlarda çalışmaları bulunmaktadır. TESEV bünyesinde yer alan Güvenlik Sektöründe Demokratik Açılımlar Çalışma ve İzleme Grubu üyesi olan Dr. Cerrah, 2005 yılında İçişleri Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı desteğiyle yürütülen Mülki İdari Amirlerin Kolluk Denetimi konulu bir projede ulusal danışman olarak yer aldı. 1997–2001 yılları arasında *Polis Bilimleri Dergisi*’nin (*Turkish Journal of Police Studies*) kurucu-yazı işleri müdürlüğünü yapan Dr. Cerrah’ın yurt içi ve yurt dışında yayımlanmış kitap ve makaleleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları, *Turkish Yearbook of Human Rights*; *Intersec: The Journal of International Security*; *Security Journal*; *La Gazette: Une Publication De La Gendarmerie Royale Du Canada*; *Turkish Public Administration Annual* ve *Polis Bilimleri Dergisi* gibi uluslararası yayınlarda yer aldı. 2001 yılında doçent olan Dr. Cerrah o tarihten bu yana Güvenlik Bilimleri Enstitüsü müdürlüğü görevini yürütmektedir.

Ümit Cizre

Profesör Ümit Cizre, Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümünde öğretim üyesi olup, Princeton Üniversitesinde Fulbright araştırmacısı, Floransa Avrupa Üniversitesi Robert Schuman İleri Araştırmalar Merkezinde Jean Monnet araştırmacısı olarak çalışmıştır. 2000’den bu yana, Cenevre Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Denetimi Merkezi (DCAF) Uluslararası Danışma Kurulu üyesidir. Ayrıca, TESEV bünyesinde faaliyet gösteren Güvenlik Sektöründe Demokratik Açılımlar Çalışma ve İzleme Grubuna başkanlık etmektedir. Araştırma alanı ordu ve siyaset, güvenlik bürokrasisinde demokratik açılımlar, milli güvenlik politikaları, güvenlik sektörü reformu, milliyetçilik teorileri ve Türk milliyetçiliği üzerine yoğunlaşmıştır. Ordu-siyaset-sivilleşme, ulusal güvenlik ve Türk ve Kürt milliyet-

çiliğini bağlantılı inceleyen çeşitli Türkçe ve İngilizce kitap ve makale yayınları vardır. İngilizce yayınlarından bazıları, *European Journal of Political Research*; *Comparative Politics*; *History of European Ideas*; *Middle East Journal*; *International Journal of Middle Eastern Studies*; *Journal of Muslim Minority Affairs*; *Development and Change*; *Human Rights Review* dergilerinde yayımlanmıştır.

Mesut Bedri Eryılmaz

Doçent Dr. M. Bedri Eryılmaz, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi olup, 1988 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. Master ve doktorasını 1989-1995 yılları arasında bulunduğu İngiltere’de, Leicester Üniversitesi Hukuk Fakültesinde yapmıştır. Uzmanlık alanları polis hukuku, ceza hukuku ve insan hakları hukukudur. Halen Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesinde ve Enstitüsünde Ceza Özel Hukuku, Ceza Muhakemesi Hukuku, Kolluk Yetkileri, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Kolluk; Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesinde de, Ceza Muhakemesi Hukuku dersleri vermektedir. *Arrest and Detention Powers in English and Turkish Laws in the Light of the European Convention on Human Rights* (Kluwer Law International, 1999); *Türk ve İngiliz Hukukunda ve Uygulamasında Durdurma ve Arama* (Seçkin, 2003) isimli iki temel eseri ve polis hukuku ve kişi hak ve özgürlükleri alanında çok sayıda, derleme ve tercüme kitap ve yayımlanmış makalesi vardır.

Ümit Kardaş

Dr. Ümit Kardaş, İstanbul’da serbest avukat olarak çalışmakta olup, 22 yıllık süre içinde Türk Silahlı Kuvvetlerinde savcılık, hâkimlik ve adli müşavirlik yapmıştır. 1985 yılında hukuk doktoru olmuştur. TESEV bünyesinde faaliyet gösteren Güvenlik Sektöründe Demokratik Açılımlar Çalışma ve İzleme Grubunda görev yapmaktadır. *Hâkim Bağımsızlığı Açısından Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yetkileri*; *Askeri Ceza ve Ceza Yargısı*; *Disiplin Mahkemeleri ve Yargılama Usulü*; *Türkiye’nin Demokratikleşmesinde Öncelikler*

isimli kitapları, gazete ve dergilerde yayımlanmış çok sayıda makalesi ve söyleşileri bulunmaktadır.

Gencer Özcan

Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde, Doktora eğitimini ise Boğaziçi Üniversitesinde tamamladı. 1999 yılından itibaren Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışıyor. Diplomatik tarih, Türkiye dış politikası, Türkiye’nin Ortadoğu’ya dönük politikası ve Türkiye-İsrail ilişkileri, Türkiye’de ulusal güvenlik ve dış politika alanlarında karar alma süreçleri gibi konularla ilgileniyor. Yayınları arasında Ofra Bengio ile birlikte, “Old Grievances, New Fears: Arab Perceptions of Turkey and Its Alignment with Israel,” *Middle Eastern Studies* (Nisan 2001); yine Ofra Bengio ile birlikte, “Decade of the Military: The Case of the Alignment with Israel,” *International Journal of Turkish Studies* (Bahar 2001); “The Military and Foreign Policy Making in Turkey,” Barry Rubin and Kemal Kirişçi (der.), *Turkey in World Politics* (New York: Lynn Ryneer Publishers, 2001); “Türkiye’de Siyasal Rejim ve Güvenlikleştirme Sorunsalı,” Burak Ülman ve İsmet Akça (der.) *Prof. Dr. Kemâlî Saybaşı’ya Armağan* (İstanbul: Bağlam, 2005) bulunmaktadır. Şule Kut ile birlikte *En Uzun Onyıl, Türkiye’nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar* (İstanbul: Boyut, 1998) kitabını derledi. Son kitabı *Türkiye-İsrail İlişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesi*, TESEV tarafından 2005’te yayımlandı.

Lale Sariibrahimoğlu

Lale Sariibrahimoğlu, 1991 yılından bu yana merkezi İngiltere bulunan *Jane’s Defence Weekly* (JDW) dergisi Türkiye temsilcisi, *Bugün* gazetesi yazarı ve kıdemli muhabir olarak görev yapmaktadır. Gazetecilik mesleğine 1979 yılında başlayan Sariibrahimoğlu, askeri, dış politika ve enerji konuları üzerine yazmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri ve savunma sanayi konularındaki araştırmaları her yıl JDW’de yayımlanmakta

olup, merkezi İngiltere bulunan Londra Ekonomi ve Siyaset Okulu, Dünya Siyaseti bölümünden, 1991 yılında ön lisans diploması almıştır. İngiltere merkezli, 21st Century Trust adlı düşünce kuruluşunun üyesi olan Sarıbrahimoğlu'nun, iki kitabı bulunmaktadır. Kendisine, 1997 yılında Bülent Dikmener Jüri Özel Ödülü kazandıran, *Kurt Kapanında Kısır Siyaset-Gizli Belgelerle Boru Hattı Bozgunu* adlı Türkçe ve telif hakkı İngiltere merkezli SMI adlı kuruluşa ait olan ve Türk savunma sanayi politikasını anlatan, 1999 yılında İngilizce yayımlanmış iki kitabı bulunmaktadır.

İtir Toksöz

İtir Toksöz lisans derecesini Marmara Üniversitesi Fransızca Kamu Yönetimi bölümünden birincilikle alarak önce Fransız hükümetinin bursu ile gittiği Paris I-Pantheon-Sorbonne Üniversitesinden Uluslararası İlişkilerde Strateji ve Siyaset üzerine ve sonra Boston ABD'deki Northeastern Üniversitesinden Uluslararası İlişkiler alanında birer yüksek lisans derecesi almıştır. Halen Northeastern Üniversitesinin Siyaset Bilimi bölümünde Uluslararası İlişkiler konusunda bir doktor adayı olarak "Türk Ordusunun Tehdit Algılamaları Işığında Türkiye'nin Güvenlik İkilemleri" konusundaki tez yazım çalışmalarını sürdürmektedir. Tez çalışmaları dolayısıyla son iki senedir Türkiye'de bulunan Toksöz bu süre zarfında Koç Üniversitesi Tarih Bölümünde Okutman olarak çalışmaktadır. Mart 2005'ten beri, TESEV bünyesinde faaliyet gösteren Güvenlik Sektöründe Demokratik Açılımlar Çalışma ve İzleme Grubu çalışmalarına gözlemci-danışman olarak katılmaktadır. Araştırma alanları, tehdit algılamaları, sivil-ordu ilişkileri, milli güvenlik, bilim-teknoloji ve siyaset ilişkileri ile uluslararası insancıl hukuktur.

Ferhat Ünlü

Ferhat Ünlü, 1995 yılında İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesinde okurken gazeteciliğe başladı. Güvenlik, istihbarat ve terör konuları üzerine çok sayıda haber ve araştırması yayımlandı. *Susurluk Gümrüğü* adlı araştırma-inceleme

kitabı 2000 yılında Birey Yayınları tarafından basıldı. *Eymür'ün Aynası ve Sadettin Tantan* adlı araştırma inceleme kitapları ise 2001 yılında Metis Yayınları Siyah-Beyaz dizisinden çıktı. Aynı zamanda kurmaca eserler veren Ünlü'nün *Buzdan Gözyaşı* (Bakış Yayınları, 2002); *Bir Gölgenin İntikamı* (Everest Yayınları, 2003) ve *Münasebetsizleri Ayıklama Teşkilatı* (MAT) (Everest Yayınları, 2006) adlı siyasi polisiye romanları bulunmaktadır. Halen *Vatan* dergi grubu bünyesindeki *Haftalık* haber dergisinde yazan Ferhat Ünlü aynı zamanda yeni romanı üzerine çalışmaktadır. Ünlü'nün ayrıca çeşitli edebiyat dergilerinde de yazıları yayımlanmaktadır.

Ahmet Yıldız

Dr. Ahmet Yıldız, TBMM Araştırma Merkezinde çalışmakta olup, bu merkezin reorganizasyon çalışmalarını yürütmektedir. Bundan önce, siyaset bilimi konu uzmanı olarak çeşitli araştırma raporları üretti. Akademik ilgileri, Milli Görüş hareketine mensup ya da buradan köklenen partilerin dini-siyasi söylemleri, Kemalist milliyetçiliğin Türk milleti kurgusu ve bunun devlet politikaları düzeyindeki yansımaları ile Türk siyasi düşüncesini içermektedir. "Etnik Şiddetin Yönetiminde Kurumsal bir Çerçeve Olarak Etnik Federalizm" başlıklı çalışmasıyla, Milliyet gazetesinin 1996 yılı Sosyal Bilimler Birincilik Ödülü'nü aldı. Türkçe yayımlanmış iki kitabı bulunmaktadır: "*Ne Mutlu Türküm Diyebilene!*" *Türk Ulusal Kimliğinin Etno-seküler Sınırları (1919-1938)* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001) ve *İktidar Herşey Değildir* (İstanbul: Karakalem Yayınları, 2004). Çeşitli kitaplara makale katkısı yapan yazarın, *Muslim World*, *Tezkire ve Liberal Düşünce* gibi dergilerde yayımlanan çeşitli Türkçe ve İngilizce makaleleri bulunmaktadır.

DCAF - TESEV GÜVENLİK SEKTÖRÜ ÇALIŞMALARI KİTAP DİZİSİ:

“DCAF-TESEV Güvenlik Sektörü Çalışmaları Kitap Dizisi”nin (SSSS) amacı, uluslararası ve karşılaştırmalı araştırmaları Türkiye’de sunarak tartışmaya açmak ve ülkemizde yapılan çalışmalarını dünya ile paylaşmaktır. Tüm kitaplar, Türkçe ve İngilizce olarak yayımlanacaktır.

Uluslararası Yayın Danışma Kurulu:

Dr. Ümit Cizre, Bilkent Üniversitesi, Ankara

Dr. Philipp Fluri, DCAF, Cenevre ve Brüksel

Volkan Aytar, TESEV, İstanbul

Dr. İbrahim Cerrah, Polis Akademisi, Ankara

Dr. Hasan Ersel, Sabancı Üniversitesi, İstanbul

Dr. Ümit Kardaş, İstanbul

Dr. Gencer Özcan, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul

Dr. Serhat Güvenç, Bilgi Üniversitesi, İstanbul

Eduard Soler i Lecha, CIDOB, Barcelona

Dr. Hans Born, DCAF, Cenevre ve Avrupa Ordu ve Toplum Araştırma Grubu, Londra

Diziden yayımlanacak kitaplar:

SSSS- 1:

Güvenlik Sektöründe Demokratik Gözetim: Türkiye ve Dünya, Volkan Aytar (der.)

SSSS-Özel Yayın:

Almanak-Türkiye-2005: Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim, Ümit Cizre (der.)

SSSS-2:

Batı Balkanlar’da Güvenlik Sektörü Reformu, Marina Caparini

SSSS-3:

Avrupa Konseyi Polis Etiği Kuralları ve Türkiye Güvenlik Personelinde Mesleki Sosyalleşme, İbrahim Cerrah

SSSS-4

Türkiye ve Avrupa Güvenlik Sektörü Yönetimi, Ümit Cizre ve İbrahim Cerrah (der.)

Ayrıntılı bilgi için:

http://www.tesev.org.tr/etkinlik/dcaf_anasayfa.php

Volkan Aytar

Demokratikleşme Programı

Tel: +90-212-292 8903 (dahili 122)

volkan@tese.org.tr

Z. Selen Artan

Güvenlik Sektörü Proje Asistanı

Demokratikleşme Programı

Tel: +90-212-292 8903

Faks: +90-212-292 9841

selen@tese.org.tr